

**РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“ ВО
СКОПЈЕ**

ISSN-1857-9779

Б И Л Т Е Н

НА

УНИВЕРЗИТЕТОТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“

ВО СКОПЈЕ

Број 1171

Скопје, 14 јуни 2018 година

Издание на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Ул. „Гоце Делчев“ бр. 9, 1000 Скопје

ПРВИОТ БРОЈ НА БИЛТЕНОТ Е ОБЈАВЕН ВО МАЈ 1957 ГОДИНА

Уредник на издавачката дејност на УКИМ:

проф. д-р Никола ЈАНКУЛОВСКИ, ректор

Уредник на Билтенот: Томислав БАШЕВСКИ

Лектор: Весна Илиевска - Цветановска

Бр. _____

5.8. 2013

Скопје

Предмет: Материјали за Билтенот за објавување на веб-страницата на УКИМ

Согласно член 132, став 5 од Законот за високото образование („Сл. весник на РМ“ бр. 35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 115/2010, 17/2011, 51/2011 и 123/2012), на веб-страницата на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, од бројот 1059 од 15 август 2013 година, ќе се објавуваат рефератите за избор во наставно-научни, научни и соработнички звања, рецензиите за подобност на темата и оспособеноста на кандидатот за вршење научна работа, прегледите на одобрените докторски дисертации, прифатените магистерски и специјалистички теми, рецензиите на учебници и учебни помагала, како и рефератите за доделување на звањето почесен професор и титулата почесен доктор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. По објавување на материјалите на веб-страницата, факултетите и институтите за своите потреби, истите треба да ги отпечатаат во материјална форма за да можат да ги достават на членовите на наставно-научниот, односно научниот совет. Поради тоа, потребно е сите материјали што се предвидени за објавување во Билтенот на Универзитетот, благовремено да ги доставувате во **електронска форма**.

Поради усогласеност и униформност на текстовите потребно е материјалите за објавување да се доставуваат како Microsoft Word 2003 документи во кои исклучиво ќе се користи системскиот фонт **Georgia**. Овој фонт содржи богато множество на кирилични (македонски, српски, руски), латинични (со различни видови на надредени знаци), грчки и други знаци. Варијанта на овој фонт со корегирани знаци во италиќ формата за македонските букви ‘**g**’, ‘**u**’, ‘**iu**’, ‘**i**’ може да се добие во компјутерскиот центар на УКИМ на барање на факултетот. Исто така, таму може да се добие софтверско решение со кое може да се испрограмира тастатурата на персонален сметач кога работи под Windows XP оперативниот систем при притискање на копчето “~” во македонска поддршка да се добие знакот ‘**ѐ**’, а при притискање на копчето ‘~’ во македонска поддршка да се добие знакот ‘**й**’.

Поради запазување на роковите за објавување на материјалите во Билтенот, но и на веб-страницата, ве молиме, рефератите откако ќе бидат лекторирани, да ја доставите оригиналната верзија (лекторирана со потписите), а електронската верзија да ја доставите на e-mail адресата: t.basevski@ukim.edu.mk (so mali bukvi).

Неблаговремено доставените материјали и оние кои нема да бидат напишани согласно упатството нема да бидат објавени во тој број, туку ќе бидат поместени за објавување во наредниот број од Билтенот, односно откако ќе ја добиеме бараната верзија.

Ви благодариме за соработката.

Со почит,

УКИМ-Ректорат

Изготвил:Т.Б.

Одобрил:К.М.

Содржина на Билтен број 1171 од 14 јуни 2018 година

АРХИТЕКТОНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на еден наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област (дисциплина) урбанизам во Институтот за урбанизам на Архитектонскиот факултет во Скопје (д-р Слободан Велевски).....10-25

ГРАДЕЖЕН ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија на ракописот **Математика, II дел** од авторите **Даниел Велинов, Ѓорѓи Марковски, Силвана Петрушева**, пријавен на Градежниот факултет во Скопје.....26-40

ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот факултет во Скопје (**Магдалена Расолковска, Антонио Арсовски, Филомена Пљаковска Аспровска, Рефет Мемиши, Стефан Игњатовски Ристовски, Сања Маринковиќ, Наташа Стојанова, Гордана Поп Иванова, Моника Здравковска, Изет Мецити, Горан Кипријановски, Катерина Спиркоска**).....41-43

МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ

1. **Приговор** на Рефератот на Рецензентската комисија за избор на едно лице во насловно збање во наставно-научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, поднесен од **н.сов. д-р Нико Беќаровски**, објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 година.....44-46
2. **Одговор** на Рецензентската комисија на приговорот на Рефератот за избор на едно лице во насловно збање во наставно-научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 година.....47-53
3. **Приговор** на Рефератот на Рецензентската комисија за избор на едно лице во насловно збање во наставно-научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, поднесен од **д-р Даниела Чапароска**, објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 година.....54-67
4. **Одговор** на Рецензентската комисија на приговорот на Рефератот за избор на едно лице во насловно збање во наставно-научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 година.....68-74
5. Рецензија на ракописот **Мозочен удар што потоа?** од авторот **Наталија Долненец-Банева**, пријавен на Медицинскиот факултет во Скопје.....75-81
6. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Алтерации на IGF1R генот кај децата родени со мала родилна тежина за гестациската возраст од асс. м-р сци д-р Александра Јанчевска**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....82-96
7. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Клинички и молекуларно-генетски истражувања на колоректалниот карцином** од **д-р Бујар Османи**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....97-102
8. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Клинички, биолошки и прогностички аспекти на бубрежни заболувања кај деца асоцирани со нискомолекуларна протеинурија, детектирана со СДС-ПАГ електрофореза** од **ас. д-р Шпетим Салиху**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....103-116
9. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот** од **д-р Викторија Јовановска**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....117-126

10. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција кај жената од м-р Сашо Стојчевски**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....127-137
11. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Молекуларно-генетски маркери за прогресијата на метастатскиот малиген меланом на кожата од д-р Софија Пејкова**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....138-145
12. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Мезијална темпорална епилепсија: клинички фенотипови и прогностички фактори од м-р Игор Кузмановски**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....146-156
13. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Генерички лекови-ефикасна и безбедна алтернатива од д-р Гордана Дамјановска**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....157-170
14. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Улогата на воспитните стилови на родителите во мотивирање и во користење на стратегии за учење на децата од училишна возраст против ризичното однесување во однос на болестите на зависност во Полошкиот регион на Република Македонија од м-р Мирлинде Билали**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....171-186
15. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Резилиентноста кај адолесцентите кои доживеале негативни искуства во детството од м-р Димитринка Јорданова Пешевска**, пријавена на Медицинскиот факултет во Скопје.....187-199
16. Преглед на одобрени теми за изработка на докторски труд на Медицинскиот факултет во Скопје (**Валентина Цвејоска Чолаковска, Бојан Бошковски, Јована Андоновска Буриловска**).....200

ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област меѓународно приватно право на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје (**д-р Илија Руменов**).....201-214
2. **Повлекување** на Извештајот на Комисијата за оцена на докторската дисертација под наслов **Движењата за независност, начелото на самоопределување и иднината на Европската Унија од м-р Маре Ушковска**, објавен во Билтен на УКИМ број 1168 од 2.5.2018 година, пријавена на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....215
3. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Криминалитетот на жената во периодот 2005-2015, со посебен осврт врз виктимолошките аспекти, од м-р Елена Максимова**, пријавена на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....216-225
4. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Оцена на законитост на лишување од слобода во кривична постапка, од м-р Елена Јовановска Брезоска**, пријавена на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....226-232
5. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Улогата и меѓусебната соработка на државните органи во предистражната постапка, од м-р Божидар Митровски**, пријавена на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.....233-238

ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ ФАКУЛТЕТ

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област (дисциплина) социјална култура, етнологија на Македонија, фолклористика, културна антропологија и применета антропологија на Институтот за етнологија и антропологија при Природно-математичкиот факултет во Скопје (**д-р Илина Јакимовска**).....239-254
2. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Нови резултати на конволуциски производи на дистрибуција од м-р Теута Јусуфи-Зенку**, пријавена на Природно-

- математичкиот факултет во Скопје.....255-268
3. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Определување на токсични елементи во биолошки материјали и проценка на алиментарен дневен внес кај припадници на АРМ од м-р Надица Тодоровска**, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.....269-274

СТОМАТОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

1. **Приговор** на Рефератот за избор на два наставника во сите наставно-научни звања од научната област орална хирургија на Катедрата за орална хирургија при Стоматолошкиот факултет во Скопје, поднесен од **н. сор. д-р Љуба Симјановска**, објавен во Билтен бр. 1170 од 1.6.2018 година.....275-277
2. **Одговор** на Рецензентката комисија на приговорот на Рефератот за избор на два наставника во сите наставно-научни звања од научната област орална хирургија на Катедрата за орална хирургија при Стоматолошкиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1170 од 1.6.2018 година.....278-279

ФАКУЛТЕТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област болести на живината на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (**д-р Александар Додовски**).....280-308
2. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Патохистолошка и имунохистохемиска анализа на антителата во колон кај стаорци со предзивикан колитис и третирани со микроинкапулиран синбиотик од Ивица Ѓуровски**, пријавена на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје.....309-318

ФАКУЛТЕТ ЗА ДРАМСКИ УМЕТНОСТИ

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Факултетот за драмски уметности во Скопје (**Христина Цветановска**).....319

ФАКУЛТЕТ ЗА ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ИНФОРМАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област електроника на Факултетот за електротехника и информациски науки во Скопје (**д-р Катерина Ралева**).....320-337

ФАКУЛТЕТ ЗА ИНФОРМАТИЧКИ НАУКИ И КОМПЈУТЕРСКО ИНЖЕНЕРСТВО

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научното подрачје компјутерска техника и информатика на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство во Скопје (**д-р Весна Димитриевска Ристовска**).....338-354

ФАКУЛТЕТ ЗА ФИЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ, СПОРТ И ЗДРАВЈЕ

1. Реферат за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област (дисциплина) фундаментална кинезиологија, на предметот биомеханика, на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје (**д-р Александар Ацески**).....355-367
2. Реферат за избор на наставник во насловно звање во научната област применета

- кинезиологија, по предметите: спортска гимнастика, теорија и методика на спортската гимнастика, техника и тактика на спортската гимнастика, физичка подготовка во спортската гимнастика, педагошка пракса со изработка на дипломска работа во спортската гимнастика на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје **(д-р Катерина Спасовска)**.....368-379
3. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Развој на моторичките способности и психолошките особини кај ученици раноадолесценти од машки пол на возраст од 13 и 14 години од м-р Агон Саити**, пријавена на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје.....380-386

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ

1. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Човековата димензија во безбедносниот концепт на ОБСЕ во Република Македонија во периодот 1999-2009**, од м-р **Марина Настеска**, поднесена на Филозофскиот факултет во Скопје.....387-396
2. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Средновековните тврдини во Југоисточниот регион на Република Македонија (11-14 век): функција, значење и временски рамки**, од м-р **Душко Цветанов**, поднесена на Филозофскиот факултет во Скопје.....397-406
3. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Филозофскиот факултет во Скопје **(Марија Каранфиловска, Катерина Гроздановска, Драган Танески, Фики Гаспар)**.....407-408

ЕКОНОМСКИ ИНСТИТУТ

1. Реферат за избор на еден наставник во научното подрачје општествени науки, научното поле економски науки, наставно-научната област меѓународни економски односи, на Економскиот институт во Скопје **(д-р Весна Георгиева Свртинов)**.....409-439
2. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Економскиот институт во Скопје **(Бојан Стојановски, Марија Андонова, Кристијан Димовски)**.....440-441

ИНСТИТУТ ЗА ЗЕМЈОТРЕСНО ИНЖЕНЕРСТВО И ИНЖЕНЕРСКА СЕИЗМОЛОГИЈА

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Институтот за земјотресно инженерство и инженерска сеизмолгоја во Скопје **(Антонио Шокларовски)**.....442

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК „КРСТЕ МИСИРКОВ“

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ во Скопје **(Дарко Томовски)**.....443

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА

1. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Менаџментот на знаење во институциите од областа на културата** од м-р **Сарита Трајанова**, пријавена на Институтот за македонска литература во Скопје.....444-452

ИНСТИТУТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА

1. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Улогата на архиепископот Охридски**

- и Македонски Доситеј во возобновувањето на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква** од м-р Александар Атанасов, пријавена на Институтот за национална историја во Скопје.....453-456
2. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Крушевската револуционерна околија на Македонската револуционерна организација (1893-1908)** од м-р Зоран Богески, пријавена на Институтот за национална историја во Скопје.....457-464
3. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија** од м-р Антонио Петков, пријавена на Институтот за национална историја во Скопје.....465-473
4. Рецензија за оцена на докторската дисертација **Сонцето и лавот како симболи во хералдиката и вексилологијата на Македонија** од м-р Јован Јоновски, пријавена на Институтот за национална историја во Скопје.....474-480

ИНСТИТУТ ЗА СОЦИОЛОШКИ И ПОЛИТИЧКО-ПРАВНИ ИСТРАЖУВАЊА

1. Преглед на прифатени теми за изработка на магистерски труд на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања во Скопје (**Владанка Шендова, Магдалена Петковска**).....481

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ВО НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ УРБАНИЗАМ ВО ИНСТИТУТОТ ЗА УРБАНИЗАМ НА АРХИТЕКТОНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Архитектонски факултет- Скопје, објавен во весниците „НоваМакедонија“ и „Коха“ од 24.2.2018 година, за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област урбанизам во Институтот за урбанизам на Архитектонскиот факултет, како и врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет, бр. 6/71 од 29.3.2018 година, формирана е Рецензентска комисија во состав: д-р Влатко Коробар, редовен професор, претседател, д-р Мирослав Грчев, редовен професор, член и д-р Јасмина Сиљаноска, редовен професор, член.

Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација, до Наставно-научниот совет го доставува следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на наставник во сите наставно-научни звања во научната област урбанизам во Институтот за урбанизам на Архитектонскиот факултет, во предвидениот рок се пријави кандидатот д-р Слободан Велевски, доцент на Архитектонскиот факултет.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Кандидатот д-р Слободан Велевски е роден на 26.8.1976 година, во Скопје. Со високо образование се стекнал на Архитектонскиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Дипломирал во 2002 година, со просечен успех 8,77. Во 2005 година се запишал на постдипломските студии по

урбанизам и архитектура на Десау-институтот за архитектура на Анхалт-универзитетот за применети науки во Десау, СР Германија. Во рамките на задолжителната практика на постдипломските студии работел во проектантските бироа на светски реномираните архитекти Дејвид Чиперфилд и Шигеру Бан, и во Space Syntax Ltd во Лондон. Студиите успешно ги завршил во 2007 година. Во 2009 година, на Архитектонскиот факултет при УКИМ во Скопје пријавил докторска дисертација под наслов „Гранични преклопувања на идеите и реалноста на современиот град: Од утопијата на посакуваното кон хетеротопијата на хипереалното“, која ја работел под менторство на проф. д-р Влатко Коробар. Докторската дисертација успешно ја одбрал во 2013 година и се стекнал со научниот степен доктор на технички науки.

По дипломирањето работел како архитект планер во Заводот за урбанизам и архитектура ЗУАС во Скопје, каде што се стекнал со професионално искуство во областа на урбанизмот. Во 2006 година бил избран за помлад асистент, а во 2008 година за асистент во Институтот за урбанизам на Архитектонскиот факултет. По докторирањето во 2013 година, бил избран за доцент.

Кандидатот активно го владее англискиот јазик.

Остварувањата на кандидатот до неговиот избор за доцент се вреднувани во рефератите објавени во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ бр. 886 од 2005 година, бр. 958 од 2009 година и бр. 1058 од 2013 година.

2. НАУЧНИ, СТРУЧНИ, ПЕДАГОШКИ И ДРУГИ ОСТВАРУВАЊА НА КАНДИДАТОТ

Наставно-образовна дејност

Во рамките на наставно-образовната дејност на Архитектонскиот факултет при УКИМ, кандидатот д-р Слободан Велевски подготвува и изведува настава на првиот и на вториот циклус студии на интегрираните петгодишни студии по архитектура. Во својство на предметен наставник ја изведува наставата по изборниот предмет Визии за современиот град. Бил дел од педагошкиот тим на

Интегративно студио и на Архитектонско студио VII/3, а учествувал и во изведувањето на вежбите по предметот Урбанистичко планирање 2. Во изборниот период, кандидатот бил ментор на 17 магистерски трудови и бил член на 49 комисији за оцена и одбрана на магистерски трудови и на 21 комисија за оцена и одбрана на дипломски работи. Придонесот на кандидатот во наставните активности на Факултетот се огледува и во неговиот ангажман во повеќе сесии на летната школа за архитектура што ја организира Архитектонскиот факултет. Во 2015 година бил раководител на сесијата на Летната школа на која гостин татор бил реномираниот архитект Питер Вилсон од СР Германија. Кандидатот Слободан Велевски со својот досегашен ангажман во различните форми на настава на Архитектонскиот факултет ја докажа својата несомнена компетентност како наставник, кој постигнува исклучителни резултати во работата со студентите, што се потврдува со високите оценки што редовно ги добива од студентите во процесот на самоевалуација. При последната спроведена самоевалуација, кандидатот Слободан Велевски доби оценка 9,56. Во Анекс 2, кој е составен дел на овој Извештај, детално се наведени сите активности на кандидатот во областа на наставно-образовната дејност.

Научноистражувачка и стручно-уметничка дејност

Во изборниот период, д-р Слободан Велевски покажал исклучително богата научно истражувачка дејност. Тој бил раководител на три национални научни проекти, а учествувал во работата на еден национален и два меѓународни научни проекта. Има објавено шест трудови со оригинални научни/стручни резултати во зборници на трудови од научни/стручни собири со меѓународен уредувачки одбор, како и два труда во стручни списанија и три труда во публикации издадени од високо образовна институција. Резултатите од својата научно истражувачка работа ги презентирал на девет научни/стручни собири во земјата и во странство. Научно-истражувачката работа на кандидатот ја докажува неговата научна зрелост и способноста да ги третира актуелните проблеми на современиот град.

Стручно-уметничката дејност на кандидатот, од друга страна, сведочи за широкиот дијапазон на познавања од пошироката област на урбанистичкото и архитектонското проектирање изразено низ поголемиот број идејни архитектонски решенија, во кои д-р Слободан Велевски се јавува како автор или соработник. Во Анекс 2, кој е составен дел на овој Извештај, детално се наведени сите активности на кандидатот од областите на научно истражувачката и стручно-уметничката дејност.

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Во изминатиот период, д-р Слободан Велевски бил дел од авторските тимови на повеќе публикации кои ги претставуваат особеностите на образовниот процес на Факултетот и неговите резултати. Се ангажирал во бројни активности кои го промовираат Факултетот како релевантна образовна институција, а особено преку изложби на студентски трудови во земјата и во странство. Организиран предавања на истакнати архитекти од странство на Архитектонскиот факултет, а и самиот со свои предавања земал учество на повеќе јавни настани кои ги третираат актуелните урбани состојби и проблеми. Во Анекс 2, кој е составен дел на овој Извештај, детално се наведени сите активности на кандидатот од областа на стручно-уметничката дејност и дејноста од поширок интерес.

3. ЗАКЛУЧОК

Комисијата смета дека кандидатот д-р Слободан Велевски, во изборниот период, со резултатите од неговата севкупна работа и со високите академски стандарди кои ги негува во своето наставно-научно делување не само што ги оправда очекувањата искажани при неговиот избор за доцент, туку во својата работа успеа да постигне резултати кои несомнено го промовираат во кандидат за повисоко наставно-научно звање. Ова особено се потврдува со неговата компетентност, посветеност и организација во изведувањето на наставата што се изразува преку исклучително високите оценки кои ги добива во процесот на самоевалуација. Овие оценки сведочат за високото мислење и респектот за неговата работа што ги негуваат студентите кои соработуваат со него во наставниот процес, но истовремено и за задоволството од

нивните постигнати резултати. Посебно треба да се истакне неговото континуирано тежнеење на студентите да им овозможи увид во начинот на работа на релевантни странски високообразовни институции во областа на архитектурата и споредување на резултатите од нивниот труд со резултатите на нивните колеги од школите во Делфт, Торино и Осло со кои оствари соработка во изминатите години.

Искусствата од оваа соработка тој успеава да ги преточи во нови образовни практики кои придонесуваат кон приближувањето на начинот на реализација и содржината на наставата на Факултетот кон практиката на референтни европски високо образовни институции во областите на планирањето и обликувањето на градскиот простор.

Компетентноста во сферата на научното истражување кандидатот недвосмислено ја потврди уште со изборот на темата и квалитетот на неговата докторска дисертација, па во изминатиот период тој успешно продолжи со научно истражувачката работа чии резултати се објавени и презентирани на повеќе меѓународни конференции. Заслужува внимание изборот на темите и насочувањето на научниот интерес на кандидатот кон прашања кои се исклучително релевантни за современите урбани трансформации, кон кои пристапува и ги истражува од различни аспекти, често пати и во сферата на граничните подрачја на урбанизмот. Од посебно значење е фактот што резултатите од овие истражувања имаат своја директна рефлексија во наставниот процес преку изборот на проблемските подрачја и тематските насочувања на проектните задачи.

Комисијата високо го цени и континуираниот ангажман на кандидатот во областа на издавачката дејност, кој се одликува со јасен концепт и препознавање на потребата резултатите од работата во наставата да останат трајно достапни, како материјал кој ќе се надградува и ќе сведочи за трансформациите на образовниот процес. Публикациите кои се дел од повеќегодишното истражување на темата „Обрасци на раст“, низ различните аспекти што ги третира секој од поединечните сегменти на темата, претставуваат истовремено дел од една поголема целина, но и заокружени истражувачки резултати во кои е значајно учеството на студентите кои во тој процес стекнуваат драгоцено искуството.

Врз основа на изнесеното, како и врз основа на Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Комисијата со особено задоволство му предлага на Наставно-научниот совет на Архитектонскиот факултет во Скопје да го избере кандидатот д-р Слободан Велевски, дипл.инж.арх., во звањето вонреден професор во наставно-научната област урбанизам на Институтот за урбанизам при Архитектонскиот факултет на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Влатко Коробар, претседател, с.р
2. Проф. д-р Мирослав Грчев, член, с.р
3. Проф. д-р Јасмина Сиљаноска, член с.р

ОБРАЗЕЦ

АНЕКС 2

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: д-р Слободан Велевски, дипл. инж. арх.
Институција: Архитектонски факултет – УКИМ, Скопје
Научна област: урбанизам

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Р.Б.	НАЗИВ НА АКТИВНОСТА:	ПОЕНИ
1	Урбанистичко планирање 2 (2+2), зимски семестар 2013/2014 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 5 групи = 4.5	4.5
2	Урбанистичко планирање 2 (2+2), летен семестар 2013/2014 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 5 групи = 4.5	4.5
3	Урбанистичко планирање 2 (2+2), зимски семестар 2014/2015 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 3 групи = 2.7	2.7
4	Урбанистичко планирање 2 (2+2), летен семестар 2014/2015 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 4 групи = 3.6	3.6
5	Урбанистичко планирање 2 (2+2), зимски семестар 2015/2016 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 4 групи = 3.6	3.6
6	Урбанистичко планирање 2 (2+2), летен семестар 2015/2016 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 4 групи = 3.6	3.6
7	Урбанистичко планирање 2 (2+2), зимски семестар 2016/2017 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 4 групи = 3.6	3.6
8	Урбанистичко планирање 2 (2+2), летен семестар 2016/2017 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 3 групи = 2.7	2.7
9	Урбанистичко планирање 2 (2+2), зимски семестар 2017/2018 вежби: 2 часа x 15 недели x 0.03 x 3 групи = 2.7	2.7
10	Архитектонско студио 7/3 (0+8), зимски семестар 2013/2014 вежби: 8 часа x 15 недели x 0.03 = 3.6	3.6
11	Интегративно студио IX семестар (0+8), зимски семестар 2014/2015 вежби: 8 часа x 15 недели x 0.03 = 3.6	3.6
12	Интегративно студио, IX семестар (0+8), зимски семестар 2015/2016 вежби: 8 часа x 15 недели x 0.03 = 3.6	3.6
13	Интегративно студио, IX семестар (0+8), зимски семестар 2016/2017 вежби: 8 часа x 15 недели x 0.03 = 3.6	3.6
14	Интегративно студио, IX семестар (0+8), зимски семестар 2017/2018 вежби: 8 часа x 15 недели x 0.03 = 3.6	3.6
15	Визии за современиот град (1+0), летен семестар 2014/2015 вежби: 1 час x 15 недели x 0.05 = 0.75	0.75
16	Визии за современиот град (1+0), летен семестар 2015/2016	0.75

	вежби: 1 час x 15 недели x 0.05 = 0.75	
17	Визии за современиот град (1+0), летен семестар 2016/2017 вежби: 1 час x 15 недели x 0.05 = 0.75	0.75
18	Подготовка на нов предмет Визии на современиот град (1+0), предметен наставник – приготвувач	1
19	Пакет материјали за предмет (Визии за современиот град)	1
20	Консултации со студенти (Урбанистичко планирање 2) 9 семестри x 120 студенти x 0.002 = 2.16	2.16
21	24-та Интернационална летна школа по архитектура во Св. Јоаким Осоговски, Крива Паланка, Македонија (тема: <i>An Outburst of Pure Architecture in the Mountains</i> поставена од архитект Питер Вилсон, Германија) – раководител на школата и ментор, 2015	1.5
22	Работилница организирана од Францускиот институт во Македонија и Архитектонскиот факултет во Скопје (тема: <i>New Balkan Cities</i> , поставена од Проф. Жак Леви од Политехничката Школа во Лозана EPFL) – ментор, 2015	1
23	Работилница организирана од Архитектонскиот факултет Скопје (тема: <i>Анализа и просторна реконструкција на градски куќи – Скопје</i> , поставена од Доц. Д-р Слободан Велевски) – раководител и ментор, 2015	1.5
24	Интернационална тематска работилница организирана од Архитектонскиот факултет Скопје во рамките на меѓународниот стручен/научен проект 'Sinergy,' подржан од програмата на ЕУ 'Europe for Citizens' (тема: <i>Working together on cities -Skopje Transport Center</i>) – ментор, 2014	1
25	Работилница организирана од Архитектонскиот факултет во Скопје (тема: <i>Transdisciplinary Encounters</i> , поставена од вонр. проф. д-р Класке Хавик од Техничкиот Универзитет од Делфт) – раководител и ментор, 2014	1.5
26	Член на комисија за оцена на магистерски проекти: 49 комисији x 0.3	14.7
27	Член на комисија за оцена на дипломски проекти: 21 комисија x 0.1	2.1
28	Член на комисија за оценка на магистерски проекти: ▪ "Final review week", DIA, Decau, 2014	0.3
	ВКУПНО	79.51

НАУЧНО - ИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Р.Б.	НАЗИВ НА АКТИВНОСТА:	ПОЕНИ
1	Ментор на магистерска работа (Јануари 2014 – Јануари 2018): 17 x 1 = 17	17
2	Раководител на национален научен проект:	6

	<i>Градска Вила – истражување на типно-морфолошката структура на примери од Скопје во периодот 1929-1963</i> , проект поддржан од Министерството за култура на РМ со програмата за проекти од национален интерес во културата, 2015	
3	Раководител на национален научен проект: <i>Истражување на просторните особености на градската вила на примерот на Скопје</i> , проект поддржан од Министерството за култура на РМ со програмата за проекти од национален интерес во културата, 2016	6
4	Учесник во меѓународен научен проект: EUCANET - European Agencies Network for citizenship, inclusion involvement and empowerment of communities through the urban transformation process, проект во рамките на ЕУ Програмата Europe for Citizens, 2016-2018	5
5	Учесник во меѓународен научен проект: SINERGY - Social Integration Through Urban Growth Strategies, проект во рамките на ЕУ Програмата Europe for Citizens, 2014-2016	5
6	Учесник во национален научен проект: <i>Планерски и просторни последици од намалувањето на бројот на население во градовите во Република Македонија</i> , научно-истражувачки проект на УКИМ, изработен во Институтот за урбанизам при Архитектонскиот факултет во Скопје, 2015	3
7	Раководител на национален научен проект: Студија за одржлив урбан развој на супстандардни населби, научно - истражувачка студија на Хабитат Македонија, поддржан од Европската Унија и програмата “ЕУ за тебе”, Скопје 2017	6
8	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: <i>The Valences of the Micro-City</i> , (blind peer reviewed paper), book of proceedings <i>Inclusive/Exclusive Cities</i> , Social Integration Through Urban Growth Strategies, издавач Град Скопје 2016, ISBN 978-608-4809-00-5 2016 (заедно со М. Мано Велевска, О. Марина)	2.4
9	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: <i>Urban Voids as Urban Resources</i> , (blind peer reviewed paper), book of proceedings <i>Projects for an Inclusive City</i> , Social Integration Through Urban Growth Strategies, издавач Град Скопје 2015, ISBN 978-608-65584-9-9 (заедно со М. Мано Велевска, О. Марина)	2.4
10	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор:	2.4

	<i>Skopje – New Patterns of Growth</i> , (blind peer reviewed paper), book of proceedings <i>Projects for an Inclusive City, Social Integration Through Urban Growth Strategies</i> , издавач Град Скопје 2015, ISBN 978-608-65584-9-9 (заедно со М. Мано Велевска, О. Марина)	
11	Труд со оригинални научни/стручни резултати објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: <i>From Narratives to Strategies: Regeneration through Urban Border Conditions in Skopje</i> , (blind peer reviewed paper), book of proceedings of the 2 nd OIKONET Conference <i>Global Dwelling</i> , Братислава Словачка, 2015 (заедно со О. Марина, М. Мано Велевска)	2.4
12	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: <i>Urban Voids: A Creative Strategy and Spatial Challenge for the Cities in Transition</i> , (blind peer reviewed paper), book of proceedings of the 9 th Annual International Conference on European Integration ‘The Europe of Tomorrow: Creative, Digital, Integrated’, Skopje, Macedonia, 2014, ISBN 978-608-4607-31-1 (заедно со М. Мано Велевска, О. Марина)	2.4
13	Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор: <i>Urban Strategies for the Future Development of Turin and Skopje: The Economic Crisis and the Effectiveness of Urban Design</i> , (blind peer reviewed paper), book of proceedings of the 9 th Annual International Conference on European Integration ‘The Europe of Tomorrow: Creative, Digital, Integrated’, Skopje, Macedonia, 2014, ISBN 978-608-4607-31-1 (заедно со А. Армандо, О. Марина)	2.4
14	Труд објавен во зборник на трудови на в.о. институција: <i>Скопје 2014: Обрасци на расцватување, ИАС 05</i> , издаден од Архитектонски факултет, зборник на трудови издаден во зимски семестар 2014/2015 ISBN 978-9989-118-11-1 (со М. Мано Велевска)	1.8
15	Труд објавен во зборник на трудови на в.о. институција: <i>Рефлексии: 24 Меѓународна лејшна школа, ИАС 06</i> , издаден од Архитектонски факултет Скопје, зборник на трудови издаден во летен семестар 2014/2015 ISBN 978-9989-118-13-5	2
16	Труд објавен во зборник на трудови на в.о. институција: <i>Обрасци на расцватување: Микроград, ИАС 07</i> , издаден од Архитектонски факултет Скопје, зборник на трудови издаден во зимски семестар 2015/2016 ISBN 978-9989-118-15-9 (со М. Мано Велевска)	1.8
17	Труд објавен во стручно научно списание: <i>Домување во ирдовийте – можности на сироти и пошреби</i> , ПресИНГ, бр.35/2017, списание на комората на овластени архитекти и овластени инженери на Македонија (заедно со М. Мано Велевска)	3.6
18	Труд објавен во стручно списание:	2

	Прејлед на овојодинешнајна Лејна школа за архитектура, Порта 3, бр.234/2015	
19	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>References, Collaboration and Exhibition - Three basic communicational aspects in learning Architecture</i> , session 1 International Scientific Conference “Learning Architecture”, Faculty of Architecture Скопје, 2016	1
20	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>The Valences of Microcity – case study Skopje</i> , working session 3 Contemporary re-currents: Architectural monuments for the civic society at the International Scientific Conference <i>Inclusive/Exclusive Cities</i> , Скопје 2016	1
21	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: Chair of the working session 3 Contemporary re-currents: Architectural monuments for the civic society at the International Scientific Conference <i>Inclusive/Exclusive Cities</i> , Скопје 2016	1
22	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>Skopje – New Patterns of Growth</i> , 2 nd thematic seminar Social Integration through Urban Growth Strategies, working session 2 New approaches for more just Cities, Лисабон 2015	1
23	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>Urban Voids as Urban Resources</i> , 1 st thematic seminar Learning from the Cities, working session 3 New Public Areas in the Cities, Загреб 2014	1
24	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>City and Collectivity</i> , предавање на меѓународна студентска работилница Transdisciplinary Encounters, Архитектонски факултет Скопје, Скопје 2014	1
25	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>Skopje Patterns of Growth</i> , 1 st thematic workshop Social Integration through Urban Growth Strategies, Собрание на град Скопје, Скопје 2014	1
26	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>Urban Voids: A Creative Strategy and Spatial Challenge for the Cities in Transition</i> , Academic Track 1: <i>Political Challenges, European Education & Urban Creativity Prospects</i> at the 9th annual international conference on European integration “The Europe of Tomorrow: Creative, Digital, Integrated”, Скопје 2014	1
27	Учество на научен-стручен собир – усна презентација: <i>Urban Strategies for the Future Development of Turin and Skopje: The Economic Crisis and the Effectiveness of Urban Design</i> , Academic Track 1: <i>Political Challenges, European Education & Urban Creativity Prospects</i> at the 9th annual international conference on European integration “The Europe of Tomorrow: Creative, Digital, Integrated”, Скопје 2014	1
	ВКУПНО	82.60

СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ

Р.Б.	НАЗИВ НА АКТИВНОСТА:	ПОЕНИ
1	Идејно архитектонско решение: Викендкуќа XS/3.3 СРЦ Пониква-Јастребник, 2016 (заедно со М. Мано Велевска)	4
2	Идејно архитектонско решение: Викендкуќа S/3.3 СРЦ Пониква - Јастребник, 2016 (заедно со М. Мано Велевска)	4
3	Идејно архитектонско решение: Викендкуќа M/3.4 СРЦ Пониква - Јастребник, 2016 (заедно со М. Мано Велевска)	4
4	Идејно архитектонско решение: Викендкуќа L/3.4 СРЦ Пониква - Јастребник, 2016 (заедно со М. Мано Велевска)	4
5	Идејно архитектонско решение: Вила 1/2 Лагадин Охрид, 2015 (заедно со М. Мано Велевска)	4
6	Идејно архитектонско решение: Лифтовска вертикала и нов влез во постојно скалишно јадро Градски сид-анекс, 2015 (заедно со М. Мано Велевска, Г. Мицковски)	4
7	Архитектонско – урбанистичко решение за партерни и амбиентални целини: Спортско- рекреативен комплекс, спортска сала и сместување Желино, 2015	2
8	Идејно архитектонско решение за хотелски кетеринг со ресторан за ВВ “Попова Кула”, Демир Капија, 2016 (соработник)	4
9	Идејно архитектонско решение за хотелски кетеринг со ресторан хотел “Парк”, Скопје, 2015 (соработник)	4
10	Идејно архитектонско решение за хотелски кетеринг со ресторан хотел “Бетон”, Скопје, 2014 (соработник)	4
11	Идејно архитектонско решение за клубски кетеринг и магацини за кујна за ВВ “Попова Кула”, Демир Капија, 2014 (соработник)	4
12	Групно јавно претставување на архитектонски и урбанистички дела: <i>City CUTOUTS TRIPTICH</i> , 13 Ways of Looking at the City групна изложба организирана од СИА (Serious Interests Agency) галерија СИА, Скопје 2015	2

13	Групно јавно претставување на архитектонски и урбанистички дела: <i>Вила 1/2</i> , изложено на XVII биенале на македонска архитектура “Паралелни светови”, Музеј на град Скопје, Скопје 2014	2
	ВКУПНО	46.00
	НАУЧНО - ИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ+ СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	128.60

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Р.Б.	НАЗИВ НА АКТИВНОСТА:	ПОЕНИ
1	Стручна монографија: Patterns of Growth: Residual Form, печатено издание на Архитектонски факултет - Скопје, ISBN 978-9989-118-18-0, 2017 (заедно со М. Мано Велевска, О. Марина)	6.4
2	Стручна монографија: Patterns of Growth: Microcity, печатено издание на Архитектонски факултет - Скопје, ISBN 978-9989-118-14-2, 2016 (заедно со М. Мано Велевска, О. Марина)	6.4
3	Стручна монографија: Skopje 2014: Patterns of Growth, печатено некаталогизирано издание на Архитектонски факултет Скопје, 2015 (заедно со М. Мано Велевска, О. Марина)	6.4
4	Книга од стручна област: Студија за одржлив урбан развој на супстандардни населби, печатено издание на Здружение за хумано домување “Хабитат”- Македонија, ISBN 978-608-66047-5-2, 2017 (заедно со Д. Пенчиќ, М. Мано Велевска, С. Дамчевска)	7
5	Учество во промотивни активности на Факултетот: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Студентска изложба “Баухаус павиљон во дворот на АФС”, 2014 Архитектонски факултет - Скопје, Скопје ▪ Студентска изложба на проекти од 24 Меѓународна летна школа за архитектура “An Outburst of Pure Architecture in the Mountains” во Крива Паланка, 2015 ▪ Студио изложба <i>Скопје 2014: Обрасци на расцв</i>, 2015 Архитектонски факултет - Скопје, Скопје 	7

	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Студио изложба <i>Скопје 2014: Обрасци на расцї</i>, 2015, Технички универзитет Делфт, Делфт ▪ Студио изложба <i>Обрасци на расцї: Микропраг</i>, 2016 Архитектонски факултет- Скопје, Скопје ▪ Студио изложба <i>Обрасци на расцї: Резидуална форма</i>, 2017 Архитектонски факултет - Скопје, Скопје ▪ Студио изложба <i>Обрасци на расцї: Неїриродни еколоїии</i>, 2018, Архитектонски факултет Скопје, Скопје ▪ Студио изложба <i>Обрасци на расцї: Неїриродни еколоїии</i>, 2018 Висока школа за архитектура Осло, Осло ▪ Презентација на студ. проекти на Техничкиот факултет во Делфт, 2015 ▪ Презентација на студ. проекти на Политехничкиот факултет во Торино, 2016 ▪ Презентација на студ. проекти на Висока Школа за Архитектура во Осло 2018 ▪ Организација на јавно предавање на Архитектонски факултет - Скопје на архитект Кристоф Фелгер (David Chipperfield Architects Berlin), со наслов: <i>Stories About Designing</i>, 2015 ▪ Организација на јавно предавање на Архитектонски факултет -Скопје на архитект Роџер Бундшух (Bundschuh Architekten Berlin), со наслов: <i>Size Matters</i>, 2015 ▪ Организација на студентски конкурс Баухаус павилјон, Архитектонски факултет - Скопје, 2014 	
6	Член на меѓународна жири-комисија на студентскиот конкурс “Ohrid Watersports Club”, организиран од ARCHmedium Barcelona	2
7	ЛУПД за изградба на објект за лесна и загадувачка индустрија (Г2), К.О Брвеница, 2015, планер (заедно со Д. Пенчиќ)	1
8	Идеен архитектонски проект за хотелски кетеринг со ресторан за ВВ “Попова Кула”, Демир Капија, 2016 (соработник)	1
9	Идеен архитектонски проект за хотелски кетеринг со ресторан -хотел “Парк”, Скопје, 2015 (соработник)	1
10	Идеен архитектонски проект за хотелски кетеринг со ресторан -хотел “Бетон”, Скопје, 2014 (соработник)	1
11	Идеен архитектонски проект за клубски кетеринг и магацини за кујна за ВВ “Попова Кула”, Демир Капија, 2014 (соработник)	1
12	Основен архитектонски проект за хотелски кетеринг со ресторан -за ВВ “Попова Кула”, Демир Капија, 2016 (соработник)	1
13	Основен архитектонски проект за хотелски кетеринг со ресторан - хотел “Парк”, Скопје, 2015 (соработник)	1
14	Основен архитектонски проект за хотелски кетеринг со ресторан -хотел “Бетон”, Скопје, 2014 (соработник)	1

15	Основен архитектонски проект за клубски кетеринг и магацини за кујна за ВВ “Попова Кула”, Демир Капија, 2014 (соработник)	1
16	Предавање на институции од јавен интерес, културно – информативни центри: <ul style="list-style-type: none"> ▪ <i>Koia ziraqitje bi zboruvale – Железничка колонија - Скопје</i>, дебата организирана од ФРУ - Скопје/Битола, 2017 ▪ <i>Skopje 2022: Sustainable city - Reality or illusion</i>, учесник експерт на TEDx Salon, есенска сесија, 2016 ▪ <i>Unfinished: The Future of Regional Architecture</i>, дебата организирана од Architectuul Berlin, Serbian Pavilion XIV Architecture Biennale in Venice, 2014 ▪ <i>Паралелни светови</i>, дебата организирана од Architectuul Berlin и ААМ во рамките на XVII биенале на македонска архитектура БИМАС, 2014 ▪ <i>Causes and Effects urban planning in the Cities in Transitions</i>, дебата организирана од НВО Реактор, Скопје 2013 	2.5
22	Дизајн на информациски систем: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Содржина за веб страница на научно списание на АФ, 2015 ▪ Учество во изработка на дигитална анкета за студенти која се користи во процесот на самоевалуација на АФ, 2015-2016 	2
	ВКУПНО	48.70

ДЕЈНОСТ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС

Р.Б.	НАЗИВ НА АКТИВНОСТА:	ПОЕНИ
1	Студиски престој во странство до 3 месеци: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Студиско патување со студенти Холандија (Ротердам, Хаг, Делфт), зимски семестар 2014/2015 ▪ Студиско патување со студенти Италија (Милано, Комо, Торино), зимски семестар 2016/2017 ▪ Студиско патување со студенти Норвешка (Осло), зимски семестар 2017/2018 	1.5
2	Член на организационен одбор на меѓународен научен/стручен собир: International Scientific Conference “Learning Architecture”, Faculty of Architecture Skopje, 2017	1
3	Член на организационен одбор на научен/стручен собир: XVIII биенале на македонска архитектура БИМАС 2016 “Ре-циклирана архитектура”, 2016	0.5
4	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект:	1

	<i>Градска Вила – истражување на тиво-морфолошката структура на примери од Скопје во периодот 1929-1963</i> , проект поддржан од Министерството за култура на РМ со програмата за проекти од национален интерес во културата, 2015	
5	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект: <i>Истражување на просторните особености на градската вила на примерот на Скопје</i> , проект поддржан од Министерството за Култура на РМ со програмата за проекти од национален интерес во културата, 2016	1
6	Член на факултетска комисија: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Комисија за меѓународна соработка на АФ 2013-2017 (член) ▪ Комисија за издавачка дејност на АФ, 2013-2017 (член) ▪ Комисија за самоевалуација на АФ, 2013-2017 (член) ▪ Совет на летна школа на АФ, 2014/2018 (член) ▪ Централна комисија за спроведување на приемниот испит на АФ за учебната 2014/2015 година (член) ▪ Централна комисија за спроведување на приемниот испит на АФ за учебната 2015/2016 година (член) 	3
	ВКУПНО	8.00

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	ПОЕНИ
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	79,51
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ + СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ	128,60
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	48,70
ДЕЈНОСТ ОД ПОШИРОК ИНТЕРЕС	8,00
ВКУПНО	264,81

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Влатко Коробар, претседател

с.р

2. Проф. д-р Мирослав Грчев, член с.р

3. Проф. д-р Јасмина Сиљаноска, член с.р

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „МАТЕМАТИКА, II ДЕЛ“ ОД АВТОРИТЕ ДАНИЕЛ ВЕЛИНОВ, ЃОРЃИ МАРКОВСКИ И СИЛВАНА ПЕТРУШЕВА

Врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет, бр.02-2/90-210, за членови на Рецензентската комисија за рецензирање на учебникот „Математика, II дел“ од авторите: доц. д-р Даниел Велинов, проф. д-р Ѓорѓи Марковски и проф. д-р Силвана Петрушева, наменет за студентите на Градежниот факултет, за предметите: Математика и Математика 1, избрани се проф. д-р Лилјана Денковска, проф. д-р Никита Шекутковски и проф. д-р Валентина Миовска.

По добивањето на ракописот и неговото детално разгледување и анализа, до Наставно-научниот совет на Градежниот факултет во Скопје, рецензентите го поднесуваат следниов

ИЗВЕШТАЈ

I. Општ дел

Основни податоци за ракописот

Назив на ракописот:	Математика, II дел
Назив на предметната програма:	Математика 1 и Математика
Назив на студиските програми:	Градежништво, Геодезија и Геотехника
Фонд на часови и ЕКТС-кредити (доколку ракописот е наменет за повеќе предмети, да се наведат сите предмети):	
Предметот Математика 1 на Градежниот факултет е задолжителен предмет со фонд на часови 4+4, број на ЕКТС-кредити 9 и се слуша во прв семестар.	

Предметот Математика на Градежниот факултет е задолжителен предмет со фонд на часови 4+4, број на ЕКТС-кредити 9 и се слуша во прв семестар.	
Реден број на изданието:	прво издание
Општи податоци за ракописот:	Ракописот кој е предаден на рецензија содржи 453 страници (формат Б5), напишани на компјутер, со големина на фонтот 11 pt и 10 pt. Текстот е поделен во 9 поглавја (вклучувајќи го задачите од испити и литературата) и содржи околу 200 слики и 4 табели.

РЕЦЕНЗЕНТИ

1. Проф. д-р Лилјана Денковска с.р.
2. Проф. д-р Никита Шекутковски с.р.
3. Проф. д-р Валентина Миовска с.р.

II. ПОСЕБЕН ДЕЛ ОД РЕЦЕНЗЕНТОТ: ПРОФ. Д-Р ВАЛЕНТИНА МИОВСКА

<p>Краток опис на содржината:</p>	<p>Ракописот „Математика, II дел” , од авторите доц. д-р Даниел Велинов, проф. д-р Ѓорѓи Маркоски и проф. д-р Силвана Петрушева, е работен според дел од предметната програма на предметот Математика 1 на студиските програми Градежништво и Геотехника и предметот Математика на студиската програма Геодезија на првиот циклус студии на Градежниот факултет во Скопје. Овие предмети се предвиден со 4+4 часа неделно и вкупно 9 кредити. Ова е прво издание на овој ракопис.</p> <p>Ракописот се состои од 453 страници поделени во 7 глави. На крајот на ракописот има задачи од испити, литература и содржина.</p> <p>Првата глава „Множества” е поделена на 14 параграфи. Дадени се основните поими од теоријата на множествата и дефинициите на основните множества кои се користат.</p> <p>Втората глава, „Низи“, е поделена на 11 параграфи. Дадени се основните дефиниции и својства на реалните низи и разгледани се некои специјални низи.</p> <p>Третата глава, „Реални функции”, е поделена на 17 параграфи. Освен основните поими за реалните функции од една реална променлива, дадени се дефиниции на поими (парност, локални екстрими,</p>
--	--

периодичност, монотоност, ограниченост) и својства поврзани со реални функции. Дефинирани се: гранична вредност на функција и непрекинатост на функција.

Четвртата глава, „Диференцијално сметање”, е поделена на 11 параграфи. Тука се дефинира прв извод на функција, а потоа и изводи од повисок ред. Разгледани се и теоремите за средна вредност, правилото на Лопитал, формулата на Тајлор. Дадени се примери на испитувања на функции.

Петтата глава, „Интегрално сметање. Неопределен интеграл”, е поделена на 11 параграфи. Се дефинираат примитивната функција и неопределениот интеграл, се даваат основните техники на интегралното сметање.

Шестата глава, „Определен интеграл”, е поделена на 9 параграфи. Се дефинира определениот интеграл, се разгледуваат неговите својства, дадена е неговата примена во пресметувањето на плоштина на рамнински лик, должина на лак на крива, волумен на ротационо тело. Дефиниран е и несвојствен интеграл.

Во сите претходни 6 глави, во последниот параграф се дадени голем број решени задачи.

Во седмата глава, „Апликации. Примена на диференцијалното и интегралното сметање во техниката”, дадени се неколку примери на примена на диференцијалното и интегралното сметање во техниката, меѓу кои и примери од градежништвото.

На крај, во „Задачи од испити” се дадени задачи од претходни испити.

Оцена за усогласеноста со предметната програма:	Ракописот содржи (вториот) дел предвиден со соодветната предметна програма по предметите Математика 1 и Математика на студиите на Градежниот факултет.
Предлози за потребни корекции:	Предлозите за корекции и забелешките се доставени до авторите.
Оцена на ракописот:	Ракописот е напишан на литературен македонски јазик. Материјалот е изложен систематично, со јасен и концизен стил на изразување, со задржување на вообичаената терминологија, како и на математичката строгост. Големiot број решени задачи го надополнуваат и дообјаснуваат изложениот материјал. Со ова е овозможено лесно совладување на наставната материја.
Категоризација:	учебник (за вториот дел по предметот Математика 1 и првиот дел по предметот Математика)
Заклучок со предлог за оправданоста за објавување:	<p>Ракописот кој е предаден на рецензија содржи 453 страници (формат В5), напишани на компјутер, со големина на фонот 11pt и 10pt. Текстот е поделен во 9 поглавја (вклучувајќи ги задачите од испити и литературата) и содржи околу 200 слики и 4 табели.</p> <p>Врз основа на изнесените аргументи, овој ракопис можат да го користат студентите од првиот циклус студии на Градежниот факултет, како учебник по предметите Математика 1 и Математика, кој го содржи вториот дел предвиден со соодветната предметна програма, но може да го користат и студенти од факултети во чии наставни програми се опфатени содржините што се обработуваат во овој ракопис.</p>

Врз основа на изнесеното, чест ми е и задоволство овој ракопис да го поддржам и да го предложам да се отпечати како учебник за вториот дел по предметите Математика 1 и Математика, примарно наменет за студентите на Градежниот факултет.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Валентина Миовска с.р.

III. ПОСЕБЕН ДЕЛ ОД РЕЦЕНЗЕНТОТ: ПРОФ. Д-Р НИКИТА ШЕКУТКОВСКИ

<p>Краток опис на содржината:</p>	<p>Ракописот „Математика, II дел”, од авторите доц. д-р Даниел Велинов, проф. д-р Ѓорѓи Маркоски и проф. д-р Силвана Петрушева, е работен според дел од предметната програма на предметот Математика 1, на студиските програми Градежништво и Геотехника, и предметот Математика, на студиската програма Геодезија, на првиот циклус студии на Градежниот факултет во Скопје. Овие предмети се предвидени со 4+4 часа неделно и вкупно 9 кредити. Ова е прво издание на овој ракопис.</p> <p>Ракописот е обемен и се состои од над 450 страници поделени во 7 глави. На крајот на ракописот има задачи од испити, литература и содржина.</p> <p>Во првата глава, „Множества”, се дадени основните поими од теоријата на множествата и дефинициите на основните множества кои се користат.</p> <p>Во втората глава, „Низи“, дадени се основните дефиниции и својства на реалните низи и разгледани се некои специјални низи.</p> <p>Третата глава е „Реални функции”. Освен основните поими за реалните функции од една реална променлива, дадени се дефиниции на поими (парност, локални екстреми, периодичност,</p>
--	--

	<p>монотоност, ограниченост) и својства поврзани со реални функции. Дефинирани се: гранична вредност на функција и непрекинатост на функција.</p> <p>Во четвртата глава, „Диференцијално сметање”, се дефинира прв извод на функција, а потоа и изводи од повисок ред. Разгледани се и теоремите за средна вредност, правилото на Лопитал, формулата на Тајлор. Дадени се примери на испитувања на функции.</p> <p>Во петтата глава, „Интегрално сметање. Неопределен интеграл”, се дефинира примитивна функција и неопределен интеграл, се даваат основните техники на интегралното сметање.</p> <p>Шестата глава е насловена „Определен интеграл”. Се дефинира определен интеграл, се разгледуваат неговите својства, дадена е неговата примена во пресметувањето на плоштина на рамнински лик, должина на лак на крива, волумен на ротационо тело. Дефиниран е и несвојствен интеграл.</p> <p>Во сите претходни 6 глави, во последниот параграф се дадени голем број решени задачи.</p> <p>Во седмата глава, „Апликации. Примена на диференцијалното и интегралното сметање во техниката”, дадени се примери на примена на диференцијалното и интегралното сметање во техниката, дел од кои се и примери од градежништвото.</p> <p>На крај, во „Задачи од испити” се дадени задачи од претходни испити.</p>
<p>Оцена за усогласеноста со предметната програма:</p>	<p>Ракописот го содржи вториот дел од материјалот предвиден со соодветната предметна програма</p>

	по предметите Математика 1 и Математика на студиите на Градежниот факултет.
Предлози за потребни корекции:	Предлозите за корекции и забелешките во најголем дел се однесуваат за начинот на воведување на реалните функции и специјално елементарните функции. Забелешки се доставени и за начинот на воведување на поимот определен интеграл за да може дефиницијата да се поврзе со директното приближно пресметување на определен интеграл преку интегралните суми на Риман. Коригирано е поглавјето 3.15 Криви во рамнината, кое сметаме дека е од посебен интерес за идните градежни инженери, и сега е со нов современ пристап. Забелешките се прифатени од авторите и внесени во конечниот текст.
Оцена на ракописот:	Ракописот е напишан на литературен македонски јазик. Впечатлива е богатата илустрираност на текстот со компјутерски цртежи. Материјалот е изложен систематично, со јасен и концизен стил на изразување, со задржување на вообичаената терминологија, како и на математичката строгост. Најголем дел од теоремите е даден без докажување, што е во согласност со пристапот на техничките факултети и бројот на часови по соодвениот предмет предвиден со наставната програма. Големиот број примери - решени задачи овозможуваат полесно совладување на материјалот, и го дополнуваат и дообјаснуваат изложениот материјал.
Категоризација:	учебник (за вториот дел по предметот Математика 1 и првиот дел по предметот Математика)
Заклучок со предлог за оправданоста за објавување:	Ракописот кој е предаден на рецензија содржи 453 страници (формат В5), напишани на компјутер, со големина на фонот 11pt и 10pt.

	<p>Текстот е поделен во 9 поглавја (вклучувајќи ги задачите од испити и литературата) и содржи околу 200 слики и 4 табели.</p> <p>Овој ракопис можат да го користат студентите од првиот циклус студии на Градежниот факултет како учебник по предметите Математика 1 и Математика, кој го содржи вториот дел предвиден со соодветната предметна програма, но може да го користат и студенти од други технички факултети.</p>
--	---

Врз основа на изнесеното, предлагам овој ракопис да се отпечати како учебник за вториот дел по предметите Математика 1 и Математика, првенствено наменет за студентите на Градежниот факултет.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Никита Шекутковски с.р.

ИЗВЕШТАЈ

**од извршениот преглед и оцена на ракописот за учебник “Математика, дел 2“
(множества, низи, функции, диференцијално и интегрално сметање)**

**Посебен дел од член на Рецензентската комисија,
проф. д-р Лилјана Денковска, Градежен факултет - Скопје**

Наставно-научниот совет на Градежниот факултет во Скопје, на својата 459. седница одржана на 25.12. 2017 година, формираше Рецензентска комисија за оцена на ракописот за учебникот **Математика, дел 2** (множества, низи, функции, диференцијално и интегрално сметање), од авторите проф. д-р Силвана Петрушева и доц.

д-р Даниел Велинов од Градежниот факултет во Скопје, и проф. д-р Ѓорѓи Маркоски од Природно-математичкиот факултет во Скопје.

Како член на Рецензентската комисија, а согласно со Правилникот за организирање на издавачката дејност на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, до Наставно-научниот совет на Градежниот факултет, го доставувам изготвеното мислење - извештај за предметниот ракопис како дел од извештајот на Рецензентската комисија.

Општи констатации и содржина на учебникот

Учебникот „Математика, дел 2“ е наменет првенствено за студентите на Градежниот факултет во Скопје, при Универзитетот „Св Кирил и Методиј“ во Скопје, а ги покрива теориските основи за предметите Математика I и Математика. Според проблематиката која ја обработува, тој може да служи како учебно помагало и за студентите од другите технички факултети, кои во наставната програма по математика ги изучуваат темите изнесени во овој учебник.

Ракописот за учебникот е презентираан на 453 страници, а е организиран во 7 глави, и тоа: “Множества“, “Низи“, „Функции“, “Изводи“, „Неопределен интеграл“, „Определен

интеграл“ и “Апликации –Примена на диференцијалното и интегралното сметање во техниката“.

Во учебникот, во теоретскиот дел се дадени и голем број решени примери (182 на број), а на крајот од секоја глава е даден импозантен број од решени задачи од областа на диференцијалното и интегралното сметање и нивната примена во техниката. Исто така, во учебникот се дадени голем број задачи од писмени испити (71 на број). На крајот е дадена референтна листа на користена литература од 24 наслови.

Материјата содржински е презентирана според следниов редослед:

1. Множества

- 1.1 . Множества
- 1.2 . Пресликувања
- 1.3 . Конечни и бесконечни множества
- 1.4 . Природни броеви
- 1.5 Цели броеви
- 1.6 Рационални броеви
- 1.7 Математичка индукција
- 1.8 Ирационални броеви
- 1.9 Реални броеви
- 1.10 Апсолутна вредност
- 1.11 Преброиви и неброиви множества
- 1.12 Биномна формула
- 1.13 Комплексни броеви
- 1.14 Решени задачи (множества, 24 задачи)

2 Низи

- 2.1 . Низи од реални броеви
- 2.2 . Точка на натрупвање на низа
- 2.3 . Гранична вредност на низа. Конвергенција. Дивергенција
- 2.4 . Бесконечни граници
- 2.5 . Поднизи
- 2.6 . Операции со граници на низа
- 2.7 . Операции со низи кои имаат граница. Неопределени изрази
- 2.8 . Други својства на граница на низа
- 2.9 . Аритметичка прогресија
- 2.10 Геометриска прогресија
- 2.11 Решени задачи (низи 15 задачи).

3 Реални функции

- 3.1 . Основни поими
- 3.2 . Операции со функции. Сложена функција
- 3.3 . Инверзна функција
- 3.4 . Парност на функција
- 3.5 . Локални екстреми на функција
- 3.6 . Периодичност на функција

- 3.7. Монотоност на функција
- 3.8. Ограниченост на функција
- 3.9. Скицирање графици на функции со користење на графици на други функции.
- 3.10. Елементарни функции
- 3.11. Гранична вредност на функција
- 3.12. Бескрајно големи лимеси и лимеси кога x тежи кон бескрајност
- 3.13. Асимптоти на функции
- 3.14. Непрекинатост на функција
- 3.15. Функции зададени во параметарски вид
- 3.16. Поларен координатен систем
- 3.17. Решени задачи (реални функции, 30 задачи)

4 Диференцијално сметање

- 4.1. Дефиниција на извод на функција
- 4.2. Изводи од елементарните функции
- 4.3. Геометриско значење на изводот
- 4.4. Диференцијал на функција
- 4.5. Изводи од повисок ред
- 4.6. Теорема за средна вредност
- 4.7. привидно неопределени изрази и Лопиталово правило
- 4.8. Формула на Тејлор

- 4.9. Растење и опаѓање на функции. Локални екстреми. Конвексност и конкавност. Превојни точки

- 4.10. Испитување на текот и скицирање на график на функција

- 4.11. Решени задачи (диференцијално сметање, 39 задачи).

5. Интегрално сметање, Неопределен интеграл

- 5.1. Примитивна функција, Неопределен интеграл, Таблични интеграл
- 5.2. Својства на неопределен интеграл
- 5.3. Интегрирање со метод на замена
- 5.4. Метод на парцијална интеграција
- 5.5. Интегрирање на квадратен трином
- 5.6. Интегрирање на дробно-рационални функции. Метод на неопределени коефициенти
- 5.7. Интегрирање на ирационални функции
- 5.8. Интеграл од биномен диференцијал
- 5.9. Интегрирање на тригонометриски функции
- 5.10. Интегрирање на трансцедентни функции
- 5.11. Решени задачи (неопределен интеграл, 19 задачи).

6. Определен интеграл

- 6.1. Дефиниција на определен интеграл, Својства на определен интеграл
- 6.2. Њутн-Лајбницова формула
- 6.3. Несвојствен интеграл
- 6.4. Пресметување на плошина на рамнински лик
- 6.5. Пресметување на должина на лак на крива
- 6.6. Пресметување волумен на тело со познат напречен пресек
- 6.7. Пресметување волумен на ротационо тело
- 6.8. Пресметување плошина на ротациона површина
- 6.9. Решени задачи (определен интеграл, 31 задача)

7. Апликации. Примена на диференцијалното и интегралното сметање во техниката

- 7.1. Центри на притисок
- 7.2. Статички моменти. Координати на тежиште. Инерцијални моменти
 - 7.2.1. Статички моменти и тежиште на хомоген лик
 - 7.2.2. Статички моменти и тежиште на хомоген лак
 - 7.2.3. Статички моменти и тежиште на хомогено тело
 - 7.2.4. Инерцијален момент

Задачи од испит

Литература

Во поодделните глави се обработени следниве теми:

Во главата „Множества“ се изложени некои основни поими од теоријата на множествата, како и дефинициите на основните множества на природните, целите, рационалните, ирационалните, реалните и комплексните броеви, кои понатаму се користат во излагањето.

Во втората глава, „Низи“, се дадени се основните дефиниции, својства и теореми за реалните низи, граничните вредности на низи, дивергенцијата и конвергенцијата на низи. Разгледани се и некои специјални низи кои се користат во понатамошните излагања.

Во главата 3, „Функции“, дадени се основните дефиниции својства и теореми за функции со една реална променлива, како и гранична вредност и непрекинатост на овие функции. Понатаму се дадени функциите зададени во параметарска форма и во поларни координати.

Во четвратата глава, „Изводи“, дадени се основните дефиниции, својства и теореми на диференцијалното сметање и нивната примена за испитување на тек и график на функциите како и нивната примена во пракса.

Во петтата глава, „Неопределен интеграл“, се разгледуваат основните дефиниции, својства и методи за решавање на разни класи неопределени интеграли.

Шестата глава, „Определен интеграл“, дава преглед на основните дефиниции, својства и теореми за определен интеграл, потоа Њутн-Лајбницовата формула за врската меѓу неопределен и определен интеграл и примената на определениот интеграл за пресметување на плоштина на рамнински лик, должина на лак и крива, волумен и плоштина на површина и на ротационо тело.

Во седмата глава, „Апликации“, се изложени голем број решени примери од техниката и практиката, како и голем број задачи од градежништвото со примена на диференцијално и интегрално сметање.

Во рамките на секоја глава, презентирани се значаен број решени примери, а на крајот од секоја глава се дадени голем број решени задачи.

Мислење и оцена за учебникот

Темите што се обработени и изнесени во учебникот сметаме дека во целост ја покриваат материјата предвидена во наставните планови по предметите Математика 1 и Математика, за студентите од Градежниот факултет. Исто така, според поглавјата кои се обработени во учебникот, сметаме дека тој е соодветен и може да им послужи и на студентите од другите технички факултети кои ги изучуваат дадените поглавја.

Читајќи го учебникот се забележува дека материјата во него е презентирана јасно, едноставно и разбирливо, како и дека се застапени значаен број решени примери, со што на студентите ќе им биде овозможено полесно совладување на материјата. За поодделни теми и на соодветни места, јасно се потенцирани најзначајните карактеристики, дефиниции и правила, а дадени се и едноставни и јасни скици и обележувања.

Учебникот претставува вреден математички текст, напишан на систематски и разбирлив начин. Со внимателно избраните нови примери и решени задачи, учебникот може да послужи како збирка задачи која ќе им овозможи на студентите увид во

вистинските математички вештини и ќе им помогне полесно да ги поврзат научните сознанија со секојдневниот живот.

Теоремите во учебникот се јасно и едноставно докажани и презентирани преку едноставни примери. Студентите, покрај редовното следење на наставата и својата самостојна работа, со читањето на овој учебник ќе имаат можност без тешкотии и во целост да ја совладаат презентираната материја.

Заклучок

Врз основа на прегледот на доставениот ракопис, понудената содржина и оценката за квалитетот на третираните теми, како член на Рецензентската комисија, ценам дека ракописот за предметниот учебник – „Математика, дел 2“ (множества, низи, функции, диференцијално и интегрално сметање), одговара на критериумите за квалитет и приспособеност на наставните програми и е соодветен за учебник по предметите Математика 1 и Математика, за студентите на Градежниот факултет во Скопје, како и за студентите од другите технички факултети кои во наставната програма по математика ги изучуваат изнесените теми. Соодветно на тоа, му предлагам на Наставно-научниот совет на Градежниот факултет во Скопје, да го прифати за позитивен, извештајот на Рецензентската комисија и да ја продолжи постапката за издавање на учебникот „Математика, дел 2“, од авторите: проф. д-р Силвана Петрушева и доц. д-р Даниел Велинов од Градежниот факултет во Скопје, и проф. д-р Ѓорѓи Маркоски од Природно-математичкиот факултет во Скопје, а во согласност со Правилникот за издавачка дејност на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Лилјана Денковска, с.р.

Градежен факултет – Скопје, УКИМ

ПРЕГЛЕД
НА ПРИФАТЕНИ ТЕМИ ЗА МАГИСТЕРСКИ ТРУД НА ЕКОНОМСКИОТ ФАКУЛТЕТ – СКОПЈЕ

Ред. Бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата		Име и презиме на менторот	Датум и бр. На одлука на ННС/НС за прифаќање на темата
		на македонски јазик	на англиски јазик		
1.	Магдалена Расолковска	„Консолидација на банкарскиот систем во Република Македонија”	“Consolidation of the banking system in the Republic of Macedonia”	проф. д-р Михаил Петковски	02-1120/15 од 30.05.2018 година
2.	Антонио Арсовски	„Анализа на динамиката на каматните стапки во Република Македонија”	“Analysis of the interest rates dynamics in the Republic of Macedonia”	проф.д-р Михаил Петковски	02-1120/16 од 30.05.2018 година
3.	Филомена Пљаковска Аспровска	„Креирање и употреба на менаџмент модел за компјутерско работење во облак (cloud computing), со нагласок на негова примена во финансиско – осигурителниот сектор во Република Македонија”	“Design and usage of cloud computing management model, with observation of its application in financial – insurance sector in the Republic of Macedonia”	проф.д-р Леонид Наков	02-1120/17 од 30.05.2018 година

4.	Рефет Мемиши	„Улогата и придонесот на моделот на менаџмент на промени на Роналд Липит (Ronald Lippitt) во современиот менаџмент “	“The role and the contribution of the Ronald Lippitt change management model in contemporary management”	проф.д-р Леонид Наков	02-1120/18 од 30.05.2018 година
5.	Стефан Игњатовски Ристовски	„Природата, функцијата и ефективната употреба на франшизата во современиот менаџмент “	“The nature, function and the effective use of the franchise in contemporary management”	проф.д-р Леонид Наков	02-1120/19 од 30.05.2018 година
6.	Сања Маринковиќ	„Менаџмент модел за изградба на успешен бизнис“	“Management model for building a successful business”	проф.д-р Леонид Наков	02-1120/20 од 30.05.2018 година
7.	Наташа Стојанова	„Критички осврт на традиционалните извори за (внатрешна и надворешна) регрутација во малите и средните претпријатија“	“Critical review of the traditional (internal and external) recruitment sources used by small and medium – sized enterprises”	проф.д-р Љупчо Ефтимов	02-1120/21 од 30.05.2018 година
8.	Гордана Поп Иванова	„Оценка на ризиците во процесот на планирање на ангажманите на внатрешната ревизија во банките“	“Risk assessment process in preparation of audit plan engagement in the banks”	проф.д-р Зорица Божиновска Лазаревска	02-1120/22 од 30.05.2018 година
9.	Моника Здравковска	Улогата на одборот за ревизија во управувањето со ентитетите од јавниот сектор“	“The role of audit committee in governing entities in public sector”	проф.д-р Зорица Божиновска Лазаревска	02-1120/23 од 30.05.2018 година

10.	Изет Меџити	„Современи предизвици на локалниот економски развој – студија на случај на општина Чаир“	“Contemporary challenges of local economic development – case study of Cair municipality”	проф.д-р Пеце Недановски	02-1120/13 од 30.05.2018 година
11.	Горан Кипријановски	„Задоволството на вработените од работата во ЈЗУ Универзитетска Клиника за Радиологија – Скопје“	“Job satisfaction of employee on PHI University Clinic of Radiology - Skopje”	проф.д-р Кирил Постолов	02-1120/14 од 30.05.2018 година
12.	Катерина Спиркоска	„Анализа на изводливоста за успешна реализација на деловни идеи“	“Feasibility analysis for successful implementation of business ideas”	проф.д-р Стојан Дебарлиев	02-1120/24 од 30.05.2018 година

До
 Рецензентската комисија
 Деканот на Медицинскиот факултет при УКИМ во Скопје
 До продекани на МФ при УКИМ во Скопје

ПРИГОВОР

на Рефератот за избор за едно лице во насловно звање во наставно-научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 година

Од: научен советник д-р Нико Беќаровски, член на Катедрата за интерна медицина при Медицинскиот факултет во Скопје, в.д. директор на Универзитетската клиника за токсикологија

Предмет на Приговорот:

Реферат објавен во Билтен бр. 1167 од 15.5.2018 г. на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ за избор на едно лице во насловно звање во научните области Интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, врз основа на конкурсот објавен во весниците „Нова Македонија“, „Вечер“ и „Коха“ од 21.3.2018 година.

Со Одлука на Наставно-научниот совет, бр. 02-1767/87, донесена на X редовна седница одржана на 18.4.2018 година, формирана е Рецензентска комисија во состав: проф. д-р Цветанка Божиновска, проф. д-р Кристина Младеновска, проф. д-р Зоран Кавраковски, проф. д-р Оливер Каранфилски и проф. д-р Викторија Чалоска-Ивановска,

Во законскиот рок, рецензентската комисија објави рецензија, во која се **изнесени голем број на неправилности во самото бодување, како и**

непридржување кон основните критериуми за избор во звањето насловен вонреден професор.

1. Кандидатката Лидија Петковска има докторирано на Клиниката за нефрологија под менторство на проф. д-р Нинослав Ивановски, на пациенти кои се трансплантирани и кои немаат ниту една допирна точка со Клиниката за токсикологија и со самото тоа се поставува прашањето дали воопшто може да биде избрана за професор од Клиниката за токсикологија.
2. Кандидатката насл.доц.д-р Лидија Петковска која од комисијата се предлага да биде избрана во звањето **насловен вонреден професор** по предметот **ИНТЕРНА МЕДИЦИНА** и **ТОКСИКОЛОГИЈА**, **воопшто не учествувала или раководела со научноистражувачки проект** што е **НЕОПХОДЕН** критериум за избор, при што е **ПОВРЕДЕН** ЧЛ. 13 од Правилникот за избор во наставни звања, кој предвидува дека за „вонреден насловен професор“ **може да биде избрано лице кое има научен степен доктор на науки од научната област за која се избира, објавени најмалку пет научноистражувачки трудови во соодветната областа во меѓународни научни списанија или меѓународни научни публикации или три научни трудови во научно списание со импакт фактор во последните пет години, кое учествувало или раководело со научноистражувачки проект**”. Дозволете да напоменам дека поради истата клаузула, од страна на **ИСТИОТ ПРЕТСЕДАТЕЛ** на рецензентската комисија, лично бев спречен да бидам избран во звањето виш научен соработник, во траење од **три години**, се до исполнувањето на предвидениот критериум.
3. Кандидатката насл.доц.д-р Лидија Петковска **не учествувала во летниот семестар во 2017/2018 година во наставни активности(водење вежби на студенти)**, а сепак е бодирана за истиот период
4. **Трудовите**
 1. Prevalence and risk factors for pre-diabetes and diabetes after kidney transplantation. Petkovska L, Chibishev A, Smokovski I, Petronijevic Z, Ivanovska-Zafirovska B, Antova E, Zafirovska B. Physioacta 2017; 11(1): 1-11,
 2. Impact of post-transplant dysglycemia on renal allograft function in kidney transplant recipients on cyclosporine-based immunosuppression. Lidija Petkovska, Goran Dimitrov, Julijana Brezovska Kavrakova, Zvezdana Petronijevic, Gjulshen Selim, Emilija Antova. Mak Med Pregled 2017; 71(2): 91-98,
 3. The Effect of Treatment on Short-Term Outcomes in Elderly Patients with Acute Kidney Injury. Zvezdana Petronijevic, Gjulshen Selim, Lidija Petkovska, Ljubica georgievsk-

Ismail, Goce Spasovski, Liljana Tozija. Open Access Maced J Med Sci 2017 Aug 15; 5(5): 635-640,

4. Total homocysteine in healthy subjects. Brezovska-Kavrakova J, Topuzovska S, Tosheska-Trakovska K, Bogdanska J, Labudovic D, Cekovska S, Kostovska I, Spasovski D, Petkovska L, Krstevska M. Physioacta 2017; 11(3): 145-151,

НЕ МОЖЕ и НЕ ТРЕБА да бидат воопшто бодирани бидејќи не припаѓаат на **КЛИНИЧКА ТОКСИКОЛОГИЈА**, односно на областа во која кандидатката се избира. Со тоа бројот на валидни приложени трудови е **4 (четири) односно еден помалку од неопходните**. **НАПОМЕНУВАМ**, дека при мојот неодамнешен избор за научен советник, поради истата причина, од **ИСТИОТ ПРЕТСЕДАТЕЛ** на комисија ми беа одземени 4 авторски и два коавторски труда.

- 5.** **Сите 4 (четири)** труда наведени во делот **Учество на научен/стручен собир со реферат**, **НЕ МОЖАТ** да бидат бодирани, бидејќи во 3(три) од нив, кандидатката е само коавтор, а не презентер, а единствениот авторски труд **ВООПШТО** не е презентиран бидејќи кандидатката **НЕ УЧЕСТВУВАЛА** на тој конгрес.
- 6.** Во областа на стручно-апликативната дејност бодирано е нејзиното учество во **Управен одбор на клиниката за токсикологија со 1 бод**. Учесвата во управни одбори, што е политичка функција, не се бодира според **Правилникот за избор во наставни звања**.
- 7.** Исто така се бодира со 2 бода и завршената специјализација по интерна медицина, која активност е веќе бодирана при изборот во **насловен доцент**.
- 8.** Во делот **Учество во промотивни активности на Факултетот**- Прилог во промотивни материјали за подигнување на свеста за ризиците од експозиција на жива, во рамки на проектот "Development of a Minamata Initial Assessment in the Republic of Macedonia. Таа активност е на **4 мај 2018 година**, по објавувањето на конкурсот за избор, односно не може да биде бодирана.
- 9.** Кандидатката не поседува воопшто бодови во делот **Дејности од поширок интерес**.

Сите погоре изнесени неправилности во целост ја менуваат бодовната состојба на кандидатот. Двојните стандарди на бодување од страна на Претседателот на комисијата, само дополнително ги влошуваат

меѓучовечките односи. Апелирам до преостанатите четири члена на Рецензентската комисија, внимателно да ги разгледаат сите неправилности во објавената рецензија, КАКО НЕОПХОДЕН ПРЕДУСЛОВ за враќање на довербата и достоинството на рецензентските комисији.

Подносител на приговорот

научен советник д-р Нико Беќаровски

До Наставно-научниот совет на
Медицинскиот факултет во Скопје

На Рефератот за избор на едно лице во насловно звање во наставно-научните области интерна медицина и токсикологија (конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Медицински факултет, објавен во весниците „Нова Македонија“ , „Вечер“ и „Коха“ од 21.3.2018 година) на Медицинскиот факултет во Скопје, поднесен од Рецензентската комисија во состав: проф. д-р Цветанка Божиновска, проф. д-р Кристина Младеновска, проф. д-р Зоран Кавраковски, проф. д-р Оливер Каранфилски и проф. д-р Викторија Чалоска Иванова (формирана со одлука на Наставно-научниот совет, бр. 02-1767/87, донесена на X редовна седница одржана на 18.4.2018 година) се поднесени два приговора и едно дополнување:

- Приговор од проф. д-р Даниела Чапароска (02-2507/1, од 21.5.2018 г.)
- Приговор од н. сов. д-р Нико Беќаровски (02-2522/1, од 22.5.2018 г.)
- Дополнение на Приговор од проф. д-р Даниела Чапароска (02-2545/2 од 22.5.2018 г.),

сите доставени до Комисијата на 22 и 23.5.2018 г.

Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставените приговори, деталната проверка и споредба со документацијата на кандидатот, прегледот на релевантната регулатива и легислатива, како и по опсежната аргументирана дискусија, а во законски предвидениот рок за тоа, до ННС го доставува следниов

О Д Г О В О Р

на Приговорот од н. сов. д-р Нико Беќаровски

Комисијата, во својата работа, се раководеше и разгледуваше документација поднесена од кандидатката, имаше квалификувани членови за да ги елаборираат квалитетите на кандидатот, така што заклучокот и предлогот се донесени по сеопфатна анализа и разгледување на сите релевантни моменти, врз кои се

изведува изборот во звања на УКИМ, согласно со нормативните акти на Универзитетот и на Факултетот.

Приговорите (ако воопшто може да стане збор за множина, кога е потполно очигледно дека другиот приговор е само делумен copy/paste на првиот) се еклатантен непрофесионален обид за симулирање, не на координиран, туку на јасно оркестриран напад врз професионалниот, но и личниот интегритет на кандидатката од конкурсот. Јасно е видливо кој во ситуацијата држи диригентска палка, а кој свири по подготвени ноти. Безочноста на лагите многу повеќе говори за карактерот на подносителот на Приговорот, отколку што служи на намерата да се прикаже кандидатот во лоша светлина.

Некој кој носи титула на универзитетски професор треба недвосмислено да знае дека коментар за законитоста на постапката за избор, реизбор или неизбор во одредено звање НЕ се поднесува како приговор на реферат за избор. Настрана што за Комисијата е сосема јасно дека ништо од наведеното не е релевантно за конкретниот кандидат и реферат, Комисијата НЕ е повикана да го коментира овој сегмент од приговорот.

Речењето на функциите и звањата во воведот на Приговорот изгледа сепак не е доволно за приговарачот да знае дека наставниот персонал не подлежи на самоевалуација во текот на само еден семестар, туку дека тоа е континуиран процес. Документот за самоевалуација на кандидатот беше составен дел на поднесената документација. На читателот на овој одговор му оставаме да заклучи:

1. Зошто „координаторот за настава“ НЕ ја вклучил кандидатката во изведувањето на наставата во летниот семестар во 2016/2017 г.?

2. Зошто сосема неосновано и лажно тврдеше пред членовите на Комисијата од претходниот состав дека кандидатката НЕ ПОСЕДУВА документ од самоевалуација, иако тој беше многу лесно најден од останатите членови на Комисијата во досието кое цело време стоеше кај приговарачот?

Непримерен преседан е да се омаловажува вредноста на докторската дисертација на кандидатот, во ситуација кога се работи за избор во повисоко звање, а НЕ за прв избор. За вредноста на темата, приговарачот може (иако и тоа е под голем знак прашање) да разговара со комисијата пред која кандидатот ја бранел дисертацијата, како и да го види составот на таа комисија, на која клиника и катедра е пријавена и одбранета тезата и сл. Сопствените дисквалификации на темата се недозволен преседан, а притоа и воопшто НЕ се предмет за приговарање до оваа Рецензентска комисија.

Приговарачот прави следен, сличен преседан, донесувајќи рецензија и квалификации за трудовите на кандидатот. На ННС треба да му е перфектно јасно дека рецензијата на трудовите ја прават членовите на Комисијата, а не други кандидати за избор во звање, кои се во постапка за избор.

Врз основа на што тврди приговарачот, сама за себе објаснувајќи: САМО ЈАС ги поседувам тие податоци (?!?!), дека Комисијата немала увид во наставната активност на кандидатот? Која е разликата во бодови помеѓу добиените бодови и тие кои наводно требала да ги добие? Како воопшто приговарачот разбрал кои активности се бодирани со колку бодови, а да може да тврди дека не требало да се бодира така, туку поинаку? Колку тоа бодови требал кандидатот да добие и како е изведена пресметката на приговарачот? Во Комисијата постојат членови кои можат да потврдат дека приговарачот не ги знае воопшто правилата за бодирање на наставните активности, што е причина поради која бодирањето на нејзините активности, при нејзиниот избор во две претходни инстанции, ги вршеше друг кандидат.

Некој што носи титула на универзитетски професор ги омаловажува сите свои колеги и целокупниот состав на ННС, кога во Приговорот подметнува услови за избор во повисоко звање од она за кое конкурира кандидатот, веројатно сметајќи на тоа дека членовите на ННС имаат завршени само три одделенија основно образование, па не знаат сами да го прочитаат Правилникот на УКИМ. Уште еден сегмент кој потврдува дека приговарачот нема блага идеја зошто приговара, односно дека измислува основи за приговарање. Ваквиот малициозен обид за дезавуирање на ННС, во најмала рака, заслужува некаков вид на јавна опомена или друга санкција од Деканатската гарнитура.

Сегментот од Приговорот наведен под 2В претставува сериозен престап и налага спроведување на истрага од Деканатската гарнитура. Комисијата, при вредувањето на трудовите се раководи од поднесена документација. Во неа постои сертификат за учество на колегата, кој на 16.5.2018 г. напишал писмена изјава дека не учествувал на Конгресот. Комисијата стои на ставот дека апсолутно правилно го бодирала значењето на посочените трудови, земајќи ги како докази копиите од трудовите/апстрактите и приложените сертификати за учество (објавени во Зборник на трудови/апстракти по рецензија на Научниот одбор на Конгресот). Можеби приговарачот смета дека Комисијата треба да бара копии од билети за превоз, сметки за сместување или некакви други докази? Деканатската гарнитура треба сериозно да го истражи овој сегмент од Приговорот и да разјасни дали на неког по 4 години ненадејно му текнало дека не бил на конгрес, па се почувствувал повикан тоа и да го обзнани во некаква писмена изјава, како го добил сертификатот за учество, а доколку се потврди дека целата приказна е неточна, тогаш да се испита под какви услови, закани, уцени и слично, бил натеран колегата да пишува лажна изјава. Јасно, ако ова се потврди, би биле примерени сериозни санкции и за актерот и за диригентот.

Точно е дека предавањата, од сегментот Г на Приговорот, се бодуваат со ПО (а не со) 0,5 бода. Бидејќи е јасно наведено дека се работи за 6 такви предавања, јасно е дека $6 \times 0,5 = 3$ бода, колку што и се доделени. Комисијата смета дека ваква основна математика не треба да претставува проблем за универзитетски професор.

Никаква „иста активност под друго име“ не е бодирана со 1 бод. Со 1 бод е вреднувано тоа што е објаснето и напишано: Учесник во изработка на упатства ...

Приговарачот може да има сопствено мислење за тоа што е политичка функција, но ирелевантно е што мисли за „комисии и тела на државни и други органи“. Тенденциозноста и двојните стандарди на приговарачот се толку очигледни, особено ако се погледнат претходни рецензии во кои приговарачот бил или прв, или само член на рецензентска комисија за избор, но на други кандидати, каде што великодушно делел бодови и за безначајни функции, кои тешко дека спаѓаат во оваа категорија.

Приговарачот си дозволува да тврди дека Комисијата оценувала активност "за која воопшто не постои соодветен доказ". Кога некого обвинувате дека не работи правилно, приговарачот е должен да обезбеди доказ за своето тврдење, а не само да реди неосновани искази, за кои ја прозива Комисијата, која за сите свои оценки и квалификации поседува сосема уредна комплетна документација.

Специјализација е ТРАЈНА вредност, а не резиморна квалификација. Сосема е јасно дека кандидат не може за секој изборен циклус од пет години да поднесува доказ за завршена нова специјализација. Таа е белег на статус и само ја потврдува стекнатата квалификација за избор и напредување.

Вреднувањето на кандидатката во промотивни активности е извршено врз основа на постојна документација и соодветна потврда за учество на кандидатката. Комисијата нема увид во настанот кој приговарачот го наведува и потврдува дека не е вреднуван никаков временски детерминиран настан, туку активност во проект од пошироко општествено значење, соодветно и правилно класифицирана.

На универзитетски професор треба да му е јасно дека НЕ МОЖЕ до Комисијата да се приговара за составот на Комисијата. Комисијата НЕ го избира сопствениот состав, туку работи според доделени задачи. Индикативно е дека составот на Комисијата не е проблематизиран при нејзиното формирање, туку откако е дадена позитивната рецензија, што значи дека содржината на рефератот, а не составот на Комисијата, не бил по нечија волја. За Комисијата е јасно дека ваквиот сегмент од Приговорот е ставен само за да го зголеми волуменот на Приговорот, односно да остави впечаток по принципот на "поголем приговор - повистинита основа за него". За жал, ова само ја потврдува некомпетентноста на приговарачот и елементарното непознавање на сопствената легислатива и регулатива. Јасно е дека Комисијата нема никаква причина и основа да коментира ништо по овој сегмент.

Сепак, изразувајќи дециден став дека е апсолутно навредливо и недозволиво да се изнесуваат квалификации за универзитетски професори од некој што не поседува елементарни квалитети за такво нешто, Комисијата смета дека вака направениот преседан не смеел да се дозволи, а кога веќе тоа е направено, дека

треба да се санкционира. Имено, во однос на сите членови на Комисијата, приговарачот има понизок ранг, па е недозволиво да се оценуваат оние кои што се поквалификувани, односно повисоко хиерархиски поставени (правилата на академската хиерархија, се надеваме, му се добро познати на приговарачот). Деканатската гарнитура требала да ја примени клаузулата за необјавување на делот или на целиот Приговор, имајќи предвид дека е навредливо квалификации за повисоко рангираните професори да се изнесуваат од пониско рангираните. Комисијата НЕМА да го удостои приговарачот со палетата на квалификации кои посочените членови ги поседуваат, а за квалитетите и за ниските етички и морални стандарди на приговарачот ќе го постави само очигледното прашање: приговарачот и во повеќе претходни инстанции работел во рецензентски комисии, заедно со професори од Фармацевтскиот факултет, посочените или други, но НИКОГАШ претходно ниту приговарал на нивниот профил, ниту на квалификациите; на што се должи сегашното оспорување и омаловажување на таквите членови на Комисијата? Повторно двојни стандарди, или приговор "по потреба"? Неброени се инстанците кога приговарачот САМ ги предлагал овие и други професори од Фармацевтскиот факултет за членови на комисии за рецензија, но и инстанците кога ги менувал првобитно предложените, како и кога барал сам за себе да биде ставен во комисија, во која иницијално не бил предложен. Јасна е тенденцијата за исправно да се прогласува само она во што приговарачот има лично учество, макар и по цена на навреди, омаловажувања, дисквалификации на други и сл.

Уште една ставка која НЕ МОЖЕ да биде предмет на одговор од Комисијата е статусот на членовите на Комисијата. Комисијата НЕ ПОЗНАВА категорија „дополнување на приговор“, но Факултетот го прифатил (прашањето е зошто), па согласно со изнесеното, Комисијата го упатува приговарачот да си ги разјасни легалните дилеми во правните кругови на УКИМ.

Комисијата, исто така, може само да констатира дека приговарачот, пред Комисијата, приговара и за начинот на гласање за состав на Комисијата, предмет за кој НЕ МОЖЕ да се приговара на Комисијата. Јасно е дека за приговарачот исправни решенија се само тие кои самиот преговарач ги замислува, што само зборува за квалитетите на приговарачот. Сепак, останува нејасно, со каква, можеби некаква "медицинска" математика, ако еден предложен состав на Комисијата добил повеќе од 60 од вкупно осумдесетина гласа, би можел да постои и друг предлог кој ќе добиел повеќе гласови. Можеби приговарачот и за тоа има некакво магично решение. Нашиот народ има шеги во кои со три гласачи победува кандидат кој добил 14 гласови. Можеби и за Комисијата постои вакво решение.

Конечниот предлог за бодовната табела на приговарачот е еклатантен пример на непознавање на регулативата и правилниците, а најмалку од сè, на начинот и правилата за бодување на активностите: сопствени модели на пресметување, непочитување на толкувањата и објаснувањата од Правилникот на

УКИМ, сосема произволни дисквалификации на активности, несоодветно бодирање итн.

Комисијата го оценува приговорот(ите) како апсолутно неоснован, недокументиран, во дел поткрепен со сомнителни документи за кои треба да се спроведе соодветна истрага од надлежните институции, произволен, но, пред сè, како малициозен обид за дисквалификација на колешка и за спречување на нејзиниот професионален развој и напредок. Членовите на ННС би имале многу појасен увид во двојните стандарди на двајцата приговарачи, ако потрошат малку време и ги прегледаат рефератите потпишани од првиот приговарач и рефератите за избор на вториот приговарач (со првиот како рецензент). Така ќе стане јасно за кои трудови и на кои конгреси се доделувани бодови, за кои „државни тела и органи“ се доделувани бодови, кои активности се бодирани со по колку бодови (дури и надвор од рецензија, а во одговор на приговори, кога нема место за натамошни интервенции), колку пати и по колкави временски периоди се бодирани специјализации итн.

Надвор од делокругот на Комисијата е да одговара на наводи за процедурални и правни неправилности, кои постојат само според мислење на приговарачот. За такви прашања приговарачот се упатува на барање правна помош од надлежните инстанци. Според информации на Комисијата, помош, односно интервенција е побарана, и тоа од Државниот просветен инспекторат. Иронијата е немерлива, ако се има предвид монолот на приговарачот пред ННС пред неколку месеци, во кој недвосмислено им објасни на членовите на ННС колку ги цени луѓето од таа институција: монолот започна со зборовите "Сега јас малку ќе ви објаснам какви се тоа карактери кои работат во тој просветен инспекторат". Нивото на омаловажување и изборот на навредливи термини за вработените во Инспекторатот, за нивните (не)квалификации и за тоа како тие работат, се под границата на достоинство за еден припадник на академската заедница, па затоа и не ги коментираме натаму, но сепак изразуваме чудење како од така ниско окарактеризирана институција сепак се бара помош во дадената ситуација. Резултатот од нивниот увид е јасен и недвосмислен, но тоа не го спречува приговарачот и натаму да ја перпетуира тезата за неправилности во составот и во процедурата за избор на Комисијата, веројатно во надеж дека стопати изнесената лага конечно ќе стане вистина.

Со мал преглед на историјата на рецензентските комисии и рецензии за избор во звања на кандидати од областа токсикологија, лесно ќе се установи кој предлагал најчесто измени во составот на комисиите, кој најчесто се предлагал себеси во комисиите, со кого во составот на комисијата не биле завршувани постапките, поради чие учество во комисијата и во колку наврати постоеле откажувања на други членови од таквите комисии и колку пати постоеле разлики во мислењата помеѓу членови на комисиите. Затоа е депласирано да се зборува за меѓучовечките односи, довербата и достоинството на членовите на рецензентските

комисии. Тие сегменти се афектирани во најголемиот број инстанци од само еден нејзин член. Обидот да се фрли магла во очите на членовите на ННС со пласирање на втор приговор доликува на игра за мали деца, особено ако се знае дека вториот приговарач е во постапка за избор, во која „главниот“ приговарач е рецензент. Единствена издржана препорака до ННС е да ја прекине практиката на удоволување на желбите за самопредлагање и самопромовирање на некои членови на комисии и да го извади Факултетот од состојбата на заложништво на нечии лични интереси, да опстане на предлозите за комисии кои се непристрасни и донесени од многу компетентни тела, како катедри, одбори и сл.

Конечно, и како одговор на приговорите, Комисијата, недвосмислено и без трошка дилема, потврдува дека кандидатката н. доц. д-р Лидија Петковска исполнува и повеќе од неопходните услови за избор во повисоко звање и ги повторува и потврдува сите свои наоди од Рефератот, и има чест и задоволство целосно да го потврди својот аргументиран предлог до ННС, д-р Петковска да биде избрана во звањето насловен вонреден професор во научната област интерна медицина-токсикологија.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Цветанка Божиновска с.р.
2. Проф. д-р Кристина Младеновска с.р.
3. Проф. д-р Зоран Кавраковски с.р.
4. Проф. д-р Оливер Каранфилски с.р.
5. Проф. д-р Викторија Чалоска Иванова с.р.

До
 Рецензентската комисија
 Деканот на Медицинскиот факултет при УКИМ во Скопје
 Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје

ПРИГОВОР

на Рефератот за избор за едно лице во наставно звање во наставно- научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 година

Од: проф.д-р Даниела Чапароска, редовен професор на Медицинскиот факултет при УКИМ во Скопје, координатор за настава при Катедрата за интерна медицина, раководител на амбулантно-дијагностички оддел на Универзитетската клиника за токсикологија

Предмет на Приговорот:

Реферат објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 г. на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ за избор на едно лице во насловно звање во научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, врз основа на конкурсот објавен во весниците „Нова Македонија“, „Вечер“ и „Коха“ од 21.3.2018 година.

Со Одлука на Наставно-научниот совет, бр. 02-1767/87, донесена на X редовна седница одржана на 18.4.2018 година, формирана е Рецензентска комисија во состав: проф. д-р Цветанка Божиновска, проф. д-р Кристина Младеновска, проф. д-р Зоран Кавраковски, проф. д-р Оливер Каранфилски и проф. д-р Викторија Чалоска Ивановска,

Во законскиот рок рецензентската комисија објави рецензија, но направи голем број грешки во евалуацијата и бодувањето на приложената документација кај пријавениот кандидат:

1. НЕИСПОЛНУВАЊЕ НА КРИТЕРИУМИТЕ ЗА ИЗБОР НА КАНДИДАТОТ (ПРОТИВЗАКОННОСТИ КАЈ УСЛОВИТЕ ЗА ИЗБОР ВО СООДВЕТНОТО ЗВАЊЕ)

А. Согласно со член 135 од Законот за високото образование- за Избор во звање по истекот на времето за кое е извршен изборот, кандидатката е избрана во октомври 2012 година за насловен доцент, а реизборот треба да е извршен за време до 5 години. Поминати се 5 години и 8 месеци, кандидатката се уште не е избрана

во повисоко звање, така да според член 137 од ЗВО, на лицето кое не е предложено во повисоко звање во законскиот рок, а и не се гласало за избор во постојното звање во кое било претходно избрано, му престанува работниот однос со Медицинскиот факултет.

Б. Кандидатката насл.доц.д-р Лидија Петковска не учествувала во летниот семестар во 2017/2018 година во наставни активности (водење вежби на студенти), па не може да биде оценета со самоевалуација на студентите на Медицинскиот факултет при УКИМ во Скопје.

2.НЕПРАВИЛНОСТИ КАЈ РЕЦЕНЗЕНТСКАТА КОМИСИЈА => ПОВРЕДА НА ПРАВИЛАТА ЗА ИЗБОР:

А.Рецензентската комисија сторила суштествена повреда на одредбите на постапката за избор. Имено, членовите на делумната комисија направила превид кога ја оценувала **наставно-образовната дејност** на насл.доц.д-р Лидија Петковска, немајќи соодветни податоци кога и колку кандидатката учествувала во наставниот процес, за кое само јас ги поседувам тие податоци како координатор на настава за токсикологија. Поради тоа, има суштинска разлика во бодовите добиени од настава.

Б. Кандидатката насл.доц.д-р Лидија Петковска која од комисијата се предлага да биде избрана во звањето насловен вонреден професор по предметот ИНТЕРНА МЕДИЦИНА и ТОКСИКОЛОГИЈА, **воопшто не учествувала или раководела со научноистражувачки проект** што е потребен критериум за избор, при што директно и грубо е повредена изричната и императивна законска одредба која предвидува дека „вонреден насловен професор“ може да биде избрано лице кое има научен степен доктор на науки од научната област за која се избира, објавени најмалку пет научноистражувачки труда во соодветната област во меѓународни научни списанија или меѓународни научни публикации или три научни труда во научно списание со импакт-фактор во последните пет години, **кое учествувало или раководело со научноистражувачки проект**”(член 13 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно- стручни и соработнички звања и асистенти - докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје).

Дотичната кандидатка не **учествувала или раководела со научноистражувачки проект** и со тоа **не ја исполнува** законската одредба за избор на насловен вонреден професор во областа на интерната медицина и токсикологија, на Медицинскиот факултет во Скопје.

В. Во делот **Учество на научен стручен собир со реферат**

Кандидатката лажно го прикажала нејзиното учество на XI Serbian congress of Toxicology, Sremski Karlovci, juni 2014.

а. со рефератот под наслов “Acute poisoning with imidacloprid-case report”. L Petkovska, I Jurukov, D Petrovski, Z Pereska, A Babulovska, M Miletic, I Smokovski, D Petkovski, и

б. со рефератот под наслов “Treatment of Post Corrosive Oesophageal Stenosis with Ballon Dilatator–Case report”. D Petrovski, L Petkovska, N Becarovski. 11th Serbian Congres of Toxicology, Sremski Karlovci, June 24-27, 2014.

На споменатиот конгрес од кандидатката, ниту еден доктор од Клиниката за токсикологија не присуствувал, за што има известување и од првиот автор на трудот.

Република Македонија
ЈАВНА ЗДРАВСТВЕНА УСТАНОВА
УНИВЕРЗИТЕТСКА КЛИНИКА ЗА ТОКСИКОЛОГИЈА - Скопје

ПРИМЕНО	16.05.2018		
Одг. Едм.	Број	Помош.	Збирност.
	03 - 208/1		

До

Проф.д-р Даниела Чапароска

Координатор за настава на Универзитетска клиника за
Токсикологија

Предмет: Известување

Од Д-р Данил Петровски, раководител на хоспитален одел на Универзитетската клиника за
токсикологија.

Почитувана,

Во врска со вашето барање да ги потврдам наводите на Нас.доц.д-р Лидија Петковска , кои се напишани во рецензијата за избор на наставно звање во Билтен на УКИМ , бр 1169, од 15.05.2018 г. во делот **Учество на научен/стручен собир со реферат, дека** учествувала со две презентации на 11th Serbian Congres of Toxicology, Sremski Karlovci, June 24-27, 201, и тоа

1. Со мојот научен труд: "Treatment of Post Corrosive Oesophageal Stenosis with Ballon Dilatator –Case report". **D Petrovski**, L Petkovska, N Becarovski. 11th Serbian Congres of Toxicology, Sremski Karlovci, June 24-27, 2014.
2. Со нејзиниот научен труд- "Acute Poisoning with Imidacloprid-Case Report". **L Petkovska**, I Jurukov, D Petrovski, Z Pereska, A Babulovska, M Miletic, I Smokovski, D Petkovski. 11th Serbian Congres of Toxicology, Sremski Karlovci, June 24-27, 2014.

Овие трудови се бодирани како Учество на научен/стручен собир со реферат што е објавено во рецензијата за наставно звање во Билтен на УКИМ , бр 1169, од 15.05.2018.

Ве информирам дека НИКОЈ од Универзитетската клиника за токсикологија не учествувал на наведениот конгрес во Сремски Карловци и никој не ги презентирал наведените трудови.

16.05.2018

Со почит,

Д-р Данил Петровски

Д-р Данил Петровски
специјалист-интернист
733948

Исто така, научниот труд "Insulin resitance as a surrogate marker for chronic renal transplant dysfunction". Ivanovski N, Petkovska L, Dimitrovski C, Pereska Z, Popov

Z. 32nd Balcan Medical Week, 21-23 September 2012, University of Nis, Serbia, не е воопшто презентираан на конгресот.

Г.Во областа на **стручно-апликативната дејност**

Повторно е направено погрешно бодирање кај едукативни предавања од областа на токсикологијата наменети за матични лекари, каде што се бодирани со 3 бода (таа активност во правилникот и критериумите за избор се бодува со 0,5 бода).

Истата активност- едукативни предавања од областа на токсикологијата наменети за матични лекари, повторно е бодирана со друг наслов како „проект програма” за едукација на матични лекари(сосема иста активност, но под друго име)-со 1 бод.

(Јас бев номинирана од Министерството за здравство за координатор во областа токсикологија за едукација на матични лекари, па знам точно кој каде предавал).

Во областа на стручно-апликативната дејност, бодирано е нејзиното учество во Управен одбор на Клиниката за токсикологија со 1 бод. Учеството во управни одбори, што е политичка функција, не се бодира според Правилникот за избор во звања.

Во делот- како член на организационен одбор на меѓународен стручен собир кој се одржал во Охрид во 2013 година, воопшто не поседува соодветен доказ.

Исто така се бодира со 2 бода и завршената специјализација по интерна медицина, која активност е веќе бодирана при изборот во звањето насловен доцент.

Во делот: **Учество во промотивни активности на Факултетот-** Прилог во промотивни материјали за подигнување на свеста за ризиците од експозиција на жива, во рамки на проектот "Development of a Minamata Initial Assessment in Republic of Macedonia". Таа активност е на 4 мај 2018 година, по објавувањето на конкурсот за избор, и не претставува промотивна активност за Медицинскиот факултет, ниту пак за Универзитетската клиника за токсикологија, која и не била информирана за тоа.

Кандидатката не поседува воопшто бодови во делот дејности од поширок интерес.

3.НЕПРАВИЛНОСТИ ВО СОСТАВУВАЊЕ РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА ЗА ОБЛАСТА ТОКСИКОЛОГИЈА

Согласно со Законот за високото образование, член 43 кој гласи:

Член 43

Повеќе од половината од членовите на рецензентската комисија ја сочинуваат лица во наставно-научни звања од **истото** наставно-научно, односно

уметничко подрачје во наставно-научната, односно уметничката област во која се избира кандидатот, а другите членови можат да бидат од сродна наставно-научна, односно уметничка област.

По класификацијата за научните области, полиња и гранки на истражување, усогласена со стандардите на ОЕЦД и УНЕСКО, областа на истражување по која треба да биде составена рецензентската комисија е клиничка фармакологија и токсикологија. Меѓутоа, на Наставно–научниот совет во рецензентската комисија беа предложени професори од Фармацевтскиот факултет кои воопшто не се од областа токсикологија, и тоа:

1. проф. Зоран Кавраковски, кој е од Катедрата за **инструментални методи** на Фармацевтскиот факултет во Скопје

2. Проф. Кристина Младеновска од Институтот за **фармацевтска технологија**, Катедра за **биофармација**, Фармацевтски факултет.

Заклучок: двајцата професори воопшто не одговарат за областа интерна медицина со токсикологија, па така рецензентската комисија која брои 5 члена, има само еден професор од токсикологија.

4. НЕПРАВИЛНОСТИ ПРИ ИЗГЛАСУВАЊЕ КОМИСИЈА –ПОВРЕДЕНА Е ПРОЦЕДУРАТА И ЗАКОНОТ ЗА ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ

На Наставно-научниот совет предложени се три рецензентски комисији. Едната комисија е предложена од Катедрата за интерна медицина (координативно тело). Втората комисија од шефот на Катедрата за интерна медицина. Третата комисија од професор кој е исто така член на катедрата по интерна медицина (проф. д-р Оливер Каранфилски)?!

Се гласаше за една комисија (од проф. д-р Оливер Каранфилски). При гласањето се броеа гласовите кои се ЗА, а не се побара да се гласа колку се ПРОТИВ и колку се ВОЗДРЖАНИ?

Со 63 гласа ЗА се изгласа комисијата, со што престана процедурата за гласање. Гласањето само за една комисија, и само броење колку гласале ЗА, е спротивно на закон, имено можеби втората, или третата комисија ќе добиеше повеќе гласови.
Повредена е процедурата за избор на комисија.

Ова е реалното бодирање на насл. доц. д-р Лидија Петковска.

ОБРАЗЕЦ
**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
 НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: Лидија Леко Петковска

(име, татково име и презиме)

Институција: Медицински факултет - Скопје

(назив на факултетот/институтот)

Научна област: Токсикологија – Интерна медицина

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	<p>Одржување на вежби</p> <p><i>1. Интерна медицина</i> Во период од 2015 до 2016 година 2 пати x 3 групи x 3 часа x 0.03=0.54</p> <p>Во период од 2016/2017 година 2 пати x 3 групи x 3 часа x 0.03=0.54</p> <p><i>2. Клиничко истражување</i> Во период од 2015 до 2016 година 2 пати x 2 групи x 3 часа x 0.03=0.36</p> <p>Во период од 2016 до 2017 година 2 пати x 2 групи x 3 часа x 0.03=0.36</p>	<p>1.08</p> <p>0.72</p>
2.	<p>Одржување на менторска настава за здравствена клиничка практика</p> <p>За 2014 година 5 недели x 3 студенти x 1 вежба x 0,2=3.0</p> <p>За 2015 година 5 недели x 3 студенти x 1 вежба x 0,2=3.0 7 недели x 3 студенти x 1 вежба x 0,2=4.2</p> <p>За 2016 година 4 недели x 3 студенти x 1 вежба x 0,2=2.4 3 недели x 3 студенти x 1 вежба x 0,2=0.18</p>	12.78

	За 2017 година 3недели x 3 студенти x 1 вежба x 0,2=0.18	
3.	Ментор и едукатор на здравствена едукација (специјализанти) 3 специјализанти x 6ч x 10недели x 0.08 =19.2	14.40
	Вкупно	28.90

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста:	Поени
1.	Трудови со оригинални резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор во последните 5 години.	30.81
	1. Severe mushroom poisoning in one Macedonian family Andon Chibishev, Zanina Perevska, Natasha Simonovska, Lidija Petkovska, Milena Miletic, Emilija Shikole. Inn J Artif Organs 2015, 38(2016:70(2):105:108.8): 425-432	3.6 + И.Ф 1.005
	2. Minoxidil overdose a case report.Lidija Petkovska, Zvezdana Petronijevic, Andon Chibishev, Dishan Petkovski and Aleksandra Stevchevska.Mak Med Pregled,2016;70(2):105-108	3.6
	3. The role of hemodialysis in treatment of acute acetic acid poisonings. Andon Chibishev, Lidija Petkovska, Liljana Tozija, Milka Zdravkovska, Emilija Shikole. Int J Art Organs 2017; 40(5):219-223	3.6 +И.Ф 1.169
	4.Multi-System Complication after Intravenous Cocaine Abuse. Lidija Petkovska, Andon Chibishev, Aleksandra Stevcevska, Ivica Smokovski, Dusan Petkovski, Emilija Antova. Open Acces Maced J Med Sci 2017, published on March 22 as https://doi.org/10.3889.oamjms.2017.046 .	3.6
	5. Prevalence and risk factors for pre-diabetes and diabetes after kidney transplantation. Petkovska L, Chibishev A, Smokovski I, Petronijevic Z, Ivanovska-Zafirovska B, Antova E, Zafirovska B. Physioacta 2017; 11(1): 1-11	3.6
	6. Impact of post-transplant dysglycemia on renal allograft function in kidney transplant recipients on cyclosporine-based immunosuppression. Lidija Petkovska, Goran Dimitrov, Julijana Brezovska Kavrakova, Zvezdana Petronijevic, Gjulshen Selim, Emilija Antova. Mak Med Pregled 2017; 71(2): 91-98	3.6
	7. The Effect of Treatment on Short-Term Outcomes in Elderly Patients with Acute Kidney Injury. Zvezdana Petronijevic, Gjulshen Selim, Lidija Petkovska, Ljubica georgievska-Ismail, Goce Spasovski, Liljana Tozija. Open Access Maced J Med Sci 2017 Aug 15; 5(5): 635-640	3.6

	8.Total homocysteine in healthy subjects. Brezovska-Kavrakova J, Topuzovska S, Tosheska-Trakovska K, Bogdanska J, Labudovic D, Cekovska S, Kostovska I, Spasovski D, Petkovska L, Krstevska M. Physioacta 2017; 11(3): 145-151	3.6
2.	Секциско предавање на научен/стручен собир	1
	Интравенска злоупотреба на кокаин (приказ на случај). Лидија Петковска . X јубилеен симпозиум на Здружението на токсиколози при МЛД и Универзитетската клиника за токсикологија со меѓународно учество. 7-9.6.2013, Охрид, Р Македонија,	
3.	Апстракти објавени во зборник на конференции (меѓународна 1, национална 0.5)	4
	1.Severe of musroom poisoning in one Macedonian family. Andon Chibishev, Zanina Pereska, Natasha Simonovska, Lidija Petkovska , Milena Miletic, Emilija Shikole. Xth Macedonian congress of gastroenterology and hepatology with international participation, September 29-October 01, 2016. Ohrid, Macedonia (PP). Abstract book 2.Acute Poisoning with Imidacloprid-Case Report. L Petkovska , I Jurukov, D Petrovski, Z Pereska, A Babulovska, M Miletic, I Smokovski, D Petkovski. 11th Serbian Congres of Toxicology, Sremski Karlovci (International congress) , June 24-27, 2014. (PP). Abstract book 3.Treatment of Post Corrosive Oesophageal Stenosis with Ballon Dilatator – Case report. D Petrovski, L Petkovska , N Becarovski. 11th Serbian Congres of Toxicology, Sremski Karlovci (International congress), June 24-27, 2014. (PP) Abstract book 4.Insulin resistance as a surrogate marker for chronic renal transplant dysfunction. Ivanovski N, Petkovska L, Dimitrovski C, Pereska Z, Popov Z. 32nd Balcan Medical Week, 21-23 September 2012, University of Nis, Serbia (OP) Abstract book	4
	Вкупно:	7.2

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред Бр	Назив на активноста	Поени
1.	Студиски престој во странство <ul style="list-style-type: none"> Престој во Клинички центар - Љубљана од 8.6-4.7 2015 година 	0.5

2.	Предавње на институции од јавен интерес, културно информативни центри. (0.5 поени)	0.5
	1. Проект на МЗ за спроведување на програма за едукација на избрани лекари за 100 селектирани МБД упатства (предавач) 6 градови во Македонија (Битола, Скопје, Гостивар, Охрид, Битола, Велес)	
	1. Учество во изработка на Клинички патеки за најчестите состојби од областа клиничка токсикологија во 2012 година (07-3075/1)	0.5
	Вкупно:	1.5

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	28,90
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	35,81
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	1,5
Вкупно	66,21

Подносител

Проф.д-р Даниела Чапароска, с.р

До:
 Рецензентската комисија
 Деканот на Медицинскиот факултет при УКИМ во Скопје
 Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје

ДОПОЛНЕНИЕ НА ПРИГОВОР ОД 21 МАЈ 2018 (заверен со арх.број 02 2507/1)

на Рефератот за избор за едно лице во насловно звање во наставно - научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 година

Од: проф.д-р Даниела Чапароска, редовен професор на Медицинскиот факултет при УКИМ во Скопје, координатор за настава при Катедрата за интерна медицина, раководител на амбулантно-дијагностички оддел на Универзитетската клиника за токсикологија

Предмет на Приговорот:

Реферат објавен во Билтен бр. 1169 од 15.5.2018 г. на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ за избор на едно лице во наставно звање во научните области интерна медицина и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје, врз основа на конкурсот објавен во весниците „Нова Македонија“, „Вечер“ и „Коха“ од 21.3.2018 година.

НЕПРАВИЛНОСТИ ВО СОСТАВУВАЊЕ РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА ЗА ОБЛАСТА ТОКСИКОЛОГИЈА

Имено, поради тоа што проф. д-р Цветанка Божиновска повеќе пати се откажала од рецензентските комисија за избор во насловно звање во областа токсикологија, донесена е одлука со консензус на Катедрата за интерна медицина, координативното тело и Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при УКИМ, таа да не биде член на рецензентски комисији во иднина.

Од следните дописи може да се види дека во случаи и кога потпишале четири члена од рецензентската комисија позитивна рецензија за избор во наставно звање, проф. д-р

Цветанка Божиновска не потпишала и истекло времето на конкурсот, па не е избран наставник на Клиниката за токсикологија.

Меѓутоа, членовите на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет се чини се доведуваат во заблуда, со „однапред договорена комисија“ која се предлага и се прифаќа со член кој се откажал повеќе пати.

Се поставува прашањето зошто кога постојат активни наставници од областа на токсикологијата се ангажираат професори во пензија, кои, поради тоа што не се во работен однос, не се во тек со активностите кои се бодираат кај кандидатите од рецензентската комисија. И дали може претседател (првиот член) на рецензентска комисија да биде во пензија? Тоа не се случај со ниту една рецензентска комисија досега.

Република Македонија
 Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
 МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ - Скопје

Примено:	16.08.2017		
Орг. единица	Година	Земност	
02	39231		

До
 Деканот на Медицинскиот факултет УКИМ,
 Скопје
 Проф.д-р Соња Топузовска

**ПРЕДМЕТ: РЕФЕРАТ
 ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО- НАУЧНИ ЗВАЊА ВО
 НАУЧНИТЕ ОБЛАСТИ ИНТЕРНА МЕДИЦИНА И ТОКСИКОЛОГИЈА НА
 МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

Почитуван Декан,

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на својата V редовна седница одржана на 03.07.2017 година, донесе Одлука за формирање на нова рецензентска комисија во променет состав Проф.д-р Цветанка Божиновска, Проф.д-р Даниела Чапароска, Проф.д-р Љубица Шутуркова, Проф.д-р Викторија Чаловска Ивановска и Проф.д-р Оливера Стојчева Танев, за избор на 1 лице во сите наставно-научни звања, во научните области Интерна медицина и токсикологија. Пријавени кандидати се: виш науч.сор.д-р Нико Беќаровски, насл.доц.д-р Андон Чибишев и насл.доц.д-р Лидија Петковска.

Првиот наставник на рецензентската комисија Проф.д-р Цветанка Божиновска, на која и се дадени документите од пријавените кандидати, не успеа во овој двомесечен период да ја свика комисијата за да се подготви рецензијата.

Проф.д-р Оливера Стојчева Танева во контакти со претседателот на рецензентската комисија Проф.д-р Цветанка Божиновска се обиде да ја повика за заедничка одлука, но не доби одговор.

За да не помине законскиот рок, останатите четири професори од рецензентската комисија, по разгледувањето на документите и личното познавање на кандидатите (веќе неколку пати претходно се доставувани документи за овој избор на истите кандидати), поднесоа реферат-извештај во кој едногласно е предложен виш науч.сор.д-р Нико Беќаровски на Наставно-Научниот совет на Медицинскиот факултет при УКИМ во Скопје, да биде избран во звањето редовен професор во научните области Интерна медицина и токсикологија.

16.08.2017

Со почит,
 Проф.д-р Даниела Чапароска

Д. Чапароска

Конкурс објавен од Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје на 08.06.2017 година во дневните весници „Нова Македонија“ и „Коха“

I. ПЕДИЈАТРИЈА

- За избор на 1 наставник во сите наставно-научни звања во научните области:

- a. педијатрија и
- b. детски болести со нега на болно и здраво дете се формира комисија во состав:

1. Проф.д-р Мирјана Кочова
2. Проф.д-р Розана Кацарска
3. Проф.д-р Стојка Нацева Фуштиќ
4. Проф.д-р Ката Мартинова
5. Проф.д-р Емилија Влашки

Пријавени кандидати: вонр.проф.д-р Филип Дума.

Конкурс објавен на 20.02.2017 година во дневните весници „Утрински весник“, „Дневник“ и „Коха“ од Медицински факултет во Скопје.

- Во врска со објавениот конкурс за избор на 1 лице во насловно звање, по предметот Интерна медицина за ЈЗУ Универзитетска клиника за токсикологија беше формирана рецензентска комисија во состав:

1. Проф.д-р Цветанка Божиновска
2. Проф.д-р Даниела Чапароска
3. Проф.д-р Славица Вучиниќ
4. Проф.д-р Викторија Чалоска Иванова
5. Проф.д-р Оливер Каранфилски

Во определен рок од 3 месеци, со писмено известување доставено до деканатот од Рецензентската комисија се откажаа проф.д-р Цветанка Божиновска.

Врз основа на одлука од Координативното тело на Катедрата за интерна медицина предложен е нов член во Рецензентската комисија, и тоа на местото на проф.д-р Цветанка Божиновска - проф.д-р Љубица Шутуркова.

На тој начин за избор на 1 лице во насловно звање, по предметот Интерна медицина за ЈЗУ Универзитетска клиника за токсикологија се формира рецензентска комисија во состав:

1. Проф.д-р Љубица Шутуркова
2. Проф.д-р Даниела Чапароска
3. Проф.д-р Славица Вучиниќ
4. Проф.д-р Викторија Чаловска Иванова
5. Проф.д-р Оливер Каранфилски

За Конкурс објавен на 20.04.2017 година, во дневните весници „Утрински весник“, „Дневник“ и „Коха“ од Медицински факултет во Скопје.

- Во врска со објавениот конкурс за избор на 1 наставник во сите наставно-научни звања, во научните области: Интерна медицина и токсикологија беше формирана рецензентска комисија во состав:

1. Проф.д-р Цветанка Божиновска
2. Проф.д-р Даниела Чапароска
3. Проф.д-р Татјана Кадивкова Пановска
4. Проф.д-р Викторија Чаловска Иванова
5. Проф.д-р Оливера Стојчева Танева

Подносител

Проф,д-р Даниела Чапароска с.р

До Наставно-научниот совет на
Медицинскиот факултет во Скопје

На Рефератот за избор на едно лице во насловно звање во наставно-научните области интерна медицина и токсикологија (конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Медицински факултет, објавен во весниците „Нова Македонија“ , „Вечер“ и „Коха“ од 21.3.2018 година) на Медицинскиот факултет во Скопје, поднесен од Рецензентската комисија во состав: проф. д-р Цветанка Божиновска, проф. д-р Кристина Младеновска, проф. д-р Зоран Кавраковски, проф. д-р Оливер Каранфилски и проф. д-р Викторија Чалоска Иванова (формирана со одлука на Наставно-научниот совет, бр. 02-1767/87, донесена на X редовна седница одржана на 18.4.2018 година) се поднесени два приговора и едно дополнување:

- Приговор од проф. д-р Даниела Чапароска (02-2507/1, од 21.5.2018 г.)
- Приговор од н. сов. д-р Нико Беќаровски (02-2522/1, од 22.5.2018 г.)
- Дополнение на Приговор од проф. д-р Даниела Чапароска (02-2545/2 од 22.5.2018 г.),

сите доставени до Комисијата на 22 и 23.5.2018 г.

Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставените приговори, деталната проверка и споредба со документацијата на кандидатот, прегледот на релевантната регулатива и легислатива, како и по опсежната аргументирана дискусија, а во законски предвидениот рок за тоа, до ННС го доставува следниов

О Д Г О В О Р

на Приговорот и Дополнението на Приговорот од проф. д-р Даниела Чапароска

Комисијата, во својата работа, се раководеше и разгледуваше документација поднесена од кандидатката, имаше квалификувани членови за да ги елаборираат квалитетите на кандидатот, така што заклучокот и предлогот се донесени по сеопфатна анализа и разгледување на сите релевантни моменти, врз кои се изведува изборот во звања на УКИМ, согласно со нормативните акти на Универзитетот и на Факултетот.

Приговорите (ако воопшто може да стане збор за множина, кога е потполно очигледно дека другиот приговор е само делумен сору/paste на првиот) се еклатантен непрофесионален обид за симулирање, не на координиран, туку на

јасно оркестриран напад врз професионалниот, но и личниот интегритет на кандидатката од конкурсот. Јасно е видливо кој во ситуацијата држи диригентска палка, а кој свира по подготвени ноти. Безочноста на лагите многу повеќе говори за карактерот на подносителот на Приговорот, отколку што служи на намерата да се прикаже кандидатот во лоша светлина.

Некој кој носи титула на универзитетски професор треба недвосмислено да знае дека коментар за законитоста на постапката за избор, реизбор или неизбор во одредено звање НЕ се поднесува како приговор на реферат за избор. Настрана што за Комисијата е сосема јасно дека ништо од наведеното не е релевантно за конкретниот кандидат и реферат, Комисијата НЕ е повикана да го коментира овој сегмент од приговорот.

Речењето на функциите и звањата во воведот на Приговорот изгледа сепак не е доволно за приговарачот да знае дека наставниот персонал не подлежи на самоевалуација во текот на само еден семестар, туку дека тоа е континуиран процес. Документот за самоевалуација на кандидатот беше составен дел на поднесената документација. На читателот на овој одговор му оставаме да заклучи:

1. Зошто „координаторот за настава“ НЕ ја вклучил кандидатката во изведувањето на наставата во летниот семестар во 2016/2017 г.?

2. Зошто сосема неосновано и лажно тврдеше пред членовите на Комисијата од претходниот состав дека кандидатката НЕ ПОСЕДУВА документ од самоевалуација, иако тој беше многу лесно најден од останатите членови на Комисијата во досието кое цело време стоеше кај приговарачот?

Непримерен преседан е да се омаловажува вредноста на докторската дисертација на кандидатот, во ситуација кога се работи за избор во повисоко звање, а НЕ за прв избор. За вредноста на темата, приговарачот може (иако и тоа е под голем знак прашање) да разговара со комисијата пред која кандидатот ја бранел дисертацијата, како и да го види составот на таа комисија, на која клиника и катедра е пријавена и одбранета тезата и сл. Сопствените дисквалификации на темата се недозволен преседан, а притоа и воопшто НЕ се предмет за приговарање до оваа Рецензентска комисија.

Приговарачот прави следен, сличен преседан, донесувајќи рецензија и квалификации за трудовите на кандидатот. На ННС треба да му е перфектно јасно дека рецензијата на трудовите ја прават членовите на Комисијата, а не други кандидати за избор во звање, кои се во постапка за избор.

Врз основа на што тврди приговарачот, сама за себе објаснувајќи: САМО ЈАС ги поседувам тие податоци (?!?!), дека Комисијата немала увид во наставната активност на кандидатот? Која е разликата во бодови помеѓу добиените бодови и тие кои наводно требала да ги добие? Како воопшто приговарачот разбрал кои активности се бодирани со колку бодови, а да може да тврди дека не требало да се

бодира така, туку поинаку? Колку тоа бодови требал кандидатот да добие и како е изведена пресметката на приговарачот? Во Комисијата постојат членови кои можат да потврдат дека приговарачот не ги знае воопшто правилата за бодирање на наставните активности, што е причина поради која бодирањето на нејзините активности, при нејзиниот избор во две претходни инстанции, ги вршеше друг кандидат.

Некој што носи титула на универзитетски професор ги омаловажува сите свои колеги и целокупниот состав на ННС, кога во Приговорот подметнува услови за избор во повисоко звање од она за кое конкурира кандидатот, веројатно сметајќи на тоа дека членовите на ННС имаат завршени само три одделенија основно образование, па не знаат сами да го прочитаат Правилникот на УКИМ. Уште еден сегмент кој потврдува дека приговарачот нема блага идеја зошто приговара, односно дека измислува основи за приговарање. Ваквиот малициозен обид за дезавуирање на ННС, во најмала рака, заслужува некаков вид на јавна опомена или друга санкција од Деканатската гарнитура.

Сегментот од Приговорот наведен под 2В претставува сериозен престап и налага спроведување на истрага од Деканатската гарнитура. Комисијата, при вредувањето на трудовите се раководи од поднесена документација. Во неа постои сертификат за учество на колегата, кој на 16.5.2018 г. напишал писмена изјава дека не учествувал на Конгресот. Комисијата стои на ставот дека апсолутно правилно го бодирала значењето на посочените трудови, земајќи ги како докази копиите од трудовите/апстрактите и приложените сертификати за учество (објавени во Зборник на трудови/апстракти по рецензија на Научниот одбор на Конгресот). Можеби приговарачот смета дека Комисијата треба да бара копии од билети за превоз, сметки за сместување или некакви други докази? Деканатската гарнитура треба сериозно да го истражи овој сегмент од Приговорот и да разјасни дали на некогаш по 4 години ненадејно му текнало дека не бил на конгрес, па се почувствувал повикан тоа и да го обзнани во некаква писмена изјава, како го добил сертификатот за учество, а доколку се потврди дека целата приказна е неточна, тогаш да се испита под какви услови, закани, уцени и слично, бил натеран колегата да пишува лажна изјава. Јасно, ако ова се потврди, би биле примерени сериозни санкции и за актерот и за диригентот.

Точно е дека предавањата, од сегментот Г на Приговорот, се бодуваат со ПО (а не со) 0,5 бода. Бидејќи е јасно наведено дека се работи за 6 такви предавања, јасно е дека $6 \times 0,5 = 3$ бода, колку што и се доделени. Комисијата смета дека ваква основна математика не треба да претставува проблем за универзитетски професор.

Никаква „иста активност под друго име“ не е бодирана со 1 бод. Со 1 бод е вреднувано тоа што е објаснето и напишано: Учесник во изработка на упатства ...

Приговарачот може да има сопствено мислење за тоа што е политичка функција, но ирелевантно е што мисли за „комисии и тела на државни и други

органи“. Тенденциозноста и двојните стандарди на приговарачот се толку очигледни, особено ако се погледнат претходни рецензии во кои приговарачот бил или прв, или само член на рецензентска комисија за избор, но на други кандидати, каде што великодушно делел бодови и за безначајни функции, кои тешко дека спаѓаат во оваа категорија.

Приговарачот си дозволува да тврди дека Комисијата оценувала активност "за која воопшто не постои соодветен доказ". Кога некого обвинувате дека не работи правилно, приговарачот е должен да обезбеди доказ за своето тврдење, а не само да реди неосновани искази, за кои ја прозива Комисијата, која за сите свои оценки и квалификации поседува сосема уредна комплетна документација.

Специјализација е ТРАЈНА вредност, а не резиморна квалификација. Сосема е јасно дека кандидат не може за секој изборен циклус од пет години да поднесува доказ за завршена нова специјализација. Таа е белег на статус и само ја потврдува стекнатата квалификација за избор и напредување.

Вреднувањето на кандидатката во промотивни активности е извршено врз основа на постојна документација и соодветна потврда за учество на кандидатката. Комисијата нема увид во настанот кој приговарачот го наведува и потврдува дека не е вреднуван никаков временски детерминиран настан, туку активност во проект од пошироко општествено значење, соодветно и правилно класифицирана.

На универзитетски професор треба да му е јасно дека НЕ МОЖЕ до Комисијата да се приговара за составот на Комисијата. Комисијата НЕ го избира сопствениот состав, туку работи според доделени задачи. Индикативно е дека составот на Комисијата не е проблематизиран при нејзиното формирање, туку откако е дадена позитивната рецензија, што значи дека содржината на рефератот, а не составот на Комисијата, не бил по нечија волја. За Комисијата е јасно дека ваквиот сегмент од Приговорот е ставен само за да го зголеми волуменот на Приговорот, односно да остави впечаток по принципот на "поголем приговор - повистинита основа за него". За жал, ова само ја потврдува некомпетентноста на приговарачот и елементарното непознавање на сопствената легислатива и регулатива. Јасно е дека Комисијата нема никаква причина и основа да коментира ништо по овој сегмент.

Сепак, изразувајќи дециден став дека е апсолутно навредливо и недозволиво да се изнесуваат квалификации за универзитетски професори од некој што не поседува елементарни квалитети за такво нешто, Комисијата смета дека вака направениот преседан не смеел да се дозволи, а кога веќе тоа е направено, дека треба да се санкционира. Имено, во однос на сите членови на Комисијата, приговарачот има понизок ранг, па е недозволиво да се оценуваат оние кои што се поквалификувани, односно повисоко хиерархиски поставени (правилата на академската хиерархија, се надеваме, му се добро познати на приговарачот). Деканатската гарнитура требала да ја примени клаузулата за необјавување на делот

или на целиот Приговор, имајќи предвид дека е навредливо квалификации за повисоко рангираните професори да се изнесуваат од пониско рангираните. Комисијата НЕМА да го удостои приговарачот со палетата на квалификации кои посочените членови ги поседуваат, а за квалитетите и за ниските етички и морални стандарди на приговарачот ќе го постави само очигледното прашање: приговарачот и во повеќе претходни инстанции работел во рецензентски комисији, заедно со професори од Фармацевтскиот факултет, посочените или други, но НИКОГАШ претходно ниту приговарал на нивниот профил, ниту на квалификациите; на што се должи сегашното оспорување и омаловажување на таквите членови на Комисијата? Повторно двојни стандарди, или приговор "по потреба"? Неброени се инстанците кога приговарачот САМ ги предлагал овие и други професори од Фармацевтскиот факултет за членови на комисији за рецензија, но и инстанците кога ги менувал првобитно предложените, како и кога барал сам за себе да биде ставен во комисија, во која иницијално не бил предложен. Јасна е тенденцијата за исправно да се прогласува само она во што приговарачот има лично учество, макар и по цена на навреди, омаловажувања, дисквалификации на други и сл.

Уште една ставка која НЕ МОЖЕ да биде предмет на одговор од Комисијата е статусот на членовите на Комисијата. Комисијата НЕ ПОЗНАВА категорија „дополнување на приговор“, но Факултетот го прифатил (прашањето е зошто), па согласно со изнесеното, Комисијата го упатува приговарачот да си ги разјасни легалните дилеми во правните кругови на УКИМ.

Комисијата, исто така, може само да констатира дека приговарачот, пред Комисијата, приговара и за начинот на гласање за состав на Комисијата, предмет за кој НЕ МОЖЕ да се приговара на Комисијата. Јасно е дека за приговарачот исправни решенија се само тие кои самиот преговарач ги замислува, што само зборува за квалитетите на приговарачот. Сепак, останува нејасно, со каква, можеби некаква "медицинска" математика, ако еден предложен состав на Комисијата добил повеќе од 60 од вкупно осумдесетина гласа, би можел да постои и друг предлог кој ќе добиел повеќе гласови. Можеби приговарачот и за тоа има некакво магично решение. Нашиот народ има шеги во кои со три гласачи победува кандидат кој добил 14 гласови. Можеби и за Комисијата постои вакво решение.

Конечниот предлог за бодовната табела на приговарачот е еклатантен пример на непознавање на регулативата и правилниците, а најмалку од сè, на начинот и правилата за бодување на активностите: сопствени модели на пресметување, непочитување на толкувањата и објаснувањата од Правилникот на УКИМ, сосема произволни дисквалификации на активности, несоодветно бодирање итн.

Комисијата го оценува приговорот(ите) како апсолутно неоснован, недокументиран, во дел поткрепен со сомнителни документи за кои треба да се спроведе соодветна истрага од надлежните институции, произволен, но, пред сè, како малициозен обид за дисквалификација на колешка и за спречување на

нејзиниот професионален развој и напредок. Членовите на ННС би имале многу појасен увид во двојните стандарди на двајцата приговарачи, ако потрошат малку време и ги прегледаат рефератите потпишани од првиот приговарач и рефератите за избор на вториот приговарач (со првиот како рецензент). Така ќе стане јасно за кои трудови и на кои конгреси се доделувани бодови, за кои „државни тела и органи“ се доделувани бодови, кои активности се бодирани со по колку бодови (дури и надвор од рецензија, а во одговор на приговори, кога нема место за натамошни интервенции), колку пати и по колкави временски периоди се бодирани специјализации итн.

Надвор од делокругот на Комисијата е да одговара на наводи за процедурални и правни неправилности, кои постојат само според мислење на приговарачот. За такви прашања приговарачот се упатува на барање правна помош од надлежните инстанци. Според информации на Комисијата, помош, односно интервенција е побарана, и тоа од Државниот просветен инспекторат. Иронијата е немерлива, ако се има предвид монолот на приговарачот пред ННС пред неколку месеци, во кој недвосмислено им објасни на членовите на ННС колку ги цени луѓето од таа институција: монолот започна со зборовите "Сега јас малку ќе ви објаснам какви се тоа карактери кои работат во тој просветен инспекторат". Нивото на омаловажување и изборот на навредливи термини за вработените во Инспекторатот, за нивните (не)квалификации и за тоа како тие работат, се под границата на достоинство за еден припадник на академската заедница, па затоа и не ги коментираме натаму, но сепак изразуваме чудење како од така ниско окарактеризирана институција сепак се бара помош во дадената ситуација. Резултатот од нивниот увид е јасен и недвосмислен, но тоа не го спречува приговарачот и натаму да ја перпетуира тезата за неправилности во составот и во процедурата за избор на Комисијата, веројатно во надеж дека стопати изнесената лага конечно ќе стане вистина.

Со мал преглед на историјата на рецензентските комисии и рецензии за избор во звања на кандидати од областа токсикологија, лесно ќе се утврди кој предлагал најчесто измени во составот на комисиите, кој најчесто се предлагал себеси во комисиите, со кого во составот на комисијата не биле завршувани постапките, поради чие учество во комисијата и во колку наврати постоеле откажувања на други членови од таквите комисии и колку пати постоеле разлики во мислењата помеѓу членови на комисиите. Затоа е депласирано да се зборува за меѓучовечките односи, довербата и достоинството на членовите на рецензентските комисии. Тие сегменти се афектирани во најголемиот број инстанци од само еден нејзин член. Обидот да се фрли магла во очите на членовите на ННС со пласирање на втор приговор доликува на игра за мали деца, особено ако се знае дека вториот приговарач е во постапка за избор, во која „главниот“ приговарач е рецензент. Единствена издржана препорака до ННС е да ја прекине практиката на удоволување на желбите за самопредлагање и самопромовирање на некои членови на комисии и да го извади Факултетот од состојбата на заложништво на нечии

лични интереси, да опстане на предлозите за комисии кои се непристрасни и донесени од многу компетентни тела, како катедри, одбори и сл.

Конечно, и како одговор на приговорите, Комисијата, недвосмислено и без трошка дилема, потврдува дека кандидатката н. доц. д-р Лидија Петковска исполнува и повеќе од неопходните услови за избор во повисоко звање и ги повторува и потврдува сите свои наоди од Рефератот, и има чест и задоволство целосно да го потврди својот аргументиран предлог до ННС, д-р Петковска да биде избрана во звањето насловен вонреден професор во научната област интерна медицина-токсикологија.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Цветанка Божиновска с.р.
2. Проф. д-р Кристина Младеновска с.р.
3. Проф. д-р Зоран Кавраковски с.р.
4. Проф. д-р Оливер Каранфилски с.р.
5. Проф. д-р Викторија Чалоска Иванова с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

НА РАКОПИСОТ „ МОЗОЧЕН УДАР ШТО ПОТОО? “ ОД АВТОРОТ НАТАЛИЈА ДОЛНЕНЕЦ-БАНЕВА

Врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет донесена на X редовна седница бр. 02-1767/96, од 18.4.2018 година, за членови на Рецензентската комисија за рецензирање на монографијата **Мозочен удар што потоа?** од авторот Наталија Долненец-Банева, наменета за студентите на општа медицина, за предметот Неврологија; за студентите на тригодишните стручни студии за дипломиран физиотерапевт, за предметот Физиотерапија во неврологија и за студентите на тригодишните стручни студии за дипломирана медицинска сестра/техничар, за предметот Ментално здравје, избрани се проф. д-р Дијана Никодијевиќ и проф. д-р Игор Петров.

По добивањето на ракописот и неговото детално разгледување и анализа, до Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, рецензентите го поднесуваат следниов

ИЗВЕШТАЈ

II. ОПШТ ДЕЛ

Основни податоци за ракописот

Назив на ракописот:	Мозочен удар – што потоа?
Назив на предметната програма:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Неврологија 2. Физиотерапија во неврологија 3. Ментално здравје
Назив на студиската програма:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Студиска програма за општа медицина 2. Студиска програма за дипломиран физиотерапевт 3. Студиска програма за дипломирана медицинска сестра/медицински техничар
Фонд на часови и ЕКТС-кредити (доколку ракописот е наменет за повеќе предмети, да се наведат сите предмети):	<ol style="list-style-type: none"> 1. 97 часови/6 кредити 2. 170 часови/9,5 кредити 3. 195 часови/8 кредити
<ol style="list-style-type: none"> 1. Предметот Неврологија на Медицинскиот факултет е задолжителен предмет со фонд на часови - 97, број на ЕКТС-кредити – 6 и се слуша во VII семестар. 2. Предметот Физиотерапија во неврологија на Медицинскиот факултет е задолжителен предмет со фонд на часови-170, број на ЕКТС-кредити-9,5 и се слуша во V и VI семестар. 	

3. Предметот Ментално здравје на Медицинскиот факултет е задолжителен предмет со фонд на часови -195, број на ЕКТС-кредити - 8 и се слуша во VI семестар.	
Реден број на изданието:	Прво издание
Општи податоци за ракописот:	Ракописот кој е предаден на рецензија содржи 90 страници (формат А 4), напишани на компјутер, со големина на фонтот 12 за текстот на содржината и 10 за текстот на илустрациите. Текстот е поделен во 6 поглавја (вклучувајќи ја литературата) и содржи 55 слики и 1 табела.

РЕЦЕНЗЕНТИ

1. Проф. д-р Дијана Никодијевиќ с.р.

2. Проф. д-р Игор Петров с.р.

III. ПОСЕБЕН ДЕЛ ОД РЕЦЕНЗЕНТОТ: ПРОФ. Д-Р ДИЈАНА НИКОДИЈЕВИЌ

<p>Краток опис на содржината:</p>	<p>Есенцијата на содржината од текстот ја чинат рехабилитацијата на пациентот по мозочен удар (да се поврати и возобнови поголемиот дел од неговата независност преку подобрување на психофизичките функции) и постапките/вештините кои се преземаат за неговата ресоцијализација, со единствена цел подобрување на квалитетот на животот на пациентот постиктално.</p> <p>Ракописот е поделен на 6 поглавја, вклучувајќи ја и користената литература. Првото поглавје е воведен дел на започнување на процесот на закрепнување преку рехабилитацијата и учеството на мултидисциплинарниот тим; потоа влијанието и улогата на семејството, функционалната модификација и реконструкција на домот, едукацијата за начинот на хранење, голтање и користење прибор (со посебен осврт на пациентите-дијабетичари); одржување на личната хигиена и облекувањето, справувањето со уринарната/фекалната инконтиненција; менцирање на болката, проценка и вештини за управување возило; справување со емоционалните промени (процес на жалење, депресија), начини за подобрување на интимните релации меѓу партнерите; информации и едукација на старателите на пациентот во доменот на негата, исхраната, болката, психичкиот статус, медикаментниот третман и семејните релации. Крајот на првото поглавје го чинат два дела: првото потпоглавје ја обработува афазијата изгубената способност за говорна комуникација (видови афазија, вештини за справување), а второто потпоглавје обработува промени во однесувањето, емоциите и мислењето. Второто поглавје ги разработува чекорите во самоподржувањето (поставување, развивање и постигнување на краткорочни и долгорочни цели). Третото поглавје ја обработува темата на превенирање повторен мозочен удар (стил на живеење, ризични фактори, со посебен осврт на транзиторната исхемична атака менаџирање). Четвртото поглавје дава краток осврт на парализата/парезата и спастичноста како</p>
--	---

	<p>најчести/најтипични последици од мозочниот удар и опциите за нивен третман. Петтото поглавје е богат илустративен приказ со експлицитен текст на физикалната рехабилитација вежби во домашни улови (самостоен приод и/или со помош на стручно лице): истегнување мускули, превртување во постела, седнување, стоење, одржување рамнотежа, преместување од или во инвалидска количка, вежби за подобрување на силата и контролата, вежби за враќање на движењата на раката и на шаката, за зајакнување на грбот и на стомачните мускули, за зајакнување на колкот, колелото, глуждот и вежби за стоење/одење (рамен под или по скалила). Литературата е уредно цитирана, соодветна на содржината на ракописот.</p>
Оцена за усогласеноста со предметната програма:	<p>Ракописот соодветствува на усвоената предметна програма (методска единица: цереброваскуларни болести-мозочен удар) и претставува материјал на избор, како и дополнително четиво при изучувањето на овој предмет.</p>
Предлози за потребни корекции:	<p>Нема</p>
Оцена на ракописот:	<p>Ракописот е напишан со јасен стил, разбирлив и лесно читлив за студентот.</p>
Категоризација:	<p>Монографија</p>
Заклучок со предлог за оправданоста за објавување:	<p>Ракописот кој е предаден на рецензија содржи 90 страници (формат А 4), напишани на компјутер, со големина на фонтот 12 за текстот на содржината и 10 за текстот на илустрациите. Текстот е поделен во 6 поглавја (вклучувајќи ја литературата) и содржи 55 слики и 1 табела.</p>

Врз основа на изнесеното, чест ми е и задоволство овој ракопис да го поддржам и да го предложам да се отпечати како монографија по предметите Неврологија, Физиотерапија во неврологија и Ментално здравје, примарно наменет за студентите по општа медицина, за студентите на тригодишните стручни студии за дипломиран физиотерапевт и за студентите на тригодишните стручни студии за дипломирана медицинска сестра/техничар на медицинскиот факултет.

РЕЦЕНЗЕНТ

Проф. д-р Дијана Никодијевиќ с.р.

IV. ПОСЕБЕН ДЕЛ ОД РЕЦЕНЗЕНТОТ: ПРОФ. Д-Р ИГОР ПЕТРОВ

<p>Краток опис на содржината:</p>	<p>Содржината на ракописот претставува најсовремени препораки или упатства (базирани на медицина на докази) за постикталната рехабилитација и ресоцијализација на пациентот со прележан мозочен удар, во чија основа лежи мотото: како до подобар квалитет на животот по мозочниот удар?</p> <p>Ракописот е поделен на 6 поглавја, вклучувајќи ја и користената литература. Првото поглавје е воведен дел на започнување на процесот на закрепнување рехабилитација. Второто поглавје ја разработува темата на самоподдржувањето, неопходно за успешен од низ процесот на рехабилитирање и достигнување на целта. Третото поглавје ја обработува темата на превенирање повторен мозочен удар. Четвртото поглавје дава краток осврт на карактеристиките на најчестите и воедно најтипичните последици од мозочниот удар (парализата и спастичноста) и можностите за третман. Во петтото поглавје доминира сликовит приказ на детална рехабилитација вежби на нефункционалните делови на човечкото тело кои се атакирани со попреченост/инвалидност и јасен текст на дескрипција на вежбите практикувани во домашни услови, изведувани самостојно или со едуцирано лице. Литературата е уредно цитирана, соодветна на содржината на ракописот.</p>
<p>Оцена за усогласеноста со предметната програма:</p>	<p>Ракописот е соодветен и одлично усогласен со материјалот за мозочниот удар во предметната програма и претставува дополнителен материјал за ресоцијализацијата и рехабилитацијата на пациентот со инвалидност по доживеваниот мозочен удар.</p>
<p>Предлози за потребни корекции:</p>	<p>Нема</p>
<p>Оцена на ракописот:</p>	<p>Текстот е јасно напишан, лесно читлив, добро осмислен и срочен, добро систематизиран и поддржан со илустрации, што го прави подостапен и поприфатлив од страна на студентот.</p>

Категоризација:	Монографија
Заклучок со предлог за оправданоста за објавување:	Ракописот кој е предаден на рецензија содржи 90 страници (формат А 4), напишани на компјутер, со големина на фонтот 12 за текстот на содржината и 10 за текстот на илустрациите. Текстот е поделен во 6 поглавја (вклучувајќи ја литературата) и содржи 55 слики и 1 табела.

Врз основа на изнесеното, чест ми е и задоволство овој ракопис да го поддржам и да го предложам да се отпечати како монографија по предметите Неврологија, Физиотерапија во неврологија и Ментално здравје, примарно наменет за: студентите по општа медицина, студентите на тригодишните стручни студии за дипломиран физиотерапевт и студентите на тригодишните стручни студии за дипломирана медицинска сестра/техничар на медицинскиот факултет.

Рецензент

Проф. д-р Игор Петров с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА **АЛТЕРАЦИИ НА IGF1R ГЕНОТ КАЈ ДЕЦАТА РОДЕНИ СО МАЛА РОДИЛНА ТЕЖИНА ЗА ГЕСТАЦИСКАТА ВОЗРАСТ** ОД АСС. М-Р СЦИ Д-Р АЛЕКСАНДРА ЈАНЧЕВСКА, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 30.05.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката Ас. м-р сци д-р Александра Јанчевска со наслов **Алтерации на IGF1R - генот кај децата родени со мала родилна тежина за гестациската возраст**, во состав: проф. д-р Велибор Тасиќ (претседател), проф. д-р Катица Пишеркова (член) и проф. д-р Александар Димовски (член).

Комисијата, во наведениот состав со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Анализа на трудот

Докторската дисертација на кандидатката ас. м-р сци. д-р Александра Јанчевска, со наслов **Алтерации на IGF1R - генот кај децата родени со мала родилна тежина за гестациската возраст**, содржи 118 страници компјутерски обработен текст во фонт Calibri (Body), со 1,5 проред, големина на букви 12, со 220 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги и интернет-ресурси. Трудот е структуриран во 8 глави, и тоа: вовед, мотив и цели на докторскиот труд, материјали и методи, статистичка анализа, резултати, дискусија, заклучок и литература. Текстот е збогатен со 11 табели, 64 слики и 3 графикони, а деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Првата глава од докторската дисертација започнува со **вовед**, кој е правилно структуриран и започнува со дефиниција и дистинкција на поимите „децата родени мали за гестациската возраст“ - СГА / SGA (Small for gestational age) и ИУГР (IUGR) (intrauterine growth retardation), односно „заостанување во растот за време на интраутериниот развој на фетусот“, па потоа продолжува со опис на епидемиолошките карактеристики. Прикажана е инциденцата и преваленцата на оваа состојба во општата популација во светски рамки со по-датоци од различни студии. Воведот продолжува со обработка на етиолошките фактори. По-главјето за етиологијата на СГА ги обработува можните причини кои ја зголемуваат инциден-цата за појава на СГА и ИУГР и при тоа тие се класифицирани во неколку групи: фактори поврзани со родителите, изложување на фетусот на токсини, фетални фактори

(хромозомски аномалии, генетски заболувања, вродени аномалии, "Thrifty phenotype", GH-IGF-оската, IGF1 - рецепторот, *IGF1R* - генот и други гени одговорни за пренатална ретардација на растот) и на крај, идиопатска етиологија. Во поглавјето за консеквенци кај СГА - родените деца се прикажани најчестите очекувани компликации (кондиции/или заболувања) кај овие деца во разни раздобја на животот почнувајќи уште во текот на породување и непосредно по раѓање, потоа во доенечкиот период, па во текот на детството и на крај во возрасното доба. Посебен осврт е направен кон примената на хормонот за раст кај СГА родените деца кои имаат низок раст. Имено, терапијата со хормон за раст е индицирана кај СГА деца кои имаат низок раст (висина под 2.25 SDS) и растат потпросечно за својата возраст, а кај кои се исклучени другите причини за низок раст. Децата над 4 години и со висина од -2 SDS треба да се лекуваат со ХР.

Втората глава на докторската дисертација го анализира **мотивот за изработка на студијата**. Хипотезата на овај труд е дека раѓањето на децата со мала родилна тежина и/или должина кои имаат ретардација на постнаталниот раст може да биде резултат на одредени генетски алтерации кај нив. За тестирање на оваа хипотеза бил селектиран *IGF1R* - генот како дел од трифти хипотезата и IGF-системот.

Значењето на оваа студија е во фактот дека досега во нашата земја не е изведена детална анализа на група пациенти кои се родени со мала родилна тежина и/или должина и кај нив е тестирано постоење на алтерации во *IGF1R* - генот.

Во **третата глава** се дефинирани **целите** на истражувањето кои се јасни, дефинирани во 4 примарни цели кои кореспондираат со донесените заклучоци на крајот од дисертацијата. Првата цел е да се направи мутациона анализа на *IGF1R* генот кој се смета за одговорен за ретардација на растот кај СГА - родените деца. Втората цел е да се дефинираат фенотипските промени кај децата со присутни алтерации на *IGF1R* генот. Третата цел е да се проценат ауксолошките карактеристики на децата со овие промени и да се споредат со контролната група. Четвртата цел е да се направи проценка на нивоата на *IGF1* и *IGFBP3* кај децата со вака најдените евентуални генски промени и да се споредат со вредностите најдени кај децата без генски алтерации и нормалната популација.

Во **четвртата глава** на докторската дисертација се презентирани **материјалот и методите** кои биле применети во истражувањето. Студијата е дизајнирана како ретроспективно проспективна студија во траење од 6,5 години, спроведена на Универзитетската клиника за детски болести во Скопје, Република Македонија. Студијата е одобрена од Етичкиот комитет на Медицинскиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Република Македонија. Во поглавјето за материјалот од студијата се објаснети испитуваните групи, вкупно 100 деца кои пристапиле на Одделот за ендокринологија и генетика при Клиниката за детски болести за контрола на растот, а ги задоволуваат критериумите за деца родени како СГА. При тоа детално се опишани инклузи-оните и ексклузионите критериуми за учество во студијата.

Првата група е поделена на две подгрупи: едната подгрупа се СГА - родени деца во термин ($ГН \geq 37$) со низок раст (< 2.5 SDS) за полот и возраста кои до 4-тата година на животот не постигнале соодветна висина, а втората подгрупа се СГА - родени деца во термин ($ГН \geq 37$) со мала родилна тежина и/или должина кои по 4-тата година на животот постигнале соодветна висина за полот и возраста. Втората група е контролната група од

зdrави деца, АГА (AGA) (appropriate for gestation age), со нормална висина и тежина за полот и возраста.

Во делот **Методи** е опишан протоколот за работа. Кај сите испитаници кои се вклучени во студијата била направена проценка на аусколошките параметри со примена на прецизна опрема специјализирана за педијатриската популација. При тоа земени се предвид неколку ставки: податоците за родилните параметри на децата кои биле земени од нивните родилни картони во кои се внесени матичните податоци на мајката и детето [породилната тежина (ПТ) изразена во килограми, породилната должина (ПД) во сантиметри, отстапувањето од ПТ изразено во стандардни девијации, отстапувањето од ПД изразено во стандардни девијации и гестациската старост изразена во недели] и антропометриските податоци [висина, тежина, body mass index (BMI), целната висина (target height) и body mass z-score-от]. Вредностите од измерените аусколошки параметри на пациентите биле нанесувани на специјални криви за раст според СЗО за соодветниот пол. Кај сите пациенти при влез во студијата биле направени детални клинички прегледи и при тоа определуван пуберталниот развој кој е следен и при контролните прегледи. Направени биле биохемиски анализи кај сите испитаници со цел исклучување на постоење на хронички болести или појава на придружни кондиции. При тоа, инсулинската секреција и сензитивност била проценета преку Homeostasis Model Assessment (НОМА), со примена на компјутерскиот модел на НОМА. НОМА2 моделот бил користен за проценка на β -клеточната функција (%B) и инсулинската сензитивност (%S) од веќе измерени примероци на гликемија на гладно и инсулински концентрации. Потоа била направена проценка на гломеруларната филтрациона рата (ГФР) кај децата мали за возраста кај кои беа најдени вродени малформации на бубрезите и уринарниот тракт (САКУТ) со користење на новата Schwartz-ова formula. Кај сите испитаници во текот на прегледот е направена детекција на евентуални дизморфични стигмати. Одредувањето на степенот на коскената матурација било направено по реализираната радиографска снимка на левата шака, а по методата на Greulich&Pyle. Во методологијата е прикажано дека било направено следење на серумските концентрации на IGF1 и IGF-ВР-3 во моментот на влез во студијата и 1 година по започнување со третман со ХР.

Генетските иследувања на ДНА - примероците беа започнати во Лајпциг, Германија, на Klinik und Poliklinik fur Kinder und Jugendliche, а потоа беа продолжени во Македонија. Со PCR беа умножени сите IGF1R егзони заедно со splicing деловите на интроните кај сите пациенти. Овие PCR продукти се анализирани со dHPLC, а продуктите кои отстапувале на dHPLC анализата се понатаму Sanger секвенционирани. На тој начин е откриена една му-тација и една делеција. Кај едното момче била најдена 3-bp inframe делеција, c.3234_3236delCAT. Делецијата веројатно води до отстранување на изо-леуцин на 1078 позиција на протеини (p.I1078del) и се предвидува да биде причина за настанување на болест (MutationTaster). Оваа позиција се мапира во доменот на тирозин киназата на IGF1R. Кај другото момче беше пронајдена хетерозиготна синонимна нуклеотид-на транзиција, c.3453C>T (p.I1151=). Позицијата 3435 се наоѓа 5 нуклеотиди „upstream“ од пос-ледниот нуклеотид на егзон 18. In silico анализата со користење на MutationTaster (<http://www.mutation-taster.org/>) предвиде патогеност поради можна промена на местото на спојување. Дополнителна компјутерска анализа сугерираше воведување на нов „splicing silen-cer“, додека потенцијалната постоечка „splicing enhancer site“ е прекината со замена на нук-леотиди (Human Splicing

Finder 3.1, <http://www.umd.be/HSE3/>). Несоодветното спојување („splicing“) на 18 интрон донорската страна веројатно би резултирало со сериозно наруше-на функција на ИГФ1Р, бидејќи засегнатите аминокиселински остатоци се дел од доменот на тирозин киназата. (Трудот предаден во Endocrine connections).

Бидејќи најголем дел од генските IGF1R промени се најдени во егзон 2, во следната група на пациенти додатно е анализиран само овај егзон. Амплифициран со следните PCR примери: 5'TCGACATCCGCAACGACTATC3' (forward primer) и 5'CGAAGATGACCAGGGCGTAG3' (reverse primer), продуктите се анализирани со електрофореза со соодветни позитивни проби и молекуларни маркери. Родителите на сите испитаници биле запознати со студијата во фор-ма на претходно презентирана и потпишана информирана согласност.

Објаснета е статистичката анализа на податоците добиени од истражувањето. Обработката на базите на податоци била извршена со помош на стандардни дескриптивни и аналитички биваријантни и мултиваријантни методи. Атрибутивните статистички серии биле анализирани со одредување на коефициент на односи, пропорции, стапки и со утврдување на статистичка значајност меѓу откриените разлики. Статистичката сигнификантност на разликите меѓу нумеричките серии беше тестирана со помош на Student-ов t-test или z-test зависно од големината на примероците. Статистичката прецизност на ОР се добила преку пресметување на границите на доверба околу проценетите вредности-Confidence intervals (CI). Вредностите на $p < 0,001$ биле земени за статистички сигнификантни.

Во **петтата глава** на докторската дисертација детално се прикажани **резултатите од истражувањето**. Направената анализа на половата дистрибуција на кандидатите кои биле дел од студијата покажала вкупно 100 деца родени мали за гестациската возраст. Од нив, машки биле 40, а девојчиња биле 60. Во однос на постигнувањата во растењето направена била уште една класификација според полова дистрибуција. Имено, 64/100 деца не постигнале раст на дофат после 2та година и останале ниски после 4тата година. Во таа група деца 31 биле машки, а 33 девојчиња. Останатите 36/100 деца родени мали за возраста после 4тата година, израснале со нормална висина за својата актуелна возраст и во таа група машки биле 13 деца, а девојчиња биле 23. Контролната група од 35 деца родени со нормална родилна тежина и должина (АГА) ја сочинувале 35 деца од кои 13 момчиња, а 22 биле девојчиња. Сумарно, во секоја испитувана група девојчињата се со поголема бројна застапеност во однос на машкиот пол испитаници. Секоја од испитуваните групи била посебно анализирана во однос на возраста на старт при влез во студијата. Имено, групата на 64 СГА - родени деца кои останале ниски после 4тата година и непостигнале раст на дофат имале просечна возраст од 7.42 год \pm 3.41СДС. Групата од 36 СГА родени деца кои постигнале раст на дофат и имале нормална висина за актуелната возраст имале просечна старост од 7.20 год \pm 3.26СДС. Групата на АГА родени деца имале просечна возраст од 10.48 год \pm 4.17СДС. Покрај тоа кај децата кои беа ниски (32 СГА родени деца) и започнале да се лекуваат со хормон за раст, била иследена и возраста во моментот на започнувањето со терапијата, 9.32 години \pm 3.19 СДС. Тоа е параметар од особен интерес за ефектот од лекувањето на овие деца со ХР. Колку порано се започне со третманот има поголем ефект, но потребно е да се имаат предвид и субјективните и објективните фактори кои влијаат на започнувањето со третманот. Сите деца од студијата биле граѓани на Република Македонија. Тие живееле во урбани или рурални средини насекаде низ државата.

Направената анализа покажала убедлива застапеност на децата од урбаните средини во однос на децата од рурална средина во сите три групи. Анализата на антропометриските параметри кај сите 3 групи покажала дека првата група на ниски 64/100 СГА родени деца имале средна РТ $2284.37\text{gr}\pm 433$ СДС и РД СДС $(-2.71\pm 1.05$ СДС, родилна должина $(47.06\text{cm}\pm 2.09$ СДС) и РД СДС $(-1.33\pm 1.03$ СДС) и биле родени во 39.17 ± 0.94 СДС гестациска недела (ГН). Втората група биле 36/100 СГА родени деца со нормална висина за возраста со родилна тежина $(2502.5\text{gr}\pm 317.8$ СДС) и РТ СДС $(-2.15\pm$ СДС), родилна должина $(46.63\text{cm}\pm 2.12$ СДС) и РД СДС $(-1.61\pm 1.12$ СДС) во 39.34 ± 0.90 СДС ГН. Контролната група од 35 АГА деца имале родилни параметри во референтните вредности за популациската група: родилна тежина $(3572.22\text{gr}\pm 451.30$ СДС) и РТ СДС $(0.21\pm 0.96$ СДС), родилна должина $(50.97\text{cm}\pm 1.23$ СДС) и РД СДС $(0.41\pm 0.65$ СДС) во 39.77 ± 0.76 СДС гестациска недела. Сите 3 групи имале нормална распределба на податоците со осврт на сличноста меѓу двете групи на СГА родени деца и видната разлика во РТ и РТ СДС, РД и РД СДС и гестациската возраст кај децата родени АГА.

Шеесет и четирите СГА - родени деца припаѓале на групата деца кои не постигнале раст на дофат по 2-та година. Две од нив, 62/64 деца биле ниски, но помали од 4 години, а останатите 62/64 деца останале ниски и по 4-тата година и имале средна висина од $(104.71\text{cm}\pm 19.82$ СДС) и В СДС $(-3.25\pm 0.90$ СДС), тежина $(17.59\text{kg}\pm 7.50$ СДС) и Т СДС $(-2.72\pm 1.39$ СДС), БМИ $15.25\text{ kg/m}^2\pm 2.15$ СДС, БМИ з-скор $(-0.88\pm 1.78$ СДС) и обем на глава 49.90 ± 3.26 СДС и ОГ СДС $(-0.70\pm 1.01$ СДС). Втората група од 36/100 СГА родени деца имале ауксолошки параметри во референтните вредности за нивниот пол и возраст: средна висина $(121.97\text{cm}\pm 19.15$ СДС) и СДС на висината $(0.20\pm 1.1$ SDS), тежина $(27.62\text{kg}\pm 17.14$ СДС) и СДС на тежината $(0.29\pm 1.53$ СДС), БМИ $(17.28\text{ kg/m}^2\pm 4.39$ СДС), БМИ з-скор $(0.01\pm 1.68$ СДС), ОГ 51.05 ± 2.86 СДС и ОГ СДС $(0.06\pm 0.56$ СДС). Ауксолошките параметри на контролната група/АГА деца биле: средна висина $(140.7\text{cm}\pm 21.75$ СДС) и СДС на висината $(0.86\text{СДС}\pm 1.10\text{СДС})$, тежина $(41.6\text{kg}\pm 18.13$ СДС) и СДС на тежината $(2.01\pm 1.10$ СДС), БМИ $20.23\text{ kg/m}^2\pm 4.52$ СДС, БМИ з-скор (0.70 ± 1.01) , ОГ $(52.58\text{cm}\pm 1.80$ СДС) и ОГ СДС $(-0.04\text{СДС}\pm 0.49$ СДС). Сите групи имале нормална распределба на податоците со осврт на поголемата сличност меѓу двете групи на СГА родени деца и видната разлика во В и В СДС, Т и Т СДС, БМИ и БМИ з-скорот, ОГ и ОГ СДС и целната висина и СДС на целната висина кај децата родени АГА.

Евалуацијата на 64-те СГА - родени деца со низок раст открила задоцнета коскена матурација за 2.61 ± 0.55 години во однос на нивната хронолошка возраст и полот. По направените тестови за иследување на питуитарната резерва со Л-Допа и/или Клонидин де-тектирани се 8/64 деца (М:Ж=4:4) со дефицит на хормон за раст (ДХР) имајќи во предвид дека горната граница е $7\eta\text{ g/dl}$. Пет од овие деца со ДХР имале вредност на хормонот за раст под $5\eta\text{ g/dl}$ на двата теста, а 3 деца имаа парцијален дефицит на ХР со вредности меѓу $5\text{-}7\eta\text{ g/dl}$. Средната вредност на нивоата на ХР во текот на Клонидинскиот тест била $4.51\eta\text{ g/dl}$ во рамките од $1.5\text{-}7\eta\text{ g/dl}$, кај сите 8 деца, а средната вредност на нивоата на ХР при изведување на Л-Допа тестот за определување на ХР била $3,13\eta\text{ g/dl}$, во рамките $0.4\text{-}5.2\eta\text{ g/dl}$.

Група од 32 деца кои припаѓале на групата на ниски СГА - родени деца биле лекувани со хормон за раст (исклучувајќи ги децата со дефицит на хормон за раст и цистична фиброза). Анализата на нивната полова дистрибуција покажала дека машки биле 17 деца и 15 деца биле од женски пол. Нивните родилни параметри биле следниве:

средната родилна тежина била ($2254.00 \text{gr} \pm 392.27 \text{ СДС}$) и родилна СДС ($-2.78 \pm 0.90 \text{ СДС}$), родилната должина ($46.87 \text{cm} \pm 2.19 \text{ СДС}$) и РД СДС ($-1.37 \pm 0.86 \text{ СДС}$) и биле родени во $39.06 \pm 1.04 \text{ СДС}$ гестациска недела. Овие деца не постигнале раст на дофат после 2та година и останаа ниски после 4тата година и при тоа имаа дефицит во висина ($-2.77 \pm 0.72 \text{ SDS}$), и дефицит во тежина ($-1.84 \pm 0.83 \text{ СДС}$), БМИ од $15.44 \text{ kg/m}^2 \pm 2.01 \text{ СДС}$, БМИ з-скор ($-0.97 \pm 2.03 \text{ СДС}$), ОГ СДС ($-0.86 \pm 1.27 \text{ СДС}$) и ТХ СДС ($1.16 \pm 0.76 \text{ СДС}$). Определеното средно заостанување во коскената зрелост кај овие 32 деца изнесувало $2.77 \pm 0.47 \text{ СДС}$ години. Тестовите за определување на питуитарната резерва, како и концентрациите на тироидните хормони кај сите овие деца биле во рамките на нормалните вредности. Определените серумски концентрации на ИГФ1 и ИГФ1 СДС на целата група сигнификантно пораснале ($p=0.00016$) и ($p=0.00036$) после 1 година од започнување со третманот со ХР, ИГФ1 СДС $0.94 \div 2.23$.

Третманот со хормонот за раст кај сите деца бил започнат со дневна доза $0,037 \text{mg/ден}$ и на просечна возраст од 9.32 ± 3.19 години во период од 1-6.5 години. Брзината на раст кај сите лекувани деца била зголемена. На стартот од третманот со ХР нивната среден дефицит во висина беше (-2.77 СДС), после првата година од третманот брзината на раст изнесувала 8.65cm , намалувајќи го дефицитот во висина на (-1.80 СДС). Трендот продолжил и во втората година со брзина на раст од 7.45cm (среден дефицит во висина -1.50 СДС), па консекутивно понатаму секоја година. Во 3тата година брзината на раст била 6.11 cm (среден В СДС -1.20 СДС), четвртата година брзината на раст била 6.73 cm (средна В СДС -0.47 СДС), 5тата година брзината на раст била 7.16 cm (средна В СДС -0.35 СДС) и после 6тата година брзината на раст била 7.42cm (средна В СДС -0.03 СДС). Направената РСР амплификација на егзон 2 на *IGF1R* генот не покажала постоење на генски алтерации кај оваа група на деца.

Кај сите деца во моментот на влез во студијата биле определени серумските концентрации на IGF1 и нивните стандардни девијации (ИГФ1 СДС). При тоа, сите иследени параметри имале нормална, Гаусова распределба на податоците и очекувани резултати. Од особено значење за децата и изведувачето на оваа студија е разликата во серумските IGF1 концентрации и ИГФ1 СДС кај групата на 32 деца која се лекуваа со хормон за раст. Имено, определените серумски концентрации на IGF1 и ИГФ1 СДС на целата група сигнификантно пораснале ($p=0.00016$) и ($p=0.00036$) после 1 година од започнување со третманот со ХР, ИГФ1 СДС $0.94 \div 2.23$.

Од целата група на 64 СГА - родени деца со низок раст само кај 2 момчиња биле најдени алтерации во IGF1 генот. Двете момчиња биле родени со многу мала родилна тежина изразена во РТ СДС (-3.36 СДС) и (-2.76 СДС) за нивната гестациска возраст, 37 односно 39 недела. Родилната должина била кај постарото момче, изразена во РД СДС (-2.14 СДС), а кај помладото била РД СДС (-3.66 СДС). И двете деца имале низок раст со евидентен дефицит во висина од (-2.63 SDS) и (-4.11 СДС), со БМИ з-скор (-0.18) и (1.5 СДС), обем на главата изразен во СДС (0.49 СДС) и (-0.16 СДС) и дефицит на целна висина (ТХ СДС) (-1.27 СДС) и (-1.38 СДС). Ниедно од овие 2 момчиња немало диморфични стигмати и нивните ментални постигања биле во рамките на очекувањата за соодветната возраст. Ниедно од овие 2 момчиња немаше дефицит на хормон за раст на реализираните тестови за иследување на питуитарната резерва. Помалото момче имало изненадувачки пониски серумски IGF1 - концентрации (52.3ng/ml , $N=50-286$) и ИГФ1 СДС (-1.57 СДС) на стартот од студијата, но по започнување со третманот со хормон за раст тие биле дури над нормалните

вредности за неговиот пол и возраст, (638ng/ml and 4.6 СДС). Вредностите на серумските IGF1 - концентрации и ИГФ1 СДС кај постарото момче биле во нормалните рамки на стартот од студијата (468 ng/ml and 3.98 СДС), но по започнување на третманот со ХР (205ng/ml и -2.1 СДС). Третман со хормон за раст бил започнат кај двата пациенти и постигнат задоволителен одговор: кај постарото момче од дефицит во висина од (-3.77 СДС) пред ГХ третман до (-0.54 СДС) на крај на третманот со ХР и кај помалото дете од В СДС (-2.0СДС) пред третманот и (-0.92 СДС) после првата година од третманот. Со генетската анализа кај едното момче била најдена 3-bp inframe делеција, c.3234_3236delCAT. Делецијата веројатно води до отстранување на изо-леуцин на 1078 позиција на протеини (p.I1078del) и се предвидува да биде причина за настанување на болест (MutationTaster). Оваа позиција се мапира во доменот на тирозин киназата на IGF1R. Кај другото момче беше пронајдена хетерозиготна синонимна нуклеотид-на транзиција, c.3453C>T (p.I1151=). Позицијата 3435 се наоѓа 5 нуклеотиди „upstream“ од пос-ледниот нуклеотид на егзон 18. In silico анализата со користење на MutationTaster (<http://www.mutation-taster.org/>) предвиде патогеност поради можна промена на местото на спојување. Дополнителна компјутерска анализа сугерираше воведување на нов „splicing silen-cer“, додека потенцијалната постоечка „splicing enhancer site“ е прекината со замена на нук-леотиди (Human Splicing Finder 3.1, <http://www.umd.be/HSF3/>). Несоодветното спојување („splicing“) на 18 интрон донорската страна веројатно би резултирало со сериозно наруше-на функција на ИГФ1Р, бидејќи засег-натите аминокиселински остатоци се дел од доменот на тирозин киназата. (Трудот предаден во Endocrine connections).

Кај пациентите од оваа студиска група биле откриени одредени заболувања кои подетално се разработени во следните потпоглавја. Сите најдени асоцирани коморбидни состојби биле дијагностицирани со соодветни достапни протоколи за дадената кондиција. Анализирани била базата на податоци на сите СГА родени деца родени во термин, без оглед дали останале ниски по 4 година или постигнале catch up раст. При тоа во студијата биле вклучени деца со вродени нарушувања на уринарниот тракт. Направената демографска статистичка анализа покажала дека 7 (7%) деца имаат вродени аномалии на уринарниот тракт, од кои 4/7 биле девојчиња, а 3/7 момчиња. Процентата средна вредност за породилната тежина на овие деца родени со примарни бубрежни аномалии била мала, (-3,93±1.6 СДС) или 1,855±443.7gr, додека нивната породилна должина била исто така редуцирана, -2,17±1.55 СДС или 45,57±2.57cm, но сепак помалку од тежината. Постоењето на одредена вродена аномалија на бубрезите и урогениталниот тракт кај повеќе од половината од децата, (4/7) била поставена уште во првите месеци од животот, а кај другите подоцна во тек на раното детство. Речиси половина од пациентите со САКУТ (3/7), биле дијагностицирани без еден бубрег, а кај 2 деца биле најдени хипо-диспластични бубрези. Кај 2 деца бил дијагносициран везико-уретерален рефлукс, кај едното дете од 2 степен, а кај другото дете 3 односно 4 степен. Просечната висина била намалена кај целата кохорта изразена во В СДС (-2,3±2.5 СДС). Нивната средна вредност на телесната тежина била многу повеќе редуцирана од висината, изразена во дефицит на тежина, Т СДС (-3,01±2.94 СДС) со БМИ од (13,9±3.35 kg/m²), односно БМИ з скор (-1,72± СДС). Кај 5/7 СГА родени деца со САКУТ процентата ГФР била повисока од 60 ml/min x 1.73m² што претставува втор стадиум на ХББ, 1 пациент бил проценет со 3 стадиум и 1 во 4 стадиум на ХББ.

Во група на децата родени мали за возраста биле откриени 5 (5%) деца со цистична фиброза, дијагностицирана уште веднаш по раѓање. Болеста била третирана според веќе етаблиран протокол и децата биле во стабилна општа состојба, но со низок раст. Четири од нив 4/5, биле момчиња, а едно било девојче, 1/5. Анализата на родилните параметри кај нив покажала дека сите се родени со ниски родилни параметри изразени во стандардни девијации, породилна тежина (-2.35 ± 0.68 СДС) и породилна должина (-0.92 ± 0.62 СДС). Децата во моментот на пристапување во студијата имале евидентен низок раст, (-2.74 ± 1.32 СДС) со редуцирана телесна тежина (-2.15 ± 1.54 СДС), БМИ (16 ± 0.77 СДС). Реализираните иследувања покажале длабока ретардација во коскената матурација, без дополнителен дефицит на хормон за раст. Со оглед на оправданата индикација за третман со хормон за раст истиот бил спроведен кај 4/5 деца во доза $0,037\text{mg}/\text{ден}$ и во траење од 1.5-4.5 години. На стартот од третманот со ХР нивната среден дефицит во висина бил (-2.83 СДС), после првата година од третманот брзината на раст изнесувала 9.68cm , намалувајќи го дефицитот во висина на (-0.43 СДС). Трендот продолжил и во втората година со брзина на раст од 7.6cm (среден дефицит во висина -0.13 СДС). Во зтата година брзината на раст била 3.0cm (среден В СДС -0.49 СДС), а последната четвртата година брзината на раст била 1.8cm (средна В СДС -0.12 СДС). Кај сите деца кои учествувале во студијата редовно бил следен пуберталниот развој од моментот на влез во неа, па понатаму на следните контроли. При тоа било забележено дека истиот бил во рамките на очекуваниот за соодветниот пол и определената возраст кај најголемиот број на пациенти (96%). Само кај 4 (4%) девојчиња кои постигнале catch-up раст била забележена предвремена појава на секундарни полови карактеристики во однос на нивната возраст. Породилните параметри на овие пациенти покажуваат мала породилна тежина ($2370\text{gr} \pm 295.4$ СДС) и ПТ СДС ($-2,17 \pm 0.47$ СДС) и породилна должина ($47\text{cm} \pm 2.16$ СДС) и ПД СДС ($-1,15 \pm 1.16$ СДС). Нивните ауксолошки параметри покажале висина ($125,63\text{cm} \pm 18.0$ СДС) и В СДС ($0,76 \pm 1.65$ СДС), тежина ($36\text{kg} \pm 14.81$ СДС) и Т СДС ($1,63 \pm 1.94$ СДС) и БМИ ($20,92\text{kg}/\text{m}^2 \pm 5.89$ СДС) и БМИ з скор (0.98 ± 1.14 СДС) адекватен за хронолошката возраст и пол. При тоа, кај две од овие девојчиња, 2/4, на возраст од 6.09 и 6.72 години била нотирана само прематурна теларха, без забрзана коскена матурација. Тие девојчиња биле редовно следени и освен соодветен хигиено-диететски режим, немало потреба од друг третман. Од друга страна, кај едното од нив дете беа нотирани промени во однесувањето кои подоцна беа класифицирани како ADHD (attention deficiency-hyperactivity disorder). Кај другите 2 девојчиња, стари 6.09 и 8.15 години се појавиле симптоми на предремено пубертално созревање. Направените иследувања покажале забрзана коскена матурација повеќе од 1 односно 1,5 година од хронолошката возраст и позитивен GnRh тест во прилог на вистински централен предвремен пуберет (CPP). Веднаш по поставената дијагноза била започната терапија со GnRh аналог на 28-31 ден и предвремениот пуберет бил стопиран, а со тоа и спречен нискиот адултен раст.

Психомоторниот развој на сите деца од студијата бил редовно мониториран во текот на целото нејзино времетраење. Притоа, тој бил задоволителен за нивната возраст и пол, освен кај едно девојче, родено со ПТ (-2 СДС) и ПД (-0.87 СДС). Постигнало catch-up раст, но дополнително е дијагностицирано како ADHD (attention deficiency-hyper-activity disorder) заради своето несоодветно однесување. Нејзините ауксолошки параметри биле нормални за нејзината возраст (6.09 години) и пол, висина (-0.86 СДС), тежина (-1.21 СДС) и БМИ (-0.61 СДС) и БМИ з скор (-0.73). Девојчето во текот на следењето имало потреба од психолошко советување, но не и медикаментозен третман. Иако нарушувањето на

тироидната функција кај децата е едно од почестите ендокринолошки заболувања, детекција на тироидна болест кај децата родени мали за возраста е многу поретка кондиција.

Во текот на траењето на студијата биле дијагностицирани 3 деца со тироидна болест. Од нив 2/3 биле девојчиња, и 1/3 момче. Тие биле родени со ПТ (-0.66 СДС) и ПД (-2.31 СДС). Сите 3 деца постигнале раст на дофат и имале висина (-0.43 СДС), тежина (-0.68 СДС) и БМИ (-0.47 СДС) адекватни за нивната возраст и пол. Направените хормонски иследувања за про-верка на тироидната функција покажале покачени концентрации на ТСХ, тироид-стимули-рачкиот хормон, намалени концентрации на тироксин, Т4, а покачени вредности на антитела против тироидната пероксидаза, анти ТРО, во однос на референтните вредности за соодветната возраст и пол. Кај сите деца била поставена дијагноза на автоимун Haschimoto тироидит и започната супституциона терапија. Заболувањето кај сите 3 деца било потврдено со ехосонографскиот преглед на тироидната жлезда, истотака во прилог на Haschimoto тироидит, со присатна хетероехогена структура на жлезденото ткиво и дифузни хипоехогени зони, без присуство на нодули. Супституционата терапија кај овие 3 деца довела до нормализација на тироидната функција без одраз врз ауксолошките параметри.

Во групата на 36/100 СГА родени деца биле најдени 4 со прекумерна тежина/обезни. Останатите 32 СГА деца кои не биле обезни, но постигнале раст на дофат биле 12 момчиња и 20 девојчиња (М:Ж=12:20). Нивната родилна тежина била ($2490\text{cm} \pm 2.19$ СДС) и родилна должина ($50.97\text{cm} \pm 1.58$ СДС), потоа средната висина била ($118.51\text{cm} \pm 0.10$ СДС), тежина ($23.18\text{kg} \pm 0.01$ СДС) и БМИ з скор (-0.24 ± 1.61 SDS). Контролната група од 35 деца била истотака споредена со претходните групи. Четвртата група биле обезни 32 деца (М:Ж=21:11), на средна возраст од 11.7 години, во ранг од 5.3-15.41 години, родени во термин АГА. Нивните родилни параметри биле следниве: родилна тежина $3399.76\text{g} \pm 0.01$ СДС, родилна должина ($51.32\text{cm} \pm 0.66$ СДС). Оние 4 (4%) СГА деца кои постигнале раст на дофат до 4тата година, но нивната тежина била над нормалната за нивниот пол и возраст имале средна вредност на РТ $2665\text{g} \pm 181.0$ СДС и РТ СДС (-1.89 ± 0.31 СДС), додека РД била ($46.75\text{cm} \pm 0.95$ СДС) и РД СДС (-1.78 ± 0.48 СДС). Трите девојчиња и едно момче биле со прекумерна тежина и БМИ над 98от перцентил, а средната вредност на БМИ з скорот бил (2.04 ± 0.30 СДС). Двете девојчиња биле стари 6.6 год. и 8.15 год и имале БМИ з скор 2.25 и 1.73. Понатаму, момчето старо 14.25 год. и девојчето старо 14.85 год. имале БМИ з скор 2.36 и 1.83. Оттаму, трите девојчиња биле со прекумерна тежина, а момчето било обезно (според референците на СЗО 2007). Вредностите на БМИ з скорот кај обезните деца биле слични со оние на 4те СГА деца со прекумерна тежина/обезни (2.39 верзус 2.04). Ниту едно од четирите деца немало нарушување на гликемијата на гладно. Гликемијата по 2-от час по јадење била исто така во нормални граници: 4.42-5.86 mmol/l. Нормална вредност за НОМА-IR индексот е 1, а вредностите над 1 се сметаат за абнормални/патолошки. НОМА-IR индексот кај сите 4 деца бил висок: 1.26-2.65. Трите девојчиња имале вредности на НОМА-IR индексот од 1.26 до 1.79, а момчето имало вредност на НОМА-IR индексот - 2.65. Израчунатите вредности на ИС кај сите 4 обезни деца биле значајно намален: 37.80-79.60%. Средните вредности на НОМА-IR (p-вредност 0.97) и инсулинската сензитивност (p-вредност 0.45) кај 4-те СГА деца со прекумерна тежина/обезни со нормална висина, биле слични со проценетите вредности на истите 2 параметри кај групата на обезни деца. Двата тинејдера, момчето старо 14.25 год. и девојчето старо 14.85 год., имале многу високи

серумски инсулински концентрации од 275.00 uIU/ml и 198 uIU/ml на 2иот час од ОГТТ и биле лекувани со Метформин. Тие две деца имале акантозис нигриканс, стрии и централна дистрибуција на масното ткаење. Девојчињата стари 6.6 и 8.15 години имале хиперинсулинемија од 77.50 и 70.20 uIU/ml и добиле препораки за диетален режим на исхрана и физичка активност. Вредностите на гликолизираниот хемоглобин (HbA1c) кај сите 4 деца биле во рамките на нормалните граници (H <5.7%). Не било најдено нарушување на вредностите на гликемијата на гладно кај групата на обезни деца исто како и кај 4те СГА деца со прекумерна тежина/обезни деца. Кај 31 обезно дете вредностите на гликемијата на 2иот час по јадење биле во рамките на нормалните/референтни граници. Единствено само 1 дете, 8 годишно девојче имало гликемија од 8.1 mmol/l, 2иот час по јадење. Сите обезни деца имале нормални вредности на HbA1c.

Дискусијата ја опфаќа критичката споредба на добиените резултати и сознанија со досега објавените слични студии и толкувањата на можните причини за сличностите и разликите во резултатите. Дискусијата кандидатката ја започнува со ауксолошките особености на хуманата популација, при тоа разграничувајќи ги поимите на растење, брзината на раст, параметри кои укажуваат на нормален раст во секое животно раздобје, од раѓање до возрастна доба, со посебен осврт на децата родени во термин, а со мала родилна тежина и/или должина. Направена е евалуација на начинот на следење на овие деца, можностите од очекуваните компликации и улогата на сите инволвирани компоненти од општествениот систем, од семејството, матичниот педијатар до конечно педијатарот ендокринолог. Наведени се студии во кои се прикажани ауксолошките параметри кај децата родени со мала родилна тежина и/или должина и истите споредени со прикажаните резултати од оваа студија. Имено, дури 64/100 СГА - родени деца не постигнале раст на дофат до 2та година од животот, а тие и после 4тата година останале ниски, со значителен дефицит во висина и тежина и мал БМИ з-скор, но ниту едно дете немало микроцефалија, средната вредност на ОГ СДС (-0.70±1.01 СДС) била во границите на референтните вредности за полот и возраста. Исто така, кај ниту едно дете не биле нотирани дизморфични стигмати. Тоа се особено значајни податоци ако се има предвид дека генетски алтерации во *IGF1R* генот, особено егзон 2 е хотспот за можни алтерации кај СГА - деца со низок раст, се асоцирани со микроцефалија и дизморфични стигмати. Останатите 36/100 СГА - родени деца постигнале раст на дофат после 2та година и над 4 годишна возраст имале ауксолошки параметри во референтните вредности за нивниот пол и возраст. Докторантката дискутира за улогата на третманот со хормонот за раст кај ниските испитаници родени со мала родилна тежина и/или должина, можните постигнувања во растот кај нив според сознанија од претходни истражувања и ги споредува со постигнатите резултати од својата студиска група. Кандидатката ја потенцира важноста на познавањето на генетиката на СГА бидејќи постоењето на интраутерина или постнатална ретардација на растот е почетна точка за комплексно заболување кое може да се манифестира изолирано кај поединецот или пак да има фамилијарна предиспозиција. Прецизна генетска дефиниција е важна за да се идентификуваат суптилни клинички карактеристики и да се даде соодветно генетско советување. Дискутирани се пациентите кај кои се најдени најразлични алтерации на *IGF1R* - генот, според сознанијата од направените студии и тие се споредени со наодите од испитаниците во оваа студија. Дискутирани се симптомите, состојбите и заболувањата кои се очекуваат кај СГА - родените деца според податоците достапни од објавените студии и при тоа е направена компарација со најдените резултати кај испитаниците од оваа студиска група.

Во седмата глава на докторската дисертација, кандидатката ги претставува **заклучните согледувања** кои се коректно формулирани и ги потврдуваат појдовните цели на истражувањето. Првиот заклучок од оваа студија е дека неможноста да постигнат раст на дофат по втората година и нискиот раст по четвртата година од животот се најчестите очекувани компликации кај децата родени мали за гестациската возраст. Заради тоа се препорачува адекватното следење на растот за време на детството, раната проценка на нискиот раст и навременото лекување може да ја превенира појавата на нискиот адултен раст кај оваа група на деца. Вториот заклучок е дека се откриени 64 од 100 СГА - родени деца со низок раст, при тоа 32 од овие 64 деца со низок раст, кои немале придружни аномалии и вродени заболувања, биле лекувани со хормон за раст и постигнале задоволителен раст, во рамките на референтните вредности за својата возраст и пол. Останатите 36 од 100 СГА родени деца имале нормална висина за својата возраст и пол. Третиот заклучок е нити едно од 100те СГА - родени деца немало дизморфични стигмати нити микроцефалија. Понатаму кандидатката заклучува дека 8 од 64 СГА родени деца со низок раст имале дефицит на хормон за раст (ДХР). Кандидатката заклучува дека реализираната молекуларна анализа на егзон 2 во *IGF1R* - генот кај сите СГА - родени деца, како хотспот за можни алтерации во тој ген, не покажала постоење на никакви промени на молекуларно ниво. Но, кај 2 од 64-те СГА - родени деца со низок раст, биле најдени алтерации во други компоненти на *IGF1R* генот. Следен заклучок на кандидатката е дека кај 7/100 деца се најдени вродени аномалии на бубрезите и уринарниот тракт (САКУТ) и при тоа потенцира дека раното препознавање и проценката на очекуваните асоцирани аномалии со сите расположливи скрининг - методи, нивниот третман и редовното следење го подобрува квалитетот на животот на овие деца. Исто така, посочува дека направената молекуларна дијагностика би требало да ги потврди клиничките наоди и може да помогне во планирање на иднината на овие СГА - родени деца, а препорачува задолжително спроведување на пренатална дијагностика пред секоја следна бременост и генетско советување на сите членови од семејството каде има дете со дијагностициран САКУТ. Седми заклучок на кандидатката е дека кај 5/64те СГА - родени деца со низок раст било детектирано постоење на придружна болест - цистична фиброза (ЦФ) и 4/5те деца со ЦФ биле успешно лекувани со хормон за раст и постигнат задоволителен пораст во висина. Осмиот заклучок е дека 1 девојче од 100-те СГА - родени деца имало промени во психосоцијалниот развој (АДХД) и била спроведена бихејвиорална терапија. Следниот заклучок се однесува на 3 девојчиња од 100те СГА родени деца со предвремена појава на пубертални знаци. Деветтиот заклучок се однесува на 3/100те СГА родени деца со откриен Хашимото Тироидит и хипотиреоза кои биле лекувани со супституциона терапија и имале нормален раст за својата возраст. Понатаму, кандидатката заклучува дека и покрај очекувањата за грацилна конституција и нормална телесна тежина кај СГА родените деца сепак биле најдени 4/36те СГА - деца со нормална висина со прекумерна тежина до обезност. Сите овие 4 деца имале нарушена глукозна толеранција со зголемена инсулинска резистенција, а намалена инсулинска сензитивност, а 2/4те деца со прекумерна телесна тежи-на имале метаболен синдром и биле соодветно лекувани. Последниот 11-ти заклучок се однесува на промовирање на терминот „фетално програмирање“ во последните години, ако се имаат предвид можните компликации од прематурното породување и малата родилна тежи-на и/или должина.

Главен заклучок од оваа студија е дека тесната соработка помеѓу акушерот, неонатоло-гот, матичниот педијатар, педијатрискиот ендокринолог и генетичар е

неопходна за рана пре-цизна дијагноза, адекватно следење и подобар долгорочен исход кај овие пациенти.

Деветтата глава од дисертацијата ја содржи приложената литература, која е обемна, прегледна и коректно цитирана по прифатените стандарди.

Предмет на истражување

Предмет на истражување во оваа докторска дисертација е анализа на карактеристиките на групата пациенти родени во термин со мала родилна тежина и/или родилна должина и можноста од постоење на алтерации во *IGF1R* генот, а потоа формирање на стратегија за дијагностика и менаџмент на овие пациенти со цел подобар исход и прогноза во тек на следењето. Во Република Македонија, анализата на овие параметри за групата испитаници родени во термин со мала родилна тежина и/или родилна должина (СГА) за првпат е објавена во пилот-студијата на овој докторски труд.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата.

Студија за клиничките, лабораториските и генетските карактеристики и исходот на пациентите родени во термин со мала родилна тежина и/или родилна должина (СГА) досега не е изведена на територијата на Република Македонија. Не се анализирани разликите меѓу групите со низок и нормален раст по однос на демографски карактеристики, клинички, лабораториски и генетски аспекти, како и исходот по одреден период на следење.

Краток опис на применетите методи

Во оваа докторска дисертација биле вклучени 100 деца родени во термин поделени во две големи групи, групата на СГА - родени деца со низок раст и група на СГА родени деца со нормален раст. Компарирани се податоците за овие две големи групи испитаници по однос на демографски карактеристики, клинички, лабораториски и генетски аспекти, како и исходот по одреден период на следење.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Резултатите од ова истражување ги покажуваат карактеристиките на децата родени во термин, но со мала родилна тежина и/или должина. Во рамките на испитуваната група од 100 деца, 64 СГА - деца биле со низок раст (дефицит во висина -3.25 ± 0.90 СДС), а 36 деца биле со нормална висина за нивната возраст и пол, (дефицитот во висина бил 0.20 ± 1.1 СДС). Микроцефалија не била најдена кај нити едно од децата (окципито-фронталниот обем изнесувал -0.70 ± 1.01 СДС кај ниските наспроти 0.06 ± 0.56 СДС кај СГА децата со нормална висина) нити пак дизморфични карактеристики. Серумските концентрации на IGF1 и вредностите на IGF1 СДС кај сите деца биле во рамките на нормалните граници. Само едно дете имало пониска, но нормална концентрација на серумски IGF1. Кај 8 од 64 СГА - родени деца со низок раст бил дијагностициран дефицит на хормон за раст (ДХР). Не биле најдени промени во екзон 2, кај ниту едно од децата, но затоа пак кај 2 од 64те СГА родени деца со низок раст, биле најдени алтерации во други компоненти на *IGF1R* генот. Кај 7/100 деца биле најдени вродени аномалии на бубрезите и уринарниот тракт (САКУТ) и притоа нивното рано препознавање и проценката на очекуваните асоцирани аномалии со сите расположиви скрининг методи, нивниот третман и редовно следење го подобрува квалитетот на животот на овие деца. Кај 5 од 64-те СГА - родени деца со низок раст било детектирано постоење на придружна болест - цистична фиброза (ЦФ) и при тоа 4/5 СГА - родени деца со ЦФ биле успешно лекувани со хормон за раст и постигнат задоволителен пораст во висината. Промена во психосоцијалниот развој (АДХД) било најдено кај 1 девојче од 100те СГА - родени деца и кај него била спроведена бихејвиорална терапија.

Предвремена појава на пубертални знаци била откриена кај 3 девојчиња од 100-те СГА - деца. Клиничка, лабораториска и ехосонографска презентација на Хашимото тироидит и хипотиреоза била откриена кај 3 од 100-те СГА родени деца. Кај сите нив бил започнат третман со супституциона терапија. Овие 3 деца имале нормален раст за својата возраст. И покрај очекувањата СГА - родените деца да имаат грацилна конституција и нормална телесна тежина, најдени се 4 од 36-те СГА родени деца со нормална висина за својата возраст, со прекумерна тежина до обезност, нарушена глукозна толеранција со зголемена инсулинска резистенција, а намалена инсулинска сензитивност и 2 од нив имале метаболен синдром заради што биле соодветно лекувани.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката ас. м-р сци. д-р Александра Јанчевска, со наслов Алтерации на IGF1R - генот кај децата родени со мала родилна тежина за гестациската возраст, претставува истражување во областа на педијатријата. Преку оваа дисертација, кандидатката прави обид на придонес кон растечката научна мисла која го третира проблемот на СГА - родените деца. Анализа на испитаници родени во термин со мала родилна тежина и/или родилна должина (СГА) досега не е објавена на територијата на Република Македонија. Изработката на оваа докторска дисертација има за цел да даде научен придонес во анализата на проблемите кои ги засегаат децата родени во термин со мала родилна тежина и/или должина, посебно во делот на генетската студија/постојанство на алтерации во IGF1R генот. Студијата ги анализира карактеристиките на пациентите родени во термин со мала родилна тежина и/или должина и преку компарација на податоците на групите со низок и нормален раст за возраста да даде предлози за подобрување на стратегијата за дијагноза, клинички менаџмент и третман на овие пациенти. Докторската дисертација има клиничка апликативност преку заклучоците од студијата кои нудат сугестии за подобрување на клиничкиот менаџмент и исходот кај овие пациенти.

Докторската дисертација на кандидатката ас. м-р сци. д-р Александра Јанчевска, со наслов „Алтерации на IGF1R - генот кај децата родени со мала родилна тежина за гестациската возраст“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за изработен докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатката, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавила како прв автор, во меѓународни научни списанија, следниве рецензирани истражувачки трудови:

1. [Janchevska A, Gucev Z, Tasevska-Rmus L, Tasic V](#). Congenital Anomalies of the Kid-ney and Urinary Tract in Children Born Small for Gestational Age. [Pril \(Makedon Akad Nauk Umet Odd Med Nauki\)](#). 2017 1; 38(1):53-57. doi: 10.1515/prilozi-2017-0007.
2. Janchevska A, Gucev Z, Tasic V, Polenakovic M. Homeostasis model assessment - in-sulin resistance and sensitivity (HOMA-IR and IS) index in overweight children born small for gestational age (SGA). [Pril \(Makedon Akad Nauk Umet Odd Med Nauki\)](#). 2018; 39 (1):
3. Janchevska A, Krstevska-Konstantinova M, Tasic V, Gucev Z. Growth hormone treatment in children born small for gestational age (SGA). [Pril \(Makedon Akad Nauk Umet Odd Med Nauki\)](#). 2018; 39 (1):

4. Janchevska A, Dimovski A, Mironska K, Tasic V, Gucev Z. *IGF1R* gene alterations in small for gestational age (SGA) children. OAMJMS 2018; 6 (5): 790-793. DOI [10.3889/oamjms.2018.209](https://doi.org/10.3889/oamjms.2018.209).

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Научниот придонес на оваа докторска дисертација е во сеопфатната анализа на клиничките, лабораториските, генетските и прогностичките аспекти на децата родени во термин со мала родилна тежина, посебно во делот на генетската студија, во која се опишани познати и *de novo* мутации.

Подрачјето на примена на сознанијата од оваа докторска теза се во областа на подобрување на пренаталната дијагностика на децата со мала родилна тежина и/или должина, преку ран мултидисциплинарен пристап, редовно и адекватно следење на растот и развојот на овие деца и рано откривање на можните компликации во секое животно доба. Сите овие мерки имаат уште поголемо значење кај оние СГА деца кај кои се откриени постојни алтерации на *IGF1R* - генот. Раната и прецизна дијагноза на откриените молекуларни алтерации води до адекватен менаџмент и добар исход при долгорочното следење на овие пациенти.

Неопходни се понатамошни истражувања на методите за генетска дијагностика за прецизно дефинирање на генетските промени кај децата родени во термин, а со мала родилна тежина и/или должина и промовирање на терминот „фетално програмирање“ ако се имаат предвид можните компликации од прематурното породување и малата родилна тежина и/или должина. Потребни се рандомизирани проспективни студии со долгорочно следење до периодот по адолесценција за да се одговорот прашањата за влијанието на генетските, епигенетските фактори, факторите од средината и модалитетите на третман на компликациите кај овие пациенти.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката **асс. м-р сци. д-р Александра Јанчевска**, со наслов **Алтерации на *IGF1R* - генот кај децата родени со мала родилна тежина за гестациската возраст.**

КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Велибор Тасиќ, претседател, с.р.
2. Проф. д-р Катица Пиперкова, член, с.р.
3. Проф. д-р Александар Димовски, член, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„КЛИНИЧКИ И МОЛЕКУЛАРНО-ГЕНЕТСКИ ИСТРАЖУВАЊА НА
КОЛОРЕКТАЛНИОТ КАРЦИНОМ“ ОД Д-Р БУЈАР ОСМАНИ, ПРИЈАВЕНА НА
МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата XI редовна седница одржана на 30.5.2018 година, со Одлука бр. 0905-2546/4 од 30.5.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот д-р Бујар Османи со наслов „Клинички и молекуларно-генетски истражувања на колоректалниот карцином“, во состав: проф. д-р Зоран Караџов, проф. д-р Славчо Стојменски, проф. д-р Сашо Панов, проф. д-р Гордана Петрушевска и проф. д-р Андреа Арсовски.

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот д-р Бујар Османи, со наслов „Клинички и молекуларно-генетски истражувања на колоректалниот карцином“, содржи 156 страници компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12, со 205 библиографски единици, меѓу нив научни трудови и книги. Во текстот на дисертацијата се вклучени 10 слики, 103 табели и 64 графикони.

Трудот е структуриран во 6 глави: вовед, цели, материјал и методи, резултати, дискусија и заклучоци. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

На почетокот на текстот, кандидатот изложил апстракт на македонски и на англиски јазик.

Во **првата глава - воведот** на трудот, изложени се литературниот преглед и теоретските аспекти на докторската студија. Кандидатот укажува дека колоректалниот карцином (КРК) претставува малиген тумор кој потекнува од епителните клетки на колонот и/или ректумот. КРК е најчесто малигно заболување на гастроинтестиналниот тракт со мултифакторијална етиологија каде што генетската основа, факторите на околината и/или инфламаторните заболувања на цревето доведуваат до малигна трансформација на нормалниот епител на слузницата на колонот и ректумот преку повеќегодишен, етапен процес на акумулација на генетски и епигенетски алтерации.

Во воведот, д-р Османи изнесува кус осврт кон анатомијата и ембриологијата на колонот и ректумот, епидемиологијата и етиологијата на колоректалниот карцином, потоа неговата симптоматологија, локализација, превенција и рано откривање, патологијата и стејдирањето, како и дијагнозата и тераписките модалитети, со посебен осврт кон хирургијата. Особен акцент е ставен врз молекуларната генетика на КРК, при што засебно се прикажани основните податоци за четирите испитувани гени: *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA*.

Втората глава се однесува на **целите** на трудот. Кандидатот наведува дека основната цел на студија била да се определи поврзаноста на нормализираните вредности на експресија на гените *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* во ткивни примероци од 116 пациенти со колоректален карцином со основните клинички и патолошки параметри. Подетално, целите биле:

1. Да се определат квантитативните вредности на експресија на гените *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* во паровите на ткивни примероци од карциномот и од нормалната мукоза на колонот или ректумот кај секој поединечен пациент од испитуваната група.

2. Да се споредат вредностите на експресија на секој од четирите испитувани гени, поединечно, со основните клинички и патолошки параметри: анатомската локација на карциномот (проксимален колон, дистален колон и ректум), градусот на диференцијација, како и параметрите произлезени од TNM-класификацијата (продорноста - pT, присуството и обемот на метастази во регионалните лимфни јазли - pN, како и стадиумот) и да се определи нивната статистичка асоцираност.

3. Да се евалуира постоењето на поврзаност на експресијата на сите четири испитувани гени, истовремено, односно, на некоја од нивните комбинации со наведените клиничко-патолошки параметри кај пациентите.

4. Да се процени потенцијалната употребливост на експресијата на испитуваните гени како молекуларни маркери за дијагностички и други клинички цели.

Во третата глава, Материјал и методи, опишани се дизајнот на студијата, критериумите за влучување и исклучување на пациентите во студијата, како и опис на анализата на демографските и клиничките податоци. Анализите ги вклучиле клиничко-патолошките податоци и ткивните примероци од 116 пациенти со хистопатолошки верифициран колоректален карцином, по претходно добиена согласност од пациентите и одобрение од Етичката комисија. Нивоата на генската експресија биле определени со методот на квантитативна реверзна транскрипција и последователна амплификација во реално време (qRT-PCR) врз RNA примероци изолирани од паровите на ткивни примероци од карциномот и од нормалната мукоза на колонот или ректумот од секој пациент.

Статистичките анализи биле вршени споредувајќи ги податоците од пациентите со вредностите на нивоата на експресија со Mann-Whitney U- и Kruskal-Wallis-тестот. Покрај тоа, било извршено категоризирање на генската експресија според cut-off вредноста пресметана од стандардната девијација на секој ген, засебно, во бинарните категории: зголемена или намалена. Поврзаноста на бинарните вредности на генска експресија со клиничко-патолошките параметри од пациентите била пресметана со двонасочниот Fisher-ов егзактен тест. Поврзаноста на експресијата на сите четири испитувани гени, истовремено, била пресметана со користење на мултиваријантната логистичка регресија и Wald-овиот тест.

Резултатите од студијата се опишани во четвртата глава. Д-р Османи наведува дека анализите покажале дека експресијата на генот *TOB1* била највисока кај карциномите лоцирани во проксималниот колон, опаѓала кај тие во дисталниот колон и била најниска кај тие лоцирани во ректумот. Нивоата на експресија биле обратнопропорционално поврзани со присуството, како и со бројот на метастатските лимфни јазли. Експресијата на генот *HMGA1* се зголемувала пропорционално со градусот на хистолошката диференцијација на карциномот. Во однос на генот *COX-2* (PTGS-2), вредностите на експресија биле зголемени кај повисоките стадиуми. Експресијата на *FLNA* била повисока кај карциномите лоцирани во проксималниот колон, а редуцирана кај дисталниот колон и ректумот. Корелацијата меѓу експресијата на *FLNA* и градусот на диференцијација била обратнопропорционална, односно вредностите опаѓале со зголемувањето на градусот.

Петтата глава, Дискусија, опфаќа опсежна и критичка споредба на добиените резултати и сознанија со тие од досега објавените слични студии, како и толкувањата на можните причини за сличностите и разликите во резултатите. Кандидатот наведува дека симултано високата експресија на гените *COX-2* и *HMGA1* ја зголемува статистичката шанса за поголема продорност на карциномот, додека истовременото присуство на зголемена експресија на генот *TOB1* и редуцирана на *COX-2* ги намалува шансите за постоење на метастази во лимфните јазли и за повисоките стадиуми. Симултано зголемената експресија на генот *TOB1* и на *FLNA*, исто така, ја намалува статистичката шанса за понапредните стадиуми на болеста.

Кандидатот д-р Османи истакнува дека редуцираната експресија на гените *TOB1* и *FLNA* кај наведените клиничко-патолошки параметри е во прилог на нивната тумор-супресорска улога, додека прекумерните експресиски нивоа на гените *HMGA1* и *COX-2* се конзистентни со нивната онкогена функција кај колоректалниот карцином. Овие податоци укажуваат на сигнификантноста на квантитативната промена на транскрипциската активност на гените *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* кај колоректалниот карцином, сугерирајќи ја нивната потенцијална улога во процесот на еволуцијата на ова заболување. По проширувањето на истражувањето кај поголема група испитаници и по валидацијата постои потенцијал за примена на експресијата на овие гени како маркер за дополнување на дијагностичките алатки кај колоректалниот карцином.

Во шестата глава, кандидатот ги извлекува следниве заклучоци:

Анализирани се клиничко-патолошките податоци од 116 пациенти со хистопатолошки верифициран КРК и определени се квантитативните нивоа на експресија на гените *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* во RNA-примероците изолирани од ткивото на карциномот и нормалната мукоза на колонот или ректумот кај секој пациент. Од сето тоа,

1. Експресијата на генот *TOB1* е највисока кај карциномите лоцирани во проксималниот колон, опаѓа кај тие во дисталниот колон и е најниска кај тие лоцирани во ректумот, односно е статистички сигнификантно поврзана со анатомската локација на неоплазмата. Нивоата на генска експресија на *TOB1* се обратно пропорционално поврзани со присуството, како и бројот на метастатските лимфни јазли, а оваа инверзна корелација е статистички високо сигнификантна. Не регистравме статистички сигнификантна разлика во дистрибуцијата на вредностите на експресија на генот *TOB1* во однос на екстензивноста на туморот - pT и градусот на диференцијација на карциномот, а разликите во однос на стадиумот се недоволно изразени.

2. Транскрипциската активност, односно експресијата на генот *HMGA1*, се зголемува пропорционално со градусот на хистолошката диференцијација на карциномот. Разликите на генската експресија во однос на трите градуси се статистички високо сигнификантни. Експресијата на *HMGA1* не е значајно поврзана со анатомската локација на карциномот, неговата продорност, како и со метастазирањето во регионалните лимфни јазли - pN. Разликите во однос на стадиумот се недоволно изразени кај нашата испитувана група пациенти.

3. Во однос на генот *COX-2* (PTGS-2), нашето истражување покажа дека вредностите на експресија прогресивно се зголемуваат кај повисоките стадиуми. Статистичката значајност на разликите е висока при сите типови на споредби, од што заклучивме дека постои позитивна поврзаност на транскрипциската активност на *COX-2* со стадиумот на колоректалниот карцином.

Не постои корелација на нивоата на генска експресија на *COX-2* со анатомската локација на карциномот, со градусите на диференцијација и со продорноста на колоректалниот карцином. Слично, асоцијацијата на експресијата на овој ген во однос на статусот на метастазирани лимфни јазли е недоволно убедлива.

4. Експресијата на *FLNA* е повисока кај карциномите лоцирани во проксималниот колон, а редуцирана кај дисталниот колон и ректумот. Корелацијата меѓу експресијата на *FLNA* и градусот на диференцијација е обратнопропорционална, односно вредностите опаѓаат со зголемувањето на градусот и е статистичка високосигнификантна со сите применети статистички споредби. Спротивно, анализата на податоците покажа дека нема статистички сигнификантна разлика во дистрибуцијата на вредностите на експресија на генот *FLNA* во однос на екстензивноста - pT, присуството и бројот на метастатски лимфни јазли - pN и со стадиумот на болеста.

5. Анализите на резултатите од нашата студија индицираат дека поврзаноста на редуцираната експресија на гените *TOB1* и *FLNA* со наведените клиничко-патолошки параметри е во прилог на нивната тумор-супресорската улога во колоректалната карциногенеза. Спротивно, асоцијацијата на прекумерните експресиски нивоа на гените *HMGA1* и *COX-2* со определени клинички и патолошки податоци е конзистентно со онкогената функција во еволуцијата на колоректалниот карцином.

6. Симултаната зголемена експресија на гените *COX-2* и *HMGA1* ја зголемува статистичката шанса за поголема продорност на карциномот. Истовременото присуство на зголемена експресија на генот *TOB1* и редуцирана на *COX-2* ги намалува шансите за постоење на метастази во лимфните јазли и за повисоките стадиуми. Симултано зголемената експресија на генот *TOB1* и на *FLNA*, исто така, ја

намалува статистичката шанса за понапредните стадиуми на болеста. Останатите комбинации на гените, како и експресиските вредности на сите четири испитувани гени, истовремено, немаат статистички значајна поврзаност со испитуваните клиничко-патолошки параметри.

7. Резултатите укажуваат на сигнификантноста на квантитативната промена на транскрипциската активност на гените *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* кај колоректалните карциноми, сугерирајќи ја нивната потенцијална улога во процесот на колоректална карциногенеза. Со оглед на демонстрираната поврзаност со дел од испитуваните клинички и патолошки параметри, постои потенцијал, по проширување на истражувањето кај поголема група испитаници и валидацијата, за нивна примена како молекуларни маркери за дополнување на постојните клинички и патолошки параметри во скринингот, дијагностицирањето, следењето и планирањето на терапевтските стратегии за индивидуализиран пристап на пациентите со КРК.

Предмет на истражување

Основната цел на ова истражување беше да се определи поврзаноста на нормализираните вредности на експресија на гените *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* кај пациенти со колоректален карцином со основните клинички и патолошки параметри.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Во последниве години, интензивно се вршат молекуларно-биолошки и генетски студии кај колоректалните карциноми со цел да се детерминира нивната поврзаност со различни клинички параметри и за да се расветли комплексниот процес на малигна трансформација на епителот и натамошната прогресија на болеста. Овие истражувања имаат висок потенцијал за потенцијална апликативност во смисла на употреба како генски маркери за олеснување на дијагнозата, изборот на терапијата, прогнозата и клиничкото следење на пациентите со карциноми на ректумот и колонот.

Краток опис на применетите методи

Во оваа опсервацииска студија, анализирани се клиничко-патолошките податоци и ткивните примероци од 116 пациенти со хистопатолошки верифициран КРК. Квантитативните вредности на нивоата на генската експресија на *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* се определени со qRT-PCR во RNA-изолатите од паровите на ткивни примероци од карциномот и од нормалната мукоза на колонот или ректумот кај секој пациент. Со низа на статистички анализи беше пресметана поврзаноста на експресиските нивоа (нормализирани во однос на нормалната мукоза од истиот пациент) со основните клинички и патолошки параметри: анатомската локација на карциномот, градусот на диференцијација, како и параметрите произлезени од TNM-класификацијата (екстензивноста на туморот - pT, присуството и обемот на метастази во регионалните лимфни јазли - pN, како и стадиумот).

Краток опис на резултатите од истражувањето

Редуцираната експресија на гените *TOB1* и *FLNA* кај испитуваните клиничко-патолошки параметри е во прилог на нивната тумор-супресорска улога, додека прекумерните експресиски нивоа на гените *HMGA1* и *COX-2* се конзистентни со нивната онкогена функција кај колоректалниот карцином.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот д-р Бујар Османи, со наслов „Клинички и молекуларно-генетски истражувања на колоректалниот карцином“, претставува

интердисциплинарно истражување во областа на хирургијата, клиничката медицина, молекуларната биологија и генетиката. Изработката на темата на оваа докторска дисертација има определен научен придонес во натамошното расветлување на молекуларните механизми на улогата на експресијата на испитуваните гени во колоректалната карциногенеза, со особен акцент врз нивната поврзаност со клиничко-патолошките параметри.

Докторската дисертација на кандидатот д-р Бујар Османи, со наслов „Клинички и молекуларно-генетски истражувања на колоректалниот карцином“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатот, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавил (како прв автор, во меѓународни научни списанија или еден труд во списание со импакт-фактор) следниве рецензирани истражувачки трудови:

- [1]. Автори: Osmani B, Karadjov Z, Panov S „Increased COX2 gene expression in colorectal cancer: Clinical and molecular study.“, објавен во: International Medical Journal Medicus. 2017; 22(3):287-91.
- [2]. Автори: Osmani B, Pakovski K, Vukovic N, Karadzov Z, Panov S. „Association of *TOB1* gene expression with colorectal cancer stage and anatomical tumor location“, објавен во: International Medical Journal Medicus. 2017; 22(1):87-92.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатот се: детерминирање на поврзаноста на квантитативната промена на транскрипциската активност на гените *TOB1*, *HMGA1*, *COX-2* и *FLNA* кај колоректалниот карцином и потенцијална улога на овие абнормалности во на еволуцијата на заболувањето.

Потенцијалната примена на овие резултати е дека експресијата на испитуваните гени во моча да помогне во дијагностицирањето, следењето и изборот на терапевтските стратегии за индивидуализиран пристап кај пациентите со колоректрални карциноми. Иако број на пациенти кои се вклучени во студијата е компарабилен со сличните клинички студии во достапната литература, релативно малиот број на испитаници делумно ја ограничува суптратификацијата на клиничките и демографските параметри и со тоа го намалува бројот на можни споредби и испитувања на корелациите со помалку релевантните параметри.

Можните понатамошни истражувања се: спроведување на поопсежни студии кај поголем број на пациенти, како и соодветна валидација на резултатите, по што експресиите на овие гени би можеле да послужат како молекуларни маркери за дополнување на постојните клинички и патолошки параметри во скринингот, дијагностицирањето, следењето и планирањето на терапевтските стратегии за индивидуализиран пристап на пациентите со КРК.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот **д-р Бујар Османи** со наслов **Клинички и молекуларно-генетски истражувања на колоректалниот карцином**.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Зоран Карацов, с.р

Проф. д-р Славчо Стојменски, с.р

Проф. д-р Сашо Панов, с.р

Проф. д-р Гордана Петрушевска, с.р

Проф. д-р Андреа Арсовски, с.р

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА КЛИНИЧКИ, БИОЛОШКИ И ПРОГНОСТИЧКИ АСПЕКТИ НА БУБРЕЖНИ ЗАБОЛУВАЊА КАЈ ДЕЦА АСОЦИРАНИ СО НИСКОМОЛЕКУЛАРНА ПРОТЕИНУРИЈА, ДЕТЕКТИРАНА СО СДС-ПАГ ЕЛЕКТРОФОРЕЗА ОД АС. Д-Р ШПЕТИМ САЛИХУ, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата XI редовна седница одржана на 30.5.2018 година, а по предлог на Советот на III циклус-докторски студии, студиска програма Медицина, во согласност со Законот за високото образование на Република Македонија, а врз основа на член 63 од Законот за високото образование (Службен весник на Република Македонија, број 35/08, 103/08, 26/09, 83/09, 99/09, 115/110, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13, 41/14, 116/14, 130/14, 10/15, 20/15, 98/15, 154/15) и член 53 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник бр. 121/09, 188/11, 234/12 и 276/14), формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот ас. д-р Шпетим Салиху со наслов „Клинички, биолошки и прогностички аспекти на бубрежни заболувања кај деца асоцирани со нискомолекуларна протеинурија, детектирана со СДС-ПАГ-електрофореза“, во состав: проф. д-р Светлана Цековска (претседател), проф. д-р Велибор Тасиќ (менгтор), проф. д-р Марина Крстевска Константинова (член), проф. д-р Катерина Тошеска Трајковска(член) и проф. д-р Невенка Лабан Гучева (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот ас. д-р Шпетим Салиху, со наслов „Клинички, биолошки и прогностички аспекти на бубрежни заболувања кај деца асоцирани со нискомолекуларна протеинурија, детектирана со СДС-ПАГ електрофореза“, содржи 143 страници компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman (Body), со 1,5 проред, големина на букви 12, со 325 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги и интернет-ресурси. Трудот е структуриран во 8 глави, и тоа: вовед, мотив и цели на докторскиот труд, материјали и методи, статистичка анализа, резултати, дискусија, заклучок и литература. Текстот е збогатен со 20 табели и 28 слики, а деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Првата глава од докторската дисертација започнува со **вовед**, кој е правилно структуриран и започнува со историјат на детекција на протеинуријата, уште од античко доба, средниот век, 19 и 20 век, за да заврши со најсовремените сознанија за протеинурија, како и со описот на најсофистицираните методи за биохемиска, метаболичка и генетска обработка на пациенти со протеинурија. Во поглавјето со поднаслов “Протеинурија (општи согледувања, дефиниција)”, протеинуријата се дефинира како излучување на протеини во урината над горната граница на нормала. За возрасни се зема како патолошка вредност > 150 мг/ден. Бидејќи најголемиот дел од излачените протеини се должат на албуминот, за горна граница на нормала се земаат вредности над 30 мг/л. Останатиот дел отпаѓа на Тамм-Horsfall протеинот, чија функција не е сосема разјаснета и кој е создава во дисталниот тубул. Проблем кај помалите деца, кои не се тоалет третирани е неможност за одредувањена протеинуријата во 24 часовен примерок. Оттаму се одредува протеин/креатинин индексот во поединечен примерок на урина. Овој однос во mg/mmol нормално изнесува < 20 .

Воведот продолжува со класификација на протеинуријата при што авторот ја користи следната едноставна класификација: (а) гломеруларна протеинурија - протеинурија со молекуларна маса поголема од 60 КД, а тоа се албумин, хаптоглобин, ИгГ и трансферин; (б) тубуларна протеинурија - протеини со маса помала од 60 КД, а тоа се алфа-1-микроглобулин, бета-2-микроглобулин, ретинол врзувачки протеин (RBP), лесни ланци, и пост-гама глобулин; (в) микстна протеинурија - комбинација на гломеруларни и негломеруларни фракции. Понатаму гломеруларната протеинурија може да се подели на селективна (само албумин и трансферин) и неселективна (албумин, трансферин и ИгГ). Тубуларната протеинурија во однос на големината на фракциите може да се класифицира на инкомлетна и комплетна тубуларна протеинурија. Нискомолекуларна протеинурија (англ. low molecular weight proteinuria – LMWP, т.е. тубуларна протеинурија со идентично значење) е предмет на оваа докторска дисертација. Многу заболувања како примарни (хередитарни) се карактеризираат со присуство на тубуларна т.е. нискомолекуларна протеинурија.

Во поглавјето со наслов “Клиничка апликација”, кандидатот наведува дека кај здрави особи интактната проксимална тубуларна клетка комплетно ги ресорбира протеините со мала молекуларна маса. Доколку транспортните системи се оштетени како резултат на генетски дефект (рециклирање

на кубилин и мегалин, дефект во ендозомална ацидификација), кај синдромот на Фанкони или Дентовата болест присутна е нискомолекуларна протеинурија. Таа може да биде изолирана како што е кај Imlerslund Grasbeck синдромот или да биде проследена со испад во други тубуларни функции (губење на електролити, фосфати, бикарбонати, глюкоза и аминокиселини). Нискомолекуларна протеинурија е често присутна и кај други метаболички заболувања со афекција на проксималната тубуларна клетка како што се тирозинемија, фруктоземија, галактоземија, Wilson-ова болест.

Втората глава на докторската дисертација го анализира **мотивот за изработка на студијата**. Мотивот за изработка на оваа студија е да се даде придонес во разбирање на клиничките, лабораториските, генетските и прогностичките аспекти на заболувањата асоцирани со нискомолекуларната протеинурија. Тубулоинтерстицијалните заболувања претставуваат релативно ретка патологија во педијатриската нефрологија. Во последните 2 децении, со развојот на генетските техники дојде до дефинирање на многу ентитети, кои што имаат заеднички именител, а тоа е дисфункција на проксималниот тубул. Дефинирани се нови ентитети како што на пр. Dent-ова болест, Imlerslund Grasback синдром и др. Утврдена е молекуларна основа на окулоцереброреналниот синдром на Lowe, понатаму цистинозата, Wilson-овата болест, идиопатскиот Fanconi синдром итн. Нискомолекуларната протеинурија е единствената постојана карактеристика на проксималната тубулска дисфункција. Тубулските маркери како што е алфа-1-микроглобулиниот и бета-2 микроглобулиниот се најчесто користени во клиничката практика за детекција на нискомолекуларната протеинурија. Клиниката за детски болести, како и Институтот за медицинска и експериментална биохемија имаат долгогодишно искуство во користење на СДС-ПАГЕ електрофорезата во евалуација на протеинурија кај пациенти со бубрежни заболувања. Оттаму се појави и потреба на еден систематски начин да се евалуира нискомолекуларната протеинурија кај примарно бубрежни заболувања, како и кај оние кај кои доаѓа до секундарно оштетување на проксималната тубулска клетка.

Во **третата глава** се дефинирани **целите** на истражувањето кои се јасни, дефинирани во 5 примарни цели кои кореспондираат со донесените заклучоци на крајот од дисертацијата. Првата цел е да изврши класификација на типот на протеинурија кај 300-400 консекутивни педијатриски пациенти со најразновидни бубрежни заболувања со методата на градиентна СДС-ПАГ електрофореза. Втората цел е од анализираните елеферограми да се определи преваленцата на нискомолекуларна протеинурија и да се спореди со контролна група од 100 здрави испитаници. Третата цел е да се анализираат клинички, биохемиски и прогностички параметри кај примарни, генетски условени тубулоинтерстицијални заболувања во однос на присуството и карактеристиките на тубуларната протеинурија. Четвртата цел е да се евалуира значењето на нискомолекуларната протеинурија кај системски, инфективни, токсични и други заболувања кои секундарно го афицираат бубрегот. Петтата цел е да се процени значењето на тубуларната протеинурија кај пациенти со примарни гломеруларни заболувања, како во однос на терапискиот одговор и прогнозата на овие заболувања. Последната поставена цел е врз база на добиените резултати да се креира рационален алгоритам за обработка на пациенти со тубуларна протеинурија.

Во **четвртата глава** на докторската дисертација се презентирани **материјалот и методите** кои се применети во истражувањето. Студијата е дизајнирана како ретроспективно проспективна студија која е спроведена на Универзитетската клиника за детски болести, Скопје, Република Македонија, во соработка со Институтот за медицинска и експериментална Биохемија. Студијата е одобрена од Етичкиот комитет на Медицинскиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ Скопје, Република Македонија. Во студијата се вклучени 485 пациенти, на возраст 1-18 години, кои што се лекувани амбулаторно или хоспитално на Клиниката за детски болести заради

примарни бубрежни заболувања или други болести кои што можат да се реперкутираат на бубрежната функција. Кај сите пациенти е извршена стандардна клиничка обработка. Покрај анамнезата за болеста, особено внимание е посветено на фамилната историја и постоењето на слични или исти заболувања во фамилијата. Покрај деталниот физикален преглед, обврзно се мери крвниот притисок и истиот се споредува спрема референтние вредности за полот и возраста.

Во делот **Методи** опишан е протоколот за работа. Дијагнозата е поставена по принципот добра клиничка практика. Лабораториската обработка вклучува стандардна хематологија, макроскопски преглед на урина, преглед на урина со тест ленти за протеини, шеќер, кето тела, крв, леукоцити, нитрити, специфична тежина, рН, билирубин, уробилиноген. После преглед со тест лента, се прави анализа на седиментот на урина за присуство на целуларни елементи, цилиндри и кристали. Протеинуријата се одредува со сулфосалицилна киселина квалитативно и квантитативно. Квалитативно градирање: негативен наод 0, траги +/-, 1+, 2+, 3+. Квантифицирањето се прави во примероци на 24 часовна урина кај тоалет тренирани деца, при што за нормални се земаат вредности до 150 мг/24 часа. Нефротски ранг на протеинурија се дефинира како > 50 мг/кг/ден. Кај деца кои што не се тоалет тренирани протеинуријата се одредува во поединечен примерок на урина како однос протеин/креатинин (мг/ммол), при што за нормален наод се смета <20, блага до умерена протеинурија 20-200, додека за нефротски ранг на протеинурија се смета > 200.

Гломеруларната функција е одредувана преку вредностите на деградационите продукти (уреа, креатинин и уратна киселина во зависност од референтните вредности). Гломеруларната филтрација се калкулира според новата Schwartz-ова формула.

Тубуларните функции се испитуваат преку одредување на нискомолекуларна протеинурија, глукозурија, фосфатурија, урикозурија, аминокиселини, присуство на тубулска ацидоза (проксимална, дистална, мешана). Во серумот се одредуваат вредности на бикарбонатите, натриум, калиум, калциум, фосфор, магнезиум, хлор, урична киселина, тотални протеини и албумини, хепаталните ензими, алкалната фосфатаза и креатинин фосфокиназата. Тубуларната ресорпција на фосфати (TRP) се пресметува по соодветна формула.

Анализата на уринарните протеини по пат на СДС-ПАГ електрофореза се изведува во Лабораторијата за протеинска Хемија при Институтот за Медицинска и Експериментална Биохемија на Медицинскиот Факултет во Скопје. Собирањето на уринарните примероци идеално е да се изведе со техника на среден млаз во стерилни контејнери и примероците да се чуваат во фрижидер на +4°C доколку анализата се изведува во рок од 1-2 дена. Доколку уринарните примероци се собираат пожелно е да се додаде натриум азид како конзерванс и да се замрзнат на -20°C. СДС-ПАГЕ (sodium dodecyl sulfate-polyacrylamide gel electrophoresis) е вид на полиакриламидна електрофореза, аналитичка метода во биохемијата која служи за сепарација на молекулите врз база на нивната молекуларна маса во електрично поле. За да се сепарираат и идентифицираат протеинските молекули се користи СДС (sodium dodecyl sulfate). Процедурата се состои од 5 чекори: (а) Подготовка на гелот (б) Подготовка на примерокот (в) Самата електрофореза (г) Боењето на протеините (д) Анализа на генерираните фракции. Анализата на сепарираниите фракции се изведува врз база на постоење на комерцијални стандарди со добро одредени молекуларни тежини. Понатамошната квантификација на гломеруларните/тубуларни фракции се одредува со ласерска дензитометрија.

Инклузиони критериуми: Возраст поголема од 1 година бидејќи тубуларна протеинурија е физиолошки наод кај бебиња до 1 година (знак за тубулска иматурност), соодветна медицинска документација, технички квалитетен елеферограм за интерпретација, согласност за учество во студијата. Ексклузиони критериуми: Возраст < 1 година, несоодветна и некомплетна медицинска документација, неквалитетен елеферограм за интерпретација, одбивање за учество во студијата

Објаснета е статистичката анализа на податоците добиени од истражувањето. Статистичката анализа беше извршена во статистичкиот програм SPSS for Windows 17.0. Категориските податоци беа прикажани со дистрибуции на фреквенции. За компарирање на анализираните варијабли беа користени непараметарски тестови за независни примероци (Chi-square test, Yates Chi-square test, Fisher-exact test). Вредностите на $p < 0.05$ беа земени за статистички сигнификантни.

Во **петтата глава** на докторската дисертација се прикажани **резултатите од истражувањето**. Во студијата се анализирани електроферограми на 485 деца со најразновидни нефроуролошки заболувања или други болести кои ја афицираат бубрежната функција. Дистрибуција спрема полот, возраста (претшколско, школко, адолесценти) и етницитетот се прикажани на соодветните хистограми. Од нив се гледа лесна преминација на машкиот пол. Најзастапени се претшколски и школки деца, а додека малиот процент на адолесценти се должи на фактот што тие се прикрупени кај матични лекари по семејна медицина, кои што за нефро-уролошка обработка ги реферираат на интернистите. Во однос на индикациите за изведување на СДС-ПАГ електрофореза, тие се прикажани табеларно, при што се воочува дека процентот на патолошките наоди доста варира. Така кај пациенти со САКУТ, овој процент се движи под 10 %, додека кај пациенти со хронична бубрежна болест изнесува 100 %. Причина за овие варијации е во самиот карактер на болеста, времето кога пациентот се упатува на нефролог, бидејќи во меѓувреме може да дојде до санирање на болеста или постигнување на ремисија. Така протеинурија асоцирана со хематурија, може многу бргу да се повлече ако се работи за негломеруларна причина (хеморагичен циститис, хиперкалциурија, нефролитијаза) што резултира во негативен наод. Некои гломеруларни заболувања, како што е на пр. ИГА нефропатија или хередицитарен нефрит можат да покажат влошување во тек на интеркурентни инфекции со појава на хематурија и сигнификантна протеинурија, за да после неколку дена овој наод значајно се подобри. На слика бр.9 прикажан е електрограм на пациент со хеморагичен циститис и од истиот се гледа присуство на албумин, трансферин, други гломеруларни фракции, како и присуство на аполипопротеин А1, кој што е маркер на негломеруларна хематурија. Контролната група ја сочинуваа сто здрави испитаници. Сигнификантна протеинурија е утврдена само кај 2 испитаници и кај двата пациента се работеше за ортостатска функционална протеинурија.

Во серијата се анализирани електроферограми на 45 деца со нефролитијаза и нефрокалциноза и нејзината етиологија е прикажана на табела бр. 5. Иако вкупната бројка на испитаниците е релативно мала утврдена е статистички сигнификантна разлика во преваленцата на НМП помеѓу пациентите со нефролитијаза (6.95%) и нефрокалциноза (75%), Fisher exact test $P < 0.01$. Ова се должи на фактот што во серијата на пациенти со нефрокалциноза доминираат оние со дистална ренална тубулска ацидоза, примарна хипероксалурија и фамилна хипомагнезмија со иперкалциурија и нефрокалциноза кои што имаат полоша прогноза и тенденција за прогресија кон хронична бубрежна болест, ситуација во која проксималниот тубул го губи кашацитетот за реапсорпција на нискомолекуларни протеини.

Во студијата се опфатени вкупно 17 пациенти со некоја од генетските форми на Фанкони синдромот. Кај 13 од нив (76.5 %) е поставена прецизна молекуларна дијагноза на болеста. Се работи само за еден пациент со Фанкони синдром заради цистиноза. Пациентот е од Косово, дијагнозата е поставена врз база на убедлив офталмолошки наод на корнеални цистински кристали и комплетна проксимална тубулска дисфункција. Биохемиска и генетска дијагноза кај пациентот не беше можна од финансиски причини и истиот е изгубен за следење. Пациентите со тирозинемија, галактоземија и Wilson-ova болест се презентираа со Фанкони синдром во моментот на поставување на дијагнозата. Кај двата пациенти со тирозинемија истиот беше со тешка клиничка презентација, заради одбивање на терапијата. Кај двата пациенти со Wilson-ova болест болест дојде до постепено

повлекување на Фанкони синдромот по воведување на соодветна терапија (Д-пенициламин, цинк ацетат). Пациентот со галактоземија е касно дијагностициран, без оглед што разви катаракта, жолтица, црнодробна инсуфициенција. Пациентот со автоимуна ентеропатија имаше невообичаена клиничка слика. Во раниот доенечки период се презнетира со ненапредување и тежок атописки дерматитис. На возраст од 9 години, првин се појави глукозурија, па потоа нискомолекуларна протеинурија за да во период од една година се развие флороден Фанкони синдром со многу тешка ацидоза. Истата не можеше комплетно да се компензира бидејќи беа потребни многу високи дози на алкалии (преку 200 ммол/ден). Болеста се комплицира со протрахирана дијареја, слика на целијакија, но истата беше резистентна на безглутенска диета и кортикотерапија. Прогресивен клинички тек, со позитивни антиенероцитни антители, укажаа на можна дијагноза на автоимуна ентеропатија. Пациентот егзитура, дијагнозата е потврдена со наод на патогена мутација во *FOXP3*-генот. На слика бр.11 прикажан е електроферограмот на пациентот со присуство на силно изразени нискомолекуларни фракции.

Пациенти со Дентова болест и окулоцереброренален синдром (Lowe) заедно се анализирани бидејќи имаат некои заеднички карактеристики особено пациенти со Дент-2 болест кои што имаат мутации во *OCRL* исто како и пациенти со Lowe syndrome. Клиничко биохемиските карактеристики на пациентите со *OCRL* мутации се дадени во табелата бр.8. Детално се опишани 3 пациенти со Дент-2 болест. Првиот пациент е интересен бидејќи Дент-ова болест е откриена случајно, во мала возраст од 22 месеци. Се работи за машко дете примено на Клиниката за детски болести заради афтозен стоматитис. Имаше висока температура до 40.0 °C. Клиничките карактеристики и нормалните воспалителни параметри сугерираа вирусна инфекција. Испитувањето на урината покажа протеинурија 1-2 + и истата беше сфатена како функционална поради високата температура. По 4 дена детето стана афебрилно со подобрен орален внес на течности. Последниот уринарен преглед покажа протеини 1+ и му беше даден совет на неговиот педијатар повторно да ја провери урината. Десет дена подоцна детето беше упатено на амбулантски преглед поради перзистентната протеинурија. Анализата на урината покажа протеинурија 2+ (1.0 g / l). Протеин/креатинин сооднос беше зголемен 98 mg/mol (нормално <20). Анализата на SDS-PAGE на уринарните протеини покажа доминантни нискомолекуларни фракции (14-67 kD), слика бр.12. Понатамошната анализа на уринарната екскреција на калциум утврди хиперкалциурија (2.5 mmol/mmol креатинин, нормално <2.2). Бубрежниот ултразвучен преглед покажа два бубрега со нормална големина. Немаше нефролитијаза ниту нефрокалциноза. Серумската биохемија покажа зголемени вредности на LDH (656 U/L) и СРК (496 U/L) што укажа на можност за Dent-2 болест. Тоа беше потврдено со мутационата анализа на генот *OCRL*, што резултира со откривање на патогена мутација наследена од неговата мајка. Кај пациентот бр.2 болеста е откриена случајно. Се работи за тригодишно момче со асимптоматска протеинурија упатено на клиничко испитувања. На приемот без едеми, артеријална тензија 80/55 mmHg, без хематурија. Нормален протеинограм, комплемент. Одложена ренална биопсија. Пациентот е изгубен од следењето. На возраст од 10 години детето повторно се хоспитализира на Клиниката. Протеинуријата е од нефротски ранг, но без едеми и со нормален протеинограм. Ренална биопсија е направена и покажа минимални промени на светлосна микроскопија и нормален имунофлуоресцентен наод. Тогаш за прв пат е направена СДС-ПАГ електрофореза на уринарните протеини која покажа типична нискомолекуларна протеинурија. Уринарните маркери алфа-1- микроглобулин и бета-2 микроглобулин со силно покачени концентрации во прилог на НМП. Уринарната екскреција на калциум исто така е зголемена. Клиничката дијагноза на Дентовата болест била поставена, а молекуларната студија ја потврди мутацијата во генот *OCRL* лоцирана во 5-тиот ексон [del259-262 (TGTT)]. Третиот пациент е 10 години старо момче со перзистентна протеинурија која е откриена при систематски

преглед во школото. Имаше податок за претходна уринарна инфекција. Негативната фамилијарна историја за бубрежни заболувања. Нормално аудиоолошко тестирање, офталмолошки преглед и проценка на интелигенцијата. Протеинуријата се движеше до 1.42 г/д. Нормална ГФР, компленти, протеинограм, ацидобазен статус, калциурија 11.8 мг/кг/д, Присутна нискомолекуларна протеинурија, блага глукозурија и аминокиселиниурија. Мутационата анализа детектира мутација во *OCRL* генот. Пациентот имаше анамнеза за претходни уринарни инфекции. Кај него беше направен Tc99mDMSA скен кој покажа слаба акумулација на радиотрасерот во бубрезите, а висока концентracија во уривезика. Познато е дека Tc99mDMSA не се филтрира преку гломеруларна бариера туку се екстрахира во тубуларните клетки од перитубуларната капилара. Појава на трасерот во урина е асоцирана со механизмите на нискомолекуларна протеинурија и се среќава кај сите болести кои се манифестираат со НМП.

Клинички карактеристики на пациенти со Дент-1 болест. Во оваа серија обработени се три пациенти со Дент-1 болест. Кај едното дете болеста е дијагностицирана во тек на обработка на нефролитијаза. Најдена е хиперкалциурија и блага протеинурија (300-500 мг/ден). Понатамошната карактеризација на истата со СДС-ПАГЕ утврди постоење на нискомолекуларна протеинурија (слика бр.18). Мутациона анализа на *CLCN5* генот потврди точкеста мутација во 5-от екзон. Кај двајца браќа исто така е утврдена мутација во *CLCN5* генот. Истите се презентираа во детството со билатерална нефрокалциноза, без да се постави соодветна клиничка дијагноза. Реевалуацијата е направена во фаза на хронична бубрежна инсуфициенција за да се утврди етиологијата на истата пред трансплантација. Беше направен next generation sequencing на панел од нефролитијаза/нефрокалциноза гени во лабораторијата на Проф. Hildebrandt (Детска болница-Бостон). Наодот беше сосема неочекуван бидејќи браќата немаа хиперкалциурија. Имаа нискомолекуларна протеинурија, но истата, но истата не беше сфатена како невообичаен наод со оглед да истата е присутна во напредната хронична бубрежна болест. Исходот на пациенти со Дент 1, Дент 2 болест и Lowe синдром е прикажан на табела бр.9. Од табелата се гледа дека исходот кај пациентите со Дент 2-ова болест е поволен. Тие се со запазена ГФР без оглед што не примаат никаква терапија. Кај Дент-1 пациент, едно момче е со запазена ГФР и нормален ултразвучен наод на бубрезите. Двајта браќа со Дент-1 болест се во терминална уремија и на листа за трансплантација. Од трите пациента со Lowe синдром, едниот пациент егзистира на возраст од 5 години, другиот пациент прогредира од СКД-2 во СКД-3. Само еден пациент е со нормална ГФР, но со присуство веќе на комплетен Фанкони синдром и потреба од суплементација со високи дози на бикарбонати и фосфати. Пациентот што егзистира имаше тешка епилепсија, резистентна на третман, неможност да се обезбеди редовен внес на антиконвулзивна терапија, несоодветна исхрана, што резултира во малнутриција, имун дефицит, развој на септична инфекција која што беше причина за смртта.

Во групата со дистална ренална тубулска ацидоза (дРТА) беа вклучени 8 деца. Сите ги исполнија дијагностичките критериуми за дистална дРТА. Шест деца имале нефрокалциноза, едно дете имаше еден камен во бубрег и едно дете имало нормален ултразвук на бубрезите. Молекуларната дијагноза беше потврдена кај 7 пациенти, само еден пациент беше тестиран негативен за мутација во соодветните гени. Ниско молекуларна протеинурија беше присутна кај сите осум деца. Таа се карактеризирала со присуство на фракции со големина во опсег од 10-67 kD. Беше во корелација со присуството на абнормални нивоа на уринарниот бета-2 микроглобулин и алфа-1-микроглобулин таму каде што беа испитувани. Кај седум деца беа евидентирани дополнителни абнормални параметри во серумот и урината како резултат на проксимална тубуларна дисфункција. Кај едно девојче, проксималната тубуларна дисфункција била толку сериозна, па на почетокот се сметаше дека таа боледува од Фанкони синдром. Ниско молекуларната протеинурија се

повлече кај сите деца по еден до осум месеци, како и други знаци на проксимална тубуларна дисфункција (хипераминоацидурија, хипофосфатемија, хиперфосфатурија, хипоурикемија, хиперурикозурија).

Аквириран /Медикаментозно индуциран Фанкони синдром. Во студијата се евалуирани 8 деца со аквириран (медикаментозно индуциран) Фанкони синдром. Нивните клиничко лабораториски карактеристики се прикажани во табелата бр.11. Кај првиот пациент ифосфамидот е одговорен за појава на Фанкони синдромот. Се работи за женско дете кое што е лекувано од yolk sac тумор. Во тек на третманот се регистрира појава на глукозурија и протеинурија. Протеинуријата е окарактеризирана со СДС-ПАГ електрофореза и истата има доминантно тубуларен карактер. Испитувањето на останатите тубулски функции покажа присуство на ацидоза, хипофосфатемија (Тубулска ресорпција 66%), хипоурикемија (Фракциона екскреција 43%), генерализирана хипераминоацидурија. Сите овие абнормалности се повлекува во период од 15 месеци. Кај вториот пациент десафирооксот е одговорен за ренален Фанкони синдром. Се работи за женско дете, со конгенитална малформација на уринарен тракт (везикоуретерален рефлукс, во аркуатен бубрег, кој што е сместен ектопично во малата карлица), ductus arteriosus persistens и птоза на левиот очен капок. Во тек на следењето кај детето се развива Фанкони анемија. Има потреба од често примање на трансфузии. Заради тоа беше индицирана хелатна терапија со Десафироокс. И во овој случај Фанкони синдромот беше комплетен и се повлече во рок од 6 месеци. Нискомолекуларната протеинурија беше прв знак за нефротоксичноста. Кај две деца со ендокардитис ванкомицинот беше одговорен за појава на Фанкони синдром (инкомплетен). И тука протеинуријата беше алармантен знак. Кај едниот пациент абнормалните наоди се повлекоа во период од 3 недели, а кај другиот за 2 месеца. Кај две деца со сепса парцијален Фанкони синдром се развива во тек на терапија со гентамицин. Абнормалните наоди се повлекуваат бргу за 2 и 4 недели.

Валпроична нефротоксичност. Во студијата се евалуирани 35 деца со епилепсија кои што биле третирани со валпроична киселина. Осум деца се со психомоторна попреченост (умерена до тешка) а 7 деца примаат 2 или повеќе антиконвулзивни лекови. Скринингот е изведен со комплетна уринализа и СДС-ПАГ електрофореза на уринарните протеини. Само 2 деца од 35 (5.7%) пројавиле нискомолекуларна протеинурија. Статистичката анализа покажа дека нискомолекуларната протеинурија е сигнификантно почеста кај деца кои што имаат психомоторна попреченост и кои примаат два или повеќе антиконвулзиви.

Идиопатски нефротски синдром. Анализирани се електрофореграмите кај вкупно 67 деца со идиопатски нефротски синдром. Клиничколабораторските карактеристики се прикажани на табела бр.13, при што се споредени лабораториските параметри кај деца кои што изреагирале на кортикостероидна терапија со оние кои биле резистентни во тек на 4-неделен интензивен третман 60мг/м²/ден (или 2 мг/кг/ден) во една утринска доза. Од табелата се гледа дека децата со кортикостерорезистентен нефротски синдром се статистички значајно постари, имаат пониски вредности на тотални протеини и албумини, почеста застапеност на хипертензија и микрохематурија. За одбележување е дека кортикостерорезистентните пациенти имаат поголема протеинурија, како и почеста застапеност на неселективна гломеруларна протеинурија и НМП во електрофореграмот ($P < 0.001$). Исто така, анализирани се електрофореграмите на деца со идиопатски нефротски синдром кои примале циклоспоринска терапија. Познато е дека циклоспоринот има јасен нефротоскичен ефект кој хистолошки се карактеризира со интерстицијална фиброза и тубуларна атрофија. Вкупно се обработени 33 деца со идиопатски нефротски синдром (16 со кортикозависен и 17 кортикостерорезистентен тип). Од анализата се исклучени пациенти кои што пред циклоспоринска терапија веќе имале НМП. Во тек на третманот 4 од 16 со кортикозависен и 3 од 9 со кортикостерорезистентен нефротски синдром пројавиле НМП што не е статистички сигнификантно ($P > 0.05$).

Системски/васкулитични заболувања. Во студијата се обработени 38 деца со системски, васкулитични заболувања. Резултатите од типизацијата на протеинуријата со СДС-ПАГ електрофоеза се прикажани на табела бр. 15. Од табелата се гледа дека најголем процент на анализираниите електрофореграми припаѓаат на деца со болеста на Henoch Schonlein. Ова е разабирливо бидејќи се работи за најчест васкулитис во детската возраст. Анализирани е само еден електроферограм на дете со болеста на Kawasaki бидејќи се работи за екстремно ретка патологија во нашата средина. Се работи за дете со атипична клиничка презентација, висока фебрилност во траење од неколку дена, појава на леукоцити во урина заради што е сфатено како акутен пиелонефритис. Негативната уринокултура и појавата на системски мукокутани симптоми водеа кон дијагнозата на болеста на Kawasaki. Нискомолекуларна протеинурија се забележува и кај пациенти со пијелонефрит, но таму е инкомплетна. Кај нашиот пациент истата беше комплетна. Само три деца со ревматоиден артритис се вклучени во студијата бидејќи овие деца се реферираат на ревмокардиолошкиот оддел и нефролошка консултација се бара кога ќе се појави сигнификатна протеинурија. Во минатото протеинуријата беше почеста компликација во тек на третманот на болеста со препаратите на злато. Анализирани е и еден електроферограм на дете со саркоидиза. Интересно болеста се презентира со конституционални симптоми, пролонгирана фебрилност, малаксалост, бледило, анемија, но доминираа и знаци од страна на бубрезите-протеинурија, а ехосонографската обработка покажа присуство на билатерална медуларна нефрокалциноза. Типизација на протеинуријата покажа присуството на доминантни, силно изразени нискомолекуларни фракции.

Тубулоинтерстицијален нефритис-Во серијата се 5 деца со тубулоинтерстицијален нефритис. Нивните клинички податоци се дадени во табелата бр.16. Кај сите деца е направен ехосонографски преглед при што се гледаат зголемени, хиперехогени бубрези. Од табелата се гледа дека сите деца имаат НМП, ацидоза и редуцирана ГФР. Сите беа полиурични, така да третманот не беше проблематичен и сите беа третирани конзервативно. Во однос на етиологијата кај три деца се работеше најверојатно за инфективен причинител. Едното дете имаше јасни клинички и серолошки маркери за инфекција со Epstein Bar-вирусот. Кај другите две деца прецизен инфективен агенс не можеше да се утврди, но истите имаа висока фебрилност, леукоцитоза и покачен ЦРП. Кај еден пациент најверојатно се работи за медикаментозно индуциран ТИН (по некритична употреба на цефалоспорин). Третиот пациент беше со ТИНУ-синдромот. Нефропатијата се повлече по давање на кортикотерапија, но увеитисот имаше релапсирачки карактер, три епизоди во тек на една година. Само едно дете е биопсирано и кај истото се утврдени типични промени со едем на интерстициумот и обилна инфилтрација на лимфоцити и плазмацити.

Ренална трансплантација. Анализирани се само 4 електроферограми на деца со трансплантиран бубрег. Нискомолекуларната протеинурија може да биде резултат на повеќе фактори: невоспоставување на бубрежната функција во раниот посттрансплантационен период заради акутна бубрежна оштета, отфрлање, калцинеуринска токсичност, хронична алографт нефропатија. Во секој случај, електроферограмите треба да се интерпретираат во контекст на клиничката слика и останатите лабораториски наоди.

Дискусијата ја опфаќа критичката споредба на добиените резултати и сознанија со досега објавените слични студии и толкувањата на можните причини за сличностите и разликите во резултатите. Дискусијата кандидатот ја започнува со демографските карактеристики на испитуваната група и ја споредува со контролната група во однос на патолошките електрофореграми. Понатаму дава опширен преглед на функционалната т.е. ортостатска протеинурија, која првин мора да се исклучи пред да се помине на детална клиничко лабораториска обработка на пациентите. Дава детален опис на nutcracker phenomen-от и неговото клиничко значење.

Понатаму, кандидатот ги обработува генетските форми на Фанкони синдромот. Започнува со цистиноза (само еден дијагнозиран пациент), па потоа екстрензивно ги обработува патофизиолошките карактеристики на Дентовата болест. Искрпно е анализиран типот 2 на Дент-ова болест кој се карактеризира со мутации во OCRL-генот, а што е многу битно за диференцијална дијагноза со окулоцереброреналниот синдром на Lowe.

Дискутирано е и за проксимални тубулски абнормалности кај декомпензирана дистална ренална тубулска ацидоза. Обработен е и аквираниот Фанкони синдром, пред се индуцира со лекови, при што кандидатот детално ги опишува клиничките манифестации и исходот при примена на нефротоксични лекови како што се ифосфамид, десафирокс, аминокликозидни антибиотици, ванкомицин и натриум валпроатот.

Дискусијата ги опфаќа и следниве ентитети кои се манифестираат со нискомолекуларна протеинурија, како што се нефротскиот синдром, системските заболувања и васкулити, тубулоинтерстицијалниот нефрит и бубрежната трансплантација.

Во **седмата глава** на докторската дисертација, кандидатот ги претставува **заклучните согледувања** кои се коректно формулирани и ги потврдуваат појдовните цели на истражувањето.

Во првиот заклучок се наведува дека се анализирани електроферограми на 485 деца со најразновидни нефроуролошки заболувања, при што абнормални наоди се детектирани кај 250 (51.5 %), додека нискомолекуларна протеинурија е детектирана кај 132 пациенти (27.2 %). Најчести индикации за СДС-ПАГ-електрофореза беа протеинурија и или/хематурија, идиопатски нефротски синдром, конгенитални аномалии на буберзите и уринарниот тракт и нефролитијаза/нефрокалциноза.

Во вториот заклучок се наведува дека се анализирани електроферограми на 45 деца со нефролитијаза и нефрокалциноза при што е утврдена статистички сигнификантна разлика во преваленцата на нискомолекуларна протеинурија помеѓу пациентите со нефролитијаза и нефрокалциноза (6.9 % vs. 75 %, $p < 0,01$). Ова се должи на фактот што во групата на деца со нефрокалциноза доминираат етиолошки причинители кои што имаат полоша прогноза и тенденција за прогресија кон хронична бубрежна болест, ситуација во која проксималниот тубул го губи капацитетот за реасорпција на нискомолекуларни протеини.

Третиот заклучок се однесува на група на деца со генетски условен Фанкони синдром, кај кои молекуларна дијагноза е поставена кај 13/17 (76 %). СДС-ПАГ-електрофорезата ја детектира нискомолекуларната протеинурија кај сите пациенти. Коректен офталмолошки преглед овозможува дијагностика на цистиноза, диференцијација помеѓу Дент-2 болест и Lowe syndrome, како и детекција на мајки носители на OCRL-мутации. Пациентите со Дент-1 болест и Lowe syndrome имаат полоша прогноза отколку пациенти со Дент-2 болест.

Четвртиот заклучок се однесува на деца со дистална ренална тубулска ацидоза со генетски потврдена мутација во гените *ATP6V1B1* и *SLC4A1*, при што е утврдено постоење на нискомолекуларна протеинурија кај сите пациенти на почетокот на болеста во асоцијација со други проксимални тубулски абнормалности. Со метаболичка компензација доаѓа до повлекување на нискомолекуларната протеинурија и нормализирање на проксималната ренална тубулска функција.

Во петтиот заклучок, кандидатот наведува дека СДС-ПАГ-електрофорезата ја детектира нискомолекуларната протеинурија кај сите пациенти со медикаментозно индуциран Фанкони синдром (ифосфамид, десафирокс, ванкомицин, гентамицин, валпроат). Таа овозможува неинвазивно следење на опоравувањето на проксималната ренална тубулска функција.

Шестиот заклучок се однесува на анализираната I група од 35 деца со епилепсија кои примале терапија со натриум валпроат а пројавиле нефротоксичност утврдена со користење на стандардна уринализа и СДС-ПАГ-електрофореза. Нискомолекуларна протеинурија е детектирана кај 5.7 % пациенти. Анализата на ризик-факторите покажа статистички сигнификантна склоност за развој на проксимални ренални тубуларни абнормалности кај оние деца со тежок психомоторен застој и кај оние кои користеле два или повеќе антиепилептици.

Седмиот заклучок се однесува на 67 деца со идиопатски нефротски синдром, при што е утврдено дека децата со кортикорезистентен нефротски синдром се статистички значајно постари, имаат пониски вредности на тотални протеини и албумин, почеста застапеност на хипертензија и микрохематурија. Исто така, кортикорезистентните пациенти имаат поголема протеинурија, како и почеста застапеност на неселективна и нискомолекуларна протеинурија во електрофореграмот.

Во осмиот заклучок се констатира дека во тек на третман со циклоспорин, 25 % од децата со кортикосензитивен и 33 % со кортикорезистентен нефротски синдром развиле нискомолекуларна протеинурија. Ова е значајно од клинички аспект, бидејќи електрофореграмот може да го алармира клиничарот за евентуална нефротоксичност при појава на нискомолекуларна протеинурија, преземање на одредени интервенции (ренална биопсија) и евентуално размислување за алтернативен третман (мофетил микофенолат, ритуксимаб итн).

Во деветтиот заклучок, кандидатот тврди дека со користење на СДС-ПАГ-електрофорезата се детектирани проксимални тубулски абнормалности кај деца со системски заболувања, васкулити и тубулоинтерстицијален нефритис. Таа овозможува неинвазивно следење на текот на болеста и ефектот на терапијата.

И во последниот десетти заклучок, кандидатот тврди дека благодарение на СДС-ПАГ-електрофорезата и нејзиниот панорамски приказ на фракциите е овозможена прецизна класификација на типот на протеинуријата, како и детекција на примарно генетските и аквирираните тубулоинтерстициелни заболувања, како и други заболувања со афекција на проксималната тубулска функција. Ја препорачува како иницијална метода за скрининг и за следење на деца со нискомолекуларна протеинурија.

Деветтата глава од дисертацијата ја содржи приложената литература, која е обемна, прегледна и коректно цитирана по прифатените стандарди.

Предмет на истражување

Предмет на истражување во оваа докторска дисертација е анализа на карактеристиките на групата на педијатриски пациенти со нискомолекуларна протеинурија. Покрај деталниот опис на клиничките карактеристики, анализиран е исходот и текот на болеста. Исто така, извршена е обработка од генетски аспект, кај примарно генетски условени заболувања како што се Дентовата болест, окулоцереброреналниот синдром на Lowe, Фанкони синдромот и друго. Во Република Македонија досега не постои поцврпна студија која се занимава со проблемот на нискомолекуларна протеинурија. СДС-ПАГ-електрофорезата е метода којашто е користена во евалуација на педијатриски пациенти во Република Македонија, но во овој докторски труд нискомолекуларната протеинурија е обработена сеопфатно, од клинички, биохемиски и генетски аспект.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата.

Тубулоинтерстицијалните заболувања претставуваат релативно ретка патологија во педијатриската нефрологија. Во последните 2 децении, со развојот на генетските техники дојде до дефинирање на многу ентитети, кои имаат заеднички именител, а тоа е

дисфункција на проксималниот бубрежен тубул. Дефинирана е молекуларната основа на многу ентитети, како што се Dent-ова болест, Imerslund Grasback-синдром, синдромот на Lowe, цистинозата, Wilson-овата болест, идиопатскиот Fanconi синдром итн. Нискомолекуларната протеинурија (НМП) е единствената постојана карактеристика на проксималната тубулска дисфункција. Оттаму и потребата една студија која ќе ги анализира клиничките, биолошките, прогностичките и генетските аспекти на овие заболувања да се спроведе во Република Македонија.

Краток опис на применетите методи

Клиниката за детски болести, како и Институтот за медицинска и експериментална Биохемија имаат долгогодишно искуство во користење на СДС-ПАГ-електрофорезата во евалуација на протеинурија кај пациенти со бубрежни заболувања. Оттаму се поставија следните цели за оваа докторска студија да се изврши класификација на типот на протеинурија кај кај 300-400 консекутивни педијатриски пациенти со најразновидни бубрежни заболувања со методата на градиентната СДС-ПАГ-електрофореза; од анализираните елеферограми да се определи преваленцата на тубуларната протеинурија и да се спореди со контролна група од 100 здрави испитаници и да се анализираат клинички, биохемиски и прогностички параметри кај примарни, генетски условени тубулоинтерстицијални заболувања во однос на присуството и карактеристиките на тубуларната протеинурија.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Студијата опфати 485 пациенти и 100 здрави контроли. Сигнификантна протеинурија беше утврдена само кај 2 испитаници во здравата група и тоа од ортостатски тип со оглед на присуството на аполипопротеин А1-фракцијата. Во испитуваната група физиолошка протеинурија е евидентирана кај 235 испитаници (48.5 %), гломеруларна кај 45 (9.6 %), нискомолекуларна кај 77(13.9 %) и мешан тип кај 69 (12.8%). СДС-ПАГЕ коректно го идентифицира присуството на нискомолекуларна протеинурија кај сите пациенти со генетски условен Фанкони синдром. Таа е инцијален знак на тубуларна дисфункција кај пациентите со Lowe синдроме и Дент-ова болест. Кај пациентите со дистална ренална тубулска ацидоза со молекуларна потврда на истата, констатирана е проксимална тубулска дисфункција кај сите на почетокот на болеста. По метаболичка компензација, дојде до повлекување на сите проксимални тубулски абнормалности вклучувајќи и нискомолекуларна протеинурија. СДС-ПАГ електрофорезата е користена како скрининг за валпроична нефротоксичност. Во групата од 36 деца, нискомолекуларна протеинурија е детектирана кај 3.6 % и тоа исклучиво кај пациенти со успорен психомоторен развој ($P < 0.01$). Во нашата серија СДС-ПАГЕ ја детектира нефротоксичноста на аминокликозидите, ванкомицинот, десафироксот, ифосфамидот, цисплатинот и овозможува следење на опоравувањето. Не е утврдено присуство на нискомолекуларна протеинурија кај деца со кортикосензитивен нефротски синдром (0/34), додека истата била присутна кај 15 од 24 деца со кортикорезистентен нефротски синдром ($P < 0.001$). Нискомолекуларна протеинурија е утврдена и кај 19 од 37 деца (51.3%) со системски заболувања и васкулитиси што укажува на асоцирана тубулоинтерстициелна лезија.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот ас. д-р Шпетим Салиху, со наслов „Клинички, биолошки и прогностички аспекти на бубрежни заболувања кај деца асоцирани со нискомолекуларна протеинурија, детектирана со СДС-ПАГ-електрофореза“, претставува истражување во областа на

педијатријата. Преку оваа студија, кандидатот прави обид на придонес кон растечката научна мисла која го третира проблемот на заболувања асоцирани со нискомолекуларна протеинурија. Анализа на пациенти со нискомолекуларна протеинурија досега не е објавена во Република Македонија. Изработката на оваа докторска дисертација има за цел да даде научен придонес во анализата на клиничките, биолошките, прогностичките и генетските аспекти на овие заболувања.

Резултатите од оваа студија го оправдуваат користењето на СДС-ПАГ-електрофорезата за детекција на нискомолекуларна протеинурија кај деца со примарно генетски условени заболувања на проксималниот тубул, секундарна афекција при системски заболувања и васкулитиси, токсични ефекти на медикаменти, гломеруларни заболувања со тубулоинтерстициелно зафаќање. Таа овозможува да се постави коректна клиничко генетска дијагноза, овозможува неинвазивно следење на болеста, укажува на можни нефротоксични ефекти на лековите, како и следење на опоравување на тубулската функција.

Докторската дисертација на кандидатот ас. д-р Шпетим Салиху со наслов „Клинички, биолошки и прогностички аспекти на бубрежни заболувања кај деца асоцирани со нискомолекуларна протеинурија детектирана со СДС-ПАГ електрофореза“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за изработен докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатот, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавил како прв автор, во меѓународни научни списанија, следниве рецензирани истражувачки трудови:

1. Salihu Shpetim, Tosheska Katerina, Cekovska Svetlana, Tasic Velibor. Long term outcome of a patient with Dent-2 Disease. *Medicus* 2017, vol.22(3):368-370.
2. Shpetim Salihu, Katerina Tosheska, Svetlana Cekovska, Zoran Gucev, Momir Polenakovic, Velibor Tasic. Low molecular proteinuria in children with distal renal tubular acidosis. *Pril (Makedon Akad Nauk Umet Odd Med Nauki)* 2018; 39(1):5-9.
3. Shpetim Salihu, Velibor Tasic. Low molecular proteinuria un update, *BANTAO J*, 2017; 15(2):43-47.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Научниот придонес на оваа докторска дисертација е во анализата на клиничките, лабораториските, генетските и прогностичките аспекти на бубрежните заболувања асоцирани со нискомолекуларна протеинурија, особено во делот на генетската студија, каде што детално е елаборирана молекуларната основа на примарно генетски условени бубрежни заболувања со афекција на проксималната тубулска функција.

Примената на сознанијата од оваа докторска теза во областа на подобрување на дијагностиката и третманот на деца со овие заболувања, преку ран мултидисциплинарен пристап, кој ги вклучува клиничарите, специјалистите од медицинска биохемија и генетика, со цел за сеопфатна анализа на заболувања кои имаат комплексен и мултисистемски карактер. Раната и прецизна дијагноза води до адекватен менаџмент и добар исход на долгорочното следење на овие пациенти.

Неопходни се понатамошни истражувања во подрачјето на заболувања асоцирани со нискомолекуларна протеинурија. Потребни се рандомизирани проспективни студии со долгорочно следење до периодот по адолесценција за да се одговорот прашањата за влијанието на генетските и

епигенетските фактори, факторите од средината и модалитетите на третман на исходот кај овие пациенти.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот **ас. д-р Шпетим Салиху** со наслов **Клинички, биолошки и прогностички аспекти на бубрежни заболувања кај деца асоцирани со нискомолекуларна протеинурија детектирана со СДС-ПАГ- електрофореза.**

КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Светлана Цековска, претседател, с.р.
2. Проф. д-р Велибор Тасиќ, ментор, с.р.
3. Проф. д-р Марина Крстевска Константинова (член), с.р.
4. Проф. д-р Катерина Тошеска Трајковска (член), с.р.
5. Проф. д-р Невенка Лабан Гучева (член), с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „КВАЛИТЕТОТ НА ЖИВОТ КАЈ ЖЕНИ СО ЦЕРВИКАЛНА ДИСПЛАЗИЈА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ХУМАН ПАПИЛОМА ВИРУСОТ“ ОД Д-Р ВИКТОРИЈА ЈОВАНОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 30.5.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката д-р Викторија Јовановска со наслов „Квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот“, во состав: проф. д-р Марјан Стојовски (претседател), проф. д-р Никола Оровчанец (ментор), проф. д-р Антони Новотни (член), проф. д-р Весна Антоvsка (член) и проф. д-р Ѓорѓи Бабушку (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

И З В Е Ш Т А Ј

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката д-р Викторија Јовановска, со наслов „Квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот“, содржи 138 страници компјутерски обработен текст во фонт Georgia, со проред 1,5 и големина на букви 12, со 173 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во 7 глави, вклучувајќи го воведот и заклучните согледувања. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Во **воведот** на трудот, кандидатката на концизен и прегледен начин, поткрепен со многубројни литературни извори, ги изнесува податоците од интерес на предложената тема. Се истакнува дека на глобално ниво, карциномот на грлото на матката е четврти по ред најчест карцином кој ја афектира женската популација. Наведено е дека HPV е најчеста сексуална пренослива инфекција кај жените и мажите низ светот, а вирусот се пренесува преку директен контакт кожа со кожа и преку директен контакт на кожата со слузница. Наведено е дека хуман папилома вирусите се членови на голема фамилија на вируси позната како паповавируси, дека до денес се идентификувани над 200 HPV-генотипови, категоризирани во две групи: во нискоризичен хуман папилома вирус (LR-HPV) и високоризичен хуман папилома вирус (HR-HPV). Потенцирано е дека HPV 16 и HPV 18 се предизвикувачи на околу 70% од случаите на рак на грлото на матката. Се истакнува дека најновите епидемиолошки студии од сите делови на светот укажуваат дека речиси сите CIN-лезии од висок степен и инвазивните карциноми содржат ДНА од HPV. Во продолжение, кандидатката дава осврт на природниот тек на хуман папилома вирусните инфекции, превенцијата на карцином на грлото на матката, значењето на вакцина против хуман папилома вирусот, скрининг на карцином на грлото на матката, осврт за цервикална дисплазија и менаџирањето на цервикалната интраепителната неоплазија. Во делот на воведот посветен на квалитет на живот, кандидатката наведува дека квалитетот на живот може да се дефинира на различни начини, поради што неговото мерење и инкорпорирање

во клинички студии е тешко, при што се наведени повеќе дефиниции за квалитет на живот. Кандидатката истакнува дека психосоцијалните истражувањата поврзани со квалитет на живот покажале дека HPV-инфекцијата и абнормален резултат од Папаниколау брисот се асоцирани со страв и вознемиреност, не само кај жените со наод цервикален карцином, туку и меѓу жените со преканцерозни лезии, односно цервикални дисплазии. Во продолжение даден е осврт на најчесто употребуваните прашалници за проценка на квалитетот на живот.

Втората глава од докторската дисертација ги обработува мотивот и целите на докторската дисертација. Во рамките на ова предметно подрачје, кандидатката како мотив истакнува дека во Република Македонија досега не е истражуван ефектот на цервикалната дисплазија предизвикана од хуманиот папилома вирус врз квалитетот на живот. Кандидатката истакнува дека придонесот на ова истражување ќе биде значаен затоа што ќе даде увид во нашата популација. Се истакнува дека тестирањата се три хипотези:

1. Нема значајна разлика во квалитетот на животот кај жените со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот во зависност од третманот (оперативен/конзервативен).

2. Нема значајна разлика во квалитетот на животот кај жените со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот во зависност од хистолошкиот наод (LSIL / HSIL).

3. Нема значајна разлика во квалитетот на животот кај жените со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот во зависност од бројот на бремености, преттерминско породување и терминско породување.

Како цели на истражувањето наведени се:

1. да се испита влијанието на цервикалната дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот врз квалитетот на животот кај жената, земајќи ги предвид физичката добросостојба, сексуалната активност, задоволството од третманот, општите впечатоци, емотивната добросостојба и социјалните врски;

2. да се испита квалитетот на живот кај жените лекувани од цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот во однос на социодемографските фактори (место на живеење, етничка припадност, степен на образование, возраст, занимање, постојан партнер);

3. да се испита квалитетот на живот кај жените лекувани од цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот во однос на третманот, хистолошкиот наод, бројот на бремености, преттерминското породување, терминското породување;

4. да се испита корелацијата помеѓу општите впечатоци како зависна појава и физичката добросостојба, сексуалната активност, задоволството од третманот, емотивната добросостојба и социјалните врски како независни појави;

5. да се испита корелацијата помеѓу сексуалната активност како зависна појава и физичката добросостојба, задоволството од третманот, сексуалната возраст како независни појави;

6. да се испита корелацијата помеѓу емотивната состојба на пациентките и социјалните врски;

7. да се утврди јачината на врските помеѓу физичката добросостојба, сексуалната активност, задоволството од третманот, општите впечатоци, емотивната добросостојба и социјалните врски.

Третата глава се однесува на материјалот и методологијата кои се користени со цел да се даде одговор на прашањата идентификувани како цели на ова истражување.

Четвртата глава се однесува на статистичката обработка при што е наведено дека анализата на податоците е изведена во статистички програми Statistica 7.1 for Windows и SPSS Statistics 23.0.

Во **петтата глава** се прикажани резултатите од истражувањето. Во секоја од секциите на оваа глава се дадени резултатите од истражувањето, со кои кандидатката го дава одговорот на прашањата дефинирани како цели на студијата.

Во **шестата глава**-дискусијата, кандидатката ја опфаќа анализата на добиените резултати од истражувањето и дава компаративен осврт на сознанијата од досега објавените слични студии, со аргументирани толкувања за причините за утврдените сличности и разлики.

Седмата глава се заклучоците. Во заклучните согледувања кандидатката ги изнесува најзначајните заклучоци добиени во текот на истражувањето. Кандидатката донела заклучок дека:

1. Најчесто идентификувани HPV-типови во истражувањето се: HPV 16, најчесто асоциран со Carcinoma in situ и Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus gravis; HPV 52, најчесто асоциран со Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus gravis и ASC-US; HPV 18, најчесто асоциран со Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus gravis, Carcinoma in situ и Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus mediocris.

2. Добиените вредности за Cronbach's Alpha кај сегментите на прашалникот „ЈОКА-2015“: физичка добросостојба (0,88), сексуална активност (0,73), задоволство од третманот (0,87), општи впечатоци (0,76), емотивна добросостојба (0,86), социјални врски (0,74), укажуваат на јака внатрешна конзистентност меѓу одговорите на прашања во наведените сегменти, што овозможи утврдување на релевантни вредности на вкупен тотален и просечен скор за квалитетот на животот кај пациентките.

3. Анализата на квалитетот на живот кај пациентките во однос на социо-демографските фактори укажа дека: пациентките кои живејат на село имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои живеат в град; нема значајна разлика во квалитетот на животот во однос на етничката припадност на пациентките; пациентките со високо образование имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките со средно и средно стручно образование; со пораст на возраста на пациентките, квалитетот на животот опаѓа, со пораст на сексуалната возраст на пациентките, квалитетот на животот расте; пензионираниите пациентки имаат значајно помалку квалитетен живот во однос на

пациентките со занимање ученик/студент и невработените пациентки; пациентките кои немаат постојан партнер/брачен другар имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои имаат постојан партнер/брачен другар.

4. Пациентките со хистолошка дијагноза за LSIL имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките со хистолошка дијагноза за HSIL; пациентките со дијагноза CIN 3 имаат значајно највисок просечен вкупен тотален скор за квалитет на живот, оперираните пациентки имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои се третирали конзервативно, нема значајна разлика во квалитетот на животот на пациентките во зависност од бројот на бремености, пациентките кои не биле (немале бременост) бремени имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои имале две бремености, пациентките кои немале преттерминското породување имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои имале две преттермински породувања, нема значајна разлика во квалитетот на животот на пациентките во однос на терминското породување.

5. Во испитаниот однос помеѓу сегментот општи впечатоци како зависна појава и физичката добросостојба, сексуалната активност, задоволството од третманот, емотивната добросостојба и социјалните врски како независни појави, утврдена е средно јака значајна корелација. Зголемувањето за единечна вредност на социјалните врски, сексуалната активност и задоволството од третманот доведуваат до значајно зголемување на општите впечатоци. Зголемувањето за единечната вредност на емотивната добросостојба и физичката добросостојба доведува до значајно намалување на општите впечатоци.

6. Во испитаниот однос помеѓу сексуалната активност како зависна појава и физичката добросостојба, задоволството од третманот и сексуалната возраст како независни појави, утврдена е умерено јака значајна корелација. Зголемувањето за единечна вредност на физичката добросостојба и задоволството од третманот доведува до значајно зголемување на сексуалната активност. Зголемувањето за единечна вредност на сексуалната возраст доведува до незначајно намалување на сексуалната активност.

7. Во испитаниот однос помеѓу социјалните врски како зависна појава и физичката добросостојба, сексуалната активност, задоволството од третманот, општите впечатоци и емотивната добросостојба како независни појави, утврдена е средно јака значајна корелација. Зголемување за единечна вредност на сексуалната активност, задоволството од третманот, општите впечатоци, доведува до значајно зголемување на социјалните врски. Зголемување за единечна вредност на физичката добросостојба и емотивната добросостојба доведува до значајно намалување на социјалните врски.

8. Помеѓу емотивната состојба на пациентките и социјалните врски утврдена е умерено јака негативна значајна корелација. Имено, порастот на тоталниот скор на социјалните врски е следен со значајно опаѓање на тоталниот скор за емотивната состојба на пациентките.

Предмет на истражување

Истражувањето е проспективна пресечна студија, изведено на Универзитетската клиника за гинекологија и акушерство во Скопје во периодот 1.10.2017–31.3.2018 година. Анализирани се 200 пациентки постари од 18 години кај кои е дијагностицирана цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот. Предмет на истражување е квалитетот на животот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Во Република Македонија постојат малку податоци за квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот. Достапните податоци се спорадични, сегментирани и недоволни за да имаме прецизна слика за квалитетот на живот што го имаат жените со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот. Во Република Македонија досега не е истражуван ефектот на цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот врз квалитетот на живот.

Краток опис на применетите методи

Кандидатката наведува дека во оваа студија се вклучени пациентки кои се постари од 18 години кај коишто е дијагностицирана цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот, кои биле третирани со различни методи и се наоѓаат во различен временски период од иницијалната дијагноза или лекување на преканцерозното заболување. Дијагнозата за цервикална дисплазија е поставена врз основа на биопсија на PVU (portio vaginalis uteri) и на ендцервикална киретажа коишто следеле по добиен позитивен одговор на цитолошки screening со Papanikolaou тест. Пациентките со позитивен наод од биопсија на PVU (portio vaginalis uteri) и ендцервикална киретажа и оние кај кои е направена дијагностичко-терапевтска конизација се интервјуирани за квалитетот на живот со пополнување на анкетен прашалник. Анкетниот прашалник се состои од четири дела:

1. Социодемографски дел;
2. Генерални факти за HPV;
3. Ефекти;
4. Прашалник за проценка на квалитетот на живот (Анкетен прашалник ЈОКА-2015) кај пациентки со дијагностицирана цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот.

Наведено е дека анкетниот прашалник ЈОКА-2015 е модифициран прашалник кој во најголем дел се базира на прашалниците SF-36 и FACIT-CD, како и на други користени прашалници во светот. ЈОКА-2015–прашалникот е дизајниран за да биде пополнуван од страна на пациентите, но исто така може да биде формулиран како интервју. Прашалникот за квалитет на живот ЈОКА-2015 е самооценувачки инструмент кој се користи за мерење на функционирањето во повеќе области од живеењето. Се состои од 36 прашања (точки), групирани во шест области:

1. Физичка добросостојба (точки: 1 – 6);
2. Сексуална активност (точки: 7 – 10);

3. Задоволство од третманот (точки: 11 – 14);
4. Општи впечатоци (точки: 15 – 21);
5. Емотивна добросостојба (точки: 22 – 32);
6. Социјалните врски (точки: 33 – 36).

Кандидатката истакнува дека одговорите на прашањата се бодуваат на скала од 5 вредности:

1. Воопшто не (0),
2. Сосема малку (1),
3. Ретко (2),
4. Често (3),
5. Многу често (4).

Се потенцира дека како мерка за внатрешна конзистентност помеѓу прашањата (точките) на секоја поединечна област од ЈОКА-2015 прашалникот изработен е Cronbach's Alpha коефициент. При формирањето на композитните резултати (вкупен и просечен скор) користен е критериумот на de Vaus (2004), *Suveys in Social Research*, Routledge, p. 184, според кој ако Corrected Item-Total Correlation е помала од 0,30, тогаш одговорите на соодветното прашање/точка не се користат при формирањето на композитните резултати.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Во испитувањето се вклучени 200 пациентки постари од 18 години кај кои е дијагностицирана цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот. Од вкупно 200 пациентки, 163 (81,50%) живееле во град, а 37 (18,50%) живееле во село. Возраста од пациентките варира во интервалот $36,48 \pm 8,99$ години а сексуалната возраст (години по прва менструација кога пациентките започнале со сексуални односи) од пациентките варира во интервалот $18,39 \pm 2,81$ години. Кај 43 (21,50%) пациентки е поставена хистолошка дијагноза за LSIL (Low-Grade Squamous Intraepithelial Lesion) а кај 157 (78,50%) пациентки е поставена хистолошка дијагноза за HSIL (High-Grade Squamous Intraepithelial Lesions). Најголем број на дијагнози се однесуваат на Carcinoma in situ кај 37 (18,50%) пациентки и Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus gravis кај 37 (18,50%) пациентки, кај 26 (13%) пациентки Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus mediocris, кај 23 (11,50%) пациентки CIN 1, кај 21 (10,50%) пациентки CIN 3, кај 14 (7%) пациентки ASC-H, кај 11 (5,50%) пациентки CIN 2, кај 11 (5,50%) пациентки ASC-US, кај 7 (3,50%) пациентки HPV-Cervicitis chronica virosa, кај 6 (3%) пациентки Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus levis, кај 4 (2%) пациентки Carcinoma microinvasivum cervicis uteri, а кај 3 (1,50%) пациентки Carcinoma invasivum cervicis uteri. Кај 155 (77,50%) пациентки бил применет оперативен третман, а кај 45 (22,50%) пациентки бил применет конзервативен третман. Од вкупно 200 пациентки, најчесто, кај 45 (22,50%) пациентки идентификуван е тип HPV 16, кај 13 (6,50%) пациентки идентификуван е тип HPV 52, а кај 11 (5,50%) пациентки идентификуван е тип HPV 18. Типот HPV 16, најчесто, кај 15 (33,33%) пациентки, асоциран е со Carcinoma in situ, типот HPV 52, најчесто, кај 4

(30,77%) пациентки, асоциран е со Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus gravis а типот HPV 18 најчесто, кај 4 (36,36%) пациентки, асоциран е со Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus gravis. Од вкупно 200 пациентки, најчесто, 50 (25%) пациентки не биле бремени, 168 (84%) пациентки немале предтерминско породување, 79 (39,50%) пациентки имале две термински породувања. Кандидатката во однос на проценка на квалитетот на живот кај пациентките со дијагностицирана цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот го наведува следното: во делот од прашалникот кој се однесува на *физичката состојба* на пациентките, вкупната Cronbach's Alpha=0,88 е многу висока и укажува на многу јака внатрешна конзистентност помеѓу одговорите на 6-те точки/прашања а вредноста на тоталниот скор (Тотал 1) која се однесува на физичката состојба на пациентките варира во интервалот $8,78 \pm 5,15$; во делот од прашалникот кој се однесува на *сексуалната активност* на пациентките, вкупната Cronbach's Alpha=0,73 е висока и укажува на јака внатрешна конзистентност помеѓу одговорите на 4-те точки/прашања, а вредноста на тоталниот скор (Тотал 2) која се однесува на сексуалната активност на пациентките варира во интервалот $9,76 \pm 2,79$; во делот од прашалникот кој се однесува на *задоволството од третманот* на пациентките, вкупната Cronbach's Alpha=0,87 е многу висока и укажува на многу јака внатрешна конзистентност помеѓу одговорите на 4-те точки/прашања, а вредноста на тоталниот скор (Тотал 3) која се однесува на задоволството од третманот на пациентките варира во интервалот $13,15 \pm 2,94$; во делот од прашалникот кој се однесува на *општите впечатоци* на пациентките, вкупната Cronbach's Alpha=0,76 е висока и укажува на јака внатрешна конзистентност помеѓу одговорите на 7-те точки/прашања, а вредноста на тоталниот скор (Тотал 4) која се однесува на општите впечатоци на пациентките варира во интервалот $21,13 \pm 4,11$; во делот од прашалникот кој се однесува на *емоционалната состојба* на пациентките вкупната Cronbach's Alpha=0,86 е многу висока и укажува на многу јака внатрешна конзистентност помеѓу одговорите на 11-те точки/прашања, а вредноста на тоталниот скор (Тотал 5) која се однесува на емотивната состојба на пациентките варира во интервалот $20,12 \pm 9,79$; во делот од прашалникот кој се однесува на *социјалните врски* на пациентките вкупната Cronbach's Alpha=0,74 е висока и укажува на јака внатрешна конзистентност помеѓу одговорите на 4-те точки/прашања, а вредноста на тоталниот скор (Тотал 6) која се однесува на социјалните врски на пациентките варира во интервалот $13,27 \pm 2,50$. Наведено е дека вредноста на вкупниот тотален скор која се однесува на квалитетот на живот кај пациентките варира во интервалот $86,20 \pm 13,84$. Кандидатката утврдила дека за $t = -0,55$ и $p > 0,05$ ($p = 0,59$) пациентките кои живеат на село имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои живеат во град. За $F = 0,83$ и $p > 0,05$ ($p = 0,53$) нема значајна разлика во квалитетот на животот на пациентките во однос на етничката припадност. Се истакнува дека пациентките со *високо образование* за $p < 0,05$ имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките со средно и средно стручно образование. Во испитаниот однос помеѓу возраста на пациентките и квалитетот на животот за $R = -0,07$ и ($p > 0,05$) укажано е дека со пораст на возраста на пациентките квалитетот на животот опаѓа, меѓутоа корелацијата е незначајна. Во испитаниот однос помеѓу сексуалната возраст на пациентките и квалитетот на животот кандидатот за $R = 0,04$ и ($p > 0,05$) утврдил дека со пораст на сексуалната возраст на пациентките, квалитетот на животот расте, меѓутоа корелацијата е незначајна. Во однос на занимањето на пациентките, се истакнува дека

пациентките *пензионери* за $p < 0,01$ имаат значајно помалку квалитетен живот во однос на пациентките со занимање ученик/студент, за $p < 0,05$ во однос на вработените пациентки и за $p < 0,01$ помалку во однос на невработените пациентки. Кога е во прашање имањето постојан партнер/брачен другар, за $t = -0,61$ и $p > 0,05$ ($p = 0,54$) утврдено е дека пациентките кои немаат постојан партнер/брачен другар имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои имаат постојан партнер. Резултатите од истражувањето за $t = -0,96$ и $p > 0,05$ ($p = 0,34$) укажуваат дека пациентките со хистолошка дијагноза за LSIL имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките со хистолошка дијагноза за HSIL. Од резултатите кои се однесуваат на квалитетот на животот на пациентките во однос на поставената дијагноза може да се види дека пациентките со дијагноза CIN 1 за $p < 0,05$ имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките со дијагноза за ASC-H а пациентките со дијагноза CIN 3 за $p < 0,05$ имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките со CIN 2, за $p < 0,01$ во однос на пациентките со ASC-H, за $p < 0,05$ во однос на пациентките со Carcinoma in situ, за $p < 0,05$ имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките со Dysplasio epithelii cervicis uteri gradus gravis. Во однос на третманот на пациентките, кандидатката утврдила дека за $t = 0,88$ и $p > 0,05$ ($p = 0,38$) оперираните пациентки имаат незначајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои се третирани конзервативно. Во однос на бројот на бремености, утврдено е дека пациентките кои немале бременост за $p < 0,05$ имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои имале две бремености. Кандидатката утврдила дека пациентките кои немале преттерминското породување за $p < 0,05$ имаат значајно поквалитетен живот во однос на пациентките кои имале две преттерминското породување. Кога е во прашање квалитетот на животот на пациентките во однос на терминското породување, кандидатката за $F = 1,28$ и $p > 0,05$ ($p = 0,28$) не утврдила значајна разлика. Во испитаниот однос помеѓу општите впечатоци како зависна појава и физичката добросостојба (T1), сексуалната активност (T2), задоволството од третманот (T3), емотивната добросостојба (T5) и социјалните врски (T6) како независни појави, кандидатката за $R = 0,53$ и ($F = 14,85; p = 0,000$) /Durbin-Watson = 1,91/ утврдил средно јака значајна корелација. Во испитаниот однос помеѓу сексуалната активност како зависна појава и физичката добросостојба (T1), задоволството од третманот (T3) и сексуалната возраст како независни појави, кандидатката за $R = 0,40$ и ($F = 12,15; p = 0,000$) /Durbin-Watson = 2,03/ утврдила умерено јака значајна корелација. Во испитаниот однос помеѓу социјалните врски како зависна појава и физичката добросостојба (T1), сексуалната активност (T2), задоволството од третманот (T3), општите впечатоци (T4) и емотивната добросостојба (T5) како независни појави, кандидатката за $R = 0,52$ и ($F = 14,45; p = 0,000$) /Durbin-Watson = 2,03/ утврдила средно јака значајна корелација. Кога е во прашање корелацијата помеѓу емотивната состојба на пациентките како зависна појава и социјалните врски како независна појава, наведено е дека за $R = -0,42$ и $p < 0,05$ порастот (на тоталниот скор) на социјалните врски е следен со значајно опаѓање на емотивната состојба на пациентките.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката д-р Викторија Јовановска со наслов „Квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хумант папилома вирусот“ претставува истражување во областа на гинекологијата. Изработката на темата на

оваа докторска дисертација има за цел да се утврди квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот што е постигнато со остварување на поставените цели во истражувањето.

Докторската дисертација на кандидатката д-р Викторија Јовановска со наслов „Квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатката пред одбраната на докторскиот труд, ги објавила (како прв автор, во научни списанија со меѓународен уредувачки одбор или еден труд во списание со импакт-фактор) следниве рецензирани истражувачки трудови:

(1). Викторија Јовановска, Никола Оровчанец, Марјан Стојовски, Сашо Стојчевски, Ирена Алексиоска, Ајла Шабани "КВАЛИТЕТ НА ЖИВОТ КАЈ ПАЦИЕНТКИ СО ЦЕРВИКАЛНА ДИСПЛАЗИЈА ПРЕДИЗВИКАНА ОД ХУМАН ПАПИЛОМА ВИРУС ВО ОДНОС НА СОЦИОДЕМОГРАФСКИТЕ ФАКТОРИ". *Medicus* 2018, Vol. 23 (1): 25-29.

(2). Викторија Јовановска, С.Стојчевски, А.Лазарова, И.Алексиовска, А.Шабани "The impact of previous surgical treatment conization on early perinatal outcome". *Acta morphologica* 2018, Vol 15(1): 5-11.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатката се: За прв пат во Република Македонија е направен прашалник за проценка на квалитетот на живот (анкетен прашалник ЈОКА-2015) кај пациентки со дијагностицирана цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот. Применетата методологија во истражувањето овозможи да се добијат релевантни резултати за квалитетот на живот кај пациентки со дијагностицирана цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот.

Подрачје на примена и ограничувања: Ако се земе предвид дека досегашните податоци во оваа област биле спорадични, сегментирани и недоволни, ова истражување ќе им укаже на здравствените работници во клиничката практика на значајноста на квалитетот на живот кај пациентките.

Заради елиминирање на ограничувањата во делот на пополнување на анкетениот прашалник ЈОКА-2015 од страна на пациентките, извршена е соодветна едукација за пополнување на прашалникот. Евентуални ограничувања можат да се јават при обработката на материјалот од анкетениот прашалник ЈОКА-2015 во случај ако Corrected Item-Total Correlation е помала од 0,30 па одговорите на соодветното прашање/точка не се користат при формирањето на композитните резултати, што во ова истражување не е регистрирано.

Можни понатамошни истражувања: Кандидатката наведува дека резултатите на истражувањето може да бидат основа за понатамошна модификација на ЈОКА-2015 прашалникот земајќи ги предвид традицијата и начинот на живеење на пациентките во нашата земја. Ако се земе предвид значењето на квалитетот на живот на пациентките, тогаш

истражувањата на полето на превенција на карцином на грлото на матката, како и истражување на профилатички вакцини против ХПВ е понатамошен предизвик за истражување.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката д-р Викторија Јовановска со наслов „Квалитетот на живот кај жени со цервикална дисплазија предизвикана од хуман папилома вирусот“

КОМИСИЈА

Проф. д-р Марјан Стојовски, претседател с.р.

Проф. д-р Никола Оровчанец, ментор с.р.

Проф. д-р Антони Новотни, член с.р.

Проф. д-р Весна Антовска, член с.р.

Проф. д-р Ѓорѓи Бабушку, член с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „МИКЦИОНАТА ЦИСТОМЕТРИЈА ВО ПРОЦЕНКА НА УРИНАРНАТА ИНКОНТИНЕНЦИЈА КАЈ ЖЕНАТА“ ОД М-Р САШО СТОЈЧЕВСКИ, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 29.5.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот м-р Сашо Стојчевски со наслов „Микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција кај жената“, во состав: проф. д-р Марјан Стојовски (претседател), проф. д-р Александар Шиколе (ментор), акад. проф. д-р Живко Попов (член), проф. д-р Бети Зафирова Стојанова (член) и проф. д-р Глигор Димитров (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Сашо Стојчевски, со наслов „Микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција кај жената“, содржи 104 страници компјутерски обработен текст во фонт Arial, со 1,5 проред и големина на букви 12, 94 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во 6 глави, вовед, мотив и цели, материјал и методи резултати, дискусија и заклучни согледувања. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Во **воведот** на трудот, изложени се предметот на истражувањето, хипотезата, истражувачките прашања и теоретската рамка на истражувањето. Кандидатот укажува дека уринарната инконтиненција е присутна уште од најраната историја, во првите пишани документи од областа на медицината од стариот Египет, а за тоа сведочат прочуените папируси Smith и Ebbers. Понатаму се дава историски осврт на присутноста на уринарната инконтиненција во хеленскиот, римскиот, арапскиот и средновековниот период, што претставува прегледен вовед за проблемот на уринарната инконтиненција и медицинските гледишта за наведените периоди. Следува разгледување на современите аспекти на уринарната инконтиненција, каде што кандидатот го опишува стигматизирањето на оваа состојба, закоравеноста на голем дел на општеството, па дури и на медицинските институции и персонал, како и напорите кои се преземаат тоа да се надмине. Во понатамошниот текст се дава детален аспект на етиологијата на уринарната инконтиненција, која е различна, неспецифична и мултифакториелна. Класификацијата на уринарната инконтиненција, иако на моменти проблематична, во ова поглавје е отсликана јасно и прецизно, со посебен осврт на варијантите на трансуретралната инконтиненција, каде што за секој од поттиповите се изложени типичните симптоми и знаци, патофизиологијата на настанувањето, етиолошките моменти и двојбеноста на одделните ентитети. Подетален осврт се дава на двата главни ентитета – уринарната стрес- инконтиненција и нестабилниот детрусор, кои се тема на евалуација на оваа докторска дисертација. Кратката презентација на физиологијата на микција овозможува индиректен вовед и приказ на претстојната работа, каде што се потенцира дека дијагнозата во отстапките на овој механизам е клуч за правилен третман, кој, всушност, би бил успешен. На тоа се надоврзува историски осврт на уродинамиката како дијагностичка процедура и златен стандард во иследувањето на уринарната инконтиненција. Во овој дел се опишува историскиот период од 1954 година, кога David Davis го користи овој термин за презентација на мерење на притисокот во горниот уринарен тракт кај бубрежните повреди, па сè до денешен ден, каде што технолошкиот напредок ја усовршил оваа метода со примена на компјутерската технологија, електронските трансдјусери за притисок, како и пронаоѓањето на урофлоуметарот. Во овој период, уродинамиката се развивала и е поделена на неколку дела, од кои најбитни се флоуметријата, профил на уретрален притисок, цистометријата и микционата цистометрија. Микционата цистометрија, како дел од

уродинамиката, е предмет на анализа на оваа студија, што ја иследува евакуацијата на урината од мочниот меур, кога мочниот меур е наполнет до полн капацитет. Во западната литература, овие испитувања се толкуваат како pressure/flow студии и тие имаат голема популарност и примена во проценка на нарушувањето на долниот уринарен систем кај мажите, особено кај опструкциите на уретрата предизвикани од бенигна хиперплазија на простата. За таа цел се развиени неколку типови на номограми, кои во клиничката пракса кај жените не ја постигнале посакуваната употреба, особено во испитувањето на уринарната инконтиненција. Во урогинекологијата, од особен интерес е правилната дијагноза на уринарната стрес-инконтиненција и ургентната уринарна инконтиненција, која е поврзана со нестабилниот детрусор, како и формите на мешана инконтиненција, што имаат симптоми и знаци од двата ентитета. Со оглед на тоа дека овие ентитети различно се лекуваат, поставувањето на прецизна дијагноза води до правилен третман, кој ако примарно е погрешен, тешко може да се поправи. Микционата цистометрија е богат извор на податоци, но досегашните обиди на повеќе автори тие да ги класифицираат и да направат логична поврзаност во интерпретација на уринарната инконтиненција, засега се безуспешни.

Од наведеното произлегува **мотивот** да се пронајде, врз база на уродинамски наоди, причинско-последична поврзаност помеѓу податоците за притисок и проток на урина за време на самата микција и постоење на групи на уринарна инконтиненција со евидентни разлики меѓу нив. Мотивот е проширен со перцепција дека микционата цистометрија, која рутински се работи во инвестирација на уринарната инконтиненција, може да го зголеми својот капацитет и употребна вредност. Со тоа би се подобрила дијагностиката, а следствено на тоа и терапијата, исходот и прогнозата на уринарната инконтиненција. Сето тоа би влијаело на подобрување на квалитетот на животот кај индивидуите кои страдаат од уринарна инконтиненција. **Целите на студијата** се јасно конкретизирани во пет точки со реални и рационални очекувања.

Во поглавјето **Материјал и методи** е опишан дизајнот на студијата во која се обработени 294 пациентки, на возраст 36-69 години, од кои 104 пациентки со уринарна стрес-инконтиненција (УСИ), 100 пациентки со нестабилен детрусор (НД) и контролна група од 90 пациентки без уринарна инконтиненција. Тие биле подложени под стандарден дијагностички протокол за уринарна инконтиненција кој се користи на Универзитетската клиника за гинекологија и акушерство во Скопје. Во ова поглавје детално е зацртан протоколот на иследување кој започнува со собирање на анамнестички податоци преку стандарден прашалник составен од 15 прашања со понудени одговори кои треба само да се заокружат. Потоа, се надоврзуваат предусловите за понатамошното иследување во кое се подразбира чиста урина седимент и уринокултура кои индицираат урогинеколошки преглед, тест по Маршал и уродинамски иследувања во чиј склоп била направена микциона цистометрија. Поглавјето исто така содржи многу прецизни вклучувачки и исклучувачки критериуми за учество, односно отстранување на пациентките од студијата. Исто така, присутен е и елабориран уродинамски протокол, кој е според критериумите на меѓународното друштво за континенција. Посебен осврт е даден на дијагностичкото поставување за микционата цистометрија, која всушност зазема централно место во оваа студија. Во него се елаборирани условите во кои се извршува микционата цистометрија,

позицијата на пациентката, начинот на регистрирање на протокот на измокрената урина, начинот на регистрацијата на везикалните притисоци, техниката на регистрација преку компјутерски уродинамски систем Duet Logic G2, како и начинот на одредување, бележење и складирање на параметрите од микционата цистометрија. Притоа, се евидентирале следниве параметри:

1. проток на урина
2. времетраење на микција
3. времетраење до постигање на максималниот проток
4. измокрениот волумен
5. повеќе притисоци во текот на самата микција, особено иницијалниот притисок на микција, максималниот притисок на микција, средниот притисок на микција и притисок во момент на максималниот проток на урина
6. параметарот везикален ефект, на кој е даден посебен осврт, како резултат на производ на протокот на урина и притисокот за време на микцијата

Податоците добиени од трите групи на испитанички во текот на микционата цистометрија симултано се споредувале и биле обработени со стандардни статистички методи и процедури за компарација на нумерички низи (p-вредност со анализа на варијанса, како и post-hoc анализа со Mann-Whitney тест), како и статистички алатки за квалитативна и дескриптивна статистичка анализа на резултатите добиени од прашалниците (Chi square тест). При обработката на податоците бил користен статистичкиот пакет SPSS Statistics – 23. Студијата е одобрена од Етичкиот комитет на Медицинскиот факултет во Скопје на својата XV седница одржана на 25.5.2016 година, а сите пациентки потпишале писмена, информирани согласност за учество во студијата.

Во поглавјето **Резултати** се презентирани добиените податоци од спроведената микциона цистометрија кај пациентките од посочените три групи и анамнестичките прашаници. Испитаничките биле хомогени во однос на нивната возраст, $58,3 \pm 8,6$ год. за групата со УСИ, $58,6 \pm 9,4$ год. за групата со НД и $61,1 \pm 9,6$ год. за контролната група. Анализата на возраста укажала на несигнификантна разлика во годините. Од обработените параметри на микциона цистометрија, презентирани се резултатите за иницијален притисок на микција, кој изнесува $30,7 \pm 12,1$ cmH₂O за УСИ, $36,85 \pm 16,5$ cmH₂O за НД и $33,57 \pm 13,5$ cmH₂O за контролната група, со присутна значајна разлика помеѓу групите УСИ и НД. Кај дистрибуцијата на притисоците во моментот на максимален проток, се добиени вредности од $30,44 \pm 10,6$ cmH₂O за УСИ, $39,4 \pm 18,5$ cmH₂O за НД и $34,54 \pm 15,2$ cmH₂O за контролна група, со присутна значајна разлика помеѓу групите УСИ и НД. Слична дистрибуција покажал и средниот притисок на микција, со вредности од $29,53 \pm 8,7$ cmH₂O за УСИ, $39,13 \pm 16,1$ cmH₂O за НД и $33,19 \pm 12,6$ cmH₂O за контролната група, со статистички значајна разлика помеѓу групите УСИ и НД. Максималниот проток на урина покажал вредности од $22,09 \pm 7,9$ ml/s за УСИ, $28,31 \pm 13,2$ ml/s за НД и $20,19 \pm 8,6$ ml/s за контролната група, со статистички значајна разлика на групата со НД во однос на другите две групи. Слична дистрибуција се јавува и кај

средниот проток на урина, со $11,29 \pm 5,0$ ml/s за УСИ, $13,84 \pm 7,2$ ml/s за НД и $9,34 \pm 4,2$ ml/s за контролната група, со статистички значајна разлика на групата со НД во однос на другите две групи. Времетраењето на микција ги покажало следните резултати: $39,08 \pm 4,7$ s за УСИ, $28,56 \pm 15,2$ s за НД и $40,65 \pm 15,2$ s за контролната група, со високо значајна разлика помеѓу групата со НД во однос на другите две групи. Времето за достигнување на максималниот проток ги покажало резултатите: $12,91 \pm 11,6$ s за УСИ, $8,73 \pm 5,4$ s за НД и $13,06 \pm 15,3$ s за контролната група, со високосигнификантна разлика кај групата со НД во однос на другите две групи. Вредностите за везикалниот ефект се покажале на следниот начин: кај максималниот везикален ефект групата со УСИ просечно изнесувала $64,36 \pm 25,62$ mW, во групата со НД изнесувала $108,54 \pm 66,28$ mW и кај контролната група $66,92 \pm 38,39$ mW. Присутна е високосигнификантна разлика кај групата со НД во однос на другите две групи. Кај параметарот среден везикален ефект дистрибуцијата била со следните вредности: $31,85 \pm 13,84$ mW за УСИ, $50,56 \pm 29,06$ mW за НД и $29,66 \pm 14,99$ mW за контролната група, со сигнификантна разлика на групата со НД во однос на другите две групи. Во анализата на анамнестичките прашалници, елаборирани се 15 прашања кои на разбирлив и народен јазик иследуваат:

1. неволево подмокрување при покачен интраабдоменален притисок
2. ургентен нагон за мокрење и притоа подмокрување
3. присуство на жарење и печење при мокрење
4. присуство на полакизурија
5. честота на ноќно мокрење
6. присуство на дизурија
7. подмокрување во сон
8. начин на запирање на мокрење
9. чувство на недоизмокреност
10. подмокрување без осет
11. количина на урина при мокрење
12. количина на урина при подмокрување
13. превентивно мокрење
14. присуство за фекална инконтиненција
15. забелешка од пациент, каде што пациентот забележува нешто што смета дека е важно, а не е претходно прашано

Во однос на поставените прашања, генерално се нотирала висока препокриеност во дистрибуцијата на одговорите, при што сигнификантна значајност била нотирана кај првото, второто, четвртото, петтото, единаесеттото и тринаесеттото прашање.

Во поглавјето **Дискусија** се елаборираат резултатите добиени во претходното поглавје. Се потенцира дека микционата цистометрија започнува да станува интерес во иследувањето на уринарната инконтиненција, но и во други ентитети како што е намалена активност на мочниот меур и опструкцијата на мочниот меур. Се елаборира зошто е земен предвид везикалниот притисок во анализата на параметрите на микционата цистометрија, а не детрусорниот. Како главна причина за тоа се наведува фактот дека везикалниот притисок е тој што го надвладува уретралниот притисок како фактор за континенција, без разлика дали е тој покачен како резултат на детрусорна контракција или како резултат на покачен интраабдоминален притисок. Контрактилноста на мочниот меур, која е мерка на сила на детрусорниот мускул, а зависи од различни фактори, има само една единствена воспоставена алатка која може да го оцени, а тоа е уродинамиката. Со тоа се подобрува врската меѓу контрактилноста на мочниот меур и излезниот отпор на уретрата со цел појаснување на сликата на патофизиологијата при мокрењето. Во дискусијата се елаборира и фактот на стареењето, што кај мажите значително влијае, особено на протокот на урина, додека кај жените влијае многу малку, па дури и воопшто не е присутен. Се елаборираат и вредностите на микционата цистометрија, добиени дел по дел во споредба со другите студии кои третираат слична проблематика. Генерално гледано, се потенцира дека многу малку студии ја елаборираат оваа проблематика заради препораката од 1998 година да не се прават ваков тип на студии. Со тоа се нотира и недостаток на компарабилни податоци кои би можеле да бидат во прилог или во отфрлање на наведената теза. Во понатамошниот тек на дискусијата се потенцира дека иницијалниот притисок на микција кој практично ги има истите параметри како leak point pressure, се наметнува како исто добра алтернатива благодарение на контроверзите кои го следат вториот параметар како нестабилен. Евидентирана е потреба од значително поголем везикален притисок за почнување на микцијата кај пациентките со НД во однос на групата со УСИ и контролната група, која наметнува логичен заклучок дека отпорот во уретрата кај оваа група е поголем, што најверојатно се должи на хипертрофија на мускулатурата на карличното дно и надворешниот сфинктер на уретрата. Кај притисокот при максимален проток на урина се елаборира впечатокот дека за совладувањето на уретралниот отпор групата со УСИ има потреба од помал притисок, а кај НД поголем притисок во однос на контролната група. Слична дистрибуција на вредностите и елаборација била забележана и кај средниот притисок на микција. Ова укажува на тоа дека сите три опсервирани притисоци се однесуваат исто и сугерираат дека за реализација на микција генерално е потребен помал микционен притисок кај случаите со уринарна стрес инконтиненција во однос на контролната група, а поголем микционен притисок кај групата со нестабилен детрусор во однос на контролната група. Од анализата на податоците било забележано дека не може да се процени дали микциониот притисок кај испитаничките со НД е резултат на зголемен отпор во уретрата, кој побарува зголемен напор при реализација на микцијата (а со тоа и зголемен притисок), или пак отпорот е ист во однос на контролната група, а детрусорната сила е поголема, што резултира со зголемени везикални притисоци благодарение на детрусорната компонента. Елаборацијата на протоците на урина сугерирала дека максималниот проток на урина е најнизок кај контролната група, нешто поголем кај групата со УСИ, а најголем кај групата со НД, со слична дистрибуција на средниот проток на урина. Со оглед на тоа дека претходните опсервации на микциони притисоци кај групата со

УСИ покажуваат помал притисок на микција, размислувањето оди дека причинско-последично во групата со УСИ зголемениот проток на урина за време на микција е резултат на намалениот уретрален отпор. Спротивно на тоа, кај испитаничките со НД, анализата води кон сознание дека зголемениот проток при микција е резултат на зголемените везикални притисоци во однос на контролната група. Времетраењето на микцијата било со опсервација дека, во групата со НД микцијата се реализира значително побрзо, но не било возможно да се споредат овие времиња бидејќи не се измокрува иста количина на урина, заради што овој параметар има само академска вредност. Кај времетраењето за постигање на максимален проток се елаборира фактот дека било потребно релативно пократко време кај пациентите со НД, што најверојатно се должи на веќе постоечка детрусорна контракција, која се одлага со контракција на перинеалната мускулатура и сфинктерот на уретрата, па кога сфинктерниот механизам бил инхибиран, релативно бргу се постигал максималниот проток на урина во однос на групата со УСИ и контролната група. Повторно се потенцира само академската вредност на овој параметар, додека дијагностички употребната вредност е мала, заради големата стандардна девијација. Најголем дел на дискусијата на уродинамските параметри отпаѓа на параметарот везикален ефект, кој е елабориран во две варијанти:

1. максимален везикален ефект, кој е резултат на производот на максималниот проток на урина и притисокот во моментот на максимален проток на урина;
2. среден везикален ефект, кој е резултат на производот на средниот проток на урина и средниот притисок на микција.

Опсервацијата на авторот е од физички аспект. Имено, физичките единици за притисок кога ќе се помножат со физички единици за уринарен проток даваат физички единици за извршена работа во единица време, што е еднакво на физичка единица за ефект. Индиректно, авторот со тоа укажува дека производот од параметарот притисок за време на микција и протокот на урина за време на микција резултира со параметар кој покажува со каков физички ефект се елиминира урината надвор од мочниот меур за време на микцијата. Резултатите кои биле претходно прикажани, сугерираат дека овој параметар во двете варијанти значајно се разликува во двете групи каде што е присутна уринарната инконтиненција. Меѓутоа, се потенцира многу блиската дистрибуција на овој параметар во групата со УСИ во однос со контролната група. Истото сугерира дека пациентките со УСИ имаат слична реализација на микција како и индивидуите без инконтиненција. Спротивно на тоа, пациентките со НД имаат висок отклон во позитивна насока во однос на двете групи.

Авторот ја потенцира дискутабилноста на овој параметар кај пациентите со мешана инконтиненција, бидејќи не е сигурно дали овој параметар оди линеарно со отежнувањето на клиничката слика кај пациентите. Исто така, дискутабилни се cut-off податоците кои би можеле да се презентираат како валидни за дијагноза на нестабилен детрусор. Не е можно да се предвиди, според мислењето на авторот, дали пациентите со мешан тип на инконтиненција би се приклониле, според овој параметар, повеќе кон едната или другата група, но генерално гледано, опсервација е дека овој параметар може да помогне во диференцирање на овие два типа на инконтиненција (УСИ и НД).

Во дискусијата за анамнестичките карактеристики, потенцирана е статистичка значајност кај пет од прашањата кои се стандардно присутни во елаборација на уринарната инконтиненција. Меѓутоа, се потенцира и високиот процент на преклопување на податоците што се добиваат со прашалниците. Се опсервирал фактот дека пациентките одговараат позитивно на прашањата, како да имаат симптоматологија од двата ентитета, односно како да имаат мешана форма на уринарна инконтиненција, иако дијагнозата покажала дека присуство на мешана уринарна инконтиненција нема. Феноменот е присутен и кај двете групи испитанички кои страдаат од различни форми на инконтиненција. Сугестивни биле и согледувањата за повремено потврдно одговарање на сите прашања, кои по интервјутото со лекарот самите пациентки ги корегираат. Генерален впечаток што бил добиен од одговорите на прашалниците е дека со брза и едноставна потврда пациентите сакаат да ги агравираат тегобите и да претстават потешка клиничка слика за нивната состојба кај лекарот. На прашалникот се гледало како на тест кој треба да се „положи“ за да се стигне до целта, како пречка која требало да се помине или заобиколи, за да се издејствува третман кој што бил посакуван или кој им бил претходно сугериран како решение за нивниот проблем. Со оглед на тоа дека испитаните групи биле подвргнати на различни третмани, задоволството од постигнатиот ефект од третманот укажал дека “присутните симптоми” од другиот ентитет, “исчезнале” откако била излечена примарната дијагностицирана состојба. Авторот поентира дека прашалниците се лесно апликабилни, го штедат времето на лекарот и униформирано се стига до тешко достапни одговори на многу непријатни прашања, но не покажале дијагностичка вредност во диференцирање на поттиповите на уринарна инконтиненција. Дијагнозата не била возможна само врз база на одговорите на овие прашалници.

Во поглавјето **Заклучоци**, кратко и концизно се елаборирани 14 заклучоци во кои се потенцира сублиматот на претходно добиените податоци, анализирани во претходните поглавја. Тие претставуваат академско конкретизирање во прилог на теоријата за субуретрална потпора како континентен фактор во урогинекологијата. Од заклучоците се издвојува параметарот везикален ефект, како нова дијагностичка постапка од уродинамските иследувања, кој ќе помогне во диференцирањето на поттиповите на уринарната инконтиненција во иднина, особено помеѓу УСИ и НД. Со тоа, микционата цистометрија се промовира во корисна и употреблива алатка во дијагностиката на уринарната инконтиненција.

Во поглавјето **Литература** се подредени користените референци. Тука се набројани 94 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, книги, докторски дисертации и интернет-ресурси кои ја разработуваат наведената проблематика. Тие се наведени според редослед на појавување и коректно се цитирани во текстот на студијата. Меѓу нив се нотирани и три референци, со кандидатот како прв автор, кои се со понов датум.

Предмет на истражување

Предмет на истражување биле 294 жени на возраст 36-69 години. Од нив, 104 пациентки биле со уринарна стрес-инконтиненција, 100 биле со нестабилен детрусор и 90 во контролната група без уринарна инконтиненција. Предмет на ова истражување претставува

анализа на параметрите на микционата цистометрија, како можен фактор во елаборацијата и дијагностиката на уринарната инконтиненција. Анализата е со цел за дефинирање на параметрите на микционата цистометрија кај нормалната и инконтинентна популација, како и утврдување на потенцијално нови уродинамски параметри, со цел подобрување на дијагностиката на уринарната инконтиненција, а со тоа индиректно подобрување на квалитетот на животот на овие индивидуи. Идејата потекнува од постоењето на голем број податоци, кои се недоволно или воопшто не се класифицирани, а претставуваат потенцијален богат извор на научни согледувања и сознанија.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Ова е студија која има за цел евалуација на микционата цистометрија како дополнителна дијагностичка метода во уринарната инконтиненција. Ова истражување е посветено на следење, поврзување и нотирање на одделни уродинамски параметри, како и на откривање на нови параметри што би помогнале во дијагностика на уринарната инконтиненција. Голем број на студии во минатиот век се направени со цел да се докаже дека односот на притисокот и протокот на урина за време на микција има дијагностичка вредност во проценка на уринарната инконтиненција, особено на уринарната стрес-инконтиненција. Тие прикажале различни податоци со дивергенција како помеѓу номиналните вредностите, така и меѓу различните притисоци, кои во одделни студии покажале статистичка значајност, а во одделни случаи тоа било отфрлено. Заради сето ова, во 1998 година е дадена генерална препорака од Меѓународната урогинеколошка асоцијација да не се прават вакви студии повеќе. Сепак, 20 години подоцна, сè уште персистира впечатокот дека ургентната инконтиненција корелира со зголемени протоци на урина и со зголемени притисоци за време на микција во однос на уринарната стрес-инконтиненција, но без опишлив доказ за тоа. Оттука се наметнала потребата за повторна проверка на податоците што ги нуди микционата цистометрија на полето на уринарната инконтиненција.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Сашо Стојчевски, со наслов „Микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција кај жената“, претставува истражување во областа гинекологија и акушерство, поконкретно во областа урогинекологија. Изработката на темата на оваа докторска дисертација преку добиените резултати ја покажува дијагностичката вредност на микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција. Во неа се потенцирани академските вредности на неколку параметри на микционата цистометрија, а промовиран е нов уродинамски параметар во самата микциона цистометрија, за кој е предложено името „везикален ефект“. Тој се опсервира во две варијанти – максимален везикален ефект и среден везикален ефект, и претставува одличен показател во дистинкцијата на двата елаборирани поттипа на уринарна инконтиненција, односно уринарната стрес-инконтиненција и нестабилниот детрусор.

Докторската дисертација на кандидатот м-р Сашо Стојчевски, со наслов „Микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција кај жената“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува условите и стандардите предвидени за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатот, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавил, како прв автор, во научни списанија со меѓународен уреднички одбор, следниве рецензирани истражувачки трудови:

1. Стојчевски Сашо, Јовановска Викторија, Шиколе Александар, ИНИЦИЈАЛЕН ПРИТИСОК НА МИКЦИЈА - АЛТЕРНАТИВА НА LEAKPOINT PRESSURE, Medicus 2018, Vol. 23 (1): 13-16.
2. Stojchevski S, Jovanovska V, Aluloski I, Tanturoski M, Sikole A, “Bladder Effect” - An Urodynamic Parameter to Distinguish Subtypes of Urinary Incontinence in Women, Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences. 2018 Apr 15; 6(4):648-650.
3. Stojchevski Sasho, Jovanovska Viktorija, Shikole Aleksandar, Standard questionnaires and their use in diagnostics of urinary incontinence, Mak Med Pregled 2018; 72(1): 7-10.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Комисијата смета дека докторската дисертација под наслов „Микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција кај жената“ од кандидатот м-р Сашо Стојчевски претставува самостојна и оригинална научна работа со јасно поставени цели, оригинални резултати и значаен клинички придонес.

Главни научни придонеси на кандидатот се:

- a. подобрување на дијагностиката на уринарната инконтиненција;
- b. разјаснување и подобрување на разбирањето на физиологијата на микцијата, особено кај индивидуи со уринарна инконтиненција;
- c. воведување на нови уродинамски параметри во дијагностиката на уринарната инконтиненција;
- d. подобрување во диференцијалната дијагноза помеѓу уринарната стрес-инконтиненција и нестабилниот детрусор;
- e. проширување на капацитетот на уродинамските иследувања.

Подрачјето на примена се пациентки со урогинеколошка проблематика, особено со уринарна инконтиненција. Постојат потенцијални ограничувања кај секоја пациентка на која се врши микциона цистометрија заради можноста мерниот катетер да биде исфрлен во текот на микцијата, со што би се изгубиле податоците од ова испитување.

Можните понатамошни истражувања се испитувањата кај мешаниот тип на уринарна инконтиненција и кај останатите типови на инконтиненција кај жените. Везикалниот ефект би можел да се употреби и во елаборација на нарушувањата на долниот уринарен систем кај мажите.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот **м-р Стојчевски Сашо** со наслов **Микционата цистометрија во проценка на уринарната инконтиненција кај жената.**

КОМИСИЈА

1.Проф. д-р Марјан Стојовски, претседател с.р.

2.Проф. д-р Александар Шиколе, ментор с.р.

3.Акад. проф. д-р Живко Попов, член с.р.

4. Проф. д-р Бети Зафирова Стојанова,член с.р.

5.Проф. д-р Глигор Димитров, член с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „МОЛЕКУЛАРНО-ГЕНЕТСКИ
МАРКЕРИ ЗА ПРОГРЕСИЈАТА НА МЕТАСТАТСКИОТ МАЛИГЕН МЕЛАНОМ
НА КОЖАТА“ ОД Д-Р СОФИЈА ПЕЈКОВА, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ
ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата X редовна седница одржана на 18.4.2018 година, со Одлука бр. 0905-1767/2 од 18.4.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката д-р Софија Пејкова, со наслов „Молекуларно-генетски маркери за прогресијата на метастатскиот малиген меланом на кожата“, во состав: проф. д-р Јордан Савевски (претседател), проф. д-р Ѓорѓе Џокиќ (ментор), проф. д-р Маргарита Балабанова-Стефановска (член), проф. д-р Сашо Панов (коментор) и проф. д-р Андреја Арсовски (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката д-р Софија Пејкова, со наслов „Молекуларно-генетски маркери за прогресијата на метастатскиот малиген меланом на кожата“, содржи 116 страници компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12, со вклучени 117 библиографски единици, 5 слики, 38 табели и 35 графикони.

Трудот е структуриран во 7 глави: вовед, мотив за изработка на студијата, цели, материјал и методи, резултати, дискусија и заклучоци. Списокот на користена литература се наоѓа на крајот од дисертацијата. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

На почетокот на текстот е приложен апстракт на македонски, како и на англиски јазик.

Во **првата глава - воведот** на трудот, изложени се литературниот преглед и теоретските аспекти на докторската студија. Кандидатката наведува дека малигниот меланом е најчестата форма на кожна неоплазма со многу брза клиничка прогресија проследена со висока инциденција на локални рецидиви, метастазирање и со неприфатливо висок морталитет. Метастатскиот меланом е една од најагресивните неоплазми, воопшто, со исклучително висока резистентност кон терапијата и многу лоша прогноза. Малигниот меланом на кожата претставува тумор кој потекнува од меланоцитите на кожата. Овие клетки можат неопластично да се трансформираат како последица на генетските алтерации настанати под дејство на комплексни интеракции помеѓу херeditарната predisпозиција и факторите на околината.

Во натамошниот текст од воведот, опишани се основните принципи на епидемиологијата на малигниот меланом, ризик-факторите за појава на болеста, симптоматологијата и дијагнозата на меланомот, неговата превенција и рано откривање, патолошката прогресија и тераписките модалитети.

Посебен акцент е ставен врз молекуларната генетика на малигниот меланом, неговата молекуларна прогресија, како и интрацелуларните сигнални патишта кои се вклучени во биологијата на меланомот, односно на сигналните патишта: RAS, RAS-RAF-ERK, RAS-PI3K-AKT,

RAS-RAL и други ефектори во RAS, RB и p53-посредуваните патишта. Понатаму, објаснети се основните концепти за мутации во онкогените и тумор-супресорните гени кај меланомот, хромозомските нарушувања и други идентификувани генски нарушувања и улогата на имуниот одговор кон меланомот. Д-р Пејкова понатаму презентира концизен осврт кон гените BRAF, PD-L1 и HOXC-13 и нивната улога во малигната трансформација и прогресијата на малигниот меланом.

Во посебна глава, наведен е и **мотивот за изработката на докторската дисертација**. Според кандидатката, мотивот на оваа студија произлегува од фактот што малигниот меланом е неоплазма со релативно висока клиничка инциденција, како и исклучителен потенцијал за локално рецидивирање и метастазирање, што резултира со нерифатливо висок морталитет во светски рамки. Молекуларната генетика на меланомот е предмет на интензивни истражувања во последниве години, а прогресот кој е направен на тоа поле веќе овозможува примена на определени генетски маркери и за правилен избор на хируршката, стандардната хемио-, адјувантна и таргетирана терапија. Покрај тоа, се отвора и можност за користење на некои генски маркери во клиничкото следење и во прогнозата на ова заболување. Тргувајќи од литературните податоци и од сопствените искуства, д-р Пејкова истакнува дека била дизајнирана и направена оваа интердисциплинарна клиничка и молекуларно-генетска студија која се очекува да придонесе во воспоставувањето на биомаркери со употреба во дијагностиката, особено во клиничко-патолошката класификација, во изборот на терапијата, особено на таргетираната, како и во прогнозата и натамошната евалуација на пациентите со метастатски малиген меланом на кожата.

Третата глава се однесува на **целите на трудот**. Кандидатката наведува дека основната цел на докторската студија била определување на застапеноста и на корелациите меѓу присуството на мутацијата V600E во генот BRAF, како и на квантитативните вредности на експресијата на гените: PDL1 и HOXC13, од една страна, со демографските и клиничко-патолошките параметри на пациентите со метастатски меланом, од друга страна. Во продолжение се опишани и деталните цели:

1. да се определи прогресијата на метастатскиот меланом изразена преку просечното преживување на пациентите;
2. да се определи поврзаноста на присуството на мутацијата V600E во генот BRAF со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај примарниот меланом, локацијата на метастатските депозити и вкупната стапка на преживување кај пациентите;
3. да се определи поврзаноста со нивото на експресија на генот PD-L1 со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај примарниот меланом, локацијата на метастатските депозити и вкупната стапка на преживување кај пациентите;
4. да се определи поврзаноста со нивото на експресија на генот HOXC13 со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај примарниот меланом, локацијата на метастатските депозити и вкупната стапка на преживување кај пациентите;

5. да се определи влијанието на сите три генски параметри на присуство на мутацијата BRAF V600E, како и нарушувањата на квантитативните нивоа на експресијата на гените PD-L1 и HOXC13 со преживувањето на пациентите;
6. да се определи апликативниот потенцијал на детекцијата на мутацијата BRAF V600E и на нивоата на експресијата на гените PD-L1 и HOXC13 во дијагностиката, следењето на текот на болеста и прогнозата, како и во одредување на терапија кај пациентите со метастатски меланом на кожата.

Во четвртата глава, **Материјал и методи**, опишани се дизајнот на студијата и користените молекуларни анализи, односно изолацијата на геномската DNA и вкупната клеточна RNA. Д-р Пејкова наведува дека селекцијата на пациентите се вршела според утврдени критериуми за вклучување (хистопатолошки докажани метастатски депозити на кожен малиген меланом во лимфните јазли или во кожата, своерачно потпишана согласност од пациентот, достапност на соодветните клинички податоци и други), како и исклучување од студијата (клинички докажани аутоимуни заболувања, хронична кортикостероидна или имunosупресивна терапија, бремени пациентки, несоодветна хистопатолошка потврда на метастатскиот депозит во лимфниот јазол или процент на застапеност на малигните клетки во пресекот понизок од 70 %, недоволен број клинички параметри, незадоволителен квалитет на изолираните DNA и RNA од примерокот и слично).

Објаснети се деталните протоколи за детекција на мутацијата V600E во генот BRAF, како и за определување на експресијата на гените PDCD1 и HOXC13. Имено, детекцијата на мутацијата c.1799 T>A во генот BRAF (односно V600E на ниво на протеинскиот продукт) се вршела со методот на генотипизација со користење на пар TaqMan-олигонуклеотидни сонди специфични за дивиот-тип и за мутираниотна алел, засебно. Вкупната клеточна RNA била изолирана од секој ткивен примерок со користење на комерцијалниот реагенс Trizol, а концентрацијата на RNA во изолатите била определена флуориметриски. Реверзната транскрипција и синтезата на комплементарна DNA (cDNA) била вршена со користење на изолираните примероци RNA. Определувањето на генската експресија било извршено со квантитативна реверзно-транскриптазна полимеразно-верижна реакција во реално време (qRT-PCR) и тоа со методот на релативна компарација. Во секој примерок на RNA од метастатскиот јазол истовремено била определена и експресијата на генот за одржување (англ. housekeeping), односно референтен ген чија експресија е урамнотежена во речиси сите клеточни типови. Вредностите на генската експресија добиени со qRT-PCR биле изразено нормализирани во однос на референтниот ген, односно според тоа колку пати е повисоко или пониско нивото на експресија на испитуваниот во однос на референтниот ген, со што се овозможува споредување меѓу различните примероци. Како калибратор бил користен примерок од хистопатолошки нормален лимфен јазол, без метастатски депозити.

Статистичките анализи биле вршени со споредување на присуството на мутацијата V600E во генот BRAF, односно на квантитативните вредности за експресијата на гените, од една страна, со соодветните демографски и клинички параметри, од друга страна. При статистичките пресметки, покрај континуираните квантитативни вредности на генска експресија, применета е и бинарна (дихотомична) поделба на вредностите на експресија во ниски/умерени и во високи.

Резултатите од студијата се опишани во петтата глава. Според д-р Пејкова, анализите на добиените резултати покажале дека прогресијата на метастатскиот меланом, изразена преку просечното преживување на пациентите, изнесува 11,07 месеци. Присуството на мутацијата V600E во генот BRAF, како и експресијата на гените PD-L1 и HOXC13 не се поврзани со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај

примарниот меланом и локацијата на метастатските депозити. Спротивно, присуството на мутираниот ген BRAF негативно корелира со должината на преживувањето на пациентите во првите 15 месеци од евалуацискиот период, по што доаѓа до инверзна корелација. Експресијата на генот PD-L1 покажува, исто така, негативна корелација со преживувањето на пациентите со метастатски меланом. Прекумерната експресија на овој ген значително го зголемува ризикот од смртен исход во евалуацискиот период од оваа студија. Експресијата на генот HOXC13 има позитивна корелација со преживувањето на пациентите со метастатски меланом. Имено, пациентите со ниска/умерена експресија на генот HOXC13 имаат просечно преживување од 5,55 месеци, додека тие со прекумерна (висока) експресија преживуваат просечно 13,20 месеци. Истовремената анализа на трите генски параметри (присуство на мутацијата BRAF V600E, како и нарушувања на квантитативните нивоа на експресијата на гените PD-L1 и HOXC-13) покажала дека тие имаат предикторна улога во однос на преживувањето на пациентите.

Шестата глава, **Дискусија**, опфаќа опсежна и критичка споредба на добиените резултати и сознанија со тие од досега објавените слични студии во достапната библиографија, како и толкувањата на можните причини за сличностите и разликите во резултатите.

Кандидатката истакнува дека малигниот меланом е најчестата форма на кожна неоплазма со многу брза клиничка прогресија проследена со висока инциденција на локални рецидиви, метастазирање и со неприфатливо висок морталитет. Метастатскиот меланом е една од најагресивните неоплазми воопшто, со исклучително висока резистентност кон терапијата и многу лоша прогноза. Оваа неоплазма има склоност да метастазира во високи стапки на регионално ниво, односно во лимфни јазли, како и во различни далечни органи многу рано во текот од болеста. Генетските абнормалности при малигната трансформација и развојот на меланомот, вклучувајќи ги и епигенетските промени, цитогенетските аберации, како и геномската нестабилност, се само делумно познати и покрај екстензивните истражувања. Во патогенезата на малигниот меланом се инволвирани мутации, делеции, амплификации и други абнормалности на гените.

Најчеста мутација кај малигниот меланом е BRAF (V600E). BRAF (V600E) ја активира серин/треонин-киназата BRAF и предизвикува прекумерна активност на митоген-активираната протеин киназа (MAPK). Високите нивоа на генска експресија на PD-L1 кај тумори е опишана кај малигниот меланом, карциномите на белите дробови, дојката, оваримот, карцином на бубрег, панкреасот, езофагусот, мочниот меур и Т-клеточна леукемија, односно лимфомите. Прекумерната транскрипциска активација на PD-L1 делува протективна за малигните клетки преку спречување на апоптозата индуцирана со активираните Т-лимфоцити. Гените од локусот HOX-C играат улога кај метастатскиот меланом. Постои несоодветна експресија на гените лоцирани во близина на HOX-C локусот што одговара на HOXC10, C11 и C13. Тоа резултира со промени во интегрините, ICAM-1, N-Ras, IL-1A, IL-6 и TNF- α . HOX-C4 има голема експресија кај малигниот меланом со далечни метастази како и HOX-C13.

Понатаму, кандидатката ги споредува резултатите од студијата со слични студии и ги толкува можните механизми за детектираните генски абнормалности. Особен акцент става врз клиничките импликации на овие резултати, пред сè во контекст на можната употреба како цели на таргетираната терапија и во персонализираниот пристап во лекувањето на метастатската фаза на болеста, и на меланомот, воопшто.

Д-р Пејкова смета дека се очекува дека истражувањата на мутацијата BRAF V600E и на нарушувањата на експресијата на гените HOXC13 и PD-L1 ќе придонесат во воспоставувањето на биомаркери со употреба во дијагностиката, особено во клиничко-патолошката класификација, во

изборот на терапијата, особено на таргетираната, како и во прогнозата и натамошната евалуација на пациентите со метастатски малиген меланом на кожата.

Во седмата глава, врз основа на анализата на добиените податоци, евалуацијата на резултатите и споредбата со достапната литература, кандидатката ги донела следниве **заклучоци**:

1. Прогресијата на метастатскиот меланом изразена преку просечното преживување на пациентите изнесува 11,07 месеци.
2. Присуството на мутацијата V600E во генот BRAF не е поврзано со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај примарниот меланом, локацијата на метастатските депозити и вкупната стапка на преживување кај пациентите.
3. Присуството на оваа мутација негативно корелира со должината на преживувањето на пациентите во првите 15 месеци од евалуацискиот период, по што доаѓа до нејзина инверзија.
4. Експресијата на генот PD-L1 не е поврзана со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај примарниот меланом, локацијата на метастатските депозити и вкупната стапка на преживување кај пациентите.
5. Експресијата на генот PD-L1 покажува негативна корелација со преживувањето на пациентите со метастатски меланом. Прекумерната експресија на овој ген значително го зголемува ризикот од смртен исход во евалуацискиот период од оваа студија.
6. Експресијата на генот HOXC-13 не е поврзана со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај примарниот меланом, локацијата на метастатските депозити и вкупната стапка на преживување кај пациентите.
7. Експресијата на генот HOXC-13 позитивно корелира со преживувањето на пациентите со метастатски меланом. Пациентите со ниска/умерена експресија имаат просечно преживување од 5,55 месеци, додека тие со прекумена (висока) експресија преживуваат просечно 13,20 месеци.
8. Истовремената анализа на трите генски параметри (присуство на мутацијата BRAF V600E, како и нарушувања на квантитативните нивоа на експресијата на гените PD-L1 и HOXC-13) покажа дека тие имаат предикторна улога во однос на преживувањето на пациентите.
9. Постои потенцијал на определувањето на мутацијата BRAF V600E и на нивоата на експресијата на гените PD-L1 и HOXC-13 со цел да се користат како биомаркери кои можат да помогнат во дијагностиката, следењето на текот на болеста и прогнозата и изборот на таргетираните лекови како персонализиран тераписки пристап кај пациентите со метастатски меланом на кожата.

На крајот од дисертацијата се наоѓа посебна секција - **Литература**, која е оптимално селектирана, прегледна и коректно цитирана според прифатените стандарди. Изборот на референците е соодветен и доминираат современи публикации кои имаат значителен придонес во истражувањето на проблематиката, која е цел и на овој научен труд.

Предмет на истражување

Основната цел на оваа студија беше да се определи поврзаноста на молекуларните нарушувања на гените: BRAF, PDCD1 и HOXC13, од една страна, со демографските и клиничко-

патолошките параметри: возраста, полот, типот на кожата, стадиумот и, особено, прогресијата на болеста во текот на евалуацискиот период од 24 месеци, од друга страна. Анализите беа вршени кај група составена од 41 пациент со метастатски депозити на малиген меланом во регионалните лимфни јазли.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Голем број на молекуларно-биолошки, генетски и геномски студии за проучување на молекуларните основи на меланомот се спроведени во текот на последниве две децении. Основната цел на тие студии е да се детерминира поврзаноста на различни молекуларни абнормалности со клиничките и патолошките аспекти на меланомот, како и за да се расветли комплексниот процес на малигна трансформација на меланоцитите и натамошната прогресија на болеста.

Овие истражувања имаат висок потенцијал за апликативност, во смисла на употреба како генски маркери за помош во дијагнозата, изборот на терапијата, прогнозата и клиничкото следење на пациентите со меланом на кожата.

Краток опис на применетите методи

Во оваа клиничка, опсервациска студија биле испитувани вкупно 41 пациент со малиген меланом со хистопатолошки докажани метастази во регионалните лимфни јазли. Присуството на мутацијата BRAF V600E, како и нивоата на експресија на гените HOXC13 и PDL1, биле споредувани со користење на повеќе статистички методи со основните демографски и клиничко-патолошки параметри на пациентите со цел да се определи нивната поврзаност. Молекуларно-генетските анализи вклучиле генотипска детерминација на мутацијата BRAF V600E, односно релативно определување на RNA-транскриптите од гените HOXC13 и PDL1 со квантитативна амплификација во реално време.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Според резултатите на студијата, присуството на мутацијата V600E во генот BRAF е поврзано со маргинално повисока стапка на преживување кај пациентите, но само во текот на првите 15 месеци од евалуацискиот период, по што доаѓа до инверзна корелација, па пациентите со присутната мутација имаат пониска стапка на преживување.

Зголемената експресија на генот PD-L1 е поврзана со пониска стапка на преживување во текот на целиот евалуациски период. Спротивно, повисоките нивоа на експресија на генот HOXC13 се поврзани со повисока стапка на преживување на пациентите со метастатски меланом.

Ниту мутацијата V600E во генот BRAF, ниту експресијата на гените PD-L1 и HOXC-13 не се поврзани со возраста, полот, типот на кожата според Fitzpatrick, примарната локација на меланомот, клиничкиот стадиум кај примарниот меланом и локацијата на метастатските депозити.

Докторската дисертација на кандидатката д-р Софија Пејкова, со наслов „Молекуларно-генетски маркери за прогресијата на метастатскиот малиген меланом на кожата“, претставува интердисциплинарно истражување во областа на неврогенетиката. Изработката на темата на оваа докторска дисертација има определен научен придонес во натамошното расветлување на молекуларните механизми за прогресијата и преживувањето на пациентите со малиген меланом на кожата, а кои имаат метастатски депозити во регионалните лимфни јазли.

Докторската дисертација на кандидатката д-р Софија Пејкова, со наслов „Молекуларно-генетски маркери за прогресијата на метастатскиот малиген меланом на кожата“, според мислењето на Комисијата за оценка, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатката, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавила (како прв автор, во меѓународни научни списанија или еден труд во списание со импакт-фактор) следниве рецензирани истражувачки трудови:

- [3]. **Pejkova S**, Dzokic G, Panov S, Petrussevska G. Association of the mutation in BRAF gene (V600E) with the clinical progression of disease in patients with metastatic skin melanoma. International Medical Journal Medicus. 2017; 22(3):346-53.
- [4]. **Pejkova S**, Dzokic G, Tudzarova-Gjorgova S, Panov S. Molecular Biology and Genetic Mechanisms in the Progression of the Malignant Skin Melanoma. Pril (Makedon Akad Nauk Umet Odd Med Nauki). 2016; 37(2-3):89-97. doi: 10.1515/prilozi-2016-0021.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатката се: наоѓање и евалуација на поврзаност на присуството на мутацијата BRAF V600E, односно на абнормалните нивоа на генска експресија на гените PD-L1 и HOXC-13, со преживувањето кај пациентите со малиген меланом на кожата кои имаат метастатски депозити во регионалните лимфни јазли. Ова е прва студија во Република Македонија со ваков дизајн и може да придонесе кон расветлување на молекуларните механизми кај меланомот и потенцијална употреба на испитуваните гени во клинички цели.

Подрачјето на примена и ограничувањата се: од добиените резултати е утврдено дека постои потенцијал, определувањето на мутацијата BRAF V600E и на нивоата на експресијата на гените PD-L1 и HOXC-13 да се користат како биомаркери кои можат да помогнат во дијагностиката, следењето на текот на болеста и прогнозата и изборот на таргетираните лекови како персонализиран тераписки пристап кај пациентите со метастатски меланом на кожата. Релативно малиот број на пациенти е ограничувачки фактор кој инхерентно постои кај студиите во кои се опсервираат најнапредните стадиуми на болеста. Можните понатамошни истражувања се: поопсежни студии со вклучување на поголем број пациенти за да се процени употребливоста на овие потенцијални биомаркери и нивна валидација.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката **д-р Софија Пејкова**, со наслов: **Молекуларно-генетски маркери за прогресијата на метастатскиот малиген меланом на кожата**.

Рецензентска комисија

Проф. д-р Јордан Савевски, претседател, с.р.

Проф. д-р Ѓорѓе Џокиќ, ментор, с.р

Проф. д-р Маргарита Балабанова-Стефановска, член, с.р

Проф. д-р Сашо Панов, коментор, с.р

Проф. д-р Андреја Арсовски, член, с.р

РЕЦЕНЗИЈА
**ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „МЕЗИЈАЛНА
ТЕМПОРАЛНА ЕПИЛЕПСИЈА: КЛИНИЧКИ ФЕНОТИПОВИ И
ПРОГНОСТИЧКИ ФАКТОРИ“ ОД М-Р ИГОР КУЗМАНОВСКИ, ПРИЈАВЕНА
НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, во состав на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 30.05.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација со наслов „Мезијална темпорална епилепсија: клинички фенотипи и прогностички фактори“ од кандидатот м-р Игор Кузмановски, во состав: проф. д-р Гордана Китева-Тренчева (претседател), проф. д-р Лидија Тодоровска (ментор), проф. д-р Дијана Никодијевиќ (член), проф. д-р Зоран Стерјев (член) и проф. д-р Анита Арсовска (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Игор Кузмановски, со наслов „Мезијална темпорална епилепсија: клинички фенотипи и прогностички фактори“, содржи 79 страници

компјутерски обработен текст во фронт Times New Roman (македонска подршка), со 1,5 проред и големина на букви 12, со 91 библиографска единица, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, меѓународни акти и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во три глави, вовед и заклучни согледувања. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Во **воведот** на трудот, изложени се предметот и целите на истражувањето, хипотезата, истражувачките прашања, теоретската рамка и методите на истражувањето. Кандидатот најпрвин ја елаборира дефиницијата и актуелната класификација на епилепсиите и епилептичните напади, укажувајќи на тешкотиите за класификација, особено на фокалните напади, при што ги наведува препораките фокалните напади да бидат опишани во зависност од семиолошките карактеристики, наместо обидите да бидат вклопени во артефициелни категории. При тоа, истакнато е дека фокалните епилепсии (парцијални, со локализација поврзани) се оние кај кои се регистрираат фокални напади, додека генерализирани епилепсии се карактеризираат со појава на генерализирани напади. За разлика од ова, епилептичен синдром претставува комплекс на знаци и симптоми кои дефинираат посебна епилептична состојба, карактеризиран со: типот на нападите и нивната природна историја; ЕЕГ и невроимеџинг наодите, а често и со специфичен когнитивен профил.

При тоа, кандидатот дава осврт врз методите за дијагноза на епилепсијата и укажува дека со евалуацијата на семиологијата на фокалните епилептички напади се подобрува разбирањето на епилептичните зони и прехируршката процена на пациентите со рефракторна фокална епилепсија, при што се елаборирани современите ставови за третманот на епилепсијата. Воведот завршува со приказ на целите на истражувањето, кои се следни:

- да се изврши дефинирање на различните фенотипи на мезијалната темпорална епилепсија (МТЛЕ);
- да се изврши евалуација на семиологијата, текот на болеста, како и на карактеристиките на епилептичките напади кај различните фенотипови на МТЛЕ;
- да се изврши евалуација на клиничките прогностички фактори на МТЛЕ, како што се: пол, возраст на започнување и траење на епилепсијата, историја за фебрилни конвулзии, постоење и на генерализирани напади, време од почеток на нападите до поставување на дијагнозата, број на антиепилептични лекови;
- да се изврши евалуација на неврорадиолошките прогностички фактори на МТЛЕ, а особено постоењето на хипокампалната склероза кај пациентите со МТЛЕ;
- да се изврши евалуација на генетските прогностички фактори на МТЛЕ, особено на SCN1A варијантата (rs7587026).

Првата глава од докторската дисертација е насловена „Мезијална темпорална епилепсија“. Во неа детално е опишана семиологијата на фокалните напади на мезијалната темпорална епилепсија (МТЛЕ), како и разликите во нејзиното толкување од страна на разни автори. При тоа, кандидатот истакнува дека МТЛЕ е најчестата форма на фокална епилепсија кај возрасните, при што типичните напади вклучуваат автономна и / или психичка аура, промена на

свеста, гестурални и орално-алиментарни автоматизми, дистонично држење и продолжена постиктална реориентација. МТЛЕ ги зафаќа следниве мозочни структури: хипокампус, амигдала, парахипокампален гирус и енторијален кортекс. Клиничката историја на МТЛЕ понекогаш открива рана иницијална повреда како: фебрилни конвулзии, инфекции на централниот нервен систем (ЦНС) или повреда на главата, проследено со латентен период, пред да се развие хронична епилепсија. Конвулзиите често се резистентни на антиепилептични лекови (АЕЛ), иако се опишани клинички фенотипови кои постигнуваат долги периоди на ремисија со антиепилептични лекови. Кандидатот особено потенцира дека хипокампалната склероза е најчестата патологија во МТЛЕ, поради што медикаментозно рефрактерните пациенти успешно се третираат со ресекција на темпоралниот лобус. Потоа, кандидатот ја елаборира значајноста на семиологијата на нападот како многу корисна дијагностичка алатка, меѓутоа истата бара стандардизација меѓу оценувачите. При тоа, неопходно е да бидат вклучени само недвосмислени клинички манифестации на нападот, а воедно и да се постигне консензус на неколку квалификувани набљудувачи. Не е реткост да се видат спротивставени латерализирачки знаци кои се случуваат во еден напад. Понекогаш не е доволен само еден напад за според клиничките знаци да се оцени фокусот, потребни се и повеќе внимателно набљудувани напади, за да се дојде до точен заклучок, особено за латерализациската вредност на клиничките знаци од нападот.

Кандидатот наведува студии кои покажале дека две третини од сите пациенти со фокални напади имаат еден или повеќе генерализирани тонично-клонични напади (ГТКН) или ги имале некогаш порахо во животот, така што се претпоставува дека ГТКН можат да водат до секундарно оштетување во хипокампаалните делови на темпоралниот мозок. МР студиите покажале намале волумен во соседните гируси на хипокампусот, на едната или на двете страни.

Исто така е анализирано значењето на електроенцефалографските наоди во дијагнозата на МТЛЕ, како и значењето на невроимеџинг методата во детекција на хипокампаалната склероза кај пациентите со епилепсија. Главата завршува со приказ на прогностичките фактори објавени во бројните студии за МТЛЕ, при што во однос на прогностичките фактори се издвојуваат следните три констатации:

1. Постојат голем број на прогностички фактори објавени во бројни студии за МТЛЕ, и тоа следните: почетокот на епилепсијата во пораната возраст, историјата на фебрилните конвулзии, интерикталната епилептиформна активност или електроенцефалограмот (ЕЕГ), траењето на епилепсијата, реакцијата на првиот антиепилептичен лек, бројот на нападите во еден месец пред почетокот на третманот, присуството на хипокампаална склероза, возраста кога настанала трауматичната повреда на мозокот, присуството на ментална ретардација, како и женскиот пол. Иако се постигнати значителни резултати во разбирањето на природната историја на МТЛЕ во последните децении, една од ограничувањата на претходните студии е дека голем број пациенти доаѓаат од центри за епилепсија од трето ниво, со што се зголемува популацијата резистентна на лекови.
2. Сигнификантна асоцијација на мезијалната темпорална епилепсија со хипокампаална склероза и фебрилни конвулзии е најдена со одредени варијанти на SCN1А генот (rs7587026).

3. SCN1A генот кодира експресија во мозокот на субединица на натриумови канали. Негови мутации се најдени кај некои форми на генетски генерализирани епилепсии. Од друга страна, SCN1A кодираната субединица на натриумовите канали е цел на многу антиепилептични лекови.

Втората глава ја анализира методологијата која е применета во докторската дисертација, селекцијата на пациентите, критериумите за вклучување и критериумите за исклучување од студијата, како и критериумите за поделба по групи на дефинираниот примерок на испитаници. Кандидатот нагласува дека долготрајната контрола на нападите за секој пациент била проценувана за целиот период од почетокот на нападите. Според фреквенцијата на нападите, пациентите се поделени во три групи:

1. Првата група ја сочинуваат пациенти кои немаат напади за време на евалуацијата, т.е. кои биле во ремисија. Ремисијата е дефинирана како период без напади кој е минимум три пати подолг од најдолгиот период без напади пред воведување на терапијата или период од 12 месеци без напади, при што се избирал еден од двата критериума, т.е. оној период кој е подолг.
2. Втората група ја сочинуваат пациенти со ретки напади. Тука спаѓаат пациенти кои имаат само аури или до три фокални напади во годината и ниту еден генерализирано тонично-клоничен напад.
3. Сите пациенти со поголем број на напади ја сочинуваат третата група на пациенти, односно пациенти со медикаментозно рефракторна форма на епилепсија.

Исто така, кандидатот го опишал типот на студијата и протоколот на работа. После извршената идентификација на пациентите и исполнувањето на инклузивните критериуми, кај секој пациент бил применуван следниов протокол на работа:

- пациентот, наутро во претходно закажан термин, најпрвин пополнувал стандардизирани прашалници, заради колектирање надетални анамнестички податоци;

- потоа следел физикален и невролошки преглед од страна на специјалист – невролог;

- по прегледот било извршено колектирање на крв заради изолирање на геномска ДНК и генотипизација;

- потоа биле правени ЕЕГ снимања;

- на крајот кај пациентот било извршено снимање со магнетна нуклеарна резонанца (МНР).

Особено детално се опишани сите клинички, неврорадиолошки и генетски методи со помош на кои се дијагностицирале и се следеле пациентите, при што податоците кои се следеле се групирани во следниве три групи: 1. податоци во врска со епилепсијата – возраста на пациентите, возраста на почетокот на непровоцираните напади, бројот на епилептичките напади, среден месечен број на напади, постоење на фебрилни конвулзии, страна на фокусот на ЕЕГ и ЕЕГ-видео снимки; 2. податоци во врска со карактеристиките на нападите – аурата кај пациентот, икталната состојба на свеста, иктални автоматизми, иктални моторни знаци и постиктални знаци; како и 3. разни податоци од интерес во врска со епилептогениот фокус. Кај секој пациент извршени се следниве испитувања:

- ЕЕГ снимање за време на будност, а кај одделни пациенти ЕЕГ за време на дневен сон после целовечерна депривација на спиење. За снимањето се користеа 20 дигитални канали, според меѓународните стандарди кои наложуваат поставување на 10-20 електроди, со дополнителни T1, T2

електроди. Кај одделни пациенти, според потребата, биле извршија и иктални снимања за време на видео ЕЕГ мониторингот;

- РИ снимања со 1.5 Т скенер (коронални T1-IR, T2 и FLAIR; аксијални T2);

- одредување на плазма концентрацијата на АЕЛ со прецизна евалуација на одговорот на терапијата за време на третманот. Долгорочната контрола на нападите кај секој пациент била евалуирана од периодот на појавата на нападите.;

- собирање крв и изолација на ДНК, при што примероците од крв биле колектирани во Клиниката за неврологија при Медицинскиот факултет во Скопје, според стандарден протокол за земање крв. Од секој пациент била земена 3 ml периферна крв (EDTA). Изолацијата на ДНК се вршела со користење на Qiagen Qiamp DNA Blood kit (Qiagen GmbH, Hilden, Germany) според протоколот на производителот. ДНК примероците се чувани на -20°C сè до започнувањето на PCR анализите;

- PCR амплификација на SNP на флуоресцентен Mx Pro 3005 Real Time PCR System (Allel Discrimination/SNP Real Time);

- генотипизацијата на ДНК примероците за предвидените полиморфизми била вршена со употреба на TaqMan allelic discrimination assay (Applied Biosystems, Foster City, CA, USA). ДНК амплификацијата се вршела преку полимеразата верижна реакција на Real-Time PCR system Mx3005P (Stratagene, La Jolla, CA, USA) во вкупен волумен од 20µl и 2xMaster Mix 6,25 µl (Taq Man Universal PCR Master Mix, Applied Biosystems, Foster City, CA, USA) и 0,625 µl 20x SNP Mix (Taq Man genotyping assays, Applied Biosystems. USA);

- за да се определи алелниот состав на ДНА примероците, биле користени флуоресцентно обележани проби – линеарни олигонуклеотиди (Taq Man проби), врзани за две спектрално различни бои (FAM и JOE), дизајнирани на начин што овозможува нивна хибридизација за специфичен SNP-алел;

- Real Time PCR методот се состоел од „разорување“ на молекулот на Taq Man пробата составена од секвенција нуклеотиди, комплементарни со специфичен алелен дел од саканиот регион за амплификација, на чиј 5' крај е врзан флуорофор, а на 3' крај – „квенчер“. Во услови кога нема хибридизација, „квенчерот“, поради нивната меѓусебна близина, ја оневозможува флуоресценцијата на флуорофорот, а во текот на амплификациониот процес, со експоненцијалното синтетизирање на саканиот PCR фрагмент, полимеразата со нејзината 5' полимеразна активност, го „разорува“ молекулот на Taq Man пробата, ослободувајќи го флуорофорот во растворот и овозможувајќи негова флуоресценција. Присуството или отсуството на карактеристичниот алел се дефинирало врз основа на Ct вредноста карактеристична за алел-специфичната проба. Со секој нареден амплификативен чекор се ослободува дополнително количество флуорофор, со што се овозможува „real-time“ определување на саканиот продукт во секој циклус. Специфичноста и сензитивноста, како и автоматизираноста на целиот процес и избегнувањето на пост-PCR манипулацијата на добиените фрагменти за детектирање на алелите – со што се спречува дополнителна контаминација, а се заштедува и време – го прават овој метод супериорен во однос на традиционалниот PCR метод. Реакцијата за PCR се одвивала на следниве температури: 2 минути на 50°C; 10 минути на 95°C; 30 секунди на 92°C; 1 минута на 60°C. Последните два чекора се одвивале во последователни 45 циклуси. Паралелно со анализите биле пуштани и примероци од слепа проба во која немало ДНК;

- анализата на генетските варијации на амплифицираните PCR продукти на real-time PCR апаратот од Stratagene, била направена со помош на Mx Pro 3005 софтвер кој овозможува

дискриминација на различните генотипови анализирани гени врз основа на детекцијата на моќноста на флуоресцентниот сигнал (Ct) од ослободениот флуорофор од Taq Man пробата хибридирана за карактеристичниот алел.

Главата завршува со детален приказ на сите статистички анализи кои кандидатот ги употребил во анализата и прикажувањето на добиените резултати.

Третата глава е приказ и анализа на резултатите на студијата, кои се детално коментирани и споредувани со резултатите од слични студии во светската литература. Приказот и анализата на резултатите кандидатот ги систематизирал во три точки, од кои првата се однесува на семиологијата на нападите и претставува детален приказ на карактеристиките на епилептичните напади, на ЕЕГ наодите кај пациентите кои биле вклучени во студијата, како и на поврзаноста на страната на епилептичниот фокус со семиологијата на нападите. Втората точка ги анализира прогностичките фактори, а третата точка е детална анализа на фамилијарните форми на МТЛ епилепсијата кај испитуваните пациенти.

Кандидатот особено потенцира дека разни студии го потврдиле постоењето на бенигна форма на МТЕ, која се дефинира како период од најмалку 24 месеци без ниеден напад со или без антиепилептички лекови. Тоа, веројатно е недоволно признаено и потврдено, поради тенденцијата во литературата кон случаи и форми на рефракторна епилепсија. Докторската дисертација покажала дека околу една третина од пациентите имаат релапс-ремитирачки модел, односно е присутен најмалку еден период без напад, кој е подолг од две години. Интермитентен модел почесто бил присутен кај пациентите со ретки напади. Врз основа на исходот од медицинскиот третман, вообичаено е пациентите да бидат поделени на група без напади, како и група рефракторна на лекови. Но, оваа докторска дисертација ја истакна важноста на препознавање на онаа група на пациенти кои се со ретки напади. Впрочем, оваа група на пациенти, често се опсервира во клиничката пракса. Пациентите со ретки напади вообичаено не се кандидати за хируршка интервенција заради епилепсијата, поради нискиот морбидитет на аурата и ретките дискогнитивни напади. Овие пациенти може да имаат корист од новите АЕЛ (имено brivacetam, eslicarbazepine, lacosamide и perampanel), за кои се покажа дека имаат докажана ефикасност кај животински модели кои во моментот се сметаат за вредни показатели за предвидување на ефикасноста на лекот во ТЛЕ.

Семиологијата на нападот е важна алатка во латерализацијата на фокусот кај МТЛЕ. Во оваа докторска дисертација беа детектирани повеќе клинички знаци на нападот, кои беа сигнификантно поврзани со фокусот на нападот кај МТЛЕ. Епигастричната аура се регистрираше сигнификантно почесто кај пациенти со МТЛЕ од недоминантната хемисфера. Абдоминалните аури се чести кај темпоралните лобарни епилепсии, но понекогаш абдоминалните аури може да бидат предизвикани кај екстратемпорални епилепсии-главно од фронтален лобус и инсула. Абдоминалните аури најчесто се опишуваат како: науzea, напантост, тежина, притисок и болка, движења како вртење и извртување во абдоменот, чувство на електричен шок, болки, вибрации, треперење, чувство на пеперутки и возбуда, гасови и чувство на подуеност, топли и ладни сензации, чувство како да се вози во лифт, како и печење. Сензациите најчесто започнуваат во епигастриумот или стомакот во средната линија и може да останат локализирани таму, но често знаат да се прошират кон градите, грлото, главата па дури и лицето. Епигастричните сензации слични на епигастричните аури може да бидат предизвикани со електрична стимулација на инсула. Исто така, има резултати од истражувања за предизвикани абдоминални аури со електрична стимулација на други структури како: мезијално темпорални структури, базални ганглии, суплементарна моторна ареа, палидум и центрум медианум во таламус. Треба да се има предвид дека во овие истражувања можноста стимулацијата да се прошири и врз други структури, не е исклучена. Автоматизмите во оваа студија, во поголем процент, беа ипсилатерално

со фокусот. И во други студии едностраните автоматизми со горните екстремитети се поврзани со ипсилатерален почеток. Кандидатот потенцира дека некои автори, сепак, го оспоруваат ова тврдење и не констатирале латерализирачка вредност на автоматизми на горните екстремитети, додека други автори, сепак, објавиле дека на почетокот на едностраниот моторен автоматизам без дистонична положба може да се локализира почеток на нападот на контралатералниот темпорален лобус од неокортексот.

Особено интересен е резултатот од оваа студија за влијанието на времетраењето на епилепсијата врз сериозноста и тежината на болеста: групата резистентна на АЕЛ имала значајно подолго времетраење на болеста во споредба со групата со ретки напади. Времетраењето на епилепсијата кај групата без напади која била со широк опсег од 2 до 30 години не се разликувало значително од другите две групи. Објаснувањето веројатно може да биде дека пациентите во групата без напади припаѓаат на дискутираниот подтип на бенигна МТЛЕ, додека групите со ретки напади и резистентни на АЕЛ може да претставуваат континуум каде што различни фактори влијаат на влошување на контролата на нападите со текот на времето. Асоцијацијата помеѓу времетраењето на епилепсијата и резистентноста на лековите е забележана од неколку автори. Улогата на ХС во резистентноста на лекови и дали МТЛЕ со ХС е состојба со уникатна биолошка позадина, сè уште се дебатира. Некои извештаи идентификувале фенотипски карактеристики кои разликуваат МТЛА-ХС од другите типови на ТЛЕ. Сепак, кај значителен број на пациенти со ХС покажано е дека имаат добра прогноза на болеста, а потоа било покажано дека редуцијата на хипокампусот не е во корелација со фреквенцијата на нападите. Резултатите од оваа студија го потврдиле присуство на ХС како прогностички фактор во МТЛЕ. Пациентите во оваа студија беа третирани со разновидни антиепилептични лекови, а добар исход на нападите беше поврзан со помал број на претходно употребени АЕЛ, во согласност со некои претходни извештаи за МТЛЕ. И покрај споменатите фактори, постојат постојани обиди да се идентификуваат маркери за рефракторност кај МТЛЕ, на пример дифузни абнормалности на ниво на белата маса во темпоралните лобуси, како еден од нив. Неодамна објавените податоци кои укажуваат на инволвираност на SCN1 генот отвара нови насоки за биолошкото разбирање на МТЛЕ со хипокампаалната склероза и фебрилните напади. Тоа отвора и нови можности за испитување на прогностичките фактори и можната превенција на епилепсијата кај децата со фебрилни напади. И покрај одложеното поставување на дијагноза после појавата на напади, што било случај кај значителен број на пациентите од оваа студија, не било проценето дека тоа е поради недостаток на доволно податоци за сите пациенти. Неодамнешните студии покажале дека тоа не влијае врз долгорочната прогноза на епилепсија, сепак може да влијае на резултатите од епидемиолошките студии.

Во заклучните согледувања, прецизно се наведени заклучоците од статистичката анализа на податоците, и се истакнати сите придобивки од докторската дисертација со кои се унапредуваат дијагнозата, прогнозата и донесувањето на тераписки одлуки за пациентите со МТЛЕ.

Предмет на истражување

Предмет на истражувањето е евалуација на различните фенотипови на МТЛЕ и нивната семиологија, како и факторите кои влијаат врз прогнозата и тоа разни клинички, неврорадиолошки и генетски прогностички фактори, во студија која опфаќа поширока кохорта на пациенти и не е ограничена само на рефракторни случаи упатени за хируршки третман.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

И покрај тоа што е постигнат голем напредок во разбирањето на епилепсијата од мезијалниот темпорален лобус, кандидатот укажува дека се уште постојат многу дилеми особено за поврзаноста и интеракцијата на генетските фактори, фебрилните конвулзии, хипокампалната склероза, клиничките варијабли и МТЛЕ.

Кандидатот најпрвин ја образложил актуелната класификација на епилептичните напади во две групи, и тоа фокални и генерализирани, истакнувајќи дека фокалните напади се сметаат оние што потекнуваат од некој дел од невроналните мрежи, ограничени во една хемисфера, додека генерализираните напади се оние што потекнуваат и брзо се шират во билатерално дистрибуирани невронални мрежи. Наведено е дека според современите концепти за организација на епилепсиите, етиолошките фактори се поделени во следниве групи:

1. генетски фактори – кога епилепсијата е директен резултат на познат или претпоставен генетски дефицит во кој епилептичните напади се основен симптом;
2. структурно-метаболички фактори – постои јасна структурна или метаболичка состојба или болест која е асоцирана со значителен ризик за развој на епилепсија, при што овие состојби може да се стекнати или генетски;
3. група на непознати етиолошки фактори.

Поради сето ова, Интернационалната лига против епилепсијата е во фаза на преиспитување на постоечките класификации на епилептичните напади и епилепсиите, но актуелно се препорачува дека за фокалните напади не е потребна специфична класификација, туку тие треба прецизно да бидат опишани во зависност на семиолошките карактеристики.

Кандидатот посебно истакнува дека достапните студии од областа, главно, потекнуваат од високо специјализирани хируршки центри и поради тоа, најверојатно постои биас кон прогнозата во правец на рефракторност. Поради ова, постоењето на клинички фенотипови со бенигна еволуција и добра прогноза веројатно е недоволно препознаено.

Краток опис на применетите методи

Студијата обработува група од 65 испитаници, дефинирани како примерок на пациенти со мезијална темпорална епилепсија (МТЛЕ) од обата пола, кои се на медикаментозна терапија. Испитуваната група на пациенти потекнува од базата на податоци на Универзитетската клиника за неврологија во Скопје. Од пациентите со МТЛЕ исклучени се оние со тумор, васкуларни или кортикални малформации како етиолошки фактори. Евалуирана е семиологијата која соодветствува на мезијални темпорални напади, според анамнестички податоци или според евидентиран напад при видео ЕЕГ. Покрај ова, пациентите ги исполнуваат и следниве критериуми за вклучување во студијата: фокална епилептиформна активност во темпоралните регии на ЕЕГ, присутни интериктални и/или иктални електроенцефалографски епилептиформни абнормалности над темпоралните или над предно-темпоралните региони, како и наод на МРИ кој е нормален (не-лезионална МТЛЕ) или со присуство на атрофија и зголемен хипокампален сигнал (МТЛЕ асоцирана со ХС). Според фреквенцијата на нападите, пациентите се поделени во три групи. Првата група ја сочинуваат пациенти кои се во ремисија, втората група ја сочинуваат пациенти со ретки напади во облик на аури или до три дискогнитивни (фокални комплексни) напади во годината и ниту еден генерализирано тонично-клоничен напад, додека пациентите со

поголем број на чести напади, односно со медикаментозно рефракторна форма на епилепсијата, ја сочинуваат третата група.

Дијагнозата и проценката на пациентите е спроведена најпрвин со рутински стандардни методи, а потоа евалуацијата продолжува со современи дијагностички процедури, како видео ЕЕГ мониторинг и МРИ снимања. Овие методи овозможиле детална анализа на епилепсијата, на карактеристиките на нападите и на епилептогениот фокус. За секој клинички параметар е направена компарација помеѓу трите групи на пациенти со цел да се детектираат параметрите кои имаат влијание врз прогнозата на епилепсијата. Со стандардни биохемиски методи се одредувани плазма концентрациите на АЕЛ заради следење на одговорот на терапијата, како и генотипизацијата на ДНК заради проценка на генетските прогностички фактори.

Добиените податоци се анализирани со статистички релевантни биваријантни и мултиваријантни методи на дескриптивната и инференцијалната статистика, со употреба и на параметриски и на непараметриски тестови за испитување на значајноста на разликите, во зависност од статистичката дистрибуција на варијаблите.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Резултатите од оваа докторска дисертација укажале дека:

- постојат следните три клинички фенотипови на МТЛЕ, според фреквенцијата на нападите:

1. прв фенотип го сочинуваат пациенти кои немаат напади во време на евалуацијата, и се во ремисија повеќе од 1 година;
2. втор фенотип го сочинуваат пациенти со ретки напади, кои имаат само аури или оние кои имаат до три фокални напади во годината и ниту еден генерализирано тонично-клоничен напад; додека
3. пациентите со поголем број на чести напади го сочинуваат третиот фенотип, односно тоа се пациенти со чести напади и со медикаментозно рефракторна форма на епилепсијата;

- МТЛЕ е хетероген синдром, при што 45% од пациентите имаат ретки аури или се пациенти без напади;

- возраста на започнување на болеста, историјата за фебрилни конвулзии, фамилијарната историја за епилепсии, како и постоењето на генерализирани напади не влијаат значајно врз прогнозата на МТЛЕ;

- факторите поврзани со фармакорезистентност кај пациентите со МТЛЕ се: долго траење на епилепсијата, машки пол и поголем број на претходно испробани антиепилептични лекови;

- хипокампалната склероза не е сигнификантно поврзано со прогнозата на епилепсијата;

- алелната дистрибуција на испитуваниот полиморфизам на SCN1A генот во популација на пациенти со МТЛЕ изнесува 0,31 за А алелот и 0,69 за С алелот;

- генотипската дистрибуција кај пациенти со МТЛЕ е следна: 4.61 % се пациенти со АА генотип, 41.55 % се пациенти со СА генотип и 53.84 % се пациенти со СС генотип, и истата не отстапува значајно во однос на Henry-Weinberg очекувањата;

- испитуваниот полиморфизам нема влијание врз појавата на болеста, клиничкиот тек на болеста и одговорот на пациентите на антиепилептичната терапија.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација со наслов „Мезијална темпорална епилепсија: клинички фенотипи и прогностички фактори“, од кандидатот м-р Игор Кузмановски, претставува истражување во научното подрачје, медицински науки, во областа неврологија. Изработката на темата на оваа докторска дисертација е со цел да се изврши евалуација на различните фенотипови на мезијалната темпорална епилепсија (МТЛЕ), како и нивната семиологија, клиничките, неврорадиолошките и генетските прогностички фактори, при што очекуваниот научен придонес се состои во прецизното дефинирање на различните фенотипови на МТЛЕ, на прогностичките фактори кои се поврзани со одреден фенотип, како и проценка на осетливоста на терапевскиот одговор на АЕЛ во зависност од полиморфизмите при генотипизацијата на ДНК.

Докторската дисертација со наслов „Мезијална темпорална епилепсија: клинички фенотипи и прогностички фактори“, од кандидатот м-р Игор Кузмановски, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатот, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавил (како прв автор, во меѓународни научни списанија или еден труд во списание со импакт-фактор), следниве рецензирани истражувачки трудови:

- [5]. Igor Kuzmanovski, Emilija Cvetkovska, Marija Babunovska, Gordana Kiteva – Trenccevska, Biljana Kuzmanovska, Bojan Boshovski, Rozalinda Isjanovska: „Seizure outcome following medical treatment of mesial temporal lobe epilepsy: Clinical phenotypes and prognostic factors“, *Clinical Neurology and Neurosurgery* (Impact factor: 1,381; 5-Year Impact factor: 1,410), 2016, 144: 91-92.
- [6]. Kuzmanovski Igor, Cvetkovska Emilija, Tanovska Nikolina, Boskovski Bojan, Kuzmanovska Biljana: „Autonomic respiratory epileptic aura: a case series of nine patients“, *Epilepsy and Neurology* 2015/2016, 47/48: 50-54.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатот се: отворање на нови можности за прецизна класификација на мезијалната темпорална лобусна епилепсија според фенотипот на болеста и придонес за правилно креирање и водење на терапијата кај пациентите со оваа болест.

Подрачјето на примена и ограничувањата се: резултатите од студијата имаат апликативно значење и може да се применат во медицинските науки, во областа неврологија, за прецизна класификација на пациентите со МТЛЕ според фенотипот на болеста, а во зависност од ова, ќе придонесат за правилно креирање и водење на терапијата кај овие пациенти. Факторот на ограничување во оваа студија е помалиот број на испитувана популација на пациенти со МТЛЕ во споредба со бројот на испитаници од други студии, што придонесува да не се добие статистички

значаен заклучок за влијанието на испитуваниот полиморфизам врз појавата на болеста, клиничкиот тек на болеста и одговорот на пациентите на антиепилептичната терапија.

Можните понатамошни истражувања се: испитување на влијанието на различни полиморфни варијации на испитуваниот ген врз експресијата на SCN1A генот или неговите егзони во темпоралниот неокортекс, што би придонело за поголема прецизност во дијагнозата на епилепсијата врз основа на комбинација од повеќе фактори, вклучувајќи ја и генетиката.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот Факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација со наслов **„Мезијална темпорална епилепсија: клинички фенотипи и прогностички фактори“**, од кандидатот м-р Игор Кузмановски.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Гордана Китева-Тренчева, претседател

Проф. д-р Лидија Тодоровска, ментор

Проф. д-р Дијана Никодијевиќ, член

Проф. д-р Зоран Стерјев, член

Проф. д-р Анита Арсовска, член

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ГЕНЕРИЧКИ ЛЕКОВИ-ЕФИКАСНА И БЕЗБЕДНА АЛТЕРНАТИВА“ ОД Д-Р ГОРДАНА ДАМЈАНОВСКА, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 30.05.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката д-р Гордана Дамјановска со наслов „Генерички лекови - ефикасна и безбедна алтернатива“, во состав: проф. д-р Димче Зафиров (претседател), проф. д-р Никола Лабачевски (ментор), проф. д-р Трајан Балканов (член), проф. д-р. Никола Оровчанец (член) и проф. д-р Бистра Ангеловска (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката д-р Гордана Дамјановска, со наслов „Генерички лекови - ефикасна и безбедна алтернатива“, содржи 130 страници компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman, со единечен проред и големина на букви 12, со 53 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во 6 глави, вклучувајќи и воведот и заклучните согледувања. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Првата глава е воведот на трудот. На 9 страници, кандидатката дава осврт на основните теоретски сознанија и примери од практиката кои се значајни за понатамошното истражување. Така, кандидатката дава осврт на концептот генеричка замена, со дефинирање на базичните конституенти на овој концепт. Прво, согласно со ЕУдирективата 2001/83/ЕС, генерички лек е лек што има ист квалитативен и квантитативен состав на активната/те супстанција/ии и иста фармацевтска форма со референтниот лек (оригинален лек

произведен од оригинаторот и регистриран во една од земјите членки на ЕУ), и чија биеквивалентност (брзина и степен на апсорбција по администрација на иста моларна доза, е во прифатливи граници кои се претходно дефинирани) со референтниот лек е демонстрирана со соодветни студии на биорасположливост. Во понатамошниот текст е детално елаборирано кои се карактеристиките на генеричкиот лек, споредено со оригиналниот лек и кои сè претпоставки треба да бидат исполнети за еден лек да се дефинира како генерички. Понатаму, кандидатката ги наведува Студиите на биеквивалентност, кои според ЕУдирективата 2001/83/ЕС и Европскиот водич за испитување на биеквивалентноста се клиничките студии за одредување на биорасположливоста на испитуваниот генерички лек на здрави доброволци. Посочен е начинот на одредување со дефинирање на фармакокинетските параметри како основа за утврдување на биеквивалентноста: АУСваријаблите (area under the concentration time curve) - површина под крива на концентрацијата на лекот, која се дефинира преку серумската концентрација на лекот како функција од време и вообичаено евалуираните:

- АУС 0-t, површина под крива на концентрацијата на лекот од моментот на администрација на лекот (време 0) до земање на последниот примерок на плазмата (време t);
- АУС 0-inf, што е екстраполиран АУС до бесконечност;
- АУС 0-72, за лекови со долг полу-живот кај кои се мери концентрацијата до максимум 72 часа од администрацијата на лекот.

Потоа, Стах, максималната серумска концентрација на лекот или пик експозиција и T_{max}, временскиот период од администрација на лекот до постигнување на максимална концентрација во серумот.

Исто така, наведени се одобрените граници во кои се прифаќаат вредностите на фармакокинетските параметри, кои се валидирани од Американската Агенција за храна и лекови (FDA) и Европската Агенција за лекови и медицински средства (EMA).

Воведот содржи и опис на другите студии за одредување на ефикасноста и безбедноста на генеричките лекови, независно од студиите на биеквивалентност, што е посебно важно поради изразената загриженост за користење само на студијата на биеквивалентност за одобрување на генеричката верзија на лековите.

Во понатамошниот дел на воведот, кандидатката ги елаборирани основните поими и ги расчленува чинителите на генеричкиот концепт; што е генеричка замена - термин кој означува замена на препишан оригинален лек со генерички лек со ист квалитативен и квантитативен состав на активната супстанција, иста дозациона форма и ист начин на администрација и докажана биеквивалентност како и оригиналниот лек, можна кога патентната заштита на оригиналниот лек е истечена. Кандидатката дава осврт и на актуелната генеричко-генеричка замена, целта на примената на овој концепт како стратегија на здравствената политика за намалување на фармацевтските трошоци без компромитирање на здравствените цели. Во продолжение се наведува состојбата со фармакоекономските показатели, во смисла компаративен приказ на потрошувачката на генеричките лекови и бенефитите од имплементацијата на концептот генеричка замена, како и моменталната состојба во земјите членки на европската унија во однос на имплементацијата на овој концепт.

Кандидатката ги наведува ограничувањата во имплементацијата на овој контекст, и посочува дека независно од здравствените политики и аргументите во прилог на употребата

на генерички лекови, сè уште постојат отворени прашања, дилеми и контрадикторни ставови за примената на генерички заменливи лекови, како меѓу здравствените работници, така и меѓу пациентите (или нивните здруженија) и јавноста.

Во продолжение, даден е приказ на спроведените испитувања меѓу здравствените работници вклучени во реализацијата на овој концепт; лекари, фармацевти за нивните ставови во однос на имплементацијата на концептот генеричка замена и кон генеричките лекови генерално, како и испитувања на ставовите на самите пациенти.

По опсежното елаборирање за овие прашања, кандидатката го наведува клучниот момент за прифаќање на генерички заменливите лекови од страна на лекарите, фармацевтите и пациентите, и тоа: добрата комуникација со лекарите и фармацевтите, преку која пациентите ќе бидат едуцирани, мотивирани и со позитивна перцепција, што ќе креира доверба и прифаќање на третманот со овие лекови.

Втората глава од докторската дисертација го обработува мотивот за изработка на докторската дисертација. Во рамките на ова предметно подрачје, кандидатката на јасен начин објаснува дека главниот мотив за изработка на трудот се отворените прашања, дилеми и контрадикторни ставови за примената на генерички заменливи лекови кои постојат меѓу здравствените работници, пациентите (или нивните здруженија) и јавноста и потребата да се прикаже дека генеричките лекови се ефикасна и безбедна замена за оригиналните лекови.

Како што наведува кандидатката, и покрај евидентната корист за здравствениот систем од примената на генеричките лекови и временскиот период од повеќе од 20 години од нивното регулаторно воведување, период во кој се покажува нивната ефикасност и безбедност, сепак, сè уште се поставуваат прашања дали генеричките лекови се соодветна замена за оригиналните лекови.

Третата глава ги вклучува целите на докторската дисертација, во која кандидатката прецизно дефинира дека основната хипотеза во истражувањето е дека генеричките лекови се безбедна и ефикасна замена за оригиналните лекови. Дополнително, кандидатката наведува дека докторската дисертација има за цел да го претстави и познавањето и ставот на здравствените работници кон концептот генеричка замена. Сумарно, цели кои произлегуваат од основната хипотеза се:

- евалуација и споредба на релативната биорасположливост и докажување на биоеквивалентноста на филм-обложените таблети Биспролол 10 mg (тест формулација), кој е генерички лек, со Concor® филм-обложени таблети 10 mg (референтна формулација) кој е оригинален лек;
- евалуација и споредба на релативната биорасположливост и докажување на биоеквивалентноста на филм-обложените таблети Clarithromycin 500 mg (тест формулација), кој е генерички лек, со KLACID®forte филм-обложени таблети 500 mg (референтна формулација), кој е оригинален лек;
- компаративна евалуација на ефикасноста и безбедноста при примената на генеричкиот лек Clarithromycin (Кларицин) и на генеричкиот лек Фромилид (генеричка замена: генерички/генерички лек);
- одредување на познавањето на концептот генеричка замена и ставот на здравствените работници кон генеричката замена (оригинален/генерички лек; генерички/генерички лек).

Четвртата глава се однесува на материјалот и методите кои се користени со цел да се даде одговор на прашањата идентификувани како цели на ова истражување.

Во петтата глава се прикажани резултатите од истражувањето и дискусијата за добиените резултати. Во секоја од секциите на оваа глава се дадени резултатите од применетите методи за истражување со кои кандидатката го дава одговорот на прашањата дефинирани како цели на студијата. Во дискусијата, кандидатката ја опфаќа анализата на добиените резултати од истражувањето и дава компаративен осврт на сознанијата од досега објавените слични студии, со аргументирани толкувања за причините за утврдените сличности и разлики.

Шестата глава се заклучоците.

Во заклучните согледувања кандидатката ги изнесува најзначајните заклучоци добиени во текот на истражувањето.

Кандидатката утврдила дека во Студијата за евалуација и споредба на релативната биорасположливост и докажување на биеквивалентноста на филм-обложените таблети BISOPROLOL 10 mg (Тест формулација), кој е генерички лек, со CONCOR® филм-обложени таблети 10 mg (Референтна формулација), кој е оригинален лек, резултатите за фармакокинетските параметри добиени по администрација на два лека кои содржат BISOPROLOL во единечна доза од 10 mg одговараат на литературните фармакокинетски податоци добиени по единечна орална администрација на BISOPROLOL 10 mg. При тоа, вредноста на поинт естиматорот за $AUC(0-\infty)$, $AUC(0-t)$ и C_{max} е блиску до 1.0, а 90% конфиденс интервалот за фармакокинетските параметри AUC_{0-t} , $AUC_{0-\infty}$, C_{max} и T_{max} е целосно во рамките на биеквивалентниот интервал (80% - 125%). Параметрите за безбедносниот профил покажуваат дека обата лека имаат слични безбедносни профили по администрација на единечна доза на лекот и врз основа на овие резултати може да се заклучи дека BISOPROLOL, Реплек Фарм – Тест формулација е биеквивалентна на Референтниот лек - CONCOR®, Merck Serono.

Во Студијата за евалуација и споредба на релативната биорасположливост и докажување на биеквивалентноста на филм-обложените таблети CLARITHROMYCIN 500 mg (Тест формулација), кој е генерички лек, со KLACID® forte филм-обложени таблети 500 mg (Референтна формулација), кој е оригинален лек, резултатите за фармакокинетските параметри добиени по администрација на два лека кои содржат CLARITHROMYCIN во единечна доза од 500 mg одговараат на литературните фармакокинетски податоци добиени по единечна орална администрација на CLARITHROMYCIN 500 mg. Покрај тоа, вредноста на поинт естиматорот за $AUC(0-\infty)$, $AUC(0-t)$ и C_{max} е блиску до 1.0, а 90% конфиденс интервалот за фармакокинетските параметри $AUC(0-\infty)$, $AUC(0-t)$, C_{max} и T_{max} е целосно во рамките на биеквивалентниот интервал (80% - 125%). Параметрите за безбедносниот профил покажуваат дека обата лека имаат слични безбедносни профили по администрација на единечна доза на лекот, од што може да се заклучи дека CLARITHROMYCIN, Реплек Фарм – Тест формулација е биеквивалентна на Референтниот лек - KLACID® forte, ABBOTT.

Врз основа на добиените резултати во клиничката студија за компаративна евалуација на ефикасноста и безбедноста при примената на генеричкиот лек

CLARITHROMYCIN и на генеричкиот лек Fromilid® (замена на генерички со генерички лек), може да се заклучи дека двата компарирани лека (Кларицин, Реплек Фарм и Фромилид, Крка) во форма на филм-обложени таблети од 500 mg, применети двапати дневно по една филм-обложена таблета од 500 mg, доведуваат до брзо и сигнификантно подобрување на состојбата кај пациентите со акутна инфекција на максиларните синуси. Исто така, се покажува дека двата лека покажуваат еднаков ефект на подобрувањето на субјективните симптоми и објективниот наод и во применетите третмани нема никакви разлики во однос на нивната подносливост и безбедност.

Резултатите од Студијата за одредување на познавањето на концептот генеричка замена и ставот на здравствените работници кон генеричката замена (оригинален/генерички лек; генерички/генерички лек) покажуваат дека здравствените работници (лекари од разни нивоа на здравствена заштита и фармацевти) имаат познавање во однос на основните ентитети на концептот на генеричка замена од различен степен за различни прашања. Исто така, студијата покажува дека во однос на навиките и влијанијата, здравствените работници генерално имаат поголема доверба во оригиналните лекови или во генерички лекови од одредени производители, што го образложуваат со поголема доверба во производителот и поголемата ефикасност, подобриот квалитет и поголемата безбедност на тие лекови. Во таа смисла, земајќи ги во предвид наведеното знаење и навиките на здравствените работници, кандидатката заклучува дека е потребна дополнителна информираност и едукација за генеричката замена особено во делот на студиите на биеквивалентност и нивното значење за генеричката замена, дополнителна информираност за клиничките студии за одредување на ефикасноста и безбедноста, како и за механизмите за контрола на квалитетот, ефикасноста и безбедноста на генеричките лекови кои се употребуваат. Исто така, потребно е да се информираат и едуцираат за значењето на генеричката замена за здравствениот систем, како механизам за намалување на здравствените трошоци за лекови за кои има генеричка паралела и нивно пренасочување кон обезбедување на нови тераписки третмани.

Сумарно врз основа на заклучоците од поединечните четири студии, кандидатката заклучува дека дека генеричките лекови се ефикасна и безбедна замена за оригиналните лекови.

Седмата глава е литературата која содржи 53 референци прикажани според редоследот на цитирање во текстот.

Предмет на истражувањето

Истражувањето вклучува спроведување на четири студии поврзани во последователен след кој треба да го овозможи докажувањето на поставената хипотеза, и тоа:

Првата студија е компаративна студија на биорасположливост со администрација на единечна орална доза на две формулации на BISOPROLOL 10mg

филм-обложени таблети на гладно кај 20 здрави машки доброволци, како моно-центрична, рандомизирана, отворена, двојно-вкрстена, клиничка студија фаза I.

Втората студија е компаративна студија на биорасположливост со администрација на единечна орална доза на две формулации на CLARITHROMYCIN 500 mg филм-обложени таблети на гладно кај 24 здрави машки доброволци, како моно-центрична, рандомизирана, отворена, двојно-вкрстена, клиничка студија фаза I.

Третата студија е пост маркетиншка, проспективна, рандомизирана, отворена, контролирана и мултицентрична клиничка студија фаза IV, со која се спроведува компаративна евалуација на безбедноста и ефикасноста при примената на генеричкиот лек Clarithromycin (Кларицин) и на генеричкиот лек Фромилид (замена: генерички/генерички лек) кај 40 пациенти од обата пола, на возраст од 18 до 70 години со акутен синуситис, поделени во две групи од по 20 пациенти.

Четвртата студија е фармако-епидемиолошка, отворена, опсервациска студија за одредување на познавањето на концептот и ставот кон генеричката замена кај 247 здравствени работници-лекари и 87 здравствени работници-фармацевти.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Генеричката замена е стратегија на здравствената политика за намалување на фармацевтските трошоците без компромитирање на здравствените цели.

Проекциите предвидуваат дека светскиот фармацевтски пазар ќе порасне од 1,000 милијарди долари во 2015 на 1,300 милијарди долари до 2020 година, што претставува годишна стапка на раст од 4,9 %. Неколку глобални демографски и економски трендови ја насочуваат фармацевтската потрошувачка вклучувајќи промена на демографските карактеристики на светската популација како резултат на зголемувањето на животниот век и поврзаниот пораст на хронични заболувања, воведувањето на нови и поскапи лекови, примената на превентивни третмани за состојби кои претходно не се третирани, расположливоста на лекови за заболувања за кои претходно нема соодветен третман и зголемената потрошувачка на лекови поврзани со животниот стил.

На пр. само во 2010 година, со употребата на генеричките лекови одобрени од FDA, во САД е постигната заштеда од \$158 милијарди долари, просечно \$3 милијарди секоја недела. Според прогнозите на IMS Институтот за здравствена информатика од Јули 2012 во иднина ќе има забрзано пренасочување на фармацевтските трошоци за генерички лекови (апроксимативно 60% од тоа ќе бидат средства за зголемена потрошувачка на постоечките генерички лекови, а 40% за новите достапни генерички лекови). Согласно истиот извештај во 2011 година глобалната фармацевтска потрошувачка изнесува 956 милијарди долари во кои оригиналните лекови учествуваат со 63% (596 милијарди долари), а генеричките со 25% (242 милијарди долари). Глобалната фармацевтска потрошувачка во 2016 година изнесува 1,115 милијарди долари во кои оригиналните лекови учествуваат со 53% (615 милијарди долари), а генеричките со 35% (400 милијарди долари). Употребата на генерички лекови како механизам за намалување на трошоците се применува и промовира со различен

интензитет во различни земји. Денес, речиси 8 од 10 препишани рецепти во САД се генерички лекови. Употребата на генеричките лекови во САД се очекува да порасне во текот на наредните неколку години како резултат на падот на патентната заштита на десетина “blockbuster“ лекови во текот на 2015-2016 година. Истражувањето направено на 15 земји членки на ЕУ (зачленети пред 2005 година, покажува дека генеричка замена е можна во речиси сите земји, со исклучок на Австрија, со тоа што во одредени земји (на пр. Данска, Финска, Холандија, Шведска) е задолжителна. Во Франција, генеричкото препишување се мотивира и преку стимулација на лекарите по пат на плаќање по учинок и на фармацевтите преку повисоки маржи или дополнителни стимулации за генеричките лекови кои се издаваат. Во најголемиот број од наведените земји е институционализирано препишувањето по меѓународното незаштитено име на лекот (INN), наместо препишување по заштитено име со цел да се овозможи и подржи генеричка замена. Големо влијание на пазарниот влез на генеричките лекови има и усвојувањето на соодветна регулатива и нејзина имплементација. Во однос на количината на потрошените лекови во 2016 година, Велика Британија и Германија се водечки држави со 83,4% односно 79,5% учество на генеричките лекови. На дното на скалата се Италија, Грција, Ирска и Франција, сите со учество од 30 % или помалку. Во однос на вредностниот удел водечки држави се Полска и Германија, каде генеричките лекови учествуваат во вкупната потрошувачка со 41% односно 37 %. Неколку држави имаат преземено чекори за да ја зацврнат политиката на генеричките лекови како одговор на глобалните економски влијанија на здравствените трошоци. На пр., Белгија и Шпанија поттикнуваат употреба на генерички лекови и генеричка супституција. Грција и Португалија воведуваат препишување по незаштитено име. Како и да е, најголемиот број европски земји сè уште може да го засилат поттикнувањето на употребата на генеричките лекови, на пр. преку засилениот пристап до генерички лекови, промоција на нивната употреба и намалување на нивната цена. Независно од здравствените политики и аргументите во прилог на употребата на генерички лекови, сè уште постојат отворени прашања, дилеми и контрадикторни ставови за примената на генерички заменливи лекови, како меѓу здравствените работници, така и меѓу пациентите (или нивните здруженија) и јавноста. Во правец на разрешување на дилемите и прикажување на научни аргументации спроведени се низа студии за перцепцијата и ставовите на здравствените работници лекари и фармацевти од различни нивоа на здравствена заштита. Врз основа на сите спроведени студии може да се заклучи дека клучно за прифаќање на генерички заменливите лекови од страна на пациентите е добрата комуникација со лекарите и фармацевтите, преку која пациентите ќе бидат едуцирани, мотивирани и со позитивна перцепција, што ќе креира доверба и прифаќање на третманот со овие лекови.

Краток опис на применетите методи

Во првата студија, согласно со претходно генерираната шема за рандомизација, по 10-часовно гладување, доброволците примаат единечна орална доза на BISOPROLOL 10mg од Тест формулацијата (Бисопролол, Реплек Фарм) и од Референтната формулација (Concor® Merck Serono) со 240 ml вода, со период на испирање “wash out“ од 7 дена меѓу администрацијата на Тест и Референтната формулација. За време на студијата, од доброволците се земени 24 примероци на крв во следниве временски интервали од секој

период: Ден 1 и Ден 7: 0* (*пред дозирање), 0.333 h, 0.667 h, 1.0 h, 1.333 h, 1.667 h, 2.0 h, 2.333 h, 2.667 h, 3.0 h, 3.333 h, 3.667 h, 4.0 h, 4.5 h, 5.0 h, 6.0 h, 8.0 h, 10.0 h, 12.0 h, 16.0 h, 24.0 h, 36.0 h, 48.0 h и 72.0 часа по дозирање, со директна венепункција или преку интравенска канила од вените на надлактицата. Со цел да се одредат примарните (AUC (0-t), AUC (0-∞) и C_{max}) и секундарните (T_{max}) фармакокинетските параметри како услов за докажување на биеквивалентноста, одредени се концентрациите на BISOPROLOL во плазмата со валидирана аналитичка метода со користење на HPLC (high performance liquid chromatographic method) метода со тандем мас спектрометриска детекција (HPLC-MS/MS). по одредување на профилите плазматски концентрации/ време со користење на софтверот SAS® programming codes, беа одредени примарните и секундарните фармакокинетски параметри. За сите фармакокинетски параметри, пресметани се дескриптивни статистички податоци: средна вредност, стандардна девијација, коефициент на варијација и опсег (минимална и максимална вредност). Статистичката анализа е изведена на log-трансформирани вредности за AUC(0-∞), AUC(0-t) и C_{max} со анализа на варијансата (ANOVA) со компјутерски програм SAS® Version 9 / GLM procedure кои се користат за пресметка на коресподентните 90% “confidence” интервали за AUC(0-∞), AUC(0-t) и C_{max} на Тест формулацијата како однос на коресподентните вредности на Референтната формулација со користење на параметриски методи со log-трансформација на податоците, а за T_{max} е користена дескриптивна статистика на нетрансформирани вредности.

Во втората студија, согласно со претходно генерираната шема за рандомизација, по 10-часовно гладување, доброволците примаат единечна орална доза на CLARITHROMYCIN 500mg од Тест формулацијата (CLARITHROMYCIN, Реплек Фарм) и од Референтната формулација (KLACID®forte, АВОТТ) со 240 ml вода, со период на испирање “wash out” од 7 дена меѓу администрацијата на Тест лекот и Референтниот лек. За време на студијата, од доброволците се земени 16 примероци на крв во следниве временски интервали од секој период: Ден 1 и Ден 7: 0* (*пред дозирање), 0,33 h; 0,66 h; 1,0h; 1,5h; 2,0h; 2,5 h; 3,0 h; 3,5 h; 4,0 h; 5,0 h; 6,0 h; 8,0 h; 12,0 h; 24,0 h и 36,0 h часа по дозирање, со директна венепункција или преку интравенска канила од вените на надлактицата. Со цел да се одредат примарните (AUC (0-∞), AUC (0-t) и C_{max}) и секундарните (T_{max}) фармакокинетските параметри како услов за докажување на биеквивалентноста, одредено е нивото на Clarithromycin и на 14-OH-Clarithromycin во плазмата со интересен стандардизиран метод по течно/течна екстракција со methyl t-butyl ether на тандем мас спектрометар. Статистичката анализа е изведена со користење на софтвер KINETICA™ 4.2 (Innaphase corporation, USA). За утврдување на биеквивалентноста изведена е статистичка споредба на фармакокинетските варијабли за AUC и C_{max} со анализа на варијансата (ANOVA) со компјутерски програм EquivTest 2.0 (Statistical Solutions). Информациите добиени од ANOVA се искористени за пресметка на коресподентните 90% “confidence” интервали и 90% Westlake симетрични интервали за AUC(0-∞), AUC(0-t) и C_{max} на Тест формулацијата како однос на коресподентните вредности на Референтната формулација со користење на параметриски и непараметриски методи со log-трансформација на податоците. Истите “confidence” интервали се пресметани и со параметриски Schuirmann-ов тест и непараметриски тест на Hodges-Lehmann и

Mann-Whitney. За анализа на Tmax користен е непараметриски Wilcoxon-Matched Pairs тест.

Во третата студија по првиот преглед, 40-те пациенти вклучени во студијата (кои ги исполнуваат инклузионите критериуми) се поделени во две групи: едната група е третирана со филм-обложени таблети Кларицин 500 mg, двапати дневно во период од седум дена, а втората група е третирана со филм-обложени таблети Фромилид 500 mg со ист терапевтски режим: двапати дневно во период од седум дена. Првото испитување е спроведено за време на првата посета (пред почеток на третманот). Евалуацијата на присутните симптоми и физикалниот наод се спроведени седум дена по третманот со испитуваните лекови (втора посета) и 7 дена по престанок со земање на терапијата (трета посета). Анализата на податоците е изведена во статистичкиот програм Statistica 7.1 со примена на неколку методи: проценти на структура (%); Cochran Q test (Q/p); McNemar's test (p); Pearson Chi-square тест (p) и Fisher's Exact Test (p).

Во четвртата студија, избраните 247 лекари и 87 фармацевти го пополнуваат образецот прашалник, кој содржи сет на 26/25 прашања за генеричката замена кои се систематизирани по категории: познавање, навики, влијание и лична процена на здравствениот работник. Анализата на податоците е изведена во статистичкиот програм Statistica 7.1 for Windows и SPSS Statistics 23.0, со примена на следните методи: проценти на структура (%); Pearson Chi-square тест /Monte Carlo Sig. (p) и Fisher's Exact Test /Monte Carlo Sig. (p).

Краток опис на резултатите

Во првата студија, со одредувањето на фармакокинетските параметри е утврдена вредноста за AUC (0-t) на бисопролол, која изнесува $717.58 \pm 125.90 \mu\text{g}\cdot\text{h}/\text{L}$ за Тест формулацијата и $704.91 \pm 149.65 \mu\text{g}\cdot\text{h}/\text{L}$ за Референтната формулација. Вредностите за AUC(0- ∞) на бисопролол за Тест формулацијата изнесуваат $722.48 \pm 127.14 \mu\text{g}\cdot\text{h}/\text{L}$, а за Референтната формулација изнесуваат $709.64 \pm 151.42 \mu\text{g}\cdot\text{h}/\text{L}$. Средната вредност на максималната плазматска концентрација на Тест формулацијата Бисопролол изнесува $61.04 \pm 12.99 \mu\text{g}/\text{L}$, а на Референтната формулација Concor® изнесува $61.40 \pm 13.50 \mu\text{g}/\text{L}$. Максималната плазматска концентрација на бисопролол се постигнува за околу 1.23 ± 0.36 часа кај Тест формулацијата и за околу 1.42 ± 0.47 часа кај Референтната формулација. Резултатите за фармакокинетските параметри добиени по администрација на два лека кои содржат бисопролол во единечна доза од 10 mg (БисопрололL, таблети 10 mg и Concor® таблети 10 mg), одговараат на литературните фармакокинетски податоци добиени по единечна орална администрација на bisoprolol 10 mg. Интра-индивидуалниот коефициент на варијација за AUC_{0-t} и C_{max} е 6.52% и 13.14% респективно. Геометриски конфиденс интервал на Тест и Референтната формулација се 102.63% (99.03% / 106.37%) за AUC_{0-t} и 99.55% (92.65% - 106.95%) за C_{max}. 90% конфиденс интервалот за примарните фармакокинетски параметри AUC_{0-t}, AUC_{0-inf} и C_{max} е целосно во рамките на биоеквивалентниот интервал (80% - 125%).

Во втората студија, со одредувањето на фармакокинетските параметри, се утврдува дека AUC_{0-t} на CLARITHROMYCIN се : $14341.62 \pm 3444.94 \text{ ng}\cdot\text{h}/\text{ml}$ и

односно 14847.64 ± 3627.72 ng.h/ml, за CLARITHROMYCIN Тест формулацијата и за Референтната формулација и $AUC_{0-\infty}$ на CLARITHROMYCIN се: 14511.02 ± 3530.31 ng.h/ml, односно 15018.58 ± 3821.91 ng.h/ml. Максималната концентрација во плазмата на CLARITHROMYCIN во CLARITHROMYCIN Тест формулацијата и KLACID® forte Референтната формулација изнесува 1576.08 ± 457.52 ng/ml и 1665.08 ± 305.23 ng/ml, а се постигнува за околу 118 минути (1.97 часа) за тест и 113 минути (1.88 часа) за Референтната формулација. $AUC_{(0-t)}$ на 14-OH-CLARITHROMYCIN се: 8255.13 ± 1733.10 ng.h/ml и 8374.49 ± 1946.46 ng.h/ml за CLARITHROMYCIN Тест формулацијата и за Референтната формулација и $AUC_{0-\infty}$ на 14-OH-CLARITHROMYCIN се: 8668.67 ± 1866.22 ng.h/ml и 8717.951 ± 2005.71 ng.h/ml, за CLARITHROMYCIN Тест формулацијата и за Референтната формулација. Максималната концентрација во плазмата на 14-OH-CLARITHROMYCIN во CLARITHROMYCIN Тест формулацијата и KLACID® forte Референтната формулација изнесува 700.93 ± 232.78 ng/ml и 700.93 ± 237.79 ng/ml, а се постигнува за околу 137 минути (2.28 часа) за Тест и 143 минути (2.38 часа) за Референтната формулација.

Во третата студија, успехот од лекувањето е сумарно претставен со: клинички успех од лекувањето и во групата на пациенти третирани со Кларицин, клинички лекот е ефикасен кај сите 20(100,00%) пациенти. Во групата на пациенти третирани со Фромилид, клинички лекот е ефикасен кај 19(95,00%) пациенти, а кај 1(5,00%) пациент клинички лекот не е ефикасен. За Fisher exact $p > 0,05$ ($p = 1,00$) помеѓу двете групи на пациенти нема значајна разлика во однос на клиничкиот успех од лекувањето. Во однос на микробиолошкиот успех од лекувањето резултатите се идентични, кај сите (100,00%) пациенти во двете групи микроорганизмот е елиминиран. Во однос на вкупниот успех од лекувањето резултатите се идентични, кај сите (100,00%) пациенти во двете групи терапијата е успешна. Во однос на подносливоста на Кларицин и Фромилид, резултатите се идентични, кај сите (100,00%) пациенти во двете групи подносливоста е добра.

Во четвртата студија, во категоријата Знаење, во однос на познавањето на основните ентитети од концептот генеричка замена: оригинален лек, генерички лек, генеричко (Незаштитено INN) име на лекот, генеричка замена и Студии на биеквиваленција, фармацевтите покажуваат поголемо познавање. Ова е особено изразено во однос на познавањето на концептот генеричка замена каде лекарите покажуваат значително пониско ниво на познавање во однос на фармацевтите. Во категоријата Навики, во однос на навиките за препишување/ препорачување на оригинални во однос на генерички лекови, најголем процент на лекари се изјаснуваат дека повремено препорачуваат/препишуваат оригинални лекови, а во ист сооднос е и нивното преферирање на оригиналните во однос на генеричките лекови. Во категоријата Лични навики, по однос на личната оценка за терапевтската ефикасност и безбедност на лековите, во најголем процент фармацевтите се изјаснуваат дека генеричките лекови се терапевтски ефикасни. Во однос на споредбата на ефикасноста на генеричките лекови во однос на оригиналните лекови, како и споредбено ефикасноста на генеричките лекови од одредени производители, половина се изјаснуваат дека терапевтската ефикасност е идентична, но повеќе од една третина сметаат дека оригиналните лекови или лековите од одреден производител се терапевтски поефикасни. Состојбата со

личната оценка кај лекарите е поизразено недоверлива кон генеричките лекови. Имено две третини се изјаснуваат дека генеричките лекови се терапевски ефикасни. Во однос на споредбата на ефикасноста на генеричките лекови со оригиналните лекови, како и споредбено ефикасноста на генеричките лекови од одредени производители, односот е идентичен. Половина од испитаниците сметаат дека оригиналните лекови се терапевски поефикасни, а две третини се изјаснуваат дека генеричките лекови од одреден производител се поефикасни. Во категоријата Влијание, претходното позитивно искуство со примената на одреден лек, независно дали е оригинален или генерички, има големо влијание кај фармацевтите (околу 80% од испитаниците, а уште повеќе кај лекарите (речиси 90%). Дијаметрално спротивен ефект има влијанието од барањето за препишување, односно издавање на одреден лек. Имено барањата на пациентот имаат влијание само кај 20% од лекарите, а речиси 50% кај фармацевтите. Во однос на влијанието на соработката со, или довербата во одреден производител, еднаков е односот меѓу лекарите и фармацевтите. Околу половина се изјасниле поволно по однос на ова влијание на нивните препишувачки или навиките на издавање на лекови. Ова влијание е едно од клучните и непосредно поврзано со навиките на препишување, што може да се должи на соработка со соодветна мотивација, доверба во брендот како докажан и долготрајно присутен на пазарот, интензивен маркетинг или лични релации со производителот.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката д-р Гордана Дамјановска, со наслов „Генерички лекови - ефикасна и безбедна алтернатива“, претставува истражување во областа на клиничката фармакологија. Изработката на темата на оваа докторска дисертација има за цел преку Студијата за евалуација и споредба на релативната биорасположливост и докажување на биоеквивалентноста на филм-обложените таблети Бисопролол 10 mg (Тест формулација), кој е генерички лек, со Concor® филм-обложени таблети 10 mg (Референтна формулација), кој е оригинален лек; преку Студијата за евалуација и споредба на релативната биорасположливост и докажување на биоеквивалентноста на филм-обложените таблети Clarithromycin 500 mg (Тест формулација), кој е генерички лек, со KLACID®forte филм-обложени таблети 500 mg (Референтна формулација), кој е оригинален лек; преку Студијата за компаративна евалуација на ефикасноста и безбедноста при примената на генеричкиот лек Clarithromycin (Кларицин) и на генеричкиот лек Фромилид (генеричка замена: генерички/генерички лек) и преку Студијата за одредување на познавањето на концептот генеричка замена и ставот на здравствените работници кон генеричката замена (оригинален/генерички лек; генерички/генерички лек), да покаже дека генеричките лекови се безбедна и ефикасна замена за оригиналните лекови.

Докторската дисертација на кандидатката д-р Гордана Дамјановска, со наслов „Генерички лекови - ефикасна и безбедна алтернатива“, според мислењето на Комисијата за оценка, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатката, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавила (како прв автор, во научни списанија со меѓународен уредувачки одбор или еден труд во списание со импакт-фактор) следниве рецензирани истражувачки трудови:

- [7]. Damjanovska G, Labacevski N. "GENERIC DRUGS - EFFECTIVE AND SAFE SUBSTITUTION". Physioacta. 2018; 12(2):1-11
- [8]. Damjanovska G, Labacevski N. "GENERIC DRUGS - EFFECTIVE AND SAFE SUBSTITUTION". Medicus 2018, Vol. 23 (1): 75-82

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатката се:

- Добивање на одговор дали генеричките лекови се безбедна и ефикасна алтернатива на лековите произведени од оригинаторите и дали постојат разлики во однос на ефикасноста и безбедноста помеѓу генеричките лекови од различни производители.
- Отстранување на дилемата дали студијата на биоеквивалентност во постапката за добивање на одобрение за пуштање во промет на генеричкиот лек е доволна како гаранција за терапевтската ефикасности безбедност на лекот.
- Претставување на познавањата и ставовите на здравствените работници за концептот генеричка замена, што е круцијално за целосно и атхерентно имплементирање на овој концепт. Иако во Република Македонија е воведен пред петнаесетина година, сè уште постојат доста проблеми околу примената на самиот концепт. Добиените одговори во однос на познавањата и ставовите на здравствените работници сугерираат дека е потребна континуирана едукација во наредниот период со цел да се обезбеди успешна примена на овој концепт.

Подрачјето на примена е: целосна имплементација на концептот генеричка замена, како стратегија на здравствената политика за намалување на фармацевтските трошоците без компромитирање на здравствените цели, поконкретно како механизам за намалување на трошоците за лекови за кои има генеричка паралела и нивно пренасочување кон обезбедување на нови терапевтски третмани.

Ограничувањата се во делот на навиките и влијанијата кои ги имаат здравствените работници генерално, поради поголемата доверба во оригиналните лекови или во генерички лекови од одредени производители, што го образложуваат со поголема доверба во производителот и поголемата ефикасност, подобриот квалитет и поголемата безбедност на тие лекови. Токму во таа насока е и еден од заклучоците на дисертацијата, дека е потребна дополнителна информираност и едукација за генеричката замена, особено во делот на

студиите на биоеквивалентност и нивното значење за генеричката замена, дополнителните клинички студии за одредување на ефикасноста и безбедноста, како и за механизмите за контрола на квалитетот, ефикасноста и безбедноста на генеричките лекови кои се употребуваат, како и информираност и едукација за значењето на генеричката замена за здравствениот систем.

Можните понатамошни истражувања се:

Студии за одредување на ефикасноста на генеричките лекови:

- Клинички студии на пациенти-Фаза III
- Клинички студии на пациенти-Фаза IV-Постмаркетиншки студии

Студии за одредување на безбедноста на генеричките лекови:

- Клинички студии на пациенти-Фаза III
- Клинички студии на пациенти-Фаза IV-Постмаркетиншки студии
- Систем на фармаковигиланца

Покрај овие, може да се спроведат дополнителни фармакоепидемиолошки студии кои ќе имаат поизразен квалитативен карактер, и согледувањата во текот на ова истражување да бидат допрецизирани и насочени кон деловите каде што се забележува најголема варијација и неатхерентност со концептот генеричка замена.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот / Научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката **д-р Гордана Дамјановска** со наслов „Генерички лекови - ефикасна и безбедна алтернатива“.

КОМИСИЈА

- 1. Проф. д-р Димче Зафиров, претседател, с.р.**
- 2. Проф. д-р Никола Лабачевски, ментор, с.р.**
- 3. Проф. д-р Трајан Балканов, член, с.р.**

4. Проф. д-р Никола Оровчанец, член, с.р.

5. Проф. д-р Бистра Ангеловска, член, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „УЛОГАТА НА ВОСПИТНИТЕ СТИЛОВИ НА РОДИТЕЛИТЕ ВО МОТИВИРАЊЕ И ВО КОРИСТЕЊЕ НА СТРАТЕГИИ ЗА УЧЕЊЕ НА ДЕЦАТА ОД УЧИЛИШНА ВОЗРАСТ ПРОТИВ РИЗИЧНОТО ОДНЕСУВАЊЕ ВО ОДНОС НА БОЛЕСТИТЕ НА ЗАВИСНОСТ ВО ПОЛОШКИОТ РЕГИОН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА“ОД М-Р МИРЛИНДЕ БИЛАЛИ, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет, на својата XI редовна седница одржана на 30.05.2018 година, а по предлог на Советот на студиската програма III циклус по јавно здравство формираше Комисија за оцена на докторската дисертација со наслов „Улогата на воспитните стилови на родителите во мотивирање и во користење на стратегии за учење на децата од училишна возраст против ризичното однесување во однос на болестите на зависност во Полошкиот Регион на Република Македонија“, од кандидатката м-р Мирлинде Билали, во состав: проф. д-р Бети Зафирова Ивановска (претседател), проф. д-р Елена Косевска (ментор), проф. д-р Јованка Караџинска Бислимовска (член), проф. д-р Розалинда Исјановска (член) и проф. д-р Драган Горѓев (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката м-р Мирлинде Билали, со наслов „Улогата на воспитните стилови на родителите во мотивирање и во користење на стратегии за учење на децата од училишна возраст против ризичното однесување во однос на болестите на зависност во Полошкиот Регион на Република Македонија“, содржи 184 страници компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12, со 94 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, меѓународни акти и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во глави, кои се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Воведот, воедно, претставува и **прва глава** од докторската дисертација. Во **воведот** на трудот, изложени се предметот на истражувањето, истражувачките прашања и теоретската рамка на истражувањето. Кандидатката укажува дека ризичното однесување по здравјето од аспект на употреба на тутун, алкохол и дрога е голем јавноздравствен проблем.

Воведот е составен од шест подглави. Во подглавите 1.1, 1.2, 1.3, објаснети се воспитните стилови, анализа на моделот на семејство и пристапот кон проблемот на ризичното однесување на децата во однос на здравјето. Во подглавите 1.4, 1.5, 1.6. објаснети се квалитетот и квантитетот во контактот мајка /татко-дете, стратегии и техники за учење, како и семејството кое има незаменлива улога во програмите за превенција и заштита на децата од ризично однесување и болести на зависност.

Во **Глава 2** се презентира мотивот за изработка на студијата, кој, всушност, се базира на недостигот на вакво истражување во нашата земја и потребата од податоци врз кои ќе се даде можност да се предвиди развојот на стратегии и политики во подобрување на состојбите со ризичното однесување на децата кон сопственото здравје.

Во **третата глава** се изложени целите на истражувањето и наведени се хипотезите. Главна цел на ова истражување е да се утврди улогата на воспитните стилови на родителите во мотивирањето и креирањето на стратегии за учење во превенција на ризичното однесување на децата од Полошкиот регион по нивното здравје, со посебен акцент на употребата на тутунот и пушењето, консумацијата на алкохол и психоактивни супстанции (дрога), што ќе придонесе за дизајнирање на превентивни програми за унапредување на здравјето на младите преку целна, насочена контрола на негативно влијание на семејството врз нивното здравје.

За утврдување на поврзаноста на воспитните стилови на родителите со навиките во пушењето и консумацијата на алкохол и дрога на децата од училишна возраст во Полошкиот Регион, поставени се 5 специфични цели како одговор на прашањата:

1. Каква е поврзаноста на емоционалната топлина и прифаќањето, како воспитен стил и ризичното однесување на децата?

2. Каква е поврзаноста на презаштитувањето како воспитен стил и ризичното однесување на децата?
3. Каква е поврзаноста на отфрлањето како воспитен стил и ризичното однесување на децата?
4. Каква е поврзаноста на недоследноста во воспитните постапки на родителите и ризичното однесување на децата?
5. Каква е поврзаноста на фаворизирањето како воспитен стил и ризичното однесување на децата?

Според поставениот проблем на истражувањето, проверувани се следниве истражувачки хипотези:

H1. Воспитните стилови на родителите значајно корелираат со ризичното однесување кај децата.

Од основната хипотеза произлегуваат следните супхипотези:

- 1.1. Воспитниот стил на родителите во кој доминира *емоционална шойлина и ѝрифаќање* позитивно корелира со намалено ризично однесување на децата.
- 1.2. Воспитниот стил на родителите во кој доминира *презаштитувањето, отфрлање, недоследност и фаворизирање* негативно корелираат со намалување на ризичното однесување на децата.

H2. Воспитните стилови на мајката /таткото имаат значајна улога во објаснување и предвидување на мотивацијата и користење на стратегии за учење на децата против ризичното однесување.

Од основната хипотеза произлегуваат следните супхипотези:

- 2.1. Воспитниот стил на *мајката* има поголема улога во објаснување и предвидување на мотивацијата и користење на стратегии за учење на децата против ризичното однесување.
- 2.2. Воспитниот стил на *таткото* има голема улога во објаснување и предвидување на мотивацијата и користење на стратегии за учење на децата против ризичното однесување.

Во **четвртата глава** се прикажани материјалот и методите применети во истражувањето. Ова истражување е проспективна квантитативна аналитичка студија на пресек (cross-sectional). Се изведувало прелиминарно (пилот) и главно истражување. Прелиминарното истражување имало за цел ревизија и валидација на мерните инструменти. Пилот-истражување се спровело на 50 ученици, учениците ги одговориле прашањата, искажувајќи дека се лесни разбирливи и јасни, така што немало потреба од промена на прашалниците. Главното истражување се извело во учебната 2017/2018 година. Во истражувањето биле опфатени учениците од IX одделение во основните училишта и I и II година од средните училишта на територијата на Полошкиот Регион во урбани и рурални населени места. Бројот на испитаници бил 600, и тоа: половина од IX одделение и половина од I и II година од средните училишта на возраст од 13 до 16 години. Училиштата во кои се извршило истражувањето и одделенијата биле избрани по случаен избор. Испитувани биле ученици од сите етнички припадности во соодветните училишта.

За спроведување на анкетата се примениле 2 инструмента:

1. **Скала наменета за проценување на воспитните стилови на родителите- Eigna Minnen Baträffande Uppfostran (EMBU), и**
2. **Анкетен прашалник за здравјето на адолесцентите**, кадешто се обработиле и анализирале податоци од одговорите на испитаниците за пушењето и консумацијата на алкохол и дрога.

1. За проценување на воспитните стилови на родителите од страна на своите деца примената е EMBU-скала. Оваа скала од Ликертов тип е сочинета од 64 прашања формулирани во облик на тврдења со четиричлена скала на избор. Конструирана е од

шведскиот истражувач Перис (Perris), а адаптирана од Ариндел (Arrindell). Адаптираната верзија, која е користена во ова истражување, содржи 5 супскали: емоционална топлина, отфрлање, презаштитување, фаворизирање на детето и недоследност.

Супскалата **емоционална топлина и ѝрифрлање** е сочинета од прашања кои се однесуваат на покажување лубов, топлина и внимание, давање поддршка, отсуство на недоверба, помагање, високо почитување на мислите и чувствата на детето, давање на интелектуална стимулација. Максимален скор за оваа супскала е 68, а минимален 17.

Супскалата **отфрлање** содржи прашања кои се однесуваат на казнување и навредување. Највисок скор на оваа супскала е 100, а најнизок 25.

Супскалата **презаштитување** содржи прашања кои се однесуваат на: мешање, насочување, предизвикување чувство на вина, посрамување, презаштитување и делумна толеранција. Родителското однесување се одликува со заштитување на децата на авторитативен начин, релативно висок степен на наметливост, желба да се знае сè што прави детето, поставување на високи стандарди на успешност во однесувањето и училиштето, наметнување на строги правила и барање на безусловна послушност. Максималниот скор за оваа супскала изнесува 60, а минималниот 15.

Супскалата **недоследност** се однесува на склоноста на родителите различно да се однесуваат кон детето од ситуација во ситуација. Од аспект на детето, родителските постапки се непредвидливи и независни од неговото однесување. Индикатори на ова однесување се неисполнување на ветувањата, несигурноста на детето во однос на тоа што родителите очекуваат од него и условност на однесувањето на родителите од нивното моментално расположение. Оваа супскала се покажала како релативно независна од останатите субскали и затоа нејзините прашања се издвоени од 1а до 7а.

Супскалата **фаворизирање** подразбира привилигирана положба на детето во однос на другите деца во семејството. Највисок скор на оваа супскала е 20, а најнизок 5.

Испитаникот ги проценува воспитните стилови на своите родители на тој начин што впишува ознака X под алтернативата која најмногу се однесува на неговите родители. Понудени се следниве алтернативи на одговори: не, никогаш; да, но ретко; да, често и да, секогаш. Секоја алтернатива на одговор носи различен број на бодови, од 1 до 4. Скоровите за секоја супскала се добиваат како сума од бодовите за соодветните тврдења за секој испитаник поединечно.

2. Анкетен прашалник за здравјето на адолесцентите. Станува збор за стандарден прашалник на СЗО и CDC, кој содржи 24 прашања, кадешто се опфатени следниве области: употреба на тутун, консумација на алкохол и други дроги. Прашалникот е дизајниран така да одговара на возраста и полот на испитаниците. 8 прашања се однесуваат за цигарите и употреба на друг вид тутун, 8 прашања се однесуваат за пиење алкохол и следните 5 прашања се однесуваат за дрогите.

Тешкотии во спроведувањето на истражувањето се имало од аспект на нецелосно пополнети прашалници кои влијаат како на статистичката обработка, така и на намалување на информациите кои се потребни за повалидно дефинирање на резултатите. Прашалниците биле пополнувани анонимно и доброволно. Пред почетокот на истражувањето се барала дозвола од директорите на училиштата. Учениците биле информирани за терминот на анкетањето и за содржините што ги содржат прашалниците. Потребно време за пополнување на прашалниците бил еден училишен час. Во студијата биле вклучени сите ученици од претходно селектираните училишта и класови, од 9-то одделение од основните училишта и I и II година од средните училишта, двата пола и само оние ученици кои доброволно сакале да учествуваат во истражувањето. Во студијата не учествувале учениците од приватните училишта и училишта во кои се одвива настава за децата со посебни потреби, од причина што мал е бројот на ученици.

Со цел да се проверат поставените хипотези во врска со проблемот на истражувањето, користени се следниве статистички постапки: Статистичката анализа на податоците добиени од истражувањето беше направена во статистичкиот програм (SPSS 17,0). Добиените податоци се прикажани табеларно и графички.

Категориските (атрибутивни) варијабли се прикажани со апсолутни и релативни броеви. Нумеричките (квантитативни) варијабли се анализирани со употреба на мерките на централната тенденција (просек, минимални вредности, максимални вредности), како и со мерки на дисперзија (стандардна девијација).

За компарирање на скоровите меѓу децата што консумираат и што не консумираат алкохол беше користен Student-ов t-test. Логистичка регресиона анализа беше користена за детерминирање на воспитните стилови сигнификантно поврзани со развивање навика за пушење цигари, консумирање на алкохол и користење дрога. За утврдување на статистичка значајност користено е ниво на сигнификантност од $p < 0.05$.

Главата 5 се состои од 11 подглави и во нив се прикажани **резултатите** од истражувањето. Првата подглава се состои од анализа на демографските карактеристики, втората од анализа на податоците за употребата на тутунот, третата од анализа на податоците за консумацијата на алкохол, четвртата опфаќа анализа на податоците кои се однесуваат на употребата на дроги, петтата се состои од анализа на скалата за проценка на родителските стилови, шестата се состои од анализа на скалата за проценка на родителските стилови и ризичното однесување пушење цигари, седмата се состои од анализа на скалата за проценка на родителските стилови и ризичното однесување консумација на алкохол, осмата се состои од анализа на скалата за проценка на родителските стилови и ризичното однесување користење дрога, деветтата се однесува на корелација на одредени прашања со воспитните стилови на родителите, десеттата се однесува на корелација на одредени прашања со ризичното однесување и единаесеттата подглава се однесува на логистички регресиони анализи за детерминирање на родителските стилови поврзани со ризичното однесување на децата.

Во истражувањето се опфатени 600 испитаници, ученици од основните и средните училишта на територијата на Полошкиот Регион. Структурата на испитаниците ја сочинуваа 264 (44%) машки и 336 (56%) женски ученици. Етничката структура на учениците ја сочинуваа 300 ученици Македонци и 300 Албанци, при што 172 (28,67%) беа ученици од 9-то одделение, 203 (33,83%) од I-ва година средно училиште, и 225 (37,5%) беа ученици од II-ра година средно училиште. Како пушачи се декларираа 161 ученик, односно преваленцијата на пушење во испитувана група беше 26,8%. Мултиваријантната логистичка регресиона анализа потврди дека: недоследноста ($p=0.005$), емоционалната топлина и прифаќање ($p=0.037$), и фаворизирање ($p=0.001$) се воспитни стилови од страна на мајката кои се сигнификантно поврзани со развивање навика за пушење кај адолесцентите. Со зголемување на вредноста на супскалата „емоционална топлина“ на мајката за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пушење цигари се намалува за 2,3% (OR: 0.977, 95% CI 0.955 – 0.999); Со зголемување на вредноста на супскалата „фаворизирање“ на мајката за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пушење цигари се зголемува за 12,6% (OR: 1.126, 95% CI 1.057 – 1.20). Мултиваријантната логистичка регресиона анализа како воспитни стилови од страна на мајката сигнификантно поврзани со развивање навика за пиење алкохол кај децата, ги потврди: недоследноста ($p=0.0001$) и емоционалната топлина ($p=0.049$). Со зголемување на вредноста на супскалата „недоследност“ на мајката за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пиење алкохол се зголемува за 14,4% (OR: 1.144, 95% CI 1.066 – 1.228). Со зголемување на вредноста на супскалата „емоционална топлина“ на мајката за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пиење алкохол се зголемува за 2,1% (OR: 1.021, 95% CI 1.000 – 1.042). Со Мултиваријантната логистичка регресиона анализа не се потврди ниту еден воспитен стил од страна на мајката како сигнификантен предиктор

за користење дрога кај децата. Мултиваријантната логистичка регресиона анализа како воспитни стилови од страна на таткото сигнификантно поврзани со развивање навика за пушење цигари кај децата, ги потврди: недоследноста ($p=0.045$), отфрлањето ($p=0.045$) и фаворизирањето ($p=0.007$). Со зголемување на вредноста на супскалата „недоследност“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пушење цигари се зголемува за 7,8% (OR: 1.078, 95% CI 1.02 – 1.16); Со зголемување на вредноста на супскалата „отфрлање“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пушење цигари се зголемува за 3,5% (OR: 1.035, 95% CI 1.001 – 1.070). Со зголемување на вредноста на супскалата „фаворизирање“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пушење цигари се зголемува за 8,7% (OR: 1.097, 95% CI 1.023 – 1.156). Мултиваријантната логистичка регресиона анализа како воспитни стилови од страна на таткото сигнификантно поврзани со развивање навика за консумирање алкохол кај децата, ги потврди: недоследноста ($p=0.0001$), емоционалната топлина ($p=0.046$), отфрлањето ($p=0.020$) и фаворизирањето ($p=0.041$). Со зголемување на вредноста на супскалата „недоследност“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пиење алкохол се зголемува за 14,1% (OR: 1.141, 95% CI 1.063 – 1.224); Со зголемување на вредноста на супскалата „емоционална топлина и прифаќање“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пиење алкохол се намалува за 5,8% (OR: 0.942, 95% CI 0.889 – 0.999). Со зголемување на вредноста на супскалата „отфрлање“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пиење алкохол се зголемува за 4% (OR: 1.040, 95% CI 1.006 – 1.074). Со зголемување на вредноста на супскалата „фаворизирање“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на пиење алкохол се зголемува за 2,27% (OR: 1.022, 95% CI 1.001 – 1.044). Мултиваријантната логистичка регресиона анализа како воспитни стилови од страна на таткото сигнификантно поврзани со развивање навика за консумирање алкохол кај децата, ги потврди: отфрлањето ($p=0.028$) и презаштитеноста ($p=0.011$). Со зголемување на вредноста на супскалата „отфрлање“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на користење дрога се зголемува за 6,3% (OR: 1.063, 95% CI 1.007 – 1.123). Со зголемување на вредноста на супскалата „презаштитеност“ на таткото за единица скор, ризикот за развивање ризично однесување кај децата од аспект на користење дрога се зголемува за 8,9% (OR: 1.089, 95% CI 1.020 – 1.163).

Во **Глава 6 (Дискусија)**, добиените резултати се коментирани и споредувани со резултатите од други истражувања спроведени со иста или слична целна група.

Традиционалните и новите сознанија од достапната литература од областа на релациите меѓу ризичните однесувања на младите од областа на токсикоманиите (тутун, алкохол, опијати) и семејната социјализација сугерираат цврсти врски меѓу ризичното однесување и повеќе различни аспекти на семејната социјализација. Како базична платформа за изградба на пошироките семејни релации, познато е дека родителските стилови претставуваат комуникациски мост за инфилтрација и инфлуенција на претежно афективните содржини од личноста на родителите во личниот психолошки (афективен) простор на детето (Clark, Kochanska & Ready, 2000; Smetana, Crean & Campione-Barr, 2005). Тоа несомнено ќе донесе многу позитивни влијанија, но ќе остави простор и за зголемување на сензитивноста на детето и можна појава на разни неприспособени и невротични поведенија, од кои дел по дефиниција се квалификуваат како социјална патологија (криминал и насилство, девијантно сексуално поведение, зависности итн.), но некои автори Braveman, Cubbin & Egerter, 2005; Myers et al., 2002; Smetana, Crean & Campione-Barr, 2005, предупредуваат дека значаен дел често знае да остане „под радарот“ на

општествената евиденција и интервенција (пад во училишниот ангажман и успех, емоционални кризи, создавање на диспозиции за развој на идни невротични и психотични црти на личноста итн.). Сите влијанија на родителските воспитни стилови, позитивни и негативни, секако ќе остават трага врз натамошниот афективен и социјален живот на детето, адолесцентот и младиот човек, формирајќи ги контурите на идната зрела личност. Кандидатката наведува дека добиените показатели за преваленцата на трите испитани форми на ризично однесување кај преадолесцентната и раната адолесцентна популација се главно во синергија со наодите на Институтот за јавно здравје на РМ - ЕСПАД истражување, 2015, како референца за македонската популација. Испитаниот примерок од 600 испитаници, очигледно, во овој дел се потврди како квалитетна апроксимација на многу поширокиот и помасивен популациски пристап на Институтот за јавно здравје на РМ. Во студијата, цигара пробал приближно секој четврти испитан ученик, што е идентичен показател на оној од посоченото ЕСПАД-истражување, но и со достапните податоци за развиениот свет, достапни од последната Галупова анкета (Naurath & Jones, 2017, според која процентот на пушачи во САД и Европската Унија (просек) се движи во опсег 24-28%. Она што, меѓутоа, е потенцијално нов и интересен показател е можната социо-културна детерминираност на овој порок. Имено, во студијата пушењето доминира меѓу младинците од албанската етничка заедница, и тоа кај двата пола. Разликите се особено драстични кај машкиот пол, со податоци дека пуши секој втор ученик Албанец, што е двојно почесто отколку нивните врстници Македонци. Кај девојчињата, разликата меѓу двете етнички групи не е така проминентна, но сè уште е статистички сигнификантна. Доминантната возраст за иницијацијата (прва цигара) е 14-15 години за двата пола (повторно податок во синергија со пошироките сознанија за РМ), а кај машките значителен процент се јавува и на 12-13 години, особено кај младите Албанци.

Генералната импресија, врз основа на дадените податоци за преваленцата на овој порок, е дека во оваа фаза на созревањето на преадолесцентната популација може да се зборува за реални 10-15% пушачи и нешто помал процент потенцијални односно љубопитни. Поизразените патријархални вредности (солидарност, кохезија во групата пријатели, почитување кон другите во групата итн.) можат да генерираат и поизразен конформизам кон социјалните конвенции во интрагрупните релации (Abrams & Biener, 1992; Boardman et al., 1992; Hill, 1971), а опишаните традиционални социјални обрасци во нашата средина повеќе се врзуваат за албанската етничка заедница. Особено илустративни се податоците за потесната семејна средина (родителите), како најнепосреден социјален бекграунд, во улога на агенс на социјализација во насока на стекнување на оваа непосакувана навика. На ниво на овој примерок, безмалку секој втор татко е пушач, како и секоја четврта мајка, додека во едно од шест семејства, пушачи се двајцата родители. Овие податоци повторно индицираат одредена социо-културна диференцијација, со нешто поголема изразеност на овој порок кај мажите во албанските семејства, отколку во македонските, и обратна ситуација кај жените (двојно повеќе мајки Македонки пушачи). Се смета дека претпоставениот компаративно повисок степен на (образовна и културна) еманципација и слобода кај жената во семејствата кај етничките Македонци би можел да има и своја опачина, во вид на повисока преваленца на пушачките навики кај овие жени во споредба со жените Албанки. Евидентирани се и речиси двојно повеќе македонски семејства со двајцата родители како активни пушачи, што е разбирливо со оглед на очигледно далеку помалку изразената полова детерминираност на овој порок кај етничките Македонци. Поддршката за забрана на пушење во затворени јавни места е помала кај учениците Албанци, а поголема кај Македонците. Посочените социо-културни разлики можат да се објаснат во контекст на општо познатиот социолошки стереотип во мултикултурните средини за односот на малцинските заедници кон пошироките општествени иницијативи, кој по дефиниција подразбира во старт понизок степен на поддршка во споредба со

мнозинската заедница ((Ajzen & Fishbein, 1991; Coenders et al., 2001; Scheepers, Gijssberts & Coenders, 2002).

Својот прв пијалак веќе го испил секој трети испитаник од примерокот, што е забележливо повисок процент инволвирани младинци во споредба со испушената прва цигара. Очекувано, половата дистрибуција и овде е различна, на сличен начин како кај пушењето т.е. со доминација на машките. Уште посигнификантни се разликите меѓу двата етникума (многу слични на податоците од споменатото истражување ЕСПАД 2015), во овој случај речиси извесно детерминирани од конфесионалниот момент т.е. рестриктивниот однос на исламската религија кон алкохолот. Имено, изразито повисока е застапеноста на првото вистинско искуство со алкохолот кај овој возрасен пресек на ученички Македонки (една од две) отколку кај нивните врснички Албанки (само една од четиринаесет). Сличен е соодносот и кај машките ученици (двајца од три Македонци наспроти само еден од четири Албанци). Во овој контекст, се смета дека конфесионалните ограничувања, покрај директното влијание во насока на реално избегнување на алкохолот, можат кај одреден процент испитаници да се јават и како фактор на избирање на социјално пожелни одговори (негирање или ублажување) во зададениот анкетен прашалник. Уште позначајно согледување што го сугерираат бројките од примерокот е што, ако веќе консумираат алкохол, младинците од албанската етничка група во многу поизразен степен покажуваат екстремни тенденции, без разлика на полот. Споредбено, кај нивните врсници Македонци, се чини, земањето на алкохол во оваа чувствитела возраст се одвива во голема мера похомогено и поизбалансирано, со многу помал процент на екстремно однесување во двете насоки (целосна апстиненција од една, наспроти прекумерно пиење со индикации на алкохолизам, од друга страна). Социо-културната (етничка) дисперзија на одговорите на ова прашање е конзистентна на претходно дискутираниот наод за тенденцијата кај младите Албанци, од двата пола, во вид на поекстреман однос кон алкохолот (далеку повеќе апстиненти, но воедно и пропорционално далеку повеќе случаи на прекумерно пиење). Во 4 од 5 обиди малолетниците кај нас можат без проблем да купат цигари и алкохол, наспроти законската регулатива, несомнено добро позната на продавачите.

Добиените податоци откриваат генерално ниска преваленца во користењето на опијати (марихуана) во анкетираниот примерок, од нешто помалку од еден од дваесет испитаници. Половата дистрибуција е изразито нехомогена и биасирана кон машкиот пол, во приближен сооднос еден од женски пол на седум малолетници од машки пол. Она што навистина изненадува е исклучително високата биасираност на дистрибуцијата на овој порок во насока на албанската етничка припадност, до ниво што речиси прилега на ексклузивност. Во светло на општествениот статус на наркоманијата како крајно непосакуван облик на ризично однесување и сигурен индикатор на социјална патологија, поволно звучи показателот за застапеноста на малолетници кои, практично, само пробале марихуана (секој втор од оние што се декларираат дека пробале марихуана, тоа го сториле само еднаш или двапати). Младинци со подлабока инволвираност (десет или повеќе употреби на марихуана) во овој порок има во симболичен број (нешто над 1 насто). Возраста на иницијацијата во искуството со опијати најчесто (кај секој втор од оние кои пробале) е периодот 14-16 години, додека раната иницијација (под 10 години) е исклучително ретка (вкупно 3 испитаници). Според добиените податоци, доста низок е процентот на ученици на кои им е нудена дрога во училиштето или неговата непосредна околина (еден на дваесет и пет). Се чини дека позагрозени во тој поглед би можеле да бидат училишните средини на албански наставен јазик (три од четири регистрирани понуди на опијати), додека во таквите трансакции двојно почесто се таргетираат учениците од машки пол. Поголемиот дел од испитаните ученици поврдуваат дека во училиштата од страна на образовните власти се организираат некои форми на превенција на злоупотребата на дрога (предавања). Илустративно, во тој поглед, би можело да биде изразеното присуство на незинтересирани

или неинформирани ученици (приближно секој осми од анкетираниите ученици на ова прашање одговорил со „не знам“). Нешто помалку учениците се информирани за можностите за помош при злоупотреба на дрога.

ВОСПИТНИТЕ СТИЛОВИ НА РОДИТЕЛИТЕ И РИЗИЧНОТО ОДНЕСУВАЊЕ

Негоследноста како воспитуен стил и ризичното однесување

Несигурните и амбивалентни родители, со неконзистентни поведенија од најширок вид, кон своите деца се однесуваат непостојано, на начин што за исти постапки некогаш казнуваат, а некогаш наградуваат. Практично, однесувањето на родителот кон детето помалку зависи од постапките на детето, а повеќе од некои други надворешни фактори. Според оценките на испитаниците, родителите Македонци (важи и мајките и за татковците) покажуваат генерално повисок степен на манифестации во однесувањето што укажуваат на ваков воспитен стил.

Во поглед на поврзаноста со ризичното однесување, испитаниците пушачи и оние што конзумираат алкохол перципираат повисок степен на недоследност, кај двата родители. Поизразено е кај младите Македонци кои пушат и пијат (и е во согласност со генералниот примерок), кај социјално поводливите пушачи (кои не би одбиле цигара од пријател, дури и кога немаат лична потреба да запалат) и кај оние кои полесно доаѓаат до алкохол. Нема статистички дефинирани показатели за поврзаноста на овој воспитен стил кај родителите со земањето на дрога (марихуана) кај децата.

Нашите наоди, како што може да се види, нудат сигнификантна основа за поврзување на опишаниот воспитен стил со два од трите испитани облици на ризично однесување. Неконзистентното поведение на родителот што протежира ваков воспитен стил може да генерира конфузија и конфликт кај детето, па тоа не знае дали за истата постапка ќе биде наградено или казнето (Luxton & Wenzlaff, 2005; Whisman & Kwon, 1992; Zemore & Rinholm, 1989). Детето чувствува дека нема речиси никакво влијание врз она што му се случува, независно од тоа како постапува. Ваквите контрадикторни воспитни обрасци можат да генерираат трајни невротични црти кај децата, кои често знаат да се препуштат на судбината, не водејќи премногу сметка за социјалните последици од своите постапки (Joiner & Metalsky, 2001; Whisman & Kwon, 1992). Тука некаде може да лежи и непосредниот линк кон неприспособени социјални обрасци, какви несомнено се пушењето и пиењето, што експлицитно се рефлектира во нашиот примерок. Од друга страна, податокот за можниот социо-културен биас на овој воспитен стил кон родителите од македонските етнички семејства индицира постоење на чувствителни разлики во воспитните обрасци, навики и вредности меѓу двете етнички средини, што како проблематика во најголем дел излегува од рамките на ова истражување.

Емоционалната топлина и прифаќањето како воспитуен стил и ризичното однесување

Овој родителски воспитен стил е базиран врз манифестации на љубов, поддршка и охрабрување (Baumrind, 1991). Родителите покажуваат топол и близок афективен однос кон детето, со нагласен интерес и ентузијазам во врска со неговите состојби, размислувања и обврски. Манифестираат отворено признание, задоволство и гордост на покажаните успеси, со поддршка и разбирање во ситуации на неуспех (Ritchie & Buchanan, 2011; Smetana, 2008). Социо-културната рамка (етничката припадност) има значење кога во прашање е дисперзијата на оценките за застапеноста на овој стил кај родителите. Во албанските семејствата поретко се среќаваат родителски обрасци кои би биле манифестации на овој стил, односно учениците Албанци значајно пониско од своите врстници Македонци ја перцепираат застапеноста на манифестации на емоционалната топлина и прифаќањето во воспитниот пристап на своите мајки и татковци. Пушачите

перцепираат генерално понизок степен на емоционална топлина и прифаќање кај своите родители, тенденција поизразена кај младинците пушачи од албанска етничка припадност (во согласност е со тенденцијата во генералниот примерок), како и кај социјално поводливите (не одбиваат цигара од пријател) и социјално несензитивните пушачи (се противат на забраната за пушење во јавни затворени простори). Евидентирана е тенденција кај малолетниците со претпоставен понизок социо-економски статус (набавуваат алкохол низ трговската мрежа т.е. по пониски цени) за пониска перцепција на емоционалната топлина и прифаќање кај своите мајки, во споредба со нивните врсници со повисок социо-економски статус (со алкохол претежно се снабдуваат во угостителски објекти, т.е. по повисоки цени). Сигнификантно пониска проценка на степенот на емоционална топлина и прифаќање кај мајките манифестираат и учениците што почесто земаат дрога и на кои им се нуди дрога во близина на училиштето.

Како што може да се види, семејствата со пониска застапеност на манифестациите на овој родителски стил би можеле да бидат поврзани со појавата и зачестеноста на одредени форми на ризично поведение кај децата. Сознанијата од литературата велат дека децата на „постудените“ родители во просек (апстрахирајќи ги личните темпераментални особини) ќе развијат понизок мотив на постигнување, затоа што неговиот развој е значајно условен со категориите на награда, признание и поддршка, а нив ги има пропорционално помалку кај овој тип родители (Baumrind, 1991; Myers et al., 2003). Исто така, можна консеквенца на нискиот степен на емоционална топлина и прифаќање може да биде и релативната инсуфициенција на карактерни особини како истрајност, капацитет за соработка и развиено чувство за одговорност (Baumrind, 1991; Oman, McLeroy & Vesely, 2002). Во контекст на ваквите сознанија, се чини дека ризичните поведенија на децата, како лоша подлога за успех и признание, сосема очекувано се појавуваат како атрибути компатибилни со недостатокот на манифестации на овој воспитен стил во поведението на родителите.

Отфрлањето како воспитен стил и ризичното однесување

Овој тип на родител отворено покажува афективен однос во опсег од студенило и рамнодушност, па сè до негативни чувства и казнување, физичко и психолошко (Baumrind, 1991). Склон е секогаш да критикува и да ја потенцира негативната страна на нештата, никогаш не е задоволен од детето, поставува пред него нереални цели и речиси и не манифестира прифаќање и поддршка (Baumrind, 1991; Ritchie & Buchanan, 2011). Детето со право се чувствува отфрлено во едно вакво семејство и лесно ја губи самодовербата, станувајќи несигурно, пречувствително и сугестивно. Полот (машките значајно повисоко од девојчињата го проценуваат степенот на отфрлање од страна на татковците) и социо-културната рамка (испитаниците Албанци повисоко го проценуваат степенот на отфрлање од мајката и таткото од врсниците Македонци) се појавуваат како фактори на дисперзијата на проценките на учениците за овој воспитен стил.

Сите три категории на ризично однесување, т.е. пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на отфрлање од страна на мајките и татковците. Тука се и социјално поводливите (не одбиваат цигара од пријател) и социјално несензитивните пушачи (се противат на забраната за пушење во јавни затворени простори). Истото во уште повисок степен важи и за девојчињата консументи на алкохол и на дрога, како и за младинците од двата пола од албанска националност.

Сумираните показатели за поврзаноста на овој воспитен стил и сите три испитани ризични поведенија кај младите од овој примерок се јасни сами по себе. Може да се постулира дека децата израснати во семејство со доминантен ваков родителски стил тешко ќе успеат себеси да се насочат кон поширок општествен успех, а ризичните поведенија кои, очигледно, полесно се „врзуваат“ за ваквите обрасци во родителското поведение се само еден од индикаторите дека развојот на младата личност би можел да тргне во погрешна насока.

Презаштиеноста како воспитен стил и ризичното однесување

Ваквиот родител е склон да претера во грижата и ангажманот околу детето, да ги презема врз себе обврските од детето („тоа не е кадарно“), да го контролира и постојано да се грижи за него. Барањата поставени пред детето се ниски, затоа што овој родител и не очекува нивно исполнување (Baumrind, 1991). Генерално, родителот низ овие постапки кон детето ја проектира сопствената несигурност (Ritchie & Buchanan, 2011). Ваквото држење „под стаклено своно“ може да има исклучително негативни последици по детскиот развој, генерирајќи зависност од другите и длабока недоверба во себе (Baumrind, 1991; Holmbeck et al., 2002; Hullmann et al., 2010). Во студијата, перципираниот степен на презаштитеност од страна на мајките е сигнификантно повисок од оној кај татковците. Социо-културниот момент е релевантен фактор, со значајно повисока проценка од страна на младите Албанци за овој воспитен стил во однесувањето на двајцата родители.

Пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на презаштитеност како воспитен стил кај своите мајки и татковци. Ова е особено експлицитно изразено кај младите Албанци од двата пола (одраз на трендот во поширокиот примерок) и кај социјално поводливите пушачи (не одбиваат цигара од пријател). Повисоката проценка на овој воспитен стил е поврзана и со порастот на зачестеноста на земањето на дрога.

Се смета дека детето од семејство со изразен презаштитнички однос од родителите во суштина и не ги познава своите способности, бидејќи нема прилика да ги тестира (Baumrind, 1991; Hullmann et al., 2010). Затоа, ваквото дете може да се развие во пасивна личност, склона кон „научена беспомошност“ и бројни други невротични обрасци на однесување. Несигурноста во социјалните контакти е еден од нив (Hullmann et al., 2010). Во контекст на добиените резултати, кои сугерираат можна значителна поврзаност на презаштитничкиот воспитен стил на родителите со сите три испитани видови на ризично однесување, може само да се констатира дека опсегот на неповолните последици на овој воспитен стил по афективниот и социјалниот развој на детето зафаќа и сегменти во поведението на младата личност кои потенцијално можат да се развијат и во насока на идна социјална патологија (алкохолизам, наркоманија).

Фаворизирањето како воспитен стил и ризичното однесување

Овој родител е склон на селективно однесување кон едно наспроти друго дете. Детето е поомилено и привилегирано во споредба со браќата и сестрите, а родителот кон него се однесува со поголем степен на внимание, грижа и љубов, а со помала контрола (Baumrind, 1991). Со оглед на релативизираните лимити, детето ќе стане натпросечно арогантно и разгалено, со потенцијал за антисоцијално и бунтовничко однесување во младоста (секогаш кога нема да му бидат исполнети желбите). Високите очекувања што ги поставува родителот веројатно ќе генерираат висок мотив за постигнување и ригидно висок степен на аспирација, со претпоставена пониска толеранција кон евентуален неуспех (Smetana, 2008; Zemore & Rinholm, 1989). Во примерокот, социо-културната рамка и овде се покажува како сигнификантен фактор на диспезијата на дадените проценки на испитаниците. Учениците Албанци значајно повисоко од своите врстници Македонци го проценуваат степенот на фаворизирање кон себе од страна на своите мајки и татковци.

Пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на фаворизирање како воспитен стил кај своите родители. Младите Албанци од редот на пушачите и оние што конзумираат алкохол исто така повисоко го проценуваат овој воспитен стил (одраз на трендот од поширокиот примерок). Тука се и стабилните (кои не се обидуваат да прекинат), социјално поводливите (не одбиваат цигара од пријател) и социјално несензитивните пушачи (не ја подржуваат забраната за пушење на јавни места). Почестото земање на дрога, како и изложеноста на понуда на дрога во близина на училиштето, покажуваат сигнификантна поврзаност со овој воспитен стил. Врз база на вака широката поврзаност со наведените аспекти на ризичните однесувања

испитани во ова истражување, може да се постулира потенцијално негативна позиција на неоедначениот однос кон поедини деца во рамките на истото семејство како можеен фактор на контрибуција кон невротични афективни структури и сентименти, кои можат да резултираат со девијации во однесувањето од типот на ризични поведенија.

Во **седмата глава**, врз база на добиените резултати, донесени се **заклучоците** од истражувањето. Резултатите од истражувањето покажаа дека воспитните стилови на родителите имаат значајно влијание на ризичното однесување на адолесцентите од аспект на пушење цигари, консумирање на алкохол и користење дрога.

Родителите Македонци (важи и мајките и за татковците) покажуваат генерално повисок степен на манифестации во однесувањето што укажуваат на воспитниот стил недоследност. Сите три категории на ризично однесување, т.е. пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на отфрлање од страна на мајките и татковците. Тука се и социјално поводливите (не одбиваат цигара од пријател) и социјално несензитивните пушачи (се противат на забраната за пушење во јавни затворени простори). Истото важи и за девојчињата консументи на алкохол и на дрога. Пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на презаштитеност и степенот на фаворизирање како воспитен стил кај своите мајки и татковци.

Во **осмата глава** се прикажани **препораките** за јавноздравствена интервенција за подобрување. Имено, се нагласува потребата од поттикнување на родителите да ги следат активностите и пријателствата на адолесцентите преку воспоставување на правила за тоа што е дозволено, а кои се ефикасни во спречување на децата проблематично да се однесуваат.

Се препорачуваат мерки и активности за зголемување на свесноста кај децата и младината за штетните последици од неконтролираната употреба на алкохол, дрога и пушење преку поголема информираност од родителите и едукација во училиштата, на спортски и друг вид забавни настани, како и преку средствата за информирање.

- 1) Потврдените сознанија за преваленцата на ризичните однесувања кај младата пред-адолесцентна популација сугерираат дека општествената превентива во сите форми треба да биде засилена во претходниот развоен период. Тоа се, според кандидатката, годините од подоцната фаза на основно образование.
- 2) Наодот за релативно поизразената склоност на учениците од машки пол кон ризичните однесувања треба да биде патоказ за дополнително изострување на насоката на превентивата кон момчињата.
- 3) Сознанијата за селективната склоност на малолетниците од двете етнички групи кон конкретни форми на ризични однесувања (Албанци: тутун и дрога; Македонци: алкохол) се уште еден патоказ за попрецизно проектирање на превентивните акции.
- 4) Констатираното неодговорно однесување на луѓето од трговската мрежа, кои иако свесни за законската регулатива, очигледно многу лесно на малолетниците им продаваат тутун и алкохол, треба да биде аргумент повеќе за надлежните органи и служби да преземат порешителна акција.
- 5) **Потврдената поврзаност на одредени родителски воспитни стилови со ризичните однесувања на децата сугерира дека потенцијалите на систематска едукација на идните генерации родители за квалитетно воспитување на децата во семејната средина може да биде потенцијално многу корисно средство во превенцијата на несаканите поведенија генерално, вклучувајќи ги тука и ризичните однесувања, во служба на правилно насочување на детскиот развој.**
- 6) **Едукацијата за важноста на родителските воспитни стилови, до одредена мера, е можна и за актуелната генерација родители. М-р Билали смета дека психолошките служби во училиштата, во координација со надлежното**

министерство, можат да сторат многу во запознавањето на родителите со оваа проблематика.

Во **деветтата глава** е прикажана **литературата** користена при изработката на докторската дисертација. Во оваа глава се наведени 94 библиографски единици од избраното подрачје.

Предмет на истражувањето

Голем дел од болестите кај адолесцентите се резултат на ризичното однесување поврзано со навиките за пушење и консумација на алкохол и дрога. Проблемите кои доведуваат до присуство на ризичното однесување може да се бараат и во слабиот квалитет на семејниот живот и непримерниот начин на воспитување. Како последица на моралната криза на *модерната цивилизација*, следи отфрлањето на традиционалните вредности и институцијата брак, па така сè повеќе семејства стануваат извор на ризик фактори и се одговорни за развој на ризичното однесување на адолесцентите. Предмет на истражувањето се знаењата, ставовите и практиките на децата по однос на употребата на тутун, алкохол и дрога во корелација со одделните видови на воспитни стилови на родителите врз децата.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Актуелното истражување претставува прво истражување кај нас во коешто со примена на јавноздравствен пристап се проценуваат знаењата, ставовите и верувањата на децата по однос на ризичните обрасци на однесување кон здравјето, поврзани со 5-те воспитни стилови на влијание на родителите врз децата: емоционална топлина, отфрлање, презаштитување, фаворизирање на детето и недоследност. Резултатите од истражувањата од оваа област изведени во развиените земји укажуваат на бенефитите од спроведување на вакви истражувања со цел за добивање соодветни информации и подготвување на адекватни јавноздравствени интервенции кои што ќе овозможат успешно подобрување на однесувањето на децата кон нивното здравје и превенција на зависностите од тутун, алкохол и дрога.

Краток опис на применетите методи

Ова истражување е проспективна квантитативна аналитичка студија на пресек (cross-sectional). Бројот на испитаници бил 600, и тоа: половина од IX одделение и половина од I и II година од средните училишта на возраст од 13 до 16 години. Училиштата од Полошкиот Регион во Р Македонија во кои се извршило истражувањето и одделенијата биле избрани по случаен избор. Испитувани биле ученици од сите етнички припадности во соодветните училишта.

За спроведување на анкетата се применети 2 инструменти:

1. Скала наменета за проценување на воспитните стилови на родителите- Egnä Minnen Baträffande Uppfostran (EMBU); и

2. Анкетен прашалник за здравјето на адолесцентите, кадешто се обработиле и анализирале податоци од одговорите на испитаниците за пушењето и консумацијата на алкохол и дрога.

За проценување на воспитните стилови на родителите од страна на своите деца примената е **EMBU-скала**. Оваа скала од Ликертов тип е сочинета од 64 прашања формулирани во облик на тврдења со четиричлена скала на избор. Конструирана е од шведскиот истражувач Перис (Perris), а адаптирана од Ариндел (Arrindell). Адаптираната

верзија, која е користена во ова истражување содржи 5 субскали: емоционална топлина, отфрлање, презаштитување, фаворизирање на детето и недоследност.

Статистичката анализа на податоците добиени од истражувањето беше направена во статистичкиот програм (SPSS 17,0). Категориските (атрибутивни) варијабли се прикажани со апсолутни и релативни броеви. Нумеричките (квантитативни) варијабли се анализирани со употреба на мерките на централната тенденција (просек, минимални вредности, максимални вредности), како и со мерки на дисперзија (стандардна девијација). За компарирање на скоровите меѓу децата што консумираат и што не консумираат алкохол беше користен Student-ов t-test. Логистичка регресиона анализа беше користена за детерминирање на воспитните стилови сигнификантно поврзани со развивање навика за пушење цигари, консумирање на алкохол и користење дрога. За утврдување на статистичка значајност користено е ниво на сигнификантност од $p < 0.05$.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Резултатите од истражувањето покажаа дека воспитните стилови на родителите имаат значајно влијание на ризичното однесување на адолесцентите од аспект на пушење цигари, консумирање на алкохол и користење дрога. Родителите Македонци (важи и мајките и за татковците) покажуваат генерално повисок степен на манифестации во однесувањето што укажуваат на воспитниот стил недоследност. Испитаниците пушачи и оние кои консумираат алкохол перцепираат повисок степен на недоследност кај двата родители. Поизразено е кај младите Македонци кои пушат и пијат (и е во согласност со генералниот примерок), кај социјално поводливите пушачи (кои не би одбиле цигара од пријател и кога немаат потреба да запалат) и кај оние што лесно доаѓаат до алкохол. Нема статистички дефинирани показатели за поврзаноста на овој воспитен стил кај родителите со земањето на дрога (марихуана) кај децата.

Во албанските семејствата, се чини, поретко се среќаваат родителски обрасци кои би биле манифестации на емоционалната топлина и прифаќање, па учениците Албанци значајно пониско од своите врсници Македонци ја перципираат застапеноста на емоционалната топлина и прифаќање од страна на своите мајки и татковци. Сите три категории на ризично однесување, т.е. пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на отфрлање од страна на мајките и татковците. Тука се и социјално поводливите (не одбиваат цигара од пријател) и социјално несензитивните пушачи (се противат на забраната за пушење во јавни затворени простори). Истото важи и за девојчињата консументи на алкохол и на дрога.

Перцепираниот степен на презаштитеност од страна на мајките е сигнификантно повисок од оној кај татковците. Социо-културниот момент е релевантен фактор, со значајно повисока проценка од страна на младите Албанци за овој воспитен стил во однесувањето на двајцата родители. Пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на презаштитеност како воспитен стил кај своите мајки и татковци. Ова е особено експлицитно изразено кај младите Албанци од двата пола (одраз на трендот во поширокиот примерок) и кај социјално поводливите пушачи (не одбиваат цигара од пријател). Повисоката проценка на овој воспитен стил е поврзана и со порастот на зачестеноста на земањето на дрога.

Учениците Албанци значајно повисоко од своите врсници Македонци го проценуваат степенот на фаворизирање кон себе од страна на своите мајки и татковци. Пушачите, консументите на алкохол и консументите на дрога значајно повисоко го проценуваат степенот на фаворизирање како воспитен стил кај своите родители. Младите Албанци од редот на пушачите и оние што консумираат алкохол исто така повисоко го проценуваат овој

воспитен стил (одраз на трендот од поширокиот примерок). Почестото земање на дрога, како и изложеноста на понуда на дрога во близина на училиштето, покажуваат сигнификантна поврзаност со овој воспитен стил.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација со наслов „Улогата на воспитните стилови на родителите во мотивирање и во користење на стратегии за учење на децата од училишна возраст против ризичното однесување во однос на болестите на зависност во Полошкиот Регион на Република Македонија“, од кандидатот м-р Мирлинде Билали, претставува научно истражување од областа на јавното здравство. Примената на јавноздравствениот пристап во проценката на знаењата, ставовите и праксата на децата од училишна возраст спрема употребата на тутун, алкохол и дрога поврзано со воспитните стилови на родителите овозможува добивање податоци врз основа на кои ќе се спроведе јавноздравствена интервенција којашто ќе овозможи успешно справување со ризичното однесување како јавноздравствена мерка за превенција на појавата на болестите на зависност.

Докторската дисертација на кандидатката м-р Мирлинде Билали, со наслов „Улогата на воспитните стилови на родителите во мотивирање и во користење на стратегии за учење на децата од училишна возраст против ризичното однесување во однос на болестите на зависност во Полошкиот Регион на Република Македонија“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатката, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавила (како прв автор, во меѓународни научни списанија или еден труд во списание со импакт-фактор) следниве рецензирани истражувачки трудови:

[9]. Автори: Билали М, Косевска Е, Зафирова-Ивановска Б: Поврзаноста на воспитните стилови на мајката со навиките за пушење цигари кај адолесцентите. *Medicus*. 2017; 22(2), 173-719.

[2] Автори: Билали М, Косевска Е, Зафирова-Ивановска Б, Елези Н: Поврзаноста на воспитните стилови на мајката со навиките за пиење алкохол кај адолесцентите. *Medicus*. 2018; 23(1), 61-70.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатката. Актуелното истражување претставува засега единствено истражување од областа на јавното здравство во Полошкиот Регион на РМакедонија, во кое со научен пристап се проценуваат знаењата, свесноста и практикувањата на учениците по однос на пушењето и употребата на алкохол и дроги поврзано со различните видови воспитание од страна на родителите.

Подрачје на примена. Заклучоците и препораките изработени врз база на добиените резултати можат да се применат како основа за јавноздравствени политики за превенција на ризичното однесување на адолесцентите во смисла на успешно мотивирање на родителите за користење на стратегии за учење и воспитување на децата како значајна и неопходна јавноздравствена мерка за превенција на болестите на зависност.

Можни понатамошни истражувања. Доколку се применат новите јавноздравствени политики со мотивирање на родителите за примена на новите техники на учење и воспитување на децата, можни се во иднина нови истражувања кои ќе претставуваат евалуација на резултатите од

спроведените политики во образованието и здравството и ќе одговорат на прашањата дали тие довеле до намалување на ризичното однесување кон здравјето на децата во однос на пороците со кои се соочуваат и децата и родителите во нашето секојдневие.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката **м-р Мирлинде Билали** со наслов **Улогата на воспитните стилови на родителите во мотивирање и во користење на стратегии за учење на децата од училишна возраст против ризичното однесување во однос на болестите на зависност во Полошкиот Регион на Република Македонија.**

КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Бети Зафирова Ивановска, претседател	с.р.
2. Проф. д-р Елена Косевска, ментор	с.р.
3. Проф. д-р Јованка Караџинска Бислимовска, член	с.р.
4. Проф. д-р Розалинда Исјановска, член	с.р.
5. Проф. д-р Драган Ѓорѓев, член	с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА: „РЕЗИЛИЕНТНОСТА КАЈ АДОЛЕСЦЕНТИТЕ КОИ ДОЖИВЕАЛЕ НЕГАТИВНИ ИСКУСТВА ВО ДЕТСТВОТО“ ОД М-Р ДИМИТРИНКА ЈОРДАНОВА ПЕШЕВСКА, ПРИЈАВЕНА НА МЕДИЦИНСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје, на својата редовна XI седница одржана на 30.5.2018 г., по предлог на Советот на докторски студии по јавно здравство на Медицинскиот факултет во Скопје, а во согласност со Законот за високото образование и Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии - докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, а по предлог на Советот за студиската програма по јавно здравство, определи Рецензентска комисија за оцена на докторската дисертација од м-р Димитринка Јорданова Пешевска, со наслов: „Резилиентноста кај адолесцентите кои доживеале негативни искуства во детството“, во состав:

проф. д-р Моме Спасовски, претседател

проф. д-р Фимка Тозија, ментор

проф. д-р Јордан Минов, член

проф. д-р Бети Зафирова Ивановска, член

проф. д-р Михаил Кочубовски, член.

Во согласност со Законот за високото образование на Република Македонија и Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии - докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Комисијата во наведениот состав, ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката м-р Димитринка Јорданова Пешевска, со наслов „Резилиентноста кај адолесцентите кои доживеале негативни искуства во детството“, содржи 177 страници компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman, со 1,5 проред

и големина на букви 12, без фусноти, со 175 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, меѓународни акти и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во десет глави, каде што јасно и концизно се образложени воведот, мотивот и предметот, целите и истражувачките хипотези, материјалот и методите на истражување, резултати, дискусијата, заклучните согледувања, препораките, литературата и анкетите. Резултатите се детално елаборирани, анализирани во контекст на земјата и споредени со резултати од други истражувања во делот Дискусија, врз основа на која се изведени заклучоците и препораките. Текстот е збогатен со 87 табели и 9 графикони. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Првата глава е воедно и **воведот** на докторската дисертација. Во воведот на трудот, изложени се предметот и целите на истражувањето, хипотезите, истражувачките прашања, теоретската рамка и методите на истражувањето. Во воведот се анализирани релевантните дефиниции на злоупотребата, занемарувањето и негативните искуства во детството и резилентноста. Следниве видови на негативни искуства во детството се проучувани: 1) физичко насилство, 2) психолошка/емоционална злоупотреба, 3) занемарување, 4) сексуална злоупотреба, 5) злоупотреба на алкохол или дрога од страна на член на семејството, 6) член на семејството во затвор, 7) член на семејството со депресија, 8) ментална болест или суицидалност, 9) насилно однесување врз мајката во семејството, 10) развод, 11) сепарација или смрт на родител/ите, 12) врсничко насилство, 13) разбојништво или насилство од непознат во домот и 14) сведоштво на насилство во заедницата. Како концептуална рамка за анализа се претставени јавноздравствениот модел и еколошкиот модел на СЗО за влијанието на различните фактори врз злоупотребата, занемарувањето и негативните искуства во детството. Даден е преглед на одговорот на насилството на глобално ниво, но и анализа на политиките и законската регулатива во РМ.

Воведот е соодветно конципиран и дава актуелен осврт на разбирањето на досегашните сознанија кај нас и во светот во проучување на концептот на резилентноста кај децата изложени на негативните искуства во детството и резултатите по здравјето и нивните приспособувања. Акцентот е ставен на адолесцентите, кои покрај злоупотребата и занемарувањето во детството, имаат повисок степен на резилентност и се справавуваат со негативното искуство на злоупотреба и занемарување, наспроти помалку резилентните адолесценти, кај кои се јавуваат последици по здравјето, како анксиозни и депресивни состојби. Голема важност е дадена на превенцијата преку утврдување на факторите на резилентноста кај адолесцентите, како и превенција на последиците по здравјето, особено на анксиозните и депресивните состојби.

Проучувањето на резилентноста е анализирана како значајна тема во научната јавност во последните четири декади, од аспект на фактот дека децата и младите можат да се справат и да се адаптираат и покрај тоа што доживеале трауматските искуства на злоупотреба, занемарување и други негативни животни настани во детството. Концептот на резилентноста во овој труд е анализиран од аспект на изложеноста на децата на злоупотреба, занемарување и други негативни искуства во детството и резултатите од

нивните приспособувања како што се депресијата и анксиозноста. Анализираниа е и адолесценцијата како развојна фаза и период на ранливост за повеќето поединци како и за појава на проблеми при приспособувањето и ментално здравје. Проучувањето на резилентноста кај адолесцентите е значајна тема, бидејќи токму адолесценцијата е периодот на манифестирање на нивната вулнерабилност, и момент каде што може да се направи интервенција, која може да го промени нивниот правец на развој во позитивна насока во понатамошното возрасно доба. Презентирани се историските корени во проучувањето на резилентноста на деца кои живееле со родители со шизофренија (Garmez 1970), како и студиите за резилентноста кај децата кои имаат искуства на злоупотреба и занемарување.

Злоупотребата и занемарувањето на децата се анализираше како јавноздравствен проблем со приказ на бројни студии направени досега кои упатуваат на долготрајните последици од негативните искуства и влијанието врз однесувањето, нарушувањето на психолошките и социјалните функции, проблеми со менталното здравје, ризични однесувања по здравјето, пократок очекуван животен век и зголемени трошоци за здравствена заштита. Исто така, претставена е постојната литература и прегледи на литература за децата кои имале искуство на злоупотреба, но биле резилентни и без прогноза за ментална болест, односно децата со документирана историја на злоупотреба и занемарување не развиваат психопатологија, вклучувајќи депресија, анксиозност, пострауматско стресно растројство и се развиваат како резилентни индивидуи.

Во **втората глава**, кандидатката ги објаснува **мотивот**, предметот и оправданоста за изработката на предложената тема. Како посебен мотив се наведува потребата за истражување, продлабочување и подобро разбирање на комплексната релација помеѓу злоупотребата, занемарувањето во детството, вклучително и со другите негативни искуства како и резилентноста и секако влијанието врз менталното кај адолесцентите во Република Македонија, што би придонело ги утврдиле резилентните фактори кај адолесцентите со негативни искуства на злоупотреба и занемарување и понатамошна превенција на последиците по здравјето на оваа популација е главен мотив за ова истражување. Недостатокот на слични истражувања во Република Македонија, кои би ги утврдиле резилентните фактори кај адолесцентите со негативни искуства на злоупотреба и занемарување и понатамошна превенција на последиците по здравјето на оваа популација е главен мотив за ова истражување. Исто така, како предмет на истражување на докторската дисертација е проучување на резилентните фактори кај адолесцентите кои имале негативни искуства на злоупотреба и занемарување во своето детство и последиците по здравјето.

Во **третата глава** се изнесени поставените **цели и хипотези** на истражувањето. Главна цел е: утврдување на влијанието на факторите на резилентноста кај адолесцентите кои имаат искуство на злоупотреба и занемарување, како и утврдување на негативниот ефект врз здравјето преку појавата на депресија и анксиозност. Покрај тоа, дефинирани се пет специфични цели за утврдување на: појавата на резилентноста кај адолесцентите преку неколку фактори на влијание, како што се индивидуалните, семејните и контекстуалните фактори; преваленцијата на психолошката, физичката и сексуалната злоупотреба, психолошкото и физичкото занемарување во детството, и семејната дисфункционалност; на

влијанието на резилентноста на адолесцентите кои имале негативни искуства на злоупотреба и занемарување во детството врз појавата на здравствените проблеми со депресијата и анксиозноста; резилентноста кај адолесцентите според, пол, возраст, етничка припадност, социокономски статус и место на живеење; предлог-мерки за изработка на стратегии и програми за превенција на ризикот од насилство, врз основа на добиените резултати од истражувањето. За реализација на целите поставени се следниве истражувачки хипотези:

X1. Постои позитивна корелација помеѓу степенот на доживеаната злоупотреба и занемарување во детството со степенот на депресијата и анксиозност кај адолесцентите.

X2. Постои негативна корелација помеѓу степенот на резилентност и степенот на депресијата и анксиозност кај адолесцентите.

X3. Постојат разлики во степенот на резилентноста според видот на доживеаната злоупотреба и занемарување во детството.

Во **четвртата глава** се прикажани **материјалот и методите** на истражувањето. Во истражувањето како концептуална рамка се применети јавноздравствениот пристап и еколошкиот модел на СЗО за проучување на насилството и анализа на резилентноста.

Истражувањето е дизајнирано како трансверзална (студија на пресек) спроведена на студенти во прва и втора година запишани во академската 2016/2017 година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Бројот на студентите испитаници изнесува вкупно 622 студенти (33,12% од машки пол, 66,88% од женски пол) или 5,5 % од вкупната предметна популација на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Има релативно висока стапка на одзив на студентите во истражувањето со 89%. Критериуми за вклучување во истражувањето беа: 1) студенти на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“; 2) студенти од прва и втора година; 3) да се од листата на избраните 12 факултети вклучени во примерокот.

Применет е репрезентативен квотен примерок на студенти спроведен во две фази. Во првата фаза од 23 факултети од листата на веб-страница на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, избран е секој втор факултет, односно вкупно 12 факултети. Факултетите кои беа опфатени се следниве: Архитектонски факултет, Економски факултет, Медицински факултет, Правен факултет „Јустинијан Први“, Стоматолошки факултет, Факултет за ветеринарна медицина, Факултет за драмски уметности, Факултет за земјоделски науки и храна, Факултет за ликовни уметности, Факултет за физичко образование, спорт и здравје, Филозофски факултет и Шумарски факултет. Во втората фаза се направени квоти од секој факултет (соодветниот процент на испитаници во примерокот со соодветно истиот процент студенти запишани од избраните факултети) според податоците на Државниот завод за статистика на Република Македонија. Пилот-истражувањето е спроведено во период на месец февруари 2017 година, додека главното теренско истражување од март до јуни 2017 година. Истражувањето се спроведе преку групна примена на анкетни прашалници и скали и потишана информирана согласност за учество од страна на студентите.

Употребени се неколку мерни инструменти: *Прашалник за социо-демографските варијабли*: возраст, пол, место на живеење, со кого живее испитаникот, етничка припадност, образование и работен статус на родителите, статус на студентот. *Интернационалниот*

Итрасалник за негатиѡиѡе искуства во дејсѡивоито (International Adverse Childhood Experiences Questioner) за проценка на: физичко, психолошка и сексуална злоупотреба, занемарување, злоупотреба на алкохол или дрога од страна на член на семејството, член на семејството во затвор, член на семејството со депресија, ментална болест или суицидалност, насилно однесување врз мајката во семејството, развод, сепарација или смрт на родител/ите и други негативни животни настани во детството. За резилентноста кај студентите се употреби *Инструментот за резилентност кај деца и адолесцентите- верзија за млади* (The Child and Youth Resilience Measure-Youth version), со кој исто така е детектирана индивидуалната, релационата и контекстуална резилентност. За депресивноста кај адолесцентите е користена *Скалата на депресија* (Depression Inventory), додека за мерење на анксиозноста кај адолесцентите се користеше *Скала на анксиозност* (Anxiety Scale). Добиените податоци се внесени во специјално изработена база на податоци, а статистичката обработка е извршена со статистичка програма SPSS 17, и статистичка анализа на: максимална, минимална вредност, аритметичка средина (mean) и стандардна деѡијација (SD), Pearson χ^2 (хи-квадрат тест) линеарна регресија, униѡаријантна регресиона анализа и мултиѡаријантна регресиона анализа, логистичка регресија, за проверка на поставените хипотези.

Резултатите од истражувањето се детално прикажани и обработени во **петтата глава**. Тие се изразени низ графикони и табели, како и со текстуален опис на добиените бројки. Податоците се добиени со обработка и анализа на 622 испитаници, студенти од 12 факултети на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, (33,12% од машки и 66,88% од женски пол). Според возрастната структура мнозинството на студенти се на 20 и 19-годишна возраст (52,89%, 39,71% последователно). Според местото на живеење, најголем процент на студенти се од урбана средина (82,96%).

Истражувањето покажа дека вкупно 61,74% студенти имале некакво негативно искуство во детството на злоупотреба или занемарување или други вид негативни искуства. Кај машките испитаници, тоа е застапено со 58,25%, додека кај женските изнесува 63,46%. Преѡаленцијата на физичката злоупотреба изнесува 12,05%, на психолошката злоупотреба е 20,74%, за сексуална злоупотреба е 7,56%, занемарување беше препознаено кај 5,14% испитаници. Злоупотреба на алкохол или дрога од страна на член на семејство беше детектирана кај 7,56% испитаници, 3,86% имаат член во семејство кој бил во затвор, а 9,32% од нив имаат член во семејство со депресија, ментална болест или суицидалност. Кај 29,1% испитаници во семејството има насилно однесување кон мајката, 10,13% од нив се соочиле со развод, сепарација или смрт на родител/и, 6,4% испитаници биле жртѡи на врсничко насилство. Сѡедоци на разбојништво или насилство од непознат во домот биле 3,5% испитаници, а сѡедоци на насилство во заедницата биле 16,4% испитаници. Кај повеќе од половина студенти 58,36% се следи висока резилентност, додека 41,64% од студентите имаат ниска резилентност.

Резултатите покажаа статистички значајна позитивна корелација на депресивноста со негативни искуства во детството ($r=0.224$; $p<0.00010$). Со униѡаријантната логистичка регресија статистички сигнификантни како предиктори за појаѡа на депресија од негативни искуства во детството се потѡрдени 11 од 12 анализирани кај студентите и тоа: физичкото

насилство (OR: 2.563, 95% CI 1.572 – 4.179 p=0.0001); психолошката злоупотреба (OR: 2.495, 95% CI 1.680 – 3.704 p=0.0001); занемарување (OR: 3.35, 95% CI 1.605 – 6.993 p=0.001); сексуална злоупотреба (OR: 4.95, 95% CI 1.265 – 19.365 p=0.022); алкохол или дрога од член во семејството (OR: 2.297, 95% CI 1.262 – 4.180 p=0.006); член на семејството во затвор (OR: 2.3, 95% CI 1.012 – 5.224 p=0.047); член на семејство со депресија, ментална болест или суицидност во семејството (OR: 4.927, 95% CI 2.747 – 8.837 p=0.0001); сведоци за насилно однесување врз мајката во семејството (OR: 1.719, 95% CI 1.203 – 2.454 p=0.003); врничкото насилство (OR: 2.444, 95% CI 1.281 – 4.665 p=0.007); разбојништво или насилство од непознат во домот (OR: 6.851, 95% CI 2.492 – 18.839 p=0.0001); (OR: 2.739, 95% CI 1.778 – 4.220 p=0.001).

Се потврди статистички значајна позитивна корелација помеѓу анксиозноста и негативните искуства во детството ($r = 0.16$; $p < 0.0001$). Со униваријантната логистичка регресиона анализа како статистички значајни предиктори за појава на анксиозност од негативни искуства во детството се потврдија 5 од 12 анализирани: физичкото насилство (OR: 1.795, 95% CI 1.074 – 2.999 p=0.026); психолошката злоупотреба (OR: 4.95, 95% CI 1.043 – 2.328 p=0.03); член на семејство со депресија, ментална болест или суицидалност (OR: 2.032, 95% CI 1.127 – 3.663 p=0.018); искуство на разбојништво или насилство од непознат во домот (OR: 8.318, 95% CI 1.927 – 35.904 p=0.005), сведоштво на насилство во заедницата (OR: 1.813, 95% CI 1.157 – 2,841 p=0.009). Наодите потврдија дека статистички значајни предиктори за појава на анксиозност и депресивност кај адолесцентите се: присуство на член во семејството со депресија, ментална болест или суицидалност, присуство на разбојништво или насилство од непознат во домот

Наодите потврдија статистички значајна негативна поврзаност помеѓу степенот на резилентност и степенот на депресија ($r = -0.377$; $p < 0.0001$) и анксиозност ($r = -0.1002$; $p = 0.012$) кај адолесцентите. Испитаниците со повисока резилентност имаат пониски нивоа на депресија и анксиозност и обратно. Адолесцентите со ниска резилентност имаат адолесцентите се со следниве негативни искуства во детството: физичко насилство; психолошка злоупотреба; занемарување; злоупотреба на алкохол или дрога од член во семејството; член на семејство со депресија, ментална болест или суицидност; насилно однесување врз мајката во семејството; разбојништво или насилство од непознат во домот и сведоштво на насилство во заедницата. Како независни сигнификантни предикторни негативни искуства во детството за ниска резилентност кај студентите се потврдени: сексуалната злоупотреба, член во семејство со ментална бол, насилно однесување врз мајката во семејството и разбојништво или насилство од непознат во домот.

Во **шестата глава** кандидатката ја презентира **дискусијата** на резултатите од истражувањето согласно со поставените цели, хипотези преку компаративна анализа на наодите со релевантните истражувања глобално, во Европа и регионот во дадената област. Дискусијата е структурирана во неколку сегменти: поврзаност на депресијата и анксиозноста со негативни искуства во детството; поврзаност на депресијата и анксиозноста со резилентноста и поврзаност на резилентноста со видовите на доживеана злоупотреба, занемарување и други негативни искуства во детството, во кои се дискутирани наодите од истражувањето и компарирани со наоди од други студии.

Во седмата глава се прикажани **заклучните согледувања** врз основа на анализата на добиените резултати. Реализирани се поставените цели и истражувачките хипотези и извлечени се следниве заклучоци:

- Постои висока преваленција на доживеана злоупотреба, занемарување, насилство и други и негативни искуства во детството во Република Македонија.
- Постои статистички значајна позитивна корелација помеѓу степенот на доживеаната злоупотреба и занемарување и другите негативни искуства во детството со степенот на депресијата и анксиозност кај адолесцентите (потврдена првата хипотеза).
- Постои статистички сигнификантна поврзаност на негативните искуства во детството со појавата на депресијата, потврдени 11 ризик-фактори од детството од 12 анализирани, и тоа: психолошка, физичка и сексуална злоупотреба, занемарување; злоупотреба на алкохол или дрога од страна на член на семејството; член на семејството во затвор, член на семејството со депресија; ментална болест или суицидалност; насилно однесување врз мајката во семејството; врсничко насилство; разбојништво или насилство од непознат во домот и сведоштво на насилство во заедницата.
- Постои статистички значајна поврзаност на негативните искуства во детството како ризик-фактори, за појава на анксиозност кај адолесцентите: физичко насилство; психолошка злоупотреба; член на семејство со депресија, ментална болест или суицидалност; искуство на разбојништво или насилство од непознат во домот; сведоштво на насилство во заедницата.
- Статистички значајни предиктори за појава на анксиозност и депресивност кај адолесцентите се: присуство на член во семејството со депресија, ментална болест или суицидалност, присуство на разбојништво или насилство од непознат во домот.
- Постои статистички значајна негативна поврзаност помеѓу степенот на резилентност и степенот на депресија и анксиозност кај адолесцентите. Испитаниците со повисока резилентност имаат пониски нивоа на депресија и анксиозност и обратно (потврдена втората хипотеза).
- Поголема веројатност за ниска резилентност имаат адолесцентите со следниве негативни искуства во детството: физичко насилство; психолошка злоупотреба; занемарување; злоупотреба на алкохол или дрога од член во семејството; член на семејство со депресија, ментална болест или суицидалност; насилно однесување врз мајката во семејството; разбојништво или насилство од непознат во домот и сведоштво на насилство во заедницата (потврдена третата хипотеза).
- Како независни сигнификантни предикторни негативни искуства во детството за ниска резилентност кај студентите се потврдени: сексуалната злоупотреба, член во семејство со ментална болест, насилно однесување врз мајката во семејството и разбојништво или насилство од непознат во домот.

Во **Глава осум** се презентирани **препораките** и неопходноста од креирање на интервенции и превентивни програми. Дадени се следниве препораки: креирање на можноста за опфат на најризичните групи и јакнење на мултисектрската соработка; спроведување на превентивни програми засновани на докази; унапредување на политиките и ефикасно спроведување законите; одредувањето и проценка на ризик-факторите и резилентноста со цел најдобра превенција и интервенција; унапредување на следењето, проценката и истражувањата; развивање на поефективни методи за превенција идентификување и третман на депресија и анксиозност кај адолесценти.

Во **Глава девет** е презентирана **литературата**, која содржи 175 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, меѓународни акти и интернет-ресурси, додека **десетата глава** ги прикажува **анексите** на соодветните скали и прашалници.

Предмет на истражување

Предмет на истражување на докторската дисертација е проучувањето на резилентните фактори кај адолесцентите кои имале негативни искуства на злоупотреба и занемарување во своето детство и последиците по здравјето. Во посебен фокус е продлабоченото и подобро разбирање на комплексната релација помеѓу злоупотребата, занемарувањето во детството, вклучително и со другите негативни искуства како и резилентноста и секако влијанието врз менталното здравје, односно депресивноста и анксиозноста кај адолесцентите во Република Македонија.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Во светот, концептот на резилентноста кај децата изложени на негативните искуства во детството е анализиран како значајна тема во научната јавност во последните четири декади, од аспект на фактот дека децата и младите можат да се справат и да се адаптираат и покрај тоа што доживеале трауматски искуства на злоупотреба, занемарување и други негативни животни настани во детството.

Актуелното истражување претставува прво истражување од ваков тип во земјата, кое го потврдува постоењето на статистички сигнификантна поврзаност помеѓу доживеаната злоупотреба и занемарување и другите негативни искуства во детството со депресијата и анксиозноста кај адолесцентите. Концептот на резилентноста во овој труд е анализиран од аспект на изложеноста на децата на злоупотреба, занемарување и други негативни искуства во детството и резултатите од нивните приспособувања како што се депресијата и анксиозноста. Проучувањето на резилентноста кај адолесцентите е значајна тема, бидејќи токму адолесценцијата е периодот на манифестирање на нивната вулнерабилност, и момент каде што може да се направи интервенција, која може да го промени нивниот правец на развој. Злоупотребата и занемарувањето на децата се анализираа како јавноздравствен проблем со приказ на бројни студии направени досега кои упатуваат на долготрајни последици од негативните искуства и влијанието врз проблеми со менталното здравје.

Краток опис на применетите методи

Како концептуална рамка се применети јавноздравствениот пристап и еколошкиот модел на СЗО за проучување на насилството и анализа на резилентноста, обезбедувајќи анализа на сложената интеракција на повеќе фактори, на различни нивоа на заемно влијание, и тоа: 1.) фактори на индивидуално ниво; 2.) фактори на ризик на ниво на меѓучовечките односи/релации со семејство, пријатели, врстници; 3.) фактори на ниво на заедницата поврзани со опкружувањето – како што се соседството, работното место и училиштето; 4.) општествени фактори кои ги вклучуваат темелните услови во општеството. Истражувањето претставува трансверзална (студија на пресек) спроведена на студенти во прва и втора година запишани во академската 2016/2017 година на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Бројот на студентите испитаници изнесува вкупно 622 студенти или 5,5 % од вкупната предметна популација. Применет е репрезентативен квотен примерок на студенти спроведен во две фази. Употребени се неколку мерни инструменти: *Прашалник за мерење на социо-географските варијабли*, Интернационалниот прашалник за негативните искуства во детството (International Adverse Childhood Experiences Questioner). Резилентноста кај студентите се мереше со употреба на *Инструментот за резилентност кај деца и адолесцентите* - верзија за млади (The Child and Youth Resilience Measure-Youth version). Депресивноста кај адолесцентите се мереше со *Скала на депресија* (Depression Inventory), додека за мерење на анксиозноста кај адолесцентите се користеше *Скала на анксиозност* (Anxiety Scale).

Краток опис на резултатите од истражувањето

Истражувањето, исто така, даде ново согледување и потврда на поврзаноста помеѓу резилентноста и депресивноста и анксиозноста кај адолесцентите. За прв пат е проучувана резилентноста кај децата со негативни искуства во детството, кои имаат поголема веројатност да се јават кај следниве негативни искуства: физичка, психолошка, сексуална злоупотреба; занемарување; злоупотреба на алкохол или дрога од член во семејството; член на семејство со депресија, ментална болест или суицидност; насилно однесување врз мајката во семејството; разбојништво или насилство од непознат во домот и сведоштво на насилство во заедницата. Анализата на добиените резултати од истражувањето ги насочува можностите за превентивни и интервентни програми со цела можност за рана поддршка кај адолесцентите и подобра развојна перспектива.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација со наслов „Резилентноста кај адолесцентите кои доживеале негативни искуства во детството“, од кандидатката м-р Димитринка Јорданова Пешевска, претставува оригинален и самостоен научен труд во областа на јавното здравство. Изработката на темата на оваа докторска дисертација ја реализираше главната цел на истражувањето за поврзаноста на факторите на резилентноста кај адолесцентите кои имаат

искуство на злоупотреба и занемарување, како и утврдување на негативниот ефект врз здравјето преку појавата на депресија и анксиозност. Трудот придонесува за создавање на превентивни програми во здравствениот систем базирани на докази. Идентификација на посочените фактори на ризик или негативните искуства кај децата и раната интервенција ја намалува можноста за појава на депресивност и анксиозност во адолесценцијата. Исто така, влијае врз намалување на оптовареноста на здравствениот систем за третман на адултна депресија и анксиозност.

Докторската дисертација со наслов „Резилиентноста кај адолесцентите кои доживеале негативни искуства во детството“, од кандидатката м-р Димитринка Јорданова Пешевска, според мислењето на Комисијата за оценка, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд и може да се процедурира во понатамошна постапка.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатката, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавила во научни списанија со меѓународен уредувачки одбор следниве рецензирани истражувачки трудови:

Jordanova Peshevska D, Tozija F. "Are resilient factors increasing the risk for childhood psychological victimization?" Open Access Macedonian Journal of Medical Sciences. 2018; 6:189, eISSN: 1857-9655

Јорданова Пешевска Д, Тозија Ф. Злоупотреба и занемарување на децата во Република Македонија: сегашна состојба и идни предизвици. Ревизија за социјална политика, ISSN 1857-6052, Фондација „Фридрих Еберт“ и Институт за социјална работа и социјална политика, Филозофски факултет, Скопје. 2017; 13: 95-128.

Јорданова Пешевска Д, Тозија Ф, Љупчо Ефремов. Поврзаноста помеѓу злоупотребата, занемарувањето и трвматските доживувања во детството со ризичните однесувања штетни по здравјето. Архиви на јавно здравје. 2017; 2:26-34. Достапно на: <https://www.idpress.eu/aph/article/view/1644/1997>

Jordanova Peshevska D, Tozija F, Jordanova T, Vaskova P, Vaskova I. Implementing Sustainable Development Goals by Preventing Child Abuse and Neglect. Evrodijalog.2016; 22:291-304.

Tozija F, Jordanova Peshevska D. Translating Knowledge into Violence Prevention Policy towards the Sustainable Development Goals in the Republic of Macedonia. Evrodijalog.2016; 22:261-277.

Vaskova P, Jordanova Peshevska D, Tozija F, Vaskova I, Jordanova T. Women's Alcohol Addiction. Evrodijalog.2016; 22:305-313.

Презентации на меѓународни конференции и конгреси:

Јорданова Пешевска Д, Тозија Ф. Поврзаноста на злоупотребата и занемарувањето во детството со индивидуалните, релациските и контекстуалните фактори кај македонските

адолесценти. Втор научен симпозиум: Денови на превентивна медицина во Република Македонија, 3-5 ноември 2017.

Tozija F. Jordanova Peshevska D. A decade of violence prevention and capacity building in the Republic of Macedonia. Book of abstracts. 23rd International Safe Communities Conference October 10-12, Novi Sad, Serbia, 2017.

Jordanova Peshevska D, Tozija F. The link between the resilient factors in adolescents with abuse and neglect in childhood. Book of abstracts. 23rd International Safe Communities Conference October 10-12, Novi Sad, Serbia, 2017.

Jordanova Peshevska D, Qirjako G. Tozija F, Sethi D, Jordanova, T. Situation analysis on child maltreatment prevention in several South East European countries. 12th World Conference on Injury Prevention and Safety Promotion, 18–21 September 2016 in Tampere, Finland. "From research to implementation, Safety 2016. Book of abstracts, BMJ.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на истражувањето

Резултатите од истражувањето покажаа дека насилството, злоупотребата, занемарувањето и другите негативни искуства во детството претставуваат сериозен јавно-здравствен проблем глобално и во Република Македонија, за кој е потребен постојан соодветен и координиран одговор на сите нивоа. Трудот, исто така, има голема научна вредност бидејќи отвори многу нови идеи за натамошни истражувања и укажа на можноста да се влијае превентивно врз факторите на ризик кои се идентификувани. Злоупотребата, занемарувањето и другите негативни искуства во детството се покажаа како значајни предиктори за појавата на депресивноста и анксиозноста во адолесценцијата.

Добиените наоди може да бидат применети за креирање на политики базирани на докази со препораки за превентивни програми и интервенции. Знаејќи ги предикторите кои влијаат врз здравјето на адолесцентите, треба да се преземат ефективни превентивни целни програми базирани на докази, програми за родителство или основен пакет на информации за штетните последици од злоупотребата и занемарувањето на идните родители. Неопходна е превенција на негативните последици врз адолесцентите и нивното здравје, преку поголемо вложување во превентивните програми кои ќе опфатат повеќе целни групи, пренатален период и родителство, деца и рана адолесценција.

Подрачјето на примена и ограничувањата на истражувањето

Истражување од овој тип за резилентноста кај адолесцентите со негативни искуства во детството кај адолесцентите во Македонија за прв пат се поставува како истражувачка тема и отвора можност за нови понатамошни студии. Истражувачките хипотези се проверени на репрезентативен двофазен квотен примерок, што дава можност за генерализација на

резултатите. Факторите кои се идентификувани како значајни предикторни негативни искуства кај децата за проблеми во менталното здравје во адолесценцијата може да се применат како методи во идентификување на ризичните деца.

Потребно е спроведување на превентивни програми засновани на докази, како што се домашните посети, позитивното родителство, превенција на трауматска повреда на главата како последица на злоупотреба, превенција на бракови на рана возраст, учење на децата како да ги препознаат насилните возрасни лица и други.

Утврдување на деца со поголем број на ризик-фактори од категориите на негативни искуства и злоупотреба и проценка на резилентноста може да дадат адекватни насоки за превенција или програма. Многу податоци се достапни за важноста на родителството и програмите за рана интервенција и тие треба да се создаваат за овие целни групи. За жал, помалку акцент е ставен на проценка на различните ефекти на програмите за превенција на различни популациони групи. Развојот на училишни програми за скрининг и советување кои ќе ги задоволат потребите на децата и адолесцентите преку упатување на специјализирани служби, покрај обезбедувањето континуирана образовна поддршка и следење.

Поаѓајќи од сложеноста на истражувањето на овој феномен, секако треба да споменеме дека во истражувањето, сепак, не се опфатени сите можни фактори на ризик. Во истражувањето остануваат недостапни токму најранливите категории адолесценти, оние кои не се вклучени во образовниот систем воопшто, потоа адолесцентите кои не се запишани во средните училишта и на факултетите. Студентите вклучени во истражувањето во поголем процент се од урбаните општини, а не и руралните средини. Истражувањето се базира на метод самоизвестување кој може да има влијание врз објективноста на исказите на студентите.

Можни понатамошни истражувања

Наодите од ова истражување обезбедуваат значајни податоци за низа аспекти на адолесцентите кои имаат доживено негативни искуства во детството и нивната резилентност во РМ, како на индивидуално, така и на ниво на семејство, заедница и општество. Добиените податоци укажуваат на постоење на поголема поврзаност помеѓу негативните искуства и адолесцентното здравје односно депресивноста и анксиозноста и укажуваат на потреба од нивно понатамошно проучување.

Ова истражување отвора многу нови полиња за анализа и проучување. Нататамошните истражувања можат да вклучат проучување на други ризик-фактори како што се ризичните однесувања штетни по здравјето. Исто така, може да вклучи проучување на најризичните групи на адолесценти, еднородителски семејства, семејства кои живеат во сиромаштија и други ранливи групи. Од значење би било и анализирање на влијанието на различни резилентни фактори и креирање превентивни модели за рана детекција и интервенција кај ризичните групи деца според факторите на ризик, потврдени во истражувањето.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Медицинскиот факултет во Скопје да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација со наслов „Резилиентноста кај адолесцентите кои доживеале негативни искуства во детството“, од кандидатката м-р Димитринка Јорданова Пешевска.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. проф. д-р Моме Спасовски, претседател с.р.
2. проф. д-р Фимка Тозија, ментор с.р
3. проф. д-р Јордан Минов, член с.р
4. проф. д-р Бети Зафирова Ивановска, член с.р
5. проф. д-р Михаил Кочубовски, член с.р

ПРЕГЛЕД НА ОДОБРЕНИ ТЕМИ НА МЕДИЦИНСКИ ФАКУЛТЕТ/ИНСТИТУТ

1. ДОКТОРСКИ ТРУДОВИ

Ред. бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата		Име и презиме на менторот	Датум и бр. на Одлука на ННС/НС за прифаќање на темата
		на македонски јазик	на англиски јазик		
1.	Валентина Цвејоска Чолаковска	Астма и натхранетост во детска возраст	Asthma and overweight in childhood	Проф. д-р Емилија Влашки	30.05.2018 0905 - <u>2546/30</u>
2.	Бојан Бошковски	Поврзаност на ХЛА и ризикот за развој на антиинтерферонски антитела кај пациенти со мултипла склероза третмани со интерферон бета	Correlation between HLA genotype and risk for development of interferon beta antibodies in patient with Multiple sclerosis treated with interferon beta	Проф. д-р Весела Малеска Ивановска	30.05.2018 0905 - <u>2546/31</u>
3.	Јована Андоновска Буриловска	Влијанието на инфекциите со Ureaplasma spp. и Mycoplasma spp. врз локалната синтеза на азотниот оксид во вагината кај	The impact of the infections with Ureaplasma spp. and Mycoplasma spp. upon the local synthesis of nitric oxide (NO) in the vagina in premature births	Проф. д-р Велимир Стојковски	30.05.2018 0905 - <u>2546/32</u>

		предвремените породувања			
--	--	-----------------------------	--	--	--

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ВО
НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ МЕЃУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО
НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, објавен во весниците „Нова Македонија“ и „Коха“ од 31. I 2018 година, за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област меѓународно приватно право и врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет, бр. 02-662/8, донесена на 4.V2018, формирана е Рецензентска комисија во состав: д-р Тони Дескоски, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, д-р Љубомир Данаилов Фрчкоски, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје и д-р Вангел Доковски, доцент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.

Како членови на Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на наставник во сите наставно-научни звања во научната област меѓународно приватно право, во предвидениот рок се пријави еден кандидат, д-р Илија Руменов.

1. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Кандидатот д-р Илија Руменов е роден на 29. XII 1982 година, во Скопје. Средно образование завршил во ДСУ „Никола Карев“ во Скопје. Со високо образование се стекнал на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје.

Дипломирал на 22.II.2006 година, при што остварил скроман просечен успех 8,14.

Во учебната 2006/2007 се запишал на магистерски студии по меѓународно право и меѓународна политика на „Јустинијан Први“ во Скопје. Студиите ги завршил во 2010 година, со просечен успех 9,56.

На 9. III 2011 година го одбрал магистерскиот труд на тема: *Хашкаџаа конценција за граѓанско правниште аспекти на меѓународното граѓанско право од 1980 година наспроти универзалниште и регионалниште предизвици.*

Докторска дисертација пријавил на 14. IX 2017 година на Правниот факултет при Универзитетот во Љубљана, Република Словенија. Дисертацијата на тема: „Признавање и извршување на странски судски одлуки во семејноправните односи“ (Priznanje in izvršitev tujih sodnih odločb v družinskopravnih zadevah) ја одбрал на 15. XII 2017 година, пред Комисија во состав: проф. д-р Алеш Галиќ, проф. д-р Барбара Новак и проф. д-р Весна Ријавец. Со тоа се стекнал со научниот степен доктор на науки од научната област граѓанско право (на Правниот факултет во Љубљана, научната област меѓународно приватно право организационо спаѓа во полето на граѓанското право).

Со решение на Министерството за образование и наука УП1 бр. 15-3350 од 5. I 2018 година, дипломата број 11197/17 издадена од Правниот факултет при Универзитетот во Љубљана, Република Словенија е признаена како документ за завршен трет циклус докторски студии и стекнат научен степен доктор на правни науки.

На 27 VI 2011 година е избран во звањето асистент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во областа меѓународно приватно право. По истекот на законскиот период од три години за кој е избран, не е извршен реизбор во соработничко звање - асистент, и кандидатот продолжил и по истекот на тој период да работи како асистент на Факултетот.

Во моментот е асистент на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје во областа меѓународно приватно право. Последниот реферат за избор е објавен во Билтенот бр. 1008 од 16.V 2011 година.

Кандидатот активно се служи со англискиот јазик. Исто така има познавања од компјутерските техники и интернет-пребарувањата.

2. НАУЧНИ, СТРУЧНИ, ПЕДАГОШКИ И ДРУГИ ОСТВАРУВАЊА НА КАНДИДАТОТ ОД ПОСЛЕДНИОТ ИЗБОР ДО ДЕНОТ НА ПРИЈАВАТА

Наставно-образовна дејност

Во рамките на наставно-образовната дејност на УКИМ, Правен факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, кандидатот д-р Илија Руменов изведува вежби на првиот и вториот циклус студии на студиската програма Правни студии.

Научноистражувачка дејност

Д-р Илија Руменов во текот на целокупната досегашна кариера има објавено вкупно 18 научни трудови од областа меѓународно приватно право, од кои 7 труда, во зборници на високообразовни институции, 3 труда, во научни списанија, 6 труда во меѓународни научни публикации и 2 труда во зборници од научни собири.

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Д-р Илија Руменов остварил стручно усовршување во странство со вкупно 3 студиски престои, и тоа:

1. 1 - 30.XII 2014, Виена, Австрија – Институт за граѓанско процесно право при Правниот факултет на Универзитетот во Виена;

2. 1.XI 2011 - 1.XII 2011, Ница, Франција – учесник на програма за размена на кадар Erasmus mundus – Basileus III на Универзитетот во Ница, Франција;

3. 2 - 20.VII 2007, Хаг, Холандија – Хашка академија за меѓународно право, летна сесија за меѓународно приватно право.

Д-р Илија Руменов, исто така, учествувал и на работилница за e-Learning организирана од Europa-Institute at the Saarland University, SEE / EU Cluster of Excellence in European and International Law, во Саарбрикен, Германија, 29. IV -2.V 2017 година.

Д-р Илија Руменов учествувал со поднесување на реферат на поголем број домашни и меѓународни научни конференции, од кои за овој избор се селектирани следниве:

1. “Public policy and its standards regarding exequatur in Family matters”, докторски колоквиум организиран од Универзитетите од Цирих, Виена, Љубљана и Упсала, Пиран, Словенија, 7-10.VI 2012 година;

2. “Mutual trust” – essential part of the recognition and enforcement of judicial decisions in family matters”, докторски колоквиум организиран од универзитетите од Цирих, Виена, Љубљана и Упсала, Пиран, Словенија, 5-8.VI 2014 година;

3. “Private International Law in the jurisprudence of European Courts – Family at Focus”, реферат на тема “Application of the Hague Child Abduction Convention in SEE region: national reports”, 11-12.VI 2014 година;

4. 1st Itinerant Summer University in the Balkans, реферат на тема „The Mutual Trust in the European area of freedom, security and justice – Can Civil Law Use the Lessons Learned from Criminal Law”, Скопје, Република Македонија, 3-7.IX 2014 година (во коавторство со д-р Бобан Мисоски);

5. Охридска летна школа, реферат на тема “Recognition and Enforcement of Foreign Judgments – Comparative Overview of the Private International Law Act of Republic of Macedonia and the Hague Convention on Choice of Courts Agreements” (коавторски труд со проф. д-р Тони Дескоски и м-р Вангел Доковски), Охрид, Република Македонија, 14-17. V 2015 година;

6. 2nd Itinerant Summer University in the Balkans, реферат на тема “The Position of the European Court of Human Rights (ECtHR) regarding child abduction cases in light of the 1980 Hague Child Avduction Convention and Brussels Ibis Regulation”, Скопје, Република Македонија, 9-12.IX 2015 година;

7. “Procedural aspects of EU Law”, реферат на тема “The Effectiveness of Mutual Trust in Civil and Criminal Law in the EU” (коавторски труд со д-р Бобан Мисоски), Осиек, Хрватска, 6-7.IV 2017 година и

8. „The 1996 Hague Convention on the Protection of Children and Republic of Macedonia: Too Little, or too Late”, Зборник на трудови од Петтиот Загрепско-Скопски колоквиум, 2015 година, Загреб, Хрватска (коавторство со д-р Тони Дескоски и м-р Вангел Доковски).

Д-р Илија Руменов присуствувал на поголем број домашни и меѓународни научни конференции, од кои за овој избор се селектирани следниве:

1. “Најнови тенденции во Европското меѓународно приватно право – предизвици за законодавците во земјите на Југо-источна Европа”, 9-та Конференција за меѓународно приватно право, Скопје, 23. IX 2011 година,
2. “Начелни прашања за кодифицирањето на македонското граѓанско право”, МАНУ, Скопје, 12. I 2012 година;
3. “Judicial Co-operation Civil and Commercial Law Matters, Family Law Matters Seminar”, European Commission’s DG Enlargement, Ohrid, 18-19. X 2012 година;
4. “A decade in the development of Private International Law”, Ниш, Србија, 4. V 2012 година;
5. Работилница за длабинска анализа на степен на усогласеност на националното законодавство со законодавството на ЕУ во Поглавјата 23 Правосудство и фундаментални права и 24 Правда, слобода и безбедност, организирана во соработка со Развојната програма на Обединетите Нации (УНДП), Струга, Република Македонија, 8-10. XI 2012 година;
6. “Recovery of maintenance in the EU and worldwide”, Хајделберг, Германија, 5-8. III 2013 година;
7. “Family and children – European Expectations and national reality”, Опатија, Хрватска, 20-21. IX 2013 година;
8. „Арбитражата во ЦЕФТА регионот во насока на унапредување на економскиот развој“, Скопје, 18. II 2014 година;
9. Семинар за меѓународно приватно право, “Private International law in Macedonia and Kosovo”, Приштина, Република Косово, 28-30. IV 2015 година;
10. “Private International Law in Macedonia and Kosovo”, Зеница, Босна и Херцеговина, 22. X 2015 година;
11. “Private International Law on Stage – National, European and International Perspectives”, Зеница, Босна и Херцеговина, 22-24. X 2015 година;
12. “Private International Law Revisited – Is there a room for the improvement of the existing sources of PIL”, Сплит, Хрватска, 3. XI 2017 година.

Кандидатот е активно вклучен во работата на стручни комисии и работни групи при Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје:

- секретар на Институтот за меѓународно право и меѓународни односи (прв мандат 2008 -2012; втор мандат 2012 -2016; трет мандат 2016 година – во тек);
- секретар на Колегиумот на постдипломските студии (стара наставна програма) по меѓународно право и меѓународна политика (2012 година – во тек)
- секретар на докторските студии за студиска програма Правни студии (2017 година – во тек);
- член на Комисија за упис на нови студенти на прв циклус студии за учебните 2008/2009, 2014/2015, 2015/2016, 2016/2017 и 2017/2018;

- секретар на Комисија за признавање на испити од други високообразовни институции во Република Македонија (додипломски студии);
- член на Комисија за годишен попис за 2011, 2013, 2015, 2016 и 2017 година.

Кандидатот бил секретар на уредувачките одбори за издавање на зборник на трудови од 9-та конференција за меѓународно приватно право под наслов “Најнови тенденции во европското меѓународно приватно право – предизвици за законодавците во земјите на Југоисточна Европа”, Зборникот на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Тодор Џунов, 2009 година, и Јубилејниот годишник во чест на проф. д-р Поликсена Гавроска (во процес на подготвување).

Оценка од самовалуација

Кандидатот д-р Илија Руменов ги има добиено следниве оценки од анонимно спроведената анкета на студентите на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје: Меѓународно приватно право – учебна 2012/2013 – 3,56; учебна 2013/2014 – 4,36; учебна 2014/2015 – 3,66; учебна 2015/2016 – 3,66; Меѓународно право (политички студии) – учебна 2012/2013 – 4,78; учебна 2013/2014 – 4,15; учебна 2014/2015 – 4,57.

Податоците од анонимно спроведената анкета на студентите на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје учебните 2016/2017 и 2017/2018 година не се достапни за Комисијата во моментот на изготвувањето на овој извештај. Имајќи предвид дека тоа не е по вина на кандидатот, Комисијата го изготви извештајот врз основа на достапните резултати.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на целокупната доставена документација и личното познавање на кандидатот, Рецензентската комисија позитивно ја вреднува и ја оценува наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност, како и дејноста од поширок интерес на д-р Илија Руменов.

Врз основа на изнесените податоци за севкупната активност на кандидатот од последниот избор до денес, Комисијата констатира дека д-р Илија Руменов остварил мошне скромни просек на првиот циклус на студии од само 8,14, при што на поголемиот број на предметите од областа на граѓанското право и од меѓународното јавно право, има исто така скромни оценки. Посебно е забележително тоа што кандидатот остварил оценка 6 по предметот граѓанско процесно право и 7 од вонпарнично право, кои се органски поврзани со меѓународното приватно процесно право, кое, пак, е дел на научната област меѓународно приватно право на која кандидатот се избира. Сепак, Комисијата заклучи дека просекот на кандидатот на прв циклус на студии е над минималниот законски пропишан просек – 8,00. Достапните резултати од анонимно спроведената анкета на студентите на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје на кандидатот се релативно скромни во делот што се однесува на предметот меѓународно приватно право правните студии, каде инаку припаѓа основната научна област на која се избира кандидатот. Поради тоа Комисијата укажува дека ќе биде неопходно подобрување во идната наставна активност на кандидатот. Оттаму, Комисијата констатира дека кандидатот ги исполнува потребните услови да биде избран во звањето доцент во научната област меѓународно приватно право според Законот за високото образование и Правилникот за

критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Според гореизнесеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, д-р Илија Руменов да биде избран во звањето **доцент** во научната област меѓународно приватно право.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Тони Дескоски **с.р.**

Проф. д-р Љубомир Фрчкоски **с.р.**

Доц. д-р Вангел Доковски **с.р.**

АНЕКС 2

ОБРАЗЕЦ

КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО, НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: ИЛИЈА БОЖИН РУМЕНОВ

(име, татково име и презиме)

Институција: ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ - СКОПЈЕ

(назив на факултетот/институтот)

Научна област: МЕЃУНАРОДНО ПРИВАТНО ПРАВО

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa (наставно-образовна):	Поени
1.	Одржување на настава	

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
	<p><i>Од прв циклус студиј:</i></p> <p><i>Меѓународно приватно право</i></p> <p>Академска 2013/14 година $2 * 15 * 0,04 = 1,20$</p> <p>Академска 2014/15 година $2 * 15 * 0,04 = 1,20$</p> <p>Академска 2015/16 година $2 * 15 * 0,04 = 1,20$</p> <p>Академска 2016/17 година $2 * 15 * 0,04 = 1,20$</p> <p>Академска 2017/18 година $2 * 15 * 0,04 = 1,20$</p> <p>Вкупно: 6</p> <p><i>Меѓународно право</i></p> <p>Академска 2013/14 година $1,25 * 0,04 = 0,75$;</p> <p>Академска 2014/15 година $1,25 * 15 * 0,04 = 0,75$;</p> <p>Вкупно: 1,5</p> <p><i>Од вториот циклус студиј:</i></p> <p>Меѓународно приватно право - применета програма:</p> <p>Академска 2013/14 година $1,25 * 15 * 0,05 = 0,9375$</p> <p>Академска 2014/15 година $2,5 * 15 * 0,05 = 0,9375$</p> <p>Академска 2015/16 година $2,5 * 15 * 0,05 = 1,875$</p> <p>Академска 2016/17 година $2,5 * 15 * 0,05 = 1,875$</p> <p>Академска 2017/18 година $2,5 * 15 * 0,05 = 1,875$</p> <p>Вкупно: 7,5</p>	24,84

¹Вкупниот број поени во семестар се добива на следниов начин: неделен број на часови * бр. на работни недели во семестар (15) * по бодување (0,04/0,05/0,06). Пример: 3 (часа неделно) * 15 (недели) * 0,04 (поени за одржување настава од прв циклус студии) поени.

Ред. број	Назив на активноста (наставно-образовна):	Поени
	<p><i>Меѓународно приватно право на ЕУ:</i></p> <p>Академска 2013/14 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2014/15 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2015/16 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2016/17 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2017/18 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$</p> <p>Вкупно: 3.28</p> <p><i>Меѓународно приватно процесно право</i></p> <p>Академска 2013/14 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2014/15 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2015/16 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2016/17 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2017/18 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$</p> <p>Вкупно: 3.28</p> <p><i>Судир на законите</i></p> <p>Академска 2013/14 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2014/15 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2015/16 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2016/17 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$ Академска 2017/18 година $0,875 \cdot 15 \cdot 0,05 = 0,656$</p> <p>Вкупно: 3.28</p>	
2.	Подготовка на нов предмет: [0*1] /	/
3.	<p><i>Настава во летни школи и работилници [2*1]</i></p> <p>- предавач на летна школа: Првиот „Itinerant Summer University in the Balkans“, организиран од Правниот факултет „Јустинијан Први“, во Скопје, Université Paris Ouest-Nanterre-La Défense (Франција), и Universität Münster (Германија), под наслов “The Balkans on the way to Europe” Скопје, 3-7. IX 2014 година;</p> <p>- предавач на летна школа: Втор „Itinerant Summer University in the Balkans“, организиран од Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, Université Paris Ouest-Nanterre-La Défense (Франција), и Universität Münster (Германија), под наслов “Accession to the European Union and Identity of Balkans” Скопје, 9-12. IX 2015 година.</p>	2

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
4.	Консултации со студенти: Академска 2013/14 година $150 * 0,002 = 0,3$ Академска 2014/15 година $200 * 0,002 = 0,4$ Академска 2015/16 година $200 * 0,002 = 0,4$ Академска 2016/17 година $200 * 0,002 = 0,4$ Академска 2017/18 година $200 * 0,002 = 0,4$	1,9
5.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник/практикум:	/
6.	Член на комисија за оцена или одбрана на докторат [$*0,5$]	/
7.	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура [$*0,3$]	/
	Вкупно	28,74

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
1.	Менторство на докторски дисертации [$*3,0$]	/
2.	Ментор на магистерска работа [$*1,0$]	/
3.	<i>Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание</i> 1. Rumenov I. „Determination of the Child’s Habitual Residence According to the Brussels IIbis Regulation”, Pravni letopis, Institut za prijetjalno pravo pri Pravni fakultet v Ljubljani, 2013, стр. 57-81. [$1 * 4 = 4,0$] 2. Руменов И. „Правни аспекти на определувањето на вообичаеното престојувалиште на детето во рамките на правото на Европската Унија (Праксата на Европскиот суд на правдата)“, е-Зборник на трудови, Македонски политиколошки форум, Година 2, број 5, септември 2015, стр. 126-143. [$1 * 4 = 4,0$]	8
4.	<i>Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор</i>	34,8

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rumenov I., The legal paradox of child's habitual residence: How to uniformly understand a factual concept?“, Iustinianus Primus Law Review (Skopje) vol. 5, no. 8 (2013); [1*6 = 6,0] 2. Руменов И., „Централниот извршен орган во рамките на Хашката конвенција за грабнување на децата од 1980 година“, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Љиљана Спировиќ Трпеновска, Том 49, 2013 година, стр. 409-420; [1*6 = 6,0] 3. Поликсена Г., Руменов И., „Противправно одведување или задржување на децата: патолошки аспекти на дисолуција на прегуранчните бракови“, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Лазар Китановски, Том 52, 2015 година, стр. 37-51; [0.9*6 = 5,4] 4. Руменов И., „Влијанието на случајот С-523/07 (CASE A.) на Европскиот суд на Правдата врз определувањето на вообичаеното престојувалиште на детето во рамките на правото на Европската Унија“, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Славко Милосавлевски, Том 53, 2015 година, стр. 637-647; [1*6 = 6,0] 5. Gavroska P., Rumenov I., „Provisional, including protective measures in the Brussels IIbis Regulation and their enforcement in the EU“, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Јане Миљовски, Том 54, 2016 година, стр. 93-109; [0.9*6 = 5,4] 6. Руменов И., „Постапка за враќање на детето согласно Хашката конвенција за граѓанско-правните аспекти на меѓународното грабнување на децата од 1980 година“, Годишник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Петар Манговски, Том 55, 2016 година, стр. 598-603; [1*6 = 6,0] 	
5.	<p><i>Трудови со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Дескоски Т., Руменов И., Доковски В., „Признавање и извршување на странски судски одлуки – компаративен преглед на решенијата во Законот за меѓународно приватно право на Република Македонија и во Хашката конвенција за договорите за избор на надлежен суд од 2005“, објавен во Зборникот на трудови „Охридска правна школа“ „Новите предизвици во уредувањето на правните односи во духот на Европските вредности“, Juridica, бр. 1/2015, стр. 129-151 [0.8*3 = 2,4] 2. Deskoski T., Rumenov I., Dokovski V. „The 1996 Hague Convention on the Protection of Children and Republic of Macedonia: Too Little, or too Late“, Зборник на трудови од 5. 	

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	Загребско-Скопски колоквиум, 2015 година, Загреб, Хрватска, стр. 63-89; [0.8*3 = 2,4] 3. Rumenov I., Application of the Hague Child Abduction Convention in Macedonia, in Private International Law in the Jurisprudence of European Courts - Family at Focus, стр. 243-250, Croatia (2015); [1*3 = 3] 4. Misoski B., Rumenov I., „The Effectiveness of Mutual Trust in Civil and Criminal Law in the EU”, EU and Comparative Law Issues and Challenges, Jean Monnet International Scientific Conference, Procedural Aspects of EU Law, 2017, Croatia, стр. 364-390. [0.9*3 = 2,7]	10,50
6.	<i>Учесиво на научен/сѝручен собир со реферати:</i> 1. „Application of the Hague Child Abduction Convention in Macedonia“ реферат поднесен 11-та Регионална конференција за меѓународно приватно право “Private International Law in the Jurisprudence of European Courts – Family at Focus”, Осиек, 11-12. VI 2014 година. [1*1 = 1] 2. „Public Policy and its Standards Regarding Eхеquatur in Family Law Matters”, реферат поднесен на докторски семинар, Пиран, Словенија, 2012. [1*1 = 1] 3. “Mutual trust – essential part of the recognition and enforcement of judicial decisions in family matters”, Пиран, Словенија, 2014. [1*1 = 1] 4. „Признавање и извршување на странски судски одлуки – компаративен преглед на решенијата во Законот за меѓународно приватно право на Република Македонија и во Хашката конвенција за договорите за избор на надлежен суд од 2005“, заеднички реферат со проф. д-р Тони Дескоски, м-р Вангел Доковски, поднесен на Охридска правна школа“, 2015. [1*1 = 1] 5. „The 1996 Hague Convention on the Protection of Children and Republic of Macedonia: Too Little, or too Late”, заеднички реферат со проф. д-р Тони Дескоски, м-р Вангел Доковски, поднесен на Загребско-скопскиот колоквиум, Загреб, Хрватска, 2015. [1*1 = 1] 6. „The Effectiveness of Mutual Trust in Civil and Criminal Law in the EU”, заеднички реферат поднесен со проф. д-р Бобан Мисовски на Jean Monnet International Scientific Conference, Осиек, Хрватска, 2017. [1*1 = 1]	6
7.	<i>Труд објавен во зборник на трудови на в.о. институција</i> 1. Руменов И., „Правата на странците во Вавилон, Атина и Рим“, Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први”	11,60

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	<p>во Скопје, во чест на проф. д-р Панга Марина, 2007 година, стр. 757-769; [1*2 = 2]</p> <p>2. Руменов И., „Хашката конвенција за граѓанскоправните аспекти на меѓународното грабнување на децата о универзален инструмент за заштита на децата од негативните ефекти од противправното одведување и задржување“, Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Тодор Џунов, 2009 година, стр. 379-391; [1*2 = 2]</p> <p>3. Руменов И., „Хашката конвенција за граѓанско-правните аспекти на меѓународното грабнување на децата од 1980 година наспроти Регулативата бр. 2201/2003 на ЕУ – Комплементарни или спротивставени аргументи“, Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Стефан Георгиевски, 2009 година, стр. 836-845; [1*2 = 2]</p> <p>4. Руменов И., Доковски, В., „Составување на арбитражна спогодба – essentialia negotii и други релевантни елементи“, Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Никола Матовски, 2011 година, стр. 1059-1073; [0.9*2 = 1,80]</p> <p>5. Руменов И., Доковски, В., „Разлики помеѓу македонското и хрватското меѓународно арбитражно право“, Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Ѓорѓи Марјановиќ, 2011 година, стр. 951-974; [0.9*2 = 1,80]</p> <p>6. Руменов И., „Членот 13 (1) (в) на Хашката конвенција за грабнувањето на децата и неговото комплементарно решение во Регулативата (ЕС) бр. 2201/2003 (Brussels IIbis)“, Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Бранко Зеленков, 2012 година, стр. 467-481; [1*2 = 2,0]</p>	
8.	<i>Одржано предавање по покана на универзитетот:</i> [0*1]	/
9.	1. Учесник во меѓународен научен проект: „South East Europe Judicial Cooperation in Civil and Commercial Matters“ (2012/2013) – во рамките на Програмата за техничка помош на Германската влада (ГИЗ) [1*5 = 5]	5
	Вкупно	75.90

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста	
1.	<p>Студиски престои во странство</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 1 - 30. XII 2014, Виена, Австрија – Институт за граѓанско процесно право при Правниот факултет на Универзитетот во Виена; [1*0.5 = 0,5] 2. 1. XI 2011 - 1. XII 2011, Ница, Франција – учесник на програма за размена на кадар Erasmus mundus – Basileus III на Универзитетот во Ница, Франција; [1*0.5 = 0,5] 3. 2 - 20.VII 2007, Хаг, Холандија – Хашка академија за меѓународно право, летна сесија за меѓународно приватно право. [1*0.5 = 0,5] 	1,50
2.	<p>Член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/ стручен собир:</p> <ul style="list-style-type: none"> - IX Private International Law Conference: „Recent trends in European Private International Law – Challenges for the national legislations of the South East European countries“, Скопје, 22-24. IX 2011 	1
3.	<p>Подготовка на национални документи (стратегии, закони и сл.)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Извештај за степенот на усогласеност на националното законодавство на Република Македонија со законодавството на Европската Унија за правосудната соработка во граѓанскоправната материја во 2013 година. [1*2,0] 	2
4.	<p>Учество во промотивни активности на Факултетот</p> <ul style="list-style-type: none"> - Промотивни активности на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје – Денови на образование, 2017, 2018 година [2*0,5] 	1
5.	<p>Член на факултетска комисија [*0,5]</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Секретар на Институтот за меѓународно право и меѓународни односи (прв мандат 2008 -2012; втор мандат 2012 -2016; трет мандат 2016 година– во тек; [3*0.5] 2. Секретар на Колегиумот на постдипломските студии (стара наставна програма) по меѓународно право и меѓународна политика (2012 година – во тек) [1*0,5] 3. Секретар на докторски студии за студиска програма Правни студии (2017 година – во тек); [1*0,5] 4. Член на Комисија за упис на нови студенти на прв циклус студии за учебните 2008/2009, 2014/2015, 2015/2016, 2016/2017 и 2017/2018; [5*0,5] 	9

Ред. број	Назив на активноста	
	5. Секретар на Комисија за признавање на испити од други високообразовни институции во Република Македонија (додипломски студии); [1*0,5] 6. Член на Комисија за годишен попис за 2011, 2013, 2015, 2016 и 2017 година; [5*0,5] 7. Секретар на зборник на трудови од 9-та Конференција за меѓународно приватно право под наслов “Најнови тенденции во европското меѓународно приватно право – предизвици за законодавците во земјите на Југоисточна Европа”, Скопје, 2011 година [1*0,5]; 8. Секретар на Зборник на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, во чест на проф. д-р Тодор Џунов, 2009 година. [1*0,5]	
	Вкупно	14,5

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ОД ПОЧЕТОКОТ НА КАРИЕРАТА	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	28,74
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	75,90
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	14,50
Вкупно	119,14

Членови на Комисијата

1. Проф. д-р Тони Дескоски	с.р.
2. Проф. д-р Љубомир Фрчкоски	с.р.
3. Доц. д-р Вангел Доковски	с.р.

Повлекување

на Извештај објавен во Билтен на УКИМ број 1168 од 02.05.2018 година

Ве изветуваме дека Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје на седницата одржана на 01.06.2018 година донесе Одлука за поништување на Одлуката број 02-471/160 од 02.04.2018 година за формирање Комисија за оценка на докторската

дисертација под наслов „Движењата за независност, начелото на самоопределување и иднината на Европската унија“ од докторантката м-р Маре Ушковска, студент на трет циклус на студии.

Врз основа на гореневеденото, Ве молиме да го повлечете Извештајот од Комисијата во состав : проф. д-р Љубомир Фрчкоски, проф. д-р Сашо Георгиевски, проф. д-р Татјана Петрушевска (ментор), проф. д-р Елена Михајлова Стратилати и проф. д-р Нано Ружин на докторската дисертација под наслов „Движењата за независност, начелото на самоопределување и иднината на Европската унија“ од докторантката м-р Маре Ушковска, објавен во Билтен на УКИМ број 1168 од 02.05.2018 година.

Д Е К А Н,

Проф.д-р Горан Коевски

РЕЦЕНЗИЈА
ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „КРИМИНАЛИТЕТОТ НА ЖЕНАТА ВО ПЕРИОДОТ 2005-2015, СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ ВИКТИМОЛОШКИТЕ АСПЕКТИ“ ОД М-Р ЕЛЕНА МАКСИМОВА, ПРИЈАВЕНА НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 30.3.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката **м-р Елена Максимова** со наслов **Криминалитетот на жената во периодот 2005-2015, со посебен осврт врз виктимолошките аспекти**, во состав: проф. д-р Гордана Лажетиќ (ментор), проф. д-р Никола Тупанчески, проф. д-р Гордан Калајчиев, проф. д-р Александра Груевска Дракулевски и проф. д-р Лазар Нанев.

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Анализа на трудот

Докторската дисертација на кандидатката м-р Елена Максимова, со наслов „Криминалитетот на жената во периодот 2005-2015, со посебен осврт врз виктимолошките аспекти“, содржи 425 страници со компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12, со 583 фусноти, 308 библиографски единици (меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, меѓународни акти, судска практика на домашни судови и интернет-ресурси), и 4 прилози.

Предмет на истражување во овој труд е жената како сторител на кривичното дело, вистинското движење на криминалитетот на жената, како и причините кои ја навеле да се подложи на сторување кривични дела, и последиците од нејзините криминогени постапувања. Временските, просторните услови кои ѝ влијаеле заедно со цел спектар на моментни фактори за да се јави во оваа улога и како таа се рефлектирала врз нејзиниот понатамошен живот. Потесното разгледувањето на овој криминалитет на територијата на Република Македонија, заедно со истражувањето кое е спроведено врз жените сторители на кривични дела, укажува дека и на нашево поднебје постои реално зголемување на криминалитетот вршен од страна на жената низ годините, што ја оправдува научната потреба од континуирана, длабинска анализа на материјата. Трудот ги анализира мотивите кои биле присутни и пресудни кај жената за да се впушти во вршење на кривични дела, како генерално така и за жената на нашево поднебје, и укажува на тоа дека постои огромна разлика меѓу жената и мажот криминалец, со што се издејствува потребата за нивно засебно проучување. Низ целиот труд се провлекува идејата за користење на родово сензибилизирани методи, за теоретско, кривично и криминолошко проучување на криминалитетот на жената, но и за родова сензибилизација при индивидуализација на казнувањето на жената престапник, како и при определувањето на третман на жената затвореник во практика. Покрај феноменолошки и етиолошки осврт на појавата, трудот дава посебен акцент на жената и нејзината виктимолошка улога, и како таа може да доведе до тоа таа да стане сторител на кривични дела. Имено, посебен акцент е даден на жената која е виктимизирана, особено во рамките на семејството, што предусловило појавување на криминогени дејствувања од нејзина страна, и што од жртва ја метаморфозира во криминалец.

Трудот е структуриран во два дела – прв дел - *теоретски* и втор дел - *емпириски*.

Во *воведот* на трудот се изложени предметот и целите на истражувањето, тезите, истражувачките прашања, теоретската рамка и методите на истражувањето. Кандидатката ја објаснува потребата од континуирано проучување на појавата, пред сè поради благиот

ескалирачки карактер кој го има низ годините, а кој на долги стази може да се јави како особено проблематичен. Нагласува дека потребата од проучување на појавата, пред сè теоретско, сè уште не е дословно исцрпена, од причини што повеќето од истражувањата се еднострани и се држат до сведување на криминалитетот на жената на степен на обична феноменолошка карактеристика на севкупниот криминалитет. Што повеќе, кандидатката потенцира дека најчестите објаснувања се сведуваат на тоа зошто жената врши помалку кривични дела во споредба со мажот, наместо да се одговора на вистинското прашање – зошто жената врши криминалитет воопшто? Овде кандидатката го пронаоѓа и значењето на самиот труд од научен аспект и придонесот кој го дава во севкупниот научен корпус, а кое се состои во сестрана и детална разработка на темата, со користење на методи кои би го овозможиле разбирањето криминалитетот да отиде степен погоре, од неговото просто сведување на „машка работа“. Во овој дел, кандидатката дава приказ на тезата и работните хипотези, како и предметот на трудот. Кандидатката нагласува дека трудот е насочен кон тоа да ја продлабочи теоретската слика за жената во улога на сторител на кривични дела и преку изработка на дисертацијата да се прошират теоретските, научните и истражувачките сознанија за жената криминалец. Односно, да се избегне од досегашното „оправдување“ на појавата, за да се навлезе во зоната на сестрано нејзино разбирање, надвор од методите адаптирани за примарниот престапник. Сето ова, кандидатката успева да го совлада преку користење на палета на методи, кои ги наведува во воведниот дел, заедно со начинот на нивно применување при изработка на темата.

Теоретскиот дел го сочинуваат 4 (четири) глави, систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Првата глава, од првиот дел од докторската дисертација носи наслов: *ЗА ПОТРЕБАТА ОД ПРОУЧУВАЊЕ НА КРИМИНАЛИТЕТОТ НА ЖЕНАТА*. Тој е поделен во два главни наслова – *Научен осврт кон жената во улогата на сторител на кривични дела* и *Досегашни сознанија*, кој пак наслов е поделен во три поднаслови (историски развој на научната мисла каде жената како сторител на кривични дела има централна позиција, современо научно третирање на жената како сторител на кривични дела и научни достигнувања во РМ на тема жена-криминалец).

Како што посочува и самиот наслов на оваа глава, овде кандидатката ги предочува досегашните научни достигнувања на темава, како глобално, така и на национално ниво, и дава историска димензија на развојот на научниот интерес за жената како сторител на кривични дела. Кандидатката во овој дел прави поделба на историскиот развој на научната мисла на прва или почетна фаза и втора или фаза која сè уште не завршила, и ги анализира сестрано обете, наведувајќи ги периодите во кои има засилени интереси за анализи на темата, теоретичарите кои посветиле посебно внимание, публикациите кои се издадени и научните собири кои се одржани, а чија цел е започнување со развивање на „женската криминологија“. Од Ломброзо, преку Адлер до Дали и Чеснеј – Линд, кандидатката прави еден опфат на целокупниот научен корпус кој го обележува интернационализирањето на интересот за темава, како психоаналитички, така и кривично-криминолошки. Посочени се и научните центри во светот од каде потекнуваат идеите и најдлабинските истражувања за жената престапник, за на крај да се даде слика на она кое е постигнато во оваа област на територијата на Република Македонија и придонесот на нашите, домашни, најзначајни криминолози во областа.

Со тоа, оваа глава дава една теоретска рамка за историскиот развој на науката во областа, како и на моменталните состојби и достигнувања. Така, уште во овој дел му се овозможува на читателот да осознае повеќе како за меѓународниот интерес за

проблематиката, така и за придонесот кој ќе го даде оваа дисертација во областа на нашево поднебје.

Вшораиша глава од првиот дел е насловена како **ФЕНОМЕНОЛОШКИ АСПЕКТИ НА КРИМИНАЛИТЕТОТ НА ЖЕНАТА**, и претставува почеток на криминолошката анализа на темата. Поделена е во два главни наслова: „Видови на кривични дела вршени од жени сторители, структура и разновидност“ и „Профилирање на жената како сторител наспроти мажот од аспект на возраста и организираноста“. Двата главни наслова имаат по неколку поднаслови и претставуваат исцрпна феноменолошка разработка на криминалитетот на жената.

Кандидатката најпрвин дава еден историски осврт на феноменолошките карактеристики на женското престапништво, каде што посебен акцент е ставен на периодот на средниот век. Анализирани се видовите на кривични дела каде што жената најчесто се јавувала во улога на сторител во минатото, начините на кои се сторени, динамиката, се врши профилирање на жената како сторител за овој период и посебно се издвојуваат и анализираат вештерството како кривично дело каде што жената во средниот век се јавува како примарен сторител, проституцијата, убиствата и слично, како и начините на кои се спроведуваале судските постапки кон жената престапник и нејзиното казнување.

Од денешен аспект, анализирани се видовите кривични дела кои жената најчесто ги врши. Кандидатката дава објаснување дека насилниот криминалитет иако не е оној каде што жената е најмногу застапена како сторител, сепак е криминалитет во кој таа бележи историска константа до денес, што повеќе, наведува дека согласно сè поголемата доза на виолентност во карактерот на жената денес, постои сериозна тенденција за зголемување на стапката на застапеност во вкупната статистика и во овој криминалитет. Од насилниот, кандидатката ги издвојува чедоморството, односно убиството на дете при пораѓање и убиствата воопшто, и прави детална феноменолошка анализа на овие два појавни облика. Потоа го разработува имотниот криминалитет, како подрачје во кое жената, во глобални размери, бележи најголемо учество во вкупните статистики. Анализирани се посебните имотни криминалитети, светските статистики, динамиката, структурата и сл. Посебно е издвоен и анализиран и професионалниот криминалитет и неговиот новопојавен „криминолошки“ подвид – криминалитет на „розовите јаки“ како *delicta propria*.

При профилирањето на жената како сторител на кривични дела, кандидатката смета дека тоа би било најуспешно доколку би се извршило со нејзина компарација со примарниот престапник, односно мажот. Родовите специфики кои ја издвојуваат и кои изнудуваат засебна криминолошка анализа во теорија и третман во практика, најдобро би се прикажале доколку жената се постави наспроти мажот и се долови родовата сензибилност и што сè таа сензибилност изнудува. Така, жената како престапник е анализирана од аспект на возраста на која се јавува како примарен сторител или рецидивист. Првичната поделба која е направена е на полнолетни сторители и деца, а во рамките на категоријата полнолетни сторители анализирани се неколку старосни групи, кои се специфични сами по себе по животните прилики и колку тие влијаат за жената да пројави криминогени поведенија, да започне или да продолжи со вршење кривични дела, како и кои се спецификите во однос на кривични дела, начините на нивното вршење и сл. за секоја одделна старосна категорија. Кај децата како престапници објаснети се „ладет“ однесувања, cyber bulling и тезата за „*the feminization of the superhero*“, како посебно релевантни за девојките денес да манифестираат деликвенти акти уште во периодот на детството и адолесценцијата. За заокружување на феноменолошката анализа за жената криминалец, кандидатката прави претставување на начинот на кој жената врши кривични дела од аспект на здружувањето. Односно нејзиното место во кривичната статистика во улогите на помагач, поттикнувач, соизвршител или единствен сторител. Обработени се

облиците на здружување под кои се подложува жената за сторување на конкретно кривично дело, а нагласени се и криминалитетите каде што се јавува како „соло играч“.

Третиата глава од првиот дел под наслов ЕТИОЛОГИЈА НА КРИМИНАЛИТЕТ НА ЖЕНАТА е, всушност, продолжување на криминолошката анализа на темата започната во претходната глава. Анализирани се причините и последиците од впуштањето на жената во вршење на кривични дела, во два посебни главни наслова, кои во себе инкорпорираат по неколку поднаслови со кои се овозможува целосно опфаќање на причинско - последичниот однос на појавата.

Меѓу причините, даден е преглед на досегашните постојни сознанија и проучувања и тоа како *биолошките и психолошките објаснувања за криминалните дејствија на жената, социо – културните и економските објаснувања и причини*. Кандидатката смета дека е потребно сестрано анализирање на можните тригер фактори, кои нормално условуваат и одредени последици вредни за разгледување. Имено, доколку сите досегашни учења ги адаптираме кон карактерот на жената и нејзините предиспозиции за социјална адаптација, социјализација и инкриминација, би можеле да создадеме некаква слика за движењето на криминалитетот на жената, неговата прогноза и развој, а со тоа и ефективни механизми за негово превенирање. Бидејќи каузално - теоретскиот спор се води околу биолошките или социолошките обусловености, кандидатката дава исцрпно разгледување на обете групи теоретски објаснувања, со цел опфаќање на сите ендогени и егзогени фактори за појава на криминалитетот на жената. Така, изнесувајќи ги ставовите на веќе развиените теории, историски и современи, и апстрахирајќи се од едностранооста, кандидатката врши целосно заокружување на факторите, кои, согласно со индивидуалните предиспозиции, можат да придонесат жената да пројави криминогени поведенија.

Кандидатката ги разгледува последиците од впуштањето во криминалитет од четири битни аспекти: социо – изолација, импликации врз семеен живот, социјална и професионална ексклузија на жената и рецидивизам. Последицата, како многу поширока од санкцијата како општествена реакција, кандидатката смета дека вистински ќе ја опфати ако ѝ придаде емотивен акцент кој одговара со карактерот на жената. Таква, би била многу поинтензивна за создавање на елемент на првично одвраќање од вршење кривично дело. Иако нагласува дека сите последици вистински се класифицираат во две основни категории – интровертни и екстровеертни, сепак наведените четири категории смета дека го следат животот на жената на долги патеки по изминувањето на кривичноправниот настан и казнувањето по него, па затоа и им врши исцрпна анализа.

Четвртата глава од првиот дел, кандидатката посебно ја акцентира уште во самиот наслов на трудот. Се работи за дел насловен како ВИКТИМОЛОГИЈАТА И КРИМИНАЛИТЕТОТ НА ЖЕНАТА кој кандидатката го разгледува преку два главни наслова – виктимизацијата на жената во глобала и виктимизацијата во рамките на семејството. На оваа глава е посветено посебно внимание во дисертацијата, бидејќи основната интенција на кандидатката е да ја разгледа поврзаноста на манифестирањето на криминогени активности на жената со нејзината претходна виктимизираност. За таа цел, најпрво кандидатката ја објаснува состојбата на жртва во која може да се најде жената, дава детална слика за ризик-факторите кои придонесуваат за виктимизација и за тоа какви психичко – биолошки последици остава истата состојба врз неа, а особено за пост – трауматското стресно растројство. Кандидатката ги прикажува манифестациите по физичкото и менталното здравје врз виктимизираната жена и кои се патолошки појави може да ги доближи ваквата состојба до неа со цел справување со проблемите. И колку и да кандидатката смета дека меѓу последиците може да се јави и вршење на кривични дела, сепак нагласува дека од аспект на нејзина претходна виктимизираност, најголем придонес

кон тоа би можело да има доколку ваквата виктимизираност се јави во рамките на семејството. Затоа, преку анализа на семејното насилство и насилството од интимниот партнер кои, како форми, најчесто ги трпи жената и насилството кое таа го иницира во рамките на семејството, односно кога таа се јавува како агресор, го прикажува пресвртот кој може да настане, па жената од жртва да стане сторител на кривично дело. Анализирани се жените кои убиваат или повредуваат во самоодбрана и што е случува потоа со нив и кои им се опциите, во светски и домашни рамки, како и проблемот на системот со вистинското препознавање на тоа кој е вистинскиот агресор во семејството, нагласувајќи дека не секој удар е индикатор за вистинскиот насилник, особено кога се преоѓа од состојба на “Intimate partner abuse“ во “Intimate partner homicide”. Даден е и преглед на насилството кое настанува во истополовите заедници, каде и жртвата и насилникот е жена. Посебен осврт е даден на регулирањето на семејното насилство и насилството врз жената кај нас, од законска уреденост до криминолошки приказ.

Овој дел од дисертацијата е особено битен бидејќи ја внесува потребата од препознавање на „синдромот на малтретирана жена“ (bettered woman syndrome), колку од теоретичарите, многу повеќе од практичарите, со цел казнување на вистинскиот престапник и доделување на соодветен третман на жената која сторила кривично дело како резултат на претходна виктимизираност, нешто кое на нашево подрачје е комплетно занемарено.

Емпирискиот дел е сочинет од 2 (две) глави со точки и потточки и е посветен на истражувањето спроведено врз кривичните дела вршени од страна на жените во Република Македонија од 2005 до 2015 година, анализирање на статистичките показатели за вкупен криминалитет прибавени од релевантни институции, како и анализи на анкетните прашалници спроведени врз затворенички во КПД Идризово и спроведени интервјуа.

Првата глава од вториот дел е насловена како СТАТИСТИЧКИ ПОДАТОЦИ ЗА КРИМИНАЛИТЕТОТ НА ЖЕНАТА ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, и е составена од два битни наслова кои во себе инкорпорираат по неколку поднаслови. Имено, оваа глава го опфаќа првиот дел од истражувањето кое е насочено кон обработка на статистички показатели за движењето на криминалитетот на жената во РМ во анализираниот период. Преку првиот наслов – за состојбата во Република Македонија, срочени и анализирани се податоците добиени од Државниот завод за статистика, во насока на компарирање на вкупен број на жени престапници низ годините (малолетни и полнолетни) наспроти машките престапници, обработени се посебните учества и застапеноста на жената во одредени кривични дела во периодот, а подробно се анализирани статистиките за насилниот криминалитет, имотниот криминалитет и стопанскиот криминалитет. Преку вториот наслов – профил на осудени жени во РМ, кандидатката ги анализира карактеристиките на жените кои вршат кривични дела, на нашево поднебје, а кои се однесуваат на возраста, образованието и рецидивизмот, со што од официјалните податоци се добива претстава за тоа кои категории на жени најчесто се застапени во кривичните евиденции.

Втората глава од вториот дел е со наслов НАВЛЕГУВАЊЕ ВО ОПШТЕСТВЕНИТЕ ПОРИ – ПРОУЧУВАЊЕ НА КРИМИНАЛИТЕТОТ НА ЖЕНИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ОД АСПЕКТ НА ЖЕНИТЕ - ОСУДЕНИЧКИ и претставува приказ и обработка на податоци добиени со истражување, а поврзани со жената во РМ осудена на казна затвор. Имено, преку теоретско навлегување и обработка на затвореничкото општество за жената и затворот како казна, кандидатката најпрвин врши една анализа на профилот на жената затвореничка, заедно со психо-социјалните лузни кои ја бележат, депривациите и потребата од родово сензибилизиран пенитенцијарен и

постепенитенцијарен третман. Неминовно, во однос на последново, кандидатката дава осврт на Бангкокските правила, како на минимални вредности кои притоа мораат да бидат уважувани со цел запазување на родовиот елемент. Обработени се пенитенцијарните услови за жените во Републикава, како и правната уреденост за нивната положба, со осврт на елементот на родова сензибилност во таа. За премерување на развојот кој го имаме или неговиот недостаток во поглед на негување на правата на затвореничките, направена е и компаративна анализа на истава проблематика за секоја од државите на поранешна Југославија. Истражувањето кое е спроведено во КПД Идризово, во женското одделение, дава одговори на четири категории податоци, и тоа како за *генералниите профили* на жената затвореник (од аспект на возраст, етичка припадност, образование, работен статус, брачен статус, примања, сторени кривично дело и сл.), потоа за *рецидивизмот* меѓу затвореничката популација, за претходната *виктимизираност* меѓу жените осуденички (пред влезот во институцијата) и за *шрејманост* кој го имаат во рамки на нејзе. Ваквите податоци се добиени од систематизирани статистички показатели добиени од Управата за извршување на санкции, како и од Управата на КПД Идризово од една страна, и од спроведениот анкетен прашалник меѓу затвореничките од друга страна. Со четири затворенички направено е и интервју (нестандардизирано или отворено интервју како метод), за кое е користен полуструктуриран прашалник, без претходно подготвен строг концепт прашања, по кои би се движел разговорот со испитаникот, туку преку слободен, спонтан разговор, притоа насочуван кон целите на истражувањето и наведените прашања. Врз дел од случаите направен и case study преку прибавени пресуди и информации од медиуми. На крај, во овој дел е даден приказ на движењето на вкупната застапеност на женската затвореничка популација во вкупната за повеќе од поголемите земји во светот, согласно со местоположбата, за анализираниот период.

Заклучниите соледувања, на крајот на трудот, се дадени преку *пронози* и *шрејораки* за појавата. Прогнозите се дадени врз база на сето она што е анализирано во трудот, а за натамошното движење на криминалитетот на жената, ескалацијата на нејзиното насилното поведење, и на нејзината натамошна застапеност во казнената евиденција, како сторител на кривични дела, но и како жртва. Препораките и заклучоците се движат во акцентирање на докажаната потреба од засебно анализирање на материјата, одвоено од анализите за примарниот сторител, а паралелно со нив и градење на засебен систем за препознавање на проблематичното однесување кај жената и развивање на систем за негово третирање. Особено, препораките се насочен кон она на што е и даден посебен осврт во трудот, а тоа е виктимизираната жена, односно жената која во ваква состојба врши кривично дело. Како клучно, кандидатката го извојува, оспособувањето на механизмите за препознавање на „синдромот на малтретирана жена“ и негово адекватно третирање во сите фази и од сите носители на постапката. Преку заклучоците се прави компарација на проблемот на нашево поднебје со светските показатели во оваа област, и тоа колку ги „исполнуваме“ светските стандарди и теркови, кога се работи за женското престапништво. Се прави и кратка анализа на законски текстови во домашниот правен систем, а со цел надминување на воочените пропусти или недоследности, во смисла на унапредување на домашната регулатива и усогласување со најновите меѓународни и европски стандарди во областа.

Прилозиите, кои следат по заклучокот, се дел од спроведеното истражување и начинот на добиените резултати. На крај, прикажана е **консултираната литература** која ги опфаќа сите извори кои го помогнале истражувањето и ги поткрепиле наводите.

За проучување на криминалитетот, кандидатката применува цела лепеза на методи, од која секој метод на свој начин укажува на некој криминолошки фактор и помага за подобро објаснување на причините и последиците од негова појава. Историскиот,

компаративниот, case study, социолошкиот, аналитичкиот, дијалектичкиот, емпириско-аналитичкиот, методи кои овозможуваат спознавање на личноста на сторителот и неговите побуди, психолошки и психоаналитички методи, се само дел од кои кандидатката тргнуваа во објаснувањето на појавата. Опишување и теоретско објаснување на криминалитетот на жени е базичен метод кој овозможува поимното определување, основните белези и структура, описно согледување на појавата, квантитативно и квалитативно учество на жените во целокупниот криминалитет и сл. За таа цел се користени историскиот и компаративниот метод. Движењето на криминалитетот во определен простор за определен временски период, како и за одреден криминалитет е обработено со помош на синтеза и анализа на податоци добиени со користење на разни истражувачки техники. Анкетирањето над сите затворенички на ниво на Република Македонија кандидатката го смета за неопходно за добивање на слика за кои кривични дела на жените им се досудува затворска казна, висината на казната, нивниот претходен живот, во однос на брачна состојба, вработеност, образование и слично. Потоа анализа на степенот на рецидивизам и причините кои ја навеле, постоење или не на претходна виктимизација и поврзаноста со типот на стореното кривично дело, како и третманот кој го добиваат во самата институција. Користени се прашалници со дваесет и четири кодирани прашања, анализирани статистички преку SPSS, програмата за анализа на потребните квалитативни податоци. Исто така, користени се и податоците од Управата на единствената пенитенцијарна установа за жени во Република Македонија, кои даваат претстава за движењето на бројката на затвореничката популација низ анализираниот период, видот на кривичните дела кои се вршени, висината на казната, претходното образование на затвореничката, возраста на која го сторила кривичното дело, рецидивизмот, брачната состојба и мајчинството, третманот во установа и сл. Голем дел од податоците се компарирани и со податоците добиени од Управата за извршување на санкции и анализите кои ги имаат објавувано во Годишните извештаи. Примена на интервјутото како квалитативен метод и истражувачка техника е користено во насока на добивање на податоци за акцентираниот дел на овој труд, односно виктимизацијата на жената и нејзиното пројавување на насилно однесување со фатални последици. Методите на индукција и дедукција се применуваат при донесување на заклучоци и констатации за научните можности кои ги нуди овој труд, а генерализацијата и специјализацијата се паралелно користени при извлекувањето заклучоци кои се презентирани во контекст на истражувачките резултати до кои доаѓа кандидатката преку користење на сите горенаведени методи.

2. Оцена на трудот

Докторската дисертација на кандидатката **м-р Елена Максимова**, со наслов **Криминалитетот на жената во периодот 2005-2015, со посебен осврт врз виктимолошките аспекти**, претставува оригинално, самостојно и корисно истражување во областа на криминологијата, казненото право и пенологијата. Изработката на темата на овој труд е плод на повеќегодишна научна работа и несомнено претставува значаен научен придонес, очекуван од една докторска дисертација.

Се работи за развивање, на домашно ниво, на научна разработка на престапништвото вршено од страна на жена или „женската криминологија“, како што е позната во светски рамки. Интересот за засебно проучување на оваа област, одвоено од општата криминологија која акцентот го става врз примарниот престапник, на светската научна сцена не е новина, но сепак кај нас се уште е во зародишна фаза. Овој труд претставува значаен теоретски придонес во обработка на криминологијата од аспект на

жената како сторител и диференцирање на постулатите кои ја чинат криминолошката анализа со фокусирање согласно со родовата компонента. Имено, родовиот осврт кон вршењето на криминалитетот, преку овој труд, излегува од досегашната зона на проста феноменолошка карактеристика, за таа да биде подигната на централна тема за детална разработка.

Оправданоста на овој труд за правната мисла на Република Македонија е дотолку поголема, што вистинското третирање на криминалитетот во практика, неговото препознавање, превенирање и сузбивање е обусловено од претходно темелно проучување. Посебниот осврт кој е даден уште во самиот наслов укажува на еден сериозен проблем кој постои во светски размери, а кој се надзира и кај нас. Имено, самото следење на појавата на женското престапништво е потребно за вистинско разбирање на темата. Профилирањето на жената криминалец, разбирањето на причините и последиците од постапките, видовите на криминалитет кои ги врши, начините и сл. се безмалку потребни за да ја комплетираме криминологијата и да ја осознаеме и „другата страна од паричката“. Но, она кое создава вистински проблеми, а за кое недоволно се зборува е причинско-последичниот однос на претходна виктимизираност на жената, со подоцнежното пројавување на девијантни поведенија.

Пропустите кои ги прави практиката преку препознавање на виктимизираната жена која сторила кривично дело и третманот кој ѝ се одредува подоцна, како во поглед на индивидуализација на санкција, така и на индивидуализација на третман при казна затвор, се скоро фатални. Ставањето на знак равенство меѓу вистинскиот агресор и жената која пројавила насилно однесување поради претходна виктимизација е апсолутно погрешно. Самото тоа условува подоцнежна деструктивност во животот на жената, што повеќе на нејзините деца и семејство. Со цел спречување на ваква пракса, кандидатката дава детален приказ на застапеноста на појавата, кај нас и глобално, депривациите кај жените и далекусежните и опсежните последици кои ги трпи и препораки за нивно надминување.

Во трудот, кандидатката врши вистинско профилирање на жената како сторител на кривични дела, како историски така и компаративно, и сериозно навлегува во феноменолошка и етиолошка анализа на престапничката, користејќи притоа широка лепеза на методи. Со самото тоа, трудот претставува вистински придонес во домашната криминологија, бидејќи дава еден сосема нов фокус во однос на разбирањето на жената наспроти мажот како сторител. „Синдромот на малтретирана жена“ е недоволно анализиран на нашево поднебје, па неговото анализирање од страна на кандидатката, заедно со криминолошкото и психолошкото разгледување, прави облагородување на домашната научна мисла. Посебниот фокус врз жената осудена на казна затвор и истражувањето кое се прави за десетогодишен период се од значење како за теоријата, така и за практиката. Укажувањето на постапното зголемување на криминалитетот вршен од жената, причините за тоа и нивното суштинско прикажување би претставувале солидни основи за прогнозирање на криминалитетот во иднина и за развивање на соодветни методи за третирање во пракса на криминалитетот кај жената.

Трудот е пишуван со користење на солидна научна методологија, а текстот е презентирани на јасен и разбирлив начин, што е особено значајно заради неговото потенцијално користење во практиката од сите правосудни чинители. Во таа насока, сакаме да посочиме и на обемната користена литература, коректно цитирана, со што трудот уште повеќе добива вредност како на академски, така и на практичен план.

3. Заклучок и предлог

Докторската дисертација на кандидатката **м-р Елена Максимова**, со наслов **Криминалитетот на жената во периодот 2005-2015, со посебен осврт врз виктимолошките аспекти**, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува условите и стандардите за подготовка на докторски труд. Трудот несомнено претставува значаен придонес во домашната казненоправна литература и ќе претставува солидна основа за натамошни истражувања во оваа сфера не само на кандидатката, туку и на сите други кои во иднина ќе се посветат на оваа област.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет “Јустинијан Први” да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката **м-р Елена Максимова** со наслов **Криминалитетот на жената во периодот 2005-2015, со посебен осврт врз виктимолошките аспекти**.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Гордана Лажетик, с.р.

Проф. д-р Никола Тупанчески, с.р.

Проф. д-р Гордан Калајциев, с.р.

Проф. д-р Александра Груевска
Дракулевски, с.р.

Проф. д-р Лазар Нанев, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ОЦЕНА НА ЗАКОНИОСТ НА ЛИШУВАЊЕ ОД СЛОБОДА ВО КРИВИЧНА ПОСТАПКА“ ОД М-Р ЕЛЕНА ЈОВАНОВСКА БРЕЗОСКА, ПРИЈАВЕНА НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 1. 06. 2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката **м-р Елена Јовановска Брезоска** со наслов **Оцена на законитост на лишување од слобода во кривична постапка**, во состав: проф. д-р Гордан Калајциев (ментор), проф. д-р Никола Тупанчески, проф. д-р Гордана Лажетиќ, проф. д-р Бобан Мисовски и доц. д-р Дивна Илиќ Димовски.

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Анализа на трудот

Докторската дисертација на кандидатката м-р Елена Јовановска Брезоска, со наслов „Оцена на законитоста на лишување од слобода во кривична постапка“, претставува една сеопфатна анализа на меѓународните стандарди, домашната практика и законодавна рамка во врска со различни аспекти врзани за судска оцена на законитоста на лишување од слобода во кривичната постапка. Како главен индикатор за изработка на овој труд е фактот дека лишувањето од слобода во кривична постапка и понатаму постои како актуелен проблем за многу европски земји, во однос на празнините поврзани со имплементација на судската домашна пракса. Кандидатката преку овој труд ја елаборира тезата на нужност од ефективна судската оцена и контрола на законитоста на лишувањето од слобода која на национално ниво би претставувала гаранција за правната сигурност со што последователно би се оневозможило каков било облик на арбитрарност и злоупотреби и незаконско ограничување на правото на слобода на личноста. Анализата ги опфаќа основните принципи и стандарди изградени од меѓународните организации, пред сè Европскиот суд за човекови права во однос на судската функција како гарант за законитост на ограничувањето на слободата на личност. Трудот се осврнува и врз компаративни искуства на неколку европски земји со цел да се прикажат добрите искуства, но истовремено и да даде приказ на лошите практики, реформи во казненоправните системи и подобрувања во согласност со праксата на Европскиот суд. Конечно, казненоправниот систем и судската пракса во Република Македонија е предмет на посебна анализа. Кандидатката доста успешно ја анализира нормативната рамка и релевантна пракса врзана за различни аспекти од судската контрола на законитост на лишувањето од слобода, користејќи се притоа со различни домашни анализи и коментари со цел да се изведат одредени заклучоци и да се предложат конкретни препораки.

Овој научен труд содржи 283 страници компјутерски обработен текст во фонт Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12, со 698 фусноти, притоа користејќи обемна библиографија меѓу кои книги, научни трудови, статии, анализи на домашни и меѓународни тела, национална регулатива, меѓународни акти, судска пракса на домашни, странски и меѓународни судови и интернет-ресурси.

Структура на трудот

Трудот е структуриран во 5 глави, вовед, заклучни согледувања со препораки и користена литература. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Во **воведот** на трудот, кандидатката се осврнала врз предметот, структурата и целите на истражувањето, давајќи образложение на секоја глава поединечно, методите на истражување, како и целисходноста на ова истражување и придонесот кон актуелните нормативни рамки и практика врзани за ова прашање.

Глава 1: Оваа глава дава филозофски приказ и историски развој на поимот на слобода на личноста како основно човеково право и неговите конститутивни елементи. Во овој дел се дефинираат поимите на лишување, односно ограничување од слобода, со посебен осврт врз концептот на законитост наспроти арбитражност. Во контекст на последното, кандидатката воопштено се осврнува врз механизмите на судска гаранција и заштита од арбитражно и незаконско лишување од слобода.

Глава 2: Следната глава ги опфаќа најзначајните придобивки на историската „борба“ во однос на врамување на заштитата од арбитражно лишување од слобода, меѓу кои Magna Carta Libertatum, Habeas Corpus Act и Bill of Rights, кои придонеле за зацврстување на либералниот режим и воспоставување на механизми за заштита на елементарните права и слободи. Во историскиот развој на заштитата од арбитражно лишување од слобода неспорно значење има и Декларацијата за правата на човекот и граѓанинот во Франција, која *inter alia*, го промовира правото на слобода на личноста од арбитражно апсење и затварање. Овој документ претставува основа за понатамошниот формалноправен развој на човековите права во Европа. Гаранциите за заштита на слободата и сигурноста на личноста веќе не се само гола декларација, туку и реална инструментализација која е во континуиран подем. Историските и глобални процеси овозможуваат не само правно врамување на ова право преку низа меѓународни инструменти, туку и можност за негова заштита. Меѓународната заштита на овие права е дополнителна гаранција да се почитуваат воспоставените и ратификувани нормативни стандарди од страна на државите.

Во овој дел се наведени сите релевантни резолуции, препораки и анализи на меѓународните организации кои претставуваат основа за подобрување на политиките на земјите во однос на лишувањето од слобода, употребата на алтернативни мерки како и стандардите при оценка на законитоста на ограничувањето од слобода. Кандидатката се осврнува на сите правно обврзувачки

документи, конвенции донесени од страна на Организацијата на Обединетите нации и Советот на Европа. Дополнително се анализираат и правно необврзувачките документи, согласно со кои се создаваат стандардите во областа на процедуралните гаранции на лицата лишени од слобода, но истовремено и за ефектите на прекумерно лишувањето од слобода и улогата на судот како заштитник од арбитраност. Конечно, кандидатката се осврнува и врз други релевантни меѓународни судски системи, како што се: Меѓународниот кривичен суд, Интерамериканскиот систем на заштита на човековите права, Африканскиот систем на заштита на човековото право и значењето на директивите и другите познајни документи донесени во рамките на Европската Унија.

Глава 3: Во третата глава, кандидатката детално ја разработува практиката на Европскиот Суд з поврзани за членот 5 од Европската конвенција за човекови права, во однос на заштитата на правото на слобода на личноста и постапката за оцека на неговата законитост. Стандардите на Судот се од исклучително значење за развојот на македонското законодавство, бидејќи тие претставуваат индикатор за определени системски проблеми кои резултираа со промена на законската рамка, но и потреба од нужни промени во праксата. Оваа глава ги инкорпорира, како споредба, и стандардите на другите релевантни организации, како што е Комитетот за правата на човекот при Организацијата на Обединетите нации и Интерамериканскиот суд во однос на правото на слобода и оцената на законитоста кога тоа е ограничено од власта. Конечно, оваа глава ја вклучува и релевантната пракса на Меѓународниот кривичен суд во однос на прашањето на оценка на лишувањето од слобода. На тој начин се добива една целосна слика на стандардите за обезбедување законитост при лишување од слобода на сите континенти, преку универзални и регионални механизми на заштита. Практиката на Меѓународниот кривичен суд покажува дека тој ги инкорпорира веќе создадените стандарди во своите одлуки, што воедно претставува добар пример кој треба да го следат и националните судови.

Во оваа глава, кандидатката се осврнува на видовите лишувања од слобода во кривична постапка, процедуралните гаранции за лицата лишени од слобода, стандардите врзани за судската контрола на законитоста на притворот, образложеноста на основаноста на притворот, користењето на алтернативните мерки и, конечно, надоместот на штета поради неосновано лишување од слобода.

Глава 4: Кандидатката сметала дека компаративната анализа е особено значајна во однос на истражувањето со цел да се обезбеди споредбен приказ на различни правни системи, како и различни практики во однос на лишувањето од слобода и обезбедувањето ефективна судска заштита која ќе ја оценува законитоста на таквиот вид на ограничување. Истовремено, кандидатката се осврнува на праксата на Европскиот суд за човекови права во однос на секоја земја која е предмет

на анализа. Таа ги анализирала кривичните законодавство и пракса на неколку држави во Европа (Австрија, Бугарија, Хрватска, Естонија, Франција, Ирска и Турција). Изборот на земји е направен врз основа на неколку критериуми: географската поставеност и застапеност на различни правни системи; реформите во кривичноправниот систем и идентификуваните проблеми од страна на Европскиот суд.

Глава 5: Конечно, во овој дел од дисертацијата кандидатката ја анализира нормативна рамка и судска пракса во однос на Република Македонија. И покрај подобрената законска рамка, сепак судската пракса во однос на прекумерено користење на притвор и негово определување по автоматизам, без да се индивидуализира секој предмет поединечно, претставува и понатаму проблем. Таа во овој дел дава јасна слика за законската рамка во Македонија (*de lege lata* приказ), опфаќајќи ги видовите на лишување од слобода во различни фази од кривичната постапка, како и постапката пред судија на претходна постапка, процедурални гаранции при оцена на законитоста на притворот, како и осврт на алтернативните мерки. Од друга страна, кандидатката ја анализира праксата на Европскиот суд против Република Македонија со која се упатува на низа недоследности, правни празнини, лоши практики за различни процедурални и суштински аспекти врзани за правото на слобода на личноста. Во врска со ваквата состојба, кандидатката изведува одредени заклучоци и дава препораки кои би биле во насока на подобрување на правната рамка, судската пракса, но истовремено и подобрување на капацитетите на правните професионалци кои директно работат на оваа проблематика.

Глава 6: Последната глава ги сумира заклучоците во однос на прашањето за лишување од слобода и оценувањето на законитоста, гаранциите и употребата на алтернативните мерки наспроти притворот и дава јасни препораки во однос на подобрување на законодавната рамка, праксата, но истовремено и препораки во однос на подобрување на капацитетите на релевантните органи и институции со цел подобрување на состојбата во Република Македонија.

Оцена на трудот

Докторската дисертација на кандидатката м-р Елена Јовановска Брезоска, со наслов „Оцена на законитоста на лишување од слобода во кривична постапка“, претставува самостојно истражување и анализа на прашања кои се од особено значење за ефективната заштита на основните права и слободи од страна на државите преку нивните казнено правни системи. Овој труд претставува неколкугодишно истражување и како такво ќе даде придонес кон казненоправната науката за развој на понатамошни истражувања, но истовремено и придонес кон актуелните реформи во државата.

Непосредно пред започнувањето на овој труд беше донесена првата пресуда на Големиот судски совет при Европскиот суд за човекови права за предметот Ел Масри против Македонија, каде што Судот нашол повреда, меѓу другото, и за незаконското, *incommunicado* лишување од слобода, каде домашниот суд не обезбедил ефективна судска контрола. Предметите Лазоровски, Василковски и други, Митревски, Миладинови против Македонија се меѓу првите предмети на Европскиот суд кои влијаеја да се воведат одредени суштински промени во Законот за кривична постапка. Овие реформи и законски промени се однесуваат пред сè на зацврстување на гаранциите, особено во постапката за оцена на законитоста и процедуралните гаранции во делот на еднаквоста на оружјето помеѓу засегнатите страни, кои се исцрпно разработени во петтата глава од овој труд. Истовремено, кандидатката укажува и на подобрените законските решенија за употребата на гаранцијата како алтернативна мерка и обврска на судовите, надлежни да постапуваат за притворот, да одржуваат усна расправа во присуство на обвинетото лице, како и да ги образложат основите за определување на притворот што е круцијално за заштита на законитоста на лишувањето од слобода.

Кандидатката во овој труд дава детален приказ на природата, стандардите, добрите практики и недостатоци поврзани со лишувањето од слобода во кривична постапка и обезбедување на судска контрола и гаранции за заштита од арбитраност. Во таа смисла, преку анализа на нормативната рамка и домашната пракса, врзани истовремено со предметите на Европскиот суд, кандидатката дава конкретни предлози за измени на Законот за кривична постапка за прашања поврзани со лишувањето од слобода и процедуралните гаранции. Конечно, кандидатката преку овој труд обезбедува стручен материјал кој може да придонесе кон подобрување на судската практика, преку обезбедување на соодветни образложенија за определување на притвор базирано врз факти и докази, како и да се подобри примената на другите мерки на претпазливост како алтернативи на притворот и обезбедување присуство на лицето во текот на кривичната постапка.

Трудот претставува една системска целина, која е добро структурирана и напишана на јазик кој е јасен, концизен и лесно разбирлив. Особено е значаен придонесот за детално претставување на најбитните меѓународни акти, вклучително и препораките и резолуции, анализи донесени од меѓународните организации, но, пред сè, деталниот приказ на стандардите поврзани за ова прашање преку обемната пракса на меѓународните судови. Конечно, компаративната анализа на неколку земји, како и детален осврт на правната рамка и судската пракса во Република Македонија дава дополнително значење во делот на целовкупниот ангажман и напор на кандидатката да создаде сеопфатен труд. Примената на странска и домашна литература, но истовремено анализа на

домашната пракса, како и праксата на Европскиот суд, која е соодветно цитирана, придонесува кон поголемо значење на овој труд.

Заклучок и предлог

Докторската дисертација на кандидатката **м-р Елена Јовановска Брезоска**, со наслов **Оцена на законитост на лишување од слобода во кривична постапка**, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд. Трудот несомнено претставува значаен придонес во домашната казненоправна литература. Тој претставува стручно четиво за судиите и обвинителите во Република Македонија во областа на судската оцена на законитоста на лишувањето од слобода и процедуралните гаранции, особено кога станува за притворот. Дополнително, овој труд е солидна основа за натамошни истражувања во оваа сфера, како и основа за подобрување на нормативната рамка, но истовремено домашната судска пракса во однос на примената на притворот и отсуството на образложени решенија.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката **м-р Елена Јовановска Брезоска** со наслов **Оцена на законитост на лишување од слобода во кривична постапка**.

Комисија:

проф. д-р Гордан Калајџиев, ментор с.р.

проф. д-р Никола Тупанчески, член с.р.

проф. д-р Гордана Лажетик, член с.р.

проф. д-р Бобан Мисовски, член с.р.

доц. д-р Дивна Илиќ Димовски, член с.р.

РЕЦЕНЗИЈА
ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„УЛОГАТА И МЕЃУСЕБНАТА СОРАБОТКА НА ДРЖАВНИТЕ ОРГАНИ ВО
ПРЕДИСТРАЖНАТА ПОСТАПКА“ ОД М-Р БОЖИДАР МИТРОВСКИ,
ПРИЈАВЕНА НА ПРАВНИОТ ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН ПРВИ“ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 2. 3. 2018 година, донесе Одлука со која се формира Комисија за оцена и одбрана на докторската дисертација на кандидатот **м-р Божидар Митровски**, со наслов **Улогата и меѓусебната соработка на државните органи во предистражната постапка**, во состав: проф. д-р Гордан Калајџиев - ментор, проф. д-р Гордана Лажетик - член, проф. д-р Никола Тупанчески – член, проф. д-р Бобан Мисоски - член и доц. д-р Дивна Илиќ Димоски –член.

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Божидар Митровски, со наслов „Улогата и меѓусебната соработка на државните органи во предистражната постапка“, содржи 250 страници компјутерски обработен текст со фонт „Times New Roman“, со 1,5 проред и

големина на букви 12, со 430 фусноти, 308 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални странски прописи, меѓународни акти, јавнообвинителски и судски практики од домашни и странски судови.

Предмет на ова истражување претставува предистражната постапка со посебен осврт врз улогата и меѓусебната соработка на државните органи кои се овластени да вршат истрага во текот на предистражната постапка. Ова подразбира темелно проучување на одредбите во домашното законодавство на Република Македонија, кое се однесува на поимно и предметно определување на предистражната постапка како дел од кривичната постапка. Истражувањето е извршено преку компаративно проучување и анализа на законските одредби од стариот во споредба со новиот ЗКП, со кој е воведен и нов модел за спроведување на истрага во предистражната и истражната постапка, определување на поимот, видовите, улогата, односот и меѓусебната соработка на овластените државни органи кои се учесници во спроведување на предистражната постапка, како и компаративна анализа на предистражната постапка и искуствата од други земји во кои веќе е имплементиран новиот модел на спроведување на предистражната постапка.

Трудот е структуриран од вовед, четири глави, заклучни согледувања со препораки и користена литература. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, на кој начин се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во текот на истражувањето.

Во **воведниот дел** од докторската дисертација, кандидатот ја образложува општествено научната оправданост на предметниот интерес на истражувањето. Тоа го прикажува преку следење на историскиот развој и реформите на македонското кривичноправно законодавство, кои беа иницирани од промената на економскиот и политичкиот систем на државата, тргнувајќи од периодот на осамостојувањето на Република Македонија, па до денес. Понатаму дава приказ за пројавената нужност за настанатите реформи трасирани кон усогласувањето на македонското казненоправно законодавство со законодавството на земјите членки на Европската Унија, кои беа наметнати како реална потреба заради појавувањето на нови и софистицирани форми на криминал предизвикани како резултат на современите општествени збиднувања. Во таа насока кандидатот објаснува за пројавените причини за вршење на нужни реформи на законодавството насочени кон зајакнување, поедноставување и синхронизирање на соработката помеѓу овластените државни органи - учесници во предистражната постапка, заради остварување на ефективна, ефикасна и краткотрајна кривична постапка.

Првата глава од докторската дисертација го носи насловот **Предистражна постапка**. Оваа глава кандидатот ја посветува на предистражната постапка, која е клучна компонента во процесот на обезбедување на траги, предмети и материјали, кои во понатамошниот тек на постапката од страна на јавниот обвинител ќе бидат употребени како докази за покренување на обвинение. Кандидатот најнапред пристапува кон поимно определување и поделбата на стадиумите на кривичната постапка, како и предметот на самата предистражна постапка. Компаративно ги презентира и дефинирањата на предистражната постапка според стариот ЗКП, односно пред донесувањето на новиот ЗКП во 2010 година, а со тоа ги објаснува и причините за напуштањето на старата судска истрага на истражниот судија. Исто така, тој ги елаборира и начините на дознавање за постоење на кривични дела. Во овој дел, кандидатот ја објаснува и улогата на јавниот обвинител во предистражната постапка со давање на посебен осврт врз неговата новодобиена раководна улога при спроведување на предистражната постапка. Кандидатот врши осврт и врз

посебните истражни мерки како дел од предистражната постапка, при што го презентира начинот на нивното спроведување, односно начинот на прибирање на траги, материјали и докази преку примената на посебните истражни мерки кои сè почесто стануваат актуелни во јавноста, со што заокружува една целовитост на делот.

Во **втората глава** насловена како **Поим и видови на овластени државни органи - учесници во спроведување на предистражната постапка**, кандидатот ги презентира поимот и видовите на државните органи кои се дел од правосудната полиција: Министерството за внатершни работи (Полиција), Управата за финансиска полиција (Финансиска полиција) и Царинската управа (Царина). Притоа ги објаснува нивните надлежности, нормативните акти и темелните начела врз основа на кои ги извршуваат своите дејности и вршат меѓусебна комуникација во текот на предистражната постапка. Воедно, во овој дел кандидатот врши поимно определување, надлежности и организациска поставеност на: Воената полиција, Управата за безбедност и контраразузнавање (УБК), Управата за јавни приходи (УЈП) како и на други државни органи, институции и комисии кои, согласно со нивните надлежности при вршењето на својата дејност, можат да дојдат до откривање и прибирање на значајни траги и докази за постоење на кривично дело кои би биле од важен интерес при спроведувањето на предистражната постапка, па со тоа ја објаснува и можноста за нивно вклучување во дел од предистражната постапка.

Во **третата глава** насловена како **Односот и соработката на државните органи во предистраната постапка меѓусебно и нивниот однос кон осомничените**, кандидатот врши истражување за односот на јавниот обвинител со истражниот судија и причините за укинување на институтот истражен судија, како и причините и основата за формирање на нов институт - Судија на претходна постапка со презентирање на неговата функција и улога при спроведување на постапката. Тој ги образложува новите ралации при комуникација и координација на јавниот обвинител со полицијата и другите истражни органи, а исто така и односот со осомничените во предистражната постапка. Кандидатот врши поимно определување и ја објаснува улога и надлежностите на правосудната полиција и истражните центри при јавното обвинителство. Во овој дел се анализира текот на предистражната постапка кај кривични дела од областа на организираниот криминал и улогата на јавниот обвинител при процесуирање на постапката. Интересно истражување кандидатот има извршено при презентирање на улогата на заедничните истражни тимови (ЗИТ) во предистражната постапка при сузбивање на кривични дела од областа на организираниот криминал со транснационален карактер. Овој дел тој го завршува со објаснување на улогата на бранителот на осомничениот при спроведување на предистражната постапка.

Во **четвртата глава** насловена како **Предистражната постапка и органите кои учествуваат во постапката – компаративно искуство во други земји**, кандидатот врши истражување преку компаративна анализа на законските регулативи со кои е регулирана предистражната постапка во други земји, и тоа во: Србија, Хрватска, Словенија, Франција и Англија, земени како пример за анализа. При истражувањето кандидатот ги изнесува согледаните искуства, пракси и проблеми со кои се соочиле правосудните органи при реформирањето и функционирањето на нивните модели за спроведување на претходната постапка како дел од кривичната постапка.

Кандидатот на крајот од докторската презентација во делот **Заклучни согледувања**, како резултат на предметно истражување, презентира преку вршење на компаративната анализа на домашното (старо и ново) кривичноправно законодавство и стекнатите искуства,

како и преку вршење на компаративна анализа на законодавството и искуствата од опфатените странски земји, врз основа на стекнатите искуства од примената на различните модели со кои е регулирана предистражната постапка како дел од кривичната постапка, изнесува заклучни согледувања од произлезените разутати прибрани во текот на извршеното предметно истражување на докторската дисертација. Исто така, покрај произнесените согледувања, кандидатот нуди и свои предлог - решенија кои би биле од интерес за подобрување на функционирањето, соработката и контролата на државните органи - учесници во предистражната постапка. Кандидатот произнесува заклучоци дека Република Македонија како држава со воспоставен позитивен правен поредок активно ги следи развојните трендови на современиот живот кои што со себе носат и наметнуваат нови начини на нивно нормирање, следејќи ги не само на домашно, туку и на регионално и пошироко меѓународно ниво. Истражувајќи ги и анализирајќи ги проблемите и недостатоците при функционирањето во праксата кои произлегуваат и по донесувањето на новиот Закон за кривична постапка, кандидатот произнесува заклучок дека реформите во Република Македонија, како и земјите во регионот, сè уште не се довршени.

Тргувајќи од предметот на проучување на овој труд и утврдените цели, при неговото изготвување, користен е теоретски и емпириски пристап. Во рамките на теоретскиот пристап користени се повеќе научно истражувачки методи, од кои поважни се: историскиот метод, преку кој се утврдени постепените измени на ЗКП од осамостојувањето на Република Македонија до денес, но и улогата на предистражните органи според стариот и новиот ЗКП; со компаративниот метод е овозможено да се изврши споредување на предистражната постапка според стариот и новиот ЗКП, но и споредба на предистражната постапка на Република Македонија со другите земји.

Во рамките на емпирискиот пристап употребувани се следниве методи, техники и инструменти: - методот на анализа на содржина, со кој преку анализата на содржината на разни документи (нормативни акти, извештаи, истражувања и сл.), анализирана е самата постапка и односот на органите во неа; методот на анализа на случај, со кој се анализирани одредени случаи на домашните судови; синтетичкиот метод кој е искористен за извлекување на конкретни заклучоци од направените анализи; логичкиот метод, кој е искористен за констатирање на моментните состојби и искористувајќи го него се изнесени конкретни решенија во форма на предлози и препораки за нивно подобрување и унапредување; методот на дедукција, кој е искористен за извлекување на нови заклучоци од општи ставови и сознанија утврдени со спроведените анализи и методот на индукција, кој е искористен за утврдување на општи заклучоци од поединечните опсервации и анализи.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Божидар Митровски, со наслов **Улогата и меѓусебната соработка на државните органи во предистражната постапка**, претставува самостојно и корисно истражување во казнено право и постапка. Изработката на темата на овој труд е плод на сериозна научна работа и претставува значаен научен придонес, очекуван од една докторска дисертација.

Кандидатот изработката на овој труд ја започнува во моментите кога во земјите во Европа, а следствено во регионот и во Република Македонија се вршат значајни реформи во казненоправниот систем.

Односно кога по долготрајната примена на стариот Закон за кривична постапка кој со мали измени беше заснован врз базата на поранешниот наследен југословенски ЗКП, со кој се применуваше моделот на т.н. мешовита казнена постапка, па следејќи ги европските трендови во 2010 година беше донесен новиот Закон за кривична постапка. Со овој закон се вовеле еден сосема нов модел на казнена постапка, заснован врз западната идеологија на човековите права и на англо-американската идеологија за фер судење според моделот на т.н. акузаторна постапка.

Побуден токму од споменатите ново настанати глобални трендови и општествени појави, насочувајќи се кон мерките и активностите кои Република Македонија ги презема во однос на приспособување на своето законодавство и правен систем како одговор на детектираните новопројавени општествени трендови, кандидатот врши истражување и анализа на тоа што има преземено Република Македонија во своето законодавство со кое се опфаќа и третира предметната тематика опфатена со докторската дисертација. Покрај истражувањето и анализата извршено на домашното законодавство, кандидатот истражува и врши компаративна анализа на законодавството на дел од земјите на регионално и пошироко меѓународно ниво. На тој начин истражува како тие ги извршиле реформите во нивните казненорправни системи, кои се нивните позитивни и негативни искуства.

Во однос на одбраната тематика за истражување, односно за истражување на улогата и меѓусебната соработка на државните органи во предистражната постапка, треба да се напомене дека станува збор за доста комплексна академска тема, имајќи предвид дека е поминат релативно краток период од последните извршени значајни промени донесени со новиот ЗКП, но секако дека има доволно простор за вршење на научни истражувања и анализи насочени кон третирање оваа конкретна тематика, кои може да бидат основа искористена при донесување на идни измени и дополнувања на законските регулативи.

Во текот на истражувањето во овој труд, кандидатот дава детален приказ на поимот, улогата и меѓусебната соработка на државните органи во текот на спроведувањето на предистражната постапка како дел од кривичната постапка, и тоа како во домашното законодавство, така и во законодавството во други земји кои се опфатени во компаративната анализа. Анализирајќи и споредувајќи ги ваквите согледувања, кандидатот јасно ги воочува и разграничува оние сегменти кои имаат позитивно или негативно влијание во текот на меѓусебната соработка на државните органи при нивното функционирање и спроведувањето на предистражната постапка. При истражувањето, кандидатот дава посебен акцент на имплементираниите новини во законодавството кои се однесуваат на укинувањето на постоењето на истражен судија, зајакнувањето на улогата, односно доделување на раководна улога на јавниот обвинител во предистражната постапка, новиот начин на координација и соработка на државните истражни органи преку формирање на правосудна полиција која е под раководна надлежност на јавниот обвинител, формирање на регионални јавнообвинителски истражни центри, како и на други имплементирани реформи извршени со новиот Закон за кривична постапка.

Во оваа смисла, врз основа на извршените анализи и истражувања, кандидатот произнесува конкретни заклучоци, предлози и решенија кои може да бидат искористени при донесување на идни дополнувања и измени на одредени законски одредби во функција на надминување на спорните состојби и унапредување на домашното законодавство.

Трудот е пишуван со користење на солидна научна методологија, а текстот е презентирани на јасен и разбирлив начин, што е особено значајно заради негова потенцијална примена во домашните и меѓународните законодавства. Во таа насока, сакаме да посочиме и на обемната користена литература, конкретно цитирана, со што трудот уште повеќе добива вредност како на академски, така и на практичен план.

На трудот секако може да му се стават и определени критички забелешки, како што имаа и некои од членовите на Комисијата. Најсериозната забелешка се однесува на тоа дека трудот можел повеќе да се осврне врз проблемите и недостатоците во примената на новиот Закон за кривичната постапка во овие пет години од неговата практична примена, во смисла на тоа дека трудот повеќе го анализира нормативниот контекст и идеите на законодавецот, од нивната примена во практиката. Пример за ова се истражните центри, кои иако се суштински битен елемент за реформата за која кандидатот пишува, воопшто не се имплементирани во практиката, освен во случајот на т.н. Специјално јавно обвинителство. Натому, тој можел да извлече повеќе и од анализата на компаративниот дел, која иако е прегледна и содржајна сама по себе, не е искористена за извлекување на поуки и заклучоци за нашата казнена постапка. Овие и други забелешки не ја намалуваат научната вредност на трудот, но секако може да бидат корисни за дополнително унапредување на текстот за негово евентуално објавување.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Докторската дисертација на кандидатот **м-р Божидар Митровски**, со наслов **Улогата и меѓусебната соработка на државните органи во предистражната постапка**, според мислењето на Комисијата за оценка, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторска дисертација. Трудот претставува своевиден придонес во домашната казнено правна литература и ќе претставува солидна основа за натамошни истражувања во оваа сфера не само на кандидатот, туку и на сите други кои понатаму ќе се занимаваат со оваа област.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Правниот факултет, да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот **м-р Божидар Митровски**, со наслов **Улогата и меѓусебната соработка на државните органи во предистражната постапка**.

КОМИСИЈА ЗА ОЦЕНКА И ОДБРАНА

1. Проф. д-р Гордан Калајџиев, ментор с.р.
2. Проф. д-р Гордана Лажетик, член с.р
3. Проф. д-р Никола Тупанчески, член с.р.

4. Проф. д-р Бобан Мисоски, член с.р.

5. Доц. д-р Дивна Илиќ Димоски, член с.р.

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ВО НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ (ДИСЦИПЛИНА) СОЦИЈАЛНА КУЛТУРА, ЕТНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНИЈА, ФОЛКЛОРИСТИКА, КУЛТУРНА АНТРОПОЛОГИЈА, СОЦИЈАЛНА АНТРОПОЛОГИЈА И ПРИМЕНЕТА АНТРОПОЛОГИЈА НА ИНСТИТУТОТ ЗА ЕТНОЛОГИЈА И АНТРОПОЛОГИЈА ПРИ ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Природно-математички факултет - Институт за етнологија и антропологија, објавен во весниците „Нова Македонија“ и „Коха“ од 28.3.2018 година, за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област (дисциплина) социјална култура, етнологија на Македонија, фолклористика, културна антропологија, социјална антропологија и применета антропологија, и врз основа на Одлуката на Наставно-научниот/Научниот совет, бр. 02-683/3, донесена на 3.5.2018 година, формирана е Рецензентска комисија во состав: д-р Љупчо С. Ристески, редовен професор на Природно-математичкиот факултет, д-р Анета Светиева, редовен професор на Природно-математичкиот факултет (во пензија) и д-р Мирјана Мирчевска, редовен професор на Природно-математичкиот факултет.

Како членови на Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на наставник во сите наставно-научни звања во научната област (дисциплина) социјална култура, етнологија на Македонија, фолклористика, културна антропологија, социјална антропологија и применета антропологија, во предвидениот рок се пријави д-р Илина Јаковска.

3. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Кандидатката Илина Јаковска, доктор на етнoлошки науки, е родена на 3.8. 1971 година, во Скопје. Средно образование завршила во Скопје во 1989 година. Со високо образование се стекнала на Институтот за географија, Завод за етнологија, во 1994 година. Дипломирала на 26.4.1994 година, со просечен успех 9,04.

Кандидатката активно се служи со англискиот јазик.

Во учебната 1997/98 година се запишала на магистерски студии на Заводот за етнологија на Институтот за географија на ПМФ - Скопје. Студиите ги завршила во 2002 година, со просечен успех 9,85. На 20.12.2002 година го одбрала магистерскиот труд на тема: „Етичко-нормативната функција на поговорките во народната култура на Македонците“.

Докторска дисертација пријавила на 12.3.2006 година на Институтот за етнологија и антропологија. Дисертацијата на тема: „Телото во македонската народна култура – нормирање, воспитување, надзор и казнување“ ја одбрала на 11.1.2008 година, пред Комисија во состав: проф. д-р Бојан Жикиќ, Институт за етнологија и антропологија на Универзитетот во Белград, Република Србија, проф. д-р Мирјам Менцеј, Одделение за етнологија и културна антропологија при Универзитетот во Љубљана, Република Словенија, проф. д-р Анета Светиева (ИЕА), проф. д-р Мирјана Мирчевска (ИЕА) и д-р Љупчо Ристески, (ИЕА, ментор). Со тоа се стекнала со научниот степен доктор на науки од научната област етнологија.

На 22.11.2008 година е избрана во звањето доцент на Институтот за етнологија и антропологија при ПМФ, во областа на фолклористиката, историската антропологија и социокултурната антропологија.

Во моментот е вонреден професор на Институтот за етнологија и антропологија. Последниот реферат за избор е објавен во Билтен бр. 1056 од 14.6.2013 година.

Рецензентската комисија ги имаше предвид вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатката од почетокот на кариерата, објавени во Билтен бр. 1056, како и вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатот од последниот избор до денот на пријавата, врз основа на сета поднесена документација која е од важност за изборот.

4. НАУЧНИ, СТРУЧНИ, ПЕДАГОШКИ И ДРУГИ ОСТВАРУВАЊА НА КАНДИДАТКАТА ОД ПОСЛЕДНИОТ ИЗБОР ДО ДЕНОТ НА ПРИЈАВАТА

Наставно-образовна дејност

Во рамките на наставно-образовната дејност на УКИМ, на Институтот за етнологија и антропологија, кандидатката д-р Илина Јакимовска изведува настава на прв, втор и трет циклус студии на студиската програма Етнологија и антропологија.

Кандидатката била ментор на 14 дипломски трудови.

Кандидатката учествувала како член во комисија за оцена/или одбрана на 8 дипломски и 3 магистерски труда и на 2 докторски дисертации.

Научноистражувачка дејност

Д-р Илина Јакимовска има објавено вкупно 6 научни трудови од областа на етнологијата и антропологијата, од кои 3 труда објавени во референтни меѓународни научни списанија и 3 труда во зборници од научни собири со меѓународен уредувачки одбор.

Д-р Илина Јакимовска била коракководителка на 1 меѓународен научен проект, а учествувала и како член во 2 научни проекта.

Кандидатката била ментор на 2 магистерски труда.

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Д-р Илина Јакимовска активно е вклучена во стручно-апликативната работа на Институтот за етнологија и антропологија. Врши стручно-апликативна дејност во сферата на преведувањето стручни текстови од македонски на англиски јазик и обратно.

Кандидатката д-р Илина Јакимовска остварила експертски активности од јавен интерес во Република Македонија.

Особена активност кандидатката покажува во дејностите од поширок интерес. Активно е вклучена во работата на стручни комисии и работни групи при Институтот за етнологија и антропологија и при Факултетот:

- Комисија за издавачка дејност;
- Комисија за проверка на психофизичката способност на кандидатите за студирање на наставните насоки во учебната 2015/16;
- Работна група за изработка на Елаборат за повторна акредитација на студиската програма Етнологија и антропологија за прв циклус студии, ноември 2015.

Кандидатката учествувала во уредувачкиот одбор за издавање на монографијата: „Against All Odds: Ethnology and Anthropology Between Theory and Praxis, Ed. Risteski, Crvenkovska-Risteska), IEA, Скопје 2017.

Била член на 4 рецензентски комисии за избор на лица во наставно-научно звање.

Во изборниот период, д-р Илина Јакимовска учествувала во изготвување и пријавување на 2 научни и 3 стручно-апликативни проекти.

Оценка од самоевалуација

Кандидатката Илина Јакимовска, вонреден професор на Институтот за етнологија и антропологија, доби позитивна оценка од анонимно спроведената анкета на студентите на Институтот за етнологија и антропологија на Природно-математичкиот факултет.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на целокупната доставена документација и личното познавање на кандидатката, Рецензентската комисија позитивно ја вреднува и ја оценува наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност, како и дејноста од поширок интерес на д-р Илина Јакимовска.

Врз основа на изнесените податоци за севкупната активност на кандидатката од последниот избор до денес, Комисијата заклучи дека д-р Илина Јакимовска поседува научни и стручни квалитети и според Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ги исполнува сите услови да биде избрана во звањето **редовен професор** во научната област социјална култура, етнологија на Македонија, фолклористика, културна антропологија, социјална антропологија и применета антропологија.

Според гореизнесеното, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје, д-р Илина Јакимовска да биде избрана во звањето **редовен професор** во научната област социјална култура, Етнологија на Македонија, фолклористика, културна антропологија, социјална антропологија и применета антропологија.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

- 3. Проф. д-р Љупчо С. Ристески, редовен професор на ПМФ,УКИМ с.р.**
- 4. Проф. д-р Анета Светиева, редовен професор на ПМФ,УКИМ (во пензија) с.р.**
- 5. Проф. д-р Мирјана Мирчевска, редовен професор на ПМФ,УКИМ с.р.**

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: Илина Димитар Јакимовска
 (име, татково име и презиме)

Институција: Природно-математички факултет / Институт за етнологија и антропологија
 (назив на факултетот/институтот)

Научна област: етнологија и антропологија

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста (наставно-образовна):	Поени
1.	<p>Одржување настава од прв циклус</p> <p>Учебна 2013/2014 (летен семестар)</p> <p>Антропологија на фолклор 2x15x0,04=1,2</p> <p>Визуелна антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Етнологија на Македонци – социјална култура 2x15x0,04=1,2</p> <p>Применета антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Учебна 2014/2015 (зимски семестар)</p> <p>Историска антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Антропологија на пол и род 2x15x0,04=1,2</p> <p>Семиологија и симболички системи (изборен) 2x15x0,04=1,2</p> <p>Учебна 2014/2015 (летен семестар)</p> <p>Антропологија на фолклор 2x15x0,04=1,2</p> <p>Визуелна антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Етнологија на Македонци – социјална култура 2x15x0,04=1,2</p> <p>Применета антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Учебна 2015/2016 (зимски семестар)</p> <p>Историска антропологија 2x15x0,04=1,2</p>	32,4

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
	<p>Антропологија на пол и род 2x15x0,04=1,2</p> <p>Семиологија и симболички системи (изборен) 2x15x0,04=1,2</p> <p>Учебна 2015/2016 (летен семестар)</p> <p>Антропологија на фолклор 2x15x0,04=1,2</p> <p>Визуелна антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Етнологија на Македонци – социјална култура 2x15x0,04=1,2</p> <p>Применета антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Учебна 2016/2017 (зимски семестар)</p> <p>Историска антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Антропологија на пол и род 2x15x0,04=1,2</p> <p>Семиологија и симболички системи (изборен) 2x15x0,04=1,2</p> <p>Учебна 2016/2017 (летен семестар)</p> <p>Антропологија на фолклор 2x15x0,04=1,2</p> <p>Визуелна антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Етнологија на Македонци – социјална култура 2x15x0,04=1,2</p> <p>Учебна 2017/2018 (зимски семестар)</p> <p>Историска антропологија 2x15x0,04=1,2</p> <p>Антропологија на пол и род 2x15x0,04=1,2</p> <p>Семиологија и симболички системи (изборен) 2x15x0,04=1,2</p> <p>Вкупно за прв циклус: 32,4</p> <p>Втор циклус студии:</p> <p>Етнологија на Македонија (заедно со д-р Ристески и д-р Мирчевска) 2часаx0,05x15 недели=1,5X8семестри=12</p> <p>Антропологија на фолклор 2часаx0,05x15недели=1,5X8семестри=12</p>	24

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
	<p>Вкупно за втор циклус: $2 \times 12 = 24$</p> <p>Трет циклус студии:</p> <p>Од летен семестар 2017 (2 семестра):</p> <p>Употреба на извори во етнологијата и антропологијата (заедно со д-р Мирјана Мирчевска) 2 часа $0,06 \times 15$ недели = $1,8 \times 2$ семестра = 3,6</p> <p>Теории и методи на историската антропологија (заедно со д-р Мирчевска) 2 часа $0,06 \times 15$ недели = $1,8 \times 2$ семестра = 3,6</p> <p>Семиолошка интерпретација (заедно со д-р Мирчевска)</p> <p>2 часа $0,06 \times 15$ недели = $1,8 \times 2$ семестра = 3,6</p> <p>Вкупно за трет циклус: $3,6 \times 3$ предмета = 7,2</p>	7,2
2.	<p>Настава во школи и работилници</p> <p>Раководител:</p> <p>Предавања на интерактивна работилница во склоп на проектот „Dealing with the Past and Oral History“, организиран и поддржан од ForumZfD, во соработка со Институтот за етнологија и антропологија, Скопје, февруари 2016.</p> <p>Предавања и работилница во рамки на апликативен проект: „Етно-методолошко истражување на нематеријалното културно наследство во Дебарско-реканскиот етнографски регион со посебен акцент на формите на локална соработка и солидарност“, НВО Доминиум и ИЕА, мај 2015.</p> <p>Учесник:</p> <p>Работилница во рамки на апликативен проект во склоп на програмата Креативна Европа (спонзорирана од ЕУ), „Читатели на иднината – истражување на навиките за читање на основци од шест училишта во Македонија“, дек.-јан. 2016, „Мала станица“, Скопје.</p>	5

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
	<p>Предавања на пролетна школа „Етнографија на социјализмот“ во Крива Паланка организирана од ИЕА, мај 2016 и 2017.</p> <p>2X1,5=3 2X1=2</p>	
3.	<p>Консултации со студенти</p> <p>8 семестри x просек 15 студенти по семестар x 0,002=2,4</p>	2,4
4.	<p>Ментор на дипломска работа</p> <p>Наташа Чакаровска, „Етнографија на современата стрип сцената во Македонија“, Скопје, 2018.</p> <p>Дамјан Серафимовски, „Етнолошка анализа на Водици – св. Јованово кумство во с. Битуше“, 2017.</p> <p>Тања Деловска, „Етнографија на семејното живеење (по примерот на Долно Лисиче)“, 2017.</p> <p>Филип Деспотовски, „Етнографија на облекувањето – народна облека во село св. Марена, берско“, 2016.</p> <p>Мартина Костадиноска, „Предметот историја во средното образование и градењето на националниот идентитет во постсоцијалистичка Југославија“, 2016.</p> <p>Деар Лимановски, „Свадбениот обред кај Македонците со исламска религија од с. Броштица – општина Жупа“, 2016.</p> <p>Радица Босилкова, „Етнолошко истражување на ергенски и момински дружини во Македонија во минатото и денес“, Скопје, 2016.</p> <p>Валентина Брајановска, „Етнолошко истражување на Прочка во прилепско: минато и современа состојба“, Скопје, 2016.</p> <p>Емилија Марковска, „Анализа на едукативни музејски програми со етнолошка содржина врз пример од Музејот на Македонија“, Скопје, 2015.</p> <p>Анета Арионовска, „Обичаи и верувања на злетовските рудари“, Скопје, 2015.</p>	2,8

Ред. број	Назив на активноста (наставно-образовна):	Поени
	<p>Соња Георгиевска, „Етнолошко истражување на родовата застапеност на жените-пратенички во Собранието на Република Македонија“, Скопје, 2015.</p> <p>Филип Јорданов, „Постот како обред на премин во различни религии“, Скопје, 2015.</p> <p>Лидија Рашиќ, „Етнографија на современото вонбрачно живеење во Македонија врз примери од Скопје“, Скопје, 2015.</p> <p>Благоја Перковски, „Спортско обложување во Скопје: етнолошко истражување“, Скопје, 2014.</p> <p>14x0,2=2,8</p>	
5.	<p>Член на комисија за оцена и одбрана на докторат:</p> <p>Инес Црвенковска-Ристеска: „Антропологија на сексуалноста – родовост и промена на биолошкиот пол по примери од ромската заедница во Скопје“, 2015.</p> <p>Мелакат Алиевска: „Социјалните и естетските аспекти на традиционалната турска женска носија од Република Македонија“ (оценка)</p> <p>2 x 0,5= 1</p>	1
6.	<p>Член на комисија за оцена и одбрана на магистратура:</p> <p>„Етнолошко и антрополошко проучување на дервишкиот ред Бекташи од село Канатларци, Прилепско“ од Виктор Трајановски, Скопје 2015</p> <p>„Промена на имињата на улиците во Битола како извор за проучување на идентитетските конструкции“ од Мира Стоилковска-Николовска, 2016.</p> <p>„Етнолошко и антрополошко истражување на практикувањето хиџама како дел од исламската народна медицина во Скопје и Куманово“ од Виолета Петровска, Скопје 2017</p> <p>3x0,3=0,9</p>	0,9
7.	<p>Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа:</p>	0,8

Ред. број	Назив на активност (наставно-образовна):	Поени
	8x0,1=0,8	
8.	Интерна скрипта од предавања: Антропологија на фолклор Антропологија на пол и род Историска антропологија 3x4=12	12
9.	Пакет материјали за одреден предмет: Визуелна антропологија Семиологија и симболички системи Применета антропологија 3x1=3	3
	Вкупно	91,5

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност (научноистражувачка):	Поени
1.	Кораководител на меѓународен научен проект: 2016, "Dealing with the past and Oral History", организиран и поддржан од ForumZfD, во соработка со Институтот за етнологија и антропологија, позиција: координатор, предавач и ментор на учесниците во проектот. 1x4,5=4,5	4,5
2.	Учесник во меѓународен проект: 2-9/2013 Organized Labor and Migrant Workers - in search of supportive practices: A Comparative Analysis of Trade Union Responses to Migrant Labour in Slovenia, Austria, Italy, Croatia, Serbia and FYR Macedonia - интернационален проект организиран од Универзитетот Приморска, Копер, Словенија, поддржан од ЕУ	5
3.	Учесник во национален проект:	3

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	2014-2015 „Етнографска карта на Македонија“, раководител проф. д-р Љупчо Ристески, изведувач: Институт за етнологија и антропологија, ПМФ, УКИМ	
3.	<p>Ментор на магистерска работа „Етнолошко и антрополошко истражување на идентитетот на третата генерација потомци на децата бегалци од граѓанската војна во Грција кои живеат во Република Македонија“, изработена од Фросина Мариноска, ИЕА, 2017</p> <p>„Жените како наследнички: етнографија на наследното право во скопскиот регион во Република Македонија (минато и современа состојба“ од Наде Костадиновска, ИЕА, 2018.</p>	2
4.	<p>Ко-ментор на магистерска работа Challenging space through activism. The art of resilience in the case of Skopje, изработена од Кристина Николовска, Политехнички институт Милано (катедра за архитектура и урбани студии,), Италија. Ментор проф. Д-р Каролина Пачи, одбранета 2016.</p>	0,5
5.	<p>Труд со оригинални научни резултати објавен во стручно/научно-популарно списание:</p> <p>„Стреите што плачат: како еден родов стереотип може да се искористи за негово уривање од внатре“, Музеј на женски приказни, Локомотива, 2016, стр. 75-83.</p> <p>1X2=2</p>	2
6.	<p>Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор:</p> <p>„Старост-грдост: етнографски белешки за бездетните старци во Република Македонија“ (со д-р Ана Ашталковска), ЕтноАнтропоЗум бр. 16 (2017).</p> <p>‘If you are a girl, stay at home’ – an ethnographic examination of female social engagement from the rural 19th century to contemporary political protests in Macedonia. In: Philosophy and Society, volume 28, issue 1 (2017)</p>	18

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	<p>Auto-Reflexive Reconstructions of the Development of Ethnology and Anthropology as Academic Disciplines in the Republic of Macedonia. <i>Ethnologia Balkanica</i> vol. 17/2014]. Berlin, Zurich: LIT 2015 (ISBN 978-3-643-90621-2), pp 177-191.</p> <p>3x6=18</p>	
7.	<p>Трудови со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор:</p> <p>“Between the Bizzare and the Restrictive: ‘Pop’ Ethnology and Its Discontents” in: <i>Against All Odds: Ethnology and Anthropology Between Theory and Praxis</i> (Risteski, Crvenkovska-Risteska, eds.), Institute of Ethnology and Anthropology, 2017, pp. 83-91.</p> <p>„50 нијанси мерак: атипични сексуални однесувања во македонските митови и во фолклорот“, Зборник од конференција „За љубовта“, одржана 6.6.2014 во Скопје, Здружение за компаративна книжевност на Македонија и Здружение на класични филолози „Антика“, стр.179-187.</p> <p>„Реално и идеално: промената на родовата парадигма во македонската етнологија“, во: „За етнологијата: безброј прагови сме преминале“ (зборник посветен на Анета Светиева), ИЕА, Скопје, 2014, стр. 109-121.</p> <p>3X3=9</p>	9
8.	<p>Секциски предавања на научен/стручен собир со меѓународно учество:</p> <p>Предавање одржано на меѓународна студентска конференција <i>Roaming Anthropology</i>, 2-4.12.2013, Загреб, Република Хрватска</p> <p>Две предавања одржани во рамки на меѓународната Пролетна школа за социјализам, организирана од ИЕА, Крива Паланка, мај 2016 и 2017.</p> <p>1X3=3</p>	3
9.	<p>Учество на научен/стручен собир со реферат (усна презентација):</p>	

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
	<p>1.1.1 XIX меѓународен симпозиум за балкански фолклор, во организација на Институтот за фолклор „Марко Цепенков“, на тема „Традиција и современост во фолклорот на балканските народи“, 24 и 25 ноември 2017, Скопје.</p> <p>Регионална конференција „Како да се архивира културата за граѓански промени?“, организирана од ГЕМ, 22.12.2016, Скопје.</p> <p>Конференција на Меѓународното здружение за антропологија на Југоисточна Европа (InASEA), Софија, 15-18.9.2016</p> <p>„Како да се дејствува заедно“, Белград, 19.11.2015, меѓународна конференција организирана од Филозофскиот факултет во Белград.</p> <p>Against all odds: Ethnology and Anthropology between Theory and Practice, Меѓународна конференција организирана по повод 10 години ИЕА, Охрид, 24-27 септември 2015.</p> <p>5X1=5</p>	5
	Вкупно	52

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста (стручно-апликативна):	Поени
1.	<p>Книга од стручна област (коавтор)</p> <p>„Сè пројде: Југославија во спомените на луѓето од Македонија“/It’s all gone now: Yugoslavia in the memories of people from Macedonia/E gjita kaloi: Jugoslavia ne kujtimet e njerezve nga Maqedonia (тројазично издание), Forum ZfD/Центар за истражување на национализмот и културата /ИЕА, Скопје, 2017 год.</p>	7

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
2.	<p>Учество во промотивни активности на факултетот:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Тригодишна координација на Меѓународниот студентски етнографски филмски фестивал ЕТНОФФ (2015, 2016 и 2017) во организација на МСЕАД, со ТВ и радионастапи - Одржани предавања во три скопски гимназии и средни училишта (Горги Димитров, Никола Карев и Орце Николов), период окт.-дек. 2017 - Промоција на книгата/графичка новела од областа на родовите студии, „Машкуданка“ (Tomboy) од Лиз Принс, организирана од Американската амбасада во РМ, ГЕМ, 18.3.2016 - Учество во документарен филм „Проект Југославија“ во организација на Киоск-платформа за современа уметност во соработка со Историскиот музеј на Југославија, Белград, Србија, 2016 - Текст објавен во повеќе онлајн медиуми: За „ситните“ небулози: како Законот за високото образование дефинира што е тоа „национално“ (јануари 2015) - Еден од автори на изложбата „Црн петел, црвена кокошка: култови на плодност, обреди, обичаи и верувања“, Музеј на Македонија, 3.10.2015. - Отварање на изложба „Од абер до Вајбер“ во Музеј на град Скопје, 13.12.2013. - Организација, менторство и водење на промоција на краток документарен филм „Како вчера да се родив“, изработен во соработка помеѓу средношколци од скопските училишта, студенти на ИЕА и волонтери и вработени во Црвен крст на град Скопје (1.10.2013, промовиран на Меѓународниот ден на старите лица). - Текст под наслов „Историски примери на дискриминација на 'другиот' кои предупредуваат“, Лице в лице, октомври 2013. <p>9X0,5=4,5</p>	4,5
2.	<p>Превод на книга</p> <p>(од англиски)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вејд Дејвис: „Светлина на работ на светот: патување низ културите кои исчезнуваат“, Табахон, 2014. - Клифорд Гирц, „Антропологот како писател“, Табахон, 2016. <p>3X2=6</p>	6
3.	<p>Предавања на институции од јавен интерес, културно – информативни центри:</p>	2,5

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
	<p>“You can't trust your own eyes any more: the traps of the visual”: предавање во гимназијата НОВА, за средношколци од прва до трета година, 22.3.2018.</p> <p>„Третманот на безобразното во македонската етнологија“ (со д-р Ана Ашталковска), предавање во Музеј на Македонија одржано на 11.12.2015.</p> <p>Предавање во рамки на научна трибина „Култ кон култот: рedefинирање на термините во хуманистичките науки“, Музеј на Македонија, 15.10.2015.</p> <p>Учество на округла маса „Трето, свето, женско“, Женски филмски вечери, во организација на Тииит! и Младински културен центар, Скопје, 4.2.2015.</p> <p>Предавање во Дебатниот клуб „Контра Кадар“ Битола, одржано на 26.08.2014, „Визуелна писменост и препознавање симболички пораки“ (врз основа на филмот „Рембрантовото 'Обвинувам'“ на Питер Гринавеј.</p> <p>5x0,5=2,5</p>	
6.	<p>Уредник на зборник на трудови на високообразовна и научна институција:</p> <p>Зборник трудови од научна конференција „И покрај се: етнологијата и антропологија помеѓу теоријата и практиката“, во организација на ИЕА (член на уредувачки одбор)</p>	2
7.	<p>Член на организационен одбор на меѓународен научен/стручен собир:</p> <p>Меѓународна научна конференција: „И покрај сè. Етнологијата и антропологијата помеѓу теоријата и практиката“ организирана од ИЕА, септември 2015.</p>	2

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
	<p>Член на организационен одбор на Меѓународната пролетната школа „Етнографија на социјализмот“ во организација на Институт за етнологија и антропологија, Крива Паланка, мај 2016 и 2017.</p> <p>2x1=2</p>	
8.	<p>Член на факултетска комисија:</p> <p>Комисија за издавачка дејност, од 2016-.</p> <p>Комисија за проверка на психофизичката способност на кандидатите за студирање на наставните насоки, учебна 2015/2016.</p> <p>Член на Комисија за започнување процес за повторна акредитација на студиската програма Етнологија и антропологија за прв циклус студии, ноември 2015.</p> <p>Член на Стручниот колегиум за втор циклус студии за студиската програма Етнологија и антропологија, од декември 2014.</p> <p>Член на Советот на студиската програма за трет циклус – докторски студии по етнологија и антропологија, од март 2015.</p> <p>5x0,5=2,5</p>	2,5
	Вкупно	19,5
ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ		Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ		91,5
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ		52
СТРУЧНО-УМЕТНИЧКА ДЕЈНОСТ		
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ		26,5
Вкупно		170

ЧЛЕНОВИ НА КОМИСИЈАТА

1. Проф. д-р Љупчо С. Ристески, редовен професор на ПМФ, УКИМ с.р.
2. Проф. д-р Анета Светиева, редовен професор на ПМФ, УКИМ (во пензија) с.р.
3. Проф. д-р Мирјана Мирчевска, редовен професор на ПМФ, УКИМ с.р.

**РЕЦЕНЗИЈА
ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА
„НОВИ РЕЗУЛТАТИ НА КОНВОЛУЦИСКИ ПРОИЗВОДИ НА
ДИСТРИБУЦИИ”
ОД М-Р ТЕУТА ЈУСУФИ-ЗЕНКУ,
ПРИЈАВЕНА НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО
СКОПЈЕ**

Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет во Скопје, на седницата одржана на 29.3.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката м-р Теута Јусуфи-Зенку со наслов **НОВИ РЕЗУЛТАТИ НА КОНВОЛУЦИСКИ ПРОИЗВОДИ НА ДИСТРИБУЦИИ**, во состав: проф. д-р Весна Манова-Ераковиќ (претседател), проф. д-р Билјана Јолевска-Тунеска (ментор), проф. д-р Љупчо Настовски (член), проф. д-р Катерина Хаџи-Велкова Санева (член) и проф. д-р Васко Речкоски (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација, и на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката м-р Теута Јусуфи-Зенку, со наслов „Нови резултати на конволуциски производи на дистрибуции”, содржи 87 страници компјутерски обработен текст во кириличен фонт, со единечен проред и големина на букви 12, како и 60 библиографски единици (од научни трудови, статии и книги).

Докторската дисертација се состои од четири глави, а на крајот како додаток е наведена литература користена при изработка на докторската дисертација.

Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува прегледно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Првата глава, со наслов **Дефиниции и основни својства од теоријата на дистрибуции**, е воведна глава и во неа најпрво е даден краток историски преглед на развојот на теоријата на дистрибуции, даден е поимот за дистрибуција (обопштена функција), исто така се дадени својства и операции на дистрибуции и основни дефиниции и својства на конволуциски производ на дистрибуции, кои се неопходни во понатамошниот дел од докторската дисертација за докажување на добиените оригинални резултати.

Во продолжение се издвоени некои од основните поими и дефиниции содржани во првата глава од докторската дисертација, а кои се неопходни за овој Извештај.

- За непрекинатата функција $f : \Omega \rightarrow \mathbb{R}$, затвораот на множеството $\{x \in \Omega \mid f(x) \neq 0\}$ се нарекува носач на функцијата f и се означува со $\text{supp } f$.
- Множеството на сите тест-функции со вообичаената дефиниција за збир и производ со скалар е векторски прстор и се означува со D .
- За низа на тест функции $\{\varphi_n\}$ во D велиме дека конвергира кон нула ако постои ограничен интервал $[a, b]$ со $\text{supp } \varphi_n \subseteq [a, b]$ за сите n , и $\lim_{n \rightarrow \infty} \varphi_n^{(r)}(x) = 0$ за сите x и $r = 0, 1, 2, \dots$. Ако f е линеарен функционал на D во реалните (или комплексните) броеви, тогаш неговата вредност ја означуваме со $\langle f, \varphi \rangle$.
- За линеарниот функционал f на D велиме дека е непрекинат линеарен функционал ако $\lim_{n \rightarrow \infty} \langle f, \varphi_n \rangle = 0$ секогаш кога $\{\varphi_n\}$ е низа во D што конвергира кон нула. Непрекинат линеарен функционал на D се вика дистрибуција (или обопштена функција). Множеството на сите дистрибуции е векторски простор и се означува со D' .
- Нека $f(x)$ е локално интегрална функција. Тогаш дефинираме дистрибуција што кореспондира на функцијата f со конвергентниот интеграл:

$$\langle f, \varphi \rangle = \langle f(x), \varphi(x) \rangle = \int_{-\infty}^{\infty} f(x)\varphi(x)dx.$$

Дистрибуциите кои се генерирани од интеграбилна функција со претходниот интеграл, се викаат *рејуларни дистрибуции*, додека сите други се *сингуларни дистрибуции*. Дирак δ - дистрибуција е сингуларна дистрибуција.

- За низата од дистрибуции $\{f_n\}_{n=1}^{\infty}$ во просторот D' велиме дека конвергира кон лимесот f во D' ако и само ако важи:

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \langle f_n(x), \varphi(x) \rangle = \langle f(x), \varphi(x) \rangle$$

за сите $\varphi \in D$.

За разлика од операциите собирање и множење со скалар кои можат да се дефинираат за произволни дистрибуции, конволуцискиот производ може да се дефинира само за одредена класа на дистрибуции, т.е важат следните дефиниции:

- Нека се дадени функциите f и g . Тогаш конволуцискиот производ $f * g$ е дефиниран со:

$$(f * g)(x) = \int_{-\infty}^{+\infty} f(t)g(x-t)dt$$

за сите x за коишто интегралот постои.

Од дефиницијата следува дека ако $f * g$ постои тогаш и $g * f$ постои и уште

$$f * g = g * f.$$

Ако $(f * g)'$ и $f * g'$ (или $f' * g$) постои, тогаш:

$$(f * g)' = f * g' \text{ (или } f' * g \text{)}.$$

- Нека f и g се дистрибуции во D' . Тогаш конволуцискиот производ $f * g$ е дефиниран со релацијата:

$$\langle (f * g)(x), \varphi \rangle = \langle f(y), \langle g(x), \varphi(x+y) \rangle \rangle$$

за сите $\varphi \in D$, ако f и g задоволуваат еден од следните услови:

- i) f или g има ограничен носач,
- ii) носачите на f и g се ограничени од иста страна.

Во втората глава со наслов **Вовед во неутрикс сметањето: комутативен неутрикс конволуциски производ на дистрибуции** е даден преглед на појавувањето на неутрикс сметањето, исто така е даден и историскиот развој на ова теорија. Дадени се сите дефиниции, својства и претходно докажани теореми од оваа теорија кои на кандидатката ѝ се потребни за докажување на новите оригинални научни резултати. Во продолжение се дел од тие дефиниции и својства.

- Нека N' е множество и нека N е комутативна адитивна група на функции кои го пресликуваат N' во комутативна адитивна група N'' . Ако N има својство да е единствена константна функција во N е нултата функција, тогаш за N велиме дека е неутрикс, а функциите во N се нарекуваат занемарливи функции.
- Нека $f(x)$ е реална (комплексна) функција дефинирана на N' и нека претпоставиме дека е можно да најдеме константа c така што $f(x) - c$ е занемарлива во N . Тогаш c се нарекува неутрикс граница, или N -граница на $f(x)$ кога x тежи кон y и пишуваме:

$$N - \lim_{x \rightarrow y} f(x) = c.$$

Со цел да се прошири конволуцискиот производ на поголема класа дистрибуции, дадена е следнава дефиниција:

- Нека f и g се дистрибуции и нека τ е бесконечно диференцијабилна функција во D , која ги задоволува условите:
 - (i) $\tau(x) = \tau(-x)$,
 - (ii) $0 \leq \tau(x) \leq 1$,
 - (iii) $\tau(x) = 1$ за $|x| \leq \frac{1}{2}$,
 - (iv) $\tau(x) = 0$ за $|x| \geq 1$.

Нека

$$f_n(x) = f(x)\tau(x/n), \quad g_n(x) = g(x)\tau(x/n),$$

за $n = 1, 2, \dots$. Тогаш конволуцискиот производ $f * g$ е дефиниран како граница h на низата $\{f_n * g_n\}$, како

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \langle f_n * g_n, \varphi \rangle = \langle h, \varphi \rangle$$

За сите тест функции $\varphi \in D$.

Додека функцијата τ_n е дефинирана со

$$\tau_n = \begin{cases} 1, & |x| \leq n, \\ \tau(n^n x - n^{n+1}), & x > n, \\ \tau(n^n x + n^{n+1}), & x < -n, \end{cases}$$

за $n = 1, 2, \dots$

Исто така, ја имаме следната дефиниција на комутативниот неутрикс конволуциски производ.

- Нека се дадени дистрибуциите f и g во D' и нека $f_n = f\tau_n$ и $g_n = g\tau_n$ за $n = 1, 2, \dots$. Тогаш комутативниот неутрикс конволуциски производ $f \boxtimes g$ е дефиниран како неутрикс лимес од низата $\{f_n * g_n\}$, ако лимесот h постои во смисла на

$$N - \lim_{n \rightarrow \infty} \langle f_n * g_n, \varphi \rangle = \langle h, \varphi \rangle$$

за сите φ во D , каде N е неутрикс (van der Corput [3]), со домен $N' = \{1, 2, \dots, n, \dots\}$ и ранг N'' реални броеви, со занемарливи функции конечни линеарни суми на функциите

$$n^\lambda \ln^{r-1} n, \ln^r n, \quad (\lambda \neq 0, r = 1, 2, \dots)$$

и сите функции што конвергираат кон 0 во обична смисла кога n тежи кон бесконечност.

Дистрибуциите f_n и g_n имаат ограничен носач додека носачот на τ_n се содржи во интервалот $[-n - n^{-n}, n + n^{-n}]$.

Третата глава содржи нови оригинални резултати кои се однесуваат на експоненцијалниот интеграл и негови конволуциски производи, т.е. пресметани се некои конволуциски производи на експоненцијалниот интеграл и експоненцијалната функција. Овие резултати се објавени во меѓународно математичко списаније.

Четвртата глава носи наслов **Комутативни неутрикс конволуциски производи на дистрибуции**. Во првиот дел од оваа глава се дадени нови резултати за комутативниот неутрикс конволуциски производ на

дилогаритамскиот интеграл $Li(x) = -\int_0^x \frac{\ln|1-t|}{t} dt$ и неговите асоцирани функции

$$Li_+(x^s) \text{ и } Li_-(x^s).$$

Во вториот дел од Глава 4 се пресметани некои комутативни неутрикс конволуциски

производи, вклучувајќи ја функцијата $erf(x) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^x e^{-u^2} du = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \sum_{i=0}^{\infty} \frac{(-1)^i}{i!(2i+1)} x^{2i+1}$. За

пресметка на овие конволуциски производи е проширено множеството на занемарливи функции со вклучување конечни линеарни суми на функциите од

облик $n^r \operatorname{erf} \left[(x+n)^{1/2} \right]$, $r=1,2,\dots$. Овие резултати, исто така, се објавени во меѓународни математички списанија.

Додатокот на крајот од дисертацијата е списокот на користена литература.

ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДУВАЊА

Предмет на истражување

Предмет на истражување во оваа докторска дисертација се оние парови на дистрибуции за кои не може да се пресмета конволуциски производ во обична смисла. Со примена на основните дефиниции на неутрикс сметањето се овозможува пресметување на конволуциски производ и комутативен неутрикс конволуциски производ на дистрибуции, а со тоа се прави збогатување на множеството на парови дистрибуции за кои што производите постојат.

Поконкретно во докторската дисертација, предмет на истражување се:

- конволуциски производи на експоненцијалниот интеграл и експоненцијалната функција. Поточно, се пресметани: конволуциски производ на дистрибуциите $ei_-(\lambda x)$ и e_-^x за $\lambda > 0$, како и конволуциски производ на $x ei_-(\lambda x)$ и e_-^x за $\lambda > 0$, специјално е пресметан конволуциски производ на дистрибуциите $ei_-(x)$ и e_-^x , како и $x ei_-(x)$ и e_-^x за $\lambda = 1$;
- пресметување на некои комутативни неутрикс конволуциски производи на дилогаритамскиот интеграл $Li(x) = -\int_0^x \frac{\ln|1-t|}{t} dt$, и неговите асоцирани функции $Li_+(x^s)$ и $Li_-(x^s)$. Односно е пресметан комутативниот неутрикс конволуциски производ $Li_+(x^s) \boxtimes x^r$ за $s = 0, 1, 2, \dots$ и $r = 1, 2, \dots$. Исто така е даден и комутативниот неутрикс конволуциски производ на дистрибуциите $\ln|1-x^s|_{x_+^{-1}}$ и x^r за $r = 0, 1, 2, \dots$, $s = 1, 2, \dots$. На крај се дадени неколку последици каде што е воведен комутативен неутрикс конволуциски производ на комбинации на овие дистрибуции;
- исто така се пресметувани некои комутативни неутрикс конволуциски производи, вклучувајќи ја функцијата на грешка

$$\operatorname{erf}(x) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^x e^{-u^2} du = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \sum_{i=0}^{\infty} \frac{(-1)^i}{i!(2i+1)} x^{2i+1}$$
 . За пресметка на овие конволуциски производи е проширено множеството на занемарливи функции со вклучување конечни линеарни суми на функциите $n^r \operatorname{erf}[(x+n)^{1/2}]$, $r=1,2,\dots$

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Теоријата на дистрибуции, како математичка теорија, се појавила во средината на минатиот век, како резултат на обидите на многумина математичари и физичари да им дадат математичко значање на бројни концепти во инженерството и физиката кои до тогаш биле сфаќани на интуитивен начин. Чест е проблемот на наоѓање на извод на функција која е решение на некоја диференцијална равенка. Една од главните задачи на теоријата на дистрибуции беше да даде одговор на претходниот проблем, како и на други слични проблеми, и сето тоа доведе до обопштување на “класичните” функции. Прв математичар кој ги користел дистрибуциите во експлицитен и сега прифатен облик бил S.L. Sobolev во 1936. Во 1950-1951 година, познатиот француски математичар Laurent Schwartz ја објави својата монографија “Theories des Distributions”, со којашто се систематизираа обопштените функции, се оправдаа формалните пресметки што се јавуваа во инженерската литература и се даде широко поле за понатамошно истражување во многу области од математиката.

Концептот на дистрибуции или обопштени функции обезбедува подобар механизам за анализирање на физичките феномени отколку “класичните функции” бидејќи различни ентитети како δ функцијата кои природно се јавуваат во повеќе математички науки, можат да бидат опишани со дистрибуции, но не и со функции во класичен смисол. Обратно, пак, секоја величина која што може да биде опишана со функција, може да биде дадена и преку дистрибуција.

Во 1932, францускиот математичар Hadamard го проучуваше дивергентниот интеграл $\int_0^1 \frac{A(x)}{x^{p+1/2}} dx$, каде што p е позитивен цел број, и $A(x)$ е бесконечно

диференцијабилна функција. Во истражувањата на асимптотските проблеми, холандскиот математичар Johannes Gualtherus Van der Corput пронаоѓа сличности со работата на Hadamard. Тој забележува дека некои делови во неговите пресметки се непотребни. Тие делови ги нарекол занемарливи функции, и почнува да го развива неутрикс сметањето. Значи, основите на неутрикс сметањето биле поставени од страна на Johannes Gualtherus Van der Corput во 1959 година во неговото дело “Introduction to the neutrix calculus” J. Analyse Math., 7.

Подоцна, во раните 80-ти години, англискиот математичар Brian Fisher го применил неутрикс сметањето во теоријата на дистрибуции дефинирајќи нови типови на производи и конволуциски производи кои што ги нарекол неутрикс производи. Со користење на новите дефиниции за производ и конволуциски производ на дистрибуции, множеството на парови на дистрибуции за кои што производите постојат се зголемува. Исто така, неутрикс сметањето било искористено при смената на променливи кога дистрибуциите биле сингуларни.

Во додатокот од докторската дисертација, која се однесува на користената литература при истражувањето, наведени се 60 референци од кои може прецизно да се согледа состојбата на научното поле на кое припаѓа таа.

Краток опис на применетите методи

Во истражувањата презентирани во докторската дисертација се користени стандардни методи при пресметување на конволуциски производи и комутативен неутрикс конволуциски производи на дистрибуции. Ваквата методологија на истражување ја има во најголем дел од современите трудови на други автори што работат во оваа област.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Во третата глава од докторската дисертација, при пресметување на конволуциски производи на експоненцијалниот интеграл и експоненцијалната функција, добиени и докажани се следниве теореми:

Теорема 1. Конволуцискиот производ $ei_-(\lambda x) * e_-^x$ постои и

$$ei_-(\lambda x) * e_-^x = ei_-(\lambda x) - e^x ei_-((\lambda + 1)x) + \ln \left| \frac{\lambda}{\lambda + 1} \right| e_-^x,$$

за $\lambda > 0$.

Во специјален случај, имаме:

$$ei_-(x) * e_-^x = ei_-(x) - e^x ei_-(2x) - \ln 2 e_-^x,$$

за $\lambda = 1$.

Теорема 2. Конволуцискиот производ $x ei_-(\lambda x) * e_-^x$ постои и

$$x ei_-(\lambda x) * e_-^x = (x + 1) ei_-(\lambda x) - e^x ei_-((\lambda + 1)x) + \left(\ln \left| \frac{\lambda}{\lambda + 1} \right| + \frac{1}{\lambda + 1} \right) e_-^x - 2(x + 1) \ln x_- - \frac{1}{\lambda + 1} e^{-\lambda x} - 1,$$

за $\lambda > 0$.

Специјално, имаме:

$$x e_i_-(x) * e_-^x = (x+1) e_i_-(x) - e^x e_i_-(2x) \\ + \left(\frac{1}{2} - \ln 2 \right) e_-^x - 2(x+1) \ln x_- - \frac{1}{2} e^{-x} - 1,$$

за $\lambda = 1$.

Докажани се и следниве три последици:

Последица 1. Конволуцискиот производ $e_i_-(\lambda x) * x e_-^x$ постои и

$$e_i_-(\lambda x) * x e_-^x = (1-x) e^x e_i_-(\lambda x) - e_i_-(\lambda x) \\ + \left((x-1) \ln \left| \frac{\lambda}{\lambda+1} \right| + \frac{1}{\lambda+1} \right) e_-^x + 2(x+1) \ln x_- + \frac{1}{\lambda+1} e^{-\lambda x} + 1,$$

за $\lambda > 0$.

Специјално, имаме:

$$e_i_-(x) * x e_-^x = (1-x) e^x e_i_-(2x) - e_i_-(x) \\ + \left(\frac{1}{2} + \ln 2(1-x) \right) e_-^x + 2(x+1) \ln x_- + \frac{1}{2} e^{-x} + 1,$$

за $\lambda = 1$.

Последица 2. Конволуцискиот производ $x_-^{-1} e^{-\lambda x} * e_-^x$ постои и

$$x_-^{-1} e^{-\lambda x} * e_-^x = -e^x e_i_-(\lambda x) + \left[\ln \left| \frac{\lambda}{\lambda+1} \right| - \gamma(\lambda) \right] e_-^x,$$

за $\lambda > 0$.

Специјално, имаме:

$$x_-^{-1} e^{-x} * e_-^x = -e^x e_i_-(2x) + \gamma(2) e_-^x.$$

Последица 3. Конволуцискиот производ $x_-^{-2} e^{-\lambda x} * e_-^x$ постои и

$$x_-^{-2} e^{-\lambda x} * e_-^x = x_-^{-1} e^{-\lambda x} + (1+\lambda) e^x e_i_-(\lambda x) \\ - (1+\lambda) \left[\ln \left| \frac{\lambda}{\lambda+1} \right| - \gamma(\lambda) \right] e_-^x,$$

за $\lambda > 0$.

Специјално, за $\lambda = 1$ имаме:

$$x_-^{-2} e^{-x} * e_-^x = x_-^{-1} e^{-x} + 2e^x e_i_-(2x) - 2\gamma(2) e_-^x.$$

Во четвртата глава од докторската дисертација е пресметан комутативниот неутрикс конволуциски производ на дилогаритамскиот интеграл

$Li(x) = -\int_0^x \frac{\ln|1-t|}{t} dt$ и неговите асоцирани функции $Li_+(x^s)$ и $Li_-(x^s)$, додека во

вториот дел од оваа глава се пресметани некои комутативни неутрис конволуциски

производи вклучувајќи функцијата $erf(x) = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \int_0^x e^{-u^2} du = \frac{2}{\sqrt{\pi}} \sum_{i=0}^{\infty} \frac{(-1)^i}{i!(2i+1)} x^{2i+1}$.

Резултатите за дилогаритамскиот интеграл се дадени во следниве теореми и нивни последици:

Теорема 3. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $Li_+(x^s) \boxminus x^r$ постои

кога $\frac{r+1}{s} \in \mathbb{N}$ и

$$Li_+(x^s) \boxminus x^r = \frac{s^2}{r+1} \sum_{i=0}^r \binom{r+1}{i} \frac{(-1)^{r-i}}{(r-i+1)^2} x_+^i$$

за $r, s = 1, 2, \dots$

Теорема 4. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $\ln|1-x^s| \boxplus x_+^{-1} x^r$

постои кога $\frac{r+1}{s} \in \mathbb{N}$ и

$$\ln|1-x^s| \boxplus x_+^{-1} x^r = s^2 \sum_{i=0}^{r-1} \binom{r}{i} \frac{(-1)^{r-i}}{(r-i)^2} x_+^i$$

за $r, s = 1, 2, \dots$

Следат следниве три последици:

Последица 4. Комутативните неутрикс конволуциски производи $Li_-(x^s) \boxminus x^r$ и

$\ln|1-x^s| \boxplus x_-^{-1} x^r$ постојат кога $\frac{r+1}{s} \in \mathbb{N}$ и

$$Li_-(x^s) \boxminus x^r = \frac{s^2}{r+1} \sum_{i=0}^r \binom{r+1}{i} \frac{(-1)^{r-i+1}}{(r-i+1)^2} x_-^i$$

и

$$\ln|1-x^s| \boxplus x_-^{-1} x^r = s \sum_{i=0}^{r-1} \binom{r}{i} \frac{(-1)^{r-i+1}}{(r-i)^2} x_-^i$$

за $r, s = 1, 2, \dots$

Последица 5. Комутативните неутрикс конволуциски производи $Li_+(x^s) \boxminus x_-^r$ и

$Li_-(x^s) \boxplus x_+^r$ постојат кога $\frac{r+1}{s} \in \mathbb{N}$ и

$$Li_+(x^s) \boxminus x_-^r = \frac{s}{r+1} \sum_{i=0}^r \binom{r+1}{i} \frac{(-1)^i}{(r-i+1)^2} [s - (r-i+1)^2 I_{s,r-i}(x)] x_+^i + \frac{(-1)^{r+1}}{r+1} Li_+(x^s) x_+^{r+1}$$

и

$$Li_-(x^s) \boxtimes x_+^r = \frac{s}{r+1} \sum_{i=0}^r \binom{r+1}{i} \frac{(-1)^{i+1}}{(r-i+1)^2} [s - (r-i+1)^2 I_{s,r-i}(x)] x_-^i + \frac{(-1)^{r+1}}{r+1} Li_-(x^s) x_+^{r+1}$$

за $r, s = 1, 2, \dots$ **Последица 6.** Комутативните неутрикс конволуциски производи $\ln|1-x^s|_{x_+^{-1} \boxtimes} x_-^r$ и $\ln|1-x^s|_{x_-^{-1} \boxtimes} x_+^r$ постојат кога $\frac{r+1}{s} \in \mathbb{N}$ и

$$\ln|1-x^s|_{x_+^{-1} \boxtimes} x_-^r = \sum_{i=0}^{r-1} \binom{r}{i} \frac{(-1)^i}{(r-i)^2} [s - (r-i)^2 I_{s,r-i-1}(x)] x_+^i + \frac{(-1)^r}{s} Li_+(x^s) x_-^r$$

и

$$\ln|1-x^s|_{x_-^{-1} \boxtimes} x_+^r = \sum_{i=0}^{r-1} \binom{r}{i} \frac{(-1)^{i+1}}{(r-i)^2} [s - (r-i)^2 I_{s,r-i-1}(x)] x_-^i + \frac{(-1)^r}{s} Li_-(x^s) x_+^r$$

за $r, s = 1, 2, \dots$

Во следните теореми и последици се дадени резултатите на кандидатот кои се однесуваат на функцијата на грешка (истотака позната како Гаусова функција на грешка).

Теорема 5. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x^r \boxtimes erf(x_+^{1/2})$ постои и

$$x^r \boxtimes erf(x_+^{1/2}) = \frac{1}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} \frac{(-1)^i (2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i+1},$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Последица 7. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x^r \boxtimes erf(x_-^{1/2})$ постои и

$$x^r \boxtimes erf(x_-^{1/2}) = -\frac{1}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} \frac{(2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i+1}$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Последица 8. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x^r \boxtimes erf(|x|^{1/2})$ постои и

$$x^r \boxtimes erf(|x|^{1/2}) = \frac{1}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} \frac{[(-1)^i - 1] (2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i+1}$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Теорема 6. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x_+^r \boxtimes \operatorname{erf}(|x|^{1/2})$ постои и

$$x_+^r \boxtimes \operatorname{erf}(|x|^{1/2}) = \frac{1}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} (-1)^i [x_+^{r-i+1} - (-1)^r x_-^{r-i+1}] \operatorname{erf}_{2i}(|x|^{1/2}) - \frac{1}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} \frac{(2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i+1}$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Последица 9. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x_-^r \boxtimes \operatorname{erf}(|x|^{1/2})$ постои и

$$x_-^r \boxtimes \operatorname{erf}(|x|^{1/2}) = \frac{1}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} (-1)^i [x_-^{r-i+1} - (-1)^r x_+^{r-i+1}] \operatorname{erf}_{2i}(|x|^{1/2}) + \frac{1}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} (-1)^{r-i} \frac{(2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i+1}$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Теорема 7. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x^r \boxtimes [x_+^{-1/2} \exp(-|x|)]$ постои и

$$x^r \boxtimes [x_+^{-1/2} \exp(-|x|)] = \frac{\sqrt{\pi}}{r+1} \sum_{i=0}^r \binom{r+1}{i} \frac{(-1)^i (r-i+1)(2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i},$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Последица 10. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x^r \boxtimes [x_-^{-1/2} \exp(-|x|)]$ постои и

$$x^r \boxtimes [x_-^{-1/2} \exp(-|x|)] = \frac{\sqrt{\pi}}{r+1} \sum_{i=0}^r \binom{r+1}{i} \frac{(r-i+1)(2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i},$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Последица 11. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x^r \boxtimes [|x|^{-1/2} \exp(-|x|)]$ постои и

$$x^r \boxtimes [|x|^{-1/2} \exp(-|x|)] = \frac{\sqrt{\pi}}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} \frac{[1 + (-1)^i] (r-i+1)(2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i}$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

Последица 12. Комутативниот неутрикс конволуциски производ $x^r \boxtimes [\operatorname{sgn} x |x|^{-1/2} \exp(-|x|)]$ постои и

$$x^r \square^* \left[\operatorname{sgn} x \cdot |x|^{-1/2} \exp(-|x|) \right] = \frac{\sqrt{\pi}}{r+1} \sum_{i=0}^{r+1} \binom{r+1}{i} \frac{[(-1)^i - 1](r-i+1)(2i)!}{2^{2i} i!} x^{r-i}$$

за $r = 0, 1, 2, \dots$

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатката **м-р Теута Јусуфи-Зенку**, со наслов „Нови резултати на конволуциски производи на дистрибуции”, претставува истражување во областа на математиката, поконкретно функционалната анализа и теоријата на дистрибуции.

Изработката на темата на оваа докторска дисертација ги постигна целите и очекуваниот научен придонес во нејзината пријава.

Докторската дисертација на кандидатката м-р Теута Јусуфи-Зенку, со наслов „Нови резултати на конволуциски производи на дистрибуции”, според мислењето на Комисијата за оценка, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатката, пред одбрана на докторскиот труд, ги има објавено следниве рецензирани научно-истражувачки трудови:

- [1]. T. Zenku, B. Jolevska-Tuneska, N. Tuneski, *Results on the exponential integral*, Sarajevo Journal of Mathematics Vol.13 (25), No.1, (2017), 71-80.

- [2]. T. Zenku, B. Jolevska-Tuneska, *On the commutative neutrix convolution product of the dilogarithm integral*, Far East Journal of Mathematical Science, Vol.101, Issue 3, (2017), 545-558.
- [3]. T. Zenku, B. Jolevska-Tuneska, *Commutative neutrix convolution product involving Gaussian error function*, International Journal of Applied Mathematics, Vol.30, No.2, (2017), 117-130.

Докторската дисертација успешно ја помина проверката на системот за анализа и пронаоѓање на плагијати во трудови (<http://plagijati.mon.gov.mk/>).

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатката се резултатите наведени во **Краткиот опис на резултатите од истражувањето.**

Подрачјето на примена и ограничувањата се од научното подрачје математика, со потесна област - функционална анализа, односно теорија на дистрибуции.

Можните понатамошни истражувања се во насока на зголемување на бројот на парови на дистрибуции за кои конволуциски производ, неутрикс конволуциски производ и комутативен неутрикс конволуциски производ постојат.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже јавна одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Теута Јусуфи-Зенку со наслов „Нови резултати на конволуциски производи на дистрибуции“.

КОМИСИЈА

1. Д-р Весна Манова-Ераковиќ, претседател, редовен професор, ПМФ, УКИМ, Скопје, с.р.

2. Д-р Билјана Јолевска-Тунеска, ментор, редовен професор, ФЕИТ, УКИМ, Скопје, с.р.
3. Д-р Љупчо Настовски, член, редовен професор, ПМФ, УКИМ, Скопје, с.р.
4. Д-р Катерина Хаџи-Велкова Санева, член, вонреден професор, ФЕИТ, УКИМ, Скопје, с.р.
5. Д-р Васко Речкоски, член, вонреден професор, ФТУ, УКЛО, Битола, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

За оцена НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА ПОД НАСЛОВ: „**Определување на токсични елементи во биолошки материјал и проценка на алиментарен дневен внес кај припадници на АРМ**” ИЗРАБОТЕНА ОД КАНДИДАТКАТА м-р Надица Тодоровска, пријавена на Природно-математичкиот факултет во Скопје.

Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет, на седницата одржана на 09. 03. 2018 (писмо бр. 02-2141/17), нè предложи за членови на Рецензентската комисија за оцена на изработената докторска дисертација под наслов: **Определување на токсични елементи во биолошки материјал и проценка на алиментарен дневен внес кај припадници на АРМ** доставена од кандидатката **м-р Надица Тодоровска**, вработена во ОПЗЗ при Воено–медицински центар во Скопје.

Комисијата во состав: д-р Елисавета Стикова, редовен професор на Медицински факултет при УКИМ, д-р Сузана Диневска-Ковкарска, редовен професор на ПМФ при УКИМ, д-р Славчо Митев, редовен професор на ПМФ при УКИМ во пензија, д-р Орце Поповски, редовен професор на Воена Академија при УГД и д-р Билјана Миова, вонреден професор на ПМФ при УКИМ, ја разгледа поднесената докторска работа и го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Врз основа на доставениот материјал, Комисијата констатира дека трудот ги содржи сите предвидени елементи за изработена докторска дисертација. Докторскиот труд е презентираан на 139 страници, во кои се вклучени 75 табели, 30 слики и 239 референци. Докторскиот труд е напишан според постојните нормативи и ги содржи следниве поглавја: Вовед (20 страници), Материјал и методи (12 страници), Резултати и Дискусија (87 страници), Заклучоци (6 страници),

Литература (11 страници). Докторскиот труд содржи и апстракт на англиски и македонски јазик, како и резиме на македонски и англиски јазик.

Во **воведот**, кандидатката ги дава најзначајните литературни податоци за проблематиката која е обработена во овој труд и дава краток осврт на досегашните сознанија во врска со елементите арсен, кадмиум, олово, бакар и цинк според нивната есенцијалност, токсичност и присуство во работната и животна средина (воздух, почва, вода и храна), како и во хуман биолошки материјал. Елементите од интерес се избрани како најчесто испитувани, според важечките правилници во нашата земја, во прехранбените намирници и во водата за пиење. Се укажува на важноста на определувањето на алиментарниот дневен внес на соодветните елементи, со што се добива слика за влијанието на исхраната врз нивното количество во биолошкиот материјал. Покачувањето на содржините на некои од испитуваните елементи во животната средина, во храната и водата за пиење над дозволените, може да биде индикатор за загадување, а поставување на референтни вредности следење на покачени содржини во биолошкиот материјал може да придонесе кон навремено превенирање, дијагностицирање или соодвено третирање на одредени заболувања.

Во делот **цели на научноистражувачката работа** кандидатката го потенцира мотивот за истражување во овој домен и недостатокот на сеопфатни податоци и истражувања со кои би се одредила содржината на овие елементи во крв, серум и урина кај здрави испитаници (работоспособни припадници на АРМ) и би придонеле кон воведување на референтни вредности во РМ. Кандидатката м-р Тодоровска истакнува дека при контрола на исправноста на прехранбените намирници и водата која се користи во исхраната на припадниците на АРМ, добиените резултати во однос на содржина на арсен, кадмиум, олово, бакар и цинк се споредуваат со законски одредените максимално дозволени концентрации (МДК) во соодветната намирница. Имајќи го ова предвид, дефинирани се целите на истражувањето: да се одреди содржина на арсен, кадмиум, олово, бакар и цинк во крв/серум и урина кај припадниците на АРМ и да се утврди постоењето варијации во однос на полот и возраста и професионалната активност на испитаниците; да се одреди содржината на елементите во храната (во прехранбените намирници поединечно како и во целодневниот војнички оброк) и во водата што ја консумираат испитаниците и да се процени алиментарниот дневен внес; да се воочи евентуалната поврзаност на содржината на елементите во биолошкиот материјал со алиментарниот дневен внес и да се предложи сет на биолошки експозициони вредности неопходни за следење на токсиколошкиот профил кај припадниците на АРМ како придонес кон определување на референтни вредности на ниво на Република Македонија.

Во делот **материјал и методи**, м-р Тодоровска дава приказ на материјалите кои се користени во оваа работа. Испитувањето на биолошки материјал (урина, крв

и серум) е извршено од 1153 здрави припадници на АРМ, и тоа 1103 испитаници од испитувана група и 50 испитаници од контролна група (испитаници кај кои се испита алиментарен дневен внес преку вода и храна). Испитаниците се поделени во хомогени групи според пол, возраст и професионална активност. За анализите на содржина на арсен, кадмиум олово бакар и цинк (во урина) се користи мостра од прва утринска урина, а за анализи на содржина на олово и кадмиум (во крв) и бакар и цинк (во серум) се користи венска крв. На секој испитаник му е препорачан вообичаен режим на исхрана и внес на течности еден ден пред земањето на мострата урина. Припадници на АРМ кои се работнеспособни, кои се пушачи или примале хелати или додатоци во исхрана кои содржат некои од испитуваните елементи не се опфатени во ова истражување. Со цел за проценка на алиментарниот дневен внес на испитуваните елементи кај контролната група, се одредува содржината на елементите од интерес во мострите вода за пиење (пакувани води и вода од водоснабдителните објекти кон кои тие гравитираат) и во храната (по две методи : во моистри од прехранбените производи поединечно и во моистри од веќе подготвена храна во вид на целодневен војнички оброк).

Потоа кандидатката дава приказ на методите кои се користени во оваа работа. Поради својата чувствителност, едноставност и достапност, избрани се методите пламена и електротермичка атомска апсорпциона спектрометрија, а за припрема на мострите за анализа, разложување на органската матрица со силни оксидациони средства. По соодветната обработка на мострите храна, вода и биолошки материјал, содржината на елементите е определена во токсиколошко-хемиската лабораторија во ВМЦ со апаратот за пламена атомска апсорпциона спектрометрија VARIAN Spectra A55 со деутериумов коректор, VGA хидриден систем и електротермичка атомска апсорпциона спектрометрија VARIAN Spectra 220 Z со Зееманов коректор. Резултатите се статистички обработени и графички претставени со АНОВА анализа на варијанса и со програмата МАТЛАБ.

Во делот **резултати и дискусија**, м-р Тодоровска го потенцира значењето на испитување на секој елемент поединечно и детално се прикажани измерени содржини на елементите во биолошки материјал, вода и храна и како дискусија ги споредува со законските норми и литературни податоци. Во делот кој се однесува на определување на токсични елементи во биолошки материјал, прикажани се резултатите од содржина на елементите од интерес во урина и во крв и серум. Тие се статистички обработени по групи на испитаници (во функција на пол, возраст и професионална активност). Дополнително, добиените резултати се прикажани по опсег и по концентрациски области во испитуваните групи. Кандидатката ги споредува добиените резултати со литературните податоци во врска со количествата на соодветните елементи во биолошки материјал. Во делот за проценка на алиментарен дневен внес, прикажани се резултатите за определување на содржина на елементите во вода за пиење од водоводна мрежа и во пакувани води за пиење, потоа во прехранбени намирници поделени во групи производи

(жито и производи, зеленчук и производи, зачински билки, овошје и производи, месо и производи, јајца, риба, млеко и производи, масти и масла и засладувачи. Потоа се прикажани резултати од содржина на елементите во целодневен војнички оброк по две методи: според пресметана содржина на елементи според намирници употребени според рецептура во подготовка на оброкот и според испитана содржина во целодневен оброк како дупликат на оброк на припадниците на АРМ. Добиените резултати за секоја група намирници се анализирани и споредени со соодветни правилници и литературни податоци. Во делот за определување на алиментарен дневен внес, прикажани се пресметки за дневниот внес земајќи ги предвид измерените содржини во храна и вода за пиење и литературни податоци за содржините во воздух и истите се споредуваат со вкупен дневен и неделен внес цитирани од литературата.

Во делот **заклучок**, кандидатката наведува дека за прв пат во нашата држава е извршено определување на содржини на елементите арсен, кадмиум, олово, бакар и цинк во биолошки материјал кај здрава популација како и проценка на нивен алиментарен дневен внес преку исхрана правилно избалансирана и со контролиран квалитет. Со оглед на тоа дека исхраната и здравствената состојба на припадниците на АРМ се под редовна контрола, испитаниците се во добра физичка подготвеност и се работоспособни, добиените резултати се предложени се нормативи за нормални содржини на испитуваните елементи во крв, серум и урина кај здрави испитаници (припадниците на АРМ). Утврдено е дека нема значајни статистички разлики во биолошки материјал во однос на пол, возраст и професионална активност кај испитаниците (освен кај содржините на арсен во урина кои се околу 5% повисоки кај повозрасните испитаници). Прехранбените намирници и водата за пиење одговараат на важечките прописи во РМ и проценетиот алиментарен дневен внес е во согласност со препораките од Светската здравствена организација. Како резултат на оваа научноистражувачка работа, добиените резултати се значаен придонес кон утврдувањето на референтни содржини на испитуваните елементи во крв, серум и урина воопшто кај здравата популација во РМ.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на разгледувањето и проучувањето на доставениот труд, Комисијата едногласно заклучи дека докторската дисертација на м-р Надица Тодоровска, под наслов **Определување на токсични елементи во биолошки материјал и проценка на алиментарен дневен внес кај припадници на АРМ** претставува самостоен оригинален научен труд.

Во приложената докторска дисертација е даден критички осврт на литературните податоци и правилно образложување и дефинирање на целите. Во однос на поставените цели, направен е соодветен избор на експерименталните модели, параметрите и статистичките анализи. Резултатите се дадени јасно и концизно, а дискусијата е водена критички со голем број правилно и рационално користени литературни податоци. На крајот се изнесени кратки и концизни заклучоци.

Кандидатката обработува актуелен и значаен научен проблем во јавното здравство. Истражувањата во оваа докторска дисертација претставуваат голем придонес во проширување на досегашните сознанија во областа на контаминација на храната и водата и проценка на дневниот внес на селектираните контаминенти преку следење на нивната концентрација во биолошкиот материјал урина, крв и серум. Истовремено, ова истражување претставува придонес кон поставување на референтни вредности за концентрациите на одредени контаминенти во биолошки материјал во функција на алиментарниот дневен внес преку водата и храната кај припадниците на АРМ и индиректно кај здравата популација на РМ.

Трудот поставува препораки за нормални содржини на испитуваните елементи во биолошки материјал, кои се повеќе од неопходни во нашата секојдневна практика. Тоа ќе придонесе до поточно диференцирање на добиените резултати при испитувања на содржината на елементите во практиката над очекуваните, а со тоа и превенција и навремено дијагностицирање на евентуални труења или патолошки промени на организмот.

Истражувањата во оваа работа, пред сè, се од фундаментален карактер, но тие имаат и апликативно значење од аспект на биомониторинг на елементите од интерес и превенција или третман на заболувањата кај припадниците на АРМ, со можност за поширока примена и кај останатото население на Република Македонија.

Врз основа на проучувањето, анализата и позитивното оценување на поднесената докторска дисертација од м-р Надица Тодоровска под наслов **Определување на токсични елементи во биолошки материјал и проценка на алиментарен дневен внес кај припадници на АРМ**, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Природно-математичкиот факултет да ја прифати изработената докторска дисертација под наведениот наслов и според законските прописи да ја продолжи понатамошната постапка за нејзина јавна одбрана.

Рецензентска комисија

1. Д-р Елисавета Стикова, редовен професор
Медицински факултет, УКИМ, с.р.
2. Д-р Сузана Диневска-Ковкаровска, редовен
професор, ПМФ, УКИМ, с.р.
3. Д-р Славчо Митев, редовен професор (во
пензија), ПМФ, УКИМ, с.р.
4. Д-р Орце Поповски, редовен професор, Воена
Академија, УГД, с.р.
5. Д-р Билјана Миова, вонреден професор, ПМФ,
УКИМ , с.р.

До :
Наставно-научниот совет
Рецензентската комисија и деканот на
Стоматолошкиот факултет во Скопје

ПРИГОВОР

од н. сор. д-р Љуба Симјановска, вработена со двоен работен однос на Стоматолошкиот факултет во Скопје и на Клиниката за орална хирургија при ЈЗУ “Св. Пантелејмон” на Рефератот со заклучок на рецензентската комисија за избор на наставници во сите наставно - научни звања од областа на орална хирургија на Стоматолошкиот факултет во Скопје, објавен во Билтен бр. 1170 од 1.6.2018 година на веб страницата на Универзитетот “Св. Кирил и Методиј” во Скопје.

Приговорот се поднесува поради заклучокот од Рецензентската комисија при изборот на кандидатите во наставно-научно звање од научната област орална хирургија при Стоматолошкиот факултет во Скопје.

Почитувани членови на ННС,

Јас сум **најстар кандидат** од Катедрата за орална хирургија за избор, со **најголемо работно искуство**. Имам **најголем број на заслужено добиени награди за постигнати резултати, не само практично од секојдневната практика, туки и од стручниот теоретски дел; имам најголем број на трудови, а во однос на критериумот за трудови, наместо 4, како останатите кандидати, јас имам најмалку 5 труда; на некој од кандидатите сум водела и вежби; јас сум со најголем специјалистички стаж, докторирана многу подолго од некој од кандидатите, имам прва специјализирано и магистрирано**. Многу генерации на студенти, стажанти, и специјализанти сум обучила и сум научила и сега станува збор за дел од еден услов (условот за додипломски студии), кој не е воопшто релевантен, бидејќи кога јас магистрирав тој услов не постоеше (магистерските студии ги завршив со **просек 9,28**). Повторувам, **условот не е воопшто релевантен бидејќи моето знаење и мојот работен труд и искуство се многу повеќе од тоа и е апсурдно да се правдам за мојата способност во областа на орална хирургија за која способност вие сте многу добро запознаени!** Зошто кога можете да направите отстапки за многу други кандидати, коишто биле избирани порано без да ги исполнуваат сите услови, зборувам за целосен услов, сега сте толку децидни и се придржувате на законите кои не важат за сите? **Зошто за едни кандидати да важат, а за останатите како мене да неважат (ПОВТОРУВАМ, СЕ РАБОТИ ЗА ЕДНА ПАРТИКУЛА ОД КРИТЕРИУМ А НЕ ЦЕЛ КРИТЕРИУМ!)?** Неуморно работам и покрај притисоците што ни се вршат иако не сум заслужила бидејќи секогаш сум била фер, коректна, соработлива и желна да помогнам на сите од вас и никогаш не сум одбила соработка со никого. Во досегашните избори,

никогаш не ми било прогледувани низ прсти, а и многупати **не сум го ни добила тоа што навистина го заслужувам**, туку напротив, сум тапкала во место, не по сопствена вина, и сум деградирана со изборите на звања за кои не постојат. Во 2010 година сум избрана во звањето асистент со докторат наместо во звањето доцент со цел некој фаворизирани кандидати имаат можност да докторираат и да ме достигнат **(само во звањето!)**.

За шест месеци треба да се распиште конкурс за избор на наставно - научно звање за кое не се бара партикулата од критериум со која константно ме опструирате **(по трет пат)** и наместо да бидам рамноправна со сите кандидати за изборот, вие пак фаворизирате одредени кандидати за да нема лојална конкуренција на конкурсот.

Почитувани членови на Рецензентската комисија,

Ова е трет пат како се распишува конкурс за избор на двајца кандидати кои досега не се избрани. Да се навратиме на минатите **два НЕУСПЕШНИ избора** во наставно-научно звање од областа на оралната хирургија на Стоматолошкиот факултет во Скопје.

- На првиот избор во 2016 година не ме бодиравте, при што **не го испочитувавте членот 9 од Правилникот за високо образование**. Направивте ОГРОМНИ технички грешки со тоа што воопшто не ја испочитувавте процедурата за избор. Заради оваа постапка конкурсот беше поништен од страна на ДПИ. Ставот на комисијата тогаш (а и денес не е променет) е дека бидејќи не исполнувам САМО ЕДЕН ДЕЛ ОД ЕДЕН КРИТЕРИУМ од наведените критериуми кои се бараат, а останатите критериуми ги исполнував и имав **НАЈГОЛЕМ БРОЈ БОДОВИ ЗА ЗАСЛУЖЕНИОТ ТРУД КОЈ ГО ИМАМ САМА БЕЗ НИЧИЈА ПОМОШ ПОСТИГНАТО!**
- Вториот избор во 2017 година повторно пропаѓа поради игнорантски однос на некои од членовите на ННС и членови од рецензентската комисија, а и поради нееднаквоста на членовите на комисијата. Се разбира, и тогаш имав **НАЈГОЛЕМ БРОЈ НА БОДОВИ**.
- На третиот избор во 2018 година, историјата се повторува. Само ќе го свртам вниманието на бодирањето, за рапидниот скок во напредувањето, зголемениот број на бодови и очигледно фаворизирање кај некои од кандидатите, нема да коментирам. Тоа го оставам на вашата објективност и чесност.

Почитувани, ве потсетувам на најсвежиот пример што го имате изреализирано, а тоа е 6-тата седница. На 6-тата седница на Наставно-научниот совет на Стоматолошкиот факултет, одржана на 29.3.2018, беа сменети сите пет члена на рецензентската комисија на Катедрата за стоматолошка протетика и формирана е нова, во состав од три члена, од кои двајца од членовите се одамна во пензија (а постојат четворица редовни професори на таа клиника, од нив ни еден не е предложен во комисијата). Истите кандидати кои што претходно не ги исполнувале условите предвидени со Законот за високото образование според тогашната комисија сега поминуваат глатко без никакви пречки (под ова подразбирам НЕИСПОЛНУВАЊЕ НА УСЛОВИТЕ за изборот во наставно-научно звање).

За жал, морам ПОВТОРНО да констатирам дека необјективноста во оценувањето е рефлексивна на анимозитетот кон другите кандидати, наместо асертивно однесување што се очекува од една академска средина.

Да останеме во академските рами и во висина на нашата професија а нашата сила да биде силата на аргументите и објективноста за доброто на сите.

Подносител на Приговорот

Н. сор. д-р Љуба Симјановска, s.c.i.

До :
 Наставно-научниот совет на
 Стоматолошкиот факултет во Скопје
 Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

ОДГОВОР НА ПРИГОВОР

поднесен од н. сор. д-р Љуба Симјановска

Во врска со Приговорот поднесен од страна на н. сор. д-р Љуба Симјановска доставен на датум 8.6.2018 година и заведен под архивски број 04-1671/1 од 8.6.2018 година, Рецензентската комисија, по целосното разгледување на Приговорот, го дава следниов
 Одговор

Неспорно е дека кандидатката н. сор. д-р Љуба Симјановска е најстар кандидат, со најголемо работно искуство. Таа е докажана во научно - истражувачката, стручно-апликативната и наставно-образованата дејност. Неспорен е фактот дека учествувала во теоретската и практичната обука на студентите, специјализантите и стажантите.

Во членот 11 од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти - докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (пречистен текст) е предвидено дека за доцент може да биде избрано лице кое има научен степен доктор на науки од научната област во која се избира, просечен успех од најмалку 8 на студиите на прв и втор циклус за секој циклус посебно, објавени најмалку четири научноистражувачки трудови во соодветната област во меѓународни научни списанија или меѓународни научни публикации или два научни труда во научно списание со импакт - фактор во последните пет години, постигнувања во примената на истражувачките резултати и способност за изведување на одделни видови високообразовна дејност и позитивна оценка од самоевалуацијата.

Комисијата останува на ставот дека согласно со наведениот Правилник, кандидатката н. сор. д-р Љуба Симјановска ги исполнува условите во однос на објавени најмалку четири научноистражувачки трудови во соодветната област во меѓународни научни списанија или меѓународни научни публикации или два научни труда во научно списание со импакт - фактор во последните пет години, постигнувања во примената на истражувачките резултати и способност за изведување на одделни видови високообразовна дејност и позитивна оценка од самоевалуацијата, но не го исполнува условот во однос на просечен

успех од најмалку 8 на студиите на прв и втор циклус, за секој циклус посебно. Просечниот успех на кандидатката изнесува 7,15.

По разгледувањето на Приговорот, Рецензентската комисија одлучи дека Приговорот е неоснован и како таков го одбива во целост.

Комисија

Проф. д-р Борис Величковски, претседател	с.р.
Проф. д-р Марија Пеева-Петреска, член	с.р.
Проф. д-р Оливер Димитровски, член	с.р.
Проф. д-р Владимир Поповски, член	с.р.
Проф. д-р Даница Поповиќ-Моневска, член	с.р.

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ВО
НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ БОЛЕСТИ НА ЖИВИНАТА
НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА ВО СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Факултет за ветеринарна медицина во Скопје, објавен во весниците „Нова Македонија“ на 9.5.2018 година и дополнение од 12.5.2018 година и „Коха“ на 8.5.2018 година, за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област болести на живината, и врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет, бр. 0202-804/3, донесена на 28.5.2018 година, формирана е Рецензентска комисија во состав: д-р Естела Прукнер-Радовчиќ, редовен професор на Ветеринарниот факултет при Универзитетот во Загреб, д-р Теуфик Голетиќ, вонреден професор на Ветеринарниот факултет при Универзитетот во Сараево и д-р Ристо Проданов, редовен професор на Факултетот за ветеринарна медицина при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Како членови на Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на наставник во сите наставно-научни звања во научната област болести на живината, во предвидениот рок се пријави д-р Александар Додовски, доцент на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје.

5. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Кандидатот доц. д-р Александар Додовски е роден на 22.7.1975 година во Скопје. Средно образование завршил во СУГС „Никола Карев“ во Скопје. Со високо образование се стекнал на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје. Дипломирал на 22.5.2000 година, со просечен успех 9,4.

Кандидатот активно се служи со англискиот јазик.

Во учебната 2001/2002 година се запишал на втор циклус (магистерски) студии на Факултетот за ветеринарна медицина во Белград. Студиите ги завршил со просечен успех 8,8. На 30.5.2007 година го одбранил магистерскиот труд на тема „Влијание на пероралното давање на зеолит на концентрацијата на амонијак, уреа и жолчни киселини во порталниот и системскиот крвоток кај кучињата“.

Докторска дисертација пријавил на 2.7.2008 година на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје. По барање на менторот, Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, на седницата одржана на 22.11.2011 година, донела одлука за измена на насловот на прифатената докторска дисертација со нов наслов кој е објавен во Билтенот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 1021 од 15.12.2011 година. Дисертацијата на тема „Молекуларна и

филогенетска карактеризација на поединечни вируси на Њукастелската болест откриени во Република Македонија“ ја одбрал на 4.7.2013 година, пред Комисија во состав: д-р Владимир Савиќ, научен советник на Хрватскиот ветеринарен институт – Центар за живинарство, д-р Славчо Мреношки, вонреден професор на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, д-р Ристо Проданов, редовен професор на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, д-р Дејан Видановиќ, научен соработник на Ветеринарско-специјалистичкиот институт во Краљево и д-р Дине Митров, вонреден професор на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје. Со тоа се стекнал со научниот степен доктор на науки од областа на ветеринарната медицина.

На 13.11.2013 година е избран во звањето доцент на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје во областа болести на живината.

Во моментот е доцент. Последниот реферат за избор е објавен во Билтенот на УКИМ бр. 1062 од 1.10.2013 година.

Рецензентската комисија ги имаше предвид вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатот од почетокот на кариерата, објавени во Билтенот бр. 819 од 15.1.2003 година и бр. 902 од 1.9.2006 година (помлад асистент), бр. 929 од 1.11.2007 година и бр. 992 од 15.9.2010 година (асистент) и бр. 1062 од 1.10.2013 година (доцент), како и вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатот од последниот избор до денот на пријавата, врз основа на сета поднесена документација која е од важност за изборот.

6. НАУЧНИ, СТРУЧНИ, ПЕДАГОШКИ И ДРУГИ ОСТВАРУВАЊА НА КАНДИДАТОТ ОД ПОСЛЕДНИОТ ИЗБОР ДО ДЕНОТ НА ПРИЈАВАТА

Наставно-образовна дејност

Во рамките на наставно-образовната дејност на УКИМ, Факултет за ветеринарна медицина, кандидатот д-р Александар Додовски изведува настава и вежби по предметите: Болести кај птиците (задолжителен предмет), Одгледување и болести на гулаби (изборен предмет), Одгледување и болести на ноеви (изборен предмет) и Технолошки процеси на живинарска фарма (изборен предмет) на интегрираниот циклус студии на студиската програма Ветеринарна медицина и настава по предметот Анимална хигиена (задолжителен предмет) на интегрираниот циклус студии на студиската програма Ветеринарна медицина.

Кандидатот учествувал како член во Комисија за оцена на една докторска дисертација.

Кандидатот учествувал во настава на 6 работилници, додека во една работилница бил во учество на предавач.

Научноистражувачка дејност

Д-р Александар Додовски има објавено вкупно 15 научни трудови од соодветни научни области, од кои 2 научни труда во научни списанија со импакт-фактор (фактор на влијание), 2 труда во меѓународни научни списанија, 4 труда во меѓународни научни публикации и 8 труда во зборници од научни собири.

Бил национален координатор на 3 меѓународни научни проекти, а учествувал и како член во 2 меѓународни научни проекта.

Кандидатот одржал 2 предавања на научен/стручен собир, 5 предавања на научен/стручен собир со меѓународно учество и 2 предавања по покана на универзитет.

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Д-р Александар Додовски активно е вклучен во стручно-апликативната работа на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, во неколку лаборатории, и тоа: Лабораторија за микробиологија и Лабораторија за серологија и молекуларна дијагностика. Одговорен е за работата на Националната референтна лабораторија за авијарна инфлуенца и Њукастелска болест во рамките на Ветеринарниот институт.

Стручно усовршување во странство остварил со студиски престој на Ветеринарниот институт во Упсала, Шведска, во 2015 година и во FAO/IAEA Joint Division во Сајберздорф, Австрија, во 2017 година.

Особена активност кандидатот покажува во дејностите од поширок интерес. Активно е вклучен во работата на стручни комисии и работни групи при Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, и тоа во повеќе комисии за јавни набавки, попис и систематизација. Кандидатот е член на Организациониот одбор на меѓународната научна конференција „Денови на ветеринарна медицина“ (2014, 2015, 2016 и 2018) и на јубилејот 90 години ветеринарна наука и едукација организирани од неговиот матичен Факултет, како и на 1 симпозиум во странство.

Бил член на една Рецензентска комисија за избор на лица во наставно-научно звање.

Во изборниот период, д-р Александар Додовски учествувал во изготвување и пријавување на 1 меѓународен научен проект.

Оценка од самоевалуација

Кандидатот Александар Додовски, во учебните години 2013/14, 2014/15, 2016/17, 2017/18, доби позитивна оценка од анонимно спроведената анкета на студентите на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на целокупната доставена документација и личното познавање на кандидатот, Рецензентската комисија позитивно ја вреднува и ја оценува наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност, како и дејноста од поширок интерес на д-р Александар Додовски.

Врз основа на изнесените податоци за севкупната активност на кандидатот од последниот избор до денес, Комисијата заклучи дека д-р Александар Додовски поседува научни и стручни квалитети и според Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ги исполнува сите услови да биде избран во звањето вонреден професор во научната област болести на живината.

Според гореизнесеното, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, д-р Александар Додовски да биде избран во звањето **вонреден професор** во научната област болести на живината.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Естела Прукнер-Радовчиќ, с.р.

Ветеринарен факултет,
Универзитет во Загреб

2. Проф. д-р Теуфик Голетиќ, с.р.

Ветеринарен факултет,
Универзитет во Сараево

3. Проф. д-р Ристо Проданов, с.р.

Факултет за ветеринарна медицина,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

ОБРАЗЕЦ
**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
 НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: Александар Методија Додовски

Институција: Факултет за ветеринарна медицина - Скопје

Научна област: болести на живина

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa (наставно-образовна):	Поени
Одржување на настава		
1.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2013/14	1,8
2.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2013/14	0,6
3.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2013/14	1,2
4.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2013/14	1,2
5.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2014/15	1,8
6.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2014/15	1,2
7.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2014/15	0,6
8.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2014/15	1,2
9.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2014/15	1,2
10.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2015/16	1,8
11.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2015/16	1,2
12.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2015/16	0,6
13.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2015/16	1,2
14.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2015/16	1,2

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
15.	Технолошки процеси на живинарска фарма (2+0), зимски семестар, 2015/16	1,2
16.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2016/17	1,8
17.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2016/17	1,2
18.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2016/17	0,6
19.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2016/17	1,2
20.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2016/17	1,2
21.	Технолошки процеси на живинарска фарма (2+0), зимски семестар, 2016/17	1,2
22.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2017/18	1,8
23.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2017/18	1,2
24.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2017/18	0,6
25.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2017/18	1,2
Настава во школи и работилници		
26.	Работилница „Денови на ветеринарна медицина 2014“, организирана од ФВМ-С во Охрид, Македонија, 7.9.2014, сертификат	1
27.	Работилница „Био-безбедносни мерки и контрола на инфективни и паразитски болести“ во рамки на ЕУ Твининг проект „Институционално зајакнување на капацитетите на компетентните власти за примена на прабвото од безбедноста на храна, ветеринарната и фитосанитарната политика, Скопје, Македонија, 13.4.2016, сертификат	1
28.	TAIEX Multi Beneficiary Workshop on the Avian Influenza and Newcastle Disease Reference Laboratories, 19-21.4.2016, Копенхаген, Данска (Одлука бр. 0201-730/4-2 од 13.4.2016)	1
29.	TAIEX Workshop on Control of Campylobacter Infections in Poultry, 14-15.3.2017, Скопје, Македонија	1
30.	Работилница „One health overview of PRM infestation and treatment – interdisciplinary approach“, 27.3.2018, Скопје, Македонија, сертификат	1
31.	Работилница „Примена на мерки за превентива, контрола и сузбивање на појава на салмонелоза кај јата живина во Република Македонија“, 16-18.4.2018, Скопје, Македонија, сертификат	1,5

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
32.	Работилница „Poultry Red Mite Genomics“, 26-27.4.2018. Осло, Норвешка	1
Одржување на вежби		
33.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2013/14	1,35
34.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2014/15	1,35
35.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2015/16	1,35
36.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2016/17	1,35
37.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2017/18	1,35
Консултации со студенти		
38.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2013/14, 14 студенти	0,028
39.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2013/14, 14 студенти	0,028
40.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2013/14, 1 студент	0,002
41.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2013/14, 1 студент	0,002
42.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2014/15, 11 студенти	0,022
43.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2014/15, 17 студенти	0,034
44.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2014/15, 18 студенти	0,036
45.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2014/15, 3 студенти	0,006
46.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2014/15, 7 студенти	0,014
47.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2015/16, 18 студенти	0,036
48.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2015/16, 22 студенти	0,044
49.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2015/16, 21 студент	0,042
50.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2015/16, 5 студенти	0,010
51.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2015/16, 3 студенти	0,006

Ред. број	Назив на активност (наставно-образовна):	Поени
52.	Технолошки процеси на живинарска фарма (2+0), зимски семестар, 2015/16, 23 студенти	0,046
53.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2016/17, 20 студенти	0,040
54.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2016/17, 13 студенти	0,026
55.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2016/17, 13 студенти	0,026
56.	Одгледување и болести на ноеви (2+0), летен семестар, 2016/17, 1 студент	0,002
57.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2016/17, 1 студент	0,002
58.	Технолошки процеси на живинарска фарма (2+0), зимски семестар, 2016/17, 2 студенти	0,004
59.	Болести на птици (3+3), летен семестар, 2017/18, 17 студенти	0,034
60.	Анимална хигиена (2+2), зимски семестар, 2017/18, 18 студенти	0,036
61.	Анимална хигиена (1+1), летен семестар, 2017/18, 17 студенти	0,034
62.	Одгледување и болести на гулаби (2+0), летен семестар, 2017/18, 1 студент	0,002
Член на комисија за оцена или одбрана на докторат		
58.	Член на Комисија за оцена на пријавена тема за изработка на докторска дисертација „Идентификување на индикатори за однесување на животните и воспоставување зоохигиенски стандарди од аспект на благосостојба на животните“ (Одлука бр. 0202-2307/4 од 26.12.2017)	0,5
	Вкупно	44,81

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност (научноистражувачка):	Поени
Национален координатор на меѓународен научен проект		

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
1.	COST акција FA1207 “Towards Control of Avian Coronaviruses: Strategies for Diagnosis, Surveillance and Vaccination” 2013-2017, http://cost-controllingaviancoronaviruses.org/	6
2.	COST акција FA1404 “Improving current understanding and research for sustainable control of the poultry red mite <i>Dermanyssus gallinae</i> (COREMI)” 2014-2018, http://www.coremi.eu/home.html	6
3.	COST акција CA16106 “Ammonia and Greenhouse Gases Emissions from Animal Production Buildings” 2017-2021, http://cost-livage.eu/	6
Учесник во меѓународен научен проект		
4.	Joint IAEA/FAO Division “Veterinary Diagnostic laboratory Network (“VETLAB Network”) to Prevent and Control Transboundary Animal Diseases (TADs)” 2016-2020, http://www-naweb.iaea.org/nafa/aph/crp/aph-vetlab-network.html	5
5.	EU Twinning Project MK 12 IPA AG 01 2016 “Further development of Competent Authorities’ control systems to protect the human, animal and plant health”, сертификат	5
Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание		
6.	Cvetkovikj I., Mrenoshki S., Krstevski K., Djadjovski I., Angjelovski B., Popova Z., Janevski A., Dodovski A. , Cvetkovikj A. 2017. Bovine Tuberculosis in the Republic of Macedonia: Postmortem, Microbiological and Molecular Study in Slaughtered Reactor Cattle. <i>Mac Vet Rev</i> 40 (1): 43-52	2,4
7.	Krstevski K., Naletoski I., Mitrov D., Mrenoshki S, Cvetkovikj I., Janevski A., Dodovski A. , Djadjovski I. 2015. Application of Fluorescence based Molecular Assays for Improved Detection and Typing of <i>Brucella</i> Strains in Clinical Samples. <i>Mac Vet Rev</i> 38 (2): 14	2,4
Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор		
8.	Dodovski A. , Cvetkovikj I., Krstevski K., Naletoski I., Savic V. 2017. Characterization and Epidemiology of Pigeon Paramyxovirus Type-1 Viruses (PPMV-1) Isolated in Macedonia. <i>Avian Diseases</i> , 61(2):146-152	4,71
9.	Dodovski A. , Krstevski K., Dzadzovski I., Naletoski I. 2015. Molecular Detection and Characterization of Velogenic Newcastle Disease Virus in Common Starling in Macedonia. <i>Veterinarski Arhiv</i> 85(6), 635-645	3,92

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
Труд со оригинални научни/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен/стручен собир		
10.	Dodovski A. , Popova Z., Cvetkovikj I., Djadjovski I., Krstevski K. 2016. Molecular Survey of Infectious Bronchitis Virus in Commercial Flocks in Macedonia Reveals Presence of Different Genotypes. Proceedings 9 th International Symposium on Avian Corona- and Pneumoviruses , Utrecht, the Netherlands	1,2
Трудови со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор		
11.	Dodovski A. , Djadjovski I., Krstevski K. 2015. Phylogenetic Analysis as a Tool to Better Understand an Epizootic of Newcastle Disease in Macedonia. Proceedings of the 5 th International scientific meeting Days of Veterinary Medicine, Mac Vet Rev 38 (Suppl. 1): 31-32	2,4
12.	Popova Z., Krstevski K., Djadjovski I., Janevski A., Mitrov D., Mrenoshki S., Cvetkovikj I., Dodovski A. 2015. Partial Sequencing Reveals the Existence of One BTV-4 Strain on Whole Territory of Macedonia During 2014 Outbreak. Mac Vet Rev 38 (Suppl. 1): 54	1,8
13.	Dodovski A. , Levajkovic V., Janevski A., Gjurovski I., Blagoevska K. 2014. Fatal Encephalitic Aspergillosis in Zoo Kept Young Swans. 2014. Proceedings of the 5 th International scientific meeting Days of Veterinary Medicine, Mac Vet Rev 37 (Suppl. 1): 46	1,8
14.	Blagoevska K., Dodovski A. , Blagoevski A., Popovska-Percinic F., Mickov L., Stojkovski V. 2014. Early Short Term Water Restriction upon Liver Function and Morphology in Broilers. Proceedings of the 5 th International scientific meeting Days of Veterinary Medicine, Mac Vet Rev 37 (Suppl. 1): 33	1,8
Секциски предавања на научен/стручен собир		
15.	“Придонес на ветеринарот во одгледување на јата слободни од салмонела” на Семинар за континуирана едукација организиран од Факултетот за ветеринарна медицина – Скопје, 14.4.2015	1
16.	“Најчести болести кај селската живина” на Семинар за континуирана едукација организиран од Факултетот за ветеринарна медицина – Скопје, 14.4.2015	1
Секциски предавања на научен/стручен собир со меѓународно учество		

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
17.	“Epidemiological Specificities of the Outbreak of the Highly Pathogenic Avian Influenza in Poultry, Macedonia, 2017”, XXth EPI days, 19.4.2018, Vrnjačka banja, Serbia	2
18.	“Molecular Survey of Infectious Bronchitis Virus in Commercial Flocks in Macedonia Reveals Presence of Different Genotypes”, 9th International Symposium on Avian Corona- and Pneumoviruses and Complicating Pathogens and 4th Annual Meeting of the Cost Action FA1207, 22.6.2016, Leusden, The Netherlands	2
19.	“Preliminary Findings of Poultry Red Mite in Macedonian Poultry Farms” 2 nd COST Conference of COST Action FA1404 Improving current understanding and research for sustainable control o f the poultry red mite Dermanyssus gallinae, 01.6.2016, Zagreb, Croatia	2
20.	“Detection of QX Genotype in Macedonia” Workgroup Meeting of COST Action FA1207 “Towards Control of Avian Coronaviruses: Strategies for Diagnosis, Surveillance and Vaccination”, 18.11.2015, Istanbul, Turkey	2
21.	“Phylogenetic Analysis as a Tool to Better Understand an Epizootic of Newcastle Disease in Macedonia”, 5 th International scientific meeting “Days of Veterinary Medicine 2015”, 26.9.2015, Struga, Macedonia	2
Одржани предавања по покана на универзитет		
22.	Клиничка дијагностика на авијарната инфлуенца со диференцијална дијагностика, Едукативно-стручен собир „Нови сознанија за хомеостазата, дијагностиката и репродукцијата кај домашните животни и примена на акредитирани методи“, Меѓународен славјански универзитет „Г. Р. Державин“, Свети Николе, Македонија, 18.11.2016 (сертификат)	1
23.	Erasmus+ мобилност за наставен кадар, 10 часа предавања на тема вирусни болести кај птиците, Универзитет во Истанбул, Факултет за ветеринарна медицина, 2-6.4.2018	1
Апстракти објавени во зборник на конференција		
24.	Dodovski A., Popova Z., Djadjovski I. 2018. Epidemiological Specificities of the Outbreak of the Highly Pathogenic Avian Influenza in Poultry, Macedonia, 2017. Book of abstracts XXth EPI days, 18-20.4.2018, Vrnjačka banja, Serbia	1
25.	Radeski M., Dodovski A. 2017. Farmers’ Perceptions about Poultry Red Mite in Macedonia – Findings from the Coremi Questionnaire. 3 rd COST	1

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
	Conference FA1404 "Improving current understanding and research for sustainable control of the poultry red mite <i>Dermanyssus gallinae</i> (COREMI)", Oeiras, Portugal, 20-21.9.2017	
26.	Dodovski A. , Stefanovska J., Radeski M. 2016. Preliminary Findings of Poultry Red Mite in Macedonian Poultry Farms. 2 nd COST Conference FA1404 "Improving current understanding and research for sustainable control of the poultry red mite <i>Dermanyssus gallinae</i> (COREMI)", Zagreb, Croatia, 1-3.06.2016	1
27.	Popovska-Percinic F., Blagoevska K., Dodovski A. , Pendovski L., Petkov V., Blagoevski A., Stojkovski V., Dovenska M., Ristoski T. 2015. The Effect of T-2 Mycotoxicosis and Probiotic Administration on Broilers' Duodenal Morphology. Proceedings from the II International VETIstanbul Group Congress, pp.705, 7-9.4.2015, Saint Petersburg, Russia	1
28.	Blagoevska K., Ristoski T., Dodovski A. , Blagoevski A., Stojkovski V., Ilieski V., Pendovski L., Petkov V., Dovenska M., Popovska-Percinic F. 2014. The Effect of Probiotic on Broilers' Liver Morphology in T-2 Mycotoxicosis. Anatomia, Histologia Embriologia 43 (Suppl 1.) pp. 24. Proceedings of the XXXth Congress of EAVA, 23-26.7.2014 Cluj-Napoca, Romania	1
29.	Popovska-Percinic F., Blagoevska K., Dodovski A. , Blagoevski A., Stojkovski V., Ilieski V., Pendovski L., Dovenska M., Ristoski T. 2014. Histopathological Changes of the Kidneys in T-2 Mycotoxicosis in Broilers. Book of abstracts, VetIstanbul Group Congress 2014, p.50, 28-30.4.2014, Istanbul, Turkey	1
30.	Blagoevska K., Popovska-Percinic F., Dodovski A. , Radeski M., Blagoevski A., Mickov L., Jeremić D., Stojkovski V. 2014. The Effect of the Probiotic Strain <i>Enterococcus Faecium</i> Dsm 7134 on Performances and Protein Status in Experimental T-2 Mycotoxicoses in Broiler Chicks. Book of abstracts, VetIstanbul Group Congress 2014, p.3, 28-30.4.2014, Istanbul, Turkey	1
	Вкупно	71,43

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста (стручно-апликативна):	Поени
Учество во промотивни активности на факултетот/институтот		
1.	Член на Комисија за промоција на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (Одлука бр. 0201-350/5 од 1.3.2017)	0,5

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
2.	Член на Комисија за промоција на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (Одлука бр. 0201-730/3 од 13.4.2016)	0,5
3.	Член на Комисија за промоција на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје (Одлука бр. 0201-619/4 од 10.3.2015)	0,5
Воведување нова лабораториска/клиничка или јавно - здравствена метода - првпат во државата воведена метода		
4.	Молекуларна детекција на 5' UTR - регион на вирусот на инфективниот бронхитис со полимеразна верижна реакција во реално време	4
5.	Молекуларна детекција на S1 - генот на вирусот на инфективниот бронхитис со полимеразна верижна реакција	4
6.	Секвенционирање на S1 - генот на вирусот на инфективниот бронхитис	4
7.	Молекуларна детекција на gC - генот на вирусот на инфективниот ларинготрахеитис со полимеразна верижна реакција во реално време	4
8.	Молекуларна детекција на VP2 - генот на вирусот на инфективната болест на бурзата со полимеразна верижна реакција	4
9.	Секвенционирање на VP2 - генот на вирусот на инфективната болест на бурзата	4
Член на уредувачки одбор на меѓународно научно/стручно списание		
10.	Член на Уредувачки одбор на меѓународното научно списание на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје - „Македонски ветеринарен преглед“, http://www.macvetrev.mk/Editorial%20board.html	1
Член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/стручен собир		
11.	Член на организационен одбор на меѓународен научен собир: „Денови на ветеринарна медицина 2014“ (Одлука бр. 0201-24/6-1 од 24.1.2014)	1
12.	Член на организационен одбор на меѓународен научен собир: „Денови на ветеринарна медицина 2015“ (Одлука бр. 0201-3549/11 од 11.12.2014)	1
13.	Член на организационен одбор на меѓународен научен собир: „Денови на ветеринарна медицина 2016“ (Одлука бр. 0201-24/6-1 од 24.1.2014)	1

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
14.	Член на организационен одбор на јубилеј - 90 година ветеринарна наука и едукација, организиран од Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје	1
15.	Член на организационен одбор на меѓународен научен собир: „Денови на ветеринарна медицина 2018“ (Одлука бр. 0201-182 од 9.2.2018)	1
16.	Член на програмски одбор на меѓународен научен собир: „XX епидемиолошки денови“, 18-20.4.2018, Врњачка Бања, Србија	1
Студиски престој во странство		
17.	Study Visit on advanced laboratory diagnostics of avian influenza and Newcastle disease – bioinformatics, 27-30.04.2015, Упсала, Шведска, сертификат	0,5
18.	Training on advanced detection and differentiation of avian influenza viruses in light of the current outbreaks in the Europe region organized by FAO/IAEA Joint Division, 11–22.9.2017, Сајберздорф, Австрија, сертификат	0,5
Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект		
19.	Мрежа на предлагачи на предлогот за COST - акцијата OC-2015-1-19585 "Greenhouse gases and ammonia emissions from animal production buildings"; соработник	1
Член на факултетска комисија		
20.	Член на Комисија за попис (Одлука бр. 0201-2814/3 од 9.12.2015)	0,5
21.	Член на Комисија за систематизација (Одлука бр. 0201-350/3 од 10.3.2017)	0,5
22.	Член на Комисија за јавна набавка (Одлука бр. 0201-730/5-1 од 13.4.2016)	0,5
23.	Член на Комисија за јавна набавка (Одлука бр. 0201-1180/5-2 од 28.6.2017)	0,5
23.	Член на Комисија за јавна набавка (Одлука бр. 05-1907/7 од 20.9.2016)	0,5
Член на комисија за избор во звање		
24.	Член на Рецензентска комисија за избор во звање - доцент (Одлука број 0202-1201/5 од 23.6.2016)	0,2

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
	Вкупно	37,2

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	44,81
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	71,43
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	37,20
Вкупно	153,44

ЧЛЕНОВИ НА КОМИСИЈАТА

Проф. д-р Естела Прукнер-Радовчиќ, с.р.
Ветеринарен факултет, Универзитет во Загреб

Проф. д-р Теуфик Голетиќ, с.р.
Ветеринарен факултет, Универзитет во Сараево

Проф. д-р Ристо Проданов, с.р.
Факултет за ветеринарна медицина,
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Annex no. 2

REPORT
ON THE ELECTION OF TEACHER IN ALL TEACHING-SCIENTIFIC TITLES IN
THE TEACHING-SCIENTIFIC FIELD POULTRY DISEASES AT THE FACULTY OF
VETERINARY MEDICINE

Based on the call of the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Veterinary Medicine published in the newspapers “Nova Makedonija” on 9.5.2018 and addition on 12.5.2018 and “Koha” on 8.5.2018 for the election of teacher in all teaching-scientific fields in teaching-scientific field poultry diseases and on the basis of Decision no. 0202-804/3 from 28.5.2018 of the Teaching-scientific Council of the Faculty of Veterinary Medicine, Review commission is formed: d-r Estella Prukner-Radovcić, professor at the Veterinary faculty, University of Zagreb, d-r Teufik Goletić, associate professor at the Veterinary faculty, University of Sarajevo and d-r Risto Prodanov, professor at the Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University in Skopje.

As a members of the Review commission, after review of the submitted documentation we submit the following

REPORT

In the defined time frame one candidate has applied on the published call for the election of teacher in all teaching-scientific fields in the scientific field poultry diseases, and that is d-r Aleksandar Dodovski assistant professor at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje.

7. BIOGRAPHY AND EDUCATION

The candidate d-r Aleksandar Dodovski is born in Skopje on 22.7.1975. He finished high school in SUGS "Nikola Karev" in Skopje. He graduated at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje on 22.5.2000 with average marks of 9,4.

The candidate has active knowledge of English.

In the academic year 2001/2002, he enrolled in the second cycle of studies (Master of Science) at the Faculty of Veterinary Medicine, University in Belgrade. He completed the studies with average marks 8,8. On 30.5.2007, he defended his thesis on "Influence of the per oral treatment with zeolite on the concentration of ammonia, urea and bile acids in the portal and systemic blood in dogs" and acquired the title master of veterinary sciences.

He applied for doctoral dissertation on 2.7.2008 at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje. Upon request of the supervisor, Teaching-scientific Council of the Faculty of Veterinary Medicine on 22.11.2011 approved the change of the title of the doctorate with new title which was published in the Bulletin of the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje no. 1021 of 15.12.2011. On 4.7.2013, he defended his dissertation on "Molecular and Phylogenetic Characterization of Individual Newcastle Disease Viruses Detected in Republic of Macedonia", in front of commission consisted of: d-r. Vladimir Savić, scientific adviser at the Croatian Veterinary Institute – Poultry Centre, d-r. Slavco Mrenoshki, associate professor at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje, d-r. Risto Prodanov, professor at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje, d-r. Dejan Vidanović, scientific associate at the Veterinary-specialized institute in Kraljevo, and d-r. Dine Mitrov, associate professor at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje. Thus he obtained a doctoral degree in veterinary medicine.

On 13.11.2013 he is elected an assistant professor at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje in the field of poultry diseases.

Currently he is an assistant professor. The last report for election is published in Bulletin no. 1062 of 1.10.2013.

The Review commission took into consideration the overall scientific, professional, pedagogical and other achievements of the candidate from the beginning of his career, published in bulletins no. 819 of 15.1.2003 and no. 902 of 1.9.2006 (junior assistant), no. 929 of 1.11.2007 and no. 992 of 15.9.2010 (assistant) and no. 1062 of 1.10.2013 (assistant professor) as well as the total scientific, professional, pedagogical and other achievements of the candidate since the last election to the date of application, based on all submitted documentation relevant for the election.

2. SCIENTIFIC, PROFESSIONAL, PEDAGOGICAL AND OTHER ACHIEVEMENTS OF THE CANDIDATE SINCE THE LAST ELECTION TO THE DATE OF APPLICATION

Teaching-educational activity

Within the educational activity at the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, Faculty of Veterinary Medicine in Skopje, the candidate d-r. Aleksandar Dodovski performs theoretical and practical

teaching at the integrated (first and second cycle) studies in the subjects avian disease (compulsory subject), husbandry and diseases of pigeons (elective subject), husbandry and diseases of ostriches (elective subject), technology at the poultry farm (elective subject) and animal hygiene (compulsory subject) of the study programme veterinary medicine.

The candidate was a member of commission for evaluation of one doctoral thesis.

The candidate participated at 6 workshops, while at 1 workshop he was a lecturer.

Scientific/research activity

D-r. Aleksandar Dodovski has published 15 scientific papers covering correspondent scientific fields, of which 2 scientific papers in scientific journals with impact factor, 2 papers in international scientific journals, 4 papers in international scientific publications and 8 papers in proceedings of scientific meetings.

He was national coordinator of 3 international scientific projects, and has participated in 2 international scientific projects.

The candidate had 2 lectures at scientific/professional meetings, 5 lectures at scientific/professional meetings with international participation and 2 lectures as an invited lecturer from the university.

Expert-applied activities and activities of wider interest

D-r. Aleksandar Dodovski is actively involved in expert-applied work at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje, in several laboratories: laboratory for microbiology and laboratory for serology and molecular diagnosis. He is responsible for the work of the National Reference Laboratory for avian influenza and Newcastle disease within the Veterinary institute.

He acquired further professional skills through study visit at the Veterinary institute in Uppsala, Sweden in 2015 and in FAO/IAEA Joint Division in Seibersdorf, Austria in 2017.

The candidate was very active in the activities of wider interest. He is actively involved in the work of professional commissions and working groups at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje, such as in commissions for public procurements, registry and systematization. The candidate is a member of Organizational committee of international scientific meeting "Days of Veterinary Medicine" (2004, 2015, 2016 and 2018) and of the jubilee 90 years of veterinary science and education organized by his faculty, and in 1 symposium abroad.

He was a member of Review commission for the election in teaching-scientific title.

In this period, d-r Aleksandar Dodovski participated in preparation and application of 1 international scientific project.

Self-evaluation report

The candidate Aleksandar Dodovski, in academic years of 2013/14, 2014/15, 2016/17, 2017/18 (winter semester), obtained a positive evaluation from the anonymous questionnaire of the students at the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje.

CONCLUSION AND PROPOSAL

Based on the submitted documentation and personal knowledge of the candidate, the Review commission positively evaluates and assesses the teaching-scientific, scientific-research and expert-applied activity, and the activity of wider interest of d-r. Aleksandar Dodovski.

Based on the presented data on the overall activity of the applicant, from the last election till now the Review commission concluded that d-r. Aleksandar Dodovski has scientific and professional qualities and, according to the Law for Higher Education and the Regulation on the criteria and procedures for the academic-scientific, scientific, educational, professional and associate titles and assistant-doctoral students at the Ss. Cyril and Methodius University in Skopje, meets all the requirements to be elected to the title associate professor in the scientific field poultry diseases.

According to the above, the Review commission has the honour to propose to the Teaching-scientific Council of the Faculty of Veterinary Medicine in Skopje, d-r. Aleksandar Dodovski to be elected to the title **associate professor** in the scientific field poultry diseases.

REVIEW COMMISSION

D-r Estella Prukner-Radovčić, professor

Veterinary faculty, University in Zagreb

D-r Teufik Goletić, associate professor

Veterinary faculty, University in Sarajevo

D-r Risto Prodanov, professor

Faculty of Veterinary Medicine,

Ss. Cyril and Methodius University in Skopje

ANEX 2

F O R M

**TO THE REPORT FOR THE ELECTION TO A TEACHING-SCIENTIFIC,
SCIENTIFIC AND TEACHING-PROFESSIONAL TITLE**

Candidate: **d-r Aleksandar Dodovski, PhD**
(name, father name and surname)

Institution: **Faculty of Veterinary Medicine**
(faculty/institute)

Scientific field: **Poultry diseases**

TEACHING AND EDUCATIONAL ACTIVITIES

No.	Name of the activity	Points
Lectures		
1.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2013/14	1,8
2.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2013/14	0,6
3.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2013/14	1,2
4.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2013/14	1,2
5.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2014/15	1,8
6.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2014/15	1,2
7.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2014/15	0,6
8.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2014/15	1,2
9.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2014/15	1,2
10.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2015/16	1,8
11.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2015/16	1,2
12.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2015/16	0,6
13.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2015/16	1,2
14.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2015/16	1,2
15.	Technological processes in poultry farm(2+0), winter semester, 2015/16	1,2
16.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2016/17	1,8
17.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2016/17	1,2
18.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2016/17	0,6
19.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2016/17	1,2
20.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2016/17	1,2
21.	Technological processes in poultry farm(2+0), winter semester, 2016/17	1,2
22.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2017/18	1,8

No.	Name of the activity	Points
23.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2017/18	1,2
24.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2017/18	0,6
25.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2017/18	1,2
Participation in schools and workshops		
26.	Workshop Days of Veterinary Medicine 2014 organized by Faculty of Veterinary Medicine, Ohrid, Macedonia, 7.9.2014, certificate	1
27.	Workshop "Bio-safety Measures and control of infectious and parasitic diseases", EU Twinning project "Institutional Capacity Building of Competent Authorities for Application of Acquis in Food Safety, Veterinary And Phytosanitary Policy", Skopje, Macedonia, 13.4.2016, certificate	1
28.	TAIEX Multi Beneficiary Workshop on the Avian Influenza and Newcastle Disease Reference Laboratories, 19-21.4.2016, Copenhagen, Denmark (Decision no.0201-730/4-2 from 13.4.2016)	1
29.	TAIEX Workshop on Control of Campylobacter Infections in Poultry, 14-15.3.2017, Skopje, Macedonia	1
30.	Workshop "One Health Overview of PPM Infestation and Treatment – Interdisciplinary Approach", 27.3.2018, Skopje, Macedonia, certificate	1
31.	Workshop "Application of Measures for the Control, Prevention and Eradication of Salmonellosis in Poultry Flocks in Republic of Macedonia", 16-18.4.2018, Skopje, Macedonia, certificate	1,5
32.	Workshop „Poultry Red Mite Genomics“, 26-27.4.2018, Oslo, Norway	1
Practical lectures		
33.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2013/14	1,35
34.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2014/15	1,35
35.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2015/16	1,35
36.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2016/17	1,35
37.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2017/18	1,35
Consultations with students		
38.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2013/14, 14 students	0,028
39.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2013/14, 14 students	0,028
40.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2013/14, 1 student	0,002

No.	Name of the activity	Points
41.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2013/14, 1 student	0,002
42.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2014/15, 11 students	0,022
43.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2014/15, 17 students	0,034
44.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2014/15, 18 students	0,036
45.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2014/15, 3 students	0,006
46.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2014/15, 7 students	0,014
47.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2015/16, 18 students	0,036
48.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2015/16, 22 students	0,044
49.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2015/16, 21 students	0,042
50.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2015/16, 5 students	0,010
51.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2015/16, 3 students	0,006
52.	Technological processes in poultry farm(2+0), winter semester, 2015/16, 23 students	0,046
53.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2016/17, 20 students	0,040
54.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2016/17, 13 students	0,026
55.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2016/17, 13 students	0,026
56.	Husbandry and diseases of ostriches(2+0), summer semester, 2016/17, 1 student	0,002
57.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2016/17, 1 student	0,002
58.	Technological processes in poultry farm(2+0), winter semester, 2016/17, 2 students	0,004
59.	Avian diseases (3+3), summer semester, 2017/18, 17 students	0,034
60.	Animal hygiene (2+2), winter semester, 2017/18, 18 students	0,036
61.	Animal hygiene (1+1), summer semester, 2017/18, 17 students	0,034

No.	Name of the activity	Points
62.	Husbandry and diseases of pigeons(2+0), summer semester, 2017/18, 1 student	0,002
Member of commission for recension of doctoral thesis		
58.	Member of commission for recension of doctoral thesis „Identification of indicators for animal ethology and establishment of hygeinic standards from the aspect of animal welfare“ (Decision no.0202-2307/4 from 26.12.2017)	0,5
	Total	44,81

SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES

No.	Name of the activity	Points
National coordinator of international scientific project		
1.	COST Action FA1207 “Towards Control of Avian Coronaviruses: Strategies for Diagnosis, Surveillance and Vaccination” 2013-2017, http://cost-controllingaviancoronaviruses.org/	6
2.	COST Action FA1404 “Improving Current Understanding and Research for Sustainable Control of the Poultry Red Mite Dermanyssus gallinae (COREMI)” 2014-2018, http://www.coremi.eu/home.html	6
3.	COST Action CA16106 “Ammonia and Greenhouse Gases Emissions from Animal Production Buildings” 2017-2021, http://cost-livage.eu/	6
Participant in international project		
4.	Joint IAEA/FAO Division “Veterinary Diagnostic Laboratory Network (“VETLAB Network”) to Prevent and Control Transboundary Animal Diseases (TADs)” 2016-2020, http://www-naweb.iaea.org/nafa/aph/crp/aph-vetlab-network.html	5
5.	EU Twinning Project MK 12 IPA AG 01 2016 “Further development of Competent Authorities’ control systems to protect the human, animal and plant health”, certificate	5
Paper with original scientific results published in scientific/professional journal		
6.	Cvetkovikj I., Mrenoshki S., Krstevski K., Djadjovski I., Angjelovski B., Popova Z., Janevski A., Dodovski A. , Cvetkovikj A. 2017. Bovine Tuberculosis in the Republic of Macedonia: Postmortem, Microbiological and Molecular Study in Slaughtered Reactor Cattle. Mac Vet Rev 40 (1): 43-52	2,4

No.	Name of the activity	Points
7.	Krstevski K., Naletoski I., Mitrov D., Mrenoshki S, Cvetkovikj I., Janevski A., Dodovski A. , Djadjovski I. 2015. Application of Fluorescence based Molecular Assays for Improved Detection and Typing of <i>Brucella</i> Strains in Clinical Samples. Mac Vet Rev 38 (2): 14	2,4
Paper with original scientific results published in referent scientific/professional journal with international editorial board		
8.	Dodovski A. , Cvetkovikj I., Krstevski K., Naletoski I., Savic V. 2017. Characterization and Epidemiology of Pigeon Paramyxovirus Type-1 Viruses (PPMV-1) Isolated in Macedonia. Avian Diseases, 61(2):146-152	4,71
9.	Dodovski A. , Krstevski K., Dzadzovski I., Naletoski I. 2015. Molecular Detection and Characterization of Velogenic Newcastle Disease Virus in Common Starling in Macedonia. Veterinarski Arhiv 85(6), 635-645	3,92
Paper with original scientific/professional results published in proceedings from scientific/professional meeting		
10.	Dodovski A. , Popova Z., Cvetkovikj I., Djadjovski I., Krstevski K. 2016. Molecular Survey of Infectious Bronchitis Virus in Commercial Flocks in Macedonia Reveals Presence of Different Genotypes. Proceedings 9 th International Symposium on Avian Corona- and Pneumoviruses , Utrecht, the Netherlands	1,2
Paper with original scientific/professional results published in proceedings from scientific/professional meeting with international editorial board		
11.	Dodovski A. , Djadjovski I., Krstevski K. 2015. Phylogenetic Analysis as a Tool to Better Understand an Epizootic of Newcastle Disease in Macedonia. Proceedings of the 5 th International scientific meeting Days of Veterinary Medicine, Mac Vet Rev 38 (Suppl. 1): 31-32	2,4
12.	Popova Z., Krstevski K., Djadjovski I., Janevski A., Mitrov D., Mrenoshki S., Cvetkovikj I., Dodovski A. 2015. Partial Sequencing Reveals the Existence of One BTV-4 Strain on Whole Territory of Macedonia During 2014 Outbreak. Mac Vet Rev 38 (Suppl. 1): 54	1,8
13.	Dodovski A. , Levajkovic V., Janevski A., Gjurovski I., Blagoevska K. 2014. Fatal Encephalitic Aspergillosis in Zoo Kept Young Swans. 2014. Proceedings of the 5 th International scientific meeting Days of Veterinary Medicine, Mac Vet Rev 37 (Suppl. 1): 46	1,8
14.	Blagoevska K., Dodovski A. , Blagoevski A., Popovska-Percinic F., Mickov L., Stojkovski V. 2014. Early Short Term Water Restriction upon Liver Function and Morphology in Broilers. Proceedings of the 5 th International scientific meeting Days of Veterinary Medicine, Mac Vet Rev 37 (Suppl. 1): 33	1,8

No.	Name of the activity	Points
Lecture in selected sections during scientific/professional event		
15.	“Contribution of Veterinarian in Rearing Salmonella Free Poultry” at Seminar for continuing education organized by Faculty of veterinary medicine-Skopje, 14.04.2015	1
16.	“Common Diseases in Back-Yard Poultry” at Seminar for continuing education organized by Faculty of veterinary medicine-Skopje, 14.04.2015	1
Lecture in selected sections during scientific/professional event with international participation		
17.	“Epidemiological Specificities of the Outbreak of the Highly Pathogenic Avian Influenza in Poultry, Macedonia, 2017”, XXth EPI days, 19.4.2018, Vrnjačka banja, Serbia	2
18.	“Molecular Survey of Infectious Bronchitis Virus in Commercial Flocks in Macedonia Reveals Presence of Different Genotypes”, 9th International Symposium on Avian Corona- and Pneumoviruses and Complicating Pathogens and 4th Annual Meeting of the Cost Action FA1207, 22.6.2016, Leusden, The Netherlands	2
19.	“Preliminary Findings of Poultry Red Mite in Macedonian Poultry Farms” 2 nd COST Conference of COST Action FA1404 Improving current understanding and research for sustainable control of the poultry red mite <i>Dermanyssus gallinae</i> , 01.6.2016, Zagreb, Croatia	2
20.	“Detection of QX Genotype in Macedonia” Workgroup Meeting of COST Action FA1207 “Towards Control of Avian Coronaviruses: Strategies for Diagnosis, Surveillance and Vaccination”, 18.11.2015, Istanbul, Turkey	2
21.	“Phylogenetic Analysis as a Tool to Better Understand an Epizootic of Newcastle Disease in Macedonia”, 5 th International scientific meeting “Days of Veterinary Medicine 2015”, 26.9.2015, Struga, Macedonia	2
Lecture by the invitation of the university		
22.	“Clinical Diagnostics of the Avian Influenza with Differential-Diagnosis”, Educational-professional meeting “Current knowledge about homeostasis, diagnostics and reproduction in domestic animals and application of accredited methods”, International Slavic University „G. R. Derzhavin“, Sveti Nikole, Macedonia, 18.11.2016, certificate	1
23.	Erasmus+ staff mobility, 10 hours of lectures on the avian viral diseases, University of Istanbul, Veterinary faculty, 2-6.4.2018	1

No.	Name of the activity	Points
Abstract published in conference proceedings		
24.	Dodovski A., Popova Z., Djadjovski I. 2018. Epidemiological Specificities of the Outbreak of the Highly Pathogenic Avian Influenza in Poultry, Macedonia, 2017. Book of abstracts XXth EPI days, 18-20.4.2018, Vrnjačka banja, Serbia	1
25.	Radeski M., Dodovski A. 2017. Farmers' Perceptions about Poultry Red Mite in Macedonia – Findings from the Coremi Questionnaire. 3 rd COST Conference FA1404 “Improving current understanding and research for sustainable control of the poultry red mite <i>Dermanyssus gallinae</i> (COREMI)”, Oeiras, Portugal, 20-21.9.2017	1
26.	Dodovski A. , Stefanovska J., Radeski M. 2016. Preliminary Findings of Poultry Red Mite in Macedonian Poultry Farms. 2 nd COST Conference FA1404 “Improving current understanding and research for sustainable control of the poultry red mite <i>Dermanyssus gallinae</i> (COREMI)”, Zagreb, Croatia, 1-3.06.2016	1
27.	Popovska-Percinic F., Blagoevska K., Dodovski A. , Pendovski L., Petkov V., Blagoevski A., Stojkovski V., Dovenska M., Ristoski T. 2015. The Effect of T-2 Mycotoxicosis and Probiotic Administration on Broilers' Duodenal Morphology. Proceedings from the II International VETistanbul Group Congress, pp.705, 7-9.4.2015, Saint Petersburg, Russia	1
28.	Blagoevska K., Ristoski T., Dodovski A. , Blagoevski A., Stojkovski V., Ilieski V., Pendovski L., Petkov V., Dovenska M., Popovska-Percinic F. 2014. The Effect of Probiotic on Broilers' Liver Morphology in T-2 Mycotoxicosis. Anatomia, Histologia Embriologia 43 (Suppl 1.) pp. 24. Proceedings of the XXXth Congress of EAVA, 23-26.7.2014 Cluj-Napoca, Romania	1
29.	Popovska-Percinic F., Blagoevska K., Dodovski A. , Blagoevski A., Stojkovski V., Ilieski V., Pendovski L., Dovenska M., Ristoski T. 2014. Histopathological Changes of the Kidneys in T-2 Mycotoxicosis in Broilers. Book of abstracts, VetIstanbul Group Congress 2014, p.50, 28-30.4.2014, Istanbul, Turkey	1
30.	Blagoevska K., Popovska-Percinic F., Dodovski A. , Radeski M. Blagoevski A., Mickov L., Jeremić D., Stojkovski V. 2014. The Effect of the Probiotic Strain <i>Enterococcus Faecium</i> Dsm 7134 on Performances and Protein Status in Experimental T-2 Mycotoxicoses in Broiler Chicks. Book of abstracts, VetIstanbul Group Congress 2014, p.3, 28-30.4.2014, Istanbul, Turkey	1
	Total	71,43

PROFESSIONAL AND APPLICATIVE ACTIVITIES

No.	Name of the activity	Points
Participation in promotion activities on the faculty/institute		
1.	Member of commission for the promotion of the Faculty of Veterinary Medicine - Skopje (Decision no.0201-350/5 from 1.3.2017)	0,5
2.	Member of commission for the promotion of the Faculty of Veterinary Medicine - Skopje (Decision no.0201-730/3 from 13.4.2016)	0,5
3.	Member of commission for the promotion of the Faculty of Veterinary Medicine - Skopje (Decision no.0201-619/4 from 10.3.2015)	0,5
Introduction of new laboratory/clinical method for the first time in the country		
4.	Molecular detection of 5' UTR region of the infectious bronchitis virus using real-time polymerase chain reaction	4
5.	Molecular detection of S1 gene of the infectious bronchitis virus using real-time polymerase chain reaction	4
6.	Sequencing of S1 gene of the infectious bronchitis virus	4
7.	Molecular detection of gC gene of the infectious laryngotracheitis virus using real-time polymerase chain reaction	4
8.	Molecular detection of VP2 gene of the infectious bursal disease virus using polymerase chain reaction	4
9.	Sequencing of VP2 gene of the infectious bursal disease virus	4
Member of Editorial board of international scientific/professional journal		
10.	Member of Editorial board of International scientific journal of the Faculty of Veterinary Medicine – Skopje “Macedonian Veterinary Review”, http://www.macvetrev.mk/Editorial%20board.html	1
Member of the Organizing or Programme Committee on the international scientific/professional events		
11.	Member of Organizing committee of international scientific meeting “Days of Veterinary Medicine 2014”(Decision no.0201-24/6-1 from 24.1.2014)	1
12.	Member of Organizing committee of international scientific meeting “Days of Veterinary Medicine 2015”(Decision no.0201-3549/11 from 11.12.2014)	1
13.	Member of Organizing committee of international scientific meeting “Days of Veterinary Medicine 2016”(Decision no.0201-24/6-1 from 24.1.2014)	1
14.	Member of Organizing committee of jubilee 90 years of veterinary science and education organized by Faculty of Veterinary Medicine in Skopje	1

No.	Name of the activity	Points
15.	Member of Organizing committee of international scientific meeting "Days of Veterinary Medicine 2018"(Decision no.0201-182 from 9.2.2018)	1
16.	Member of Programme committee of international scientific meeting „XX Epidemiological days“,18-20.4.2018, Vrnjačka banja, Serbia	1
Study visit abroad		
17.	Study Visit on advanced laboratory diagnostics of avian influenza and Newcastle disease – bioinformatics, 27-30.4.2015, certificate	0,5
18.	Training on advanced detection and differentiation of avian influenza viruses in light of the current outbreaks in the Europe region organized by FAO/IAEA Joint Division, 11–22.9.2017, certificate	0,5
Preparation and application of scientific/educational international project		
19.	Network of proposers for the proposal for COST action OC-2015-1-19585 "Greenhouse Gases and Ammonia Emissions from Animal Production Buildings"; associate	1
Member of faculty's commission		
20.	Member of commission for registry (Decision no.0201-2814/3 from 9.12.2015)	0,5
21.	Member of commission for systematization (Decision no.0201-350/3 from 10.3.2017)	0,5
22.	Member of commission for public procurement (Decision no.0201-730/5-1 from 13.4.2016)	0,5
23.	Member of commission for public procurement (Decision no.0201-1180/5-2 from 28.6.2017)	0,5
24.	Member of commission for public procurement (Decision no.05-1907/7 from 20.9.2016)	0,5
Member of commission for election in teaching/scientific title		
25.	Member of commission for election in teaching/scientific title (Decision no. 0202-1201/5 from 23.6.2016)	0,2
	Total	37,2

PROFESSIONAL REFERENCES OF THE CANDIDATE FOR THE ELECTION TO THE TITLE	Points
TEACHING AND EDUCATIONAL ACTIVITIES	44,81
SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES	71,43
PROFESSIONAL AND APPLICATIVE ACTIVITIES	37,20
Total	153,44

MEMBERS OF THE REVIEW COMMISSION

Prof. dr. sc. Estella Prukner-Radovčić

Veterinary faculty,
University in Zagreb

Assoc. Prof. dr. sc. Teufik Goletić

Veterinary faculty,
University in Sarajevo

Prof. Dr. sc. Risto Prodanov

Faculty of Veterinary Medicine,
Ss. Cyril and Methodius University in Skopje

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПАТОХИСТОЛОШКА И ИМУНОХИСТОХЕМИСКА АНАЛИЗА НА АНТИТЕЛАТА ВО КОЛОН КАЈ СТАОРЦИ СО ПРЕДИЗВИКАН КОЛИТИС И ТРЕТИРАНИ СО МИКРОИНКАПСУЛИРАН СИНБИОТИК“ ОД КАНДИДАТОТ ИВИЦА ЃУРОВСКИ, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ВЕТЕРИНАРНА МЕДИЦИНА ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје, со Одлука број 0202-625/2-5 донесена на седницата одржана на 4.5.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот Ивица Ѓуровски, ДВМ, со наслов „Патохистолошка и имунохистохемиска анализа на антителата во колон кај стаорци со предизвикан колитис и третирани со микроинкапсулиран синбиотик“, во состав: проф.

д-р Игор Улчар (претседател), проф. д-р Дине Митров (ментор), проф. д-р Флорина Поповска - Перчиник (член), проф. д-р Велимир Стојковски (член) и доц. д-р Славица Костадинова - Куновска (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина му го доставува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Анализа на трудот

Докторската дисертација на кандидатот Ивица Ѓуровски, со наслов „Патохистолошка и имунохистохемиска анализа на антителата во колон кај стаорци со предизвикан колитис и третирани со микроинкапсулиран синбиотик“, е напишана на 113 страници, компјутерски обработен текст со фонт Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12. Има наведено 269 биографски единици, најмногу се наведени научни трудови, статии, книги, но и интернет - ресурси.

Докторската дисертација е напишана во 9 глави соодветно систематизирани, односно одредени глави се поделени со точки и потточки, со наслови и поднаслови. На овој начин е обезбедено систематизирано следење на материјата која се обработува.

Во ВОВЕД (Глава 1), кандидатот ги наведува најзначајните информации за заболувањето, поврзани со етиологијата и патогенезата. Понатаму се наведени облиците на заболување кај животните, во зависност од текот, како и дел од клиничките и лабораториските промени. Наведена е и употребата на експерименталниот модел на колитис предизвикан со ТНБС (тринитробензен сулфонска киселина) за проучување на болеста, како и за сè поголемата употреба на функционалните прехранбени производи со пробиотици за нејзино превенирање. Значајноста и комплексноста на имунохистохемиската метода во проучувањето на болеста и ефектот на прехранбени производи со пробиотици се дел од оваа глава.

Во ПРЕГЛЕД НА ДОСТИГНУВАЊАТА НА НАУЧНАТА ДИСЦИПЛИНА ПОВРЗАНИ СО ПРЕДМЕТОТ НА ИСТРАЖУВАЊЕ (Глава 2), кандидатот прави поделба на 9 точки. На овој начин е овозможено системски преглед на значајните информации поврзани со заболувањето. Во точка 1, наведени се значајните податоци за градбата на лимфоидното ткиво во цревата (Gut Associated Lymphoid Tissues -GALT). Детално се објаснети неговата структура, функција и хистолошка градба. Во точка 2 од Глава 2 опишани се карактеристики на колитис при инфламаторно цревно заболување (ИЦЗ). Наведени се досегашните сознанија за етиологијата и патогенезата на двете најчести форми на заболувањето: Хроновата болест (ХБ) и улцеративниот колитис (УК). Во точка 3 е опишан имунолошкиот одговор при ИЦЗ, од неспецифичните механизми кои вклучуваат слуз, епителот од ламина епителијалис, лизоцим од Панетовите клетки, мастоцити, гама - интерферон и комплемент, до специфичните механизми претставени со лимфоцити, кои можат да бидат поединечни и дифузно распространети во епителот и ламина проприја или се групирани во вид на чворови, т.е. мукозни фоликули (Noduli lymphatici solitarii) или како лимфатични агрегати кои ги образуваат ПП сместени во мукозата и субмукозата на цревата.

Опишан е процесот на имуноактивација и функцијата на сите одделни делови на специфичниот и неспецифичниот имунолошки одговор. Исто така, објаснето е значењето од населувањето на цревата со микроорганизми во постнаталниот живот за развојот на ГИТ. Притоа, наведено е дека улогата на имунолошкиот систем во појавата и патогенезата на ИЦЗ сè уште не е целосно позната. Се знае само дека претставува кулминација на ефектот од останатите етиолошки фактори. Во точка 4 се опишувани инфламаторното цревно заболување (ИЦЗ) и имунолошкиот одговор при колитис кај домашните животни. Наведено е дека за ИЦЗ кај кучињата се сметаат цревните воспаленија кои траат подолго од три недели и притоа постои хистолошка потврда за мукозно воспаление, додека сите други можни причини за ентеритис се исклучени и дека се разликуваат повеќе форми на ИЦЗ кај кучињата во зависност од типот на клеточен инфилтрат што доминира при воспаление на тенките и дебелите црева. Опишани се клиничките симптоми, како и расната, возрасната и половата predisпозиција кон заболувањето. Како за луѓето, така и за кучињата се смета дека болесета е резултат на неправилен имунолошки одговор на цревата кон цревната микрофлора кај генетски predisпониран домаќин. Кај болните кучиња е забележано зголемување на бројот на CD3+ Т клетките, IgG+ плазма клетките, макрофагите и неутрофилите во ламина проприја кај тенките црева со истовремено намалување на бројот на маст клетките. Во оваа глава опишани се и досега познатите форми на ИЦЗ кај мачките и кај коњите. Во точка 5 се опишани анималните модели на инфламаторното цревно заболување (ИЦЗ) и нивното значење за разбирање на болеста во поглед на етиологијата, патогенезата и третманите. Во точка 6 се опишани карактеристики на колитис предизвикан со ТНБС (Три-НитроБензен Сулфонска киселина). 50% раствор на ТНБС во етанол се аплицира интаректално за предизвикување на колитис со слични својства како ХБ. Опишано е токсичното дејство на ТНБС проследено со акутно оштетување на колонот, кое главно се должи на формирање на кислородни радикали со голема реактивност како што се супероксидниот анјон и водород пероксид, кои вршат неспецифично оштетување на интестиналниот сид и кое што понатаму резултира со хронично оштетување на колонот, кое поседува слични карактеристики со ХБ кај луѓето. Точката 7 се однесува на улогата на цревната микрофлора во ИЦЗ. Кандидатот ја изнесе важноста на интеракцијата помеѓу микрофлората и имунолошкиот систем на цревата, како иницијален фактор за етиологијата и патогенезата на болеста и дека токму оштетувањето на интеракцијата помеѓу микрофлората и имунолошкиот систем претставува основа за барање начин за лекување на болеста преку модулирање на цревната микрофлора преку пробиотици, пребиотици, синбиотици и антибиотици. За разлика од здравите индивидуи, кај пациентите со ИЦЗ забележана е зголемена нестабилност на бактериите, како и намалување на нивниот диверзитет што доведува до нарушување во одредени метаболички функции на микрофлората како што се: намалување на метаболизмот на масните киселини со краток синцир, намалување во синтезата на аминокиселини, а зголемување на оксидативниот стрес и секрецијата на токсини. Во следната точка 8 е опишано влијанието на различни компоненти од исхраната врз текот на болеста. Наведено е дека многу од прехранбените продукти како што се витамините, аминокиселините и масните киселини со краток синцир помагаат во регулацијата на имуните функции, додека исхраната богата со масти ја засилува јачината на колитисот кој се развива кај глувците. Во продолжение се објаснети термините: функционална храна, пробиотици, пребиотици и синбиотици. Наведени се трудови во кои се се пријавени различни позитивни ефекти на одредени пробиотици врз здравјето на луѓето и животните, но, исто така, дека сепак постојат малку податоци за механизмите на нивното

делување. На крајот, во точка 9, ставен е акцент на имунохистохемиската метода во проучувањето на ИЦЗ. Притоа, кандидатот посочува дека идентификацијата на различни клетки од имунолошкиот систем е неопходна за изучување на патогенезата на инфламаторните цревни заболувања, што ја прави имунохистохемиската метода особено важна во овие истражувања затоа што овозможува истовремена идентификација на различните клетки и на морфолошките промени. На крајот, кандидатот ги објаснува најчесто применуваните клеточни маркери за следење на клетките од имунолошкиот систем на цревата при ИЦЗ, како и при различни третмани на истото, и тоа: CD3 за Т - лимфоцити, CD20 и CD79 α за В лимфоцити, MAC387 и CD68 за моноцитите/макрофагите.

Во ЦЕЛИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО (Глава 3), наведени се следниве цели на ова истражување:

1. Макроскопските промени во слузницата на колонот кај стаорците со индуциран колитис кои се третирани со микроинкапсулиран синбиотик.
2. Микроскопските промени во слузницата на колонот кај стаорците со индуциран колитис кои се третирани со микроинкапсулиран синбиотик.
3. Имунохистохемиска детекција на:
 - дистрибуција на CD3 Т - лимфоцитите во колонот кај стаорците со индуциран колитис кои се третирани со микроинкапсулиран синбиотик;
 - дистрибуција на CD20 В - лимфоцитите во колонот кај стаорците со индуциран колитис кои се третирани со микроинкапсулиран синбиотик;
 - дистрибуција на CD79 В - лимфоцитите во колонот кај стаорците со индуциран колитис кои се третирани со микроинкапсулиран синбиотик;
 - дистрибуција на MAC 387 - макрофагите во колонот кај стаорците со индуциран колитис кои се третирани со микроинкапсулиран синбиотик;
 - дистрибуција на CD68 - макрофагите во колонот кај стаорците со индуциран колитис кои се третирани со микроинкапсулиран синбиотик.

Во МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДИ (Глава 4) детално се опишани сите активности кои се спроведуваа во работењето. Најнапред е наведен бројот на животните вклучени во експериментот, дизајнот на студијата, времетраењето на експериментот и условите на чување. Притоа, детално е опишана индукцијата на колитис која е изведена според моделот на Морис и сор. (Morris и сор., 1989). Понатаму, објаснета е поделбата на животните во 5 експериментални групи и соодветниот третман за секоја од групите. Во продолжение, објаснет е составот на функционалниот прехранбен производ кој е користен во истражувањето, како и хемикалиите кои се употребени за индукција на колитис. Детално се опишани методите за следење на имунолошкиот систем во сите фази од експериментот. Притоа, истакната е важноста на хистохемиската метода хематоксилин-еозин и Periodic Acid Schiff утврдување на разликите на ткивната структура, како и за однесувањето на гоблет клетките и продукцијата на муцин во различни фази од експериментот. А како посебна дијагностичка процедура која се користеше во оваа студија е имунохистохемиската метода со помош на која се следи распоредот на клетките од имунолошкиот систем при индуциран колитис, како и при третман со функционален прехранбен производ.

Петтата глава се однесува на РЕЗУЛТАТИ од истражувањето. Во овој дел, кандидатот јасно, прецизно и системски ги опишува резултатите во 4 точки: (1) Група 1 – негативна контролна група; (2) Група 2 – позитивна контролна група; (3) Група 3, 4 – третман со инкапсулиран синбиотик еднаш и два пати на ден; (4) Група 5- третман со

празни микрочестички. За секоја точка постојат по 8 потточки: (1) Макроскопски промени; (2) Микроскопски промени; (3) PAS (Periodic acid Schiff) боење; (4) Дистрибуција на CD3 Т - лимфоцитите; (5) Дистрибуција на CD20 В - лимфоцитите; (6) Дистрибуција на CD79 В - лимфоцитите; (7) Дистрибуција на CD68 - позитивните клетки; (8) Дистрибуција на MAC387 - позитивните клетки.

Во ДИСКУСИЈАТА (Глава 6), кандидатот најнапред ја опишува потребата за истражување на имуномодулаторните одлики на секој потенцијален пробиотик одделно. Резултатите од ова истражување покажуваат дека утврдените хистолошки промени во колонот на стаорците од позитивните контролни групи како што се: задебелување на сидот на колонот проследено со значителен едем, оштетувања на мукозата, фокални улцерации и зголемена инфилтрација со макрофаги, лимфоцити и полиморфонуклеарни леукоцити во мукозата и субмукозата на колонот, соодветствуваат со досегашните истражувања во кои е користен моделот на индуциран колитис со ТНБС како и со одликите на Хроновата болест. Наведено е дека третманот со синбиотикот довел до намалување на параметрите на ткивно оштетување враќајќи ги кон нормалните вредности преку подобро епително заздравување без присуство на ерозии и улцерации како и умерена субепителна полиморфонуклеарна инфилтрација. Исто така, наведено е дека кај стаорците од позитивната контрола значително е намалена количината на муцин што може да биде настанато како резултат на смалување на бројот на мукозните клетки поради некроза и десквамација или поради долготрајниот инфламаторен процес во колонот но и дека третманот со инкапсулиран синбиотик доведува до компензаторно зголемување на бројот на гоблет клетките во зачуваното ткиво и зголемена продукција на муцин. Понатаму кандидатот наведува дека бројот на имунолошките клетки (Т - лимфоцити, В - лимфоцити и макрофаги) кај стаорците од позитивните контролни групи е значително зголемен што е во согласност со досегашните истражувања поради тоа што тие имаат централна улога во организацијата на инфламаторниот инфилтрат во цревата при ИЦЗ. Сепак, во продолжение се истакнува дека бројот на овие клетки кај стаорците третирани со синбиотик е вратен во границите на нормалните вредности. Притоа, најголема промена забележана е во бројот на Т - клетките чија поставеност е најблиску до луменот на цревата што кажува дека тие претставуваат прва одбранбена линија. Забележано е дека инфилтрацијата со CD79 - клетки е значително поголема во споредба со инфилтрацијата со CD20 - позитивните клетки, кој податок кажува дека кај ваквиот модел на колитис, покрај Т - лимфоцитите, во воспалението доминираат и зрелите плазма клетки. Од сето погоре наведено, кандидатот истакнува дека испитуваниот синбиотик покажува значителни антиинфламаторни својства. Се наведува дека групата третирана со ајран со празни микрочестички има идентичен патохистолошки и имунохистохемиски наод со групата од позитивната контрола. Поради тоа, кандидатот заклучил дека терапевтскиот потенцијал се должи на синбиотикот аплициран во форма на микроинкапсулирани честички.

Од особена важност е тоа што кандидатот успеа да наведе релевантни податоци од литературата, да изврши споредба со сопствените резултати, но и да изврши сопствено толкување на добиените резултати во истражувањето. Тоа му послужи како основа за донесување на сопствени заклучоци.

Во Главата 7, ЗАКЛУЧОЦИ, наведени се десет јасни и прецизни заклучоци, кои произлегуваат од поставените цели. Заклучоците се добро формулирани, објективни и може да се констатира дека претставуваат адекватен одговор на поставените цели.

Во Глава 8, ПРЕГЛЕД НА ЛИТЕРАТУРАТА, кандидатот ја наведува комплетната користена и цитирана литература при изработката на докторската дисертација, изразена во 269 библиографски единици.

Предмет на истражување

Предмет на истражување на дисертацијата е идентификацијата на различни клетки од имунолошкиот систем која е неопходна за изучување на патогенезата на ИЦЗ, за однесувањето на имунолошкиот систем кај експерименталните модели на колитис како и за разбирање на механизмите со кои функционалните производи со пробиотици/синбиотици го обавуваат антиинфламаторниот ефект при различни болести како и за безбедносниот профил на третманот.

Во истражувањето, кандидатот употребил женски Wistar стаорци со телесна маса 180-250 g и старост 10-14 недели, сместени во метаболички кафези на собна температура во климатизирана просторија со промена на циклусот ден/ноќ на секои 12 ч. и пристап до храна и вода *ad libitum*. Стаорците се поделени во 5 експериментални групи, и тоа: 1 негативна контрола, 1 позитивна контрола, 3 експериментални групи, од кои едната е третирана со ајран со инкапсулиран синбиотик еднаш на ден, втората со ајран со инкапсулиран синбиотик двапати на ден и третата група со ајран што содржи празни цитозан-Са-алгинатни честички (без пробиотик/синбиотик), со цел да се процени влијанието на полимерите врз инфламацијата. Позитивната и негативната контролна група третирани со конвенционален ајран се вклучени во експериментот со цел да се процени влијанието на прехранбениот производ врз инфламацијата. Експериментот е изведен во лабораторијата за работа со експериментални животни при Институтот за фармакологија и токсикологија на Медицинскиот факултет во Скопје.

Кандидатот направил детален макроскопски преглед на колонот од стаорците, земал примероци од ткивото и ги фиксирал во 10% формалин. Во дисертацијата, кандидатот направил хистохемиска анализа за секој примерок со помош на Х.Е. и Р.А.С. методата. Исто така со помош на имунохистохемиската метода, кандидатот детално го истражил имунолошкиот систем на колонот кај стаорците.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Инфламаторното цревно заболување со своите две форми (улцеративен колитис и хронова болест) претставува светски распространет здравствен проблем кај хуманата и анималната популација. Нарушената благосостојба на заболените, како и скапите третмани за лекување на болеста ја наметнуваат потребата од наоѓање на алтернативни превентивни мерки. Поради тоа, сè поголем акцент во светски рамки се става на употребата на функционални прехранбени производи со пробиотици, пребиотици и синбиотици за превенција на ова како и на други заболувања.

Во поново време во литературата се среќаваат сè повеќе податоци за ИЦЗ кај животните, меѓу кои особено важни се оние што се среќаваат кај кучињата и мачките како најчести домашни миленици. Истражувањата се насочени кон утврдување на патогенезата на болеста и воочување на сличностите и разликите со хуманиот ИЦЗ при што е утврден зголемен број на CD3+ T - лимфоцити и CD79a B - лимфоцити кај болните во споредба со здравите животни. Клиничките манифестации на болеста кај животните зависат, пред сè, од локализацијата на воспалителниот процес, а хистолошки, зголеменото присуството на макрофаги или неутрофили во цревата претставува можност за постоење на инфекција,

додека класификацијата на болеста зависи од тоа кој клеточен инфилтрат доминира во ламина проприја.

За подобро разјаснување на патологијата на оваа болест, како и за влијанието на различни лекаства и третмани за оваа болест, се повеќе актуелни се истражувањата врз животински модели, а како најчесто користени се моделите со хемиски индуциран колитис.

Поради одредениот успех во третманите со антибиотици кај пациентите со ИЦЗ, сè повеќе се истражуваат функционалните прехранбени производи со пробиотици, пребиотици и синбиотици во превенцијата на ова заболување. Не се целосно разјаснети механизмите со кои пробиотиците го остваруваат антиинфламаторното дејство. Исто така, докажано е дека различни пробиотици антиинфламаторното дејство го остваруваат на различни начини преку активација на различни клеточни суппопулации. Дел од пробиотиците антиинфламаторното дејство го изразуваат доколку бидат аплицирани пред апликацијата на патогенот -превентивно. Тоа настанува делумно поради мукоатхерентниот потенцијал на самите пробиотици преку компетитивна инхибиција на атхезијата на различни патогени.

Улогата на имунолошкиот систем во појавата и патогенезата на ИЦЗ сè уште не е целосно позната. Се знае само дека претставува кулминација на ефектот од останатите етиолошки фактори. Поради недоволното познавање на етиологијата и патогенезата на болеста, како и неможноста за поистоветување на својствата на различните пробиотици и нивното влијание врз имунолошкиот систем, поставената цел беше со помош на патохистолошката и имунохистохемиската метода да се направи корелација помеѓу имунолошкиот систем преку следење на имунолошките клетки, како и однесувањето на мукозниот блок кај стаорци со предизвикан колитис, а третирани со микроинкапулиран синбиотик.

Краток опис на применетите методи

За реализација на дисертацијата и исполнување на поставените цели, кандидатот применил повеќе методи. Колонот од експерименталните животни бил детално прегледан и се земи примероци кои се фиксирани во 10 % формалин за понатамошните анализи.

Анализите се изведени во Лабораторијата за патохистологија и имунохистохемија на Факултетот за ветеринарна медицина во Скопје и во Лабораторијата за патохистологија и имунохистохемија на Медицинскиот факултет во Скопје.

По фиксирањето на материјалот во 10 % неутрален формалин, ткивата се дехидрираат низ серија алкохоли, се расветлуваат во ксилол и се вклопуваат во парафин. Парафинските блокови со микротом се сечат на слајдови со дебелина од 3-5 микрометри, се бојат со хематоксилин-еозин и Periodic Acid Schiff (PAS) метода. Оваа метода е важна за утврдување на разликите на ткивната структура, како и за однесувањето на имунолошкиот систем на цревата во различни фази од експериментот.

За изведба на имунохистохемиската метода е користен En Vision Kit (Dako ChemMate, Denmark), а од примарните антители користени се следниве: monoclonal rabbit-anti-human CD3 за Т лимфоцити (DAKO), monoclonal mouse-anti-human CD79 α и CD20 α за В лимфоцити (DAKO), monoclonal mouse-anti-human CD68 и monoclonal mouse-anti-human MAC387 (DAKO) за макрофаги. Утврдувањето на дистрибуцијата на овие клетки во различни фази на експериментот е важно за подетално разбирање на имунолошкиот одговор на цревата при воспаление, како и за објаснување на механизмот со кој синбиотикот влијае на тој процес.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Добиените резултати кандидатот ги поделил во 4 точки: (1) Група 1 – негативна контролна група; (2) Група 2 – позитивна контролна група; (3) Група 3,4 – третман со инкапсулиран синбиотик еднаш и два пати на ден; (4) Група 5- третман со празни микрочестички. За секоја точка постојат по 8 потточки: (1) Макроскопски промени; (2) Микроскопски промени; (3) PAS (Periodic acid Schiff) бојење; (4) Дистрибуција на CD3 T - лимфоцитите; (5) Дистрибуција на CD20 B - лимфоцитите; (6) Дистрибуција на CD79 B - лимфоцитите; (7) Дистрибуција на CD68 - позитивните клетки; (8) Дистрибуција на MAC387 - позитивните клетки.

Во првото поглавје се претставени наодите кај негативната контролна група кои се со нормални макроскопски и микроскопски вредности како и нормална дистрибуција на клетките од имунолошкиот систем. Притоа прикажани се и петнаесет оригинални слики.

Кај позитивната контролна група забележани се задебелување на слuzница со хиперемични подрачја и оштетувања на мукозата во форма на улцерации. Микроскопски забележани се суперфицијални ерозии и улцерации, како и воспалителен инфилтрат составен од макрофаги, лимфоцити и леукоцити, додека со помош на PAS - методата беше утврдено намалување на бројот на гоблет клетки поради деструкција на криптиите и намалување на количеството на муцин. Имунохистохемиското бојење покажа висока концентрација на CD3 - позитивни клетки распоредени во целата структура на колонот. Забележано е и зголемување во бројот на CD20 и CD79 - позитивните клетки при што бројот на CD79 - позитивни клетки во мукозата и субмукозата е значително поголем во споредба со CD20 - позитивните клетки. Исто така, примената на CD68 и MAC387 - антителиа покажа дека е зголемен бројот на полиморфонуклеарните неутрофили и некои моноклеарни клетки особено каде што воспалението е посилено, во областите со улцерации. Во оваа точка се прикажани и дваесет оригинални слики.

Следната точка ги опфаќа групите со индуциран колитис кои се третирани со инкапсулиран синбиотик еднаш и два пати на ден. Резултатите покажуваат дека третманот со инкапсулиран синбиотик довел до намалување оштетувањата во сидот на колонот без разлика помеѓу групите со еднократен и двократен третман со инкапсулиран синбиотик. Сидот на колонот кај овие две групи е умерено задебелен со блага хиперемична и иницирани крвни садови, без присуство на ерозии и улцерации. Микроскопски забележана е умерена субепителна полиморфонуклеарна инфилтрација со пунктативни мукозни ерозии и постоење на хиперплазијата на одделни сегменти и пролиферацијата на лимфатично ткиво во *tunica mucosa* што упатува на постоење на репаративен процес. Апликацијата на ајран со инкапсулиран синбиотик значајно го намали и степенот на инфилтрација на воспалителни клетки во колонот. Отсуствува воспалителниот инфилтрат поради што забележано е значително намалување во бројот на CD3+, CD20+, CD79+, CD68+ и MAC387+ клетки во сидот на колонот. Овој ефект веројатно се должи на врзувањето на синбиотикот за површината на епителот и зајакнување на епителната бариера поради што има намале влез на TNBS, а со тоа и намалено оштетување на ткивото. Во оваа точка прикажани се и дваесет и четири оригинални слики.

Во последната точка претставена е последната група стаорци кои примаа ајран со празни микрочестички интрагастривно, со цел да се елиминира влијанието на биополимерите користени во производството на микрочестичките. Притоа, ајранот со празни микрочестички не покажа антиинфламаторно дејство, така што макроскопскиот и микроскопскиот наод соодветствуваат со наодот кај групата од позитивната контрола. Во оваа точка се прикажани и тринаесет оригинални слики.

Резултатите од ова истражување покажале дека имунохистохемиската метода претставува значајна алатка во расветлувањето на потенцијалните антиинфламаторни и имуномодулаторни својства на пробиотиците. Со помош на оваа метода постои можност за следење на однесувањата на различните компоненти од имунолошкиот систем во различни фази од експериментот, преку предизвикување на колитис, до третманот со ајран со инкапсулиран синбиотик. Со резултатите, исто така, прикажан е имуномодулаторниот ефект на нов функционален производ кој содржи микроинкапсулиран синбиотик.

Оцена на трудот

Докторската дисертација на кандидатот Ивица Ѓуровски, со наслов „Патохистолошка и имунохистохемиска анализа на антителата во колон кај стаорци со предизвикан колитис и третирани со микроинкапсулиран синбиотик“, претставува оригинално научно истражување во ветеринарната медицина. Изработката на темата на оваа докторска дисертација има за цел да ја претстави имунохистохемиската метода како значајна алатка во расветлувањето на етиологијата и патогенезата на ИЦЗ, како и за утврдување на потенцијалните антиинфламаторни и имуномодулаторни својства на пробиотиците преку следење на однесувањата на различните компоненти од имунолошкиот систем во различни фази од експериментот, преку предизвикување на колитис, до третманот со ајран со инкапсулиран синбиотик.

Економскиот аспект е дополнителен двигател на потребата од зголемена употреба на функционална храна како замена за скапите третмани за хроничните заболувања. Пример за тоа се инфламаторните цревни заболувања (ХБ и УК) кои во сè поголем процент се јавуваат во популацијата и каде што одредени пробиотици покажале позитивно дејство. Интересот за истражување на придобивките, ризикот и безбедноста на пробиотиците е сè поголем ако се земат предвид спротивставените мислења и ставови на авторите, како и специфичноста на пробиотскиот третман од аспект на соодветен избор на вид и лоза, дозен режим и времетраење на третманот. Согласно со тврдењето дека секоја пробиотска лоза се карактеризира со специфични функционални својства кои не можат да се генерализираат, неопходно е да се истражуваат поединечно во прецизно дизајнирани испитувања. Можноста за употребата на функционалните прехранбени производи во превенција или третман на различни заболувања ја зголемува потребата за детално истражување на пробиотиците, пребиотиците и синбиотиците, а преку изработката на оваа дисертација, кандидатот дава придонес во поглед на утврдување на механизмот на делување на пробиотиците, нивната безбедност и ефикасност.

Докторската дисертација на кандидатот Ивица Ѓуровски, со наслов „Патохистолошка и имунохистохемиска анализа на антителата во колон кај стаорци со предизвикан колитис и третирани со микроинкапсулиран синбиотик“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува условите и стандардите за изработка на докторски труд.

Исполнетост на законските услови за одбрана на трудот

Кандидатот, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавил (како прв автор, во меѓународни научни списанија или еден труд во списание со импакт-фактор) следниве рецензирани истражувачки трудови:

1. Gjurovski I, Angelovski B, Dovenski T, Mitrov D, Ristoski T. Diagnostic characteristics of circovirus infection in pigs. *Mac Vet Rev* 2015; 38 (1): 73-78.

2. Gjurovski I, Dovenska M, Janevski A, Ristoski T. Poisoning of dogs in the Republic of Macedonia – Pathomorphological changes and the impact on animal welfare. Mac Vet Rev 2018; 41 (2): i-v.

Заклучок и предлог

Главниот научен придонес на кандидатот во овој докторски труд е употребата на патохистолошката и имунохистохемиската метода за идентификација на различни клетки од имунолошкиот систем, со цел разјаснување на патогенезата на колитисот предизвикан со TNBS и начинот на кој испитуваниот синбиотик влијае врз тој процес.

Изведените заклучоци во оваа дисертација се многу значајни за следењето на заболувањето, дистрибуцијата на клетките од имунолошкиот систем при индуциран колитис, како и при третман со функционален прехранбен производ. Посебен аспект во овој труд е предизвикот со соочување на резултатите добиени со патохистолошките методи (Х.Е. и Р.А.С.), но и предизвикот на толкување на добиените резултати од имунохистохемиското испитување поради непредвидливоста на појавата на антителата и нивната динамика. Особено значаен е заклучокот дека дојде до намалување број на CD3+, CD20+, CD79+, CD68+ и MAC387+ клетки во сидот на колонот кај стаорците со индуциран колитис поради врзувањето на синбиотикот за површината на епителот и зајакнување на епителната бариера со што има намале влез на TNBS, а со тоа и намалено оштетување на ткивото со истовремено стимулирање на репаративениот процес.

Со оглед на претходно наведеното, Комисијата за оцена му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за ветеринарна медицина, **да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот Ивица Ѓуровски со наслов „Патохистолошка и имунохистохемиска анализа на антителата во колон кај стаорци со предизвикан колитис и третирани со микроинкапсулиран синбиотик“.**

Комисија

Проф. д-р Игор Улчар (претседател), с.р.

Проф. д-р Дине Митров (ментор), с.р.

Проф. д-р Флорина Поповска-Перчиник (член), с.р.

Проф. д-р Велимир Стојковски (член), с.р.

Доц. д-р Славица Костадинова-Куновска (член), с.р.

ПРЕГЛЕД
НА ОДОБРЕНА ТЕМА НА ФАКУЛТЕТ ЗА ДРАМСКИ УМЕТНОСТИ

1. МАГИСТЕРСКИ ТРУД

Ред. бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата		Име и презиме на менторот	Датум и бр. на Одлука на ННС/НС за прифаќање на темата
		на македонски јазик	на англиски јазик		
1.	Христина Цветаноска	„70-тите години на XX век во Македонската драма и театар“	Macedonian drama and theatre in the 1970s.	Вонр.проф. д-р Ана Стојаноска	Бр.0202-309/5 04.06.2018 година

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ВО НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ ЕЛЕКТРОНИКА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ЕЛЕКТРОТЕХНИКА И ИНФОРМАЦИСКИ ТЕХНОЛОГИИ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, објавен во весниците „Нова Македонија“ и „Коха“ од 31 март 2018 година, за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област 20414 - електроника и врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет на Факултетот за електротехника и информациски технологии, бр.02-848/3, донесена на 18 април 2018, формирана е Рецензентска комисија во состав: проф. д-р Јосиф Ќосев, претседател на Комисијата, проф. д-р Љупчо Карадинов, член на Комисијата и проф. д-р Зоран Ивановски, член на Комисијата.

Како членови на Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на наставник во сите наставно-научни звања во научната област 20414 - електроника, во предвидениот рок се пријавила кандидатката д-р Катерина Ралева, вонреден професор на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје.

8. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Кандидатката д-р Катерина Ралева е родена на 5 февруари 1968 година, во Скопје. Средно образование завршила во Скопје, во гимназијата “Раде Јовчевски-Корчагин”, насока: матетматика-информатика, со што се стекнала со диплома соработник-програмер. Со високо образование се стекнала на Електротехничкиот факултет во Скопје, насока: информатика-автоматика. Дипломирала во 1991 година, со просечен успех 9,65.

Во учебната 1993 се запишала на втор циклус (магистерски) студии на Електротехничкиот факултет во Скопје, насока: електроника. Студиите ги завршила со просечен успех 10,00, а во јануари 2002 година го одбрала магистерскиот труд на тема: “Моделирање на енергетска PIN –диода”.

Докторската дисертација ја пријавила на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје. Дисертацијата на тема: “Моделирање на ефектите на загревање кај длабоко подмикрометарски SOI структури” ја одбрала на 9 јуни 2008 година, под менторство на проф. д-р Томислав Цеков и коменторство на проф. д-р Драгица Василеска од Универзитетот во Аризона, САД (ASU, Tempe, AZ). Со тоа се стекнала со научниот степен доктор на технички науки на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Од септември 1992 година, д-р Катерина Ралева е вработена на Електротехничкиот факултет во Скопје, на Институтот за електроника, како стручен соработник. Во 1995 година е избрана за помлад асистент на Електротехничкиот факултет во Скопје во наставно-научната област електроника. Во 2002 година е избрана за асистент, а повторно е избрана во истото звање во 2005 година. Во наставно-научното звање доцент на наставно-научната област електроника на Факултетот за електротехника и информациски технологии е избрана во септември 2008 година (реферат објавен во Билтенот на Универзитетот бр. 948 од 15 септември 2008).

Во моментот, кандидатката д-р Катерина Ралева е вонреден професор на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје. Последниот реферат за избор е објавен во Билтенот на Универзитетот бр. 1059 од 15 август 2013 година. Држи настава на првиот и вториот циклус студии на Факултетот за електротехника и информациски технологии и е акредитиран ментор на трет циклус студии.

Во текот на својата академска кариера, д-р Катерина Ралева реализирала неколку студиски престои. Во 2000 година била на едномесечен студиски престој на Политехничкиот факултет во Мадрид, Шпанија, каде што ги продолжува истражувањата на енергетските електронски елементи. Од 1 април до 1 јуни 2003 година престојувала на Универзитетот во Аризона, Темпи, САД, кај проф. д-р Драгица Василеска. Студискиот престој го користела за запознавање со техниките за моделирање на нанометарските полупроводнички елементи. Научните истражувања за докторската дисертација се изработени за време на нејзиниот престој во Универзитетот во Аризона, Темпи, САД, од 1 март до 1 септември 2007 година. Соработката со проф. д-р Драгица Василеска продолжува и до денес, што може да се види во приложената листа на трудови. Поради континуираната соработка со Универзитетот во Аризона, од 2007 година д-р Катерина Ралева е надворешен член (adjunct faculty) на овој Универзитет.

Нејзин научен интерес се моделирање и симулација на нанометарски електронски елементи на физичко ниво и моделирање и симулација на електронски елементи на ниво на електрични кола. Поновите истражувања на д-р Катерина Ралева се од областите VLSI- дизајн и дизајнирање на дигитални системи со помош на јазици за опис на хардвер.

Д-р Катерина Ралева е член на најголемото светско техничко професионално здружение на инженери IEEE (The Institute of Electrical and Electronics Engineers) и Здружението за електроника, телекомуникации, автоматика и информатика на Република Македонија – ЕТАИ.

Кандидатката активно се служи со англискиот и францускиот јазик.

Рецензентската комисија ги имаше предвид вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатката од почетокот на кариерата, како и вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатката од последниот избор до денот на пријавата, врз основа на сета поднесена документација која е од важност за изборот.

9. НАУЧНИ, СТРУЧНИ, ПЕДАГОШКИ И ДРУГИ ОСТВАРУВАЊА НА КАНДИДАТКАТА ОД ПОСЛЕДНИОТ ИЗБОР ДО ДЕНОТ НА ПРИЈАВАТА

Наставно-образовна дејност

Во рамките на наставно-образовната дејност на УКИМ, Факултет за електротехника и информациски технологии, кандидатката д-р Катерина Ралева изведува настава на прв циклус студии, на студиските програми: Компјутерско хардверско инженерство (КХИЕ) и на Компјутерски технологии и инженерство (КТИ). Кандидатката изведува настава на втор циклус студии, на студиските програми: Вградливи микрокомпјутерски системи (ВМС), Енергетска електроника (ЕЕ) и Микро- и нанотехнологии (МНТ), како и настава на трет циклус студии, на студиската програма: Електротехника и информациски технологии (ЕИТ) на Докторската школа при УКИМ.

Д-р Катерина Ралева активно е вклучена во целосната наставна дејност на Институтот за електроника, како и во наставната дејност на Факултетот во целина. Учествува во конципирањето и развивањето на нови предмети и програми на прв и втор циклус студии на Факултетот. Координатор е на студиската програма Микро- и нанотехнологии на втор циклус студии. Во рамките на МЕСА (Microelectronics Cloud Alliance) проектот изработила on-line курс со наслов “Semiconductor Device Modeling”, кој е дел од заедничка програма на магистерски студии по микроелектроника на 10 европски универзитети (во фаза на изработка).

По изборот за вонреден професор, кандидатката изведува предавања и вежби (аудиторски и лабораториски) од следниве предмети на прв циклус студии: Логички кола и дискретни автомати (III сем. КХИЕ и КТИ), Моделирање и симулација во електроника (IV сем. КХИЕ), Оптиоелектроника (V сем. КХИЕ), VLSI дизајн (VI сем. КХИЕ) и PLD и FPGA компоненти (VII сем. КХИЕ). За сите предмети по кои држи настава изработила наставни материјали, материјали за аудиториски вежби и практикуми за лабораториски вежби.

На втор циклус студии, кандидатката изведува настава на предметот Проектирање системи со FPGA на студиските програми Вградливи микрокомпјутерски системи и Енергетска електроника.

Д-р Катерина Ралева е акредитиран ментор на студенти на трет циклус студии според ЕКТС, во неколку циклуси на акредитација, со последна акредитација од 15.02.2018. Одговорна е за наставата на 3 предмети на докторски студии од студиската програма ЕИТ.

Во последните 5 години, кандидатката била ментор на 25 дипломски и 1 магистерски труд и учествувала како член во Комисија за оцена и одбрана на 25 дипломски и 10 магистерски трудови и на 3 докторски дисертации.

Научноистражувачка дејност

Научноистражувачката дејност на д-р Катерина Ралева е насочена кон моделирање и симулација на нанометарските електронски елементи на физичко ниво и проучување на ефектите на самозагревање кај овие структури. Затоа и најголемиот број на објавени научни трудови на кандидатката се од оваа област (71), како и од моделирањето на електронските елементи на ниво на електрично коло (10). Поновите истражувања на д-р Катерина Ралева се поврзани со техниките на дизајнирање на интегрирани кола и новите методи на едукација во микроелектрониката, за што има објавено 6 научни трудови. Според Google Scholar, нејзините трудови се цитирани 300 пати од страна на други автори.

Како асистент, кандидатката има објавено 6 трудови во референтни научни списанија со фактор на влијание (*IEEE Transaction on Electron Devices*, *IEEE Electron Device Letters*, *Journal of Computational Electronics* и *Journal of Computational and Theoretical Nanoscience*) и 19 трудови во зборници од меѓународни и домашни конференции кои се рецензирани во Билтенот на УКИМ бр.948 од 15 септември 2008.

Како доцент, во периодот од 2008 до 2013, д-р Катерина Ралева има објавено вкупно 34 публикации, од кои 3 глави во научни книги објавени во странство (издавачи: In-Tech и Taylor and Francis Group), 8 трудови во референтни научни списанија со фактор на влијание (*IEEE Transaction on Electron Devices*, *Journal of Computational Electronics*, *ECS Transactions* и *Mathematics and Computers in Simulations*), 20 трудови со оригинални научни резултати, објавени во зборник на трудови од научен собир со меѓународен уредувачки одбор и 3 научни труда, објавени во зборник на трудови од научен собир. Овие трудови припаѓаат на пошироката област на електронски елементи и електронски материјали и се рецензирани при нејзиниот избор во звањето вонреден професор во Билтенот на Универзитетот бр. 1059 од 15 август 2013 година. Во овој период, кандидатката била раководител на еден национален научноистражувачки проект финансиран од ФЕИТ и активно учествувала во 7 меѓународни научноистражувачки проекти.

Од нејзиниот избор во звањето вонреден професор до денес, д-р Катерина Ралева има објавено вкупно 23 публикации, од кои 2 монографии и 2 дела од монографии објавени во странство, 3 научни труда во научни списанија со фактор на влијание, 1 научен труд во научно списание со меѓународен уредувачки одбор, 11 труда со оригинални научни резултати објавени во зборник на трудови од научен собир со меѓународен уредувачки одбор и 4 апстракти објавени во зборник на меѓународна конференција. Овие трудови на кандидатката се набројани во Образецот (Анекс 2) приложен кон овој Извештај.

По изборот во звањето вонреден професор, д-р Катерина Ралева била ментор на еден магистерски труд во областа електроника. Во моментот е раководител на еден национален проект и учесник во два национални проекта, сите финансирани од ФЕИТ. Иако два од овие проекти се апликативни, предмет на научно истражување во нив се системите за собирање на енергија (термоелектрични и фотоволтаични генератори) и нивната примена во безжичните сензорски мрежи. Третиот национален проект е научноистражувачки и е од областа процесирање на сигнали. Кандидатката учествува и во 4 меѓународни научноистражувачки проекти, од кои два се од областа едукација, а два од областа моделирање на електронски елементи.

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Д-р Катерина Ралева активно е вклучена во стручно-апликативната работа на Факултетот. Во последните пет години организира едномесечна летна практика за изработка на проекти од област на електрониката за студенти на додипломски студии.

Д-р Катерина Ралева е член на професионалните здруженија IEEE и ЕТАИ. Член е на програмскиот одбор на меѓународната конференција SBMicro (Symposium on Microelectronics Technology and Devices) и на Управниот одбор на ЕТАИ. Од 2018 е претседател на Здружениот оддел за електронски кола и системи (Solid State Circuits and Systems Society) и електронски елементи (Electron Devices Society) при Македонската секција на IEEE. Од 2008 година рецензира трудови за меѓународното научно списание Journal of Computational Electronics, а од 2012 година рецензира трудови за конференцијата SBMicro.

Особена активност кандидатката д-р Катерина Ралева покажува во дејностите од поширок интерес. Ова посебно се однесува на нејзиниот придонес за работењето и афирмацијата на Факултетот, како и за афирмација на структурата. Активно е вклучена во работата на работната група при Институтот за електроника во модернизација на студиската програма од областа електроника. Учествовала во поткомисија за евалуација на студиските програми на прв и втор циклус студии, комисија за усогласување на студиски програми од втор циклус студии и во комисијата за модернизација на наставните програми на ФЕИТ.

Д-р Катерина Ралева била координатор во подготовката на елаборатот за акредитација на новата студиска програма на втор циклус студии-Микро- и нанотехнологиите, која за првпат се воведува на Факултетот во 2013 година. Студиската програма е презентирана во Швајцарија во 2013 година како дел од SCOPES -проектот за имплементација на методи за трансфер на знаење помеѓу универзитетите и малите и средните компании за микро- и нанотехнологиите.

Како дел од Erasmus- проектот МЕСА, активно учествува во изработката и развојот на европска инфраструктура базирана на облак и организација за едукација во микроелектрониката. Во рамките на овој проект остварува кратки студиски престои на Техничкиот универзитет во Софија, Бугарија и Универзитетот во Кадиз, Шпанија.

Во изборниот период, д-р Катерина Ралева учествувала во изготвување и пријавување на 2 научноистражувачки проекта и еден стручно-апликативен проект, а е во фаза на изготвување на проект со Универзитетот во Аризона, Темпи.

Била член на 3 рецензентски комисии за избор на лица во наставно-научно звање.

Оценка од самоевалуација

Кандидатката д-р Катерина Ралева доби позитивна оценка од анонимно спроведената анкета на студентите на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје.

10. ПРЕГЛЕД НА ОБЈАВЕНИТЕ ТРУДОВИ НА КАНДИДАТКАТА ОД ПОСЛЕДНИОТ ИЗБОР

По изборот во звањето вонреден професор, кандидатката д-р Катерина Ралева доставила за рецензирање 2 монографии објавени во странство [7], [8], 2 дела од монографии објавени во

странство [9], [10], 3 научни труда во научни списанија со фактор на влијание [11-13], 1 научен труд во научно списание со меѓународен уредувачки одбор [14], 11 трудови со оригинални научни резултати објавени во зборник на трудови од научен собир со меѓународен уредувачки одбор [15-25] и 4 апстракти објавени во зборник на меѓународна конференција [26-29].

Монографијата “Modeling Self-Heating Effects in Nano-Scale Devices” [7] е издадена во 2017 година од издавачката куќа Morgan & Claypool Publishers. Во книгата се презентирани целокупните научни резултати на д-р Катерина Ралева од моделирањето на ефектите на самозагревање кај нанометарските електронски елементи. Книгата има 4 глави и 1 прилог, во кои се обработува физиката на спроведување на топлина кај нанометарските полупроводнички материјали, појавата на ефектите на самозагревање кај електронските елементи и важните аспекти од моделирањето на електричните и термичките ефекти кај нанометарските електронски елементи. Во книгата детално е објаснет изработениот симулатор на електронски елементи (Монте Карло-симулатор) во кој се спрегнати електронскиот транспорт и равенките за трансфер на енергија помеѓу акустичките и оптичките фонони и електроните (Глава 2). Во моделирањето на термичките ефекти најчесто како параметар се зема термичката проводност на полупроводничкиот материјал, кој е функција од димензиите на структурата. За да се моделира попрецизно фононскиот систем, потребно е да се решава Болцмановата транспортна равенка за фононите, преку која ќе може да се определи термичката проводност. Глава 3 е посветена на Монте Карло- симулатор за фонони (изработен од истражувачкиот тим на проф. Василеска). Важни забелешки околу моделирањето на термичките ефекти кај нанометарските електронски елементи и идните правци во истражувањето се презентирани во Глава 4. Во Прилог А се изведени равенките за трансфер на енергија помеѓу фононскиот и електронскиот систем (Energy Balance Model for Phonons).

Монографијата “Monte Carlo Device Simulations” [8] е издадена од nanoHUB.org (NanoHUB Research Professionals). Тоа е научна книга организирана во 6 глави, во која детално е објаснета постапката за изработка на Монте Карло-симулатор на електронски елементи. Користејќи сопствено изработени симулатори на електронски елементи, презентирани се резултати за: (1) електричните својства на различни полупроводнички материјали, (2) влијанието на статистичката дистрибуција и бројот на внесените примеси во активниот регион на електронскиот елемент – RTN (Random Telegraph Noise) на перформансите на електронските елементи од аспект на неможноста да се контролира праговниот напон што доведува до деградација на транскондуктансата, (3) влијанието на термичките ефекти врз струјата при вклучена состојба (on-current) на нанометарските SOI (Silicon-On-Insulator) MOS-транзистори и (4) влијанието на моделот на диполната структура на GaN и AlGaN врз струјно-напонските карактеристики на HEMT-транзисторот (High-Electron Mobility Transistor). Слична содржина со други презентирани резултати се дадени во монографијата [10], која е дел од научната книга “Handbook of Optoelectronic Device Modeling and Simulation” издадена во 2017 година од издавачката куќа CRC Press Taylor & Francis Books.

Трудот “Modeling Self Heating Effects in Nanoscale Devices” [9] е дел од монографија објавена од издавачката куќа Pan Stanford Publishing. Во овој труд се анализираат нанометарски SOI-структури кои го редуцираат влијанието на термичките ефекти врз струјно-напонските карактеристики. Презентирани се резултати од симулација на SOI- мосфети со двоен гејт и SOI- мосфети кај кои вкопаниот оксиден слој (BOX) е изработен од изолаторски материјали (како, на пример, AlN или дијамант) кои имаат многу подобри термички карактеристики од стандардниот SiO₂. Бидејќи одведувањето на топлината од контактите претставува голем проблем, предложена е шема со која резултатите од термичката симулација на контактите ќе бидат внесени како термички гранични услови во електротермичките симулации на нанометарските електронски елементи.

Во [22], предмет на истражување се електричните и термичките карактеристики на нанометарските електронски елементи изработени во полупроводнички технологии кои се разликуваат од стандардната силициумска технологија (напрегнат силициум, SOI, SOI_N, SOD, SOS). По пат на симулации е направена споредба на подвижноста на електроните, енергијата на електроните и максималната брзина на натфрлање од електричното поле, за напрегнат и стандарден силициум. Термичките симулации покажуваат дека димензиите на вкопаниот изолаторски слој (BOX) и изборот на материјалот во голема мера влијаат на распределбата на топлината во активниот слој на електронскиот елемент.

Во трудот [24] се презентирани резултати за зависноста на подвижноста на електроните од трансверзалното електрично поле кај мосфет со должина на канал од 25 nm, добиени со Монте Карло-симулатор на електронски елементи и е направена споредба на добиените резултати со експериментални податоци.

Преглед на електротермичките и термоелектричните ефекти и начините на нивно моделирање во нанометарските електронски елементи е даден во трудот [11]. Во [12] се презентирани резултати од симулација на нанометарски SOI- електронски елементи и влијанието на моделот на термичка проводност на температурата на жешката дамка и на температурната дистрибуција во електронскиот елемент.

Проучувањето на топлинскиот транспорт и дисипацијата на ниво на електронски елементи е неопходен дел од целокупниот термички дизајн на интегрираните кола. Директните мерења на температурата на жешката дамка во каналот или во подрачјето на дрејнот кај нанометарските мосфети сè уште не е можно. Затоа, експерименталните мерења на температурата се комбинираат со техники за моделирање на термичките ефекти кај нанометарските електронски елементи за попрецизно да се определи температурата на жешката дамка. Нова експериментална метода за мерење на температурата на жешката дамка кај нанометарски SOI- мосфет и FinFET, користејќи структура на два сериски врзани n-канални мосфети реализирани на иста подлога, е презентирана во трудовите [18] и [23]. Предложената експериментална техника е комбинирана со термички симулации реализирани со комерцијалниот симулатор COMSOL за да се добијат температурните распределби на граничните површини од структурата, кои потоа се користат како влезни параметри во електротермичките Монте Карло- симулации. Со помош на ваквите симулации може да се определи положбата, големината и температурата на жешката дамка. Овие резултати се презентирани во трудовите [20], [21], [28] и [29].

Модификација на електротермичкиот Монте Карло- симулатор на електронски елементи за симулација на структура од два силициумски мосфета во конфигурација на заеднички сорс, односно заеднички дрејн, е презентирана во [14]. Во овој труд е покажано дека најголемо влијание врз распределбата на топлината во активниот слој на структурата има температурата на горната гранична површина, што доведува до заклучок дека е потребно и термичко моделирање на контактите и интерконекциската мрежа.

Како новина, во [16], [17], и [26] е предложено електротермичко моделирање на повеќе нивоа – моделирање на ниво на електронски елемент (device level modeling) и моделирање на ниво на електрично коло (circuit level modeling). Со оваа шема треба да се овозможи поврзување на изработениот електротермички симулатор за електронски елементи (кој ја користи Монте Карло-методата за симулација на транспортните карактеристики на електроните, Пуасоновата равенка за определување на распределбата на електричниот полнеж и термичките равенки за акустичките и

оптичките фонони за да се земат предвид ефектите на самозагревање) со комерцијалниот симулатор на електронски елементи – SILVACO, со кој се симулира термичкиот транспорт на интерконекциите.

Микроелектронската индустрија е една од најбрзо растечките индустрии на денешницата. За да се следи развојот на оваа индустрија потребно е високообразовните институции да соработуваат меѓу себе преку делење на ресурси и на едукативни материјали поставени на облак. Во [15] и [27] се прикажани резултати добиени од истражување спроведено на студенти на прв и втор циклус студии на Факултетот за електротехника и информациски технологии (ФЕИТ) за потребата од формирање на облак за едукација од областа микроелектроника и учеството на ФЕИТ во изработката на два on-line курса по микроелектроника во рамките на МЕСА-проектот.

Во трудовите [13], [19] и [25] е презентирана примената на програмскиот пакет CADENCE IC во дизајнирањето на интегрираните кола и примената на овој програмски пакет во едукацијата.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на целокупната доставена документација и личното познавање на кандидатката, Рецензентската комисија позитивно ја вреднува и ја оценува наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност, како и дејноста од поширок интерес на д-р Катерина Ралева.

Комисијата има задоволство особено да нагласи две работи кои зборуваат за константната и интензивна посветеност на д-р Катерина Ралева во наставно-научниот и образовниот процес, а кои јасно произлегуваат и од увидот во рецензентските извештаи при нејзините претходни избори, како и во овој извештај:

- бројот на објавени трудови во меѓународни списанија со фактор на влијание и на реномирани конференции, бројот на монографии и делови од монографии објавени во странство и бројот на учества во домашни и меѓународни научноистражувачки проекти на кандидатката е исклучителен и во постојан пораст;
- во наставно-образовната дејност, кандидатката разви извонреден педагошки приод во теоретската и во практичната настава со непосредна комуникација со студентите, кој резултира во широко прифаќање од нивна страна, а за што сведочат спроведените студентски анкети.

Врз основа на изнесените податоци за севкупната активност на кандидатката од последниот избор до денес, Комисијата заклучи дека д-р Катерина Ралева поседува научни и стручни квалитети и според Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ги исполнува сите услови да биде избрана во звањето редовен професор во научната област електроника.

Според гореизнесеното, Комисијата има особена чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Факултетот за електротехника и информациски технологии во Скопје, д-р Катерина Ралева да биде избрана во звањето редовен професор во наставно-научната област електроника и да ја проследи до Сенатот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје на усвојување.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Јосиф Ќосев, претседател, с.р.

Проф. д-р Љупчо Караџинов, член, с.р.

Проф. д-р Зоран Ивановски, член, с.р.

ОБРАЗЕЦ

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: **КАТЕРИНА ЈОВАН РАЛЕВА**

Институција: Факултет за електротехника и информациски технологии-
Скопје

Научна област: 20414 - електроника

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Одржување на настава од прв циклус студии ²	43,8
	PLD и FPGA компоненти (зимски 13/14, 3 часа)	1,8
	PLD и FPGA компоненти (зимски 14/15, 3 часа)	1,8
	PLD и FPGA компоненти (зимски 15/16, 3 часа)	1,8
	PLD и FPGA компоненти (зимски 16/17, 3 часа)	1,8
	PLD и FPGA компоненти (зимски 17/18, 3 часа)	1,8
	Енергетски електронски елементи (зимски 13/14, 3 часа)	1,8
	Енергетски електронски елементи (зимски 14/15, 3 часа)	1,8
	Дигитална електроника (летен 13/14, 3 часа)	1,8
	Дигитална електроника (летен 14/15, 3 часа)	1,8
	Моделирање и симулација во електроника (летен 13/14, 3 часа)	1,8
	Моделирање и симулација во електроника (летен 14/15, 3 часа)	1,8
	Моделирање и симулација во електроника (летен 15/16, 3 часа)	1,8
	Моделирање и симулација во електроника (летен 16/17, 3 часа)	1,8

	Моделирање и симулација во електроника (летен 17/18, 3 часа, група 1)	1,8
	Моделирање и симулација во електроника (летен 17/18, 3 часа, група 2)	1,8
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 13/14, 2 часа)	1,2
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 14/15, 2 часа)	1,2
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 15/16, 2 часа)	1,2
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 16/17, 2 часа)	1,2
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 17/18, 2 часа)	1,2
	VLSI дизајн (летен 14/15, 3 часа)	1,8
	VLSI дизајн (летен 15/16, 3 часа)	1,8
	VLSI дизајн (летен 16/17, 3 часа)	1,8
	VLSI дизајн (летен 17/18, 3 часа)	1,8
	Оптоелектроника (летен 13/14, 3 часа)	1,8
	Оптоелектроника (зимски 14/15, 3 часа)	1,8
2.	Одржување на настава од втор циклус студии	7,5
	Проектирање системи со FPGA (зимски 13/14 2 часа)	1,5
	Проектирање системи со FPGA (летен 14/15 2 часа)	1,5
	Проектирање системи со FPGA (летен 15/16 2 часа)	1,5
	Проектирање системи со FPGA (летен 16/17 2 часа)	1,5
	Проектирање системи со FPGA (летен 17/18 2 часа)	1,5
3.	Одржување на вежби (лабораториски, аудиториски или изработка на семинарски труд)	19,8
	Енергетски електронски елементи (зимски 13/14, 2 часа)	0,9
	Енергетски електронски елементи (зимски 14/15, 2 часа)	0,9
	Моделирање и симулација во електроника (летен 13/14, 2 часа)	0,9
	Моделирање и симулација во електроника (летен 14/15, 2 часа)	0,9
	Моделирање и симулација во електроника (летен 15/16, 2 часа)	0,9
	Моделирање и симулација во електроника (летен 16/17, 3 часа)	1,35
	Моделирање и симулација во електроника (летен 17/18, 2 часа, група 1)	0,9
	Моделирање и симулација во електроника (летен 17/18, 2 часа, група 2)	0,9

	Логички кола и дискретни автомати (зимски 13/14, 2 часа)	0,9
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 14/15, 2 часа)	0,9
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 15/16, 2 часа)	0,9
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 16/17, 3 часа)	1,35
	Логички кола и дискретни автомати (зимски 17/18, 4 часа)	1,8
	Оптоелектроника (летен 13/14, 2 часа)	0,9
	Оптоелектроника (зимски 14/15, 2 часа)	0,9
	VLSI дизајн (летен 14/15, 2 часа)	0,9
	VLSI дизајн (летен 15/16, 3 часа)	1,35
	VLSI дизајн (летен 16/17, 2 часа)	0,9
	VLSI дизајн (летен 17/18, 3 часа)	1,35
4.	Консултации со студенти³	15,06
	- зимски и летен 13/14 (9+12+8+71+10+7 = 117 студенти)	2,34
	- зимски и летен 14/15 (24+3+9+20+74+8 = 138 студенти)	2,76
	- зимски и летен 15/16 (20+26+20+78+11 = 155 студенти)	3,1
	- зимски и летен 16/17 (19+19+28+104 = 170 студенти)	3,4
	-зимски и летен 17/18 (14+33+29+97 = 173 студенти)	3,46
5.	Подготовка на нов предмет (прв циклус)	6,0
	Оптоелектроника (предавања)	1,0
	Оптоелектроника (аудиторски вежби)	0,5
	Оптоелектроника (лабораторски вежби)	0,5
	Логички кола и дискретни автомати (предавања)	1,0
	Логички кола и дискретни авотмати (аудиторски вежби)	0,5
	Логички кола и дискретни авотмати (лабораторски вежби)	0,5
	VLSI дизајн (предавања)	1,0
	VLSI дизајн (аудиторски вежби)	0,5
	VLSI дизајн (лабораторски вежби)	0,5

6.	Подготовка на нов предмет (втор циклус)	3
	Од микроелектроника до наноелектроника	1
	Основи на микрофабрикација и нанотехнологиите	1
	Енергетски електронски елементи	1
7.	Настава во летни школи и работилници	9
	“From Microelectronics to Nanoelectronics”, Robomac 2017, Скопје, Македонија 09.10-13.10. 2017.	1
	“Инерцијани сензори во MEMS технологија”, Летна школа за вградливи микрокомпјутерски системи, Скопје, Македонија, 19.6-23.6. 2017.	1
	“MEMS Sensors and Actuators”, Summer School Embedded Microcomputer Systems, Скопје, Македонија 27 June – 1 July 2016.	1
	“Inertial MEMS Sensors”, Summer School Embedded Microcomputer Systems, Скопје, Македонија 29 June – 3 July 2015.	1
	“Од микроелектроника до наноелектроника”, алтернативни предавања организирани од Студентскиот пленум на техничките факултети, Скопје, Македонија, 13.02.2015.	1
	“MEMS Sensors”, Summer School Embedded Microcomputer Systems, Скопје, Македонија 23-27 June 2014.	1
	“MEMS Technology and MEMS Sensors”, Summer School Embedded Microcomputer Systems, Скопје, Македонија 25-29 June 2013.	1
	“Introduction to Embedded Systems-Electronic Devices and Logic Gates”, Summer School Embedded Microcomputer Systems, Скопје, Македонија 25-29 June 2013.	1
	“Micro and Nanotechnology – Postgraduate Study Program at FEIT”, presentation for Project Meeting, Project SCOPES (IZ74ZO_137353/1), HEIG-VD, Yverdon-les-Bains, Suisse, 25-27 June 2013.	1
8.	Ментор на дипломска работа (25)	5,0
9.	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура (10)	3,0
10.	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа (25)	2,5
11.	Член на комисија за оцена или одбрана на докторат (3)	1,5
11.	Пакет материјали за одреден предмет	8
	VLSI дизајн	2
	Оптоелектроника	2
	Логички кола и дискретни автомати	2

	PLD и FPGA компоненти	2
12.	Учебник во фаза на рецензија (коавтор на глава) – Nano & Microelectronics Applications (A novel application oriented textbook for Micro & Nanomechatronics) – Technical University of Sofia & Ss. Cyril and Methodius University of Skopje	8
	Вкупно	132,16

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Ментор на магистерска работа (1)	1
2.	Раководител на национален научен проект	6
	1. “Електрични извори независни од мрежно напојување”, проект финансиран од ФЕИТ, 2017-2018.	6
3.	Учесник во во национални научни проекти	6
	1. “Имплементација на комплексни алгоритми за процесирање на сигнали на FPGA платформи со голема процесирачка моќ”, проект финансиран од ФЕИТ, 2017-2018.	3
	2. “Примена на безжични сензори за мерење и преземање податоци во систем за подобрување на квалитетот на воздух”, проект финансиран од ФЕИТ 2017-2018.	3
4.	Учесник во меѓународни научни проекти	20
	3. MECA (Microelectronics Cloud Alliance) – Erasmus Project, 2016-2018.	5
	4. “Skills Development for Young Researchers and Educational Personal in Nano and Microelectronics Curricula: Implementation of Methods for Bilateral Knowledge Transfer between Universities and SMEs”, SCOPES (2011 – 2014)	5
	5. ASU-IMEC Collaboration on Thermal Calculations and Planar Devices (a non-disclosure agreement 08.05.2013).	5
	6. ASU collaboration: Multiscale Modeling of Nanoscale SOI MOSFET Devices	5
5.	Монографии објавени во странство	14,4
	7. K. Raleva , D. Vasileska, A. Shaik and S.M. Goodnick, “ Modeling Self-Heating Effects in Nano-Scale Devices ”, a book published in August, 2017. Publisher: Morgan & Claypool. (ISBN 978-1-6817-4123-9 http://iopscience.iop.org/book/978-1-6817-4123-9) (0,6 x 12 = 7,2)	7,2
	8. Dragica Vasileska , Katerina Raleva , Stephen M. Goodnick , Christian Ringhofer , Shaikh S. Ahmed , Nabil Ashraf , Arif Hossain ,	7,2

	Raghuraj Hathwar , Ashwin Ashok , Balaji Padmanabhan , “ Monte Carlo Device Simulation ”, electronic book: NanoHUB Resources on Monte Carlo Device Simulations Study, Publisher: http://www.nanohub.org/resources/10579/download , Editors: NanoHUB Research Professionals. (0,6 x 12)	
6.	Делови од монографии објавени во странство	12
	9. Katerina Raleva , Abdul Rawoof Shaik, Suleman Sami Qazi, Robin Daugherty, Akash Laturia, Ben Kaczer, Eric Bury and Dragica Vasileska, “ Modeling Self-Heating Effects in Nanoscale Devices ” – a chapter in the book “Nanophotonics: Thermal Energy Generation, Transport and Conversion at the Nanoscale”, Publisher: Pan Stanford Publishing, Editor: Zlatan Aksamija (published in 2017)	6
	10. Katerina Raleva , Abdul R. Shaik, Raghuraj Hathwar, Akash Laturia, Suleman S. Qazi, Robin Daugherty, Dragica Vasileska and Stephen M. Goodnick, “ Monte Carlo Device Simulations ”, a book chapter in the book entitled “Handbook of Optoelectronic Device Modeling and Simulation”, Publisher: CRC Press Taylor & Francis Books, Editor: Joachim Piprek (published, November 2017)	6
7.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор	18,942
	11. Dragica Vasileska and Katerina Raleva , “Special Issue: electrothermal and thermoelectric modeling of nanoscale devices”, Journal of Computational Electronics, 2016, 15:1-2. (IF= 1.526) (0,9x6+1,526)	6,926
	12. K.Raleva and D.Vasileska, "The importance of thermal conductivity modeling for simulations of self-heating effects in FD SOI Devices", Journal of Computational Electronics, Volume 12, Number 4, pp. 601-610(10), December 2013. (IF = 1.526) 0,9x6+1,526	6,926
	13. Danijela Efnusheva, Josif Kjosev, and Katerina Raleva , “Exploring the use of Cadence IC in education”, ELECTRONICS, Vol. 17, No. 2, December, 2013 (IF=0.29). 0,8x6+0,29	5,09
8.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор	3,6
	14. K. Raleva and D. Vasileska, “Self-Heating Effects in Silicon Nanoscale MOSFET – a multiscale modeling approach”, accepted for publication in Journal of Electrical Engineering and Information Technologies. (0,9x4)	3,6
8.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во зборник на трудови од научен собир со меѓународен уредувачки одбор	23,1
	15. K. Raleva, M. Stankovski, I. Gochev, R. Chavdarov and G. Nadzinski, “Learning Microelectronics with Open Educational Resources in the	1,8

	Cloud” paper to EDUCON 2018 Conference, Tenerife, Canary Islands, Spain, April,2018.	
	16. S. S. Qazi, A.R. Shaik, R. L. Daugherty, A. Laturia, X. Guo, E. Bury, B. Kaczer, K. Raleva and D. Vasileska, “Multi-Scale Modeling of Self-Heating Effects in Silicon Nanoscale Devices”, in <i>Proceedings of the 15th International Conference on Nanotechnology (IEEE NANO)</i> , pp. 1461 - 1464, 2015. DOI: 10.1109/NANO.2015.7388916. Rim, Italy, July 27-30, 2015.	1,8
	17. S.S. Qazi, A. Shaik, A. Laturia, R. Daugherty, X. Guo, E. Bury, B. Kaczer, K. Raleva and D.Vasileska, “Multi-Scale Modeling of Self-Heating Effects in Nano-Devices”, in <i>Proceedings of the 18th International Workshop on Computational Electronics IWCE 2015</i> .	1,8
	18. E. Bury, B. Kaczer, J. Mitard, N. Collaert, Z. Aksamija, D. Vasileska, K. Raleva , G. Hellings, D. Linten, G. Groeseneken, A. Thean, “Characterization of Self-heating in High-Mobility Ge FinFET pMOS devices”, published to the Conference Publication of Symposia on VLSI Technology and Circuits, Kyoto, Japan, June 15-19,2015.	1,8
	19. G. Dokoski, J. Kjosev and K. Raleva , “Automated Integrated Circuit Design in CADENCE Virtuoso Using SKILL”, Proceedings of the International Conference on Information Technologies (InfoTech-2014) 18-19 September 2014, Bulgaria.	2,4
	20. K. Raleva , E. Bury, D. Vasileska and B. Kaczer, “Uncovering the Temperature of the Hotspot in Nanoscale Devices”, Computational Electronics (IWCE), 2014 International Workshop on, (paper) http://ieeexplore.ieee.org/xpl/mostRecentIssue.jsp?punumber=6857935	1,8
	21. D. Vasileska, K. Raleva and S.S. Qazi, “Self-Heating: Myth or Reality?”, Micro Systems & Devices Track for the 2014 IMAPS Device Packaging Conference, Phoenix, Arizona, May, 2014.	2,4
	22. S.S. Qazi, K. Raleva and D. Vasileska, “Electrical and Thermal Transport in Alternative Device Technologies”, Micro Systems & Devices Track for the 2014 IMAPS Device Packaging Conference, Phoenix, Arizona, May, 2014.	2,4
	23. E. Bury, B. Kaczer, P. J. Roussel, R. Ritzenthaler, K. Raleva , D. Vasileska, G. Groeseneken, “Experimental validation of self-heating simulations and projections for transistors in deeply scaled nodes”, IRPS (International Conference for Reliability Physics Conference), Waikoloa, HI, USA, June 1-5, 2014.	1,8
	24. K.Raleva and D.Vasileska, “Real Space Treatment of Interface Roughness in short-channel MOSFET devices along different crystallographic directions”, ETAI (XI International Conference), Ohrid, Macedonia, September, 26-28, 2013.	2,7
	25. D. Efnusheva, J. Kosev and K.Raleva , “Educational aspects of CADENCE IC” ETAI (XI International Conference), Ohrid, Macedonia, September, 26-28, 2013.	2,4
9.	Апстракти објавени во зборник на меѓународна конференција	2,4
	26. S.S. Qazi, P. Habimehr, K. Raleva , T. Thornton and D. Vasileska, “Understanding Self-Heating Effects in Silicon-On-Insulator MOSFET Devices”, - abstract to 2018 Spring Meeting on Material	0,6

	Research Society (MRS 2018 Spring Meeting), Phoenix, Arizona, April, 2018.	
	27. K. Raleva , M. Stankovski and I. Gochev, "Learning Microelectronics with Open Educational Resources in the Cloud" abstract to EDUCON 2018 Conference, Tenerife, Canary Islands, Spain, April, 2018.	0,6
	28. K. Raleva , E. Bury, D. Vasileska and B. Kaczer, "Multi-Scale Modeling of Self-Heating Effects in Silicon Nanoscale MOSFETs", 40th Int'l Micro and Nano Engineering Conference, Lausanne, Switzerland, September 22-26, 2014 (abstract).	0,6
	29. K. Raleva , E. Bury, D. Vasileska and B. Kaczer, "Uncovering the Temperature of the Hotspot in Nanoscale Devices", oral presentation in IWCE 2014, Paris, France, June 3-5, 2014 (abstract in Proceedings of IWCE 2014).	0,6
10.	Учество на научен/стручен собир со реферат (5x1)	5
	Вкупно	112,442

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Учество во промотивни активности на Факултетот	30,5
	Стручна практика на Институт за електроника (1-30 јуни 2013, 8 студенти) (8 x 0,5)	4,0
	Стручна практика на Институт за електроника (1-30 јуни 2014, 9 студенти) (9 x 0,5)	4,5
	Стручна практика на Институт за електроника (1-30 јуни 2015, 16 студенти) (16 x 0,5)	8,0
	Стручна практика на Институт за електроника (1-30 јуни 2016, 11 студенти) (11 x 0,5)	5,5
	Стручна практика на Институт за електроника (1-30 јуни 2017, 12 студенти) (12 x 0,5)	6,0
	Отворен ден (2014, 2015, 2016, 2017, 2018)	2,5
	Дејности од поширок интерес	
2.	Член на програмски одбор на меѓународен научен собир	6
	Член на програмски одбор на меѓународна конференција SBMicro, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018	5

	Член на програмски одбор и организационен одбор на меѓународна конференција IEEE Eurocon, 2017	1
3.	Член на програмски одбор на научен/стручен собир	5
	Член на програмски одбор на ЕТАИ-2013,2015,2016	3
	Член на управен одбор на ЕТАИ	2
4.	Студиски престој во странство	1
	Студиски престој во странство (до 3 месеци) (Технички Универзитет, Софија, Бугарија – 2017, Универзитет во Кадиз, Шпанија-март 2018) (2 x 0,5)	1
5.	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект (носител)	1
	ФЕИТ (2017-2018), “Електрични извори независни од мрежно напојување”	1
6.	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект (учесник)	2
	МЕСА (Microelectronics Cloud Alliance) – Erasmus Project, 2016-2018	0,5
	ASU Project: Multiscale Modeling of Nanoscale SOI MOSFET Devices – (во фаза на подготовка-работен наслов)	0,5
	ФЕИТ (2017-2018), “Имплементација на комплексни алгоритми за процесирање на сигнали на FPGA платформи со голема процесирачка моќ”	1
7.	Член на факултетска комисија	2,5
	Конкурсна комисија за спроведување на упис на студенти во прва година, прв циклус студии (учебна 2013/14)	0,5
	Конкурсна комисија за спроведување на упис на студенти на втор циклус студии во учебната 2013/14	0,5
	Комисија за усогласување на студиски програми од втор циклус на студии (2013, 2017)	1,0
	Работна група за следење на активности поврзани со донесување нов Закон за високото образование (2017)	0,5
7.	Раководител на внатрешна организациона единица (Лабораторија за дигитално процесирање на сигнали)	2,0
8.	Член на комисија за избор во звање (3 x 0,2 = 0,6)	0,6

9.	Координатор на студиска програма (МНТ-втор циклус)	2,0
10.	Координатор во подготовката на нова студиска програма (Микро и нано технологии – втор циклус студии)	1,0
11.	Изработка на елаборат за повторна акредитација на студиската програма на втор и трет циклус студии (докторски студии по електротехника и информациски технологии)	4,0
	Вкупно	57,6

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	132,16
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	112,442
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	57,6
Вкупно	302,202

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Јосиф Косев, претседател, с.р.
2. Проф. д-р Љупчо Караџинов, член, с.р.
3. Проф. д-р Зоран Ивановски, член, с.р.

РЕФЕРАТ

**ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ВО
НАСТАВНО-НАУЧНОТО ПОДРАЧЈЕ ИНФОРМАТИКА И НАСТАВНО-
НАУЧНОТО ПОДРАЧЈЕ КОМПЈУТЕРСКА ТЕХНИКА И ИНФОРМАТИКА НА
ФАКУЛТЕТОТ ЗА ИНФОРМАТИЧКИ НАУКИ И КОМПЈУТЕРСКО
ИНЖЕНЕРСТВО ВО СКОПЈЕ**

Врз основа на конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје/Факултет за информатички науки и компјутерско инженерство, објавен во весникот „Нова Македонија“ од 20.4.2018 година, за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научните подрачја информатика и компјутерска техника и информатика, и врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет, бр. 02-1387/1, донесена на 31.5.2018, формирана е Рецензентска комисија во состав: д-р Верица Бакева Смиљкова, редовен професор на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, д-р Весна Димитрова, вонреден професор на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство и д-р Смиле Марковски, редовен професор во пензија на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство.

Како членови на Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научните подрачја информатика и компјутерска техника и информатика, позиција 2, во предвидениот рок се пријави д-р Весна Димитријевска Ристовска, доцент на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

11. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Кандидатката д-р Весна Димитријевска Ристовска е родена на 20.8.1968 год. во Скопје. Основно и средно образование завршила во Скопје, со континуиран одличен успех. Во текот на школувањето учествувала на повеќе натпревари од областа на математиката, македонскиот и рускиот јазик, при што освоила повеќе високи награди на градските, републичките и сојузните натпревари.

По завршувањето на средното образование во УСО „Раде Јовчевски Корчагин“ – Скопје, се запишала на Природно-математичкиот факултет во Скопје, на студиите по информатика. Дипломирала во март 1996 година со просечна оценка на студиите 9,43, со одбрана на дипломска работа со наслов „Паралелизација на секвенцијална програма“, со што се стекнала со звањето дипломиран инженер по математика-информатика.

Во 1997 година се запишала на постдипломските студии на Институтот за информатика, на насоката нумеричка анализа. Во јануари 2007 година го одбрала магистерскиот труд под наслов „Квантитативни мерки за рамномерна распределба на низи“, со што се здобила со звањето магистер по информатички науки.

На 2.7.2013, година на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, кандидатката ја одбрала докторската дисертација на тема „Квази Монте Карло интегрирање во тежински Хилбертови простори и врска со дијафонијата – математички модели и софтверска реализација“, пред Комисија во состав: д-р Васил Грозданов, ментор, доцент при ПМФ на Југозападниот универзитет „Неофит Рилски“, Благоевград, Бугарија, д-р Смиле Марковски, коментор, редовен професор на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, д-р Ванчо Кусакатов, редовен професор во пензија на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, д-р Верица Бакева, редовен професор на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство и д-р Ласко Баснарков, доцент на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, со што се стекнала со научен степен – доктор на информатички науки.

Кандидатката д-р Весна Димитријевска Ристовска е избрана за стручен соработник на Институтот за информатика при Природно-математичкиот факултет на 8.10.1996. Во 1999 година е избрана во звањето помлад асистент, а во 2007 година- во звањето асистент на Заводот за теориски основи на информатиката на Институтот за информатика.

Од 15.9.2011, со формирањето на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, преминува на овој Факултет, каде што работи и денес.

На 23.8.2013 година е избрана во звањето доцент на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство во областа теориски основи на информатика.

Во моментот е доцент, а последниот реферат за избор е објавен во Билтенот на УКИМ бр.1058 од 15.7.2013 година.

Кандидатката добро се служи со англискиот јазик.

Рецензентската комисија ги имаше предвид вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатката од почетокот на кариерата, објавени во Билтенот бр. 1058 од 15.7.2013, рецензиите од претходните избори, како и вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања

на кандидатката од последниот избор до денот на пријавата, врз основа на сета поднесена документација која е од важност за изборот.

12. НАУЧНИ, СТРУЧНИ, ПЕДАГОШКИ И ДРУГИ ОСТВАРУВАЊА НА КАНДИДАТКАТА ОД ПОСЛЕДНИОТ ИЗБОР ДО ДЕНОТ НА ПРИЈАВАТА

Наставно-образовна дејност

Во рамките на наставно-образовната дејност на УКИМ, Факултет за информатички науки и компјутерско инженерство, од последниот избор досега, кандидатката д-р Весна Димитриевска Ристовска изведувала или изведува настава по предметите: Калкулус 1, Калкулус 2, Калкулус 3, Математика 1, Математика 2 и Дискретна математика 1 на прв циклус студии, на предметите: Оптимизација и Калкулус 3 на втор циклус студии.

Кандидатката учествувала како член во комисија за оцена и одбрана на 4 дипломски, 1 магистерски труд и на 1 докторска дисертација.

Исто така, има изготвено или учествувано во тимот за подготовка на пакет материјали за предметите: Калкулус 1, Калкулус 2, Калкулус 3, Математика 1 и Математика 2. Редовно одржувала консултации со студентите од прв и втор циклус студии.

Научноистражувачка дејност

Во периодот по изборот за доцент, д-р Весна Димитриевска Ристовска има објавено вкупно 9 научни труда од областите информатика и компјутерска техника и информатика, од кои 1 научен труд во научно списание со импакт-фактор (фактор на влијание), 5 труда во меѓународни научни списанија и 3 труда во зборници од научни собири.

Во периодот по изборот за доцент, кандидатката д-р Весна Димитриевска Ристовска ги има објавено следните научни трудови, поделени по категории.

Труд со оригинални научни резултати, објавен во референтно научно списание со меѓународен уредувачки одбор со импакт фактор

1. Vesna Dimitrievska Ristovska, Vassil Grozdanov: **On the $W(G,b, fi, alfa, beta; gama)$ -diaphony of the net of Zaremba - Halton over finite groups**, Comptes rendus de l'Academie Bulgare des Sciences (Доклади на БАН), Vol. 70, Issue No3, (2017) (IF 0,251), pp. 341--352

Во наведениот труд се дефинира нов тип на дијафонија $W(G,b, fi, alfa, beta; gama)$ -дијафонија, како мерка за нерамномерност на низи, а потоа се прави пресметка на оваа мерка за низите на Заремба-Холтон, кои се конструираат над конечни групи. При нивно

дефинирање се користи доста сложен алгебарски апарат. Добиени се резултати, формулирани во теореми, кои ја даваат врската помеѓу дијафонијата и грешката при нумеричката интеграција, кога како јазли се користат точките од овие низи.

Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно списание со меѓународен уредувачки одбор

1. Sashe Gjorgjievski, Verica Bakeva and Vesna Dimitrievska Ristovska: **Relation between statistical tests for pseudo-random number generators and diaphony as a measure of uniform distribution of sequences**, Gj.Stojanov, A.Kulakov (Eds.): Advances in Intelligent Systems and Computing ICT Innovations 2016, Springer, pp. 80-92

Во овој труд е испитувана точноста на претпоставката за постоење на врска помеѓу статистичките тестови за генератори на псевдослучајни броеви и дијафонијата како мерка за нерамномерност на низи. Користен е Дајхард пакетот за две намени: за генерирање на низи за тестирање и за проверка на квалитетот на конкретни дадени низи. Добиени се резултати кои одат во прилог на тоа дека постои врска само помеѓу дијафонијата и мерките за рамномерност на низите од броеви, а не и за нивна случајност.

Трудови со оригинални научни/сѝручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/сѝручен собир со меѓународен уредувачки одбор

1. Vesna Dimitrievska Ristovska, Vassil Grozdanov, A. Atanasov: **An effective algorithm for constructing (t,s)-sequences and (t,m,s)-nets over \mathbb{Z}_b** , Proceedings of the 5th Congress of mathematicians of Macedonia, Ohrid, 2014, Vol.2 (2015) pp. 33--40, Union of Mathematicians of Macedonia.

Оваа статија има за цел да генерализира резултат добиен од рускиот математичар Собољ, кој користи линеарни диференцни оператори за конструирање на низи кои се доста добро рамномерно распределени (таканаречени (t,m,s) - низи или Собољеви низи). Главната цел е наместо база 2 која е користена од Собољ, да се генерираат низи, за произволна база b . Во овие испитувања се добиени теориски резултати, кои се формулирани во неколку теореми. Резултатите се сублимирани во алгоритам за генерирање на (t,m,s) - низи при произволна база b .

2. Vesna Dimitrievska Ristovska: **An efficient algorithm for constructing low-discrepancy sequences over F_b** , Web proceedings of the ICT, Ohrid, (2015), pp. 126–133.

Во овој труд се користат линеарни рекурентни релации и резултати добиени во претходно наведената статија, со цел да се визуелизираат тие резултати. Графичките прикази ги потврдуваат теориските резултати, преку неколку различни примери на низи, со различен број на точки, различна димензија, различни почетни иницијални вредности. Во сите нив, добиените слики јасно прикажуваат низи кои се доста добро рамномерно распределени.

3. Vesna Dimitrievska Ristovska: **Pseudo random generator based on irrational numbers**, in: Trajanov D., V. Bakeva (eds.): ICT-Innovations 2017, Data Driven Innovations, Conference Web Proceedings, (2017), pp. 105–113.

Главна идеја водилка во оваа статија е дека ирационалните броеви се бесконечни непериодични броеви, односно може да се смета дека нивната периода е бесконечно голема. Алгоритамот за генерирање на квазислучаен број е таков што се земаат последователни n -торки од цифри од ирационалниот број и со помош на нив се формира квазислучаен број во соодветен формат. За анализите се користи Дајхард-пакетот за тестирање на статистички квалитети на генератори на случајни броеви, и според неговите барања се формираат квазислучајните броеви. Добиеени се доста добри резултати (над 95 % успешност на поминати статистички тестови) од примена на Дајхард-пакетот за тестирање.

4. Vesna Dimitrievska Ristovska, Verica Bakeva: **Comparison of the results obtained by Pseudo random generator based on irrational numbers**, Proceedings of the International Conference Conference MATHMOD, Borovec, Bulgaria, (2017), pp. 12--15

Во овој труд се користи резултатот од претходно наведениот труд и се испитува тезата дали трансцедентните ирационални броеви генерираат случајни броеви кои имаат подобри квалитети во однос на нетрансцедентните ирационални броеви. Добиеените резултати укажуваат на тоа дека не постои битна разлика во претходната смисла.

Трудови со оригинални научни/сѝручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/сѝручен собир

1. Vesna Dimitrievska Ristovska, Vassil Grozdanov: **Primitive polynomials as a tool in generation of (t,s)- sequences**, Proceedings of the 12th International Conference for Informatics and Information Tehnology CIIT, Bitola (2015), pp. 212–215

Во овој труд се искористени резултатите од претходно објавен труд на авторите, (Vesna Dimitrievska Ristovska, Vassil Grozdanov, A. Atanasov: An effective algorithm for constructing (t,s) -sequences and (t,m,s) -nets over Z_b , Proceedings of the 5th Congress of mathematicians of Macedonia, Ohrid, 2014, Vol.2 (2015) pp. 33-40, Union of Mathematicians of Macedonia) за да се интерпретираат графички претходно добиените теориски резултати. Се користат строгите алебарски својства на примитивните полиноми за добивање на многу добро рамномерно распределни низи, а потоа се претставени графички неколку низи, за различни вредности на база b и различни вредности на димензионалноста на точките од низите. Добиени се резултати кои одат во прилог на претходно добиените теориски резултати за рамномерност на генерираните низи од броеви.

2. Vesna Dimitrievska Ristovska: **A Comparison of the Results Obtained by Two Types of Low-Discrepancy Sequences in Quasi-Monte Carlo Method**, Proceedings of the 14th International Conference for Informatics and Information Tehnology СИТ, Маврово (2017), pp. 75--78

Во овој труд е направена споредба со графичка илустрација на резултатите од генерирање на два различни типа на низи со ниска дискрепанса (отстапување од идеално рамномерно распределена низа) преку ползување на квази- Монте Карло методата за нумеричко интегрирање. Добиени се резултати кои сугерираат дека (t,m,s) - низите имаат поголема рамномерност во однос на Холтоновите низи. Ако се споредат начините на конструкција на двете низи, првиот тип на низи подлежи на построги правила на конструирање, па добиените резултати се во согласност со построгите барања при конструкција на низите.

3. Vesna Dimitrievska Ristovska, Vasil Grozdanov: **Irreducible polynomials in the construction of uniformly distributed sequences**, Proceedings of the 15th International Conference for Informatics and Information Tehnology СИТ, Маврово (2018) (accepted)

Анализите во овој труд се надоврзуваат на оние во претходно наведените два труда. Акцентот е ставен на проверката дали иредуцибилните полиноми, како надмножество од примитивните полиноми, би генерирале низи со помала рамномерност, во однос на примитивните полиноми. Графичкиот приказ ја потврдува оваа теза, произлезена како последица од формулирана теорема во претходните статии од авторите.

Д-р Весна Димитриевска Ристовска била раководител на 5 национални научни проекти од ФИНКИ, а учествувала и како член во 4 национални научни проекти од Универзитетот „Неофит Рилски“ од Бугарија.

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Д-р Весна Димитриевска Ристовска активно е вклучена во стручно-апликативната работа на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство и учествувала во промотивните активности на Факултетот, преку презентација на Факултетот низ средни училишта во Македонија и Отворените денови на Факултетот.

Кандидатката покажува активност во дејностите од поширок интерес, преку работата на стручни комисии и работни групи при Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, и тоа во Дисциплинска комисија и Комисија за упис на нови студенти.

Во периодот од 26.12.2017 до денес, д-р Весна Димитриевска Ристовска е раководител на Институтот за теориски основи и пресметковно инженерство при Факултетот.

Д-р Весна Димитриевска Ристовска била член на програмскиот одбор на конференцијата ICT Innovations 2017, како и на програмскиот одбор на конференциите CiiT 2018 и 2017.

Во изборниот период, д-р Весна Димитриевска Ристовска учествувала во изготвување и пријавување на 5 научни национални проекти (како раководител).

Оценка од самоевалуација

Кандидатката д-р Весна Димитриевска Ристовска, во периодот од септември 2013 до јануари 2018, во сите извештаи за самоевалуација на Факултетот, од анонимно спроведените анкети на студентите на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство, има добиено позитивна оценка.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на целокупната доставена документација и личното познавање на кандидатката, Рецензентската комисија позитивно ја вреднува и ја оценува наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност, како и дејноста од поширок интерес на д-р Весна Димитриевска Ристовска.

Врз основа на изнесените податоци за севкупната активност на кандидатката од последниот избор до денес, Комисијата заклучи дека д-р Весна Димитриевска Ристовска поседува научни и стручни квалитети и според Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ги исполнува сите услови да биде избрана во звањето вонреден професор во сите наставно-научни области од наставно-научните подрачја информатика и компјутерска техника и информатика.

Според гореизнесеното, Комисијата има особена чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство во Скопје, **д-р Весна Димитријевска Ристовска да биде избрана во звањето вонреден професор во сите наставно-научни области од наставно-научните подрачја информатика и компјутерска техника и информатика.**

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Верица Бакева Смиљкова, претседател, с.р.

Проф. д-р Весна Димитрова, член, с.р.

Проф. д-р Смиле Марковски, член, с.р.

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат:

Весна Димитријевска Ристовска

Институција:

Факултет за информатички науки и компјутерско инженерство, УКИМ, Скопје

Научна област:

сите наставно-научни области од наставно-научното подрачје информатика и наставно-научното подрачје компјутерска техника и информатика

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa (наставно-образовна):	Поени
1	Одржување настава – прв циклус (Прилог 1)	57
2	Одржување настава – втор циклус (Прилог 1)	13,05
3	Консултации со студенти – прв циклус (Прилог 1)	7,62
4	Консултации со студенти – втор циклус (Прилог 1)	0,09
5	Член на комисија за оценка и одбрана на докторат (Прилог 1)	0,5
6	Член на комисија за оценка и одбрана на магистерска работа (Прилог 1)	0,3
7	Член на комисија за оценка и одбрана на дипломска работа	0,4
8	Изработка на пакет материјали по одреден предмет (Прилог 1)	5
9	Подготовка на нов предмет	8
	Вкупно	91,96

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
1	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно списание со меѓународен уредувачки одбор (Прилог 2)	10,451
2	Трудови со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор (Прилог 2)	11,1
3	Трудови со оригинални научни/стручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир (Прилог 2)	5,6
4	Секциско предавање на научен стручен собир со меѓународно учество (Прилог 2)	14
5	Секциско предавање на научен стручен собир (Прилог 2)	3
6	Апстракт објавен во зборник на конференција (Прилог 2)	2
7	Раководител на национален научен проект (Прилог 2)	30
8	Учесник на национален научен проект (Прилог 2)	12
	Вкупно	88,151

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста (стручно-апликативна):	Поени
1	Учество во промотивни активности на Факултетот (Отворен ден на Факултетот 5*0,5)	2,5
2	Учество во промотивни активности на Факултетот (презентација на Факултетот во средни училишта 4*0,5)	2
3	Член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/ стручен собир (ICT Innovations-2017)	1

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
4	Член на организационен или програмски одбор на научен/стручен собир (СiiТ-2016, 2017)	1
5	Студиски престој во странство (Прилог 3)	2,5
6	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект (Прилог 3)	5
7	Рецензент на учебник за основно образование (Прилог 3)	3
8	Раководител на Институтот за теориски основи на информатика и програмско инженерство	3/8=0,375
9	Член на факултетска комисија (Прилог 3)	3,5
	Вкупно	20,875

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	91,96
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	88,151
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	20,875
Вкупно	200,986

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

1. Проф. д-р Верица Бакева Смиљкова,
претседател с.р.
2. Проф. д-р Весна Димитрова, член, с.р.
3. Проф. д-р Смиле Марковски, член, с.р.

Наставно-образовна дејност

Ангажираност во наставниот процес по семестри и предмети на доц. д-р Весна
Димитријевска Ристовска во периодот од септември 2013 до јануари 2018

Одржување на настава - прв циклус							
	Предмет	Часови предавања/ неделно	Часови вежби/ неделно	Подготовка на нов предмет	Студенти	поени	
						Одржување настава	Консултации со студенти
зимски 13/14	Калкулус 1	6		да	280	3,6	0,56
	Математика 1	3		да	119	1,8	0,238
	Калкулус 3		3		116	1,35	0,232
летен 13/14	Калкулус 2	6		да	301	3,6	0,602
	Калкулус 2		2		75	0,9	0,15
	Математика 2	3		да	55	1,8	0,11
зимски 14/15	Калкулус 1	6			286	3,6	0,572
	Математика 1	3			89	1,8	0,178
	Калкулус 3	2		да	75	1,2	0,15
летен 14/15	Математика 2	3			32	1,8	0,064
	Калкулус 2	6			314	3,6	0,628
зимски 15/16	Калкулус 1	3			120	1,8	0,24
	Математика 1	3			64	1,8	0,128

	Дискретна математика 1	3		да	134	1,8	0,268
	Дискретна математика 1		3	да	134	1,35	0,268
летен 15/16	Калкулус 2	3			132	1,8	0,264
	Математика 2	3			23	1,8	0,046
	Калкулус 2		2+1		132	1,35	0,264
зимски 16/17	Калкулус 1	3			117	1,8	0,234
	Математика 1	3			35	1,8	0,07
	Дискретна математика 1	3			149	1,8	0,298
	Дискретна математика 1		3		149	1,35	0,298
летен 16/17	Калкулус 2	3			137	1,8	0,274
	Калкулус 2		2+1		137	1,35	0,274
	Математика 2	3			9	1,8	0,018
зимски 17/18	Калкулус 1	3			126	1,8	0,252
	Дискретна математика 1	6			298	3,6	0,596
	Дискретна математика 1		3		149	1,35	0,298
	Математика 1	3			24	1,8	0,048
Вкупно						57	7,622

Одржување на настава - втор циклус						
предмет	Ча сов	Ча сов	По дго	Сту ден	Поени	

						Одржување настава	Консултации со студенти
зимски 13/14	Калкулус 3		3		13	1,35	0,026
	Оптимизација	1		да	3	0,75	0,006
	Оптимизација		1	да	3	0,45	0,006
зимски 14/15	Калкулус 3	2			5	1,5	0,01
	Калкулус 3		3		5	1,35	0,01
	Оптимизација	1			1	0,75	0,002
	Оптимизација		1		1	0,45	0,002
зимски 15/16	Оптимизација	1			2	0,75	0,004
	Оптимизација		1		2	0,45	0,004
зимски 17/18	Калкулус 3	2			1	1,5	0,002
	Калкулус 3		3		1	1,35	0,002
	Оптимизација	2			4	1,5	0,008
	Оптимизација		2		4	0,9	0,008
Вкупно						13,05	0,09

Ред. број	Член во комисија за оценка и одбрана на докторат	Поени
1	Силвија Георгиева Бајчева: Квантитативни мерки за распределба на хибридни низи и мрежи и нивна примена во квази – Монте Карло интегрирањето, март 2016, Бугарија	0,5

Ред. број	Член во комисија за оценка и одбрана на докторат	Поени
	Вкупно	0,5

Ред. број	Член во комисија за оценка и одбрана на магистерска работа	Поени
1	Саше Ѓорѓиески: Корелација помеѓу методи за тестирање на генератори на случајни броеви, 4.11.2016.	0,3
	Вкупно	0,3

Ред. број	Изработка на пакет материјали за одреден предмет	Поени
1	Калкулус 3	1
2	Математика 1	1
3	Математика 2	1
4	Калкулус 1	1
5	Калкулус 2	1
	Вкупно	5

Ред. број	Подготовка на нов предмет	Поени
1	Предавања: Калкулус 1,2,3; Математика 1,2; Дискретна математика 1; Оптимизација.	7
2	Вежби: Дискретна математика 1; Оптимизација	1
	Вкупно	8

Научноистражувачка дејност

Трудови со оригинални научни резултати, објавени во референтно научно списание со меѓународен уредувачки одбор		
1	Vesna Dimitrievska Ristovska and Vassil Grozdanov: On the $W(G, b, f_i, \alpha, \beta, \gamma)$- diaphony of the net of Zaremba - Halton over finite groups ", <i>Доклади на БАН, Софија, Vol. 70, Issue No3, 2017 (IF 0,251), pp. 341--352</i>	5,651
2	Sashe Gjorgjievski, Verica Bakeva and Vesna Dimitrievska Ristovska: Relation between statistical tests for pseudo-random number generators and diaphony as a measure of uniform distribution of sequences , Gj.Stojanov, A.Kulakov (Eds.): <i>Advances in Intelligent Systems and Computing 665, ICT Innovations 2016, Springer, pp. 80--92</i>	4,8
Вкупно		10,451

Трудови со оригинални научни/сџручни резултати, објавени во зборник на џрудови од научен/сџручен собир со меѓународен уредувачки одбор		
1	Vesna Dimitrievska Ristovska: An efficient algorithm for constructing low-discrepancy sequences over F_b , <i>ICT Innovations 2015, Web proceedings (2015), pp. 126--133</i>	3
2	Vesna Dimitrievska Ristovska: Pseudo random generator based on irrational numbers , in: Trajanov D., V. Bakeva (eds.): <i>ICT-Innovations 2017, Data Driven Innovations, Conference Web Proceedings, (2017) pp. 105--113.</i>	3
3	V. Dimitrievska Ristovska, V. Grozdanov and A. Atanasov: An effective algorithm for constructing (t,s)-sequences and (t,m,s)-nets over Z_b , <i>Proceedings of the 5th Congress of mathematicians of Macedonia, Ohrid, 2014, Vol.2 (2015) pp. 33--40, Union of Mathematicians of Macedonia.</i>	2,4
4	Vesna Dimitrievska Ristovska and Verica Bakeva: Comparison of the results obtained by Pseudo random generator based on irrational	2,7

	numbers , <i>Proceedings of the International scientific conference "Mathematical Modeling"</i> , Borovec, Bulgaria (2017) pp. 12--15.	
	Вкупно	11,1

Трудови со оригинални научни/сѝручни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/сѝручен собир		
1	V. Dimitrievska Ristovska, V. Grozdanov: Primitive polynomials as a tool in generation of (t,s)- sequences , Proceedings of the 12 th International Conference for Informatics and Information Tehnology CIIT, Bitola, (2015) pp. 212--215	1,8
2	V. Dimitrievska Ristovska: A Comparison of the Results Obtained by Two Types of Low-Discrepancy Sequences in Quasi-Monte Carlo Method , Proceedings of the 14 th International Conf. for Informatics and Information Tehnology CIIT, Mavrovo, (2017) pp. 75--78	2
3	V. Dimitrievska Ristovska, V. Grozdanov: Irreducible polynomials in the construction of uniformly distributed sequences , Proceedings of the 15 th International Conference for Informatics and Information Tehnology CIIT, Mavrovo, 2018 (accepted)	1,8
	Вкупно	5,6

Секциски предавања на научен сѝручен собир со меѓународно учесѝво		
1	5. An efficient algorithm for constructing low-discrepancy sequences over F_b , ICT -Innovations 2015, Ohrid, 2015, (V. Dimitrievska Ristovska)	2
2	Pseudo random generator based on irrational numbers , ICT-Innovations 2017, Skopje (V. Dimitrievska Ristovska)	2
3	Relation between statistical tests for pseudo-random number generators and diaphony as a measure of uniform distribution of sequences , ICT Innovations 2016, Ohrid (Sashe Gjorgjievski, Verica Bakeva and Vesna Dimitrievska Ristovska)	2
4	An effective algorithm for constructing (t,s)-sequences and (t,m,s)-nets over Z_b , 5 th Congress of mathematicians of Macedonia, Ohrid, 2014, (Vesna Dimitrievska Ristovska, Vassil Grozdanov and A. Atanasov)	2

5	Comparison of the results obtained by Pseudo random generator based on irrational numbers , International Conference MATHMOD, Borovec, Bulgaria, 2017, (Vesna Dimitrievska Ristovska and Verica Bakeva)	2
6	Results of testing an algorithm for constructing low-discrepancy sequences over Fb, LOOPS , Ohrid, 2015, 01-03 July 2015 (V. Dimitrievska Ristovska)	2
7	Low-discrepancy sequences in quasi-Monte Carlo integration , Seventh International Conference FMNS, june 2017, Bachinovo, Blagoevgrad, Bulgaria (V. Dimitrievska Ristovska)	2
	ВКУПНО	14

Секциски предавања на научен сѝручен собир		
1	Primitive polynomials as a tool in generation of (t,s)- sequences , 12 th International Conference for Informatics and Information Tehnology, CIIT, Bitola, (2015) (V. Dimitrievska Ristovska, V. Grozdanov)	1
2	A Comparison of the Results Obtained by Two Types of Low-Discrepancy Sequences in Quasi-Monte Carlo Method , 14 th International Conf. for Informatics and Information Tehnology CIIT, Mavrovo, 2017, (V. Dimitrievska Ristovska)	1
3	Irreducible polynomials in the construction of uniformly distributed sequences , 15 th International Conference for Informatics and Information Tehnology CIIT, Mavrovo, 2018 (accepted), (V. Dimitrievska Ristovska, V. Grozdanov)	1
	ВКУПНО	3

Аѝсѝрактѝи објавени во зборник на конференција		
1	Results of testing an algorithm for constructing low-discrepancy sequences over Fb, LOOPS , Ohrid, 2015, 01-03 July 2015 (V. Dimitrievska Ristovska)	1
2	Low-discrepancy sequences in quasi-Monte Carlo integration , Seventh International Conference FMNS, june 2017, Bachinovo, Blagoevgrad, Bulgaria., (V. Dimitrievska Ristovska)	1
	ВКУПНО	2

Раководител на национални научни проекти		
1	Формула за „најопшт вид на дијафонија” како мерка за рамномерност на распределба на низи, 2013-2014, ФИНКИ	6
2	Продолжување на: Формула за „најопшт вид на дијафонија” како мерка за рамномерност на распределба на низи, 2014-2015, ФИНКИ	6
3	Заремба Холтон низи, 2015-2016, ФИНКИ	6
4	Нова ефикасна формула за пресметување на хибридна тежинска дијафонија, 2016-2017, ФИНКИ	6
5	Тестирање на ПРНГ базирани на ирационални броеви, 2017-2018, ФИНКИ	6
	Вкупно	30

Учесник на национални научни проекти (ПМФ, ЈУ „Неофит Рилски”, Бугарија)		
1	SRP-B3/13, Физички, алгоритамски и компјутерски пристапи за распознавање и обработка на дигитални сигнали- Рамномерно распределени низи, 2013-2014	3
2	SRP-B2 /14, Иновативни испитувања во областа на информационите технологии и комуникации - Рамномерно распределени низи, 2014-2015	3
3	SRP-B3 /15, Примена на теоретско-експериментални методи за анализа на комплексни гео-еколошки испитувања за развој во областа на природните науки- Рамномерно распределени низи, 2015-2016	3
4	RP-B3 /16, Примена на физичко-хемиски и теориски методи за анализа на био-активни материјали и можности за практична примена - Рамномерно распределени низи, 2016-2017	3
	Вкупно	12

Прилој 3

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

<i>Сџудиски ѓресџој во сџрансџво</i>		
1	Програма за мобилност Еразмус +, Благоевград, Бугарија, април 2017	0,5
2	Соработка со колеги од ЈУЗУ Неофит Рилски, Благоевград, Бугарија, 2016, 2015, 2014, 2013	2
Вкупно		2,5

<i>Изџоџвување и ѓријавување на научни/образовни национални ѓроектџи</i>			
1	Формула за “најопшт вид на дијафонија” како мерка за рамномерност на распределба на низи, 2013-2014, ФИНКИ	раководител	1
2	Продолжување на: Формула за “најопшт вид на дијафонија” како мерка за рамномерност на распределба на низи, 2014-2015, ФИНКИ	раководител	1
3	Заремба Холтон низи, 2015-2016, ФИНКИ	раководител	1
4	Нова ефикасна формула за пресметување на хибридна тежинска дијафонија, 2016-2017, ФИНКИ	раководител	1
5	Тестирање на PRNG базирани на ирационални броеви, 2017-2018, ФИНКИ	раководител	1
Вкупно			5

<i>Рецензенџи на учебник за основно образование</i>		
1	Стручна редакција на учебник Математика за 8-мо одд. по Кембриџ програма, 2016, издавач: „АрсЛамина”	0,5
2	Стручна редакција на Работна тетратка по Математика за 8-мо одд. по Кембриџ програма, 2016, издавач: „АрсЛамина”	0,5
3	Стручна редакција на учебник Математика за 9-то одд. по Кембриџ програма, 2016, издавач: „АрсЛамина”	0,5

4	Стручна редакција на Работна тетратка по Математика за 9-то одд. по Кембриџ програма, 2016, издавач: „АрсЛамина”	0,5
5	Стручна редакција на учебник Математика за 9-то одд. по Оксфорд програма, 2016, издавач: „АрсЛамина”	0,5
6	Стручна редакција на Работна тетратка по Математика за 9-то одд. по Оксфорд програма, 2016, издавач: „АрсЛамина”	0,5
	Вкупно	3

Член на факултетска комисија		
1	Комисија за упис на студенти, 2013,2014, 2015, 2017	4×0,5=2
2	Дисциплинска комисија, 2015-2016, 2016-2017, 2017-2018	3×0,5=1,5
	Вкупно	3,5

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Верица Бакева Смиљкова,
претседател с.р.

Проф. д-р Весна Димитрова, член, с.р.

Проф. д-р Смиле Марковски, член, с.р.

РЕФЕРАТ
ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО СИТЕ НАСТАВНО-НАУЧНИ ЗВАЊА ВО
НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ (ДИСЦИПЛИНА) ФУНДАМЕНТАЛНА
КИНЕЗИОЛОГИЈА, НА ПРЕДМЕТОТ БИОМЕХАНИКА,
НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ФИЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ, СПОРТ И ЗДРАВЈЕ ВО
СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, објавен во весниците „Нова Македонија“ и „Коха“ од 12.4.2018 година, за избор на наставник во сите наставно-научни звања во наставно-научната област (дисциплина) фундаментална кинезиологија на предметот Биомеханика, и врз основа на Одлуката на Наставно-научниот совет, бр. 0201-451/4, донесена на 17.5.2018, формирана е Рецензентска комисија во состав: д-р Александар Туфекчиевски, претседател на Комисијата, Роберт Христовски, член на Комисијата и д-р Илија Клиничаров, член на Комисијата.

Како членови на Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на наставник во сите наставно-научни звања во научната област (дисциплина) фундаментална кинезиологија, на предметот Биомеханика, во предвидениот рок се пријави/-ја еден (1) кандидат.

13. БИОГРАФСКИ ПОДАТОЦИ И ОБРАЗОВАНИЕ

Кандидатот доц. д-р Александар Ацески е роден на 10.9.1977, во Скопје. Средно образование завршил во Скопје во 1996 година. Со високо образование се стекнал на Факултетот за физичка култура во Скопје. Дипломирал во 2002 година, со просечен успех 9,14.

Кандидатот активно се служи со англискиот јазик.

Во учебната 2005/2006 се запишал на втор циклус (магистерски) студии на Факултетот за физичка култура во Скопје. Студиите ги завршил во 2008 година, со просечен успех 9,67. На 15.6.2009 година го одбрал магистерскиот труд на тема: „Биомеханички статус на основните моторни манифестации застапени во курикулумите по физичко и здравствено образование за деца од три до десет години“.

Докторска дисертација пријавил во 2013 година на Факултетот за физичка култура во Скопје. Дисертацијата на тема: „Биомеханички статус и нивото на развој на основните моторни вештини кај деца од 7 до 10 години“ ја одбрал на 22.5.2009 година, пред Комисија во состав: проф. д-р Јован Јовановски, претседател на Комисијата, проф. д-р Александар Туфекчиевски, ментор, проф. д-р Роберт Христовски, член на Комисијата, проф. д-р. Вујица Живковиќ, член на Комисијата и проф. д-р Илија Клиничаров, член на Комисијата. Со тоа се стекнал со научниот степен доктор на науки од научната област кинезиологија.

Во 2013 година е избран во звањето доцент на Факултетот за физичка култура во областа фундаментална кинезиологија на предметот Биомеханика.

Во моментот е доцент доктор на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје. Последниот реферат за избор е објавен во Билтен бр. 1063 од 15.10.2013 година.

Рецензентската комисија ги имаше предвид вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатот од почетокот на кариерата, објавени во Билтен бр. 1063, како и вкупните научни, стручни, педагошки и други остварувања на кандидатот од последниот избор до денот на пријавата, врз основа на сета поднесена документација која е од важност за изборот.

14. НАУЧНИ, СТРУЧНИ, ПЕДАГОШКИ И ДРУГИ ОСТВАРУВАЊА НА КАНДИДАТОТ ОД ПОСЛЕДНИОТ ИЗБОР ДО ДЕНОТ НА ПРИЈАВАТА

Наставно-образовна дејност

Во рамките на наставно-образовната дејност на УКИМ, кандидатот д-р Александар Ацески изведува настава, вежби на прв и втор циклус студии на студиската програма Кинезиологија.

Кандидатот учествувал како член во комисија за оцена/или одбрана на 11 дипломски и 4 магистерски трудови.

Други активности кои припаѓаат во наставно-образовната дејност, релевантни за изборот.

Конкретните активности се наведуваат во табелата во Анекс 2 (член 2) од Правилникот за избор, со датуми и други релевантни податоци.

Научноистражувачка дејност

Д-р Александар Ацески има објавено вкупно 32 стручни и научни трудови, вклучувајќи 14 научни трудови од соодветната област, од кои 3 научни труда во научни списанија со импакт-фактор (фактор на влијание), 5 труда, во меѓународни научни списанија, 6 труда во зборници од научни собири, еден дел од монографија објавена во странство и 17 стручно-апликативни трудови.

Д-р Александар Ацески учествувал како член во 3 меѓународни научни проекти и 21 научен проект.

Други активности кои припаѓаат во научноистражувачката дејност, релевантни за изборот.

Називите на трудовите, проектите и сл. се наведуваат во табелата во Анекс 2 (член 3/член 4) од Правилникот за избор, со датуми и други релевантни податоци.

Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Д-р Александар Ацески активно е вклучен во стручно-апликативната работа на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје.

Особена активност кандидатот покажува во дејностите од поширок интерес. Активно е вклучен во работата на стручни комисии и работни групи при Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје, како и во неколку спортски федерации од Република Македонија и меѓународни стручни здруженија.

Кандидатот учествувал во уредувачкиот одбор на голем број стручно-научни собири, а бил и одговорен уредник на стручно списание.

Бил член на една рецензентски комисији за избор на лица во наставно-научно звање.

Во изборниот период, д-р Александар Ацески учествувал во изготвување и пријавување на 6 научни и 7 развојни проекти.

Други активности од Анекс 1 кои припаѓаат во стручно-апликативната дејност и дејноста од поширок интерес, релевантни за изборот.

Конкретните активности се наведуваат во табелата во Анекс 2 (член 5) од Правилникот за избор, со датуми и други релевантни податоци.

Оценка од самоевалуација

Кандидатот Александар Ацески, во 2018 година, доби позитивна оценка од анонимно спроведената анкета на студентите на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје од Скопје.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на целокупната доставена документација и личното познавање на кандидатот, Рецензентската комисија позитивно ја вреднува и ја оценува наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност, како и дејноста од поширок интерес на д-р Александар Ацески.

Врз основа на изнесените податоци за севкупната активност на кандидатот од последниот избор до денес, Комисијата заклучи дека д-р Александар Ацески поседува научни и стручни квалитети и според Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ги исполнува сите услови да биде избран во звањето насловен вонреден професор во научната област фундаментална кинезиологија, на предметот Биомеханика.

Според гореизнесеното, Комисијата има чест и задоволство да му предложи на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје, Александар Ацески да биде избран во звањето насловен вонреден професор во научната област фундаментална кинезиологија на предметот Биомеханика.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Александар Туфекчивски, претседател с.р

Проф. д-р Роберт Христовски, член с.р

Проф. д-р Илија Клиначаров, член с.р

ОБРАЗЕЦ
**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
 НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат:

Александар Љубен Ацески

Институција:

Факултет за физичко образование, спорт и здравје - Скопје

Научна област:

Кинезиологија

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активностa (наставно-образовна):	Поени
1	Одржување на настава од прв циклус студии	25.2
2	Одржување настава од втор циклус студии	2.4
3	Одржување на вежби	18
4	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура	1.2
5	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа	1.1
6	Консултации со студенти	2.4
7	Подготовка на нов предмет – предавања	1
8	Подготовка на нов предмет - вежби	0.5
	Вкупно	51.8

АУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност (научноистражувачка):	Поени
	Труд со оригинални научни резултати, објавен во референтно Научно/стручно списание со меѓународен уредувачки одбор	6 + и.ф.
1	Hristovski, R., Aceski, A. , Balague, N., Seifert, L., Tufekcievski, A., & Cecilia, A. (2016). Structure and dynamics of European sports science textual contents: Analysis of ECSS abstracts (1996–2014). <i>European Journal of Sport Science</i> , Routledge, Vol. 16. 20016. Impact Factor: 2.69.	6.29
2	Mitrevski, V. & Aceski, A. (2016). Management of knowledge in organizations with different activities. <i>Indian Journal of Commerce and Management Studies</i> . Volume VIII, Issue 1. Impact Factor (GIF): 0.875.	6.275
3	Mitrevski, V., & Aceski, A. (2015). Creation and transfer of knowledge management in sports institutions and organizations. <i>Indian Journal of Commerce and Management Studies</i> . ISSN: 2240-0310 EISSN: 2229-5674. Volume VI Issue 1, Jan. 2015. Impact Factor (GIF): 0.405.	5.805
	Вкупно	18.37
	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно списание со меѓународен уредувачки одбор	4
1	Daskalovski, B., Naumovski, M., Misovski, A., & Aceski, A. (2017). Tendencies of motor skills development in students basketball players from sports academy in Skopje. <i>PESH</i> , Vol. 6 No. 1, pp. 75-83.	2.8
2	Popovski, Z., Macdonald, W., Tufekchievski, A., Gjorgjievski, S., Nestorovski, T., & Aceski, A. (2016). Molecular-genetic prediction of sport talent and ethical aspect of their application. <i>PESH</i> , 2016, Vol. 5, No. 1, pp.57-63.	2.4
3	Spasovska, K., Mitevski, O., Aceski, A. Stardelova, M. & Kalanoski, D. (2016). Some relations between the motoric tests for assessment of coordination and explosive power with the measures of the successful performance of the gymnastics element forward dismount with straddle leg on rings. <i>PESH</i> , 2016, Vol. 5, No. 1, pp.111-115.	2.4
4	Vuksanovikj, V. , Jovanovski, J. & Aceski, A. (2015). Changes of the strength muscular potential of the elbow flexors following a six-week experimental procedure in a group of respondents performing shortened amplitude in conditions when muscles handle external loads.	3.2

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	<i>PESH</i> , Vol. 4. No. 1. pp. 117-120. ISSN(Print):1857-8152; ISSN(Online):1857-8160	
5	Aceski, A. , Tufekchievski, A. (2013). Differences in the level of development of the underhand roll skill in children aged 7-10. <i>International Journal of Scientific Issues in Physical Education, Sport and Health (PESH)</i> Vol.2. No.1.2013. 83-87.	3.6
6	Вкупно	14.4
	Труд со оригинални научно/стручни резултати, објавен во зборник на трудови од научен собир со меѓународен уредувачки одбор	3
1	Stevanovski, M., Tufekchievski, A., & Aceski, A. (2016). One approach for determining the biomechanical similarity between the basic motor stereotypes of boxing technique. 2 nd International scientific conference, Research in Physical Edicatin, Sport and Health, <i>Conference Proceedings</i> , p. 133-136.	2.4
2	Trajkovski, T., Aceski, A. , Tufekchievski, A., & Vuksanovic, V. (2016). Determination and comparison of the qualitative biomechanical status of the motor stereotypes in handball with two methodological approaches. 2 nd International scientific conference, Research in Physical Edicatin, Sport and Health, <i>Conference Proceedings</i> , p. 155-162.	2.1
3	Vuksanovikj, V., Jovanovski, J., Misovski, A., & Aceski, A. (2016). Changes of te maximum strength potential of elbow flexors in 3 groups of subjects after 3 weeks of exercises with modified muscle contractions. 2 nd International scientific conference, Research in Physical Edicatin, Sport and Health, <i>Conference Proceedings</i> , p. 183-188.	2.1
4	Rrecaj-Malaj, S., Tufekcievski, A., Zivkovic, V., Aceski, A. , & Ibrahim-Kacurri, D. (2016). Qualitative biomechanical analysis of corrective exercise for kyphosis of the spine. 2 nd International scientific conference, Research in Physical Edicatin, Sport and Health, <i>Conference Proceedings</i> , p. 217-221.	1.8
5	Aceski, A. & Tufekchievski, A. (2014). Is deep squatting safe for the knees? Biomechanical features of exercise "squat". 1 st International scientific conference. <i>Conference Proceedings</i> , p. 159-161.	2.7

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
6	Nikoloska, K., Aceski, A. & Tufekchievski (2014). Biomechanical status of the basic elements of technique in athletics, gymnastics and judo in general. 1 st International scientific conference. <i>Conference Proceedings</i> , p. 297-300.	2.4
	Вкупно	13.5
	Трудови објавени во зборник на трудови на в.о. институција	2
1	Ацески А. , Туфекчиевски, А., Спасовска, К., и Вуксановиќ, В. (2017). Тензиометриската платформа во тестирањето и дијагностиката во спортот и вежбањето. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје " <i>Кондиција</i> ", година 4, бр. 7.	1.4
2	Вуксановиќ, В., Јовановски, Ј., Клинчаров, И., Ацески, А. , и Тасевски, Ж. (2017). Анаеробен праг - дефиниција и тестирање. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје " <i>Кондиција</i> ", година 4, бр. 7.	1.2
3	Спасовска, К., и Ацески, А. (2017). Методска постапка на обучување на гимнастичкиот елемент коврџај назад од положба на упор преден до положба на упор преден на вратило. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје " <i>Кондиција</i> ", година 4, бр. 7.	1.8
4	Вуксановиќ, В., Ацески, А. , Тасевски, Ж., Клинчаров, И., и Никовски, Г. (2017). Поими што се поврзуваат со силовите вежби. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје " <i>Кондиција</i> ", година 3, бр. 6.	1.2
5	Ацески, А. , и Туфекчиевски, А. (2017). Инструменти за мерење кинематички параметри во спортот и вежбањето. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје " <i>Кондиција</i> ", година 3, бр. 6.	1.8
6	Стевановски, М., Ацески, А. и Туфекчиевски, А. (2017). "КИНОВЕА" - бесплатен софтвер за биомеханичка анализа на човечките движења. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје " <i>Кондиција</i> ", година 3, бр. 6.	1.6
7	Ацески, А. , Туфекчиевски, А., Мисовски, А., Миленкоски, Ј. (2016). Квалитативна биомеханичка анализа (дијагностицирање) на	1.4

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	додавање топка со прсти напред во одбојка. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 3, бр. 5.	
8	Мисовски, А., Миленкоски, Ј., Ацески, А. , Туфекчиевски, А. (2016). Квалитативна биомеханичка анализа (дијагностицирање) на тенис сервис без ротација во одбојка. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 3, бр. 5.	1.4
9	Туфекчиевски, А., Поповски, Т.З., Попеска, Б., Димовски, В., Ацески, А. , Дукоски, Г., Кировска, Е. (2016). Упатство за планирање на спортски активности кај деца од предучилишна возраст. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 3, бр. 5.	1.2
10	Ацески, А. , Туфекчиевски, А., Спасовска, К., и Вуксановиќ, В. (2016). Квалитативно дијагностицирање на шутирање топка во фудбал. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 2, бр. 2.	1.4
11	Стевановски, М., Туфекчиевски, А., Ацески, А. , и Боглев, Г. (2016). Перспективи за развој на училишниот спорт во Република Македонија. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 2, бр. 2.	1.4
12	Вуксановиќ, В., Јовановски, Ј., и Ацески, А. (2016). Што треба да знам пред да почнам да тренирам/да рекреирам? Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 2, бр. 2.	1.6
13	Спасовска, К., Каланоски, Д. и Ацески, А. (2016). Методска постапка на обучување на гимнастичкиот елемент стој на раце на партер за предучилишна и училишна возраст. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 2, бр. 2.	1.6
14	Ацески, А. Туфекчиевски, А., Велјаноска, К., Велјаноски, С, и Стевановски, М. (2015). Основни биомеханички принципи. "Кондиција", година 2. бр. 3.	1.2
15	Туфекчиевски, А., и Ацески, А. , (2015). Извадок од проектот, "Податоци за системот училишен спорт во Република Македонија". Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје "Кондиција", година 2, бр. 1.	1.8

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
16	Ацески, А., Туфекчиевски, А. и Стевановски, М. (2014). Биомеханички фактори на мускулната сила. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје - "Кондиција", година 1, бр. 1.	1.6
17	Туфекчиевски, А., Ацески, А., Боглев, Г., Давитковски, С., Алиу, М., Поповски, Т.З. и Христов, Г. (2014). Препораки, предлози и акциски план за системско зајакнување и зголемување на учеството на младите во училишниот спорт во Република Македонија. Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје - "Кондиција", година 1, бр. 1.	1.2
	Вкупно	24.8
	Апстракт објавен во зборник на меѓународна конференција	1
1	Klincarov, I., Aceski, A., Nikovski, G., Vuksanovic, V., & Majerovic, M. (2018). The status of some fundamental movement skills for pupils from 7-10 years in the Republic of Macedonia as a basis for creation of physical and health education standards. Book of abstracts. <i>5th International Scientific Conference, "Anthropological and teo-anthropological views on physical activity from the time of Constantine the Great to the modern times"</i> , Kopaonik, Serbia.	0.6
2	Hristovski, R., Balague, Vasquez, P., Torrents, C., & Aceski, A. (2017). Learning Dynamics Concepts through Movement Analogies. Book of abstracts. <i>5th International Congress, Complex Systems in sport - Linking Theory and Practice</i> , Barcelona, Spain.	0.6
3	Hristovski, R., Balague, N., Vasquez, P., Aceski, A., Torrents, C., Massip, A. (2017). SUMA project. Synthetic Understanding via Movement Analogies. Learning transdisciplinary concepts. Poster presentation. <i>5th International Congress, Complex Systems in sport - Linking Theory and Practice</i> , Barcelona, Spain.	0.6
4	Aceski, A., Aguirre, C., Balagué, N., Camy, J., Hristovski, R. (2015). Long term textual content of ECSS abstracts in biomechanics and motor control. <i>20th Annual Congress of the European College of Sport Science (ECSS)</i> . Malmo, 24-27 June.	0.6
	Вкупно	2.4

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	Дел од монографија објавена во странство	6
1	Hristovski, R., Davids, K., Araujo, D., Passos, P., Torrents, C., Aceski, A. , Tufekcievski, A. (2014). Creativity in Sport and Dance. In <i>Complex systems in sport</i> , Routledge, Research in sport and exercise science.	3.6
	Вкупно	3.6
	Учесник во меѓународен научен проект	5
1	(2017-1-MK01-KA201-035380) "Improving the quality of physical education at primary education level and presenting its relevance and importance for the health and good of coming generations" >2017 ERASMUS+	5
2	Sport Science in Europe (1996-2014), European College of Sport Science, 2015-2016	5
3	Synthetic understanding via movement analogies: physical activities as basis of trans-disciplinarity, >2017, Institut Nacional d'Educacio Fisica de Catalunya	5
	Вкупно	15
	Учесник во национален научен проект	3
1	Континуирано усовршување на наставниците по физичко образование, Влада на Република Македонија, (2017)	3
2	Современи методи и пристапи во реализацијата на наставата по физичко и здравствено образование, Влада на Република Македонија (2017)	3
3	Континуирано следење на развојот на талентирани ученици-спортисти од „Спортската гимназија“ во Скопје, Агенција за млади и спорт, (2017)	3
4	Проценка на општите моторички и специфично-моторичките способности машката кошаркарска репрезентација на Македонија У14, Кошаркарска федерација на Македонија, (2017)	3
5	Проценка на општите моторички и специфично-моторичките способности машката кошаркарска репрезентација на Македонија У15, Кошаркарска федерација на Македонија, (2017)	3

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
6	Проценка на општите моторички и специфично-моторичките способности машката кошаркарска репрезентација на Македонија У16, Кошаркарска федерација на Македонија, (2017)	3
7	Проценка на општите моторички и специфично-моторичките способности женската кошаркарска репрезентација на Македонија У14, Кошаркарска федерација на Македонија, (2017)	3
8	Проценка на општите моторички и специфично-моторичките способности женската кошаркарска репрезентација на Македонија У14, Кошаркарска федерација на Македонија, (2017)	3
9	Мерење и тестирање на женската одбојкарска младинска репрезентација на Македонија, Агенција за млади и спорт, (2017)	3
10	Избери го вистинскиот спорт, Сојуз на спортски федерации на Македонија, (2017)	3
11	Училишен камп за талентирани ученици-спортисти од Република Македонија, Агенција за млади и спорт, (2017)	3
12	Континуирано следење на развојот на талентирани ученици-спортисти од „Спортската гимназија“ во Скопје, Агенција за млади и спорт, (2016)	3
13	Континуирано усовршување на наставниците по физичко образование, Влада на Република Македонија, (2016)	3
14	Училишен камп за талентирани ученици-спортисти од Република Македонија, Агенција за млади и спорт, (2016)	3
15	Континуирано следење на развојот на талентирани ученици-спортисти од „Спортската гимназија“ во Скопје, Агенција за млади и спорт, (2015)	3
16	Училишен камп за талентирани ученици-спортисти од Република Македонија, Агенција за млади и спорт, (2015)	3
17	Организациска структура, застапеност и насоки за развој на училишниот спорт во Република Македонија, Агенција за млади и спорт, (2015)	3
18	Континуирано следење на развојот на талентирани ученици-спортисти од „Спортската гимназија“ во Скопје, Агенција за млади и спорт, (2014)	3
19	Училишен камп за талентирани ученици-спортисти од Република Македонија, Агенција за млади и спорт, (2014)	3

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
20	Мерење и тестирање на карате репрезентацијата на Македонија, Карате федерација на Македонија, (2014)	3
	Вкупно	75
18	Одржано предавање на семинар за потребите на Домашни спортски здруженија и федерации	4
	Вкупно	4
	Севкупно	147.07

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
1	Превод на книга од англиски јазик: “Биомеханика на спортот и вежбањето, 2017”, Пол Гримшо, Андријан Лис, Нејл Фолер, Адријан Бурден	3
2	Дизајн или изработка на информациски систем	4
3	Изработка на нов софтверски пакет: “Alprobi with explorative dynamics”, 2015	2
4	Учество во промотивни активности на факултетот/институтот	2.5
5	Учество во работата на комисији за државни натпревари	3
6	Уредник на научно/стручно списание	2
7	Член на уредувачки одбор на научно/стручно списание	0.5
8	Член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/стручен собир	1
9	Член на факултетска комисија	2
10	Член на комисија за избор во звање	0.2
11	Изготвување и пријавување на научен/образовен национален проект - соработник	2.5
12	Изготвување и пријавување на научен/образовен меѓународен проект - соработник	1
13	Учество во изработка на национална програма од одредена област	3

Ред. број	Назив на активноста (стручно-апликативна):	Поени
14	Тренер на спортски клуб	2
15	Експертски активности	7
	Вкупно	35.7
ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ		Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ		51.8
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ		156.07
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ		35.7
Вкупно		243.57

ЧЛЕНОВИ НА КОМИСИЈАТА

Проф. д-р Александар Туфекчиевски, претседател

Проф. д-р, Роберт Христовски, член

Проф. д-р Илија Клинчаров, член

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА НАСТАВНИК ВО НАСЛОВНО ЗВАЊЕ ВО НАУЧНАТА ОБЛАСТ ПРИМЕНЕТА КИНЕЗИОЛОГИЈА, ПО ПРЕДМЕТИТЕ: СПОРТСКА ГИМНАСТИКА, ТЕОРИЈА И МЕТОДИКА НА СПОРТСКАТА ГИМНАСТИКА, ТЕХНИКА И ТАКТИКА НА СПОРТСКАТА ГИМНАСТИКА, ФИЗИЧКА ПОДГОТОВКА ВО СПОРТСКАТА ГИМНАСТИКА, ПЕДАГОШКА ПРАКСА СО ИЗРАБОТКА НА ДИПЛОМСКА РАБОТА ВО СПОРТСКАТА ГИМНАСТИКА НА ФАКУЛТЕТОТ ЗА ФИЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ, СПОРТ И ЗДРАВЈЕ ВО СКОПЈЕ

Со Одлука бр. 0201-451/5 од 17.5.2018 година, донесена на седницата на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје, формирана е Рецензентска комисија во состав:

1. редовен професор д-р Орце Митевски – претседател
2. редовен професор д-р Ванчо Поп Петровски - член и
3. редовен професор д-р Роберт Христовски - член,

за избор на наставник во насловно-научно звање во научната област применета кинезиологија, на предметите: спортска гимнастика, теорија и методика на спортската гимнастика, техника и тактика на спортската гимнастика, физичка подготовка во спортската гимнастика, педагошка пракса со изработка на дипломска работа во спортската гимнастика на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“.

Конкурсот за овој избор беше објавен во дневните весници „Нова Македонија“ и „Коха“ од 12 април 2018 година и во предвидениот рок се пријави кандидатката д-р Катерина Спасовска.

По разгледувањето на приложената документација, Рецензентската комисија, до Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, го приложува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Биографски податоци

Кандидатката д-р Катерина Спасовска е родена на 14.10.1974 година во Скопје. Основното образование го завршила во ОУ "Вера Циривири Трена – Скопје", а средното образование во ДУФК "Методи Митевски – Брицо" во Скопје. Матурската работа која била задолжителна за секој ученик ја изработила по предметот Спортска гимнастика, под наслов: „Техничка и методска обработка на елементите: далеку висок скок, мачкини скокови, детски поскоци, вртења за 180 и 360 степени“.

Студиите на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје ги завршила со просечен успех 8,52 и дипломирала на тема: „Примена на

кинезитерапијата после некои повреди во зглобот на колкот", под менторство на проф. д-р Јован Шуков.

По завршените испити на постдипломските студии во 2008 година го одбрала магистерскиот труд под наслов: „Одредени релации помеѓу моторичките тестови за проценка на кординација и експлозивна сила со мерките на успешната изведба на гимнастички елементи кај студентите од прва година на факултетот за физичка култура во Скопје". Магистерскиот труд е работен под менторство на проф. д-р Орце Митевски (Одлука бр. 0201-488/7.3 од 22.05.2008).

Докторската дисертација на тема: „Структура на антропометриските карактеристики, моторичките способности и психолошките особини и нивното влијание на успешната техничка изведба на елементите од спортска гимнастика кај студентите од прва година на Факултетот за физичка култура во Скопје", работена под менторство на проф. д-р Орце Митевски (Одлука бр.0201-904/11 од 7.12. 2010), ја одбрала во јули 2013 година.

Наставно –образовна дејносѝ

Кандидатката д-р Катерина Спасовска во 2000 година е избрана за помлад асистент по предметот Спортска гимнастика на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје, а во 2001 работи на Факултетот по договор за дело. Во октомври 2003, кандидатката Катерина Спасовска се вработила на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје како соработник - помлад асистент по предметот Спортска гимнастика (Одлука бр. 0402-11881/1 од 22.10. 2003), а во 2005 година е избрана повторно за соработник –помлад асистент по предметот Спортска гимнастика (дел бр.0201-910/3 од 14.09.2005). Во 2009 година е избрана за асистент по предметот Спортска гимнастика. Последниот реизбор во соработничко звање асистент на кандидатката е извршено во 2010 година (дел.бр.0201-726/6 од 10.9.2009).

Во 2013 год. е избрана во наставно-научното звање насловен доцент во научната област применета кинезиологија, по предметот Спортска гимнастика (дел.бр.0201-1439/5 од 31.10.2013)

Во периодот по вработувањето, кандидатката Катерина Спасовска има стекнато значајно искуство во работата со студентите, а била ангажирана и во реализација на теренската настава по летно логорување реализирана на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје. Од 2007 година, па се до денес (со Одлука на Наставно научниот совет на Факултетот за физичка култура дел.бр.0202-931/4 од 17.10.2007) ангажирана е и за реализација на предметната програма по предметите: Танци 1, Танци 2, Модерни танци, Танци и народни ора.

За време на нејзиниот професионален ангажман на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје, кандидатката исто така учествувала во изведување на консултации на студентите и како член во комисија за одбрана на 17 дипломски работи одбранети на предметите Спортска гимнастика и Танци и народни ора, а била и ментор на 5 дипломски работи од спортската гимнастика во периодот 2013-2018.

Научно истражувачка дејност

Има објавено повеќе од 60 стручни и научни трудови.

Паралелно со реализацијата на обврските од наставно-образовната дејност, Катерина Спасовска активно работи и на полето на научно истражувачката работа и досега има објавено околу 60 трудови на кои се појавува како автор или коавтор, а 23 од нив научно-стручни трудови се објавени по изборот во звањето насловен доцент. Трудовите се презентирани на домашни и меѓународни научно-стручни собири и се објавени во домашни и меѓународни списанија, а обработуваат теми од областа на кинезиологијата. Од прегледот на објавените трудови кои кандидатката ги доставила за овој избор, може да се согледа дека претставуваат оргинални научни и стручни трудови објавени во научно-стручни списанија.

Во овој период, насловен доцент д-р Катерина Спасовска учествува како соработник во повеќе проекти во земјава и во странство кои ги организира Владата на Република Македонија, Агенцијата за млади и спорт, Сојузот на спортските федерации на Македонија, Федерацијата на училишен спорт на Македонија.

Се јавува и како координатор на неколку домашни проекти: „Гимнастиката во функција на превенција и корекција на лошото држење на телото” (2015), проект кој е под покровителство на град Скопје, а во реализација на Здружението за унапредување на родовата еднаквост и грижа за млади „Еквилибриум“; “Избери го вистинскиот спорт”, кој е под покровителство на АМС, а во реализација на Сојузот на спортските федерации на Македонија (2017).

Дел е и од тимот предавачи на курсот за народни ора на 50-от Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура на УКИМ (2017).

Стручно-апликативни и организационо-развојни аспекти

Во текот на својата работа на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје, а по изборот во звањето доцент, кандидатката д-р Катерина Спасовска е редовен член на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје.

Кандидатката редовно е назначена за одговорен наставник од првиот циклус студии на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје и редовно е дел од работната група за промоција на студиските програми на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје.

Кандидатката д-р Катерина Спасовска покажува посебен интерес за педагошката работа со деца, како и за реализација на спортско-рекреативните активности со различни возрастни групи.

За време на студирањето активно учествувала на неколку проекти, а како соработник-помлад истражувач активно учествува и во проектот на проф. д –р, Јован Шуков, под наслов: „Прекумерната телесна тежина и нејзините импликации врз антропометриските, моторичките и функционалните карактеристики, како и нејзината поврзаност со деформитетите на нозете кај децата и младината”.

Нејзината апликативна активност во еден период се огледа во работата како спортски новинар во тогашниот спортски весник "Скок", а подоцна и во дневниот весник "СПОРТ ПРЕС", каде што спортската гимнастика и била примарна тематика во нејзиното работење како новинар. Тоа го забележале и луѓето од Сојузот на спортови на град Скопје кои и доделиле признание за особен придонес во афирмирањето на спортската гимнастика.

Понатаму работи и како тренер и инструктор во реализација на разни фитнес програми. Активно учествувала и во спроведувањето на одредени корективни програми во основните училишта.

Од Факултетот за Физичко образование, спорт и здравје има добиено пофалница за активно учество и посебен придонес во промоцијата на Факултетот за Физичко образование, спорт и здравје на Отворениот ден на УКИМ (2015)

Добитник е на признание за посебен придонес во развојот на спортот во Македонија и долгогодишна успешна соработка со Сојузот и националните спортски федерации (2013).

Активен долгогодишен член е на Управниот одбор на Сојузот на спортските федерации на Македонија, како и член на Комисијата за врвен спорт, стручни кадри и развој на спортот, спорт за сите при Сојузот (2006-...).

Кандидатката Катерина Спасовска има познавање од англискиот јазик, како и компјутерско познавање од поширок облик.

Оценка од самоевалуација на студентите за извршената настава

Врз основа на спроведената анкета од студентите за оценување на севкупниот ангажман на насловен доцент д-р Катерина Спасовска по предметите: Спортска гимнастика, Теорија и методика на спортската гимнастика, Техника и тактика на спортската гимнастика, Физичка подготовка во спортската гимнастика, Педагошка пракса со изработка на дипломска работа во спортската гимнастика, позитивно е оценета за наставно-образовната дејност од анонимно спроведената анкета за самоевалуација од студентите на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје при УКИМ во Скопје.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на анализата на приложената документација за кандидатката д-р Катерина Спасовска и оцената за нејзината досегашна работа, а имајќи ја предвид документираната наставно-образовна, научно-истражувачка, спортско-стручна, апликативна и организациско-развојна дејност на кандидатката, како и афинитетот за натамошна научно-истражувачка и педагошка дејност во согласност со одредбите од Законот за високото образование, Статутот и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Комисијата смета дека кандидатката д-р Катерина Спасовска ги исполнува во целост со закон предвидените услови и критериуми за избор и врз основа на горе изнесеното, Комисијата има особена чест да му предложи на Наставно-научниот совет на

Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје да ја избере кандидатката д-р Катерина Спасовска во звањето **насловен вонреден професор** во научната област применета кинезиологија, по предметите: Спортска гимнастика, Теорија и методика на спортската гимнастика, Техника и тактика на спортската гимнастика, Физичка подготовка во спортската гимнастика, Педагошка пракса со изработка на дипломска работа во спортската гимнастика на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“.

РЕЦЕНЗЕНТСКА КОМИСИЈА

Проф. д-р Орце Митевски – претседател, с.р.
Проф. д-р Ванчо Поп Петровски - член, с.р.
Проф. д-р Роберт Христовски - член, с.р

ОБРАЗЕЦ
КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО-СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ

Кандидат: Катерина Милан Спасовска

Институција: Факултет за физичко образование, спорт и здравје -Скопје

Научна област: КИНЕЗИОЛОГИЈА – ПРИМЕНЕТА КИНЕЗИОЛОГИЈА

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активноста (наставно-образовна):	Поени
	<i>Одржување на настава од прв циклус студии, поени 0.04</i>	
1	Спортска гимнастика (1 семестар 2013/2014), бр. на часови 2+4 x 4 групи (16 x 15x 0.04)	9.6
2	Спортска гимнастика (1 семестар 2014/2015), бр. на часови (16 x 15x 0.04)	9.6
3	Спортска гимнастика (1 семестар 2015/2016), бр. на часови (16 x 15x 0.04)	9.6
4	Спортска гимнастика (1 семестар 2016/2017), бр. на часови (16 x 15x 0.04)	9.6
5	Спортска гимнастика (1 семестар 2017/2018), бр. на часови (16 x 15x 0.04)	9.6
6	Одржување на настава – прв циклус студии Спортска гимнастика бр.на часови (8x15x0.03) x 5 (2013,2014,2015,2016,2017)	18
7	Танци и народни ора (3 семестар 2013/2014), бр. на часови (4 x 15 x 0.04)	2.4
8	Танци и народни ора (3 семестар 2014/2015), бр. на часови (4 x 15 x 0.04)	2.4
9	Одржување на настава – прв циклус студии Танци и народни ора бр.на часови (4x15x0.03) x 2 (2013,2014)	3.6
10	Насока спорт Теорија и методика на спортска гимнастика, 1 семестар (2+2) Техника и тактика на спортска гимнастика, 2 семестар (2+4) Физичка подготовка спортска гимнастика, 6 семестар (1+1) Педагошка пракса со изработка на дипломска работа, 6 семестар (2+2)	3 4 1.5 3
11	Танци насока спорт Теорија и методика на танци и народни ора, 1 семестар (2+2)	3 4

Ред. број	Назив на активнoста (наставно-образовна):	Поени
	Техника и тактика на танци и народни ора, 2 семестар (2+4)	1.5
	Физичка подготовка на танци и народни ора, 6 семестар (1+1)	3
	Педагошка пракса со изработка на дипломска работа, 6 семестар (2+2)	
12	Консултации со студенти	2.4
	Просек 120 студенти x 10 семестри x 0.002 (физичко)	0.8
	Просек 100 студенти x 4 семестри x 0.002 (физичко)	
13	Ментор на дипломски работи 5 x 0.2	1
14	Член на комисија за оцена или одбрана на дипломска работа 17 x 0.1	1.7
	Вкупно	103.3

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
	<i>Трудови со оригинални научни резултати, објавени во стручно/научно списание со меѓународен уредувачки одбор</i>	4
1	Katerina Spasovska, Orce Mitevski "Some relation between tests for assessment motor coordination and explosives power measures of performance of successful gymnastic element front handspring of the vault" <i>Research in the physical education , sport and health</i>	3.6
2	K.Spasovska (2013) "The connection between the explosive strenght with the successful technical execution on the gymnastic element tumble back from a static position on floor exercise of the students at FFK in Skopje" <i>Research in the physical education , sport and health , 2 (2)</i>	4
3	Katerina Spasovska, Orce Mitevski, Aleksandar Aceski, Darko Kalanoski, Mitricka Dzambazova Stardelova (2016) "Some relations between the motoric tests for assessment of coordination and explosive power with the measures of the 374successful performance of the gymnastic element, forward dismount with straddle legs on rings" <i>Research in the physical education , sport and health , 5 (2)</i>	2.4
4	Katerina Spasovska, Biljana Popeska, Mitricka Dzambazova Stardelova, Darko Kalanoski (2017) "Comparative analysis between antropometric measures for male students at the age od 11 to 13 years from the Republic of Macedonia" <i>Research in the physical education , sport and health , 6 (1)</i>	2.4

Ред. број	Назив на активнoста (научноистражувачка):	Поени
5	<u>Mitrichka Dz. Stardelova, Angel Dzambazovski, Katerina Spasovska, Aleksandar Simeonov</u> (2017) "Reviewing of some kineziologic procedures to provoke the vegetative reflexes" <i>Research in the physical education , sport and health</i> , 6 (1)	2.4
6	Katerina Spasovska, Orce Mitevski, Mitrichka Dz. Stardelova (2017) "Comparative analysis of the results received by the average values of the antropometrical measurements used on female students at the age 11, 12 and 13 in the Republic of Macedonia, <i>Research in the physical education , sport and health</i> , 6 (2)	3.2
7	<u>Mitrichka Dzambazovska Stardelova, Aleksandar Simeonov, Katerina Spasovska</u> (2017) "Multivariable group differences in antropometric, motoric and functional abilities among students in the primary school", <i>Research in the physical education , sport and health</i> , 6 (2)	3.2
	<i>Трудови со оригинални научно/стручни резултати објавени во зборник на трудови од научен собир со меѓународен уредувачки одбор</i>	3
8	Katerina Spasovska, Orce Mitevski, Mitrichka Dzambazova Stardelova "Technique of muscular performance on gymnastic element leap forward at parallel bars according to the anthropometric characteristics, motor skills and psychological properties" First International Scientific Conference - Research in Physical Education, Sport and Health, Ohrid, 2014	2.4
9	Mitrichka Dzambazova Stardelova, Katerina Spasovska "Analyze of the morphological characteristics motorical and functional abilities on primaru education" First International Scientific Conference - Research in Physical Education, Sport and Health, Ohrid, 2014	2.7
10	Katerina Spasovska, Orce Mitevski, Aleksandar Aceski, Darko Kalanoski, Mitrichka Dzambazova Stardelova "Some relations between the motoric tests for assessment of coordination and explosive power with the measures of the successful performance of the gymnastic element, forward dismount with straddle legs on rings" 2 nd International Scientific Conference, Research in Physical Education, Sport and Health, Skopje 2016	1.8
11	Orce Mitevski, Biljana Popeska, Katerina Spasovska, Stefan Veljanovski "Successful perfomance of the gymnastics element kip up to support on rings depending on the anthropometric and motor factors" 2 nd International Scientific Conference, Research in Physical Education, Sport and Health, Skopje 2016	1.8
12	Mitrichka Dzambazova Stardelova, Katerina Spasovska "A scientific and theoretical approach in phzysical culture new terminology" 2 nd International Scientific Conference, Research in Physical Education, Sport and Health, Skopje 2016	2.7

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	<i>Трудови со оригинални стручни резултати, објавени во стручно списание</i>	2
13	Катерина Спасовска , Дарко Каланоски “Најбрз начин како до совршено ча ча ча, Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 1, бр.1 2014	1.8
14	Ангела Гелинческа, Катерина Спасовска “Видови танци и значењето на тансот за човекот” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 1, бр.1 2014	1.8
15	Катерина Спасовска , Фиданка Василева “Англискиот валцер кралица на танците” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 2, бр.2 2015	1.8
16	Катерина Спасовска “Избор на предвешби и нивниот редослед во процесот на учење на колут назад преку стој на раце” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 2, бр.3 2015	2
17	Александар Ацески, Александар Туфекчиевски, Катерина Спасовска , Владимир Вуксановиќ “Квалитативно дијагностицирање на шутирање топка во фудбал” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 3, бр.4 2016	1.2
18	Катерина Спасовска , Дарко Каланоски, Александар Ацески “Методска постапка на обучување на гимнастичкиот елемент стој на раце на партер за предучилишна и училишна возраст” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 3, бр.4 2016	1.6
19	Орце Митевски, Катерина Спасовска , Биљана Попевска Митевска “Односот меѓу моторичките способности и интересот и нивното значење во процесот на учење со почетници во спортската гимнастика” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 3, бр.5 2016	1.6
20	Катерина Спасовска , Петар Стојановски, Орце Митевски “Анализа на техниката на гимнастичкиот елемент заден двоен прекопит назад преку вратило – Ковач” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 3, бр.5 2016	1.6
21	Катерина Спасовска “Премет во страна,свезда“ Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 4, бр.6 2017	2
22	Александар Ацески, Александар Туфекчиевски, Катерина Спасовска , Владимир Вуксановиќ “Тензиометриска платформа во тестирањето и дијагностиката во спортот и физичките активности” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 4, бр.7 2017	1.2
23	Катерина Спасовска , Александар Ацески “Методска постапка за обучување на гимнастичкиот елемент коврѓај назад од положба на упор преден до положба на упор преден на вратило” Стручно списание за физичко образование, спорт и здравје Кондиција Година 4, бр.7 2017	1.8

Ред. број	Назив на активноста (научноистражувачка):	Поени
	Вкупно бодови	51
	Проекти	
1	Континуирано усовршување на наставниците по физичко образование основа за професионално напредување 2013/2014, Влада на Р Македонија	3
2	Континуирано усовршување на наставниците по физичко образование основа за професионално напредување 2014/2015, Влада на Р Македонија	3
3	Континуирано усовршување на наставниците по физичко образование основа за професионално напредување 2015/2016, Влада на Р Македонија	3
4	Континуирано усовршување на наставниците по физичко образование основа за професионално напредување 2016/2017, Влада на Р Македонија	3
5	Континуирано усовршување на наставниците по физичко образование основа за професионално напредување 2017/2018, Влада на Р Македонија	3
6	Современи методи и пристапи во реализацијата на наставата по физичко и здравствено образование за учениците од четврто и петто одделение на основното образование (2016), Влада на Р Македонија	3
7	Влијанието на некои психосоцијални фактори врз мотивационата подготвеност за промена на навиките за физичка активност кај студентите на УКИМ (2015/2016) проект на УКИМ	3
8	Мотивираноста на студентите за занимавање со физичка активност Теорија на самоопределување (2016/2017) проект на УКИМ	3
9	Континуирано следење на развојот на талентираниите ученици-спортисти во проектот "Спортска академија", 2016/2017, Агенција за млади и спорт	3
10	Гимнастиката во функција на превенција на лошото држење на телото, проект на "Еквилибриум"- здружение за унапредување на родова еднаквост и грижа за млади (2015)	3
11	Избери го вистинскиот спорт, проект на АМС и ССФМ и (2017)	3
12	Државни училишни спортски лиги, проект на АМС и ФУСМ 2017/2018	3
13	Учесник во меѓународен научен проект (2017-1-МК01-КА201-035380, "Improving the quality of physical education at primary education level and presenting its relevance and importance for the health and good of coming generations"	5
	<i>Организирање семинари за појтретбије на домашни спортиски здруженија и федерации (0.5)</i>	
14	Судиски подмладок семинари за Федерација на училишен спорт на Македонија со ФФМ-Скопје, ноември 2017	0.5
15	Судиски подмладок семинари за Федерација на училишен спорт на Македонија со ФФМ-Штип, ноември 2017	0.5

Ред. број	Назив на активност (научноистражувачка):	Поени
16	Судиски подмладок семинари за Федерација на училишен спорт на Македонија со РФМ-Скопје, ноември 2017	0.5
17	Судиски подмладок семинари за Федерација на училишен спорт на Македонија со КФМ-Скопје, декември 2017	0.5
18	Судиски подмладок семинари за Федерација на училишен спорт на Македонија со ОФМ-Скопје, февруари 2018	0.5
19	Учество во изработка на национална програма од одредена област Подготовка за наставни програми 2017/2018	3
20	Секциско предавање на научен/стручен собир со меѓународно учество за потребите 50. Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура на УКИМ 6 x 2	12
	Вкупно	58.5

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност (стручно-апликативна):	Поени
1	Член на уредувачки одбор на научно/стручно списание 11бр.х 0.5	0.5
2	Учество во промотивни активности на Факултетот 2013,2014,2015,2016,2017 x 0.5	2.5
3	Член на факултетска комисија 2013,2014,2015,2016,2017 x 0.5	2.5
4	Член на организационен или програмски одбор на меѓународен научен/стручен собир 2014, 2016 (модератор) x 1	2
5	Признание за посебен придонес за развој на спортот во Македонија и долгогодишна успешна соработка со сојузот и националните спортски федерации ССФМ за 2013	5
6	Пофалница од ФФОСЗ за 2015	3
7	Учество во работата на комисији за државни натпревари Делегат на државен натпревар во спортска гимнастика 2016/2017; 2017/2018	2
8	Учесник во стручно-организационен одбор за организација на државен натпревар	3
9	Член на УО на ССФМ 2013,2014, 2015, 2016, 2017	5
10	Комисији на ССФМ, комисија за врвен спорт, стручни кадри и развој на спортот 2013,2014,2015,2016,2017	5
	Вкупно	30.5

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	Поени
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	103,3
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	109,5
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	30,5
Вкупно	243,3

ЧЛЕНОВИ НА КОМИСИЈАТА

- 1. Проф. д-р Орце Митевски-претседател, с.р.**
- 2. Проф. д-р Ванчо Поп-Петровски- член, с.р.**
- 3. Проф. д-р Роберт Христовски – член, с.р.**

РЕЦЕНЗИЈА
**ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „РАЗВОЈ НА
МОТОРИЧКИТЕ СПОСОБНОСТИ И ПСИХОЛОШКИТЕ ОСОБИНИ КАЈ
УЧЕНИЦИ РАНОАДОЛЕСЦЕНТИ ОД МАШКИ ПОЛ НА ВОЗРАСТ ОД 13
И 14 ГОДИНИ“ ОД М-Р АГОН САИТИ, ПРИЈАВЕНА НА ФАКУЛТЕТОТ
ЗА ФИЗИЧКО ОБРАЗОВАНИЕ, СПОРТ И ЗДРАВЈЕ ВО СКОПЈЕ**

Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје, на седницата одржана на 28.5.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот м-р Агон Саити со наслов „Развој на моторичките способности и психолошките особини кај ученици раноадолесценти од машки пол на возраст од 13 и 14 години“, во состав: проф. д-р Ленче Алексовска Величковска (претседател), проф. д-р Јован Јовановски (ментор), проф. д-р Вујица Живковиќ (член), проф. д-р Георги Георгиев (член) и проф. д-р Серјожа Гонтарев (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко образование, спорт и здравје во Скопје, му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Агон Саити, со наслов „Развој на моторичките способности и психолошките особини кај ученици рано адолесценти од машки пол на возраст од 13 и 14 години“, содржи 117 страници компјутерски обработен текст во фронт Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12 и 154 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, меѓународни акти и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во 10 глави, вовед, дефинирање на термини и поими, досегашни истражувања, предмет, цел, задачи, хипотези на истражувањето, методи и техники на истражувањето, методи за обработка на податоците, резултати и дискусија, теоретско и практично значење на истражувањето, заклучоци и литература. Деловите се систематизирани во точки и потточки со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Во воведот на трудот, кандидатот наведува дека императив на секое развиено и организирано општество е пред сè да има здрава и продуктивна популација, кон што треба да се стреми и Република Македонија. Здравјето на возрасната популација е тесно поврзано со здравјето на децата, додека, пак, здравјето на децата зависи од нивниот правилниот раст и развој. Правилниот раст и развој кај децата се под влијание на различни ендогени и егзогени фактори. Ендогените-генетските фактори се поврзани со полот, расата, ендокриниот систем, ефекторните ткива и органи, како и развојот на одделни својства на организмот. Од егзогените фактори, покрај другите, влијание имаат и социо-економските, климатско-географските услови, како и физичките и телесните активности. Сите овие егзогени, односно надворешни фактори имаат влијание во текот на целиот живот на единката, кое особено е изразено во првата година од животот, претпубертетот и пубертетот во таканаречените " фази на интензивен раст и развој" . Преку социо-економскиот фактор

се дефинира стандардот на поединецот, тука, пред се, се мисли на начинот на исхраната, како и на другите услови за живот. Климатско-географските фактори, во кои спаѓаат температурата на воздухот, годишните времиња, ветровите, струењето на воздухот, климатските промени, радијацијата и др., имаат директно влијание врз функционирање на биоритамот на секој поединец, кој, пак, е условен од функцијата на нервно-ендокриниот систем.

Во втората глава на соодветен начин се објаснети и дефинирани термините и поимите кои се непосредно поврзани со темата за истражување. Коректно се дадени информации и објаснувања за применетите поими кои се споменуваат во истражувањето, опфаќајќи ги општите поими и поимите од кинезиологијата.

Во третата глава (Досегашни истражувања), наведени се повеќе истражувања кои посредно или непосредно се поврзани со предметот на истражувањето во проектот на докторската дисертација. Притоа, прикажани се оние досегашни истражувања кои се однесуваат на проучување на факторската структура на моторните способности, факторската структура на когнитивните и конитивните способности и особини како и нивните меѓусебни релации. Овие истражувања се основа за остварување на целите на истражувањето, а воедно го зголемуваат степенот на научната и апликативната вредност на докторската дисертација.

Во четвртата глава се презентирани целите на истражувањето кои се во согласност со научните потреби. Тие, исто така, се засновуваат и произлегуваат од резултатите на досегашните истражувања и насоките за решавање на основниот проблем во дисертацијата. Кандидатот како главна цел го поставил утврдувањето на развојните промени во повеќе сегменти од моторичкиот и психолошкиот простор кај испитаници на возраст од 13 години (иницијална состојба) и 14 години (финална состојба-по една учебна година) за истиот примерок на испитаници и поставил десет посебни цели, кои се реално и објективно дефинирани, што овозможува нивна успешна и оптимална реализација. Одговорите на целите на истражувањето се остварливи поради тоа што предвидените методи за обработка на податоците се избрани според барањето на нивната основна содржина. Хипотезите на истражувањето (четвртата глава) се надоврзуваат на целите на истражувањето. Кандидатот на методолошки и коректен начин поставил една нулта хипотеза и четири алтернативни хипотези кои во целост одговараат на поставениот проблем, предмет и цели на истражувањето.

Во петтата глава – „Методи и техника на истражувањето“, поцелосно се прикажани подглавите кои се однесуваат на примерокот на испитаниците, примерокот на варијаблите, како и планот и програмата на мерењето и условите и техниката на мерење.

Во шестата глава, „Методи за обработка на податоците“, наведени се статистичките методи кои се применети за реализирање на целите и проверување на хипотезите од истражувањето.

Во седмата глава, „Резултати и дискусија“, извршена е анализа и интерпретација на добиените податоци од применетите статистички процедури во истражувањето. Во зависност од проблемот, предметот и целите на истражувањето, направена е современа, коректна, исцрпна статистичка анализа со соодветни табели, интерпретација и дискусија.

Во осмата глава, „Теоретско и практично значење на истражувањето“, изнесени се можностите за примена на резултатите од истражувањето во практиката и теоријата во физичкото образование, како и за конципирањето на натамошни научноистражувачки проекти.

Во деветтата глава (Заклучоци), систематски и концизно се извлечени, формулирани и презентирани најважните заклучоци, кои се однесуваат на сите поставени цели на истражувањето. Тие даваат одговори на поставените научни хипотези во докторската дисертација. Заклучоците се логички, синтетизирани, интерпретабилни и очекувани, така што ги задоволуваат научните, методолошките и концепциските потреби на истражувањето. Тие исто така, може да послужат како основа за генерализација на добиените резултати и за конципирање нови слични истражувања.

Последната глава (Литература) ги задоволува основните логички и методолошки принципи за изборот на објавените научни и стручни трудови кои се во непосредна врска со предметот и целите на истражувањето. Истите претежно се од понов датум и се пишувани во АПА стил. Наведени се сите трудови кои се цитирани во докторската дисертација. Од структурата на библиографските единици може да се согледа нивната методолошки оправдана искористеност за реализацијата на темата на докторската дисертација. Од методолошко-технички аспект библиографијата е адекватно презентирана.

Предмет на истражувањето

Предметот на оваа дисертација се децата од машки пол на 13 и 14 - годишна возраст, ученици од седмо и осмо одделение во основните училишта во Скопје, нивните моторички способности и психолошки особини (карактеристики). Целта на ова истражување произлегува од предметот на истражувањето и се однесува на утврдување на развојните промени во повеќе сегменти од моторичкиот и психолошкиот простор кај испитаници на возраст од 13 години (иницијална состојба) и 14 години (финална состојба-по една учебна година) за истиот примерок на испитаници. Исто така, како посебни цели се дефинирани: да се изведат основните дескриптивни статистички параметри за применетите моторички и психолошки тестови применети кај испитаниците, опфатени со ова истражување; да се утврдат разликите во моторичкиот и психолошкиот простор помеѓу децата од 13 и 14 годишна возраст (vii и viii одделение), опфатени со ова истражување; да се утврди поврзаноста, влијанието и релациите помеѓу моторичкиот и психолошкиот простор кај испитаниците; да се утврди структурата на латентниот моторички простор кај децата од 13 години (vii - одделенци); да се утврди структурата на латентниот моторички простор кај децата од 14 години (viii -одделенци); да се утврди структурата на латентниот психолошки простор кај децата од 13 години; да се утврди структурата на латентниот психолошки простор кај децата од 14 години; да се утврди влијанието и релациите на поедини психолошки манифестни особини врз манифестните моторички способности кај испитаниците; да се утврди влијанието и релациите на моторичките способности врз манифестните психолошки особини кај испитаниците; да се утврди влијанието (релациите) помеѓу латентните моторички димензии и димензиите од психолошкиот простор кај испитаниците.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Човекот е најсовршен облик (форма) на живот, тука, пред сè, се говори за антропологијата како наука која човекот го проучува по основ на сознанијата од анатомијата, физиологијата, психологијата, историјата, социологијата, филозофијата, археологијата, наука за јазикот и по основ на неговото моторичко однесување - Ничин (2000). Според Хошек (2004), антрополошкиот статус на човекот е определен со неколку димензии кои се однесуваат на морфолошките карактеристики на телото, функционалните, моторичките, когнитивните способности, конативните карактеристики, вредности и ставови, микросоцијалниот, социјалниот и здравствениот статус.

Во кинезиолошките истражувања е значајна меѓусебната поврзаност на сите сегменти од антрополошкиот статус и нивната примена врз моторичкото однесување, како и учеството и успешноста во одредена спортска дисциплина. Поради интердисциплинарниот карактер претставува комплексен истражувачки проблем кој често ги надминува можностите на истражувачите. Поради тоа, истражувањата најчесто се сведуваат на сегментарно проучување на антрополошкиот простор и меѓусебните релации.

За потребите на овој труд, презентираниите истражувања се поделени на две подглави. Во неа, прво се презентирани истражувања кои ги проучуваат моторичките способности, а потоа и истражувањата кои ги проучуваат психолошки особини и релациите меѓу нив. Првин, хронолошки се презентирани истражувањата од лонгитудинален карактер а потоа и од трансферзален карактер. Од прегледот на достапната литература во кинезиологијата присутни се бројни истражувањата помеѓу антрополошкиот и моторичкиот простор. Исто така, направени се и истражувања на психолошкиот простор на популација спортисти од различни спортски дисциплини, или на разликите на психолошките особини помеѓу спортисти и неспортисти и нивна компарација.

За добивање на појасна и покомплетна слика за структурата и промените во моторичкиот и психолошкиот простор и нивните релации, наведени се достапните истражувања кои се однесуваат на овие два простора, со посебен акцент на возраста која е предмет на нашето истражување рана адолесценција - пубертет.

Краток опис на применетите методи

Истражувањето има лонгитудинален карактер и е реализирано во период од две учебни години (2012-13 и 2013-14), на ист примерок испитаници. Мерењата се реализирани во две временски точки на возраст од 13 години во седмо одделение (месеците Март и Април во 2013 година), дефинирано како иницијално мерење, и на возраст од 14 години во осмо одделение, дефинирано како финално мерење (месеците Март и Април во 2014 година)

Примерокот на варијабли е избран согласно со предметот на истражувањето, и во него се применети вкупно 38 варијабли, од кои 28 за проценка на моторичкиот простор и 10 варијабли за проценка на психолошкиот простор. При изборот на мерните инструменти за проценување на моторичките способности земени се предвид возраста на испитаниците и нивните можности, резултатите од сегашните истражувања и препораките на авторите кои го истражувале овој проблем кај испитаници од иста или приближно иста возраст како и во нашето истражување. За проценка на психолошките особини и карактеристики се применети десет варијабли, од кои една варијабла за проценка на општата интелектуалната способност, шест варијабли за испитување на емоционалните особини и три варијабли за испитување на мотивациските диспозиции.

Во главата, „Методи за обработка на податоците“, за секоја варијабла се изведени основните дескриптивни статистички параметри и е тестирана нормалноста на дистрибуцијата со Колмогоров - Смирновата постапка. Покрај овие методи, латентната структура на моторните, когнативните конативните карактеристики е утврдена со компонентна и факторска анализа. Релациите меѓу моторните, когнативните и конитивните варијабли се утврдени со каноничка корелациона анализа и регресивна анализа. Повеќето од статистичките методи кои се применети во истражувањето се мултиваријантни параметриски методи кои даваат поголема тежина на истражувањето.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Според резултатите на ова истражување, со мултиваријатна анализа на варијанса е утврдено дека постојат статистички значајни разлики во системот на моторичките тестови

применети кај учениците на 13 и 14 - годишна возраст, додека во системот на психолошките особини е утврдено дека не постои статистички значајни разлики кај истите испитаници. Со факторска анализа кај учениците на 13 и 14 - годишна возраст, добиена е структура од по 8 латетни димензии. Кај 13 - годишните ученици, според значајните проекции во кои учествуваат моторичките тестови, се дефинирани следниве фактори: експлозивна сила, силова издржливост, координација, флексибилност и брзина на фреквенција на нозете, репетитивна сила, прецизност на рацете и третата латетна димензија остана како недефиниран фактор. Кај 14 - годишните дефинирани се следните фактори: брзина на трчање и снага, координирани и брзи, фрекветни движења на нозете, експлозивна снага и сегментарна брзина на нозете, рамнотежа со отворени и затворени очи, експлозивни и прецизни движења на нозете, додека четвртата, седмата и осмата латетна димензија поради недоволен број на показатели или неможност логички да се дефинираат, останаа како недефинирани фактори. Кај психолошките варијабли, кај 13 - годишните утврдени се 3 латетни димензии, и тоа како фактор на емоционално однесување, фактор на општа интелигенција со позитивно емоционално ангажирање при општо постигнување, следено со екстравертно-интравертно однесување и фактор на општа интелигенција. Кај 14 годишните ученици, утврдени се 4 латетни димензи, дефинирани како фактор на емоционално однесување, фактор на општа интелигенција со емоционална нестабилност, пропратено со екстравертно-иттровертно однесување, фактор на општо постигнување и позитивна емоционална самоконтрола при општо постигнување и фактор на позитивна и негативна емоционална реакција при општо постигнување следено со анксиозност.

Од регресивната анализа за влијанието на моторичките тестови како предиктори, врз психолошките способности и особини како критериумски варијабли, кај 13 - годишните ученици се утврди дека само кај 2 психолошки варијабли е можна предикција, и тоа кај: EPQ-R и T15 (психотизам и агресивност), додека кај 14 - годишните е можна предикција само кај варијаблата T15 (агресивност).

Од регресивната анализа за влијанието на 10 психолошки способности и особини како предиктори, врз 28 моторичките способности како критериумски варијабли, кај учениците од 13 - годишна возраст, се утврди дека само кај 8 моторички варијабли е можна предикција, и тоа кај варијаблите: ЕСФТЧ (фрлање топчиња), ССПЦО (издржај во получучнување со оптеретување), СГБТР (тапинг со рака), СГБТН (тапинг со нога), РАСПК (стоење на превртена клупа за рамнотежа), РАСЕН (стоење на една нога по должина на клупа за рамнотежа), ПРГХЦ (гаѓање со топка во хоризонтална цел) и КОКСП (координација со палка), додека кај учениците од 14 годишна возраст се утврди дека само кај 2 моторички варијабли е можна предикција, и тоа кај варијаблите: РАСПК (стоење на превртена клупа за рамнотежа) и ПРВЦН(гаѓање со топка во вертикална цел со нога).

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатот, пред одбраната на докторскиот труд, ги објавил (како прв автор, во меѓународни научни еписанија или еден труд во списание со импакт-фактор) следниве рецензирани истражувачки трудови:

1. Agon Saiti (2018). Structure of anthropometric dimensions of table tennis players in the Republic of Macedonia who compete in the super league and first league. 3rd INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE, "RESEARCH IN PHYSICAL EDUCATION, SPORT, AND HEALTH".
2. Agon Saiti (2018). Structure of biomotor abilities of table tennis players in the Republic of Macedonia who compete in the super league and first league. 3rd INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE, "RESEARCH IN PHYSICAL EDUCATION, SPORT, AND HEALTH".

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главни научни придонеси на кандидатот, : Сознанијата за развојните промени во моторичкиот и психолошкиот субпростор и нивните релации кај учениците на 13 и 14 - годишна возраст имаат подеднакво големо значење за научно истражувачката и апликативната работа во кинезиологијата. Добиените сознанија, применетите варијабли и препораките од ова истражување ќе имаат значајна улога во научно - истражувачката работа во кинезиологијата, во смисла на конципирање на идни истражувања кои во своите цели ќе ги имаат моторичките способности, психолошките особини и способности како и нивните меѓусебни релации кај учениците од различна возраст.

Подрачје на примена и ограничувања: Практичното значење односно добиените резултати од ова истражување имаат практична примена во образовниот процес за правилно планирање и рационализација на програмските содржини и активности. Односно, се нуди можност за избор и планирање на моторичките способности и оптимално оптоварување на учениците, со цел за правилен раст и развој на дадена возраст. Истражувањето може да придонесе и во делот на однесување на учениците, односно подобро нивно разбирање, како и преку телесни вежби и активности да се влијае врз зголемувањето на мотивациските диспозиции кај учениците. Сознанијата од ова истражување може да имаат практична примена и во спортските клубови при мерење и развивање на општите моторички способности во дадената возраст, како и психолошките особини кои се битни за успехот во спортот.

Ограничувањата на студијата е примерокот на испитаниците кој беше намерен и го сочинуваа само адолесценти од машки пол. Истражувањето ќе имаше поголема научна вредност ако беше реализирано на случаен примерок и во него беа вклучени и адолесценти од женски пол, што го отвора просторот за натамошни истражувања од сличен вид.

Препорачуваме, во идните студии во инструментите за проценка да се применуваат инструменти од поранешните југословенски простори и интернационални батерии на тестови, што ќе овозможи компарирање на добиените резултати на интернационално ниво.

Можни понатамошни истражувања: Препорачуваме, идните студии да вклучат поголем број на испитаници од двата пола, групирани на различна возраст и нови мерни инструменти, лонгитудинално следење на способностите и особините кај учениците.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Факултетот за физичко воспитување, спорт и здравје да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот м-р Агон Саити, со наслов „Развој на моторичките способности и психолошките особини кај ученици раноадолесценти од машки пол на возраст од 13 и 14 години”.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Ленче Алексовска Величковска (претседател),

Проф. д-р Јован Јовановски (ментор),

Проф. д-р Вујица Живковиќ (член),

Проф. д-р Георги Георгиев (член),

Проф. д-р Серјожа Гонтарев (член).

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ЧОВЕКОВАТА ДИМЕНЗИЈА ВО БЕЗБЕДНОСНИОТ КОНЦЕПТ НА ОБСЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА ВО ПЕРИОДОТ 1999-2009“, ПОДНЕСЕНА ОД М-Р МАРИНА НАСТЕСКА, ПРИЈАВЕНА НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата XXXIII редовна седница одржана на 15.3.2017 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатката м-р Марина Настеска под наслов „Човековата димензија во безбедносниот концепт на Организацијата за безбедност и соработка (ОБСЕ) во Република Македонија во периодот 1999-2009“, во состав: проф. д-р Билјана Ванковска (ментор), проф. д-р Лидија Георгиева, проф. д-р Зорица Салтировска, проф. д-р Марина Митревска и проф. д-р Рина Киркова Танеска.

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет му достави рецензија со предлог кандидатката м-р Марина Настеска да изврши нужни измени и дополнувања на дисертацијата. Оваа рецензија беше усвоена на XXXVIII редовна седница одржана на 30.8.2017 година, и на кандидатката ѝ беше даден рок за доработка во траење од шест месеци. Кандидатката ја поднесе доработената дисертација на 23.2.2018, по што Комисијата пристапи кон нејзино оценување. Со оваа рецензија, членовите на Комисијата имаат чест да го поднесат следниов

ИЗВЕШТАЈ

Анализа на трудот

Докторската дисертација на кандидатката м-р Марина Настеска под наслов „Човековата димензија во безбедносниот концепт на ОБСЕ во Република Македонија“ во периодот 1999-2009“ е изложена на 431 страница текст (со фонт Times New Roman, со 1,5

проред, големина на буквите 12), во кои се содржани и 324 фусноти, како и преку 350 библиографски единици (богата научна литература претежно од странски извори, домашни анализи, истражувања, документација и извори од медиуми и интернет - страници), на кои што директно се реферира во текстот и неговите фусноти. Докторскиот труд има солидна и конзистентна структура. Тој претставува заокружена целина, организирана во четири глави, заклучок и библиографија. Секоја глава е организирана дополнително во поглавја, а најобемната (глава 4) е организирана и во подпоглавја, кои се логички подредени и елаборирани.

Во првата, воведна глава од докторската теза се претставени параметрите на теорискиот пристап и на методологијата на истражувањето, односно теориската и методолошка рамка на истражувањето. Со други зборови, овој дел е целосно фокусиран на детално образложување на предметот, целите и задачите на истражувањето, клучните поими користени во трудот, хипотетската рамка на истражувањето и методолошките постапки кои што се користени во трудот. Оттука, произлегува и клучното истражувачко прашање на кое тезата настојува да даде сеопфатен одговор: Основно истражувачко прашање гласи: Дали примената на активностите поврзани со човековата димензија влијаеле на развојот на човековите права, демократијата, владеењето на правото и на смирувањето на внатрешниот етнички конфликт, како влијаеле, дали и како повратно влијаат резултатите од македонскиот случај врз сфаќањето и примената на концептот на човековата димензија на генерален и конкретен план, во примената на други случаи и држави? Како посебни истражувачки прашања се издвоени следниве: Какво е местото на ОБСЕ во европската безбедносна архитектура? Како ОБСЕ го разбира концептот на безбедноста? Која е суштината на човековата димензија во рамки на сеопфатната безбедност во разбирањето на ОБСЕ? Дали и како клучните безбедносни и демократски проблеми на Република Македонија беа адресирани преку активностите на ОБСЕ? Дали и како активностите на ОБСЕ извршија влијание на текот на демократизацијата во Република Македонија? Дали и како активностите на ОБСЕ извршија влијание на внатрешниот конфликт? Генералната хипотеза на истражувањето гласеше: Преземените активности и мерки во доменот на човековата димензија на ОБСЕ кон Република Македонија во

периодот 1999 - 2009 година значајно придонесоа во насока на унапредување на демократските избори, развојот на демократските процеси, решавањето на прашањето за високото образование на албански јазик, како и на начинот на третирање на етничките тензии. Од неа произлегува серија посебни хипотези, кои ова истражување ги тестира, односно се обидува да ги потврди или отфрли, со примена на соодветната научна методологија на истражување.

Втората глава дел од тезата е посветена на Организацијата за безбедност и соработка во Европа (ОБСЕ), односно на нејзиното позиционирање во современите меѓународни односи. Кандидатката тргнува од премисите на доминантните теории на меѓународни односи, а посебен акцент е ставен на теоријата на меѓународни организации на Клив Арчер. Низ таа призма се анализира историскиот развој на ОБСЕ и позицијата на ОБСЕ во меѓународните односи, а особено во доменот на одржувањето на меѓународниот мир и безбедност. Институционалната структура на ОБСЕ е елаборирана во нужна мерка, исто како и инструментите и механизмите кои Организацијата ги има на располагање во остварувањето на својот мандат и мисии. Кандидатката констатира дека ОБСЕ има централна улога во рамките на европската безбедност, а нејзиниот посебен статус во однос на останатите европски безбедносни организации произлегува од универзалното учество на сите држави во регионот, потоа од тесната корелација на човековата димензија на безбедноста со политичко-воените основи на безбедноста, како и од нејзиниот единствен мандат да постапува при управување на конфликтите во регионот и расположивите потенцијали да постапува со безбедносните прашања во регионот на Европа. Самиот концепт за сеопфатен приод кон безбедноста претставува една од најзначајните карактеристики на идентитетот на ОБСЕ. Од таа позиција, м-р Настеска ги разгледува и релациите на ОБСЕ со другите европски безбедносни организации.

Третата глава на дисертацијата е фокусирана на централниот концепт, односно на човековата димензија на ОБСЕ. Овој концепт се елаборира низ неколку димензии, како што се значењето и карактеристиките на човековата димензија. Потоа се пристапува кон анализа на содржина на документите на ОБСЕ низ кои е дефинирана и операционализирана човековата димензија. Човековата димензија на ОБСЕ, според

кандидатката, претставува значаен сегмент во постигнување на сеопфатниот концепт на безбедноста во рамките на ОБСЕ, заедно со економската димензија и животната средина и политичко-воената димензија на ОБСЕ. Во областа на човековата димензија, државите учеснички прифатиле голем број на обрвски, додека нивното почитување и практична примена во секојдневниот живот придонесува за превенција на конфликтите. Покрај тоа, во овој дел се зборува и за механизмите и процедурите и институциите на ниво на ОБСЕ кои што имаат најголемо значење за имплементацијата на стандардите во доменот на човековата димензија на ОБСЕ. Исто така, во овој дел се наведуваат позитивни примери од работата на ОБСЕ во доменот на човековата димензија во државите учеснички, но, во исто време, се потенцира и на критички аспекти од делувањето на ОБСЕ во овој домен во конкретни држави учеснички на ОБСЕ.

Четвртата глава на дисертацијата е најобемна и поради тоа дополнително структурирана во шест поглавја и повеќе потпоглавја. Таа се фокусира на човековата димензија на ОБСЕ во Република Македонија во определениот временски период (1999-2009 година). Тука се изнесуваат збирните активности на ОБСЕ реализирани во доменот на човековата димензија во периодот 1999-2009 година, но во исто време се проценува придонесот на ОБСЕ во областа на човековата димензија. Анализата почнува со прашањето за односите помеѓу Република Македонија и ОБСЕ, односно се елаборираат вкупните (општествени, економски и политички) прилики и потреби кои постоеле во Република Македонија во периодот на битката за стекнување на статус на рамноправен член на тогашната Конференција за безбедност и соработка во Европа (КЕБС-ОБСЕ), како и во останатите меѓународни организации (Обединетите нации, ММФ и сл.). Понатаму, се прави кус преглед на мисиите кои што ОБСЕ ги има воспоставено во регионот на Европа, како и проценка на нивната ефикасност и влијанието врз состојбите во земјите од аспект на долготрајната превенција на конфликт, превенција на насилството во конфликтни ситуации, активности на посредување во прекин на огнот, разрешување на конфликти по прекин на огнот и сл. Посебен акцент е ставен на анализата и споредбата на мандатите на мисиите на ОБСЕ во земјите на Балканот. Во продолжение, кандидатката преминува на подетална анализа на превентивната дипломатија на Обединетите нации во Република

Македонија во периодот 1993-1999 година, за која се заклучува дека одиграла позитивна улога во насока на зачувување на мирот и безбедноста. Во овој контекст се елаборираат специфичните услови и потребите за отворање на Набљудувачката мисија на ОБСЕ во Република Македонија, која има превентивен мандат, со цел да придонесе во насока на зачувување на територијалниот интегритет на Република Македонија и за одржување на мирот и стабилноста. Понатаму, кандидатката прави проценка на улогата на ОБСЕ за време на безбедносната криза во Република Македонија во 2001 година, како и нејзините активности во доменот на управување со кризата и потребата за изнаоѓање на мировно решение за истата, што е во согласност со прифатените начела на ниво на ОБСЕ за мировно решавање на настанатите спорови. ОБСЕ учествува и во процесот на постконфликтната изградба на мирот во Република Македонија, врз основа на обврските кои што произлегле од Охридскиот рамковен договор.

Во доменот на човековата димензија се анализирани активностите на ОБСЕ во насока на поддршка на градењето на демократските институции; активности на набљудување на изборните процеси во периодот 1999-2009 година; активности насочени кон развој и слобода на медиумите во; како и активностите спроведени од страна на Високиот комесар за национални малцинства на ОБСЕ во врска со подобрување на положбата на националните малцинства во Република Македонија. Во овој дел од докторската дисертација, кандидатката прави обид да ги изложи и критички да ги преиспита *вкупните* активности преземени од ОБСЕ во доменот на човековата димензија. Покрај тоа, направен е обид *да се процени* влијанието на спроведените активности, и тоа во контекст на процесот на демократизација, унапредување на остварувањето на човековите права и слободи, подобрување на изборното законодавство, процесот на градење на капацитетите на демократските институции, воспоставување и јакнење на демократските институции за заштита на правата и слободите на граѓаните, како и поддршка на реформите во судството, институционализација и јакнење на капацитетите за заштита на жртвите на трговија со луѓе, унапредување на родовата еднаквост преку зголемување на учеството на жените во политиката, подобрување на законодавството во

областа на медиумите, решавање на прашањето за високото образование на албански јазик и развој на политики за интегриран систем на образование.

На крајот на дисертацијата изложен е заклучокот кој претставува завршен дел на докторскиот труд, каде што концизно се изнесени проблемите кои претходно во трудот се пошироко елаборирани и заклучоците до кои доведе истражувањето преку сумирање на резултатите од мултидимензионалната и мултифункционалната анализа на остварувањето на концептот на човековата димензија на ОБСЕ во Република Македонија.

Предмет на истражување

Централен предмет на ова истражување е разбирањето на начинот на којшто човековата димензија на ОБСЕ се позиционира и акомодира на меѓународното окружување преку анализа на активностите преземани во Република Македонија во периодот 1999-2009 година, како и нивно контекстуализирање во динамиката на трансформацијата на внатрешниот конфликт и консолидацијата на демократијата. Кажано со други зборови, фокусот е на ефектите од човековата димензија на ОБСЕ врз македонските состојби во периодот од Косовската криза (1999 година) во наредната деценија (т.е. времето на пријавување на докторската дисертација, што се поклопува со постконфликтната реконструкција и нормализација на земјата по настаните од 2001 година).

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Проблематиката која ја истражува овој докторски труд е релативна новина во областа на истражувањата на мирот и безбедноста во Република Македонија иако има богати традиции во меѓународните научни кругови. Научните истражувања на човековата димензија на ОБСЕ, односно резултатите и ефектите од нејзината примена на еден конкретен случај, досега беа спорадични и лимитирани само на одделните сегменти на концепт, но не во контекст на еден холистички и сеопфатен пристап. Оттука, дисертацијата направи напор овие оскудни и дефицитарни анализи и сознанија да ги прикаже во една интегрална форма и во еден континуиран десетгодишен период. Според изнесеното, м-р

Настеска успешно го совладала овој предизвик преку соодветен спој на теориско и емпириско осмислување и претставување на зацртаните цели. Оваа докторска дисертација не само што е издржана, туку и пополнува една значајна научна потреба со што ја збогатува научната мисла во неколку комплементарни научни дисциплини како што се студиите на мирот и безбедноста, теориите на меѓународни односи и на меѓународни организации.

Краток опис на применетите методи

Во текот на истражувањето се применети повеќе методи, односно реализиран е комбиниран методолошки пристап кој што овозможи поставената хипотеза да се испита во целост. Во истражувањето се применети повеќе методи, односно реализиран е комбиниран методолошки пристап заради испитување на поставените хипотези. Применет е методот на концептуална анализа, односно анализа и критичко преиспитување на централните поими на истражувањето, но и квантитативен пристап таму каде што е тоа можно и соодветно. Во третманот на примарните извори применет е методот на анализа на содржина преку анализа на најрелевантните официјални документи на ОБСЕ кои што се однесуваат на концептот на сеопфатна безбедност, и особено на човековата димензија. Покрај анализата на примарните извори – завршни акти, извештаи, декларации, заклучоци и други официјални документи на ОБСЕ, како и релевантни говори, обраќања и изјави на официјални претставници на ОБСЕ и нејзините членки и партнери, истражувањето користи и широк дијапазон на секундарни извори.

Оценка на трудот

Докторската дисертација на кандидатката м-р Марина Настеска, со наслов „Човековата димензија во безбедносниот концепт на ОБСЕ во Република Македонија во периодот 1999-2009“, претставува оригинално научно истражување во областа на мирот и безбедноста, но и истражување со изразито интердисциплинарен пристап. Тезата претставува значаен придонес во расветлувањето на едно исклучително значајно прашање за еден специфичен концепт на безбедноста кој го негува ОБСЕ, како по многу нешта уникатна меѓународна организација. Иако суштествено дисертацијата претставува студија

на случај (случајот на Република Македонија), и тоа во даден временски период (од десет години), научната цел на истражувањето е постигната преку научната анализа на теориската и практичната страна на примената на механизмите и инструментите на човековата димензија, што обезбедува нови сознанија за самиот концепт, но и за неговата апликбилност во различни национални и регионални контексти. Овој труд претставува, сам по себе, извор, стимулација и поддршка на други истражувања од овој домен, особено имајќи го предвид фактот дека предизвиците кои ги адресира човековата димензија на ОБСЕ, и генерално, активностите на оваа меѓународна организација се континуирани и нужно потребни сè до денес. Комисијата оцени дека станува збор за труд кој има аспирации да ги спои теориската и практичната димензија на истражуваниот проблем. Практичните импликации што ги сугерира и ги носи како свој потенцијал го прават трудот вреден од аспект на можностите за примена. Во таа смисла, докторската дисертација може да послужи како реална основа за дебата во врска со успехите и неуспехите на ОБСЕ да го аплицира и надогради својот концепт на човекова димензија, со јасно презентирање на заклучоци за натамошната примена на концептот во Републиката и надвор од неа, а преку извлекување на научени лекции од истражуваните искуства.

Заклучок и предлог

Докторската дисертација на кандидатката м-р Марина Настеска, со наслов „Човековата димензија во безбедносниот концепт на Организацијата за безбедност и соработка (ОБСЕ) во Република Македонија во периодот 1999-2009“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува сите потребни стандарди за солиден докторски труд. Главниот научен придонес на докторската дисертација на кандидатката м-р Настеска се состои во детекција не само на проблемите, туку и можните решенија во поглед на детерминираниите проблеми во подрачјето на имплементацијата на човековата димензија на ОБСЕ првенствено во Република Македонија, но и пошироко. До овие сознанија е дојдено со употребата на соодветна научна методологија во истражувањето на едно комплексно прашање, особено имајќи ја предвид повеќеслојноста на човековата димензија онака како што ја сфаќа и применува ОБСЕ. Имајќи ги предвид специфичностите

на проблемот и предметот на истражување, кандидатката успеала да изнесе аргументиран и научно заснован заклучок од полза и за науката, но и за практиката. Со употреба на соодветни методи и техники на прибирање и обработка на податоци, како и со нивна систематска анализа и интеграција, м-р Настеска изложува сознанија кои меѓусебно се надополнуваат и резултираат во комплексна слика за предметот на истражување, неговото значење и начините на надминување на воочените проблеми.

Членовите на Комисијата за оцена на докторската дисертација воочија и одредени слабости, кои не ја нарушуваат генерално позитивната оценка, но чувствуваат потреба да ги апострофираат и во овој извештај. Докторската дисертација разработува примена на еден многу сложен концепт (човековата димензија на ОБСЕ, односно неговата примена во Република Македонија). Настојувајќи да направи преглед и анализа на сите негови димензии и полиња на примена, кандидатката напишала исклучително обемен труд. Користејќи го методот на хронолошка елаборација на примената на концептот од година во година, а според конкретните подрачја на примена, таа првенствено користела дескриптивен метод и анализа на содржина на извештаите на ОБСЕ. Меѓутоа, одејќи во широчина и во дескрипција, кандидатката не успеала да обезбеди холистички пристап, како и критичка дистанца од она што ОБСЕ го констатира и сугерира, од она што реално (не) се применува од релевантните актери во Република Македонија. Историската дистанца (од речиси десет години) од истражуваниот период и сознанијата од актуелните случувања, кризи и реформи, не се искористени на начин кој би обезбедил критичка призма кон активностите на ОБСЕ. Друг недостаток е и во тоа што кандидатката ја третира Организацијата на начин на кој таа самата себе се перципира и презентира во меѓународниот контекст, без да се води сметка за пресудното влијание на другите европски и регионални организации, кои имаат свое влијание врз нејзината позиција и значење во меѓународните односи. Конечно, Комисијата забележува и слабости во делот на исклучиво наративната презентација на добиените сознанија, иако по одредени прашања кандидатката можела да го направи тоа на поилустративен и поубедлив начин со користење на графички и статистички прикази на фактите и тенденциите во периодот од истражуваниот десетгодишен период. За одредени други аспекти и забелешки воочени од

одделните членови на Комисијата, тие го задржуваат правото да поразговараат со кандидатката поподробно за време на јавната одбрана.

Подрачјето на примена на сознанијата е сосема конкретно, иако реализацијата на понудените решенија не зависат само од научната аргументација, туку од многу други фактори кои влијаат на работата и мисиите на една меѓународна организација. Резултатите од дисертацијата, презентирани во разбирлив облик и за пошироката јавност, можат да послужат како основа во процесот за делиберација во експертските кругови и тие од граѓанското општество по сите аспекти на човековата димензија на ОБСЕ, согласно со начинот на кој тие се презентирани и апострофирани во истражувањето. Резултатите од истражувањата, во научни и/или практични цели, можат да ги користат државните институции во насока на реформските цели.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Марина Настеска, со наслов „Човековата димензија во безбедносниот концепт на Организацијата за безбедност и соработка (ОБСЕ) во Република Македонија во периодот 1999-2009“.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Билјана Ванковска, с.р.

Проф. д-р Лидија Георгиева, с.р.

Проф. д-р Зорица Салтировска, с.р.

Проф. д-р Марина Митревска, с.р.

Проф. д-р Рина Киркова Танеска, с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „СРЕДНОВЕКОВНИТЕ ТВРДИНИ ВО ЈУГОИСТОЧНИОТ РЕГИОН НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА (11-14 ВЕК): ФУНКЦИЈА, ЗНАЧЕЊЕ И ВРЕМЕНСКИ РАМКИ“, ПОДНЕСЕНА

ОД М-Р ДУШКО ЦВЕТАНОВ, А ПРИЈАВЕНА НА III ЦИКЛУС - ДОКТОРСКИ СТУДИИ НА СТУДИСКАТА ПРОГРАМА АРХЕОЛОГИЈА
НА ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на членовите 61 и 62 од Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус – докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (Универзитетски гласник бр. 245 од 2 мај 2013 година), а по предлог на Советот на студиската програма за трет циклус – докторски студии по археологија и член 38 од Правилникот за внатрешните односи и работењето на Филозофскиот факултет во Скопје (УКИМ), Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет во Скопје, на својата IX редовна седница одржана на 25.IV 2018 година, донесе Одлука за формирање Комисија за оцена на докторската дисертација поднесена од м-р Душко Цветанов со наслов: „Средновековните тврдини во југоисточниот регион на Република Македонија (11-14 век): функција, значење и временски рамки“, во состав: проф. д-р Виктор Лилчиќ Адамс, претседател, проф. д-р Елица Манева, ментор и членовите: проф. д-р Марјан Јованов, проф. д-р Антонио Јакимовски и проф. д-р Трајче Нацев.

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација: „Средновековните тврдини во југоисточниот регион на Република Македонија (11-14 век): функција, значење и временски рамки“, поднесена од м-р Душко Цветанов, и на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет му го доставува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Анализа на трудот

Докторската дисертација на докторандот м-р Душко Цветанов со наслов: „Средновековните тврдини во југоисточниот регион на Република Македонија (11-14 век): функција, значење и временски рамки“ претставува обемен труд од 421 страница. Тој содржи 306 страници компјутерски обработен текст во фонт Time New Roman (македонска поддршка) со 1,5 проред и големина на буквите 12, како и 821 фуснота. Освен тоа, презентирани се 16 табели со статистички податоци, 87 фотографии, 14 карти и преку 200 референтни библиографски единици. Во текстот се поместени и оригинални цитати од историските извори на старогрчки, старословенски и латински јазик.

Трудот содржи: вовед, седум поглавја, заклучок, илустрации и список на литература. Оваа докторска работа е резултат на повеќегодишните теренски и кабинетски истражувања на кандидатот кој потекнува од наведениот регион, така што добро го познава посочениот простор. Освен тоа, тој е вработен во Заводот за заштита на спомениците на културата и Музеј во Струмица и во својство на кустос има реализирано повеќе групни и самостојни археолошки ископувања на теренот.

Комплексноста на темата налагаше авторот да опфати повеќе аспекти во нејзината содржина. Од тие причини се издвоени поглавја со по неколку потпоглавја, со што излагањето е поконцизно и попродлабочено.

Во *воведот* се изнесени предметот и целта на истражувањето, идентификацијата и формулирањето на истражуваната проблематика, историјата на археолошките работи, откриените локалитети, како и резултатите од стручните лица кои биле вклучени во поранешните, истражувачки процеси.

Соодветно внимание е посветено и на географските карактеристики со придружните почвени, хидрографски, морфолошки, климатски и други особини на теренот.

Преку планот, начинот и значењето на истражувањата, кандидатот го презентира и методолошкиот пристап и проблемите што во продолжение ги третира.

Во *првата глава* се прикажани историските прилики во југоисточниот регион на Република Македонија од 11 до 14 век. Притоа се ползувани историски извори од падот на Самуиловата држава, па сè до заземањето на овие краишта од Османлиите во 1382/83 година. Освен воената историја, во текстот се проследени и црковните, економските, демографските, културните, градежничките и други аспекти од животот на овој простор.

Втората глава е посветена на средновековните, патни комуникации помеѓу средните течения на реките Вардар и Струма. Во ова поглавје доаѓа до израз теренскиот ангажман на кандидатот и неговото детално познавање на овој терен. Истовремено се земени предвид и патописите на одделни учени кои го посетувале регионот во средновековието, како и богатите податоци што ги нудат турските пописни дефтери.

Во рамките на овие истражувања влегуваат и интересни придружни согледувања за економските, демографските и културно-историските состојби, како и организацијата на патувањата.

Третата глава се однесува на развитокот на средновековните населби во наведениот простор и време. Во таа насока, кандидатот се осврнува на главните занимања на населението и условите за тоа. Пред сè, тоа се агрикултурата, сточарството, дрводелството, пчеларството, ловот и риболовот. Последново било тесно поврзано и со постоењето на „мочуриштата“, „езерата“ и водените површини. Градските средини, особено Струмица и лок. „Цареви Кули“, нудат остатоци од развиено занаетчиство: грнчарство, *џикашиџво*, ковање на метални предмети, веројатно и на накит, работилници за обработка на кожа, дрво, фурни за леб итн. Тоа резултирало и со трговски зделки. Забележана е и рударската активност, особено со доаѓањето на Сасите кон крајот на 13 и во 14 век. Рудникот Дамјан бил активен и во османлиско време.

Освен Струмица како главен урбан, воен, економски и духовен центар во околината, под влијание на одделни општествени, комуникациски и геоморфолошки прилики се развиваат и повеќе

средновековни населби. Тие со текот на времето се развивале и го зголемувале своето население. Дел од нив под слични топоними егзистираат и до денешни дни.

Демографските истражувања во спрега со опширните пописни книги покажуваат дека со пописот од 1519 година регионот бил населен со околу 23.000 жители, веројатно, онолку колку што ги имало и во првата половина на 14 век или со околу 21 жител на км². Тоа не значи дека овој регион бил поштеден од феноменот на „бактериски инфекции“ – како најчеста смртна опасност во средниот век која циклично се повторувала како епидемии (и пандемии) на чума, лепра, големи сипаници, туберкулоза, тифус, маларија итн.

Средновековните некрополи кои по редот на нештата се придружни локалитети на живеалиштата се нешто подобро истражени од археолошки аспект иако нивниот број не е голем. Стратумот од 11 до 14 век го содржат локалитетите: „Цареви Кули – Јужен Рид“, „Орта – џамија“, „Св. 15-Тивериополски маченици“ (сите од ареалот на градот Струмица), некрополата од комплексот „Водочки, цркви – Св. Леонтиј“ (Водоча), „Керамидарка“ (с. Мокрино) и „Св. Четириесет тивериополски маченици“ (Банско).

Во гевгелиско, тоа се некрополите „Бела прс“, неколку гробови од локалитетот „Вардарски Рид“ и од Нов Дојран.

Во изминатите 2-3 години кандидатот на оваа дисертација во подножјето на „Цареви Кули“ откри остатоци од црква со некропола и сидана гробница од 12-13 век. Резултатите од овие ископувања делумно ѝ се познати на стручната и пошироката јавност.

Четвртата глава под наслов: „Развој и континуитет на тврдините од антиката до средниот век во Централен Балкан“ содржи четири подпоглавја. Најнапред е направен осврт на изградбата на постарите утврдувања и на нивната континуирана употреба до почетокот на XI век.

Имено, првите урбани центри во југоисточниот регион на Република Македонија се појавуваат уште во раната антика. Кандидатот со право не навлегува во нивната убикација бидејќи целта на ова истражување е да се потенцира континуитетот на урбаното живеење на овие простори.

И Римјаните изградиле цела низа од утврдувања, особено на северната граница во Подунавјето кадешто функционираше познатиот *Limes*. Тој бил браник од варварските наезди. За таа цел се градени *каструми* – утврдени воени логори, како и *кастели* на клучни места во внатрешноста кои имале извесни сличности со средновековните тврдини.

Оваа појава на градење логори и кастели се засилува од IV век, а во VI кулминира што соодветствува со притисокот на варварските продори. Тоа е забележано на просторот на Република Македонија, вклучително и во нејзиниот југоисточен регион.

На ова место кандидатот прави продлабочена анализа на изгледот на доцноантичките, односно рановизантиски тврдини, и тоа: на градежниот материјал, обемот, изгледот на бедемите, кулите, опусот, тајните тунели, заштитните ровови, претпоставените комуникации со околните утврдени позиции итн.

Голем број тврдини од VI век токму заради извонредната цврстина и позиција останале во релативно добра состојба и во средновековието кога со соодветни поправки и доградби продолжиле

да функционираат. Еден дел од нив биле користени и од Самуил и неговите наследници кон крајот на X и почетокот на XI век.

Изворите зборуваат дека со Струмица и околните тврдини во тоа време управувал Драгомуж, при што по падот на Самуиловата држава, освен Струмица, биле предадени и тврдините Мацукион и Термица.

Со цел да се спречат натамошните востанија, наведените тврдини биле девастирани.

Во поглавјето за основните обележја на византиските тврдини од XI до XIII век, кандидатот истакнува дека тие сè уште имале доминантен воен карактер со присуство на воени гарнизони.

Византиската градителска дејност за градење и обновување на тврдините од времето на Комнените, како и во турболентниот XIII век била резултат на воените опасности кои доаѓале како од азиските, номадски племиња, така и од крстоносните војни.

Почнувајќи од доцниот XIII и во XIV век веќе се јавуваат и населби (подградија) со пазаришта и занаетчиски квартави кои се простирале околу утврдениот „Горен град“ или тврдина.

Во овој период се забележани и санирања на бедемите и кулите со сувосид, дрвени греди или со други материјали кои понекогаш биле поцврсти, но сепак се разликувале во опусот и останале да сведочат за доградбите од подоцнежниот период.

Во потпоглавјето за појавата на нови фортификациски елементи од западноевропската култура во доцносредновековните утврдувања се поместени прашањата за појавата на донжони, како и на утврдени резиденцијални комплекси блиски до европските замоци.

Најкарактеристичен донжон е изграден во „Цареви Кули“ – Струмица среде празниот простор на акрополата, оддалечен од обидието. Околу него се оформиле објекти за воената посада, штали, магацини, кујни, куќи за живеење и други инфраструктурни целини од посебни материјали. Како значаен придружен објект често се градел и праклис за религиозните потреби на населението.

Во потпоглавјето 4.4. разработени се организацијата, одбраната и прашањата на опсадите на средновековните тврдини.

За време на опсадите кои се доминантен начин на војување во средновековието, војската ги запоседнувала нападатите градови. Во тие прилики се ползувале и резервите од храна и вода, а се активирале и блиските помали тврдини и стражарски места за поефикасна одбрана. Се активирала и комуникацијата преку „сигнален систем, со оган“, со што се следеле непријателските војски.

Опсадните постројки од двете страни сипале: камења, жива вар, лешеве, отровни животни, запаливи материи и други застрашувачки „проектили“. Притоа, важна улога имала логистиката, снабдувањето со храна, вода, исцелителни мелеми и сл.

Во таа смисла, кандидатот ги презентира и пишуваните извори, особено Никифор Григори за заземањето на Струмица и околината од страна на Стефан Душан во 1343 година.

Следува и подолг екскурс за нападно и одбранбено оружје и боева тактика во средниот век со повремени археолошки сведоштва за одделни наоди на овие сведоштва во истражуваното подрачје.

Петтата глава е посветена на средновековните центри меѓу средните теченија на реките Вардар и Струма. Во петте потпоглавја кои следат, кандидатот прави опширен приказ на пет важни средновековни центри.

Најнапред се осврнува на развојот и континуитетот на комплексното утврдување на градот Струмица од IV до XVI век.

Притоа, проблематиката на овој урбан центар е третирана од аспект на името, историските и црковни прилики, па сè до резултатите од археолошките истражувања во изминатите години.

Локалитетот „Цареви Кули“ се наоѓа на доминантна, непристапна положба над градот Струмица. Тоа е рид на надморска висина од 450 м опкружен со клисури и поројни рекички кои го прават тешко освоив.

Покрај акрополата постојат и подградија распослани на околните тераси. Во времето на василевсот Маврикиј (582-602), како и мноштво други градови и тврдини, и овој локалитет бил напуштен.

Неговото повторно користење и историски и археолошки е потврдено во време на Самуиловата држава кога била изградена и палисадна конструкција во смисла на мала преттврдина на градот. Но, движните, археолошки наоди не се богати.

За време на норманските продори, градот бил обновен како значаен одбранбен пункт и тоа во владеењето на Алексиј I Комнен (1081-1118). Притоа бил обновен бедемот во ширина од 2,5 м и висина од 9 до 11 м како и кулите. Југозападната кула која и денес е зачувана до висина од 11 м, веројатно била висока 15 м. Овој дел се чувал од две вакви монументални кули (едната урната во почетокот на XX век од земјотрес). И двете биле ѕидани во полна маса без внатрешни простории.

Снабдена со вода и храна струмичката тврдина, како и онаа на градот Просек биле речиси неосвоиви. Тоа била причина и за историските збиднувања со формирањето на независната, државна формација на самостојните господари Добромир Хрс и Стрез во почетокот на XIII век. Струмица со својата крепост и положба била значаен пункт и во византиските војни меѓу Андроник II и Андроник III. Од царот-писател Јован Контакузин се дознава дека во негово време со Струмица и уште две други тврдини владеел Хреља и располагал со војска од 11.000 луѓе.

Со археолошките работи во изминатата деценија се констатира дека тврдината „Цареви кули“ има елипсовидна основа со должина на бедемот од 500 м и површина од 1,2 ha. Во овој простор се откриени објекти за живеење и стопанисување, за воената посада, за стражата и послугата. Константирано е и постоење на кујни, коњушници, ковачки работилници, штали, цистерни за вода, складиште за жито, куќи за живеење и утврден двор за заповедникот на крепоста. Главен и уникатен објект лоциран на највисокото плато е кулата – Пирг, на три ката како центар за одбрана на градот, дим.: 22 x 8 м и зачувана висина до 10 м. Во неа се наоѓале и магацини за храна, за борбени средства и бунар-цистерна во приземјето. Основата ѝ е шестоаголна за поефикасна одбрана.

На „Цареви кули“ се наоѓа и една од најголемите цистерни откриени на Балканот. Таа е вкопана во карпа, обѕидана и обложена со хидростатен малтер.

Дворецот бил лоциран на најнедостапната страна, надвор од дометот на стрелите.

Откриени се и делови од двојни бедеми – протеихизма подигнати во послабо бранетиот простор. Зачувани се и остатоци од длабок ров *fossa* во ширина од 40 м и должина од 60 м со цел да им се оневозможи пристап на непријателските, опсадни справи.

Меѓу движниот материјал најбројна е садовата керамика: огнишни грниња, длабоки чинии, црепни за леб, питоси, амфори, бокали, чаши итн.

Од крајот на XII век се среќава и луксузна, трпезна керамика во техниките на сликање, зграфито и шамплеве со геометриски, вегетабилни, зооморфни и антропоморфни мотиви. Забележани се претстави на свет воин, на лав, орел, леопард итн.

На овој локалитет се најдени и разни орудија и алатки за ковачки, кожарски, дрводелски, каменоклесачки, кројачки и, особено земјоделски работи.

Меѓу оружјето доминираат стрелите за лак, но и за самострел, потоа боздогани и еден боев чекан.

Меѓу монетите особено место заземаат две богати остави од кои едната содржи 4300 византиски трахеи наменети за плата на војската од времето на Стрез (1207-1214). И двете остави се засолнати во керамички садови.

Покрај византиските монети од XIII век се среќаваат и венецијански, па дури и остава од 83 примероци, ковани од нивните дуждови меѓу 1205 до 1275 година.

Со паѓањето под власта на Србите, се среќаваат и нивните монети, меѓутоа, не и на самостојните владетели Волкашин, Марко и Константин Драгаш. Но, затоа се присутни унгарски, дубровнички, па и полски ковања што е адекватно на трговската активност. Најмладите примероци се со османлиско потекло.

Пред падот на Струмица под Османлиите 1382/3, со неа владеело семејството на Драгашите.

Потоа, како и сите други тврдини, и струмичките „Цареви кули“ го губат своето значење и постепено излегуваат од употреба со присуство на неколку бранители. Евлија Челеби во 1670 година ја опишува тврдината како сосема напуштена, додека градот Струмица како убав и добро изграден, без бедеми, но со по некоја феудална кула, како мали семејни утврдувања.

Во тоа време се споменуваат постарите цркви: Св. Петнаесет тивериополски маченици, Св. Богородица и Св. Стефан. Подоцна, во XVI век се наброени црквите: Св. Никола, Св. Илија и Св. Константин и Елена. Последнава имала и своја ракописна библиотека, а била опожарена во 1913 година.

Кандидатот во 2015/16 година во подножјето на „Цареви Кули“ откри уште една мала, еднокорабна црква со некропола и сидна гробница од првата половина на XIII век. Од исто време е и надгробната плоча со триреден, кирилски натпис. Постојат индикации за егзистирање на уште вакви, мали еднобродни капели на околниот простор кои го чекаат своето откривање.

Во второто потпоглавје на петтата глава прикажана е од сите аспекти состојбата со Радовиш како средновековен рударски центар во регионот. И оваа месност за прв пат се споменува во првата грамота на Василиј II (976-1025) од 1019 година за првата на Охридската архиепископија. Имено, Радовиш и Конче биле во посед на Струмица каде што сè вкупно имало 12 клирици и 12 парици.

За Радовиш повеќе податоци има од пишуваните и пописни извори, а сосема малку од археолошките рекогносцирања.

И населбата Конче е обработена претежно од историски извори. Таа се смета за средновековно, регионално средиште. Па прв пат се споменува во грамотата од 1019 година на императорот Василиј II која се однесува на правата на Охридската архиепископија.

Во 1366 година, манастирот „Св. Стефан“ како посед на Никола Стањевиќ бил даруван на Хилендар. Средновековно Конче, имено, било значајно како манастирски центар, односно како управно и црковно средиште. И на оваа територија се познати остатоци од феудални кули.

Како историски ексклузивитет за овој простор се и сториите за поседите на Мара Бранковиќ, ќерка на деспот Ѓураѓ Бранковиќ, жена и вдовица на султанот Мурат II (1421-1451).

Археолошките истражувања би требало да го потврдат присуството и гробните остатоци на уште неколку значајни личности од XV век од окружувањето на легендарната Мара Бранковиќ.

Алавандово / Валандово во областа Бојмија, на десниот брег на Анска Река се третира во временскиот процес од утврдено селиште до гратче. Овој простор е населен и утврден уште од античко време. Во VI век бил значајно стражарско место кое комуницирало со најзначајната средновековна тврдина Просек – Демир Капија. Оваа стратешка улога ја имало и во текот на средновековието.

На оваа локација наречена Исар, во средновековието лежел градот Валандово како центар на жупата Бојмија, а со статус на фрурион – тврдина. Меѓу прибраните, средновековни наоди се споменуваат: покривни тегули од комненовски тип, византиски и венецијански монети, прстен и фрагменти од средновековна, глеѓасона керамика.

Средновековната градска населба Дојран – Полин е подигната врз остатоци кои допираат до најраната антика, а се регистрирани од Херодот во V век, пр. н.е. Во II век пр. н. е. Страбон го споменува градот Тауриана. Во средниот век на оваа локација егзистирал градот Полин.

На северната периферија на населбата Нов Дојран откриени се остатоци од средновековна капела со 20 гробови околу неа и наоди од X до XII век. Од истражувањата во црквата „Св. Илија“, се констатира постоење на некропола од XVI до XIX век, но и вонгробни наоди на византиски и венецијански монети од XII до XIV век.

Шестата глава е посветена на проблемот на организираниот систем за заштита на средновековните тврдини и населби во југоисточниот регион на Република Македонија. Притоа се наведени малите утврдувања како дел од одбранбениот прстен околу позначајните центри. За таа цел се обработени просторите околу средновековна Струмица, Подбеласичкиот регион, падините на Огражден, патната траса Струмица – Дојран, Радовишкиот регион, долината на реката Лакавица и Вардарската магистрала и нејзината одбрана од Демир Капија до Гевгелија.

Во последната, седма глава е обработено прашањето на одбранбениот лимес меѓу средните течения на реките Вардар и Струмица во средниот век. На основа веќе кажаните состојби потенцирано е воено-стратешкото значање на струмичката област во раниот среден век, во

византискиот период и во времето на познатите и забележани феудални владетели: Хрс, Стрез, Хреља и Константин Драгаш.

Во заклучните согледувања докторандот м-р Душко Цветанов ги сумира бројните сознанија до кои дојде во текот на своите обемни, интердисциплинарни проучувања за средновековието во југоисточниот регион на Република Македонија. Нагласена е централната улога на градот Струмица и фактите кои довеле до тоа.

Акцентот е ставен врз одбранбениот систем, комуникациите, населбинските локалитети и придружните некрополи. Притоа, движниот археолошки материјал, доколку постои или е достапен служи само како потврда за прецизирање на одделни хронолошки параметри.

Како посебна доблест на оваа докторска дисертација се илустративните дополнувања.

Во табелите 1-16 направен е преглед со статистички податоци кои во претходните поглавја беа наративно образложени. Со тоа се добива поголема прегледност на овој обемен материјал.

Преку фотографиите, чиј број е импозантен (87), прикажани се најкарактеристичните теренски состојби и археолошки наоди. Дел од овие фотографии се направени со најсофистицирана апаратура, со извонредна прегледност и, секако, со многу вложен напор за да се постигне тоа. Тоа се однесува и на 12 карти со сите картографски и достапни дизајнерски карактеристики, така што и од тој аспект наведените проблеми во посочениот простор и време се достапни за следење.

Предмет на истражување

Предмет на истражување во докторската дисертација на докторандот м-р Душко Цветанов се средновековните тврдини во југоисточниот регион на Република Македонија во средновековието (11-14 век). Притоа, кандидатот ги користел историските извори, топонимијата, ономастиката, етнографските записи и, пред сè, археолошките резултати од теренот за да ги објасни функцијата, значењето и временските рамки на третираните локалитети.

Со овие истражувања се отворени, разјаснети, но и поставени нови прашања за наведената проблематика. Со тоа е направен огромен исчекор за решавање на темата за одбранбениот систем и комуникациите во средните векови, не само во југоисточниот дел од Република Македонија туку и во поширокиот балкански простор.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Оваа тема е во одделни сегменти обработувана, меѓутоа периодот на средните векови со целокупната инфраструктура се парцијално третиран и недоволни. Исто така, податоците за црковните, управните, економските, демографските и многу други аспекти од севкупниот живот во средновековието, вклучително и во османлискиот период во оваа дисертација се за прв пат сеопфатно обработени со причинско-последични и издржани образложенија.

Кус опис на применетите методи

Авторот на наведената дисертација при изведувањето на заклучоците ги ползувал методите на индукција и дедукција. Аналогиите се, исто така, еден од основните пристапи во ваков вид на истражување. Анализата на податоците и нивната синтеза, статистичките и ликовните показатели, прецизните историски и археолошки, особено нумизматички извори и наративното дополнување со теренски согледувања од аутопсија се најчестите пристапи кон поставените прашања и нивното разрешување.

Кус опис на резултатите од истражувањето

Врз основа на користените податоци, аналогиите, методолошкиот пристап, ползуваната литература, теренските опсервации и другите наведени квалитети, кандидатот во докторската дисертација презентира нови, продлабочени сознанија за посочената тема. Со интердисциплинарниот пристап, тој ги прошири видичите применувајќи резултати и од други науки кои имаат допирни точки со проблематиката на оваа докторска дисертација.

Оцена на трудот

Докторската дисертација на кандидатот м-р Душко Цветанов со наслов: „Средновековните тврдини во југоисточниот регион на Република Македонија (11-14 век): функција, значење и временски рамки“ претставува истражување од областа на хуманистичките науки, во научното подрачје археологија на Македонија. Комисијата за оцена заклучува дека кандидатот успешно обработил една тема која е мошне сложена со повеќезначна проблематика. Докторандот во овој труд покажа дека ја владее научната методологија, со што одговори на основните цели зацртани за разрешување на еден висок, академски степен. Треба да се истакне и коректноста на пишуваниот збор, на стилот и јазикот, како и на ликовната обработка на материјалот.

Врз основа на изнесените квалитети, Комисијата е на мислење дека наведената докторска дисертација ги исполнува условите и стандардите за изработка на докторски труд.

Заклучок и предлог

Комисијата за оцена му предлага на Наставно-научниот совет на Филозофскиот факултет да ја прифати позитивната оцена и да закаже одбрана на докторската дисертација на докторандот м-р Душко Цветанов со наслов: „Средновековните тврдини во југоисточниот регион на Република Македонија (11-14 век): функција, значење и временски рамки.

Комисија

Проф. д-р Виктор Лилчиќ Адамс, с.р.

Проф. д-р Елица Манева, с.р.

Проф. д-р Марјан Јованов, с.р.

Проф. д-р Антонио Јакимовски, с.р.

Проф. д-р Трајче Нацев, с.р

**ПРЕГЛЕД
НА ОДОБРЕНИ ТЕМИ НА ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ**

2. Магистерски трудови

Ред. бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата		Име и презиме на менторот	Датум и бр. на Одлука на ННС/НС за прифаќање на темата
		на македонски јазик	на англиски јазик		
1.	Марија Каранфиловска	„Сепаратизам, етно-национализам и тероризам“	The perspectives of the ethno-nationalist separatist terrorism as a form of political terrorism	проф. д-р Тања Милошевска	Бр.10-927/3 11-6-2018
2.	Катерина Гроздановска	„Сликаната архитектура во македонскиот средновековен живопис: форми, типологија, археолошки контекст“	Painted architecture in Macedonian medieval fresco-painting-forms, tipology, archaeological aspects	проф. д-р Елизабета Димитрова	Бр.10-778/3 11-6-2018
3.	Драган Танески	„Зооморфни ликовни престапи на античките археолошки наоди од Република Македонија – преглед, класификување и интерпретација“	Zoomorphic artistic representations of the ancient archaeological findings from Republic of Macedonia – review, classification and interpretation	проф. д-р Никос Чаусидис	Бр.10-1272/4 11-6-2018

4.	Фики Гаспар	„Совесноста, екстраверзијата и интелегенцијата како предиктори на училишниот успех и социјалната прифатеност кај средношколци“	Consentiusness, extroversion and intelligence as predictors of school success and social acceptance among high school studenty	проф. д-р Орхидеја Шурбановска	Бр.10-1307/3 11-6-2018
----	--------------------	--	--	--------------------------------	---------------------------

РЕФЕРАТ

ЗА ИЗБОР НА ЕДЕН НАСТАВНИК ВО НАУЧНОТО ПОДРАЧЈЕ ОПШТЕСТВЕНИ НАУКИ, НАУЧНОТО ПОЛЕ ЕКОНОМСКИ НАУКИ, НАСТАВНО-НАУЧНАТА ОБЛАСТ МЕЃУНАРОДНИ ЕКОНОМСКИ ОДНОСИ, НА ЕКОНОМСКИОТ ИНСТИТУТ ВО СКОПЈЕ

Врз основа на конкурсот објавен од страна на ректорот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, за избор на еден наставник во сите наставно-научни звања на Економскиот институт во Скопје, во подрачјето општествени науки, научно поле: економски науки, во наставно-научната област меѓународни економски односи, објавен во весниците „Нова Македонија“ од 7.5.2018 и „Коха“ од 5.5.2018 година, како и врз основа на Одлуката бр. 02-733/1 од 3.5.2018 донесена од страна на Научниот совет на Економскиот институт во Скопје, на 15. седница одржана на 2.5.2018 година, формирана е Рецензентска комисија во состав: д-р Михаил Петковски, редовен професор, д-р Билјана Ангелова, редовен професор и д-р Ристо Фотов, редовен професор.

Како членови на Рецензентската комисија, по прегледувањето на доставената документација, го поднесуваме следниов

ИЗВЕШТАЈ

На објавениот конкурс за избор на еден наставник во сите наставно-научни звања на Економскиот институт во Скопје, во подрачјето општествени науки, научно поле: економски науки, во наставно-научната област меѓународни економски односи, во предвидениот рок се пријави кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов, доцент на Економскиот институт во Скопје.

1. Биографски податоци

Кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов е родена на 1.8.1981 година во Тетово, каде што завршила основно и средно училиште со одличен успех. Во 2004 година дипломирала на Економскиот факултет во Скопје, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Во учебната 2005/06 година се запишала на постдипломски студии при истиот Универзитет, на секторот монетарна економија. Магистрирала во 2008 година, на

тема: „Хармонизација на банкарската регулација во Р. Македонија со регулативниот систем на Европската Унија”. Во февруари 2011 година, успешно ја одбранила докторската дисертација на Економскиот факултет, при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, на тема: „Либерализација на капиталната сметка и финансиската стабилност”, под менторство на проф. д-р Михаил Петковски, при што се стекнала со научен степен доктор на економски науки.

Кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов својата работна кариера ја започнала во учебната 2006/07 година, како помлад асистент на Економскиот факултет при Државниот универзитет во Тетово. Во периодот од 2008 до 2011 година, работела во фамилијарен бизнис, во фирмата за ентериери “ДООЕЛ Порта Ентериери”, каде што ги водела сметководствените и финансиските работи. Во тековната 2011 година остварила практикантски стаж во Центарот за стратемски истражувања при Македонската академија на науките и уметностите, со цел да има пристап до современа литература, контакт со академици од областа и да ги продолжи своите истражувања во материјата во која се специјализирала. Една година работела во Секторот за комерцијално банкарство во ТТК Банка АД-Скопје, како соработник за клиенти-население. Во декември 2012 година е избрана за доцент на Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев” во Штип, на Катедрата за финансии. Од декември 2014 година до денес е вработена на Економскиот институт при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј” во Скопје, како доцент од областа на меѓународните економски односи. Во периодот 2014-2016 година била визитинг-професор на Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев” во Штип.

Во текот на својот работен ангажман во Институтот, д-р Весна Георгиева Свртинов активно учествувала во реализацијата на предвидените активности од научен и од едукативен карактер.

Кандидатката активно се служи со англискиот јазик.

2. Наставно-образовна дејност

Во периодот од нејзиниот избор во звањето доцент до денес, кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов континуирано е вклучена во наставно-образовната дејност на студиите од прв и втор циклус.

Во периодот 2012-2016 година, кандидатката изведувала настава на Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев” во Штип, каде што држела предавања на прв циклус на студии по следниве предмети: Меѓународни финансии, Меѓународен финансиски менаџмент, Основи на финансии, Финансиски менаџмент, Биланс на плаќања, Микроекономија, Макроекономија, Монетарна економија, Финансиски пазари и институции, Европски монетарен систем и монетарна политика, како и на предметот Глобални електронски плаќања на втор циклус студии.

Во периодот 2014-2018 година, кандидатката изведувала настава на втор циклус студии на Економскиот Институт во Скопје, на предметите: Економија на пари, банкарство и финансиски пазари и Финансиска анализа и известување.

Во периодот 2014-2018 година, на Економскиот институт во Скопје, учествувала во 7 комисии за оцена и одбрана на магистерски трудови и во 5 комисии за оцена и одбрана на докторски дисертации.

Како предметен наставник, кандидатката подготвила нови предмети за потребите на студиските програми на втор циклус студии на Економскиот институт во Скопје, како: Менаџерски финансии, Економија на пари банкарство и финансиски пазари, Макроекономски политики и развој, Меѓународни финансиски пазари и институции, Финансиски пазари и институции, Девизен пазар и девизно работење, Планирање и оптимизација на логистиката и Аграрна политика.

Кандидатката е автор на два позитивно рецензирани универзитетски учебника: Меѓународен финансиски менаџмет, издаден во 2014 година и Економија на пари, банкарство и финансиски пазари, издаден во 2016 година.

Вкупната наставно-образовна активност на кандидатката е наведена во табелата во Анексот на овој Извештај.

3. Научноистражувачка дејност

Во периодот од својот избор за доцент до денес, кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов е автор или коавтор на вкупно 50 труда, од кои 21 се оригинални научни трудови во научно-популарни списанија со меѓународен уредувачки одбор, 28 се трудови со оригинални научни резултати, објавени во зборник на трудови од научен стручен собир со меѓународен уредувачки одбор и еден е труд објавен во стручно-научно популарно списание со меѓународен уредувачки одбор. Исто така, кандидатката активно учествувала на научни собири и конференции во земјата и во странство со трудови и презентација.

Кандидатката е автор на монографијата „Финансиска либерализација и финансиска стабилност,” издадена во 2013 година, а објавила и 3 делови од монографии.

Во делот на научноистражувачките активности, д-р Весна Георгиева Свртинов учествувала во изработката на научноистражувачки проекти во рамките на работната програма на Институтот, но и надвор од него. Кандидатката била коракководител на 1 национален научен проект и учествувала како член во 15 научни проекти, од кои 6 меѓународни.

Насловите и другите информации за трудовите и проектите кои ги изработила кандидатката се наведени во табелата во Анексот на овој Извештај, која е составена согласно со образецот кон извештајот за избор во наставно-научно, научно и наставно-стручно звање, од Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

4. Стручно-апликативна дејност и дејност од поширок интерес

Паралелно со наставно-образовните и научноистражувачките активности, кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов активно е вклучена во стручно-апликативната работа на Економскиот институт во Скопје. Таа врши стручна активност во делот на рецензирање на научни и стручни трудови, член е на Комисијата за самоевалуација на Економскиот институт во Скопје, како и на Комисијата за изработка на Правилник за научноистражувачка дејност. Седум пати била рецензент на трудови од областа, два пати била рецензент за избор во звање и еднаш рецензент на учебник.

Во рамките на дејностите од поширок интерес, кандидатката спровела неколку предавања и обуки во институции од јавен карактер, и тоа: Оценка на исплатливоста на инвестициите, Изработка на бизнис-план, Анализа на финансиските извештаи, Анализа на податоци, Финансиско планирање и предвидување, Компјутерско водење на материјално и финансиско сметководство и Е-маил маркетинг.

Конкретните активности кои се однесуваат на стручно-апликативната дејност и дејноста од поширок интерес на кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов се наведени во табелата во Анексот, која е составен дел на овој Извештај.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на целокупната доставена документација и личното познавање на кандидатката, Рецензентската комисија позитивно ја вреднува и ја оценува наставно-образовната, научноистражувачката и стручно-апликативната дејност, како и дејноста од поширок интерес.

Од изнесените податоци за севкупната активност на кандидатката од избор за доцент до денес, вкупно се пресметани 308,68 поени, од кои во наставнообразовната дејност - 87,88 поени, во научноистражувачката дејност - 206,9 поени и во стручно апликативната дејност - 13,9 поени.

Комисијата заклучи дека д-р Весна Георгиева Свртинов поседува научни и стручни квалитети и според Законот за високото образование и Правилникот за критериумите и постапката за избор во наставно-научни, научни, наставно-стручни и соработнички звања и асистенти-докторанди на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, ги исполнува сите услови да биде избрана во звањето вонреден професор во научната област меѓународни економски односи.

Според гореизнесеното, Комисијата има чест да му предложи на Наставно-научниот совет на Економскиот институт во Скопје, да ја избере кандидатката д-р Весна Георгиева Свртинов во звањето **вонреден професор** во подрачјето општествени науки, поле: економски науки, наставно-научна област: **меѓународни економски односи**.

Членови на Комисијата

1. Д-р Михаил Петковски

_____ с.р.

2. Д-р Билјана Ангелова

_____ с.р.

3. Д-р Ристо Фотов

_____ с.р.

ОБРАЗЕЦ

**КОН ИЗВЕШТАЈОТ ЗА ИЗБОР ВО НАСТАВНО-НАУЧНО, НАУЧНО,
НАСТАВНО – СТРУЧНО И СОРАБОТНИЧКО ЗВАЊЕ**

Кандидат: Весна Георгиева Свртинов

(име, татково име и презиме)

Институција: Економски институт, УКИМ, Скопје

(назив на факултетот/институтот)

Научна област: меѓународни економски односи

НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Одржување на настава од прв циклус студии	28,8
	Европски монетарен систем и монетарна политика (Економски факултет – Универзитет „Гоце Делчев” во Штип/насока: Меѓународна економија, наставен центар: Штип, задолжителен, 2+2+2, 2013/14). 2x15x0,04	1,2
	Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев” во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар: Струмица, задолжителен, 3+2+2, 2013/14). 3x15x0,04	1,8
	Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев” во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар: Кочани, задолжителен, 3+2+2, 2013/14). 3x15x0,04	1,8

	Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар: Радовиш, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).	1,8
	3x15x0,04	
	Финансиски пазари и институции (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар: Радовиш, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).	1,8
	3x15x0,04	
	Макроекономија (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Сметководство финансии и ревизија, наставен центар: Радовиш, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).	1,8
	3x15x0,04	
	Микроэкономија (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).	1,8
	3x15x0,04	
	Биланс на плаќање (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Меѓународна економија, наставен центар: Штип, задолжителен, 2+2+1, 2013/14).	1,2
	2x15x0,04	
	Меѓународен финансиски менаџмент (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Меѓународна економија, наставен центар: Штип, задолжителен, 2+2+1 2013/14).	1,2
	2x15x0,04	
	Финансиски менаџмент (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Сметководство финансии и ревизија, наставен центар: Штип, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).	1,8
	3x15x0,04	
	Меѓународни финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока:	1,2

	Меѓународна економија, наставен центар: Штип, задолжителен, 2+2+1, 2014/15).	
	2x15x0,04	
	Меѓународни финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар: Штип, изборен, 1+1+1, 2014/15).	0,6
	1x15x0,04	
	Монетарна економија (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).	1,8
	3x15x0,04	
	Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).	1,8
	3x15x0,04	
	Финансиски пазари и институции (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).	1,8
	3x15x0,04	
	Монетарна економија (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2015/16).	1,8
	3x15x0,04	
	Основи на финансии (Економски факултет – Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2015/16).	1,8
	3x15x0,04	
	Финансиски пазари и институции (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2015/16).	1,8

	3x15x0,04	
2.	Одржување на настава од втор циклус студии	4,5
	Глобални економски плаќања (Економски факултет - Универзитет “Гоце Делчев” во Штип/насока: Финансии и банкарство, изборен, 2+2, зимски семестар, 2013/14). 2x15x0,05	1,5
	Економија на пари банкарство и финансиски пазари (Економски институт/насока: Менаџерски финансии 4+1/3+2, изборен/задолжителен, 2+2, зимски семестар 2017/18). 2x15x0,05	1,5
	Финансиска анализа и известување (Економски институт/насока: Финансиски менаџмент 4+1/3+2, изборен, 2+2, летен семестар 2017/18). 2x15x0,05	1,5
3.	Одржување на вежби (изработка на семинарска работа)	15,75
	Европски монетарен систем и монетарна политика (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев” во Штип/насока: Меѓународна економија, наставен центар Штип, задолжителен, 2+2+2, 2013/14). 2x15x0,03	0,9
	Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев” во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар:Радовиш, задолжителен 3+2+2, 2013/14). 2x15x0,03	0,9
	Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев” во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар: Кочани, задолжителен, 3+2+2, 2013/14). 2x15x0,03	0,9

	<p>Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар:Струмица, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).</p> <p>2x15x0,03</p>	0,9
	<p>Финансиски пазари и институции (Економски факултет - „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар:Радовиш, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).</p> <p>2x15x0,03</p>	0,9
	<p>Макроекономија (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Сметководство финансии и ревизија, наставен центар:Радовиш, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).</p> <p>2x15x0,03</p>	0,9
	<p>Микроекономија (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар:Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2013/14).</p> <p>2x15x0,03</p>	0,9
	<p>Биланс на плаќање (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Меѓународна економија, наставен центар: Штип, задолжителен, 2+2+1, 2013/14).</p> <p>1x15x0,03</p>	0,45
	<p>Меѓународен финансиски менаџмент (Економски факултет – Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Меѓународна економија, наставен центар: Штип, задолжителен, 2+2+1, 2013/14).</p> <p>1x15x0,03</p>	0,45
	<p>Финансиски менаџмент (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Сметководство, финансии и ревизија, наставен центар: Штип, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).</p> <p>2x15x0,03</p>	0,9
	<p>Меѓународни финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Меѓународна економија, наставен центар: Штип, задолжителен, 2+2+1, 2014/15).</p>	0,45

	1x15x0,03	
Меѓународни финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Финансиски менаџмент, наставен центар: Штип, изборен, 1+1+1, 2014/15).	1x15x0,03	0,45
Монетарна економија (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).	2x15x0,03	0,9
Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).	2x15x0,03	0,9
Финансиски пазари и институции (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2014/15).	2x15x0,03	0,9
Монетарна економија (Економски факултет – Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2015/16).	2x15x0,03	0,9
Основи на финансии (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2015/16).	2x15x0,03	0,9
Финансиски пазари и институции (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Банкарство, финансии и осигурување, наставен центар: Скопје, задолжителен, 3+2+2, 2015/16).	2x15x0,03	0,9

	Глобални економски плаќања (Економски факултет – Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/насока: Финансии и банкарство, изборен, 2+2, зимски семестар, 2013/14). 1x15x0,03	0,45
	Економија на пари банкарство и финансиски пазари (Економски институт/насока: Менаџерски финансии 4+1/3+2, изборен/задолжителен, 2+2, зимски семестар 2017/18). 1x15x0,03	0,45
	Финансиска анализа и известување (Економски институт/насока:Финансиски менаџмент 4+1/3+2, изборен, 2+2, летен семестар 2017/18). 1x15x0,03	0,45
4.	Подготовка на нов предмет	15,0
	Европски монетарен систем и монетарна политика (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/прв циклус, насока: Меѓународна економија - задолжителен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Глобални економски плаќања (Економски факултет - Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип/втор циклус, насока: Финансии и банкарство - изборен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Менаџерски финансии (Економски институт/втор циклус, насока: Менаџерска економија- изборен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Економија на пари, банкарство и финансиски пазари (Економски институт/втор циклус, насока: Менаџерска економија - задолжителен/изборен предмет)	1,5

	-предавања (1) -вежби (0,5)	
	Макроекономски политики и развој (Економски институт/втор циклус, насока: Меѓународна економија – задолжителен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Меѓународни финансиски пазари и институции (Економски институт/втор циклус, насока: Меѓународна економија – изборен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Финансиски пазари и институции (Економски институт/втор циклус, насока: Финансиски менаџмент – изборен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Девизен пазар и девизно работење (Економски институт/втор циклус, насока: Бизнис економија - изборен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Планирање и оптимизација на логистиката (Економски институт/втор циклус, насока: Логистика на бизнисот – задолжителен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
	Аграрна политика (Економски институт/втор циклус, насока: Агробизнис – изборен предмет) -предавања (1) -вежби (0,5)	1,5
5.	Консултации со студенти	1,23

	Зимски семестар 2013/14 (прв циклус, Економски факултет - Штип, УГД)	0,2
	Летен семестар 2013/14 (прв циклус, Економски факултет - Штип, УГД)	0,2
	Зимски семестар 2014/15 (прв циклус, Економски факултет - Штип, УГД)	0,2
	Летен семестар 2014/15 (прв циклус, Економски факултет - Штип, УГД)	0,2
	Зимски семестар 2015/16 (прв циклус, Економски факултет - Штип, УГД)	0,2
	Летен семестар 2015/16 (прв циклус, Економски факултет - Штип, УГД)	0,2
	Зимски семестар 2017/18 (втор циклус, Економски институт, УКИМ)	0,008
	Летен семестар 2017/18 (втор циклус, Економски институт, УКИМ)	0,022
6.	Член на комисија за оцена или одбрана на докторат на Економскиот институт при УКИМ	2,5
	Член на комисија за оцена и одбрана на докторат на 5 кандидати на Економскиот институт во периодот 2014-18. 5x0,5	2,5
7.	Член на комисија за оцена или одбрана на магистратура на Економски институт при УКИМ	2,1
	Член на комисија за оцена и одбрана на магистратура на 7 кандидати на Економскиот институт во периодот 2014-18 7x0,3	2,1

8.	Пакет материјали за одреден предмет	2
	Пакет материјали за предметот Економија на пари, банкарство и финансиски пазари, задолжителен/изборен предмет на 4+1 и на 3+2 на насоката Менаџерски финансии, при Економскиот институт во Скопје, УКИМ	1
	Пакет материјали за предметот Меѓународен финансиски менаџмент, Економски факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип	1
9.	Позитивно рецензиран универзитетски учебник	16
	Меѓународен финансиски менаџмент, (Економски факултет, Универзитет “Гоце Делчев” во Штип, 2014 – автор)	8
	Економија на пари банкарство и финансиски пазари, (печатница “Фига” во Тетово, 2016 – автор)	8
	ВКУПНО ЗА НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	87,88

НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ

Ред. Број	Назив на активност:	Поени
1.	Раководител на национален научен проект	6
	<u>„Можности и перспективи за развој на Македонската берза на хартии од вредност во услови на криза од глобален и регионален карактер“</u> , Економски институт – Скопје, 2016 (кораководител)	6
2.	Учесник во меѓународни научни проекти	30

	“Managing finance of the Chartered Institute of Public Finance and Accountancy” funded by Center of excellence in Finance (CEF) and World Bank, implemented by CIPFA (2015)	5
	“Enhancing Competitiveness of Microenterprises in Rural Areas”, funded by European Commission, implemented by Comunity Development Institute. Project reference: 2016-1-IE01-KA202-016865 (2017)	5
	“Training on social farming and territorial development”, funded by Erasmus + Programme of the European Union, implemented by Comunity Development Institute. Project reference: 2017-1-IT01-KA202-006055 (2018)	5
	“Acquiring Key Competencies for Economic and Social Sustainability”, funded by Erasmus + Programme of the European Union implemented by Comunity Development Institute. Project reference: 2017-1-CK01-KA204-035371 (2018)	5
	“Development of technology and concentration of the international capital”, funded by O.C.S. Plants, Technologies and Processes Kft. Budapest (2018)	5
	“Research on the support of domestic companies by banks and the level of development of the industry”, funded by ITEC srl , Villarbasse, Italy (2018)	5
3.	Учесник во национални научни проекти	24
	“Состојби и перспективи за зголемување на наталитетот во Р.Македонија со осврт на идентификување на факторите на влијание,” УГД, 2013	3
	“Можности за подобрување на ефикасноста во спроведувањето на Инструментот за претпристапна помош во Република Македонија”, УКИМ, 2014/15	3
	“Влијанието на квалитетното финансиско известување и корпоративно управување врз ефикасноста на инвестициите и пазарот на капитал во РМ”, УГД, 2016	3

	“Причини за ниската акумулативна способност и ликвидност на претпријатијата од реалниот сектор во РМ и можности за нивно унапредување”, УКИМ, 2015-2016	3
	“Карактеристики на јавниот долг на Република Македонија”, Економски институт - Скопје, 2017	3
	“Земјоделството и општествено-економскиот развој на Република Македонија”, Економски институт-Скопје, 2017/18	3
	“Претприемништвото во јавниот сектор во Република Македонија”, Економски институт-Скопје, 2017/18	3
	“Економските импликации од политичката криза во Република Македонија”, УКИМ, 2017/18	3
	Монографија	8
	“Финансиска либерализација и финансиска стабилност” (Економски факултет, УГД во Штип, 2013, автор)	8
4.	Дел од монографија	12
	Група автори. “Научната дијаспора од Република Македонија”, Економски институт, Скопје. Видекс БВ – Скопје, 2014	4
	Група автори. “Можности за подобрување на ефикасноста во спроведувањето на Инструментот за претпристапна помош во Република Македонија”, УКИМ, 2016	4
	Група автори. “Причини за ниската акумулативна способност и ликвидност на претпријатијата од реалниот сектор во РМ и можности за нивно унапредување”, УКИМ, 2017	4
6.	Труд со оригинални научни резултати, објавен во стручно/научно-популарно списание	1,2

	Група автори. Меѓународната публикација „SEE-6 Economic Outlook”, SEEA, Vol. 1, No. 1, November, 2015. (2x0,6=1,2)	1,2
7.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во стручно-научно популарно списание со меѓународен уредувачки одбор	44,7
	Vesna Georgieva Svrtnov , Dusko Todevski, Diana Boskovska and Olivera Gorgieva-Trajkovska, “New evidence for Monday's and January's effects on the Macedonian stock exchange index (MBI10) returns”, Economic Development, Journal of the Institute of Economics - Skopje. Vol. 19, Issue 1-2/2017 (3x0,6 = 1,8)	1,8
	Vesna Georgieva Svrtnov , Olivera Gorgieva-Trajkovska and Blagica Koleva, “The effect of foreign direct investment in Western Balkan economies for the period 2005-2015”, Iliria International Review, 7 (1) 2017 (3x0,8=2,4)	2,4
	Diana Boskovska, Biljana Angelova, Vesna Georgieva Svrtnov , “Turnover as an Indicator for the Macedonian Stock Exchange Operating,” Economic Development, Journal of the Institute of Economics – Skopje. 19 No.1-2/2017 (3x0,8=2,4)	2,4
	Diana Boshkovska, Vesna Georgieva Svrtnov , Natasha Daniloska, “Development of the Macedonian Stock Exchange,” Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje, Year 19, No.3/2017 (3x0,8=2,4)	2,4
	Diana Boshkovska Elizabeta Djambaska, Vladimir Petkovski, Vesna Georgieva Svrtnov , “Market capitalization and factors of its determination – the case of Republic of Macedonia” Annals of the University of Petrošani, Economics, 16 (1), 2016 (3x0,6 = 1,8)	1,8

	<p>Vesna Georgieva Svrtinov, Diana Boskovska, Elizabeta Djambaska and Olivera Gorgieva-Trajkovska, “<i>Western Balkan Countries Before and After the Great Recession</i>,” Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje, No.1-2/2016.</p> <p>(3x 0,6=1,8)</p>	1,8
	<p>Vesna Georgieva Svrtinov, Olivera Gjorgieva- Trajkovska and Diana Boskovska, “Risk of shares on the Macedonian capital market measured by the Beta coefficient,” Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje. Vol. 18 Issue 1/2, 2016</p> <p>(3x0,8 =2,4)</p>	2,4
	<p>Riste Temjanovski, Vesna Georgieva Svrtinov and Olivera Gorgieva-Trajkovska, “<i>Gold as instrument to financial (un)stability / towards a new architecture of the international financial system</i>,” Journal of Economics, No. 9. University Goce Delcev, Stip, Macedonia. pp. 1-10., 2016</p> <p>(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska, Blagica Koleva, Vesna Georgieva Svrtinov and Krume Nikoloski, “<i>Корпоративното управување во транзиционите економии</i>,” International Journal Knowledge, 2016</p> <p>(3x 0,6=1,8)</p>	1,8
	<p>Blagica Koleva, Olivera Gorgieva-Trajkovska and Vesna Georgieva Svrtinov, “<i>Implementation possibilities for the concept of management accounting in the Republic of Macedonia</i>,” Journal “Economic Outlook, 18 (1). pp. 85-99. 2016</p> <p>(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska, Krume Nikoloski, Blagica Koleva and Vesna Georgieva Svrtinov, “<i>The role of corporate governance in transition economies: contribution and development</i>,” Universitatea "Constantin Brâncuși" din Târgu-Jiu (5), 2016</p> <p>(3x 0,6=1,8)</p>	1,8
	<p>Vesna Georgieva Svrtinov, Diana Boskovska, Aleksandra Lozanoska and Olivera Gorgieva-Trajkovska, “<i>Euro zone debt crisis: theory of optimal currency area</i>,” Economic</p>	1,8

	Development, Journal of the Institute of Economics - Skopje, No. 3, 2015 (3x 0,6=1,8)	
	Vesna Georgieva Svrčinov , Olivera Gorgieva-Trajkovska and Riste Temjanovski, "Sudden stops and current account reversals: The Euro area experience," The Journal of South East European University, 11 (2).2015 (3x0,8 =2,4)	2,4
	Diana Boskovska, Biljana Angelova, Vesna Georgieva Svrčinov , "Simplified Customs Procedure in the Republic Of Macedonia and it's Fiscal Effect," Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje, Year 17, No.3/2015 (3x0,8=2,4)	2,4
	Blagica Koleva, Olivera Gorgieva-Trajkovska, Vesna Georgieva Svrčinov and Janka Dimitrova, " <i>Effectiveness of Internal Audit in Banking sector in Macedonia,</i> " International Journal of Sciences: Basic and Applied Research, 23 (1). pp. 276-282, 2015 (3x 0,6=1,8)	1,8
	Vesna Georgieva Svrčinov , Olivera Gorgieva-Trajkovska, and Riste Temjanovski, "Cost and benefits of adopting Euro," Applied Sciences and Business Economics Journal, 1 (3), 2014 (3x0,8=2,4)	2,4
	Riste Temjanovski, Vesna Georgieva Svrčinov and Olivera Gorgieva-Trajkovska, " <i>Моралниџе вредносџи, информациџаџа и наукаџа,</i> " Knowledge, International Journal-Scientific and applicative papers, Institute of knowledge management, Skopje, Macedonia, 2014 (3x0,8=2,4)	2,4
	Olivera Gorgieva-Trajkovska, Vesna Georgieva Svrčinov , Riste Temjanovski and Blagica Koleva, " <i>Effective financial reporting as a knowledge for boosting the economic growth,</i> " Knowledge, International Journal-Scientific and applicative papers, Institute for knowledge management, Skopje, Macedonia, 2014	1,8

	(3x 0,6=1,8)	
	Vesna Georgieva Svrtinov , Olivera Gorgieva-Trajkovska, Krume Nikoloski, and Blagica Koleva, “ <i>External debt as a fundamental problem of developing countries</i> ,” International Journal of Sciences: Basic and Applied Research, 18 (2). pp. 20-28, 2014 (3x 0,6=1,8)	1,8
	Vesna Georgieva Svrtinov , Janka Dimitrova, Krume Nikoloski, and Blagica Koleva, “ <i>The Flow of Capital and the Eurozone Crisis</i> ,” International Journal of Sciences: Basic and Applied Research, 18 (2). pp. 177-187, 2014 (3x 0,6=1,8)	1,8
	Vesna Georgieva Svrtinov and Riste Temjanovski, “ <i>Capital flows to emerging and transition economies during and after the global financial crisis in 2008</i> ,” Balkan Social Science Review, 1., 2013 (3X0,9=2,7)	2,7
8.	Трудови со оригинални научни резултати, објавени во зборник на трудови од научен/стручен собир со меѓународен уредувачки одбор	69
	Vesna Georgieva Svrtinov , Olivera Gjorgieva- Trajkovska and Blagica Koleva, “Does liquidity and bank capital affect commercial banks profitability? Evidence from countries of Southeast Europe,” International Scientific Conference: Contemporary approaches in the analysis of economic performances. Faculty of Economics, University of Nis, 2017 (3x0,8=2,4)	2,4
	Olivera Gorgieva-Trajkovska, Blagica Koleva, Janka Dimitrova, Krume Nikoloski and Vesna Georgieva Svrtinov , “Informative perspective of financial disclosure and its importance for capital market efficiency,” Proceedings of International Academic Conference on Management, Economics, Business and Marketing-MEBM in Budapest, 2016 (3x0,6=1,8)	1,8

	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska, Blagica Koleva, Janka Dimitrova, Krume Nikoloski and Vesna Georgieva Svrtnov, “<i>Informative Perspective Of Financial Disclosure And Its Importance For Capital Market Efficiency</i>,” Proceedings of International Academic Conference on Management, Economics, Business and Marketing-MEBM in Budapest, 2016</p> <p style="text-align: right;">(3x0,60=1,8)</p>	1,8
	<p>Blagica Koleva, Olivera Gorgieva-Trajkovska and Vesna Georgieva Svrtnov,” <i>Предизвици на менаџерскојто сметководство во услови на глобализација</i>,” VI Меѓународна научна и практична конференција „Управување со развојот на економските регионални системи: евроазиска перспектива, 2016</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska, Blagica Koleva and Vesna Georgieva Svrtnov, “<i>Влијанието на глобализацијата врз сметководството</i>,” Зборник на трудови, Економски факултет, VI-та Меѓународна научна и практична конференција "Управување со развојот на економските регионални системи: Евроазиска перспектива", 2016</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Silvana Mojsovska and Vesna Georgieva Svrtnov, “Influence of workers’ remittances on alleviation of the current account reversals in the Western Balkans,” International Conference of the Balkans demography: The population of the Balkans at the dawn of the 21st century, October 2015</p> <p style="text-align: right;">(3x0,9=2,7).</p>	2,7
	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska, Blagica Koleva and Vesna Georgieva Svrtnov, “<i>Accounting treatment of intangible assets</i>,” Proceeding of 11-th International scientific conference of young scientists, "The Economy of Bulgaria and European Union: Competitiveness and innovations", UNWE Sofia, Faculty of Finance and Accountancy, 2015</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska and Vesna Georgieva Svrtnov, “<i>Влијание на нематеријалните средства врз пазарната вредност на компаниите</i>,” Годишен зборник, Економски факултет, УГД-Штип, 2015</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4

	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska, Janka Dimitrova, and Vesna Georgieva Svrтинov, <i>“The implications of global financial crisis on developing countries-with special reference to Macedonia,”</i> Зборник на трудови, Четврта меѓународна научна конференција „Науката и општествениот развој“, Европски универзитет, Скопје, 2014</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Vesna Georgieva Svrтинov, Riste Temjanovski, Janka Dimitrova, <i>“Излезни сѝрашеиши од режимои на фиксен девизен курс за македонскаи економска иполишика,”</i> Зборник од 5. Меѓународна научна конференција: “Меѓународен дијалог: Исток-Запад” Меѓународен славјански институт, Свети Николе, 1 (1). pp. 342-345, 2014</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Olivera Gorgieva-Trajkovska, Janka Dimitrova and Vesna Georgieva Svrтинov, <i>“Contribution and problems of foreign investment to sustainable development of developing countries,”</i> Зборник на научни трудови, 4. Меѓународна научна конференција „Меѓународен дијалог: Исток - Запад“ (Култура, славјанство и економија), Меѓународен славјански институт, Свети Николе 1 (1). pp. 503-507, 2014</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Vesna Georgieva Svrтинov, Olivera Gorgieva-Trajkovska and Riste Temjanovski, <i>“Globalization and the income distribution between the countries,”</i> Зборник на трудови од 4. Меѓународна научна конференција: „Науката и општествениот развој,” Европски универзитет, Скопје, 2014</p> <p style="text-align: right;">(3x0,8=2,4)</p>	2,4
	<p>Vesna Georgieva Svrтинov and Mihail Petkovski, <i>“The macroeconomic effects of remittances in southeast Europe,”</i> Book of proceedings from 5th International Scientific Conference “Economic and Social Development” Belgrade, 2014</p> <p style="text-align: right;">(3x0.9=2,7)</p>	2,7
	<p>Vesna Georgieva Svrтинov, Krume Nikoloski and Vlatko Paceskoski, <i>“Positive and negative effects of financial globalization on developing and emerging economies,”</i> International Scientific Conference "Regional</p>	2,4

	Economic Cooperation in the Process of Globalization". pp. 127-128.,2014 (3x0,8=2,4)	
	Olivera Gorgieva-Trajkovska, and Vesna Georgieva Svrtnov , "Attractiveness of accounting profession," Proceeding of the International scientific conference dedicated to the professional accountant's day in Moldova. pp. 23-25, 2014 (3x0.9=2,7)	2,7
	Vesna Georgieva Svrtnov , Olivera Gorgieva-Trajkovska and Aleksandar Kostadinovski, "The Impact of Financial Instability on FDI Dynamics," International Scientific Conference: "Finance and Economic Accounting-the Current Situation, Trends and Prospects,2013 (3x0,8=2,4)	2,4
	Aleksandar Kostadinovski, Janka Dimitrova, and Vesna Georgieva Svrtnov , "International education standards for professional accountants," Jubilee International Scientific Conference "Finance and Economic Accounting - conditions, trends and perspectives" dedicated to the 60th Anniversary of Finance and Economic Accounting Bachelor Programme, 2. pp. 222-227, 2013 (3x0,8=2,4)	2,4
	Olivera Gorgieva-Trajkovska, Vesna Georgieva Svrtnov and Janka Dimitrova, "The future of IFRS (International Financial Reporting Standrads)". Јубилејна меѓународна научнопрактична конференција-Финансиите и финансиското сметководство-состојби,тенденции, перспективи, Стопанска академија Ценов, Свиштов, Бугарија, 2013. (3x0,8=2,4)	2,4
	Risto Fotov, Olivera Gorgieva-Trajkovska, and Vesna Georgieva Svrtnov , "Подобрување на деловношо одлучување преку ефикасно финансиско извесување," Зборник на трудови - Економско-финансиската криза и сметководственото окружување-предизвици за сметководството, ревизијата и финансиите и позиционирањето на сметководствената професија. pp. 53-71, 2013	2,4

	(3x0,8=2,4)	
Vesna Georgieva Svrtinov and Riste Temjanovski, “Современиите финансиски кризи во ераиџа на глобализацијаиџа,” Промените во глобалното општество, Трета меѓународна научна конференција, Европски универзитет во Скопје, 2013	(3X0,9=2,7)	2,7
Riste Temjanovski and Vesna Georgieva Svrtinov , “Creative and culture entrepreneurship in global business world,” Промените во глобалното општество, Трета меѓународна научна конференција, Европски универзитет во Скопје, 2013	(3X0,9=2,7)	2,7
Vesna Georgieva Svrtinov and Riste Temjanovski, “Liberalization of capital flows in the EU accession countries”. The Future of Integration, the Future of the European Union. Svishtov University Bulgaria, 2013	(3X0,9=2,7)	2,7
Riste Temjanovski, and Vesna Georgieva Svrtinov , “Strengthening culture, knowledge and innovation as drivers of economy growth,” Jubilee International Scientific Conference "Standards in and challenges to public administration in the XXI century”, European Univerzity Skopje, 2013	(3X0,9=2,7)	2,7
Vesna Georgieva Svrtinov and Riste Temjanovski, “Исџориски развој на финансискаиџа глобализација,” Четврта меѓународна научна конференција: Меѓународен дијалог: Исток - Запад (култура, славјанство и економија) Меѓународен Славјански Институт, Свети Николе pp. 682-685, 2013	(3X0,9=2,7)	2,7
Riste Temjanovski and Vesna Georgieva Svrtinov ,” Strengthening institutional architecture to support the small-medium enterprises to make Macedonian economy more competitive in global challenges,” Четврта меѓународна научна конференција: Меѓународен дијалог: Исток - Запад (култура, славјанство и економија) Меѓународен Славјански Институт, Свети Николе pp. 623-627, 2013		2,7

		(3X0,9=2,7)
	Vesna Georgieva Svrčinov Olivera Gorgieva-Trajkovska and Aleksandar Kostadinovski, “Прашања и дилеми во врска со капиталната либерализација-посебен осврт на Република Македонија,” Годишен зборник - Економски факултет, Универзитет Гоце Делчев, Штип., 2013 (3x0,8=2,4)	2,4
	Riste Temjanovski and Vesna Georgieva Svrčinov , “Economic activity, trade flow and gravity model,” Yearbook, Faculty of Economics, Goce Delcev University - Stip, 5 (1)., 2013 (3X0,9=2,7)	2,7
	Vesna Georgieva Svrčinov , Krime Nikolovski and Vlatko Paceskovski, “Positive and negative effect off financial globalization on developing and emerging economies,” International Conference “Regional Economic Cooperation in the Process of Globalization,” State University of Tetova, 2013 (3x0,8=2,4)	2,4
9.	Учество на научен-стручен собир со реферат	10
	Vesna Georgieva Svrčinov . Presentations: Corporate governance in transition economies, Tenth Jubilee International Scientific Conference “ The power of knowledge, Agia Triada, Greece, 2016	1
	Vesna Georgieva Svrčinov , Presentation: <i>Предизвици на менаџерското сметководство во услови на глобализација</i> , VI Меѓународна научна и практична конференција „Управување со развојот на економските регионални системи: евроазиска перспектива”, Универзитет Гоце Делчев, 2016 (усна презентација)	1
	Vesna Georgieva Svrčinov , Presentation: <i>Accounting treatment of intangible assets</i> , 11-th International Scientific Conference of Young Scientists, "The Economy of Bulgaria and	1

	European Union: Competitiveness and Innovations", UNWE Sofia, Faculty of Finance and Accountancy, 2015.	
	Vesna Georgieva Svrtnov. Presentations: The macroeconomic effects of remittances in Southeast Europe, Regionalna naucnostrucna konferencija: Odrzivi ekonomski razvoj – Savremeni i multidisciplinarni pristupi, Beograd, Jun 2014 (usna prezentacija)	1
	Vesna Georgieva Svrtnov. Presentation: <i>Liberalization of capital flows in the EU accession countries</i> , Jubilee International Scientific Conference , "The future of Integration, the Future of the European Union", Svishdov, Bulgaria, May 2013	1
	Vesna Georgieva Svrtnov. Presentation: Positive and negative effect of financial globalization on developing and emerging economies, International Conference "Regional Economic Cooperation in the Process of Globalization," State University of Tetova, 2013	1
	Vesna Georgieva Svrtnov, Современите финансиски кризи во ерата на глобализацијата, Меѓународна научна конференција "Промените во глобалното општество" Европски Универзитет во Скопје, јуни, 2013 (usna prezentacija)	1
	Vesna Georgieva Svrtnov. Presentation: Regional Development and Demographic Flows of South-East European Countries, XVIII Scientific Conference, University of Nis, June, 2013	1
	Vesna Georgieva Svrtnov, Creative and Culture Entrepreneurship in Global Business, Меѓународна научна конференција "Промените во глобалното општество" Европски Универзитет Скопје, јуни 2013 (usna prezentacija)	1
	Vesna Georgieva Svrtnov, Globalization and the income distribution between the countries, International Scientific Conference "The Science and the Socil Devfelopment" European University, Skorje, May, 2014 (usna prezentacija)	1
10	Апстракти објавени во зборник на конференција	2

	Vesna Georgieva Svrtinov , Katerina Hadzi Naumova-Mi Hajlovska, Neda Petroska-Angelovska and Vladimir Petkovski, “Macroeconomic determinants of non-performing loans in CEE countries: 2005-2015”, International Scientific Conference: “Sustainable growth in small open economies”, Institute of Economic Sciences, Belgrade, October , 2017	1
	Katerina Hadzinaumova-Mihajlovska, Neda Petroska-An Gelovska, Vesna Georgieva-Svrtinov , “Crediting as financial tool for sustainable agriculture development: research about crediting of farmers in Republic of Macedonia.” International Scientific Conference: “Sustainable growth in small open economies”, Institute of Economic Sciences, Belgrade, October , 2017	1
	ВКУПНО ЗА НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	206,9

СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ

Ред. број	Назив на активност:	Поени
1.	Рецензент на книга	0,5
	Д-р Драшко Атанасоски, “Логистички системи” (учебник) Факултет за туризам и бизнис логистика, УГД – Штип, 2014 година.	0,5
2.	Експертски активности: евалуација, стручна ревизија, супервизија, проценка на капитал, систематизација, методологија	7
	Резенција на трудот “Fluctuation of public debt and the issue of its sustainability, Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje, 2017	1

	2.1 Резенција на трудот “Empirical estimation of the multiplicative effects of steel industry in Republic of Macedonia by using input-output model” , UTMS Journal of Economics, 2016	1
	Резенција на трудот “Strategies for funding accommodation and food service enterprises in thr Republic of Macedonia” Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje, 2015	1
	Резенција на трудот “Western balkans tariff systems on non-agricultural products,” Годишен зборник на Економски факултет, УГД - Штип, 2015	1
	Резенција на трудот “Влијанието на договорот за “доброволно” ограничување на извозот врз глобалните трговски текови,” Годишен зборник на Економски факултет, УГД - Штип, 2015	1
	Рецензија на трудот “Улогата на фискалната политика во рамките на кризата во Мексико или “tequila crisis” од 1994 – 1995 година”, Годишен зборник на Економски факултет, УГД - Штип, 2015	1
	Рецензија на трудот “Основните принципи за водење на оптимална монетарната политика,” Годишен зборник на Економски факултет, УГД - Штип, 2015	1
Дејности од поширок интерес		
1.	Изготвување и пријавување на научени/образовни национални проекти	1
	<u>„Можности и перспективи за развој на Македонската берза на хартии од вредност во услови на криза од глобален и регионален карактер“</u> , Економски институт – Скопје, 2016 (носител).	1
2.	Член на институтска комисија	1

	Член на Комисија за самоевалуација на Економски институт во Скопје, 2017/2021 година (Одлука бр. 02-1965/1 од 4.12.2017 година)	0,5
	Член на реализација (предлагање и изработка) на научноистражувачки проекти на Економскиот институт во Скопје (Одлука бр. 02-223/1 од 4.2.2015 година)	0,5
3.	Член на комисија за избор во звање	0,4
	Член на Рецензентска комисија за избор на асистент од областа историја на економска мисла на Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип (Одлука бр. 1702-50/30 од 14.2.2013 година)	0,2
	Член на Рецензентска комисија за избор на асистент од област меѓународна економија на Економскиот факултет при Универзитетот „Гоце Делчев“ Штип (Одлука бр. 1702-50/19 од 14.2.2013 година)	0,2
4.	Предавање на институции од јавен интерес	4
	Оценка на исплатливоста на инвестициите, Институт „Практикум“ - Скопје	0,5
	Изработка на бизнис-план, Институт „Практикум“ - Скопје	0,5
	Анализа на финансиски извештаи, Институт „Практикум“ - Скопје	0,5
	Анализа на податоци, Институт „Практикум“ - Скопје	0,5
	Финансиско планирање и предвидување, Институт „Практикум“ - Скопје	0,5
	Компјутерско водење на материјално сметководство, Институт „Практикум“ - Скопје	0,5
	Компјутерско водење на финансиско сметководство, Институт „Практикум“ - Скопје	0,5
	Е-маил маркетинг, Институт “Практикум” - Скопје	0,5
	ВКУПНО ЗА СТРУЧНО - АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	13,9

ПРОФЕСИОНАЛНИ РЕФЕРЕНЦИ НА КАНДИДАТОТ ЗА ИЗБОР ВО ЗВАЊЕ	ПОЕНИ
НАСТАВНО-ОБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ	87,88
НАУЧНОИСТРАЖУВАЧКА ДЕЈНОСТ	206,9
СТРУЧНО-АПЛИКАТИВНА ДЕЈНОСТ	13,9
ВКУПНО	308,68

Членови на Комисијата

4. Д-р Михаил Петковски

_____ с.р.

5. Д-р Билјана Ангелова

_____ с.р.

6. Д-р Ристо Фотов

_____ с.р.

ПРЕГЛЕД НА ПРИФАТЕНИ ТЕМИ ЗА ИЗРАБОТКА НА МАГИСТЕРСКИ ТРУДОВИ ВО ЕКОНОМСКИОТ ИНСТИТУТ

Ред. бр.	Име на кандидатот	Наслов на темата	Ментор	Одлука од Научен совет
1.	Бојан Стојановски	„Влијанието на нефункционалните кредити врз профитабилноста на банките во банкарскиот систем на Република Македонија“ “The impact of non-performing loans on profitability of the banks in the banking system in Republic of Macedonia”	Д-р Биљана Ангелова	Бр. 02-821/2 од 4.6.2018 година
2.	Марија Андонова	„Значењето на обуката на вработените како функција на современиот менаџмент на човечки ресурси-студија на случај“ “The significance of the employees’ training as a function of the contemporary human resource management – case study”	Д-р Александра Лозаноска	Бр. 02-843/2 од 4.6.2018 година
3.	Кристијан Димовски	„Значењето на ISO стандардите и нивната примена во претпријатијата од земјите на Европската Унија и Република Македонија со посебен осврт на ISO 9001:2015 стандардот“	Д-р Марија Таковска	Бр. 02-840/2 од 4.6.2018 година

		<p>“The significance of the ISO standards and their implementation in the enterprises from EU countries and the Republic of Macedonia, with emphasis on the ISO 9001: 2015 standard“</p>		
--	--	--	--	--

ПРЕГЛЕД

на прифатени теми за изработка на магистерски труд на
 ЈНУ Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје
 Студиска програма *Македонистика со комуникологија*

Ред. бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата на македонски јазик и на англиски јазик	Име и презиме на менторот	Датум и бр. на одлуката на Научниот совет за прифаќање на темата
1.	Дарко Томовски	Говорот во селото Урвич The speech of Village of Urvich	Проф. д-р Веселинка Лаброска	бр. 10-38/1 од 8. 6. 2018г.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

„МЕНАЏМЕНТОТ НА ЗНАЕЊЕ ВО ИНСТИТУЦИИТЕ ОД ОБЛАСТА НА КУЛТУРАТА“ ОД М-Р САРИТА ТРАЈАНОВА, ПРИЈАВЕНА НА ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА ВО СКОПЈЕ

Советот на Институтот за македонска литература при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на седницата одржана на 15.2.2018 година, формираше Комисија за оцена и за одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Сарита Трајанова со наслов „Менаџментот на знаење во институциите од областа на културата“. Комисијата е во состав: проф. д-р Ана Мартиноска (претседател), проф. д-р Лорета Георгиевска-Јаковлева (ментор, член), проф. д-р Цветко Смилевски (коментор, член), проф. д-р Мишел Павловски (член) и проф. д-р Наташа Аврамовска (член).

Заблагодарувајќи се за укажаната доверба, Комисијата во наведениот состав со внимание ја прегледа и ја оцени подготвената докторска дисертација и на Советот на Институтот за македонска литература во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

1. Анализа на докторската дисертација

Докторската дисертација на кандидатката м-р Сарита Трајанова, со наслов „Менаџментот на знаење во институциите од областа на културата“, содржи 308 страници компјутерски обработен текст. Од нив, на 288 страници се изнесуваат аргументите на тезата, на 8 страници е дадена библиографијата и 11 страници се прилози и образец од спроведената анкета. Текстот е систематизиран во 8 глави заедно со воведот и заклучокот и со вкупно користени 235 библиографски единици, коректно цитирани и поделени на латинични и кирилични извори и 8 други извори на податоци и додатни интернет извори и законски акти.

1.1. Предмет на истражување

Предметот на истражувањето е опишан во второто поглавје со наслов „Дефинирање на предметот на истражувањето“. Во него јасно се посочува дека ќе се истражува „степенот на имплементираност на системот на менаџментот на знаење (МЗ) во институциите од областа на културата“. При тоа се поаѓа од хипотезата дека во овие институции повеќе станува збор за скриено, лично знаење на вработените кое не е кодифицирано. Оттука, смета авторката, произлегува и потребата од преземање низа мерки и поттици знаењето да стане не само сподделено, туку и да се развијат стратегии за создавање на ново знаење.

Основното истражувачко прашање во дисертацијата е: Кои се очекувањата од воведувањето на системот на МЗ во институциите од областа на културата и кои се главните поттикнувачи за негова имплементација?

Во ова поглавје јасно е дефинирана и целта на истражувањето како - донесување на стратегија за создавање и користење на знаењето во институциите од областа на културата.

За реализација на целта се поставуваат една главна и неколку помошни хипотези. Главната хипотеза е формулирана на следниов начин: **„Менаџментот на знаење придонесува за развој на институциите од областа на културата. Постоенето на овој систем во овие институции е еден од основните предуслови за остварување на стратегијата на организацијата и нејзината конкурентска предност“.**

Помошните хипотези се:

X1: Доколку во институциите од областа на културата се создава организациска култура која ќе ги овозможи процесите на МЗ, ќе го поддржува учењето, истражувањето и споделувањето на знаење, ќе се овозможи остварување на организациската стратегија и конкурентската предност.

X2: Доколку во институциите од областа на културата се воведо формализирана стратегија на менаџментот на знаење, ќе се овозможи остварување на организациската стратегија и конкурентската предност.

X3: Доколку во институциите од областа на културата се стекнат вештини за трансфер на знаењето, ќе се овозможи остварување на организациската стратегија и конкурентската предност.

X4: Доколку во институциите од областа на културата се воведо систем за имплементација на менаџментот на знаење, ќе се овозможи остварување на организациската стратегија и конкурентската предност.

1.2. Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Научната оправданост на темата на докторската дисертација се темели на претпоставката дека конкурентската предност на секоја организација се наоѓа во знаењето кое таа го поседува. Оттука, во дисертацијата се поставува прашањето: Како успешно да се искористи знаењето како важен ресурс и да се заштити неговата вредност? Надоврзувајќи се на ставовите на Питер Дракер (Peter Drucker), кој смета дека знаењето денес претставува единствен значаен и клучен развоен ресурс и укажува на потребата секоја организација да го вградува менаџментот на промени во својата стратегија, како и на Карл-Ерик Свејби (Karl-Erik Sveiby), кој ги анализира условите во кои организациите се борат за својата конкурентска предност, кандидатката заклучува дека „менаџментот на знаење (Knowledge Management) е составен дел на стратегијата на организацијата за приспособување, менаџирање и располагање со знаењето, како основа за одржлива деловна конкурентност (...), а основната цел на менаџментот на знаење е зголемување на ефикасноста од користење на постојното знаење и поттикнување на учење преку кодификација на скриеното знаење на нејзините вработени или преку создавање на ново знаење со истражување или прибирање знаење од околината“.

Преку детална анализа на постојната литература, кандидатката заклучува дека менаџментот на знаење и организациското учење е актуелна и динамична тема на која работат бројни автори. Таа смета дека и во Македонија постојат теориски трудови и стручни анализи, но мал дел од нив се однесуваат на јавниот сектор. За институциите од областа на

културата нема доволно релевантна домашна литература, што укажува на неопходната потреба од вакво истражување.

1.3. Краток опис на применетите методи

Од постојната теоретска литература, кандидатката ги извлекува оние сознанија кои се најрелевантни за нејзиниот предмет на истражување. Врз овој корпус, таа ги формулира прашањата и проблемите кои се специфични за институциите од областа на културата. Потоа спроведува истражување во кое се користи дескриптивна анализа на податоци, собрани со истражувачката техника анкетање. Истражувачкиот инструмент – анкетен прашалник им се нуди на менаџерите од сите новоа (врвен, среден и менаџмент на пониско ниво), на носителите на дејноста, како и на административните службеници во институциите од областа на културата. Прашањата се така формулирани што може, врз основа на добиените одговори, да се изврши анализа на тоа како менаџерите и останатите вработени, со своите индивидуални знаења и активности, ги извршуваат задачите во поглед на креирање ново знаење и обезбедувањето трансфер на знаењето; како ги поставуваат своите организациски цели и како средствата кои ги користат влијаат на обликувањето на организациските бази на знаење.

1.4. Краток опис на резултатите од истражувањето

Докторската дисертација е поделена во седум поглавја. Во **првото и второто поглавје**, покрај веќе елаборираните проблематики (целите на истражување, работни хипотези, научни методи, очекуваниот научен придонес, методологија и сл.), се прави и своевиден вовед во проблематиката на знаење и МЗ, основните мотивации за МЗ и претпоставките поврзани со оваа тема во македонските институции од областа на културата.

Кандидатката во изработката на својата докторска дисертација консултирала обемна литература, соодветна на предметот на нејзиното истражување. Само како пример овде би ги навеле најзначајните: „Најважното за менаџментот“ (2005) на Питер Дракер; „Петтата дисциплина – уметност и пракса на организацијата која учи“ (“The Fifth Discipline: The Art and Practice of the Learning Organization”) (1990) на Питер Сенг (Peter Senge); „За организациското учење“ („On Organizational Learning”) (1999) на Крис Аргирис (Chris Argyris); книгите „Предизвикот и мајсторството на организациските промени“ (2000) и „Водич и извори за проучување по предметот организациско учење“ (2000) и научниот труд „Организациското учење и деловната успешност“ (2001) на Цветко Смилевски; бројните истражувања на Милена Драгичевиќ-Шешиќ и Сањин Драгоевиќ, од кои би ја издвоиле книгата „Менаџмент на уметноста во турбулентно окружување“ (2011) и др.

Надоврзувајќи се на посочените истражувања, кандидатката заклучува дека јавниот сектор „во деведесеттите години не бил подготвен на промени“. Се очекувало, смета кандидатката, институциите од областа на културата и уметниците самостојно да ја извршат трансформацијата кон усвојување на „западниот модел“ што се покажало невозможно. „Оттука, смета кандидатката“ и потребата за т.н. адаптивен менаџмент на квалитет (adaptable quality management) кој открива дека во средиштето на концептот е уметничкиот квалитет и извонредноста на културните дејности.“

Третото поглавје се фокусира на знаењето на поединецот, се обработуваат поимот и видовите на знаење, се анализира знаењето во организацијата, се детектираат обележјата на знаењето во организацијата и се поврзува со организациското учење, со посебен акцент на „организацијата која учи“, се анализираат нејзините одлики, природата на знаење и организациската култура во оваа организација.

Зборувајќи за поимот знаење, кандидатката се надоврзува на ставовите на Дракер за еволутивниот и динамичниот процес на промена, како и на концептите на знаење, порано врзани за личност, а денес како концепт кој знаењето го дефинира како колективно добро на организацијата. Констатирајќи дека денес институциите се зависни од нематеријалните ресурси (информации и знаење), Трајанова смета дека токму знаењето е она што создава вредност и ново знаење. Оттука, таа констатира дека основното прашање денес повеќе не е „што институциите поседуваат, туку што тие знаат и што можат да направат со знаењето кое го поседуваат“.

Низ историскиот преглед на концептите за знаењето и неговото дефинирање, кандидатката укажува на разликата помеѓу информациите (елемент на знаењето), податокот (броеви, текст, слики, кои не се поврзани, ниту имаат некое значење) и знаењата (претставува структуриран систем на меѓусебно условени и логичко поврзани групи на информации). Таа заклучува дека знаењето е поширок, покомплексен, повеќедимензионален и подлабок од поимот информација и податок. При тоа се дадени и шесте карактеристики на знаењето на МекДермот (McDermott, 1999: 105): знаењето е последица на човечки чин; знаењето произлегува од размислување; знаењето се креира во реално време; знаењето припаѓа на заедниците; знаењето циркулира низ заедниците на многу начини и новото знаење се креира на границата каде застанува старото знаење.

Натаму, кандидатката зборува за начините на кои информациите се преобразуваат во знаење, контекстот во кој се користат информациите, за да се даде една синтетизирана дефиниција на знаењето како „комбинација од информации и човечки ресурси“ кои „го зголемува капацитетот за акција“. При тоа авторката дава типологија на знаењето и наведува две димензии:

Прво, знаењето може да се гледа како индивидуално, групно или на организациско ниво. МЗ е фокусиран да го унапреди користењето на знаењето на организациско ниво. Другата димензија на знаењето како значаен ресурс на институцијата е поделбата во две категории: експлицитно и имплицитно (скриено) знаење. Во ова поглавје се наведува и ставот на Нонака за четири процеси преку кои се одвива комуникацијата и конверзијата на имплицитното и експлицитното знаење: (1) социјализација, (2) екстернализација, (3) комбинација и (4) интернационализација.

Четвртото поглавје е посветено на поимот менаџмент на знаење. Низ детална анализа на постоечките концепти, кандидатката дава детален теориски преглед на научни сознанија од оваа проблематика, но едновременно и посочува на можните модели и стратегии на примена на МЗ и можните стратегии за идентификација на експертите во организацијата. Низ селекција на најважните дефиниции на МЗ, кандидатката констатира дека „сите упатуваат на потребата за поврзување на луѓето кои бараат знаење со изворите на знаење. Исто така се согледува дека МЗ се однесува на употреба и зголемување на знаењето во организацијата, земајќи ги предвид целите на организацијата“.

Во ова поглавје, постојните сознанија од областа на МЗ се поврзуваат со установите од областа на културата и се заклучува дека индивидуалното знаење на креативните вработени претставува основа за знаењето на организациско ниво.

Петтото поглавје е посветено на дефинирањето на културата од аспект на културолошките студии и се прави, речиси пионерски обид знаењата од културолошките студии и МЗ да се поврзат со цел да се дојде до нови, поуспешни стратегии за севкупен развој на институциите од областа на културата.

Во овој контекст посебно би го издвоиле делот кој се однесува на културата и знаењето. Прифаќајќи ја дефиницијата за културата како севкупност на човекови знаења,

верувања и однесувања, кои се пренесуваат од генерација на генерација, кандидатката укажува дека „културата неминовно е поврзана со создавањето на знаењето, неговиот трансфер и влијание низ генерациите“, како и на фактот влијанието на знаењата стекнати преку културата зависи од „достапните начини на комуникација“. Сепак, држејќи се до логиката на културолошките студии за реверзибилноста на процесите, Трајановска констатира дека информацијата и комуникацијата можат да се поимаат како културни феномени, што го условува и начинот на кој општеството се однесува кон информациите, кон нивната достапност и обработка. Оттука, смета кандидатката, дека „комуникацијата и информациите овозможуваат тесна поврзаност на културата и знаењето, а тоа пак, ја води кон заклучокот дека „културата може да биде средство или цел на развојот, или може подлабоко како општествен основ и мерка на развојот“. Идентификувајќи три генерални теми поврзани со новите медиуми и културата во информатичкото општество, овде би се задржале на последната како најважна за темата: новите облици на „културно знаење“ (Cultural Knowledge) и, во врска со неа - културната компетенција, комплексен и динамичен процес, особено важен за институциите од областа на културата, кој бара тековна самопроценка и постојано проширување на културното знаење. Кандидатката смета дека тој процес „еволуира со текот на времето, почнувајќи од разбирање на сопствената култура, продолжувајќи преку интеракции со поединци од различни култури и проширување преку сопственото доживотно учење“.

Шестото поглавје донесува квалитативна анализа на системот на МЗ во институциите од областа на културата во Р Македонија. Прикажани се национални установи од музичката, сценско-уметничката, филмската, галериската, музејската и библиотечната дејност, како и дејноста за заштита на спомениците на културата.

Седмото поглавје е посветено на резултатите од емпириското истражување на податоците собрани од анкетен прашалник кое има за цел да го истражи постоењето/непостоењето на стратегија за генерирање и примена на знаењето и за степенот на имплементација на МЗ во институциите од областа на културата. Сознанијата што кандидатката ги стекнува ѝ овозможуваат да изготви препораки за ефикасна примена на МЗ за институциите од областа на културата.

Целта на анкетното истражување е да се утврди дали во овие институции МЗ е имплементиран како деловна стратегија за конкурентска предност и едновремено да се согледаат и ставовите на вработените во однос на МЗ. Таа содржи 15 прашања конципирани така што ќе овозможат добивање на сознанија за трите клучни аспекти од кои зависи успешноста на имплементирањето на менаџмент на знаење: човечките ресурси, организациската култура и информатичката технологија. Анкетирани се вкупно 121 испитаник од институциите од областа на културата во Македонија, кои анкетата ја добиле по пат на Интернет (по e-mail или преку Fb) во периодот 18 јануари – 10 март 2018 година.

Од спроведената анкета се извлечени следниве заклучоци:

- Најголемиот дел од испитаниците се носители на дејност, односно носители на знаење во институциите од областа на културата.
- Поголем дел од испитаници сметаат дека нивната институција нема официјална програма за МЗ. Сепак, дел од испитаниците сметаат дека има или препознаваат елементи на МЗ во нивните институции.
- Најголемиот дел од испитаниците неформално го споделуваат своето знаење.
- Во моментот кога им се потребни информации и знаење за решавање на проблем во работата, испитаниците прво се обраќаат на најблискиот колега, бараат решение во интернет и друг надворешен извор и бараат решение во поширокото опкружување, што укажува на тоа дека испитаниците тежнеат кон брзина, едноставност, сигурност во надминување на проблемите.

- Институциите имаат проблем со: губење, трансфер, користење на постојното знаење, со недоволна поврзаност на експлицитното и премолченото знаење, со изворите и чувањето на знаењето и сл.
- Во институциите од областа на културата доминантна е организациската култура на улоги во која акцентот се става на работата која треба да се изврши и на процедурите, а не на личноста; извор на моќ претставува хиерархиската позиција, а во мал дел и експертското знаење. Предности се ефикасноста, рационалноста и доверливоста, а недостатоци се инерцијата и затвореноста. Дел од испитаниците се определуваат за културата на моќ, односно од вработените се очекува да го работат точно и само она што ќе им се каже, и помал дел негуваат културата на поддршка, односно организацијата ги негува меѓусебните односи и предност дава на индивидуалните цели и интереси на поединците, а мал дел ја негуваат културата на задачи, односно се изјаснуваат дека организацијата е фокусирана кон личен развој на вработените за константно тимско решавање на проблемите. Кандидатката заклучува дека со оглед на тоа што секоја од овие четири видови на култура има свои предности и слабости, би било добро институциите од областа на културата да практикуваат нивно комбинирање.

Анкетата содржи и четири прашања со кои се има за цел да се направи рангирање на отежнувачките околности (недостаток на средства, неподготвеност за споделување знаење, неможност да се согледа сопствениот бенефит, недостаток на интерес...), за воведување на програмата за МЗ (објаснување на МЗ, централизирано носење одлуки, иницијатива на вработените, дефинирање на потребата за знаење, наредба од повисоко ниво...), на потребните предуслови за воведување и унапредување на програмата (тренинг, практикување, употреба на знаењето како секојдневна активност, поддршка од топ менаџерите), како и за тоа кои подобрувања може да ги донесе оваа програма (подобро искористување на човековите ресурси, зголемена продуктивност, нови начини на работа, поголемо задоволство кај вработените, намалени трошоци).

Интересно е да се notiра дека испитаниците во огромен дел (89,3 %) сметаат дека програмата за МЗ е поддршка во нивната работа. Тие ги препознаваат елементите на менаџментот на знаење.

Во заклучокот се нагласува дека „за разлика од традиционалните теории за компаниите во кои доминантен ресурс беа физичкиот капитал (земјиште, постројки и опрема), физичкиот труд (мануелни работници) и финансискиот капитал (парите), работењето на современите компании, во најголем дел, се заснова на нематеријален имот. Денес, додадената вредност којашто субјектите ја создаваат во деловниот процес произлегува, пред сè, од знаењето, способностите и вештините на луѓето кои се вработени во компанијата или соработуваат со неа. Човекот и неговото знаење – посебно имплицитното знаење како компетитивна предност, во основа го менуваат интересот во општеството“.

Кандидатката заклучува дека институциите од областа на културата во своето деловно работење располагаат со експлицитно, видливо знаење (explicit knowledge) кое е документирано во правилници, документи, како и во електронска форма во бази на податоци и на нивните веб-страници. Меѓутоа, овие институции се препознатливи по невидливото, премолчено знаење (tacit knowledge) кое се наоѓа во човечкиот ум, умот на поединците, стручњациите, професионалците. Ако експлицитните и имплицитните знаења се во константна интеракција, врз основа на која може да се формираат нови знаења во организацијата, прашањето кое се поставува е колку институциите од областа на културата во РМ создаваат ново експлицитно знаење и дали комплексниот процес на пренесувањето

на имплицитното знаење заради неговата отежната формализација ја отвора можноста за нарушување на знаењето, односно за потенцијално губење на изворноста на знаењата при нивниот пренос? (Wellman, 2009).

Кандидатката согледува дека активностите поврзани со знаењето – собирање, заштита, истражување, повеќе од 70 години се спроведуваат во институциите од културата и доаѓа до податоци и информации, кои содржат изворни знаења за различни аспекти од развојот на културата. Увидува дека нашите институции се грижат за создавање и зачувување на документацијата за знаењето, а овие активности, покрај трансферот на знаење, се второто најчесто разбирање за менаџментот на знаењето.

Понатаму, Трајанова заклучува дека институциите од областа на културата немаат формализирана програма за МЗ, но ги познааваат елементите и активностите на овој концепт и го сметаат за поддршка на својата работа. Во овие институции, трансферот на знаењето не се одвива како резултат на официјална политика, но се применува преку повеќе организациони механизми.

Кандидатката констатира дека во институциите од областа на културата во РМ, најпотребни се знаења од: меѓународната културна соработка, вмрежувањето партнерства и копродукција и знаења поврзани со маркетингот и односите со јавноста.

Извлечени се следниве препораки:

- да се изврши ревизија на знаењето;
- да се тежнее кон институционализација на учењето;
- да се вложува во интелектуалниот потенцијал на вработените;
- сите внатрешни процеси во организацијата да се третираат како процеси на знаење;
- да се охрабрува културата на споделување на знаења;
- да се работи на задоволството внатре во организацијата;
- да воспостави инфраструктура на знаењата;
- секогаш да се има предвид дека МЗ е двостран процес.

2. Оцена на дисертацијата

Докторската дисертација на кандидатката м-р Сарита Трајанова со наслов „Менаџментот на знаење во институциите од областа на културата“ е сериозен научноистражувачки труд кој е интердисциплинарно насочен, а во прв ред се користи со знаењата од областа на културолошките студии, културните политики и менаџментот на знаење.

Во посочената докторска дисертација на убедлив, систематски и доследен начин се укажува на потребата од воведувањето на менаџментот на знаење како фактор за ефективно и ефикасно функционирање на институциите од областа на културата. Посебна вредност на докторската дисертација е тоа што МЗ, како збир на знаења, кои преку практична примена нудат решенија, се разгледуваат заедно со процесите на креирање, примена и трансфер на знаењето. Укажувајќи на тоа дека МЗ, всушност, бара трансформација на лични сознанија во организациско знаење кое може да се споделува и соодветно да се применува во организацијата, докторската дисертација претставува научно аргументиран придонес кон тезата дека признавање на знаењето како клучен економски

ресурс е клучен фактор во обезбедувањето на конкуретност и во институциите од областа на културата.

Ставајќи акцент на потребата од усвојување на моделот на организација која учи и во институциите од областа на културата, кандидатката покажува и докажува дека тој модел придонесува за унапредување на организациската култура преку инвестирање во луѓето и е услов за успешност на организациите од овој тип.

Анализата на материјалот добиен од спроведената анкета ѝ овозможуваат на авторката да докаже дека МЗ е неопходен во посочените институции како „синергетска комбинација на креативните и иновативните капацитети на човечките ресурси, податочните и информатичките капацитети во организацијата“. Нејзиниот заклучок дека „МЗ е, всушност, процес кој им помага на организациите да ги идентификуваат, изберат, организираат и пренесат важните информации и експертиси неопходни за активностите како што се решавање на проблеми, динамично учење, стратешко планирање и донесување одлуки“ е важна основа за секоја стратегија во институциите од областа на културата.

Докторската дисертација, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

3. Исполнетост на законските услови за одбрана на трудот

Кандидатката пред одбраната на докторската дисертација објавила повеќе научни трудови, меѓу кои ги издвојуваме следниве трудови:

- Визионирањето и научните институти, Институт за македонска литература, Скопје, 2012, 200 стр.
- Националните научни институти во функција на културниот идентитет, Спектар бр. 58/2011, Институт за македонска литература, Скопје, стр. 669-675
- Менаџментот на знаење – основа за конкурентска предност на современата организација во *Предизвициите на науката во економија базирана на знаење – сосвојби и иерархииви*, Зборник на трудови од научната конференција одржана по повод 60 годишнината од постоењето на Економскиот институт - Скопје, Економски институт, Скопје, 2013, стр. 283-294
<http://www.ek-inst.ukim.edu.mk/images/docs/Zbornik-na-trudovi-od-naucna-konferencija.pdf>
- Interdisciplinarity - Connection between Knowledge and Power во Зборникот од Меѓународна научна конференција *Popular Culture: Reading From Below*, Institute of Macedonian Literature – Skopje, 2016, 181-190
- Критичкото мислење и аргументацијата како специфичен предмет на истражување во Зборник од Меѓународна научна конференција *Критика и молк: читање на македонската литература и култура*, 2017, стр. 404-412
- Менаџментот и духовноста во Зборник од Меѓународна научна конференција „За душата“, ЗККМ, Антика, Филозофско друштво, Скопје, 2018 (во печат).

Трајанова објавила и трудови во зборниците од одржаните научни собири во Скопје и Риека на тема „Македонско-хрватски книжевни, културни и јазични врски“, меѓу кои во врска со темата на дисертацијата го издвојуваме трудот:

- Менаџментот на културата во едукацијата на јавните универзитети: македонски и хрватски искуства, Зборник на трудови 4, Институт за македонска литература, Скопје, 2014, стр. 637-648

4. Заклучок и предлог

4.1. Главни научни придонеси на кандидатката

Докторската теза има за цел да испита како во институциите од областа на културата во Македонија знаењето се освојува, се создава, се користи и се чува. На тој начин се создава комплексна слика за состојбата на МЗ, особено во националните установи на културата. Оваа слика е базата на која се извлекуваат заклучоци за спецификите на МЗ во институциите од областа на културата, како и база за препораките кои се однесуваат на овие институции во РМ.

Оттука, основниот научен придонес на оваа докторска дисертација се состои во следниве цели:

- да се осознаат основните проблеми на МЗ во секторот од областа на културата, посебно во Р Македонија;
- да се потврди и зацврсти верувањето за важноста од имплементација на процесот на МЗ во институциите од областа на културата, а со цел - обезбедување конкурентност во домашни услови, во европски и во светски рамки;
- да се надмине неорганизираниот и повремени пристап кон МЗ, непостојаната стратегија за создавање и користење на знаењето.

4.2. Подрачје на примена и ограничувања

Резултатите од истражувањето имаат, пред сè, практични импликации на конципирањето на менаџерските и организациските мерки со кои би се овозможило знаењето да се управува на поефективен начин и во согласност со долгорочните стратешки цели на установите.

Резултатите на наведеното истражување би требало да им помогнат на институциите од областа на културата, заинтересирани за иницијативата за менаџмент на знаење, во иднина да обрнат посебно внимание на човечките ресурси, организациската култура и информатичката технологија, да пронајдат клуч за успешна имплементација на програмата за МЗ. На тој начин, да ги максимизираат своите шанси за успех во променливото конкурентско окружување.

4.3. Можни понатамошни истражувања

Како што нагласува самата кандидатка, докторската дисертација „Менаџментот на знаење во институциите од областа на културата“ има за цел да поттикне идни истражувања на тема МЗ во секторот од областа на културата, со цел да се создадат организациски предуслови за споделување на знаењата и создавање на ново знаење, како една од основните насоки за создавање на конкурентни институции од областа на културата.

Дисертацијата има за цел да ја отвори дискусијата за важноста на имплементација на моделот на МЗ.

Исто така, целта е истражувањето да ги инспирира и мотивира идните теоретичари и практичари на концептот МЗ и понатаму да ја развиваат и јакнат неговата примена и да го потенцираат значењето на управување со тековите на знаење во областа на културата.

Имајќи го предвид претходно изнесеното, на Советот на Институтот за македонска литература во Скопје со задоволство му предлагаме да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатката м-р Сарита Трајанова со наслов „Менаџментот на знаење во институциите од областа на културата“.

КОМИСИЈА

- 1. Проф. д-р Ана Мартиноска, претседател, с.р.**
- 2. Проф. д-р Лорета Георгиевска-Јаковлева, ментор, член, с.р.**
- 3. Проф. д-р Цветко Смилевски, коментор, член, с.р.**
- 4. Проф. д-р Мишел Павловски, член, с.р.**
- 5. Проф. д-р Наташа Аврамовска, член, с.р.**

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА *~* УЛОГАТА НА АРХИЕПИСКОПОТ
ОХРИДСКИ И МАКЕДОНСКИ ДОСИТЕЈ ВО ВОЗОБНОВУВАЊЕТО НА
ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА ВО ЛИЦЕТО НА МАКЕДОНСКАТА
ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА *~* ОД М-Р АЛЕКСАНДАР АТАНАСОВ, ПРИЈАВЕНА НА
ИНСТИТУТОТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА ВО СКОПЈЕ

Врз основа на Одлуката бр.10-98/1 донесена на седницата на Научниот совет на Институтот за национална историја во Скопје од 12.2.2018 год., со која сме избрани за членови на Комисијата за одбрана на темата за докторска дисертација *УЛОГАТА НА АРХИЕПИСКОПОТ ОХРИДСКИ И МАКЕДОНСКИ ДОСИТЕЈ ВО ВОЗОБНОВУВАЊЕТО НА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА ВО ЛИЦЕТО НА МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА* од кандидатот м-р Александар Атанасов, задоволство ни е да го доставиме следниов

ИЗВЕШТАЈ

Истражувањето во рамките на докторската дисертација, како што впрочем сугерира и самиот наслов, е фокусирано на архиепископот охридски и македонски Доситеј и неговата улога во процесот на формирањето на Македонската православна црква, како и на нејзините традиции и развој во контекст на поновата македонска историја.

Концепциски темата се состои од вовед, четири поглавја со повеќе поднаслови, заклучок и користена литература.

Во *воведот*, како што впрочем налага историската методологија, кандидатот м-р Александар Атанасов првенствено се осврнува на целите на докторската дисертација, како и на досегашните истражувања и достигнувања во македонската и пошироко во балканската историографија. Во таа смисла, тој посебно ги обработува релевантните извори за односната проблематика во смисла на автентичен архивски материјал, пред сè од Државниот архив на Република Македонија и од архивите на Светиот архиерејски синод на Македонската православна црква и на Македонската академија на науките и уметностите.

Во овој контекст, фундаментален сегмент за реконструирање на односната проблематика претставуваат и големиот број интервјуа, реализирани со најблиските соработници на архиепископот Доситеј, што дополнително придонесува за автентичната научна артикулација на трудот, уште повеќе, што некои од изнесените искажувања од информаторите за првпат се промовираат во македонската црковна историја и воопшто во македонската историографија.

Кандидатот м-р Атанасов, во согласност со концепциската поставеност на докторската дисертација, детално се осврнува и на досегашните научните трудови од македонска, но и од странска провениенција, кои без сомнение дале евидентен придонес во реконструирањето на голем број суштински прашања, поврзани со личноста и делото на архиепископот охридски и македонски Доситеј, како и со турбулентната историја на Македонската православна црква, особено во нејзиниот понов период.

По завршувањето на Втората светска војна и создавањето на македонската држава во рамките на Југословенската Федерација, македонското свештенство како приоритетно прашање го поставило барањето за возобновување на Охридската архиепископија во лицето на Македонската православна црква. Оваа проблематика е предмет на истражување во првата глава, под наслов: *ФОРМИРАЊЕ НА МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА КАКО НАСЛЕДНИЧКА НА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА*, каде што поконкретно станува збор за Првиот црковно народен собор кој бил одржан на 4 и 5 март 1945 година. Независно од македонското свештенство, кон барањето категорично се приклучиле македонскиот народ и македонското политичко раководство. Токму од тие причини бил формиран Иницијативен одбор, кој во својата агенда преферирал преговори со Српската православна црква, а во функција на целосно апсолвирање на македонското црковно прашање. Во мај 1946 година била организирана свештеничка конференција на која барањата на македонското свештенство биле сведени на одредени автономни права, во смисла македонските епархии да бидат раководени од македонски епископи и да имаат широка самоуправа. Но, за жал, сите овие барања биле отфрлени од страна на Српската православна црква, која била категорична во ставот за враќање на српските епископи во Македонија, и тоа: епископот Јосиф во Скопската епархија и епископот Викентиј во Злетовско струмичката епархија. На овој став особено се инсистирало по враќањето на патријархот

Гаврило. Но, подоцна со изборот за патријарх на епископот Викентиј, кај Иницијативниот одбор се појавила надеж дека можеби постојат услови за евентуален компромис со Српската православна црква, за што започнале и конкретни преговори, при што патријархот се соочил со силна опозиција во Соборот, така што обидот за компромисно решение целосно пропаднал.

Во втората глава под наслов *АРХИЕПИСКОПОТ ДОСИТЕЈ И МАКЕДОНСКО – СРПСКИТЕ ЦРКОВНИ И ПОЛИТИЧКИ ОДНОСИ* е опфатен животот и делото на Доситеј и неговиот избор за епископ, кој подоцна ќе стане клучна фигура во решавањето на македонското црковно прашање. На Вториот црковно-народен собор, одржан во периодот од 4 до 6 октомври 1958 година, Доситеј бил избран за поглавар на Македонската православна црква, заедно со други двајца епископи и тоа: Наум за Злетовско-струмичката епархија и Климент за Преспанско-битолската епархија.

Третата глава, насловена како *АФИРМАЦИЈА НА МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА, АРХИЕПИСКОПОТ ДОСИТЕЈ И ОДНОСОТ НА СПЦ*, се однесува на периодот на поширока афирмација на МПЦ пред другите православни сестрински цркви, како и на прашањето за развојот на македонската црковна самостојност. Патријархот Герман се покажал како жесток противник на МПЦ, кој категорично се спротивставил на барањето на формирање епархија на МПЦ во дијаспората. Уште посилен бил отпорот на барањето за претставување на МПЦ пред останатите православни цркви. Ваквиот однос помеѓу МПЦ и СПЦ резултирал со сериозен конфликт, така што на епископите на МПЦ не им преостанало ништо друго освен да го свикаат Третиот црковно-народен собор во јули 1967 година и да ја прогласат автокефалноста на Македонската православна црква.

Во последното поглавје *ПРИДОНЕСОТ НА АРХИЕПИСКОПОТ ДОСИТЕЈ ВО ОРГАНИЗАЦИЈАТА НА ЦРКОВНИОТ ЖИВОТ ВО ВОЗОБНОВЕНАТА МПЦ* станува збор за развојот на Македонската православна црква како и за периодот кога се конституира Синодот на МПЦ со избор на нови епископи. Исто така, засегнати се и прашањата за основање епархии на Македонската православна црква во дијаспората, како и заминавањето на македонските епископи, кои ќе дадат извонреден придонес за осветување на новоизградените цркви, кои ќе бидат под јурисдикција на Македонската православна црква. Она што е исто така особено значајно во

контекст на ова поглавје е формирањето на образовните институции и тоа: Македонска православна богословија и Православниот богословски факултет „Свети Климент Охридски“.

Во *ЗАКЛУЧОКОТ*, кандидатот м-р Александар Атанасов се осврнува на клучните тези, кои воедно го дефинираат значењето на трудот во кој интегрално се проследува историско-правното опстојување на Охридската архиепископија и на нејзината наследничка-Македонската православна црква, како и на есенцијалната улога на архиепископот Доситеј во процесот на нејзиното формирање и понатамошно равивање. Во фокусот на вниманието ќе биде и прашањето за улогата на Републичката комисија за верски прашања и придонесот во решавањето на македонското црковно прашање.

Имајќи го предвид професионалниот и аналитичен пристап во научноистражувачкиот процес, имплементирањето на богатата изворна и секундарна литература, како и интервјуата за односната проблематика, реализирани со релевантни субјекти од црковниот живот на Македонија, Комисијата во состав: проф.д-р Маја Ангеловска-Панова, проф. д-р Александар Трајановски, проф. д-р Драгица Поповска, проф.д-р Силвана Сидоровска-Чуповска и проф. д-р Танас Вражиновски, има чест и задоволство да му предложи на Научниот совет на Институтот за национална историја во Скопје да го прифати **ПОЗИТИВНИОТ ИЗВЕШТАЈ** и да му допушти на кандидатот м-р Александар Атанасов јавна одбрана на докторската дисертација под наслов: *УЛОГАТА НА АРХИЕПИСКОПОТ ОХРИДСКИ И МАКЕДОНСКИ ДОСИТЕЈ ВО ВОЗОБНОВУВАЊЕТО НА ОХРИДСКАТА АРХИЕПИСКОПИЈА ВО ЛИЦЕТО НА МАКЕДОНСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦРКВА.*

Комисија

Проф.д-р Маја Ангеловска-Панова с.р.

Проф.д-р Александар Трајановски с.р.

Проф.д-р Драгица Поповска с.р.

проф.д-р Силвана Сидоровска-Чуповска

проф. д-р Танас Вражиновски

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „КРУШЕВСКАТА РЕВОЛУЦИОНЕРНА ОКОЛИЈА НА МАКЕДОНСКАТА РЕВОЛУЦИОНЕРНА ОРГАНИЗАЦИЈА (1893-1908)“ ОД М-Р ЗОРАН БОГЕСКИ, ПРИЈАВЕНА НА ИНСТИТУТОТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА ВО СКОПЈЕ

Врз основа на член 46 од Статутот на ЈНУ Институт за национална историја, член 57 од Правилникот за условите, критериумите и правилата за запишување и студирање на трет циклус студии - докторски студии на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Научниот совет на ИНИ, на својата 124. седница одржана на 2.4.2018 година, донесе Одлука за именување на ментор и формирање Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот м-р Зоран Богески со наслов „Крушевската револуционерна околија на Македонската револуционерна организација (1893-1908)“, во состав: проф. д-р Ванчо Ѓорѓиев (ментор), проф. д-р Силвана Сидоровска (претседател), проф. д-р Александар Стојчевски (член), доц. д-р Никола Минов (член) и проф. д-р Милан Бошковски (член).

Комисијата со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Научниот совет на Институтот за национална историја му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Зоран Богески со наслов „Крушевската револуционерна околија на Македонската револуционерна организација 1893-1908“, е обработена на 292 страници компјутерски обликуван текст во фонт Georgia (македонска поддршка), со 1,5 проред и големина на букви 12. Текстот е поткрепен со 1136 фусноти и 142 библиографски единици, при што меѓу нив има необјавени архивски материјали, приватни збирки, објавени документи, мемоари, периодика, статии, зборници, монографии и друго. Дисертацијата е структурирана во три глави, вовед, заклучок и библиографија. Основниот текст кој е композиран во три глави, е распределен во повеќе поднаслови кои претставуваат логично заокружени тематски целини, а со тоа е обезбедено континуирано и прегледно следење на материјата, која е презентирана во тезата.

Во **воведот**, кандидатот се осврнува на состојбата во изворите и литературата во контекст на темата, предметот на проучување и методологијата на презентирање на материјалите. Притоа констатира дека македонската историографија која интензивно се занимавала со посочената

проблематика, првенствено била насочена кон илинденскиот период и Крушевската република за обезбедување на „државотворен линк“ и докажување на „континуитетот“ на македонската борба за држава. Покрај тоа, кандидатот укажува дека разни фрагменти од историјата на македонската револуционерна борба во Крушевскиот реон биле само парцијално засегнати во „општите разработки“, што не обезбедува континуирано и сестрано проследување на историските процеси и настани во конкретниот временски период. Всушност, тука, Богески ја лоцира потребата и релевантноста на поставената тема.

Првата глава од дисертацијата со наслов *Појава и развој на Македонската револуционерна организација во Крушево и Крушевско во прелинденскиот период* е разработена во шест поднаслови. Во првиот поднаслов, „Почетоците на организирање на МРО во Крушево и Крушевско“, кандидатот, основањето на првото јадро и на месниот комитет на МРО во Крушево го лоцира во втората половина на 1895 година, кога Организацијата се наоѓала во својата конспиративна фаза. Притоа ги идентификува неговите активисти, кои првенствено произлегувале од трговскиот еснаф и учителската средина. Според Богески, веќе по Солунскиот конгрес (1896), кога МРО влегла во втората развојна фаза, во Крушево и во неговата околина дошло не само до зголемување на бројот на активистите на Организацијата, туку и до проширување на нејзината активност со конкретна револуционерна дејност, која била насочена кон набавка на оружје, воспоставување на организациски канали, формирање на првите вооружени групи, потоа пресметка со идејните противници на македонското ослободително дело и слично.

Во вториот поднаслов, „Организирање на Крушевскиот реон во рамките на МРО“, докторандот, најпрво го лоцира Крушево како седиште на нахија во Битолската каза во рамките на официјалната административна поделба, и како седиште на митрополит во патријаршиската црковна администрација. Веднаш потоа констатира дека територијално-организациската структура на МРО не се совпаѓа ниту со државната ниту со црковната административна поставеност. Притоа утврдува дека во Крушевскиот револуционерен реон на МРО, освен градот Крушево и поблиските села, во прво време пропаѓал и дел од Демирхисарско, потоа дел од пелагониските прилепски села, дел од битолските, кичевските и селата од Бродско, или вкупно 65 села. Богески се осврнува и на структурата на населението како во етничка и јазична, така и во конфесионална смисла, при што ги бележи различните политички тенденции, кои биле импортирани и поддржувани од надвор. Тоа претставувало сериозна бариера за обединување на населението за остварување на стратешката цел на МРО, „Автономија на Македонија“, под девизата „Македонија на Македонците“. Според иследувањето на кандидатот, овој проблем бил надминат откако во Крушево под раководство на Петар Ацев била формирана „специјална група за агитација во селата“. Значаен придонес за

пробивање на ослободителната идеја на МРО по селата во Крушевскиот реон одиграле четите на Никола Петров Русински и Веле Марков.

Во третиот поднаслов „Формирање на првите чети на МРО во Крушево и Крушевско“, кандидатот го проследува процесот на воспоставувањето на четничкиот институт во регионот, што претставува квалитетативно повисока фаза. Во тој контекст се задржува на активноста на четата на Дуко Тасев и на првото политичко киднапирање во Крушевскиот реон во 1898 година заради откуп. Меѓутоа, оваа чета не покажала капацитет да прерасне во вистинска организациска чета, поради што била растурена. Покрај тоа, докторандот опстојно ги анализира напорите на крушевското раководство во текот на 1899/1900 година за формирање на агитациско-организациска чета под водство на Мирче Ацев. Овој проблем конечно бил надминат кога во околицата за инструктор бил именуван Никола Петров Русински. Под негова закрила, Јордан Пиперката бил произведен во војводски чин и назначен за војвода во демирхисарскиот крај, со што фактички овој реон се издвоил од Крушевска околица. Во исто време, во четничката школа на Русински во војводски чин бил произведен и Веле Марков. По заминувањето на Русински, агитациско-организациската дејност во Крушевската околица ја презел Веле Марков, кој одиграл значајна улога во зацврстувањето на организациската структура.

Во четвртиот поднаслов „Вклучувањето на македонските социјалисти во МРО“, кандидатот прво се осврнува на македонската социјалистичка група во Софија, нејзината идеолошка ориентација, но и нејзините погледи во однос на ослободувањето на Македонија, кои во суштина не се разликувала од ставовите МРО. Во тој контекст го проследува профилирањето на Веле Марков и Никола Карев низ спомената група, но и нивното враќање во Крушево во 1899 со тенденција да основат „социјалистичка група“ внатре во Македонија, а за таа цел пристигнал и Русински. Тие набрзо се соочиле со реалноста, дека во Македонија не постојат услови за социјална револуција, а од друга страна сè што било прогресивно и се залагало за политичка слобода, веќе било организирано од МРО. Оттука, ова група почнала да размислува за вклучување кон постојната Револуционерна организација. Во тој контекст, кандидатот ги проследува одлуките на првата социјалистичка конференција и нејзината платформа за вклучување во МРО. По извесно тактизирање, Битолскиот окружен комитет ги прифатил социјалистите во своите редови, кои со својата активност ја надградиле и прошириле платформата на револуционерната борба под водство на МРО.

Во петтиот поднаслов „Снабдувањето со оружје на Крушевскиот револуционерен реон“, Богески опширно го анализира снабдувањето на организацијата во Крушевско со оружје, неговото складирање и чување, начините на кои се обезбедувале финансиски средства за негова набавка. Во

таа насока, Организацијата во Крушевско забележала значајни резултати и оттука подготвено го дочекала Илинденското востание, заклучува кандидатот.

Последниот поднаслов од првата глава гласи: „Провали во редовите на Организацијата во Крушевскиот револуционерен реон“. Во овој дел, кандидатот опширно ги анализира провалите во МРО во Крушевско, кои од една страна настанале како последица на засилената илегална активност на Организацијата, а од друга на будноста на официјалните власти. Во таа смисла детално ја анализира првата крушевска афера од почетокот на 1902 година, која е поврзана со разоткривањата на илегалниот обид за набавка на оружје од Грција. Ако последиците од спомената провала биле со ограничен карактер, тоа воопшто не било така со „Ракитничка провала“, која на своевиден начин претставува продолжение на првата. Ова провала, како и домино ефектот од неа, Богески темелно ги анализира, изведувајќи соодветни заклучоци. При такви затегнати услови во Крушевско во раководните структура на површина избил и се наметнал Никола Карев.

Втората глава гласи *Илинденското востание*. Овој дел од дисертацијата е поделен на осум поднаслови. Во првиот дел „1903 На прагот на Илинден“, кандидатот прво кратко се задржува на донесувањето на одлуката за востание на Солунскиот конгрес и нејзиното восприемање кај организациските авторитети. Веднаш потоа го проследува заминувањето на одредот на Питу Гули од Бугарија за Крушево, кој со себе повел повеќе доброволци, но и докажани кадри, кои потоа како војводи на одреди одиграле значајна улога при ослободувањето на Крушево. Богески го проследува Смилевскиот конгрес со посебен акцент на ставот на Никола Карев, кој иако бил критички настроен кон одлуката, по нејзиното донесување, наполно се оддал за нејзината реализација. Притоа студиозно ја анализира активноста на Крушевското горско началство во подготвителниот период за востанието и изработката на планот за напад на Крушево. Во таа смисла темелно ги разгледува задачите на востаничките одреди, истовремено анализирајќи го нивниот состав.

Вториот дел од оваа глава е насловен како „Илинден“. Во овој дел се разработени нападот и ослободувањето на Крушево. Докторандот, врз основа на релевантни сведоштва, извори и литература, преку опишување на одделни сцени ефективно ја доловува атмосферата и амбиентот од нападот на првиот управен објект во градот, па до елиминирањето на отпорот во касарната со што симболично завршило ослободувањето на градот. На крај, кандидатот констатира дека заради конкретно подготвениот план и неговата успешна реализација, ослободувањето на Крушево, било постигнато со релативно мал број на жртви што придонело да не се засени големата радост од изгревот на слободата.

Третиот поднаслов гласи „Организирање и функционирање на востаничко-револуционерната власт во Крушевскиот револуционерен реон – Крушевската република“. Во овој дел,

кандидатот, студиозно го анализа воспоставувањето, организацијата и практикувањето на цивилната управна власт, која била подредена на Горското началство и која имала демократско-републикански карактер. Во овој дел импонира критичкиот осврт на кандидатот кон постојната историографија, која се занимава со оваа проблематика. Во таа смисла, Богески констатира дека со текот на времето бил „создаван историографски материјал во кој систематски се правени серија грешки, како термилошки, материјални и други, кои (потоа) генерички се преземани и врз чија основа е развивана анализа и критика која се движела до параметри на максимална глорификација или, пак, се одело во други крајности, при што внимателно се избегнувале смели хипотези, заклучоци и определување на дефиниции, кои го заокружуваат и определуваат овој крупен настан“. Поаѓајќи од тоа, кандидатот прави анализа на општоприфатената терминологија и именувањето на постојните тела и институции, кои се развиле за време на десетте слободни дена, а кои честопати биле несоодветно или некритички интерпретирани. Во тој контекст особено се задржува на интерпретациите на термините „националности“, „Привремената влада“ и „Крушевска република“. Особен впечаток прави фактот што кандидатот за последниот термин наоѓа историска подлога во тогашниот печат, со што индиректно ја анулира хипотезата дека терминот „Крушевска република“ е историска артикулација од подоцнежното време.

Во четвртиот поднаслов, кандидатот ги проследува првите неуспешни обиди на османлиските сили за преземање на Крушево. Во петтиот поднаслов, „Мирните крушевски денови“, Богески ги анализира активностите и мерките на Горското началство кои биле насочени кон организирање на одбрана на градот, потоа опширно се задржува на „Крушевскиот манифест“ и сите историографски „дилеми“ околу овој акт, кој првенствено претставува мерка за неутрализирање на локалното муслиманско население од соседните села. Покрај тоа, кандидатот овде ги проследува и јавните манифестации кои биле организирани од страна на Горското началство.

Во шестиот поднаслов, „Борба за одбрана на слободата“, докторандот најпрво во ги презентира активностите, распоредот и бројната состојба на османлиските регуларни воени сили, како и на башибозукот, кои биле насочени кон Крушево за ликвидирање на слободната востаничка територија. Паралелно со тоа, темелно го разработува прегрупирањето и распоредот на востаничките одреди за одбрана на градот. Богески критички ги анализира и двете советувања на Горското началство со војводскиот совет кои се одржале во овие критични моменти. Притоа, тој ги анализира напластените дилемите околу наводниот „спор“ меѓу Питу Гули и Горското началство на Второто советување, нудејќи аргументи дека П. Гули не присуствувал на споменатото советување. Кандидатот опстојно ги анализира судирите на сите позиции околу градот до неговото конечно заземање, како и извлекувањето на главнината на востаничките сили и поголемиот дел од населението. Низ разни

сцени, ефектно го илустрира однесувањето на војската и башибозукот по преземањето на градот и нивниот однос кон цивилното население и неговите материјални добра, а особено на репресијата која била практикувана за време на неколкудневните претреси и истрагата. Во тој контекст, кандидатот детално се осврнува и на цивилните жртви и материјалните штети, и тоа не само во Крушево, туку и во неговата поширока околина.

Во седмиот поднаслов, „Битката на Мечкин Камен“, Богески детално се осврнува на овој чин од Илинденската епопеја, кој претставува врв на положената заклетва „слобода или смрт“. Врз оваа прилично експлоатирана епизода, кандидатот врз основа на своите продлабочени истражувања врз архивската документација дава проширени сознанија од досега познатите. Во таков стил и со таква методологија во осмиот поднаслов е обработена „Битката на Слива“, која имала пресудна улога за успешното извлекување на главнината од востаничките сили, а која сепак за разлика од „Мечкин Камен“ неосновано е помалку афирмирана во историографијата.

Третата глава носи наслов „Крушево по Илинденското востание (до 1908)“. Во овој дел, докторандот Богески најпрво се осврнува на општата положба во Крушево и неговата околина по востанието, потоа мерките за нормализирање на ситуацијата, процесот на легализирање на помалку компромитираните учесници во востанието, како и емигрирањето на најекспонираните раководители и активисти на Организацијата. Покрај тоа, кандидатот го следи и го анализира процесот на консолидирање на организациските редови, обновувањето на нејзината инфраструктура и врските во Окружниот комитет во Битола. Во таа насока тој ги проследува конкретни активностите на Организацијата на теренот, кои биле во согласност со новите тенденции, кои заживеле по Илинденската катарза, а биле во насока за подигање моралното, образовното, културното и економското ниво на населението. Како последица на востанието и Мирцштегските реформи, во овој период дошло до промена во тактиката на дејствување на надворешните пропаганди во Македонија. Пропагандните активности добиле изразито вооружен карактер, при што нивните чети биле организирани од надвор, но во нив бил ангажирано и локално население. Пропагандните чети со силата на оружјето спроведувале терор врз локалното население за да се изјаснува во прилог на едната, или друга пропаганда. Со тоа започнал нов заплет, во кој неволно биле вовлечени и четите на Организацијата. На тој начин, Организацијата, покрај со османлискиот, била испречена и пред нови непријатели. Во тој контекст во Крушевско се појавиле „грчки“ и „српски“ чети, кои со неформална поддршка од властите влегле во отворен судир со организациските чети. Богески темелно ги анализира овие настани на просторот на Крушевската револуционерна околина. Од друга страна, успешно ги следи внатрешните превирања во редовите на Организацијата кои настанале како последица на фракционерското делување.

Во **заклучокот**, м-р Зоран Богески успешно ги сублимира сите тези и сознанија до кои дошол при изработката на докторската дисертација. Веднаш потоа следува детална библиографија.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена тезата:

Во досегашната историографија не постои комплетен систематски труд во кој што се опфатени сите аспекти на дејствувањето на МРО во Крушевската револуционерна околија во периодот од 1893 до 1908 година. Одделни аспекти од оваа тематика првенствено во врска Крушевската република како круна на Илинденското востание се засегнати и обработувани во разни публикации, но во ниеден од нив спомената тема не била предмет на сеопфатно, темелно проучување во посочениот временски период. Оттука произлегува и релевантноста на темата да биде обработена како докторска дисертација.

Краток опис на применетите методи:

Според општата квалификација при изработката на дисертацијата главно се практикувани: методот на анализа, компарација и синтеза. Со примената на дескриптивниот метод, кандидатот солидно ги претставува сите аспекти на македонското револуционерното движење во Крушевската револуционерна околија (1893-1908).

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на м-р Зоран Богески со наслов „Крушевската револуционерна околија на Македонската револуционерна организација (1893-1908)“ претставува истражување во областа на хуманистичките науки во научното подрачје историја на новиот век. Вреднувајќи ја дисертацијата, Комисијата за оцена смета кандидатот обработил една мошне важна и значјна тема од повеќе аспекти. Зоран Богески ја владе и ја применува научната методологија, но и самата проблематика, при што со комбинација на повеќе научни методи успешно ја реализирал поставената задача. Нарацијата е со коректен стил и јазик.

Оттука, докторската дисертација на м-р Зоран Богески, под наслов „Крушевската револуционерна околија на Македонската револуционерна организација (1893-1908)“, според мислењето на Комисијата за оцена, ги исполнува сите услови и стандарди за подготовка и одбрана на докторска дисертација.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Врз основа на изнесеново, Комисијата за оцена му предлага на Научниот совет на ЈНУ Институт за национална историја да ја прифати позитивната оцена и да закаже одбрана на магистерскиот труд на кандидатот **м-р Зорна Богески**, со наслов **„Крушевската револуционерна околија на Македонската револуционерна организација (1893-1908)“**.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Ванчо Ѓорѓиев, ментор с.р.

Проф. д-р Силвана Сидоровска, претседател с.р.

Проф. д-р Александар Стојчев, член с.р.

Доц. д-р Никола Минов, член с.р.

Проф. д-р Милан Бошковски, член с.р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „ПОСТАВУВАЊЕТО И ДЕЈНОСТА
НА СРПСКИТЕ МИТРОПОЛИТИ ВО СКОПСКАТА И ДЕБАРСКО-ВЕЛЕШКАТА
ЕПАРХИЈА (1891-1915)“ ОД М-Р АНТОНИО ПЕТКОВ, ПРИЈАВЕНА НА
ИНСТИТУТОТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА ВО СКОПЈЕ

Научниот совет на ЈНУ Институт за национална историја во Скопје, на својата 124. седница одржана на 2 април 2018 година, а врз основа на менторската изјава број 10-187/1 од 22 март о.г., формираше Комисија за оценување и одбрана на докторската дисертација на кандидатот м-р **Антонио Петков** под наслов: **Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија (1891-1915)**, во состав: проф. д-р Александар Трајановски (ментор), проф. д-р Надежда Цветковска, проф. д-р Македонка Митрова, проф. д-р Наташа Котлар-Трајкова и проф. д-р Билјана Ристовска-Јосифовска (членови).

Откако Комисијата во наведениот состав со внимание го проследи и го оцени горе-спомнатиот ракопис на подготвената докторска дисертација на докторандот м-р Антонио Петков, на Научниот совет на Институтот за национална историја во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

АНАЛИЗА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

Ракописот на м-р Антонио Петков подготвуван како докторска дисертација под работен наслов **Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија (1891-1915)** е напишан на 310 страници текст со компјутерска обработка среден новинарски проред во познатиот фонд Ariel, со големина на фондот од 12 точки, со исползувани 749 подножни напомени (или забелешки/фусноти) компјутерски

обработени со 8 точки и на крајот со 116 искористени библиографски единици. Во грижливо напишаниот ракопис, освен основната и богата нужна литература и периодика, забележително место во тезата заземаат необјавените и објавените изворни материјали – архивска документација од прва рака, врз чија основа главно почиваат историските настани педантно образоложени од кандидатот м-р Антонио Петков во презентираниот труд во вид на докторска дисертација напишана под горе спомнатиот наслов. Импонираат малобројните (7) факсимили и фотографии во црно-бела техника разлеани на соодветни места во тезата, онаму каде што се нужни, кои се регистрирани со легенди од 11 точки.

Ракописот во обработената и депонирана докторска дисертација се состои од предговор, 3 глави, заклучок, прилог на искористени извори, периодика и литература и на крајот е поместена содржината на трудот. Сите глави се поделени на поситни и бројни сместени подглави (и тоа 33 подглави и + 10 поднаслови, односно потточки во нив), со што на така специјално и педантно раситнетата на делови докторска дисертација „Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија (1891-1915)“, докторандот м-р Антонио Петков ѝ овозможил поквалитетно следење на соодветните историски настани и процеси, грижливо и квалитетно обработени во приложениот труд, кои најчесто се поддржани од соодветни автентични архивски материјали од прва рака и основена нужна и основна литература и периодика поврзана со предметот којшто го истражува.

Во **предговорот**, м-р Антонио Петков го изложил основниот концепт на предметот и целите на истражувањето во докторската дисертација „Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија (1891-1915)“. Посебно во овие воведни напомнувања, докторандот м-р Антонио Петков уште во самиот почеток подвлекол дека оваа тема досега воопшто не била доволно научноистражувачки третирана во историографијата (македонската и странската).

Првата глава, **Општествено-политичките состојби во Скопската и Дебарско-велешката епархија кон крајот на XIX и почетокот на XX век** (5-40 стр.), всушност е воведна посветена на историјатот на одделните некогашни

македонски епархии, со посебен пристап на Скопската, Велешката и Дебарската епархија, кои од нивното основање до 1767 година се наоѓале под јурисдикција на Светиклиментовата Охридска (македонска) архиепископија. Во првата подглава, *Скопската и Дебарско-велешката епархија под јурисдикција на Цариградската патријаршија* (5-13 стр.), докторандот Петков се осврнува најконкретно во овој случај само на состојбите во Скопската и Дебарско-велешката епархиј под власта на Екуменската цариградска (Вселенска - Фанариотска) грчка патријаршија. Во такво својство, во тие македонски или некогашни епархии на Охридската архиепископија, докторандот Антонио Петков го следи нивниот равој и подем воопшто, нивниот историјат од 1767 до средината на втората половина на XIX век (до основањето на Егзархијата). По неканонското укинување на Охридската архиепископија и подпаѓањето на некогашните епархии на Охридската архиепископија под јурисдикција на Фанариотската грчка цариградска патријаршија, во нив кореспонденцијата и богослужбата се изведувала главно на грчки јазик. Освен тоа, наставата во училиштата во тие епархии, со мали исклучоци, исто така главно се применувала на грчки јазик. Во тие спомнати македонски епархии, како и во останатите, верниците под јурисдикција на Цариградската грчка патријаршија во нуфузите турските власти ги регистрирале како „Урим“ или „Рум-милет“ што во превод значело „грчки народ“. Тоа произлегувало од турското шеријатско право и новиот воспоставен од нив милет-систем, според кои во Османската Империја на оние народи на кои им ја признавале нивната самостојна (автокефална) црква, односно вера, автоматски со тоа им се признавала и нивната народносна и идентитетска определба, односно посебност или народност.

Во втората подглава под наслов: *Скопската и Дебарско-велешката епархија под јурисдикција на Бугарската егзархија* (14-24 стр.), докторандот м-р Антониот Петков ги опишува обидите и бројните настојувања на бугарската буржоазија и интелигенција, со несебична помош на руската, па дури делумно и на османската дипломатија за создавање на одделна бугарска иерархија – Егзархијата. Со основањето на Бугарската егзархија, под нејзина јурисдикција веднаш подпаднала Велешката епархија, а од 1873 година Скопската и Охридската епархија во Македонија. Затоа што во тие спомнати епархии и покрај присуството на новите егзархиски архиереји и

понатаму се задржале грките патријаршиски владици, во нив се создало извесно црковно-верско двовластие – патријаршиско-грчко и егзархиско-бугарско. Малку подоцна, затоа што грките патријаршиски митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија делумно ги застапувале и српските интереси, за што биле потајно и дискретно материјално задоволително помагани од српските официјални државни власти, можеме да констатираме дека во тие епархии се изродило црковно тровласте: патријаршиско грчко-српско и егзархиско-бугарско.

Во последниот случај, македонските егзархиски верници во официјалната графа на османската детферска пописна нуфуска документација за собирање на даноците биле регистрирани во посебна графа како „Болгар-милет“, што според шеријатското османско право и воопшто воспоставениот т.н. милет-системот се поистоветувало како бугарски народ. Во посебна подглава потоа Антониот Петков накратко се навраќа на дејноста на бугарските егзархиски владици во Велешката и Скопската епархија, и тоа: Дамаскин (1872-1874) со неговиот заменик Тодор Митев од Софија, Методиј (1892-1894), Авксентиј II (1897-1907) и Мелетиј (1897-1912) во Велешката епархија; односно Доротеј, Синесиј, Теодосиј (Гологанов, 1890-1891), Максим (Пелов, 1892-1895), Неофит (1895-1910) и други во Скопската епархија. Во оваа воведна глава, потоа, во неколку подглави, докторандот Антонио Петков се задржал, исто така во кратки црти на мотивните и експанзионистичките желби и потреби на Кралството Србија за поставување на српски владици во Скопската и Дебарско-велешката епархија, како и подготовките и проектите на Кралството Србија за црковно-просветна експанзија и пенетрација во Скопската и Дебарско-велешката епархија, а оттаму српската пропаганда се стремела да навлезе и проникне и во другите македонски епархии и парохии.

Втората глава, **Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската епархија** (41-212 стр.), е посветена на ангажирањето на Кнежевството Србија за експанзија во Скопската епархија, односно за дипломатската акција на Кралството Србија поведена од потребата за поставување на српски митрополит во Скопската епархија. Таа е најдолга глава напишана од 28 подглави, од кои одделни од нив (10) се напишани како потточки, кои се доста мали. Во оваа глава, докторандот м-р Антонио Петков

се задржал на проблематиката поврзана со дипломатската акција на Кралството Србија поведена од српската експанзионистичка потреба за поставување на српски митрополит во Скопската епархија, а оттаму пошироко во цела Македонија; за акциите на српската и руската дипломатија за хиротонија на новоизбраниот прв српски митрополит во Македонија, а имено во личноста на архимандритот Фирмилијан (1897-1903), при тоа осветлувајќи го прашањето на симонија во чинот на неговата хиротонија, односно востоличувањето на српскиот мирополит Фирмилијан; за негативниот однос на Бугарија и на Бугарската егзархија кон првот српски митрополит на чело на Скопската епархија, за дејноста на митрополитот Фирмилијан во Скопската епархија, за улогата на српскиот митрополит во друштвото „Свети Сава“; за иницијативата на митрополитот Фирмилијан за изнаоѓање и признавање на српска вештачка народност во македонските простори, всушност таму каде што никогаш немало прави Срби, а посебно во Скопската епархија; за идејата на митрополитот Фирмилијан за изродување на шизма врз Скопската српска митрополија од страна на Цариградската грчка патријаршија, за односот на првиот српски скопски владика кон политиката на султанот Абдул Хамид II, за улогата на митрополитот Фирмилијан во решавањето на спорот за скопската црква „Свети Спас“ на Кале, за активноста на митрополитот Фирмилијан за време на неговите бројни патувања и дејствувања во дијоцезата на Скопската епархија и основањата на првите српски црковно-училишни општини на таа територија и друго. Посебно интересна е подглавата посветена на акциите на српската дипломатија за отстранување на митрополитот Фирмилијан од Скопската епархија во времето кога неговото присуство и дејност станувале штетни и опасни за српската пропаганда и пенетрација во Епархијата, и воопшто оттаму пошироко во Македонија, а поврзано со тоа и на иницијативата и ангажирањето на српската дипломатија за поставување на нов српски митрополит во таа епархија.

По малку чудната смрт на митрополитот Фирмилијан во Белград и описот на неговиот погреб во дворот на скопската црква „Свети Спас“, докторандот Антонио Петков го осветува моментот како српската дипломатија, со бројни усилби и потплаќања успеала на негово место да го хиротониса вториот по ред српски митрополит на чело на Скопската епархија - Севастијан (Дебелаковиќ, 1903-1904). Иако тешко болна личност од тогаш

неизлечива болест, која за волја на вистината, откако едвам бил востоличен за скопски митрополт во престолнината на Османската Империја, никогаш не стапнал на тлото на Скопската епархија и воопшто на македонска територија. Откако наскоро починал во Цариград, српската дипломатија потрошила доста материјални средства за неговото опело да се пренесе од Цариград до Скопје и да се закопа во дворот на црквата „Свети Спас“, исто како и во случајот со митрополитот Фирмилијан.

Врз основа на автентични архивски материјали од прва рака, докторандот м-р Антонио Петков ја напишал следната подглава посветена на изборот и дејноста на третиот по ред српски скопски митрополит Викентиј (Крџиќ, 1905-1915). Во преостанатите подглави од оваа централна и носечка глава, докторандот Петков се задржал на дејноста со многу тешкотии и материјални наддавања на српската дипломатија и воопшто на митрополитот Викентиј како српски архиереј за натамошна пенетрација во Скопската епархија, а оттаму и во Македонија. Во таа смисла, м-р Антонио Петков ги осветлува прашањата поврзани со дејноста на митрополитот Викентиј за прибирање на српски приврзаници во Скопската епархија, за уредување на српски училишта на територијата на таа епархија и слично и сосема на крај за неговата крајно трагична антихристијанска смрт.

Третата глава, **Поставувањето и дејноста на српски владика во Дебарско-велешката епархија** (213-295 стр.), е целосно посветена на новата дипломатско-политичка акција на српската дипломатија, која по доста усилби, подплаќања, наддавања на материјални средства, притисокот и барање сојузници најпосле успеала да се прошири и во втората по ред македонска епархија - Дебарско-велешката. Таа глава е обработена со 9 подглави. Во таа смисла, првата подглава е насловена како *Создавање услови за поставување на српски митрополит во Дебарско-велешката епархија* (213-217 стр.). И во оваа, како и во останатите подглави во оваа последна глава, исто така главно се аргументирани врз основа на автентични архивски метеријали од прва рака. Во таа смисла, најпрво во оваа глава се следи дејноста во таа епархија на патријаршиските грчки мирополити Поликарп и Партениј. И за оваа втора по ред македонска епархија, српската дипломатија прилично се измачила и потрошила доста материјални средства сè додека некако не ја измолила

Високата порта, а особено Цариградската патријаршија во таа Епархија да се постави, покрај митрополитот Партениј и српски архиереј како хороепископ во личноста на петроградскиот богослов и теолог Петар Росиќ (1880-1937), замонашен во Петроград под монашкото име како Варнава (1910-1937). Откако српските власти дале доста материјални средства на Патријаршијата и на спомнатите фанариотски грчки митрополити, на 10 април 1910 година во патријаршиската катедрална капела во Фанар во Цариград, по 10-часовна богослужба Варнава бил хиротонисан за српски владика со титулата „епископ Главенички“. Несомнено, со тоа, уште тогаш српската експанзионистичка политика и дипломатија покажала аспирации и извесно канонско право кон некогашниот охридски престол и воопшто кон Македонија и некогашната дијоцеза на Охридската архиепископија, бидејќи е познато дека во средниот век епископијата Главеница била значајна епархија под јурисдикција на Охридската светиклиментова црква. Во последните неколку подглави од оваа последна глава, докторандот Антонио Петков се задржал на повеќето примери како српската дипломатија успеала со неколку поткупувања и наднавање на материјални средства во полза на митрополитот Партениј, кој да се согласи „доброволно“ да ја напушти Велешко-дебарската епархија во полза на епископот Варнава. Последната подглава е посветена на дејноста на епископот Варнава во Македонија во периодот на Балканските војни и почетокот на Првата светска војна, особено по завршувањето на Првата светска војна кога Варнава бил избран за епископ на сите епархии во вардарскиот дел на Македонија што Србија ги добила со Букурешкиот мир, потоа за неговото востолување за митрополит на Скопската митрополија и најодзади за неговата хиротонија за патријарх на Српската православна црква (1930-1937).

Во **заклучокот** (296-299 стр.), докторандот Антонио Петков ги сублимирал на едно место сажето сите научни сознанија до кои дошол низ бројните изложени глави, подглави и потточки во обемиот ракопис на тезата. По заклучокот е изработен педантен преглед на искористените извори, периодика и литература и сосема на крајот е поместена содржината на докторската дисертација.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ:

Докторската дисертација на м-р Антониот Петков под наслов: **Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија (1891-1915)** претставува една досега необработена, кратка, но доста интересна логична целина во македонската и српската црковно-просветна и политичко- дипломатска историографија. Тоа особено се однесувало најпрво за најсеверните македонски предели – во кои српската пенетрација со најактивна руска дипломатска помош и на друга се разбира помош од други фактори, најпрво успеала да продре и во Скопската епархија по 1891 година. Оттука, српскиот експанзионистички стремеж успеал да се преповтори од 1910 година и во Дебарско-велешката епархија по хиторотонијата на владиката Варнава. Во текот на Балканските војни и Првата светска војна Варнава бил поставен за администратор на сите епархии во вардарскиот дел на Македонија, кој Србија го добила на Букурешкиот мировен договор (1913). Ако е тоа така, по Првата светска војна, кога било создадено новото Југословенско кралство на чело со српската династија на Караѓорѓевиќ (Кралството на Србите, Хрватите и Словенците), а во него Српската православна црква успеала да ги откупи од Цариградската патријаршија епархиите во Македонија и во Босна и Херцеговина за 1.500.000 франци и да воспостави таму своја јурисдикција, без да бидат консултирани народите кои живееле во тие епархии и парохии, со други зборови одделни од нив ниту биле прашани дали тоа го сакаат, ниту, пак, биле признати за одделен народ.

Во оваа доста интересна и досега недоволно засегната и обработена логична целина во вид на докторска дисертација во македонската и српската историографија, докторандот м-р Антониот Петков успеал да ја изора првата бразда, да проникне во суштината на проблематиката и да ги осветли досега недоречените и недоволно осветлените македонско-српски црковно-дипломатски релации од крајот на XIX и почетокот на XX век, чии рефлексии се уште негативно зрачат и не се до крај решени и поставени на прави канонски основи, кои носат проблеми и денес во православната екумена. Тоа особено неповолно се одразило откако Светиклиментовата охридска црква се

возобновила како Македонска православна црква (1958), а особено од прогласувањето како автокефална Македонската православна црква (1967). Потоа, иако неколку децении упорно чекала да биде призната од Српската православна црква и претставена од неа пред другите православни помесни цркви како самостојна Македонска православна црква-Охридска архиепископија, тоа се уште останало само неисполнета желба за македонските верници.

Со оглед на погоре наведеното, Комисијата компетентно му предлага на Советот на Институтот за национална историја во Скопје, да ја прифати позитивната оценка на спомнатиот докторат и да закаже одбрана на докторската дисертација под наслов „Поставувањето и дејноста на српските митрополити во Скопската и Дебарско-велешката епархија (1891-1915)“ на докторандот м-р Антонио Петков.

КОМИСИЈА

Проф. д-р Александар Трајановски, с. р.

Проф. д-р Надежда Цветковска, с. р.

Проф. д-р Македонска Митрова, с. р.

Проф. д-р Наташа Котлар-Трајкова, с. р. и

Проф. д-р Билјана Ристовска-Јосифовска, с. р.

РЕЦЕНЗИЈА

ЗА ОЦЕНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА „СОНЦЕТО И ЛАВОТ КАКО СИМБОЛИ ВО ХЕРАЛДИКАТА И ВЕКСИЛОЛОГИЈАТА НА МАКЕДОНИЈА“ ОД М-Р ЈОВАН ЈОНОВСКИ, ПРИЈАВЕНА НА ИНСТИТУТОТ ЗА НАЦИОНАЛНА ИСТОРИЈА ВО СКОПЈЕ

Научниот совет на Институтот за национална историја во Скопје, на седницата одржана на 11.6.2018 година, со Одлука број 10-385/1 од 11.6.2018 година, формираше Комисија за оцена на докторската дисертација на кандидатот м-р Јован Јоновски, со наслов: „Сонцето и лавот во хералдиката и вексилологијата на Македонија“, во состав: проф. д-р Тодор Чепреганов (претседател), проф. д-р Драгица Поповска (ментор), проф. д-р Катерина Сарова - Мирчевска (член), проф. д-р Билјана Ристовска - Јосифовска (член) и проф. д-р Маја Ангеловска -Панова (член).

Комисијата во наведениот состав, со внимание ја прегледа и ја оцени докторската дисертација и на Научниот совет на Институтот за национална историја во Скопје му го поднесува следниов

ИЗВЕШТАЈ

Анализа на трудот

Докторската дисертација на кандидатот м-р Јован Јоновски, со наслов: „Сонцето и лавот во хералдиката и вексилологијата на Македонија“, содржи 277 страници компјутерски обработен текст во фонд Times New Roman, со 1,5 проред и големина на букви 12, 956 фусноти кон текстот, 363 библиографски единици, меѓу нив научни трудови, статии, книги, национални прописи, архивски документи, видеоматеријали, фотографии и интернет-ресурси.

Трудот е структуриран во пет глави, вовед и заклучни согледувања. Деловите се систематизирани во точки и потточки, со наслови и поднаслови, со што се обезбедува соодветно следење на материјата која е обработена во истражувањето.

Во **воведот** на трудот изложени се предметот и целите на истражувањето, хипотезата, истражувачките прашања, теоретската рамка и методите на истражувањето. Кандидатот го дефинира основниот предмет на неговиот научен интерес за избор на конкретната тема, степенот на нејзината истраженост, како и целите и задачите на истражувањето, кои преку соодветна теоретска рамка треба да ги осветлат процесите на појава и развој на симболите - сонце и лав во хералдиката и вексилологијата поврзани со територијата на Македонија, како и трансформацијата на нивните значења низ времето.

Првата глава од докторската дисертација е насловена: „Симболите и општеството: теориска рамка“. Во неа, кандидатот се занимава со значењето и употребата на симболите во општествени рамки, при тоа фокусирајќи се на грбот и знамето и нивната функција во општеството и пошироко. Во овој контекст, кандидатот го зема предвид и начинот на кој се врши селекцијата на амблеми/симболи кои на грбот и знамето се поставуваат. Еден поднаслов од оваа глава е посветен и на принципите на хералдиката и вексилологијата како дисциплини.

Во **втората глава** со наслов: „Сонцето и лавот како симболи во хералдиката и вексилологијата поврзана со Македонија до 1944“, со придружните поднаслови, кандидатот ја прикажува појавата и значењата на сонцето и лавот во материјалната и духовната култура на Македонија. Посебно значење е посветено на нивната апликација на грбовите и знамињата кои се обработени во поднасловите: „Припишаните грбови и знамиња на Александар Македонски во средновековна Европа“; „Земските грбови на Македонија“ и „Знамињата во текот на националното ослободување во 19 век“.

Во **третата глава**: „Сонцето и лавот во современата хералдика и вексилологија во Македонија по 1944 година“, кандидатот ги разработува општествено-политичките процеси и контексти кои влијаат на изборот на грбот, знамето и химната на ДФ/НР/СР Македонија, односно на симболите аплицирани на нив. Преку вклучените поднаслови, направена е анализа на присутноста или отсуството на симболичките претстави на сонцето/лавот на македонскиот грб и знаме и нивното значење во „југословенски“ контекст на опстојување.

Во оваа глава, анализирана е и употребата на конкретните симболи кај македонската дијаспора во конкретниот период.

Четвртата глава е со наслов: „Симболичните претстави на сонцето и на лавот на македонскиот грб и знаме по 1991 година“. Во неа, кандидатот ја следи застапеноста на конкретните симболи во периодот по 1991 година, во независна Македонија. Земени се предвид општествено–политичките контексти кои влијаат на изборот на симболите кои на знамето и грбот се поставуваат. Исто така, направена е и соодветна хералдичка и вексилолошка анализа на грбови и знамиња (вклучувајќи и некои предлози кои учествувале на конкурсите за избор на знаме) кај кои се јавуваат конкретните симболи. Ова поглавје покрај другото, се занимава и со анализа на политичките и индивидуалните наративи присутни во јавната сфера за конкретните симболи, како амблеми на знаме/грб.

Во рамките на **петтата глава**: „Сонцето/лавот во општинските грбови и знамиња во Република Македонија“, кандидатот става акцент на поврзаноста на територијалната хералдика со административната поделба во Македонија. Разгледани се современите општински грбови во Република Македонија кои имаат сонце на грбот и/или знамето. При тоа, направена е класификација според видот на сонцето, а потоа и според описот што самите општини го даваат. Предмет на обработка се 37 општини чии знамиња го содржат сонцето како симбол.

Последниот, **заклучен дел** од докторската дисертација, ги синтетизира резултатите од истражувањето и донесува релевантни заклучоци кои ќе претставуваат придонес не само во областа на македонската вексилологија и хералдика, туку уште повеќе, придонес во културната историја на Македонија.

Предмет на истражување

Предмет на истражување на овој труд се лавот и сонцето како симболи кои се јавуваат на територијата на Македонија, со посебен осврт на нивната употреба на знамиња и на грбови. Разгледани се и истите симболи кои се среќаваат на други простори, но кои се однесуваат или покажуваат поврзаност со Македонија. Истражувањето опфаќа два периода, и тоа: периодот кој претходи на формирањето на македонската држава, до 1944 година, и периодот потоа, сè до денешна независна Македонија.

Податоци за состојбата на подрачјето во кое е работена дисертацијата

Во досегашните истражувања и литература оваа тема не била предмет на поширока научна анализа. Сонцето и лавот, како симболи кои се присутни на територијата на Македонија, досега се обработувани главно од етнолошки, фолклорен и митолошки аспект. Другите аспекти, особено нивната апликација на грбови и знамиња е занемарливо истражена. Во овој контекст, особено е забележлив недостатокот на анализа на општествено-политичкиот контекст и неговото влијание во вообличувањето на значењето на овие симболи.

Краток опис на применетите методи

Истражувачката постапка за потребите на овој труд опфаќа анализа на изворите, дескрипција и типизација на симболите и нивна категоризација. Истражени се грбовници, и илуминирана литература со достапни дигитални копии на официјалните веб-страници на библиотеки, универзитети и други установи каде што се чува изворниот материјал. Понатаму, истражени се материјали достапни во Државниот архив на Република Македонија, во архивите на МАНУ и Универзитетска библиотеката „Св. Климент Охридски“. Користени се и податоци од оставината на Александар Матковски, Службен весник на Р Македонија, Статутите на општини итн. Спроведено е и антрополошко и социјално истражување за перцепцијата на овие симболи помеѓу населението, преку соодветно на темата изготвени прашалници. Земени се исто така и сеќавања на неколку учесници во процесите кои се предмет на истражување, со што истражувањето е збогатено со аспекти на усната историја.

Краток опис на резултатите од истражувањето

Докторската дисертација „Сонцето и лавот во хералдиката и вексилологијата на Македонија“ ги прикажува сонцето и лавот како симболи на грбовите и знамињата поврзани со Македонија, земајќи ги притоа предвид и контекстите во кои тие настануваат и добиваат значење.

Истражувањето покажува дека сонцето било симбол на античката македонска кралска династија. Потоа опстојува „подзаткриено“ до почетокот на 20 век кога повторно се појавува како симбол на нешто ново, како нов поредок со социјална правда, но и нова национална слобода и ќе се најде на предлогот за знаме на Македонија во Петроград, а новото сонце на слободата ќе се појави на грбот на НР Македонија. Сонцето како симбол се јавува и на знамето на Македонија по 1991 година, односно по нејзиното осамостојување.

Лавот како симбол поврзан со Македонија се јавува како припишан грб на Александар Македонски уште од 13 век, а во 16 век преоѓа во земски грб на Македонија и како таков е прифатен и во времето на националото движење во 19 и почетокот на 20 век.

Оттука, истражувањето на симболиката на сонцето и лавот во материјалната и духовната култура, како и описите и класификацијата на историските грбови и знамиња кои содржат лав или сонце, поврзани со Македонија, го потврдуваат нивното присуство низ времето, сè до периодот кога преминуваат во државни симболи, низ општествено-политички процес.

Од друга страна, анализата на грбовите и знамињата на општините во Македонија ја покажува присутноста на сонцето како нивна содржина, и нотира отсуство на лавот како општински симбол.

Накратко, интердисциплинарното проучување на лавот и на сонцето како симболи на знамињата и грбовите, поврзани со Македонија, во историски и современ општествено – политичкиот контекст го покажува начинот на кој нивното значење се вообличува низ времето, во различни периоди и околности.

ОЦЕНА НА ТРУДОТ

Докторската дисертација на кандидатот м-р Јован Јоновски, со наслов: „Сонцето и лавот во хералдиката и вексилологијата на Македонија“, претставува важен аспект во проучувањето на македонската хералдика и вексилологија. Употребата на истражувачките методи и анализата на емпириските податоци резултирале во труд кој претставува значаен придонес во проучувањата на овој аспект од културната историја на Македонија.

Оттука, според мислењето на Комисијата за оцена, докторската дисертација со наслов: „Сонцето и лавот во македонската хералдика и вексилологија на Македонија“ од кандидатот м-р Јован Јоновски, ги исполнува основните услови и стандарди за подготовка на докторски труд.

ИСПОЛНЕТОСТ НА ЗАКОНСКИТЕ УСЛОВИ ЗА ОДБРАНА НА ТРУДОТ

Кандидатот, пред одбраната на докторската дисертација, ги објавил следниве рецензирани истражувачки трудови:

[1] „Сонцето во општинските знамиња во Република Македонија“, *Гласник* 60/1, Скопје: ИНИ, 2016, 267-276.

[2] „Традиционалните евангелско-протестантски цркви во Македонија по Втората светска војна (1947-1987)“, *Гласник* 61, Скопје: ИНИ, 2017, 233-244.

[3] „Библијата, Британското и странско библиско здружение и Македонија“, *Историја*, Скопје: ЗИРМ, 2017, 137-146.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ

Главните научни придонеси на кандидатот се тоа што со мултидисциплинарниот пристап кон темата овозможил да се следи интеракцијата на општеството, групите и поединците во различни историски периоди, кои влијаат на изградбата на значењето на конкретните симболи, односно нивната појава на грбовите и знамињата поврзани со Македонија. Тоа придонесува за добивање појасна слика за симболот кој благодарение на контекстот може да добие различно значење во различни периоди на својот опстанок.

Подрачјето на примена и ограничувањата се: сознанијата од оваа докторска теза можат да бидат од непроценливо значење за натамошно проучување и разбирање на симболите и нивната апликација на грбовите и знамињата, како систем на значења и вредности кои се црпат од конкретниот општествено-политички, историски и културен контекст во кој се појавуваат. Нивната применливост се движи во областа на хуманитарните науки.

Можните понатамошни истражувања се: фокусирање на употребата и значењето на конкретните амблеми/симболи на други носители на симболи, како: архитектура, камена пластика, потоа на сувенири, итн.

Со оглед на наведеното, Комисијата му предлага на Научниот совет на Институтот за национална историја во Скопје да ја прифати позитивната оценка и да закаже одбрана на докторската дисертација на кандидатот **м-р Јован Јоновски**, со наслов: **Сонцето и лавот во хералдиката и вексилологијата на Македонија.**

КОМИСИЈА

Проф. д-р Тодор Чепрегенов, претседател с.р.

Проф. д-р Драгица Поповска, ментор с.р.

Проф. д-р Катерина Сарова - Мирчевска, член с.р.

Проф. д-р Билјана Ристовска -Јосифовска, член с.р.

Проф. д-р Маја Ангеловска – Панова, член с.р.

ПРЕГЛЕД

**НА ОДОБРЕНИ ТЕМИ НА Институтот за социолошки и политичко -
правни истражувања, Скопје во состав на Универзитет Св. Кирил и
Методиј - Скопје
Магистерски трудови**

Ред. Бр.	Име и презиме на кандидатот	Назив на темата		Име и презиме на менторот	Датум и бр. На Одлука на ННС/НС за прифаќање на темата
		на македонски јазик	на англиски јазик		
1.	Владанка Шиндева	Евалуација на обуките со посебен осврт на евалуација на основата обука за кандидат за полицаец	Evaluation of trainings with special emphasis on evaluation of basic training for candidate for policeman	Проф.д-р Мирјана Борота Поповска	02-494/10 од 23.5.2018
2.	Магдалена Петковска	Квалитет на работниот живот на здравствените работници :Студија на слушај – Поликлиника “Букурешт”	The quality of work life of health workers: Case study – Polyclinics Bucharest	вонр.проф. д-р Марија Топузовска Латковиќ	02-494/11 од 23.5.2018